Magnus Erikssons stadslag. Kristoffers ...

Handskrift // B 184

Digitaliserad år 2022

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library
of Sweden

Magnus Erikssons stadslag. Kristoffers ...

Handskrift // B 184

Digitaliserad år 2022

National Library of Sweden

B 184 -

na
gar
ls-
ping

B 184 -

x b184.

57

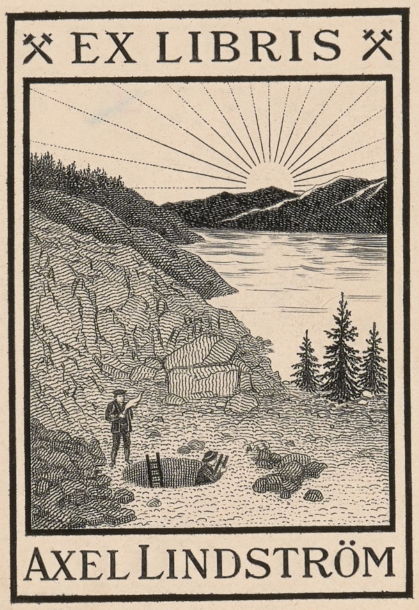
EX LIBRIS
AXEL LINDSTRÖM

Ståltryck af Hasse W. Tullberg, Stockholm.

R. 7

1911/43

B 184 -

Sveriges Beskrifne Stadslag
med flere Stadgar etc. till år 1604
samt
Sveriges Beskrifne Landslag
skrifven i Linköping 1582

B 184 -

B 184 -

Spörsmåål aff Lagenne

Welkommen gode Sonn, Min Sonasonn, Min Moderbroder, Jagh är tin Fader Broder.

Här kommer bägges wåre Männ, bägges wåre Fäder, och bägges wåre Möders Männ.

Twå Männ tage huärs annars Dotter till Ekte hustrun, Afflade een Dotter medh huar thera, huru när äre the Döttrar skylle.

In Linea.

Må Någon göra som Sörkningh, slåå bonn dan ihiell, Sarge hustruna, och Sonen wåll tage Dottrena, och bööte inth före, In all them skade honom effter ware frelsis Mans böker bekinnerligh tilbötter.

Item een brände huus och heman, slogh bon dann ihiell, wåltogh hustrun, fördes sedan till rätte, sades och dömdes frij, och them bööte fyretijo marck, honom greep och wållförde.

Item fadren må icke Erffwa sitt Ekta barn icke Sonenn fadrenn, och Dottrenn huärcken fadrenn eller Modrenn.

Item gör en Laglige thå skall hann mista halsen, gör hann olagliga, Då bör honom hålla sijn halss.

Item en må böte fyretijo marck for tankar, Them obrotzliga må bööta, och them brotzliga göras frij

Spörsmåll aff Lagen.

Item hwar räknas Jord för lösöra i Lagen?

Item för enfalt dråap miste halsenn, och sköffias thann bekiöre och högsmåle.

Noch döder ärffwer, äncker och Christen går

En må kräffie och annamu sijn egin 2 ifrå Saköre thann doom.

Se till: Bygninga Balcke i 23 Capitt:

Hunder bör Erffwe medh folck.

Affidnes arffwinge, är till thz förste hans barn och barnbarn till sämpte leed, Så well efftter them fierde som them förste, andre eller Tridie, ähn thå alle leffwe, är icke the till, så ärffwe hans fadher och Moder enskijlt: Är annath thera döde, så ärffwa thera fadher och Moder hälfftann, och samsijskene han, en eller flere medh theras broders eller sijskenes barn till sämpte leed, andra hälfftann moot them dödas fadher eller Moder fader efftter sit enda barn, ähn thå att sunderkulla äre till är både fadher och Moder döde, thå ärffwer barnkuller thee deeler, och sunderkulle fierdungh, lijka så medh them theras samsijskene barn till sämpte Mann, eller leedh, medh samsijskene, och halffsijskene, then dödas. Thy barnet ärffwer samma rätt som thes fadher eller Moder, ärffwa både befrämmerligha bödi bröstarffwit. Är icke fadher eller Moder, eller samsijskene till, eller theres barn, thå ärffwer then ene kullann them andra oförhindratt.

Nu är

Spörsmåll aff Lagens

Nu äre icke fader eller Moder, eller Samsyskene thera barn till, i fierde leedh. Sööke fäderne och Moderne, thz är fader fader, och hans Moder fader och henna Moder som synes vara baakarff, om the icke till äro, sööke faders Syskene och Moders theras Samkulle, och Sunderkulle, medh theras Syskene barn till fempte leedh, som äre Samarffue medh then Dödas fadherbroder och fadersyster, medh Broder och Brodersyster theras samsyskenes och halffsyskenes barn, till tridie och fierde, epter theras föreldrar, Ärffue hwar kull som till är boor, och skiftes emillom Broder och Syster.

Äre icke faders Syskenes eller Moders theras döda Så Ärffuer Bryllingh och Sysslingh, Brylinge äre faders Broders eller Systerbarn, Syslinge äre Moders Broders eller Syster barn, Ärffuer hwar sijn Lutt, om the både parter till äre: Äre icke the till, thå ärf thera barn eller barnebarn som kallas fränd, Ärffue then nest skyllast är, Ther nest then Dödas fadherfadherfader, som bewijsas i arffuerätt, om behoffuas, The äre fädernes och Modernes arffstycke när skyllan then Dödh, Ärffue hwar sijn rätt, är annor nämbre, då giller Lagen then ärffue alt som then Döde ätte, både Lööst och fast. ǂ wa

Medh Arff kommer godz och ägher vthaff then ena Slächten Ledh i then Andra.

Ther epther

Her epther fölier Någre Almennelige Regler Vthdragne aff Östgöthe lage huilcke Nyttoge äre vthi Rättegång

Kÿrkio Balchen

Konungz — 35. Tingz: — 35. **Ther** Nämpdenn är ſent, så att ſex wilia wär ia, och ſex wilia fälla, Då giffs them Wijtzord ſom wäria wilia.

Konungz Edzöris Balch

Edzör: — 21. Erffd: — 11. **Jngen** må annars Lut förwercka, Vthan huar ſkall enſam ſijna booch böta.

Jngen ſkall them Erffua ſom hann dräper.

Högſta Såårmåls B:

Tingz — 33. **J allom** Witnom ſkole bolfaste Männ wara, och ey löösa Männ, eller Legodrängiar.

J Slagſmål ſkall alla öffuermaga gierningar tagas för wåda, och böttes ey mer för wådha än wilia.

Såår med wilia — 15. **J lÿtes**booch tage huarcke Karll eller Konungh, Ey må flere hugg än ett räcknas för wåda.

För allom wåda tage såårdulin, och huarkenn Karll eller Konungh.

Såår med wilia — 15. 19. **För all** ~~all~~ Manlighz måål ſkall målſäganden först Saak giffua, och ey Sökiarenn.

Bÿgningia Balch.

Then hordana åger, eller wattnet wnder krona, hann ſkall Kroona wärda.

Erffda

Erffda Balch.

Aldrig kommer Backarff till, medan någon aff Bröstarffwingh lefwer. Erffd: — 1. — 21.

Klandras thz som ärfft är, för enom så klandras thet för allom.

Mandelighetz Balch.

Thet är wåde, både hetia wåda wara i Sårom

Ey må öffwermage för stöld eller dräp lijff mista.

Köpmåla Balck.

Ey skola Torgkööp gille wara. Köpmål: — 4. — 13. — 7.

För Torgkööp ligger ingen fastmarck, sex näter äär fastmarck.

Lån skall ledande och körande hembaras.

Ey må lään missfaras.

Tingmåla Balch.

Then är fälster som sigh fäller sielffwer. Then sig kan försvåre för rätten målsägande, han är warder för alle andre som ther åtala kunna. Tingmål: — 17 Cap:

Ingen äger annars brott till att bättra.

Så myklith är kiänd Saak, som skärskutin eller med witnom tillbundin.

B r i

B 184 -

B 184 -

Then Stor
Furstes o
Then fio
Göth
Kon
U: S
oc

Effter the

Högborne
thän fiortonde
Konungs, Wår
haffuer affför
Dom och begynn
Dess tijdh, altij
willia och ilbe
och all Wenniske
haffuer och han
indgång och beg
och allwårlighet
Thi så måtte
Gudz allzmechtige
the an tess orde
Thi hans K: M
och huar och een
hörsamheet och
all redelighet m

Then Stormechtigeſte Högborne Fürſtes och Herres, Her Erich then fiortonde Swerigis Göthis och Wendis c. Konungh wår aller n: H: hoffordning och Artichlar.

Anno 1562.

Efther thet then Stormechtigſte Högborne Fürſte och herre, her Erich then fiortonde Swerigis Göthis Wendes c. Konungs, Wår aller Nådigſte herre och Konung, haffuer aff förſta hans Konglige Ma:tz Kongdom och begynnelſe in till thenne närwarandes tijdh, altijdh hafft synnerligh luſt, godh willia och welbehageligheet till gudz fruchtan och all menniſkeligh tucht och ährligheet. Så haffuer och hans Kongligh Ma:tz Regementz indgång och begynnelſe, medh theſs mere förſijn och allwarligheet tänckt ther till, att thz ſom wthi ſå måtte wäll begynt är, motte och (medh gudz allzmechtiges tillhielp) förmeres, och oppå thz att teſs ordentligare, ſkickeligare och bättre wthi hans K: Ma:tz hoff måtte tillgå, och alle och hwar och een wthi gudz fruchtan, lydno och hörſamheet och roheet måtte h: K: M:tt och all redligheet menlighz ährligheet och tucht ma

dom

Brådz

Som och ingen motte holne bliffue, och all rättwi handhäffues, och otilbörligheett tilbörligha straffes är thänne hans K: M:tz hoffordningh, medh K: M:tz och Rijkzens Rådts Rådz betänckningh och samptyckie författatt, ther effter hwar och een vthi hans K: M:tz hoff, både högre, och nidrige Stånd må och skall sigh effter rätta, widh straff och peen som hoos hwar artickell vthi Synnerheett förmält är.

Huru man sitt leffwernet skola och skicka skall.

1. **Schall hwar och en leffwe och holle sigh** vthi gudz fruchtan, haffwa hans helgha ord lagh och budh för ögon, och sigh skicke medh all åthäffuor, taall, ordh och gierningar, såsom en Christen ägnar och bör

Om the swåra Eder som alt för myckit nu brukas.

2. **Thett skall och här med högeligen wara** budit och befalat, att the swåre Eder skola affläggias, som myckit tyvärr brukas pläge, ther igenom gudz nampn wanährat, och gudz Almechtighet ther effter förtörnatt warder, widh straff, thän som förste reyse ther medh warder beslage, ligge ena natt vthi Tornet, thän andra reysan straffes tree näter vthi Tornet widh watn och brödh, Them tridie reysan 8 dagar vthi Tornet, eller heer, Them offtare ther medh warder beslage, förwises vthaff hoffwet, thän som thz hörer aff någo, och thz förtiiger, skall och wara lijka straff wärdt och vndergiffwen.

Om thän som förswmer gudz ordh.

3. **När gudz ord förkunnas om Söndage** eller andre beqwemlige dagar, eller ijder om året och någor är vthan skäligh förfall, thän förswmer skall thän dagh, och så offta som han ther medh war-

der

Rätth

der beslagin, icke koma till måltijdh wthi Högb:te K: Maij:ts Hoff, uthan försee sigh hwar han sielffwer kan, och giffue the fattiga för hwaria reso, en marck örtuger, then som icke förmå penningar, han skall ställas till någon grofft arbete, på en dagh eller twå tillgörandes.

Then som försummar uthan skälig förfal 4

sin tillbörlige tienst, och icke är Högb:te K: Maij:tt följachtigh till Kyrkio, och ifrån, och elliest wthi sitt ämbete, ther till han är förordnat, icke är flijtigh och acksam, skall hono för hwar dagz försummelse affräcknas och affkortas, både wthi kläde och penningar så myckit som på then dagh kan sigh belöpe, och kommer icke gemene bönestund, När något stoor Triumphs eller Solemniteeth skeer, eller och när någre främmade furster, eller och Legater till städes äre, och någon synnerligh Persoon, then som borde tillstädes ware, sigh tå försummer, straffes förste reijsan och andra g. dubbelt, men tredie reijsan förwijsas K: Maij:ts Hoff.

Om then som försummer sin tienst uthan skälig förfal

Skall hwar och en warda förplichtig 5.

att hålla K: Maij:tt then eedh och förplichtelse, som hwar och een Hans K: Maij:tt loffwat och sworit haffwer, then troliga efterkoma, Hans K: Maij:ts gagn och bästa, och wälfärdh, troligen fordre, nackdeel wthi tijdh, förekoma wärna, och effter yttersta macht affwärria, then ther emoot warder befunnit, straffas såsom en ährelööss mhenedigh ägnar och bör.

Om then eed som man haffwer sworit sin Herra och Konung

Then som talar å Konung hans 6

Rådh, eller näste Tienare, som är Kökemester o[ch] Kamare Juncker, Cantzely, förwaltare och andre som the wthi någott ämbete äre betrodde hos Hög:ste

K:

Then som förta... sin Herra och Kon...

K: Maytt, thz som theris heder och åhra anrörer, och kann thz icke bewijsa, skall straffas såsom vthi Konungz Balken förmäles, vthi thz nijonde capitlo. Hwar ther icke angåller heder eller åhra, straffes therföre vthi Rådett, effter som Saken är till, om en Tiänare gör thz sin Hosbonda, stånde sama straff.

Konungs B: 9 cap:

7 **Then som sigh låter höra moot Konungz** Maytz, eller the som Konungs Maytz förwante äre, medh spotzske, eller försmädelige ordh, eller och eliest, någo otijttigh mund på hans K: Mattz eller theris Högb:te låther löpan, och icke så wäll medh ord som ny gierninge, sigh tillbörliga mooth hans K: Maytz forholler, skall ther offuer straffas, effter som Swerigis Lags förmäler i Konungz Balkeno vthi 9 Capitlet.

Om försmelde, högb: ord.

8 **Hwilken som tillägger någråm annan** thett heder och åhra angåller, och ther hart vppå stååer, wele bewijsa, och thett icke göra kan, stånde sama straff, som them annan haffde boort offergå, hwar han till sådana hade waritt öffuer wunnen, Man hwar thz kommer aff bråått och hastigt modh, och thz hwarken beståå will, eller bewijsa kann, skall thå begära wenskap, och vthi hwar mans åhöra, bekiänna thz han icke haffuer rätt giortt, och oppenbarliga thens annes entschyllinge.

Om thenn som tillägger någo mann till, thz thes heder och åhra angeller.

9 **Then som vdi Konungh Maitts tienist** är, anten Adell, eller Oadell, skall vdi ingen annars Herris Furstis, eller Potentatz eedh och tienist wara förbunden eller förplichtigs, så länge han är hans

The som är i K: M: tienist, må i ingen annan tienist wara.

K: M:

Rätth

K: M:t medh eedh förplichtett, medh mindre han haffuer h: K: Mattz, synnerliga och gunstheliga effterlåtelse wijdh liff straff.

Huilcken som annan medh handlinger prac 10

tiger och stämplinger, oppenbara rådh, eller giärningar, rådh, dådh, förgifft, stämple eller brukar emot sin herre och konungs, och oppenbart warder, och medh godh witne, öffuerbetijgett endagh han eliest hade sådant i sinnett, och thz wärkett icke fullboradade straffes såsom en förrädhare.

Huilcken som bru
kar hemliga
stämplingar mo
sin herre och Kong

Huilcken som till hans Konglige Mattz 11.

fiender några breeff, eller budskap förskicker, eller medh något tekn, ordh eller gierningar, thz warit sigh medh konungen, eller eliest några gemenskap medh the haffua, vthan hans K: Mattz. och thes befalningsmans som hans K: Mattz här förordnade, wetskap och willia straffas till liffuet.

Om then som fö
rskicker breff till
Konung Mattz fi
ender.

Hvar och någen förnumme som sådant 12.

bedreffuits, eller förfara kunne, om några andre practiker och stämplinger, som hans K: Mattz kunne wara emot och vnder ögone, thz huad måtto thz hälst wara kunne, eller och eliest wedh någon oärligh handell medh någon, och thz icke oppenbarar, han skall lijka högt straffas medh them annan, som är till sådan gierningh sanbant, effter ty såsom saaken är till, Män then thz förmälder, och thz tijdh tillkunne giffer, och medh godh skääll och bewijsa kann, någrom

sådant

Om then som
sådant förnimme
och icke oppenbar

ſådant öffuerbetyga, hono ſkall wara tillfallen Som thz eliest är så högh ſaak, ſelffwena aff then andres Lößöra, och thän andre ſtraffis ſom förſkriffuit ſtåår, Men är thz mindre, thå ſtraffis thän ſkylloge ſom ſaaken är till, och thän thz oppebarer, warde belönt medh en godh ſkänck.

13. Then ſom Konungh Mättz Secretis

Om then ſom K: M: Secretz ſaker uppenbarar.

Saaker, the hono ära tilbetrodda, oppenbarer han te-medh ordh, ſkriffuelſe, eller och huad mätto thet helſt ſkee kunne, någo annan Perſon, en thz ſkee borde tilkänna giffuer, och warder ther till medh godh ſkääll och Wittnes tilbunde, ſtraffis såſom en menedigh förrädhare.

14. Om någre aff Konungh Mättz hoffiun-

Om then ſom förſummer ſin Herris drickt.

ker, ſom till Credentzningh för K: Matt äre förordnade, thz ware ſigh antte på maat eller drijck thz förgäter, och icke thz gör, och epter komer, epter the Credentz ordningh hans K: Matt haffuer udi ſitt Kongelige hoff nådigeſt befalet, ſkall ſtraffes theröffuer, såſom thän ſin rätta Herra och Konungz liffz wällfärd förſee will, medmindre han åthnuther ſkadelis nåder.

15. Then ſom förſummer något huad

Om then ſom förſummer thz ſom hono aff K: M: är befaler.

hono aff wår N: Herre och Konungh, eller aff hans K: Matz befalningzmä, befalet warder, thz ſom hans K: Matz wällfärd angåller, eller och Rijkzens anliggiande, medh mindre hann haffuer lagligha förfall, haffuer förwerckat halſen, huar thz och ringa är anliggiande woret, ſtraffes i Tornet wedh

2 watte

Rätth

watn och brödh, effter som saaken är till, försummar han thz offtare, förwises hans K: Maij:tz hoff.

Then som rymer ifrån hopen när Man 16.

drager till fienden, achtes och hålles för en förrädare.

Om någor Rymer sin faan.

Thän som undersniger sigh, när något Togh är förhanden, och äre doch bestedd till, att han icke medh följer, är thz een Adels man, haffuer förwerkatt sitt frälsse, är thz och en privat Persoon, förwises hans K: Maij:tz hoff.

Hwilcken som vtaff Konungh Maij:tz 17.

antten vtaff skrifft och märcke, eller elliest warder kallad till härfärd, eller och till hans K: Maij:tz hoff, och är vtan lagligen förfall, hoo thz försitter, och icke kommer, är thz adelsman, haffuer förwerkatt frelsset sitt, om thz är en privat person, delis till en skälm.

Then som ward kallatt till K: M och thet försitter

Hwilcken som sig vpsätter emoth sinn 18.

Befalningsman, och drager sin wärie vt emoth hono, endoch han inge skada meer gör, haffuer förwerkatt halsen, om han elliest medh smädelig ord och ährerörlige ordh hono antastar, besynnerlige när thän som Befalninge haffer, hono binder nå gott och befaler, till Konungs Maij:tz gagn och besta, wari samma straff.

Om thän som sig vpsätter emoth sin befalningsman.

Om någre äre som sigh antten twå eller 19.

tree, flere eller fijrre, förrotter sigh, och förbinda emoth theris öffwerheett, och thän som befalninge haffuer, antin för maath, öll, herberge, eller för hwadh annath orsaak skull thz wara kan, haffuer förwerkatt halsen.

Om the som forrotter sigh emot sin öffuerheet.

Sårdz

20. **Hwilcken som försummer sina Wacht** vthan skäligh förfall, ther på han antingen dagh eller natt beskedd och förordneth är, haffue förwerkat halsen.

Om than som försummar sin wacht.

21. **Then som soffwer på Wacht, wari Vn**der sama straff; the som äre på wacht förordnadhe och icke haffua godh acht och upseende, medh eld, och alt annatt, ther aff någo merkeligh skada kunne aff komma och förorsakes, eller och sådant vthi tijdh icke kenne giffuer, synnerlige på them platz och stad, så han är förordneth, vthan thz försummer, then han vthi så måtto borde achta, straffes till halsen.

Om than som soffuer på sin wacht.

22. **All drückenskap wele wij, och skall för**budin warda, vthi så måtto, att than som drucken är, icke skall löpa på gatun, sigh sielff vtaff hwar Man till spott och åtlööje, Synnerligh vthi främmande Lands. Then thz gör, och huem thet är, straffes vthi Profossens jern, förste reyse, anna och tridie, Komma the offtare igē, förwises hoffueth.

Om Drunkenskap som förmyckit sker.

23. **Then som drager sin Werie vthi Wår** Nådige Herres och Konungs egin Kamar, Saall, eller Presentz Kamare, till att göra skada ther medh, straffes till liffuet. Giffuer någor than annan Kindpust, vthi K: Maijtz närwaro, antingen i marcken, eller annorstädes, Slår någo på en halff mila wäägs när K: Maijtz Läger, wari vnder sama straff.

Then som drager sin Werie i K: M: kamar med wrede.

24. **Hwilcken som roother sigh inbyrdes an** Oten, twå eller fler, medh heele eller halffue Röther, eller fänikar, till att emillo sigh inbyrdes göra någon parlamente, the som thz begijnt straffes till halsen.

Om Rotteskap inbyrdes till att på hwar andra.

Hwilck

Råtth.

Hvilken ſom werie medh wredz modh 25
vthdragr på K: M:tz Slott, eller Gårder, ther
ſom borgerfredt (ſom ma thz kallar:) hollas borde,
endoch han inge ſchada gör, nijſtes medh en kniff igenom
thän handen han vthdrogh ſama wedria medh.

om then ſin we-
med wredz modh
dragr på K: Ma:
Slott eller gård

Sker ther och aff ſårmåle, då hugges ſå- 26.
ma hand aff hono, medh hvilcka han giorde ſama
gierningh, och naglas alle andre till warnagell, och
förſyyn, på Borgans porten.

Sker ſåårmåle
miſte hand ſina

Then någon thiell ſlåår vthan ſkäligh 27.
nödtvingett ther till, är ſedan så myckit ſtorre, och
giffue lijff för lijff.

Slåår vthan
nödtvingand.

Then ther icke griper dödtz ſlagare, om 28.
han thet någorledes göra kan, vthan låter honom
vndkoma, eller och hono vndan ſinger, eller hem-
ligen fördöliier, Delis till en mindre Mand.

om then ſom icke
grip dödſlagare
om han giter.

Then ſom brukar fördelz weria på 29.
någon, ſom är Röör, eller Bogha, och ſkiuther löſt
på någo, endoch han inge ſchada gör, haffue förwerkat
halſen.

om fördelz
wåria.

Hvar ſom fördrifter att ſkiutha ſitt 30.
Röör aff, på femhundratt tallen, när Wår Nådige
herres och Konungz Läger, vthan forloff, haffue för-
verkatt halſzenn.

hvar när man
ſitt Röör affſkiuter
hoos K: M: läger

Hvar någor gifft Man lägrar ſigh medh 31.
een ogifft Qvinna, eller piga, förſta wijſa han
ther medh warder beſlagin, ſtraffes vthi Tornet widh
watn och brödh, och botte xl march. Then tridie reſ,
han förwijſes hans Konungz M:tz hoff.

om then ſom
gör hoor.

Then

Om then ſigh läg-
rar med giffte
mans hustru.

32. Then ſom lägrar ſigh med en giffth
Mans hustru ware lijfs straff.

Om wåldtag-
ning.

33. Then ſom tager Quinno med wåld,
haffwe förwerkatt halsenn.

Om then ähra
ma ſkall bewiſa
fruſe folck.

34. Thet Kongzliga Fruentimber ſkall
både medh ordh och gierningar, uthi theras ähro och
goda rychte, beſkedeligh bliffwa, widh högſta ogunſt,
Män hwem theras ähra förkräncker, och thet icke be-
wijſa kan, miſte liffwet, uthan alla nådher.

lijka ähra alle
man hera folck.

35. Ware och uthi lijka ſäkerhet alle andre
ährlige Fruentimber, uthi hans K: Mayz Rijke.

Om otilbörligheet
finz hoos frunge
folck, ſkall giff-
was tillkiena.

36. Hwilcken ſom förnimmer någo otilbör-
ligheet uthi Fruentimber, och thet icke giffwer ſin
öffwerheet tillkienna, är thet lönſkaläge, arbete för en
mindre Man, är thet hoor miſte halsenn.

Then otilbörligheet
ſkall giffwas K:
M: tillkienna.

37. All otilbörlighet ſom ſkeer uthi thett
Kongzlige Fruentimber, ſkall giffwas K: Mayt
tillkienna, är thet och medh någon annan, giffwe måh
ägarden tillkienna, hwem thet fortiger, arbete för
en ſkålnd.

Om lään, man
tager aff androm.

38. Then ſom tager något till låns aff
någro, ehwad ſom hälſt thet wara kunne, och läter
thet förkomma, eller och förderffwas, ſkall thet igen betala.

Om then ſom något
läter förkoma
för ſin huſsbonda.

39. Hwar en Tienare läter något förkomma
för ſin huſsbonda, eller och thet hono är uthi för-
warings antwardatt, låter förderffwas, thet ware
ſigh huus, wärck, gårdh, eller annatt, ehwadh thet

hälſt

hälft waara kan, warj lagh ſama, haffwer han ey penningar betala medh, wedergelle thå medh ſin tienſth.

Then ſom haffwer wederlag med en tiuff 40.
höll, och dööll medh hono, ſtraffis lijka ſom then gierninge giorde.

Ther ſom dööll medh en Tiuff.

Then ſom thet gör owitterliga, och icke 41.
wett aff thän andras handell, och han bekommer något aff, thän andra icke weeth orätt rådeligen fångitt wara, då gånge thän thz äger till ſitt igen, och thän andre ſöke ſin fångis Man, efter ſom Swerigis lagh förmäler.

Om then ſådant gör owitterligitt.

Then ſigh förråner och afflägger till 42.
herbärge, annorſtädz, än han aff ſin förman beſkedd är, ſtraffes medh fängsle, och ſielff betale, hwad wi ſama lijkmät han förtäärt haffwer.

Om thän ſom lagger ſig till herberges ther han icke är beſkedd.

Hwilcken ſom wåldgeſter någon, och ther 43.
öffwer warder klagatt, att han öffwer en halff marck ſkada giort haffwer, thz ware ſigh antten aff hono, eller hans medhfölie förtären, eller bortfördt, ſtraffis ſåſom en anna ränſna.

Om wåldgeſtningh.

Then ſom tager foder, höö, haffre 44.
på någo klippare, thän han icke kan göra K: Maijz tienſt medh, Medh mindre thz warder hono ſynnerligen aff K: Maitt gunſteligh effterlåtit haffwe förwerkatt häſt och klippare, och betale höö, haffran och kornith.

Om the ſom tage fodring på flere häſtar än han gör tienſt med.

Then ſom fördrifter ſigh vpbära be- 45.
ſoldningh, på flere häſtar Ruſtninger, och Karlar än han gör tienſt medh, ſtraffas ſom för annatt tiuffwerij, thän ſom ſin wärie länar en anna på

Om beſoldnings tagh mer än ma gör tienſt före.

mön

mönſtringh, ſkall achtes för en mindre Man, och för-
wijſes wårt hoff.

Om kläde och peninga.

46. Then ſom mera kläde, eller peningar
fördriſter ſigh aff Konungs Maitz Kamar opbära
än hans beſtelningh förmåler, ſtraffes ſom för annat
Tiuffwerij.

Om then fördob-lar ſin weria.

47. Then ſom fördoblar ſin Werie ther
medh han Konungs Maitz ſkulle göra tieniſth
miſte halſſen.

Om ma tager annars ting wta annars mans loff.

48. Then ſom tager något en annan till
höler, och icke wta hans wetſkap, och willie, brun-
ker, eller förwanſlar, äghe thå Målſägande binda
hono till rään, eller tiuffwerij.

Om then otilbörligheet K: Maitz tienara bedriffua.

49. Hwilcken aff Konungs Maitz befalningz
Men ſom förnimer någo otilbörligh, medh hans
K: Maitz hofftienara, och thåm icke ſtraffar,
eller ther om tillkienna giffuer, uthan ther medh
öffuerſeer, Skall achtes lijka thåm ſom ſin herris
och Konungs bundh föracter, och ſkall wara för-
plichtigh att ſuara och wedergälla, all thå ſka-
da, eller farligheet, ſom ſigh ther utaff kunne för-
orſakes, och ſtå ſama ſtraff, ſom thåm annan för-
tient hadhe.

Om ma drager frå ſin herra or Konungs wtan loff.

50. Hwem ſom drager ifrån Konungs
Maitt, uthan hans Nådz Kong: Maitz gön-
ſtige loff, eller theris ſom befalningh haffwe, miſte
ſin förlaningh, och förwijſes hoffwet.

Om then ſom längh borto är, än han loff haffuer.

51. Hwar och en faſt hade otta eller
fiorton Dagar, mer eller mindre, och ſeda

wta

vthan laglig förfall, toge sigh länger förloff, thå ligge så många nätter och dagar i Tornet, som tha vthan förloff haffwer borta warit.

Samaledes ther twå vthi etth ämbete 52. äre förordnade, och thän ene vthaff K: Maytt, eller vthaff hans Kongl: Maytz Befalningzma, wore på någon tijdh tillgörandes förloffwatt, och then man wille vthi hans frånwaro förloff begära, vthan synnerligh och laglig förfall, thå skall thän thz giör förwijses aff K: Maytz hoff, och miste sin förläningh.

Om the som haffwa både ett embete vthi tienist

Alla oenigheter som sigh kunna tilldra 53. ga skola för Rätta, och för the goda män som för K: Maytz Nämpnd äre förordnade, förhöras ransakas och åtskiljas.

Om oenighett.

The som äre och aff Konungh Maytt för 54. ordnade, till att sittia för lagh och Rätt, skole efter som saaken är till; efter tu, try, eller sex fromme wätne, döma och domfälla, och vthi thän måtton inge willd eller wenskap eller skyldskap ansee.

Om thém som sittia för lagh och rätta

Och när någon sig menedigh swär eller 55. eller falskeligh wittnar, och sedan kunne medh rätt merkligh kundskap till baka drifwas, warj aktad för en meenedigh, och alldrigh warj wittnes föör, eller sittie någo tijdh för lagh och rätta.

Om then sigh menedig swär.

Ingen appellation må skee ifrån Kongl 56. Maytz Nämpnd, vthan hwad vthaff Konungh Maytz Nämpnd affsagt warder, skall hwar låta sigh åthnöia Doch stålles till Konungh Maytt p. wår aller Nådigste Herris och Konungz Nådigste behagh, om hans K: Maytz

Inge klagan må skee ifrån K: M: nämpnd.

Nåd

nådigest några synnerlige och Högwichtige ärander vthi egen Kongl. Persons ransakat och tillforhörat stedia werdes.

57. **Then som altid förer sigh vthi fåfenge** trättor, thet som icke så behooff giordes, och icke ther in will affläthå, när han första, annan och tredie resan ther om warder förmanath, förwijses Hoffwet.

om fåfengs trettor.

58. **Then som och förachter fremande na**tioner, huilcket thet och hälst wara kunne, medh spotzke och oubörlige ordh och gerningar, thäm vthi så måtto öffuerfaller, skall såsom ett orölogt ledamoth ifrån K: Maij:tz Hoff affwijsas och affsindras.

om them som förachtar fremande nationer.

59. **När och någon oförett skeer aff fremande** thå skall man thet klaga och tillkänna giffua för sin öffuerheet, och thet icke sielff hämpnas, widh näpst förnämpnde och peens.

om oförätt skeer aff främmande folck.

60. **Huilcken som mera droß anten till land** eller wattn, medh sigh förer, än som aff öffuersten, heller och the som wåra befalnings haffua är effterlåtit, tå skall huad som mera haffuer wara giffuit till prijs.

om them som mera droß förer än honom aff öffuersten är effterlåtitt.

61. **Then som tager skiutzhester och ther till** icke är beskedder, straffes ther vthöffuer vthi en Månat i Tornett widh wattenn och brödh.

om them som tager skiutz häster och icke är beskedder ther till.

62. **Alla the saker, fall och ärander, som för**kortheetenes skull vthi thennes Kongl. Maij:tz wår aller Nådigste Herres Hoffzrätt icke är författat, skole rättes och dömas, effter Swerigis beskreffne lagh.

om the saker ther icke finnas skola dömas effter Swerigis lagh.

63. **Thesslikest skall och högbe:te Konungh Maytt** sigh haffua förbehollit, och hans Kongligh Maij:tz ståndes och altijdh wara opet, thesse förreskreffne Artic-

holler

kler

om thessa förskreffna artiklar skola wara h: K: M: förbeholdne och öpne.

Rätth

Articklar till att förandre, förminſke, eller förmere, effter hans Konungs Mtts och tijdzens nödtorfft och lägenheet.

Finis huius Regiæ Maiestatis Ordinis.

Här effther följer en kortt Instruction och Befalningh, ther Konungh Mätts til Swerige, Wår Aller Nådigaste Herris Fougter, så well Herrads, Gårdz Fougter, ſom andre ſkola ſigh epterzetta och ſtella.

1 Om then troheet ſom almoge ſin herra och Konung ſkyldige är.

Till thet förſte ſkole the alle hwar för ſig vti Vnderhett wara Högb:te Konungs M:tt, hulle trogne och Rättrådige, och Wdi allo måtto, ſökia och achta, Högb:te K: M:t och Swerigis Rijkis gagn och beſta, effther ſom the ther tryggeligen wilia anſwara.

2 Här talas om then Tijende ſom vndan ſtinges och icke Wthgörs.

Therneſt högbemälte Konungh Mätt förnimmer att Preſterſkapet, Wthöffuer menige Rijket haffue ſom offtes beſwärningh, och klagomåll ther medh Wthi theris inkomſt, att the icke bekomma rätt Tijende om Åårit, Wthan bliffuer ther Wtinna myckit förſnillade, Therföre ſkall hwar fougte ther vppå achta, och så förſkaffett, att Tijenden måtte rätt Wthgöras, både aff åſwepler, Theſſlikeſt och Quicke Tijende, så wäll aff Adelen, ſom aff Bönderne, och andre the ther affwell haffua, all then ſtund Gudh haffuer ſielff, så budit och befalett, Synnerligha will Högb:te Konungs M:tt, att man holler för:ne aff Adelen här om alffwarlige fore, effther thet Högb:te Konung M:tt haffer förſtått, att ſtörſte parte aff them, haffue i månge åår inge Tijende Wthgiort, antingen Kyrkioherberget eller Preſterne.

Thå

Instruction

Om then tiyenste som K: M: Häradz fougtar skola wäl göra.

3. Såsom högbe:te Konungh Maytt och Will att hans Konglige Maytz Slottz och Häradz fougter skole och göre Tiyenste wäl, effter som förre skriffuit är, Och huar enwik Tiyenste belangar, måge thet the wäl göre, effter som här till skedt är, nämlige för all enwik boskap, anten är oxe, eller någott annatt, effter som affwelsen är till.

Om Tiyenste ransakningh

4 Skole och alle herradz Fougter wara förplichtade en rese om åårett, så widt som theris befalnings sigh sträcker, holle Tiyenste ransakningh, och så mätto, att och en Bonde skall gå fram och göra sin edh på Lagsbooken, att huar haffuer thz åären giort rätt Tiyenste, och hwem som thet icke kann rätt gå, skall effter lagen straffas, såsom för annatt Tiuffueri, och Wågmåll, Ther och så hände, att fougte aff granars eller någranars sägn, och berettelse, i saningh kunne förnimme thet några swore sigh meen, Och skall han och therföre straffas, effter som een mehnedigh skalk bör straffatt bliffua.

Om thed Spannamål som förlät är aff K: Maytt.

5. Tiyende Fougterne skole först vthaff thenn Spannamålle som förlänt är, låta Hospitalen Spetaliter, och Kyrkio prestern i Städerne bekoma huar såsom them aff högbe:tt Konungh Maytt är effterlått worden, och efftersom thz kann sedan gå medh alle medel, så skola the bliffua först försorgde och försedde, Synnerligen medh hård åår är, och icke så kan tillräcke, att the som någo förläningh haffue, kunne bekoma till föllest.

Om Lagha Tingh.

6. Alle Herridz Fougter skole sampt medh Herridzhöffdingerne, holle theris Lagha Tings om

åårett

åären, effther ſom Swerigis Lagh förmäler, och förhöres om alle ſaaker och ärander, ſå att huar och een måtte ſkee rätt och ſkääll, effther Lagen, ſkall för thenſkull här medh förbudit warda, the Bencka Tingh, ſom här till är för myckit brukade, och ſkola inga ſaaker förſonas, för än the lagligen på häradz tingh är förhörde wordne.

här talas om Benckä ting

Huilcken heradzhöffdinger ſom icke achter ſitt Embetht vthan förſummar, ſå att han i rättan tijdh, och ſå offta ſom behoff görs icke tingh holler, ſkall för then högbe:te Konungs Maij:tt ther om tillkiena giffua. 7.

här talas om heradzhöffdinga Embetht.

All klagamål och trättor ſkole aff heradzhöffdinge förſt förhöras och ranſakas, och ſedan wedias vnder Laghmannen, ifrån Laghmannen till Konungz nämbd huar ſaaken icke eliest förlijkes, högmåls ſaaker ſkola bliffua ſtraffada till liffuet, och inga böter fåå tagas, effter ſom högbe:te Konungs Maij:tz Mandater ther om förmäle. 8.

Huru klagamål och trättor ſkola ſlijtas och endas.

Medh Edzöris brott ſkall ſkee ſamaledes, vtan ſå är, att thenn brotzlige ſynnerligen begärer ſökia nåder och tillflycht, till högbe:te Konungs Maij:tt, om ſakens förſoningh, thär om fougterne, ſkola giffua högbe:te K: Maij:tt tillkiena, och ſigh hoos högbe:te Konungs Maij:tt förſpörie. 9.

om them ſom begiera ſökia nåder och tillflycht hoos högbe:te K: M:

Skole alle Heridzfougter, wara förtenchte till aller ſenaſt, om Michaelis wara tillſtädis, och göra theris fullkomligen Rekenſkap, Mænn häradz fougterne inna Jull, eller Nyäårs tijdh, huilcken lenger fördröijer, ſkall ſtraffas ſåſom en otroo och olydigh Tienare, ſom ſin Herres och Konungz befalningh förſummatt haffuer. 10.

När fougterna ſkola göra ſin Rekenſkap.

Then opbyrdh them bör ſuara till, ſkola the i rättan tijdh opbära, och ther göra rekenſkap före, 11.

Om opbyrden ſom fougterna bör ſuara till.

huar

Hwar någo fattas, ſom the icke vpburitt och leffrerat haffue ſkola the thz vthaff theris vpfylla.

12. Om åhrlige wiſſe partzelars Regiſter.

När Februarij Månat angår, ſkole alle

Fougter giffua tillkiena, och förſkicka Högbe:te Konung Maytt åårlige wiſſe Partzelers Regiſter på alt förrådh the haffue både i Spannamåll, och elieſt, på thet Högbe:te Konungs Maytt kunne låtha giffua tillkiena, hwar ſåſom Högbe:te Konungs Maytz thz vthaff till hoff rednings will haffue beſtellet, och hwar ſåſom elieſt till andre Nödtorfft behöffues

13. Om fougtarnas wiſſa och oförfalſkada längd, på alla ~~yt~~ K: Maytz vpbördh, the på hans wägna vpbära.

Så ſkole och alle Fougter leffrere ifrå

ſigh en wiſs och oförfalſkat Längd, på alle theris vpbördh the haffue om åhret i hans Konungs Maytz Kamar, finnes någo, ſom någon Landan döll affåår, ligha Ränthan, eller vthaff the owiſſe Partzelar han vpburitt haffuer, så att han icke förer thz alt i ſin vpbördh, vthan döll thz någon aff, ſkall ſtraffes till liffuet.

14. Ingen fougte må förmedla Böndernas vthlagor.

Ingen Fougte fördriſte ſigh till något för

medle med Bönderna, vthi theris vthlagor, vthan hwar någre woro så fattige och oförmögne, att the icke hade rådh göra ſin åårlige vthſkylder till fulleſt vth, ſkola the beſökia Konung Maytz om tillgifft.

15. Hurv Kronones Ingelld och ränta, ſkall åhrligen förmeras och förbättras.

All Kronones Indgelle och Räntha ſkall

årligen förmeras, och förbättras, och ther göras Rekenſkap före, hwilcken Fougte ſom finnes förſumelig, och icke förööker något hwart åår, i åhrlige Ränta, ſamt medh flere hennes vptagande, så ath elieſt låtha holla ååkerbrucknings widhmacht, och Eng: rödnings. och effter ſom hemmanet ſigh förbättra

ther

och Befalningh.

thz sedan slatläggias skall, affdillias och straffas

Then Juris condition och Rettigheet, som K: Maij:tt tillkommer, schola Fougterna vthi alla måtto förswara, och widhmacht holla, och låtha sigh något affhenda, vthaff thz som Konungs Maij:tt, och Cronone tillkommer thz ware sigh aff hwem thz hälst wara kan, antl. Förster, Greffwar, Friherrer, Adelsmän, eller andre, och på thet att kunnogt måtte wara, hwad Welbe:tt Greffwar, och Frijherrers rettigheet äre, warder ma vthaff thet vthskriffwande, som Högbe:tt Konungs Maij:tt achtar nu låtha på Tryck vthgå, thz hwar och en wäll warder förnimmandes. 16.

Om thän rettig
thz Konungs till
komer, bör Foug
terna förswara.

Hwar thet finnes ath förbe:te aff Adelenn C haffer något vndan dölt, och sigh tillägnat aff Cronones ägor, schola the thz wederkännas vnder Crona igen, så medh skääll, att ther om måtte först bliffwa sijnt och ransakatt, Doch skole inge något affhända thz thäm medh rätta tillkomer 17.

Om någor aff
Adeler vndan
dölt, och sig till
ägnar något
aff Cronones ägor.

Skola och Fougterna hwar vdi sin befallningh, grannelige vpskriffwa Adelens godz, medh theris årlige ränte, och sedan leffwera Högbe:tt Konung Maij:tt ther wisse Register vppå. 18

Om Adelz godzens
årlige ränter,
och wisse Regis
ther vppå.

Jngen Bonde skall bliffwa tillstadd, att haffwa mera Skatta jord vnder sigh, än som han sielff kan fijkia och fara, eller och hans barn, och släkt kunna besittia, och göra Cronona ther lijka och rätt vthaff, finnes thz att Bonden tager schatt aff Bonde, haffuer förwerkatt och förbrutitt godzen vnder Crona effther Swerigi Lagh. 19.

Om någh haffer
mera skatta jord
än han sielff or
kar fijkia or fara.

Om någor finnes som berope sigh på någon Frijheet, och icke haffer Högbe:tt Konungs Maij:tz breff och 20.

x gunstige

Om ther som säge
sigh haffwa frij
heet och icke haffer
K: M: breff vppå.

gunstige efftærlåtelsse ther på, thàm schola Fougterna
icke förkoma, uthan koma thàm till att göra lijka och
rätt för sigh, såsom andre Konungs Mauz schattskyl„
lige, såsom andre Högbe:te Konungs Mautz och Will att
the som befriede woara skole, och haffua Koning M:
breff, måtte thz niuthe till godha

21. Om Fougtarnes leffrering och uthgifft

Om Fougternas leffreringh och Vthgifft,

Will Högbe:te Konungs Maitt, så haffua ther om be„
ställett, att the som i Häradenn äre, schole sigh hoos
Högbe:te Konungs Maitt först befråga, för än the nå„
go wart leffrera, och nu the bliffua befalte schole
the lätha thet framkoma peningar, uthan tagades, Hwil„
ke Högbe:te Konungs Maitt will att the i rättan tijdh
Konungs Maitt rättspart i Cammare skole leffrera,
och schola the alltijdh, ther hoos, medh sin schriffuelsse,
underdånligitt giffua Högbe:te Konungs Maitt tilkenna
ther the något ante i peninga, eller annatt ifrå sigh leffrera.

22. Om K: Mautz mantals Registre på hans nådz gårdar.

Sådz Fougterne schole altijdh om Michae„

lis förschicke Konungs Maitt ett wist Mantals Re„
gister på alle Borgarne lägher, Desslikest på gårdz
folkitt, ther fore schall i Cammare bliffua förslagitt
epter Ordenantzie, hwilkitt som till uthspijsningh
behöffues, och hwad deell Fougterne skole på Holle
ante i Salt, Humbla, eller annatt, schola the thätt
thå anamma till fullest, och sedan icke offtare om åhret
bekymbre Högbe:te Konungs Maitt ther om, Skole the
och i tijdh leffrere hwad såsom uthaff Gårdzens affwell
åhrligan bliffuitt är, såsom är affwelh Smör och Ost,
Desslikest Hudar, Skinn, Talg, ister, Köökenfett, och
andre partzeler, effter Slachtetijdh.

23. Om ther Spannmåll som Slott och gårda haffua i förrådh.

Så skola the om Februarij tidh giffwe

Högbe:te Konungs Maitt tillkienna, hwad förrådh

som

Och Befalningh.

som widh hwarit Slott, och hwar Gårdh är, uthi Spa-
nemåle, och effther intet Cumffwll är, att myckit bliffr
vphöffwer, som till Slott och Gårdzens förtärningh icke
behöffwes, therföre schola the uthi underdånighett giffe
Högbe:lle Konungh Maytt tillkienna ther om, och befrågha
sigh hos Konungh Maytt, huru högbe:lle Konungh Maytt
ther om will beställett haffua.

När godh åårs werst är, schall vthi Botne 24.

Helsinge Landh, Norlanden, och inge annorstädes Spa-
nemålle byttas vthi fisk, vthan förordnes som thäm
haffwer befalningh, ther aff intet schall tagas till någre
andre vthgiffter, widh lijffstraff, vthan thet skall liggia
tillstädes vthi Konungh Maytz Skrizwerdningh uthi Ös-
tergöthlandh, och Smålandh, Skall hwarit åår när bäste
Köp är, vpköpas Dwar för Taffwerns peningar och fodrin-
gh.

vthi hwad land Spannamåll skall byttas vthi fisk.

Gårdarna skole vthaff Heredzfougterne 25.

bliffwe befordrade med legefolk, och förschaffas ther till
myckit som behöffwes till att brunke och berge åker och eng
medh. Effther hans Konungh Maytz will inge Daggwerken
haffua vnder Gårderne.

Huru K: Maytz gårdar schola wara fordrade medh arbetts folck.

Skole och gårdzfougterne, så alla handa 26.

sädh om åårett, som är Rogh, Korn, hwete, haffra,
Ertter, bönor, Rooffwer, Kååll, Löök, Moröther, Senap,
Hampa fröö, och lijnfröö, och ther effter göra Rekenskap
före i Cammare.

om thän sädh som gårdzfogterna skola låta sää om åren.

Om höandztijdh, när hööd är burgit i huus 27.

Skole gårdzfougterne hwar för sigh förskicke Konungh
Maytz wisse Register på all Hööwext, som widh
hwar gårdh fallern är, på thet högbe:lle Konungh Maytt

Wiste

om gårdzens wisse Register på all höö wext.

wete sedan ther epter lätha förordna borgarelägher, och huar så händer att Hans Konungs Maijtt will thett höödh skall lefferäras, thå schola fougterna lätha thera hijt medhfölia, såsom och Hans Konungs Maijtt will att häradzfougterne schola giffua tillkänna, huad the haffua låtit bärga vthaff the ängiar som äre vthi theras befalningh.

Om Konungs Maijtz Bergsbruuk.

28. **Skole och the Fougter, som förordnade och** bestelte äre till att befordra Konungs Maijtz bergsbruuk icke taga någon försummelse för vtha förskaffe ther till kool med daggwerken och häster, oxe, hundar och andre nödtorffter, och så lagatt att ther måtte skee tillförningh, medh fetalie, spannemåhl och huad mere som behöffues, så framptt och huar Högbe:te Konungs Maijtt tager ther någo skade vthöffuer, att samme Bergzbruuk icke bliffuer försorgdt, medh alle nödtorffter som behooff göres, att the icke skole fälle Högbe:te Konungs Maijtt thz kopp, eller och betale med kroppe ther som peningar icke tillräcke.

Ther som någh befalningh haffz till skola fougterna förskaffa daggwerker.

29. **Ther som någon befalningh haffz för**händer, som är vthi Vpsala, Swartsiöö, Calmara, och flere stadz, tå skola häradzfougterne förskaffa daggwerker, och all annan nödtörfftigh förföringh, Och effter Högbe:te Konungs Maijtt förnimer, att medh förbe:te daggwerkers lefferingh, mijkitt oskickeligenn plägar tillgå, så att fougterne heller achta, eller lätha sigh ther om någon wårda, huruledes, och medh huad besteedh the bliffue vthgiorde, Therföre will Högbe:te Konungs Maijtt att the hereffter så schola förholla sigh heruthinna

2N:

Och Befalningh.

N: när någo fougte bliffuer tillſagt vthaff Bygge meſtare, eller thän ſom befalninge haffuer, om dag wercker, ſkall han thå än thäm ſielff koma till ſtädes eller och ſkicka någo aff the tienare hono effther fölie till att beſpöria ſigh, huru månge ſom på huar tijdh behöffuis, och effther ſom tydzens lägligheet är till, ſkall fougten thäm framkoma låtha, huilcken Bonde ſom förſumar ſedan han är tillſagt, och ike gör ſin dags wercke vthi tijdh, thän ſkall göra tudubbelt för huart och ett, han bliffuer tillbaka medh.

Så offta ſom Konungh Mattz och Rijkzens 30

här talas om vthſkriffningh

Lägenheeter fordrer, att man moſte låtha, antagha och vthſkriffua Suenſkt Krigzfolck, thå ſkall ſådant och ſkee medh beſkeedh, ſå att fougtenn Nämpne the dogligaſte vth, ther ſom månge finnis vthi en gårdh, eller och på ett hemman, förſkonandes fattiga Enklior, vthgamalt folck, ſom enſampne äre, thän annars gör, och fåår Klagamåll vthöffuer ſigh, ſkall ſtraffas ſom een ſchalck och förrädare.

När högbemelte Konungh Mattz krigz 31.

om them ſom rymer vndan Konungs Banier

folck bliffuer tillſagt och opfordret, att the ſkole rycke opp, thå ſkola fougterna haffua grann acht och tillſijn ther medh, att inge måtte dölie ſigh vndan aff tieniſte, och bliffue tilbaka, huar the någon i ſå måtto beſtå eller fåå ſpöria, någo ſom förluppit haffuer, ſchola the them antaſta och ſtraffa, Effther ſom Sueriges lags förmäler, om them ſom rijmer vndan Konungs Banier.

Thå ſom

Instruction

32. Om allmennige Gårder när the på läggias, huru ther om ſkall handlas.

Thå ſom almennige gårder på läggis ſkola Fougterna thz opbära, och widh lijffz ſtraff ther intet aff leffwera, anten till Slott eller Gårdar, medh mindre the Synnerlige haffwe Konungz Maitz befalningh för ſigh, Hwar icke ſom thet är beſkedt ſkola the thz fram koma läta, och ther göra Räkenſkap före i Cammaren, Fougterne ſkola och ther på achta, at när then frijheetz tijdh, och termin är vthe, ſom Taffwerner haffwa, här i Vplandh, Södermanne Landh och Nerike, att the så måge Skattläggias effther ſom the äre belagne till, och the ſigh förbundit haffwe.

33. Om Taffwernernes oprettelse.

Ther ſom Taffwerner icke äre oprettade will Hans Konungz Maitt, widh högſte ſtraff ännu haffwe Fougterne befalet, att the äre förtenckte till, ther om att beſtälla, så ſkall och beſtälles medh Bönderna, att the alle ſtädes rödie och till pynthe Wegijen igenom Landet, och haffwa alla brogor färdighe, och the ſom thz icke göra, läta them böta effther ſom Swerigis Lagh formäler, så frampt att the Fougter ſom icke ther på achta, ſkola hår, deligen bliffwe ſtraffadhe.

34. Om poſthestar och medh allmennige Wägar.

Skole och Fougterne, alleſtädz Vthoffwer hela Rijket, och medh Almennige Wägar beſtälle, Synnerligen Poſt heſter till Högbe: Konungz Maitz egne Sendebudh, och breffdragare, ſom medh Högbe: Konungz Maitt, och Rijkzens

Wichtige

wärlige ärande bliffue vthskickade, och medh en hast
skole beställe, hvilke heste skole tagas, aff the vthgär-
des klippare, och anthwardes Taffrärne, och hollas
på Konungs May:tz omkostnadh, medh hans K: May:tz
hö som fångierne ther till förskaffe skole, och skall
Taffrärarne haffue, samma posthestar altijdh wederreda,
dagh och natt, och wid liffs straff inge vthfå ther
vthaff, vtham thäm allenast, som ther till äre beskickade
och på thet the måtte ware vthkände, haffuer Högbe:te
Konungs May:tt låtet göre nyie budbysser, hvilke
som större, och fast skickeligare och formligare giorde
äre, än the förre budbysser, aff hvilkett wartekn
Man för:de breffdragare kenna kanne.

Skole och fångerne vthöffwer menighe 35.

Rijkett låtha haffua acht medh alla främmandhe, som här inkomme, och inge städie här in medh mindre han är först vthfferdigen och åtspord, hvad han är, och hvadh han haffuer förwärff och ärander, så schole the först haffue budh hijt op till Högbe:te Konungs May:tt, och giffue tillkienne, hvad selskap the på färde äre, antinge the äre legater eller Konunges breffdragare och penningebudh, på thet att Konungs May:tt måtte någott förvisse sigh om theris ankompst, hvilkenn thet försumer skall hårdeligenn straffas.

Om främande
personer som
draga här in
i Rijket,

Skole the och haffue achth på alle mistenckte 36.

personer och hvar the någo kunne besiå, antten om then, ath
han woore ifrån Konunge i Danmarck, the hijt, som fångierne
beställe woore kompne här in att bespeia och för alla mistenktia skola haffua på
2 kund personer

för kundskape, schole thäm antasta och straffa utan alla Nåder.

37. Alle fremande som her inkome, thet wa= ri sigh, antingen Herrer, Furster, Legater, breffdraga= re, eller andre skola fougterna låtha betala för sig ther the uthlände, medh mindre the synnerlige bekom= me Konungs Maij:ts befalningh ther oppå, att the frij för= Denskap haffua skole, såsom Högbe:te Konungs Maij:tt och Will att alle andre, ho hälst the wara kunne, schola betala för sigh, ehwarest the framdraga i Rijket.

Om främmande som koma her i Rijket skola fougterna låta betala för sigh.

38. Så skole förbemelte fougter altijdh när någre främmande äre för hande, synnerlige thäm Man haffuer mistanckan till, så beställa, att the måtte medh en hast bliffua oppskickade till Konung Maij:tt, och icke opphollas länge i Wägen, förskickandes någre medh som hade acht oppå, att thäm icke måtte giffuas tillfälle, att förkunskape Konungs Maij:ts och Rijkzens lägenheter.

Om speijare so speija landet och Rijket.

39. Skole och fougterne synnerligen the ther widh gränsen boo, altijdh haffua theris kun= skap wthe, både i Danmarck och Norie, och therre Stadz, och förfare huad förlägenheter, som på färde äre, och sedan giffua Högbe:te Konungs Maij:tt ther om tillkänna.

Om the kundskap the fougterna skola haffua i Danmarck och Norie.

40. Uthi lyke måtto Will högbemelte Ko= nungs Maij:tt att fougterne skola holla al= moge före, att the tage sigh wäll till ware för förleijender, och icke låtha sigh ther igeno bedra= ga

Om förleijender som fares i Rijket.

2 ga

ga, eller och elieſt genom andre falske ſtämplingar, ſom en part onde och wanartige Menniſkior kunde thäm indbläſandes, ther medh the twiſt och oenigheet wele bringe till wäge, ibland thän menighe Man, och ther ſom fougterne, någon ther medh beſtå kunne, ſom komme något löſt rycke och, ſkole the te ſamme tilbörligen ſtraffe

Ther ſom Fougterne warde förnimandes 41.

Om ther ſom förtalar ſin Herre och Konungs

att någo hade något otilbörligitt taall, om Högbe:te Konungs Maij:tt, ſom hans Kongl. Maij:tz gode rychte Kongelige ähra och authoriteet för när wore, them ſkola the antaſta, och låtha thäm wederfaras, huad ſom Swerigis lagh ther om medhgiffuer.

Om någre finnis Partiſke vnder Almogan 42.

ſom wille koma Myterij åſtadh, och göre andre owilige, och trätſke medh ſigh, moth thäm ſchola fougterna wdi tijda måtto ſigh forholle.

Fougterne ſchole och haffua ther Inſeende 43.

Om Konungs Maij:tz Mandater

medh, att Högbe:te Konungs Maij:tz Mandater motte alle ſtädz wthi huar landzände hollas widh macht, wdi alle ſine puncter, och Articler, ſå well i Städerne, ſom på Landzbygden, thänn ſom ther medh bliffuer beſlagin, att han ſigh ther emoth förſeer, ſchall ſtraffas effther ſom ſielffue Mandaterne innehölle.

Synnerlige ſkole Fougterne haffua och tillſyn 44.

Om the waror ſom aff K: M: förbudna ära.

på the waror ſom wthföras, att icke bliffuer något vthſtadt, ſom i Mandaterne är affſkrifft, och förbudit, wed thett ſtraff ſom ther till hörer, och i ſielffue Mandatet förmäles.

Vaſe

45. **Såſom och högbemelte Konung Maitt** och will att acht haffuas ſkall oppå med myntet, att thz icke måtte bliffua vthfördt, ey heller thz fremmade mynt, högre anthagas, än thän Ordunings förmäler, ſom vthi Mandatet är ſagt och vthtrykt.

Här förbiudes att myntet ſkal icke föres aff Riket.

46. **Skall icke bliffua tillſtadt, att något ladh** Kööp må driffuas emoth Swerigis lagh, vthan alle the ſom Mann kan beſlå thr medh, ſchole ſaak fällas, och förſchickas till näſte Städer, ther the kunne bliffua beſittne, och göre lyka och rätt för ſigh, ſåſom andre Köpmen.

Om Landzköp ſom driffz moot Swerigis lagh.

47. **Alle handwerkare ſå ner ſom ſkomakara** och Skinnara, hwilke äre på Landzbygden, ſchole och afflyttie i näſte Städer, och ther brunka theris handawerk.

Här talas om ämbetzmen.

48. **Såſom högbemelte Konungh Maittz** haffuer befalet, att fogterne ſchole alle ſtädz oppköpe the willwaror ſom äre i Högbe: Konungs Maittz Mandat andrꝛom förbudne, så will Högbe: Konungs Maitt, och att the ſådant till Högbe: Konung Maittz behooff ſchole beſtälle.

Om the willwaror ſom fogterne ſkola oppköpa på K: M: wegna.

49. **Vdi lyka måtto will hans Konung Maitt** att the ſkola inköpa the meſte Bukſkin, Elgz och Renszhuder, the kunne bekoma, och thäm än wäl ſielffue läte ſämſke och berede, eller och thäm hijt till Stocholm leffrere, effter hans Konungs Maittz, achtar låta ſkiffta och dele them vth ibland hans Konungs Maittz krijgsfolk ſom ſådant behooff haffuer.

Om the ſkinn och huder fogterna ſkola oppköpa på K: Maittz wägna.

och Befalningh

Skole och fougterne haffwa anseende mz 50.
Bönderne, att the icke slå Diwr, the som Högbe:tte Konung Maitt will haffwa fridhskallade, uthan låtha thäm ther före bötha, och bliffwa straffade, som emoth Konungs Maitz befalningh fördriste sigh sådant företagha.

Här talas om the Diur som förbudne ära.

Udi lyka måtto skall och haffwes anseende 51.
att ingen schade måtte ske på bärande träå, widh thz straff som the emoth Konungs förbudh giortt haffr, och sedann böthe för huartt träå, effter lagenn.

Här förbudz att ingen må schada bärande träå.

Och effther thet Konungh Maitz wår aller Rc. 52.
herris salige kiäre Härfadher, haffwer låtitt uthgåå några nyttige Mandater om åker brukningh, och ängerödningh, och förthenskull nödigt är att repetera thäm artickler här i Längden, som ther på lydhe, Will Högbe:tte Konungs Maitt förthenskulld att the alldeles skole och widh macht hollas.

Om åkerbrukningh och engiarödningh är till förenne omtalat.

Synnerlige will Högbe:tte Konungh Maitth 53.
att the Mandater som hans Konglige Maitt sielff nu nyligen haffwer låtitt utgå om Riger, som Bönderne schola förschaffa sigh, måtte icke försummas, uthan thär om allestädz så beställas, effther the göras storligen behooff, huar (gudh förbiude) att gudz wederleek sigh så schicke will, som thz skedde i fiordh, ther aff thänn dyre tijdh på kom, att sädenn måst bleff förderffwat aff myken wäta.

Här talas om Riger som Bönderna schola förschaffa sigh till wäätt sädh.

Allestädz ther lägenhet är och tillfälle på 54.
Konungh Maitz och Cronones ägor till quärna ställe schola fougterna låtha byggia, goda tullquarnor både

miööll

Om Cronones quärna ställe ther quarnor schola byggias.

Instruction och befalningh.

Miööll och Malt Quarnor, Theslickest Säge och Kruut Quarnor ther hans Konungs Matt och Rijket kunne haffua nytta aff.

55. Skole Fougterne icke försuma ath koma Bönderne till att läggia humblagårdar alle städz vthoffuer hela Rijket, och the som thz icke vilia göra, lätha thäm therföre bliffua straffade, Theslickest och holla thäm till att göre Diure gårdar, och gåå i Biörne skall, effther som Swerigis Lagh ther om förmäler.

Om humblagårdar som Bönderna skola läggia.

56. Skole och Fougterne hwar i sin stadh Synnerligen Slotz och Gårdz fougter holle fiskerij widh macht, och ther om beställe allestädz ther någon lägenheett och tillfälle är, först med Laxfiske, huilcket kann skee på många hande sätt, både medh Wraakhuus, och åålekijstor, Item om Sikfisker som skeer med stenger Wraaklijs och elist.

Om fiskerij som fougterna hos K: M: gårdar skola brucka låta.

57. Och epter vdi Vpland och flere städz finnes många städz gode lägenheet, både medh Braxne bådhe, och Sijkefiske, Therföre skola Slotz och Gårdzfougter, Synnerligen ther huar fiskeleek beställe om Kattesär, Nooth och Nääth, och andre sådana Wåninger, som ther till tiänlige äre. Synnerligen och ingalunda försummadhes, haffue några åstad till Strömminge fiske, både wijdh Brawijken, Sunnerskt Höghenn, och Ölandh, och förskaffe sigh sielffue såå myken fisk, som the till wåra Slotz och Gårdars och spisningh behöffues.

Om the lägenheter som finnes till fiskerij.

Finis huius Instructionis.

B 184 -

Rÿckzens Stadgar ſom giordes ſammanſattes och ſtadfeſte bleff wo Vthi Calmarne, aff Rÿkzens Rådh Anno Domini 1474. Vppå Sancti Bartholomæj affton i the helighe Trefaldighetz Nampn.

Wÿ Eptherſkriffne Jacob med Gudz Nåde Erkebiſcop i Vpſala, Henrich i Linköpingh. Hans i Schara. Och Gudmundh i Wexöö, medh ſama Nådz Biſcopa. Steen Sture Swerigis Rÿkzens förſtåndare. Erick Eſkilſon, Erich Axilſon, Eſkill Jſacsſon. Niels Sture, Göſtaff Karlſon, Jwar Axilſon. Trøgers Mangſon Twre Jönſon. Toor Philpuſon. Karll Knutzſon. Riddare Arffwidh Trolle. Och Niels Claäffweſon. Våpnare Swerigis Rÿkzens Råådh, ſom nu ſamblade äre i Calmarna. Göröm witterligit, att åår och dagh ſom ſchriffuitt ſtåår, thå woro wÿ alle håår till ſamans att tala och offuerwäga Rÿkzens ärande: Och ärom ſå offuer eens wordne, att wÿ haffuom Gudhi, och menige Swerigis Jndbÿggiarom, på thet att huar och een, både rÿcke och fattige Andeligha, må theſs heller niutha fridh, rätt och ſkääll, giortt Samptÿckt, Stadgadt, och ſtadfäſt, alla thänna Artiklar ſom här förſkriffuith ſtåår.

Om geſtning

tractatus nunc sequitur.

Rÿkens

Om geſtningh och gingårdh

Förſt, att ingē fougte ehuem han hälſt tillhörer ſkall några macht haffua, att läggia gingård på några Andeliga eller werldzliga frelſis landboa.

Om geſtningh och fougte heſter.

Item, är nu tilltalat för någon märckeligh Rÿkzens ärande ſkull, att frelſis Landboa ſchola holla Slotz herrano, eller andra, ſom länen i wärio haffuer, twå foderhäſta om åäret till een tÿdh. ſå länge att Gudh föger att Rÿket kommer i een bätre ſtadga.

Item, Skola eÿ Konungs Embetzmän, eller fougta foderhäſta läggia till några Preſta eller frelſis Män, vthan ſå är, att någor aff thöm haffuer Skatta gordh ~~inne~~ medh ſigh. Thå lägges häſta till hono, thå mögeligitt, och effter ſom han haffer gordh till.

Fodermaſk bör icke taga pening: för geſt:

2. Item, Eÿ ſkall eller må någo fodermaſk peninga taga, eller löſen, för foderheſta, Dierffuis thet någor göra, Thå rättes öffuer hono, ſom öffuer thöm ſÿnn herra, eller hunſbonda ſwÿkeliga ſin bondan drager ſom een Tiuffwer.

Om landzfougte thet ſama.

3 Item, Eÿ ſkall och landzfougten macht haffua, att thaga peninga eller löſn, aff Cronones ſkattſkÿl, lige bönder för ſina fougta gäſtningh, wÿdh ſama näpſt och plicht ſom föreſkriffuit ſtåår.

Stadgar.

Om Heradzhöffdinge.

4 Item, Skall och inge haffua macht att läggia Konungz fodder häſta, eller andra häſtar, ſom androm till hörer, till theſſ Mäns Landboa, ſom liggia vnder theras ſäthagårda, och göra thera ÿtterliga Dagzwercke ther till.

Om Konungz foderingh.

5 Item, Skall fodermarſken grannelighe tillſee, att hwar bliffuer ther ſom han är lagd, och låtha ſigh nöÿia medh maath och drick, ſådant ſom Bonden haffuer fono giffua, och inge gånge vtt, ſom fodermarſken ligger eller andra liggia.

Item, alla ſtädz offuer Calmarna och Tÿdweden ſkola 4 häſta fodras medh en Spann Korn. Jthem, J Öſtergöthland tree häſtar om en Spann, offuer alt Småland och Weſtergöthland till twå heſtar, twå ſkeppor korn. Vppå Ölandh, och twå Skeppor bÿugg till twå heſtar,

När ſom Konungz foderhäſta löpa i fodringh, the ſkola enſkÿlt läggias till Cronona ſkattſkÿllige Bönder, och Landboa. 4 häſtar till Skattabönderne, och 4 häſtar till bonda Landboo.[7] och twå till Crona landboa, och ägå the löpa om itt åår i Vpſala Biſcopzdöme, annat i Strängnäſs, och Weſterås, Tridie åårett i Weſtergöthland och Småland, och om Konungz fodhringz häſtar i thÿ landh ſom han ſielffuer i warit haffuer fodras lÿkawiſt ſom förſkriffuit ſtåår.

[7] her vtaf för ſtådt at. Bönder haffuer ſielff lenboer och afrat af ſin egen ſkatt, giordh.

Om Jacht eller ſkall.

6 Item, Jngen Mann lärdh eller Leekt, ſkall eller må

någon

någo hartt bruuka, ytter mera som lagen seija wid sina xl mark Konungs egin saak.

Hwilken hartar här emooth, han skall ther till haffwa förbrutit sin Råå och reep, och löpande hundar. Och skall inge fougte, eller Embetzma, haffwa magt att loffwa någro Mannom att hagha, wijdh sina 40 ℳ Konungs egin saak.

Om hesthar.

7 **Item**, förbiudom wij att inge förer å Landet hästa battre än sex march Swenska, wijdh sina 40. mark Konungs egin saak.

Om Qwarner.

8 **Item**, som the wthtrijckes i Lagen, att Nij åwerkan må eij skada gamble Adellqwarnor, som Landet och Rijket är till stoor hielp och bijstånd, när stoor torka kommer, som tideligh skeer, skola icke förderffwas och affläggias. Thå förbiudz att the fougiaqwärnor eller andra haffwa måge, eller skola någralund mala för androm, wthann sin egin Måld, findz att han annorlund gör, thå haffwer han förbrutit sin åwerkann, och å xl mark, om han will eij loghbrijta. Än liggia några i sådana thijs, att the eij förhindra eller skada gambla Adelqwärnor i theras måld, thåå måga the wäll ståå, om the kunna gåå all åårett, och giffwe ther aff Cronone, eller hardagångs halffwan till.

Om olagh kööp eller köpmänn.

9 **Item**, wäll måga Landzmän, för thera tarffwa skull sälia och köpa hwar medh andro, Korn, fisk, Smör, Järn, Stååll, Koppar, i ätande waror, ther tolkin

faller ſigh till löſa och nödtorfft, och annatt hwad i Bondans gård wexer eller faller, när ſom han eij köper till wäſſelia eller pranga, Bonde waror, Köpmanne waror och hwartt emott, eij ſkall thz hetta Landzköp, ſom ſå Landmän göra, Köpa och byta, Korn, Rogh, och tolkit annatt, i tolka waror, ſom norlänga, Götha, Österlänninga, och Öffwerlänninga införa j Landett, och byta ſigh till bärningh och nödtorfft.

Om humbla gårdha.

10 **Item**, hwilkenn bonde, eller Landboa, eij haffwer humblagårdh, medh xl ſtänger ſom humbla wexer wppå, böte iij öra hwartt åår, tage the thäm ſom ſkatte eller affradett wpbära medh rätte i humbla, efftherthy ſom humbla gäller, och eij i peningo eller andro waro.

Item, Konungs länsman ſkall wetha hwar i häradhe ſino, thäm ſom eij gör ſom ſagt är, och kungör thz åå Landztinge näſt effther Mickelsmeſſo, ſöker eij huſbonden wth förnämpnde ſaaköre inna Thomasmeſſo thå agar häradzhöffdinge thäm wthſökia å Landztinge, effther hůll, huſbondan haffwer förlegat ſin rätt.

Thenne xl ſtänger ſkola ſökes till teſs the warda cc ſtänger, Thäm bygger eij Landboan förſta åårett, eller annatt, Thätt är ſitt tecken, att huſbondan tager eij ſaaköre aff hono, tage ſedann häradzhöffdinge ſå länge hann bygdt haffwer.

Om humblagårda och Trägårda ſom ſtånder i Bygninga Balc: 51. Cap:

11 **Item** finner Landboo humblagård, eller Trägård för ſigh, giffwe thå Jordäganden hälfftena aff allo

humbla

Rÿkzens
humbla och frucht, Lägger bonda landboa humblagård, eller planter Träägårds Nybygt, thå wari frij ſå länge hann på godzet ſitter.

Om meen är i Tompth.

12 Item Skall och häradz höffdinge offuer alt Swerjigis Rÿke medh heridznämpndene i ſama häradh ranſaka och wetha om någor haffuer tokkit mee eller hinder i bole ſino, att han eÿ humblagård byggia kan, wari thaim thå ſaakloos.

Om gipthoſtämpno.

13 Her åår är giffthoſtämpno och å ſiunde ſkall giffa giffwas, ſom bordägande och landboa bådom åå ſämber, ſom ſkils i bordabalkenn i thet 20 Capitl.

Bord Balch: i 20 Cap:

Siun åår ſkall landboen quarr ſittia, å th godzet ſom han legt haffuer, och på th ſiunde åaret godz ſett loſſia, om Sancti Dirix Dags, om hann will affara, will hann eÿ affara, thå giffwe ſigs åter wÿdh godzet i ſiun åår ige, om hußbonde landboen nöÿier. Item will landboen fore affara, thå få huſbondano igen een landboo, ſom hono åtnöÿier, eller giffue huſbondano ſå mÿkit ſom ther fattas i åårstalano, om han will icke quarr ſittia, ſom forhafft godzet gåår huart åår.

Om huuſmenn.

14 Item, om huuſmänn ſom laghen inne holla, att hwilcke huuſmän, ſom medh bondan äru, eller huus ſummor, the ſkola göra hälfftena medh bondano i Skatte eller affradt, och bondan gör ſitt fullt, än tå hÿhull, och thå wari frij för huſöore.

Om laga

Stadgar

Om lagha Bÿgningh

Item skall Landboen vpprätta ett hws hwart åår Stuffwn, Ladhu, och Nöötzehws, och hwartera skall wärkwas för iij åra bÿgningh, och the hws han rätter vpp, skall hwssbondano färdogh holla, när han från godzeno skilz, ~~will han~~ och all annor hws fåå goodh igen antwarda som han thäm togh med t[illegible]kom effthertÿ som mögeligit är. 15

Om förſummelſe i lagha Bÿgningh

Item thett åår som Landboen ej vpprätter ett hws tå giffwe hwsbondan halff marck Swenska, och fwlkompne bÿgningena ther till, eller giffwe såmykit som han skulle kosta ther vppå epter mätzmana sedom. 16

Item sitter hann quarr i iij åår medh treskoo, och intthe bÿgger, thå böthe som sagt är, och haffwe hwssbondano hono wåld aff godzett kööra.

Om gimgårdh

Item skall och Landboen giffwa hwssbondan een Lan söll thå bÿrn är, och ther till kost och hästa foder till tree hestar. 17

Om förslo.

Item skall och Landboen göra hwssbondan ena förslo hwart åår, till han will hona haffwa innan Lagsagw, treesskas hann wider, böthe ena marck hwssbondan, och före förslona fram. 18

Om gärdes gårdh.

Item skall och hwar landboo öffwer sin lagha Bÿgnings gärda ~~Et~~ fampna Nijan gärdesgård hwart åår, och holla the andra färdoga, wid sin 19

Wite

tree marck Hwßbondans egin saack

Item Skola Skatta Bönder, och Cronalandboga göra så hwarsa Byggningh som andra Danamäns landboa, och gärdet gärda, förster och gästningh att hålla.

Item skall och Landboan att täckia hwart åår twij alnar nytt taak, öffuer sina Byggningh wijd sin tree marck, Hwßbondans egin saak.

Jorda Balken 23 Capit: **Item** Rÿmmer landboen bort, Thet finner tuu i Jorda Balkenn i thet 23 Capittlet

Om Tröskara.

20 **Item** Inga Tröskara skall gå i Landett och töska uthan the wilia tiena Böndano om somaret som the töska när, Kommer Konungs fougte öffuer thaim, thå må han thaim till Konungz Slott föra, och wijdh thett the haffua widerkennes.

Om löösze folck.

21 **Item** om lösa Drängiar och lösa qwinnor bindz att hollas, som Lagen vthwijsa, och förbiudz fougta och Ambetzmän her emoth göra, som i thesom Articklell ståår i stadgan, eller peninga taga wijdh theras xl marck till tre skiptis, Konungeno, Kärandeno och häradena.

Om Warga skall eller brogor

22 **Item** biudom wij strängeliga, och förmano för Almogans och Rÿkzens bästa och förstånd skull att hollas och brukas wargagaartt, och warga skall, broga och Bÿggia, och wäggha rödhia, som Lagh vthwijsa.

Om Härberge.

Stadgar.

23 Item är och stadfäst, som lagen wtwijsa, att alla böör härberge läna, thäm som wägfarande äre, hoo thz icke gör, bothe iij marck till treskiptis Koningeno, och häradzhöffdingena och hono som härberge söökt, will ey målsägande här på tala, tage thena booth aff bonden och beholle sielff saakörand.

Om herskap ryder om Landh.

24 Item ryder härskap geno land, tå lägge twå hesta till hwarins, lägger hann flere i gården, så göre bondan ther skääll före, Skola och Rättara waara i allo storo byiom, och hampwell ther som thre eller fyra granor ära i eno by, och torp liggia näär.

Om hiord håldh

25 Item alla bönder i by saman bogha, ägha hiordhwall holla, och hwar androm rätt om göra, fälla en hiordwall thera, ena resso, andra och tridia, böthe grannom sino tree öra egin saak thera.

Om broga syyn och wägha syyn.

26 Item bediom wij allom häradzhöffdingo, och le ey med hono föör rätta sitia, att holla twå resor om åårett, brogha och wäga syyn, om Walburgmesso, wid hwars thera twå marck. Thesslikest om gårda syyn, att hwar håller thäm färdoga, som lagh utwijsa, och att hwar haffuer gäät till ee sampna Nyian gårdh hwart åår, som Rykens Rådh stadfäst haffuer. Tage häradzhöffdinge, ländzman thz till waara hwar i härade sino, wijdh sina sex marck.

Om oliud på Tinge.

27 Item, hwar som oliud gör å Tinge antinge å Leste,

tinge eller häradz, böthe iij marck Gutniska, Rättarens egin saak, huar som snäärar sin kÿrkio herde å Predica stolenn, böthe iij marck swenska,

Item, ingen må binda sigh till wittne, utan han bliffuer kallatt, wed sina iij mär till refskyptis.

Om dombrutt.

28 **Alth** thett som gäller heeder och ähra, blodwite och Lagmans doms brutt, och häradz höffdinga saak, schall alt waara effter Swenskt taall, alla andra saaker skolla waara epter Gutnisk taall, som är 4 gutniska i en marck.

4 gutniska i en m.

Om Ödesbÿ

29 **Nu** kann thänn bÿ öde liggia som flere äre äga de uthi, will thå en bÿggia och rödia sin deell, och the andra willia eÿ tappa, och bÿggia med hono, nämpne thå häradz höffdinge hono bÿggia will å tinge vj männ, the schola utt fara, och medh bästa skälom thē hono tilläggia een hoop i boolstadeno, både aff ängh och åker, att ägodela hans är i boolstadeno thänn må han saaklöst intaga, tappa och wärna ohindratt sigh till gagns och fänader hans gånge ohindrader, enhuar han kan å samma boolstadeno, uthann någor will sin deell intappa och wärn omholla. Nu haffuer han sin deel uppgiort och affrödit i åker och ängh, och willia hina thå införa och bÿggia huar sin deell, thå skola the uppbrÿta lÿkia medh hono, och när the så huar epter ägha sina rödit haffua, läggia thå så godan sin deel som hans, och wittnar så häradznämpnd, thåå må huarthera tagha sin lutt medh laghom i åker

och äng, och i allom wthägom, och skipte åaker och ä-
gom epter Tompto, som lage seyia.

Item tager någor hutt eller åker hins som först
wpgiorde, annorledes än som sagt är, böthe ix marck
till tafskiptis, och åther skadann.

Om Marcknadh

30 **Item** haffue wij stadfäst, och ändeligen hollas skall
Marcknad som warit haffuer i Hunokopungh om
Sancti Francisci Dagh, thänn skall nu wara affsagder
och hollas her epter om Hälgona Messona i förnämpn-
de Hunekopungh.

Item alla åhrliga Marcknada på Landzbygdenn
plägas schola öffuer alt Rijket affläggias.

Item Skall och på thänn Marcknad i Åstorp och
i Vnemo och i Hultetorp som warit haffwer.

Item om thänn Marcknadh i Wexiö han schall hollas
om Sancti Sigfridi Dagh, om Wintare, och thänn
andra om Wårena hann schall affläggias, hwar som
thit faar här effther, han schall haffua förbrutit alt
th han haffuer medhfara.

Om dreng eller Pigha löper ifrå sin hwns bonde.

31 **Item** förbiudom wij både höga och lägha i några
handa måtto, holla eller förswara någo then Man
eller Quinna, som frå sin rätta hwsbonda med owins
frånskilz, wijdh Rijkens hämpnd, och allas wåra wredhe.

Then Skattabonda som äger, och sitter thz godz
th hann är fullsatter på, aff huilkitt hann förmå
göra Cronona sin schatt aff, ther wanlt är affgå, hono
bör thet niutha som gammalt och fordom warit haffer.

2 Item

for förmäles
at [illegible] bön-
der schola inthz
mer utgöra
af [illegible]
än som fordom
wart är

Item Drager hann vnder sigh medh kööp eller annorledes Manns godz falskeliga, och vndwender ther medh swijkeliga Crona sin skatt, som ther är vanit affgå, kann thz skäligha beuijsas, medh tu swårin vittne, eller godha bewisningh, thå är han saaker åt xl marck Konungx egin saak, och giffwe Crona sin fulla skatt ige, än haffwer han giortt thz lönligha, eller swijkligha, och will stiäla Crona sin skatt och räntta, thå må han kallas Konungx egin Tiuff, thå rättes offwer hono som then ståår i Konunga Balkenn i 30 Cap: faller och någonn Skattabonda eller theras barn någon skattagordh till arffz, thå bör thz niutha om så är, att Bondan haffwer sådan Barn, eller arffwinga han kann sättia ther vppå, som godzet förmå besittia Och göra Crona sin skatt.

Konunga Balk: i 30 Capit:

Item faller någor arffwinge till ett Skatta godz, thå skall een aff arffwingerne, thz till sigh löösa, the ther är bäst tillfälliger, för mögeligh peninga, effter sex goda Mäns sägnn, och om hann eij äger flera Skattagårda, wilia eij arffwingana sämia sigh ther om, thå koma för rätta Domb, thå dömes ther om som förra ståår, wilia the andra och eij peninga tagha, thå sättias thett i häradz Kijrkio i rättans twångh, böthe xl marck Konungx egin saak.

Item findz och några små Skatta gordh, thå förbindz att en fullfallit Mann skall thäm till sigh lösa, och slå så vnder sigh Cronans ränta till skada ho thz gör, och kann thz skäliga finnas, thå böte xl marck, effter thij han wille swijka Crona sin skatt aff.

Item hwar sådana små gordh finnas, thå skola the som ägande ära, sellia them från sigh och till

the

B 184 -

Stadgar.

the gårda som ther liggia till någott hinder eller plag, eller the som haffua the skattagårda, som æra fulbole, och tesse iordh schola the köpa, epter sex godha manna sköielse thette på theras wägna, om the kunna sigh sielff förlijka.

Om förbud hüus ey af föra af skatte Jord.

Item förbiudz att hwar någor faller till en Skattagård lijten eller stoor, thå förbiudz att arffuingena skola icke föra husen vthaff, eller sälia thäm bort, och läggia iordena nider i öde vnder andra skatta gårda, som offta skedt är, Crona till stoor skada. Hwilken som annat gör, och kann thz skäliga bewijsas, thå böthe xl marck Konungz egin saak, och fölie Crona sin skatt och ränta igen, och bygge vpp gårdenn så godann igen.

Om Skattha läggningh

32

Item Tolff godha beskedeliga Dannemän skatta bönder schola hwart åår skatten läggia, och göra sin eedh till förenna, och bedia sigh så Gudh hielpa, att the wilia ey wetha Cronanes wersta, vthan bästa, och inge stadz förnäffra henne i sin skatt, eller Räntto, i någro måtto. Och inge ma skall sådana godz haffua vpbiude sigh, som förschriffuit ståår, mot theras wytho och witzskap, och läggia hwar Mann epter sin ämpne, och att the skona thör inge ther vthi, hwarken för frändsemio, Mågsemio, eller fadderskap skull, eller någon wenskap, göra the 12 her emooth och kann thz skäliga bewijsas för rätta domme, thå bliffue i minne och faste, och böthe som i laghen ståår, Och ther till xl marck Swenska Konungz egin saak.

Item örom wij så offther eens woordne medh Bugne,

Staara

mestara och Rådh i Stockholm, att the goda män som
wijn föra till Staden, thå måga the epter gambla
sedwenia läggia thz i Stadz källare, eller i andra Bor-
gara källara, och thz optappa medh stoop, kanna,
eller halffua, än thå att lagen binda, att alt
wijn schall föras i Stadzkällare, och ther selias, thz
thå så, att Borgmestara och Rådh thz sättia effterwij
som the understå kunna och merkia, att skäligit är
och wijnet är gott till. Hwilcken som gör her emot
böte som Stadzlagh utwijser.

Item Alt Messawijn till alla Landzkyrkior här
i Rijket, thz schall köpas widh alla Domkyrkior,
Huar som her emoth gör, böte som stadfest är.

Om Gullsmedher.

33 **Item** förbiudom wij Gullsmedom, och allo andro
att omeltha Rijkens mynt, huar thz gör, och
warder laghligha tilwunnen, han schall brännas,
uthan alla nådher och miskundh.

Item Ingen må och Swenskt mynt aff Rijke-
no föra, mer än mögheligit är, thära penninga
twå march eller tree, Hwar som warder her med
funnen, haffue förgiort alt thz han haffuer med
fara.

Item Biudom wij allom Gullsmedom, öffuer alt
Swerige, huar och een schall gott och omelt
Sölffuer, och intz wärre gull, än reent gull, och
alla gullsmede haffua redeliga wicht och rätta
så att finnes ogilt Sölffuer, gull, eller wicht
haffua, thå biudom wij wardmästare, eller
Gullsmedom i Stockholm, att the thäm hindra

mågh

Stadgar.

måge till rätta; hwad Marknada the helst samman koma.

Item förbiudom wij allom Borgmestaro och Rådh, öffwer alt Rijkett städia någom Gull-smedh sättia sigh i Stadenn för wärkma, för än ha haffwer warit hoos wärkmästare, och giortt sin fyra stijkis giärningh.

Item biudom wij allom Fogtom, och Ambetzmännom, att wåra förenämpnda Wärkmästara äre behielplige till Rättom, när för:da stijcken warda funne.

Om dombrůtt och důlgadrååp.

34.

Först är Edzöritt brůtitt, annatt är Dombrůtt, Tridie är Důlgadrååp, ther aff bör Koningenu hälfftena, och Målzäganden Tridiungh, om han kommer inna Natt och åår. Fierde är Danaarff, fämpte hwar som tager mans talan till sigh, än han som lagen säija, Sielte hwar som Tiuff snäpstan släpper, Siunde, hwar som för Tiuff tager löso, när hann är lagliga tagim widh Tiuffnat. Ottonde, hwar som bryter ther som sampngiwne är, ther aff äger Konungh hälfftena, och hälfftena Biscop. Aff strand fiind, äger Konungh tuå deela, och aff wåga fiind, och tridie delen thäm som hitte, och halfft bůts fiind, thå hoon haffwer ståndett Natt och åår, Om ey kommer rätter Målzägande, och taga Konungh för fulla fiå, Och Kniffzslagh hör Konunger till, och hand som fridhsirma förgör medh sin egin hand, That är Konungs eginn saak.

Finis.

Theſse efftherſkreffne Articklar haffuer Högborne Furſte, Här Karl medh Gudz Nåde Swerigis och Göthis ſa Konungh med ſitt Rÿkis Rådhz ſamptÿcke i Swerige ſkipat och ſtadgath, allom them till Nÿtto och gagn ſom wilia leffwa rettferdeligha, hwar medh annan, tÿ thett kallas en förraſkningh, ſom för oſs haffwer Warith förråderÿ.

Om någor rÿmer Vndan Konungz Baneer.

Rÿmer någor vndan Konungz Baneer, hwad heller Konunger är när ſielffuer, eller hans ämbetzmǟ till fienda eller ifrå, eller i aleſo ſom Konunger åbÿder, eller åbudit haffuer, eller hans ämbetzmǟ vthſändis, hwar ſom ſådana gör, haffwe förgiort lÿff och godz, vthan hann ſärdelis niuter Konungz nåder, thätta ſkall Konungz nämpndh ranſaka, ſom thå på reſon medh woro, ſom finnis i Konungz Balkenn Cap: 17.

Hwilcken annan ſlår ihiäll

Then ſom annā ſlåår, liggiande eller ſittiande ſoffuande eller wakande, vthan han hämpnas dråp, eller thz är hans fiende, aff andro lande, hwad thr ſleer ſåår, blånath eller blodwÿte, kome aldrigh till bordett medh någon borgare, vthan flÿ gården, och häffuer hans gånge till ſköff lings.

För

Artickla r.

för oredeligit dråap tages ey löſn före, uthan lijff för lijff, och lijkwäll gånge häffnor hans till ſkofflingh för oredeligheten, och ſtåglett rätte öffuer lijffuet.

Binder någor annan ſlå annan i hiäll

NU kann ſå hända, att Riddara eller Swena binde theras Swena, eller Tiënara, ſlå, ſarga eller dräpa annars Mans Swena, hwad thet thå ſkeer redeligha eller oredeligha, wari thå Tiënaren frij, och hans herra eller hwſbonda, ſwäre till ſaakena, efftherthy hoo giordes, och wille thet vij Borgara aff ſama gårdom ſom bodit wthgick, hwad hono budit war eller ey, och ey wari mera thäm rijka frij i ſkofflingh än thän fattiga.

Om owetandes hugg.

NU är owetandes hugg, när man bliffuer ſlagin offwändis ſom förſkriffuit ſtåår, eller å rygg, eller å Nacka, ther må inge förwarningh aff haffua, wthan thå twå owilldiga männ, wari må ey ſette bätre, uthan fly wår gård, och få hono aldrig igen, uthan han ſerdelis nuther wår nåde till.

Om fördelz hugg.

Item fördelz hugg äro theſſe, hwilken ſom ſtår på thän andra, thäm inthet haffuer i handen, eller ſprinth, ſpetz, eller Spentan boga moot hwarde, hwilken med ſådana fördelz hugg ſkada gör, om ſå ſpöries kann, att hwar haffuer annan lundſagt och möthes i wägom brädeliga, thå wertis ſigh medh thet han i handom haffer, och fly ey wår gård, uthan tåle thet rätt, ſom Konungs Eriks ſtadgar inneholle.

Om

Articklar.

Om beplichtelse.

Beplichtelse är så godh som borgann, och bör all beplichtelse, hwad thz är om fängsle, gälld, eller wittismåll, hwariahanda Mann beplichter sigh före, skee aldramenst widh twå wittne, kann thänn beplichtelse icke hollas, hwad hoon gäller å lijff ähra eller godz, och wittne och hwärie så twå owildugh wittne, wari ey Mann thess bättre, och håffwer hans skiötis medh Målsägandenn och Konungh, och fly woår Rådh, som thän sin borga bräijter eller Rymer.

B 184 -

Them Stormechtige Högborne Furste och Herre, Her Gustaff medh gudz nåde, Swerigis Göthis och Wendis etc. Konungh. haffuer med sin elskelige Rijkz raådh, och menige Adelenn vthöffwer allt rijkett her i Swerige ordinerat skipat och stadgad, thenna efterskreffna Articklar, Menniga Swerigis Rijkes Inbyggiara till Nytto och gagn, att ingē drifte sigh her emoth att göra, antinge högre eller lägre fattige, eller Rijke widh sina 40 marck. Och bleffuo thenne efterskreffne Articler samtyckte och beslutne vthi Swante Stensons Bryllop i Nyköpingh å S: Sigfredz dagh Anno 1537.

Om Arborst och Wåpnn.

Först att ingē dristiffues till att bära Arborst eller någonn wapn till Tingz, köpstad, kyrkio, eller gestebudh, huem thz gör effther thenne dagh, han haffue förbrutitt Arborstet och wapnn, och å 40 mk för Konungz förbudh, wäll må hann thz bära i wargaskall effther biörn Rääff och skoma i skogha, hwo thz anor lunda gör, böthe 40 marck. 1

Om Lekestongh.

Huilckenn som hugger Leke stongh vtan Manns olofftuandes, böte 40 mk för Konungz förbudh, och Målsägande effther Lagenn. 2

Om Spåalla Quarna.

Om nybyggda squalla Quarna, hwo som på thäm maall effther thenne dagh, thå böte 40 mk för Konungz förbudh. 3

Om Gårda Stadgla.

Om gårda städgha ära, kann thå bondann för spor få nyttha, sin hosbondes goda willia, och sedann 4

thå

i sexe
så sittia hwarr åår, och thz Siunde åårett skola
vppe godzett wijd sina 40 m.

Om Häridz höffdinga Hästa

5 Skall Almoge i hwarth Härade både frelst og ofrelst, öffwer alt Rijkett hålla Häridz höffdinge twå foder Hästar hwart åår, hoo som Dierffwes till ath vnddriffwa thäm, thå böte 40 m. för Konings förbodh.

Om Saaköris brutt.

6 Engha bönder fiärdungs Männ, eller Landzmän Dierffwes att vpbära saaköris brutt, heller peningar, vtter thenne Dagh wijd sina 40 m. för Konungs förbudh.

Om Häridzhöffdinga tienist

7. Hoo som Dierffwes till att taga, eller inne med sigh hålla Häridzhöffdinga tienist, haffwe förbrutit 40 marck, och giffwe hono kyrkiell sina Rättigheet.

Om dråpmåll aff skott.

8. Hwilkenn som Dierffwes till ath skiutha annan ihiäll, han skall bliffwa Landflijktigh, och alldrigh frå fridh.

Om Hwnsa fälnings

9. Ingen Dierffwes till att fälia eller flyttia hwnsenn aff the gordh som the äre bygde vppå, hoo thz gör thå böte xl m.

Finis.

Thesse Regla book skall och hollas vthi alla Hospitaler j Swerigis Ryke Wyd waar ogunst och onade.

Wij Gustaff medh Gudz Nåde Swerigis Götis och Wendes Konungh, Göre witterligitt, att Wij aff Synnerligh gunst och nåde, haffwe medh Rijkzens Råådz stadfäst och bedriffuit, att all thän Ränta thär inna Stadz och vthom, som tillförenne haffuer legat vnder alla Siukestuffuor och Selboades vppehälle: Thesslikest och all thän ränta, som vnder S: Clares Closter legatt haffwer, skall nu allsamans wara vnder ett Regemente, till ett Helige Andz Hws, och Hospitaall och befaledt (: oss elskelige kiere Borgmestare och Råådz skola stå thet före:) och så försskickatt, att thet kann redeliga tillgåå: Så och epter thet att wij aff gunst och nåde, haffue lärdt besinne, genom hans Helige ordh, att oss på wårt Embetz wägne, böör så wäll wetha the fattigas bästa, som alle andres, ther oss är befalnings öffuer giffuin här i Staden, och tuiffle wij inthet, att wåår Gudh och skapare, worde thet icke tagan des till godo, om wij allenast bekummade wår befalnings the helbregde till bystånd, lathe fattige siwke bliffue, the ther hielp doch mere behöffue, Efther the icke kunne hielpe sigh sielffue. Therföre på thet att här efther kan thette redeligare tillgå i förde Hospitall, både medh thäm som haffua ther giffuit sigh in i frijbröödh, för theris peningar: Så och medh the fattige, siwke haffwe beskaffwet och samptyckt, att the ther nu inne äre, och hämpn wäll här epther koma kunne, skole huar vthi sitt skick och befalnig följe thenne Regle epter, huilkenn ther giffuin är Anno 1533. Mondagen som waar Octobris Natiuitatis Mariæ

Om förstandarnar och andor Embete

1 Cap:

Först och frempst när förstandarnar skickas skole, thå skola twå taghas ther till, som Gudh haffua för ögon, och äre gode oberyktade Mään, och skola the göra theras Eedh ther vppå, att the willia waara hospitalen hulle och trogne, Till hwilchitt the och högelige förmanas skola, och skall thätta wara theras eedh.

Juramentũ thz är Eedenn.

Gudh waare oss såå hull, som wij willia waara hospitalett hulle, efter wåår bedzste förstånds.

2 Capittell

Thesse twå skola haffua öffwersta befalningen i hospittalen, och alle andra som ther Embete och befallnings haffua, skola waara thäm lydige och hörige.

3 Capittell

Efter thet will waara förståndarnar för snart att waara altijdh wedh handena, ther före skall skickas en trogen Gudfruchtigh man ther till, som skall waara Sysloman, thän ther afton och morgo tillstädes waara skall, och achta the fattigas gagn och bästa, billiga och skelich, och hwad hans leffwares händer emillen, thet skall han redeligen och trogen bestaffa, och effther thet will mykitt hänge på Sysslomannen, att allt skall redeligen tillgå, ther före skall taghas till thän befalningh, en sådana man och husfru, som thäm fattiga kåär haffua: Icke heller thäm Man som natt och dagh giffwer sigh till drycken, och icke heller thän som dagheligenn swäär och förtörner Gudh, och förargar thäm fattigha, Icke skall och heller thän Man taghas, som barn och mykitt aff sin egin slächt drager in medh sigh, Vthan sökia thän Mann som will leffwa och döö medh thäm fattige.

4 Capittell

På thett att ingen illfälle skall giffuas, att medh otrogett drage någott ifrån Hospitalen, therföre sko- le the tagas till bakare, Bryggiare, Kokerskor, och käl- lare Swenn, som besuorne äre, till att leffua och döö i Hospi- talenn, om Man elliest sådant folk öffuer koma kann. Icke hwar och icke, så söke annatt gott trogett folk för lôôn. Icke skall Sijslomanne heller driffua sådana Embetzfolk sine fårde, och tagha them hono lyster till Embetet igen, som holler medh hono och hans hustrun.

5 Capittell

Sijslomannen skall hwart åår göra een godh klar reen räkenskap här i wår Räkne kamar, för hwad opbörd och wthgifft, som han haffuer hafft på Hospi- talens wägna, i thet näst förlidne åår, och skall Kyrkio- heerden sampt Borgemestara, förhöre hwad Räkenskaps stält är, och förfara hwad opbörd och wthgifft swarer de rätt sigh till hoopa, och grannelige förfara om thee fattigha bliffua epter nödtorfftenne spijsade, eller om han icke, eller hans hustrun, the omildeligenn förfara, och skrifua så på thäm fattigha

6 Capittell.

När någen deell fattas i Hospitalen, att ther kom- mer icke så mychin hielp som behöffwes, thå skola för- myndarna thet kungöra Kyrkioheerde, att han förmanar fol- ket i stadenn, till att koma thäm fattigha till hielp och vndsättningh, medh theres Almoser.

7 Capittell

Skall och een Rättwijs Mann aff thäm som gåå till frijbordett, som besuorin är, gåå medh Tafflan alle Söndager, och hällgedager vthi Staden, och thet som ig- ges skall koma thäm fattigo i Hospitalen till hielp och orga bóóp.

8 Capittell.

Skall och Sijslomannen icke heller offuerfalla thäm fattigom medh liufftwande och hoolsamt ord, eller Vndervisa någo aff thäm, sothan förfordra thäm wällwilligen: medh thän deell the behoffwa

9 Capittell

Skall och hollas en förståndigh Clerik, then ther och saktmodigh är, i Hospitalen, thän i Gudz ord förfarn är, han skall lära the fattigha i Siukestuffwann åt minste twå resor om weckan, och göra thäm theras reda när som behoffwes, och alltijdh förmana thäm fattiga till Gudz Ordh och till ~~[illegible]~~, sämia och kärlekh, thäm ena till thäm andra.

10 Capittell

Skall o Cappellan holle the fattighe alltijdh Budorden, Trona, Fader wåår, Doopett, och the ordh som lydha om Christi nattwardh, in i Siukestuffwon, och holle thäm före, att the thet lära, och än therstundom, förhöre thäm hwad the lärtt haffua: Må och Predicanterna några andra Materier holla thäm före aff thäm helliga skrifft.

11 Capittell

Clerichen skall i the andeligha saaker medh tijdegården och antith mere wara vnder Stadzens kyrkio Regemente, som är medh sånger och Ceremonier på thett att endrächtt må wara.

12 Capittell

Clerichen skall haffua sin wåningh, wedh, kost, till sigh och sin hustru, eller till en smådrängh i ther till tijo Daler i sin löön, twå skiortor, och annor nödtorfftigh kläder, och skall Clerichen ther till medh haffua ett grantt vppseende medh Sysslomannen, Sampt dijan, att the icke försnilla thäm fattigha i någon måtto, och hwar Clerichen förnimmer någo orätt medh thäm, Skall han thäm stringeligha förmana atth the wachte sigh, på thet att the fattige icke skola förorsakade bliffua till

att klagge sigh för oss, och huar wij förnime sant att wa
ra, schole wij vthan all nåde thäm straffa.

13 Capittell

Skall och Clerichen om han kan ther medh,
holla Hospitalzens Räkenskap, för vpbördh och
vtgifft, som wij aff gunst och nåde thäm förlänt haffue
Thesslikest huad aff wår Adell, sampt aff alla andra in
giffuit warder, på thet wij må wetha huru vthdelt
warder, och ther skall Clerichen haffua sin lön före, war
der och Clerichen medh någo grooff last beslagin vthi
sitt leffuerne, thå skall ighe wara vnder Stadgens straff
vthan Kyrkioherre skall förskicka honom till Biscopenn,
och han effter Kyrkiolagen straffas skall, som saken
är till, finnes och vthi Hospitalenom någre Prestmen
som ighe förmå att holle gälldt, schole the ighe wara för
sumlighe till att predika.

Huru vthi Sinkastufwan hollas skall. 14 Capittell.

Effter thet aff ålder haffuer hollis i hel
ligge Andz huusena itt Säijboord medh rede
lighe Kost, och spijsningh, för fattigha siuka, och lama
Personer, som wij aff gunst och nåde thäm efftherlåt
till haffue: Thesslikest och för thäm som sigh willia
indgiffua medh theras peningar och ägodelar, så skall såma Säij
bordh ann här effter alltijdh wedh macht hollas, vthi Hospita
len. Och inge haffue macht att fördriffua thet, och alle the
som vthi helige Andz huusetb är, och här epter komandes
warda, skola sigh wetha holla medh desse epterschriffne stadgar.

15 Capittell

Skall ingen tagas in att bliffua i thatta Säijbordh
vthan Vanmalt folch som obergichtat är, och så länge
förmå holla huus och heman koppe, för theras ållerdom
skull, thet the godt Borgerskap i theras framlidne ållder
vppehollit haffua. Junckt folch, eller giffte folch

som fruchtsamme äre, och kunne fåå Barn skall komma i thätta bröödh, medh mindre the skeer för sådan siukdom skull, att the slätt äre i thz menige bästa onyttige, eller för några andra besynnerliga saaker och siukdomar:.

16 Capittell.

Jngen skall taghas in i frijbröödh, thein som aff sina egna Vdemer, om the macht haffua, kan hoppeholken warda, medh mindre the giffua så myckit in medh hono som han förtära kan, Thy Siuckestuffwan är stichtatt för theras skull som arme äre, och inge hulle haffwa, och inga flere skola intaghas, änn som hospitalen wäll förmå att holla.

17 Capittell

Hwar som hende att någor bleffwe så siuck, i Staden, att han icke kunde fördra sigh sielff, och wille för theinskull gärna i Siuckestuffwan, haffwer han någre ägodelar, lööst eller fast, thå skola förståndarnar thein siucke medh theim deell han haffr i Siuckestuffwana, och låthe hono icke förfaras i woanwörht, och så kunne icke arffwingarna skyra sigh wara skedt orätt.

18 Capittell.

Om thett kan så hända, att någor will giffua sigh in i Siuckestuffuan tillfrijbröödh, medh sitt godz och penningr: Thå skall han först ställa sina arffwingar till friidz, att the hans indgifft icke klanda sköle, efther hans döödh, Beriandes sigh wara skedt orätt, och thz wore hospitalen till skada, att the hans indgifft medh laghom ryggia.

19 Capittell.

Allt thett godz och ägodelar som the ägha som sigh ingiffua till frijbröödh, och the andra skola altt efter theras dödh, höra hospitalen till, egnaest

Vthen

thet funnitt warder: Doch mågha the brwka theras ägodelar sielffue, och haffua them hända mällan, så länge the leffua, Doch skola the hwart åår hielpa till Dygar som theras Compens är.

20 Capittell.

När någen intages i thetta faijbröödz thå skall hono warda thenna Reglann förläsin: Och han skall bedia sigh så Gudh hielpa, som hann will wara förståndarena Clerikeno och Syslomanne thet hono bör, lydigh och hörigh, och gör effter som thenne Räglann inneholler. Och hon will leffwa fridsambliga medh the fattigha som i siukestuffwan äre, och gärna låtha sigh underwijsa aff Clerikenom.

21 Capittell

Skall ingen som är indtagin vthi faijbröödz sättia några penningar eller annatt hwad thett wara kann, vthan för Hospitalen, när sina slächt eller wänner, Medh mindre han kundgör Clerikenom, eller Syslomanne, så att the penningar eller hwadh thet är, oförslingrade bliffua, och måga koma Hospitalt till goda, epter theras döödh, hwilkhenn här emoth gör, och warder thet öffuer beslagin, sampt och thän som thet gömer, han skall räknas för en oärligen Man, eller qwinna, och haffua forbrutit sitt faijbröödh, och thet han haffuer ingiffuit.

22 Capittell.

Skole inge aff them som vthi faijbröd komme äre, haffua någon macht att göra någott Destament till sin slächt och wänner, när Gudh kallar thäm, Männ hwar the haffua någott att giffua sin Sielasörjare, som haffer wäll underwijst thäm vthi gudz ordh, må the thet göra, och inge klandar thet, och alt Destament som giffs till Hospitalen, the fattige i Staden, och på Bygdenn, skall ingen tiggia vtan Wåår nåde.

23 Capittell

Ingen skall liggia någon natt vthaff hospitale hoos sina wänner, eller draga någõ wedh till sin folck, medh mindre thet skeer medh Clerikens eller Sÿslomannens forloff, Hwar thet gör, miste sin maath, när han kommer igen på fiortan dagar.

24 Capittell

Hwilchen som bedriffwer någon oppenbara last, som är horerij, skörleffnadt, eller andra sådana laster, thet warj sigh annings han eller hoo, warde ther före straffat aff öffwerheten, och haffwe förbrutit sin Prowänninga.

25 Capittell

Bedryffwer någre skiörgett ther inne, ther icke kommer hoor vthi, och warder thet medh en gång beslagin, haffwe förbrutit sitt fajbröödh på tree Månader, och sittie i proban, warder han annan gång beslagen, miste sitt Bröödh i sex Månader, kommer hann offtare igen, warde förwist vthaff hospitalen, och komme intet åter ther in i, vthan öffwerheten tager hono igenn. Förthy thetta fajbröödh är stichtat för theras skull, som Gudh fruchta, och sigh ärligh holla willia, vthi obesmittat leffwerne.

26 Capittell

Ar någor inne hoos the fattiga som haffwa sina egna stuffwor, eller inne i hospitalet som alltijdh dricka sigh fulle, och holla Clufftraij vppe vthi sin huus, och hospitalen kommer vthi rychte, Thå skola the samt aff Clerikeno, och Sÿsloman

mnno

[illegible] om

ernom förmant worda, en och annan gångh, bliffuer
thå icke bötter ther uppå, Thå skall Sysslomannen säge thet för
ffuerheten, och the skola thet straffa, som lagh medh giffuer,
och haffuer förbrutit sitt Bröödh.

27 Capittell

Hwilchen som kijffuer eller trätter på thän an-
dra, eller någor annor oredha, eller buller, eller o-
lijudh gör i Siukestuffwone, han skall straffas med
proban, effter som Clerken och Sysslomannen finna hans
brott att wara, Så att honom icke skall giffuas uthan
watten och bröödh, på en eller flere daghar ill görandes
epter som brutten är stoor till. Kommer han eller hoon medh
sijn kijff och trättor för offta igen, miste sitt bröödh påå
twå Månader, hwar och så finnit warder, att han icke
will bättra sigh, warde förwijst uthaff Hospitalen, och
komme ther inthet igen, för än han sigh bättratt haffuer.

28 Capittell

Hwar thet och såå händer att någhe komme till
Slagzmååll, ther puust, håårdrags, blånadt, eller
blodwijtte uthaff kommer, thet skall öffuerheten thän som
saaker är straffa, och miste sitt Bröödh ett fierdingz
åår.

29 Capittell

Hwilchen aff them uthi Hospitalets är som
giffuer förståndarenar, Clerken, Sysslomannen,
Pijan, eller någro andro, som omaak för theras
skull haffua, tressk ordh, eller kuffwadt ordh, miste
n Måltijdh på otta daghar, för hwar resa han thett
gör, och giffues watten och bröödh.

30 Capittell

Skola the fattige om Morgonen när the uppståndne äre, falla på sijn knää och loffua Gudh som
thäm och alla andra nådeligen thän Natte, för all farligheet
beuarat

bewarat haffuer, hwilken thet icke gör skall Clerichs som them vnderwijser medh Sysslomanne tage ifrån them samme som thet gör, hans prouwäntha första gång till tree dagar, huru offtare han thet gör, huru meer förhöyes hans straff.

31 Capittell

Skola the fattige haffua twå resor Maat om daghe, efter som tijden och lägenheet tillsäija kan, Mään alla fastedagar, och alla höga fästes afftanar, skall inge fisk eller hwijtt Maath spijses, ibland them som äre vthi siukestuffuan, medh mindre att någo äre swagh, och siuuk, honom spijses medh thet hann formå att äta.

32 Capittell

Måltijdh skall hollas vthi hospitalen, både wijdh frijborden och vthi siukestuffuan, vthi rättonn tijdh, Thå skall Sysslomanne spijsa the alle medh fisk, kött, eller annath hwad på färde är thet bästa hospitalens ämpne waara kan, och inga lunda waara förnogha widh them, som en part plägha göra, Mään sigh förgäta the intet.

33 Capittell.

När the fattighe skola fåå Maath: thåå skola the alle gåå till ett bordh vthi siukestuffwan, och thå skall öffuer them läsas then Swenska *Benedicite*: Och när the äthit haffua, skall läsas thet Swenska *Gratias*: Och thå thett läsitt är, skole alle hwar i sin stadh säija: Loffuat och ährat ware Gudh som oss så wäll spijsat haffuer: Och Gudh ware medh them allom som ther till hulpit haffua, och möda och omsorgh för thet wij fare wäll vthaff. Mään så länge

dee

de fåå maath, skall Predicanten sampt Degnan wara tillstädes, och grannelighe achta vppå, att intet warder ff någro, aff thet som framburitt är försnillatt eller bort tagitt: Hwilken ther medh warder beslagin, miste sitt bröödh i otta Dagar: Warder någon beslagin att han he allenast tager bort vthaff Bordett, vthan bär och byyn, han skall mista sin prowanta ett fiärdingz åår: Män först skall Clerikenn vnderwijse thäm alle.

34. Capittell

Siwkastuffwanes Deyie skall grannelighe achta vppå hwad som hwar förmå att äta, så att the som mykitt siucke äre, måga någott fåå thet thäm lyster ått, och ther om skall hon säija Syslomanne till, och hans hustru, att the ingalunda skola neka thäm, så frampt the willia vndwijka wår straff och onåde.

35 Capittell.

Hwilchen som gör någott oliudh när the fåå maath, eller ellies när the skola tiena Gudh the skall straxt taghas och sättias i proban, och hono skall giffwas hwarcke maath eller öll thän Dagenn.

36 Capittell.

Finnes och några som altijdh pucha på wår Konunglige breff, och willia alldrigh låtha nöija sigh, tå skall wår breff taghas hono ifrå, och intet niuta wår breff till godha, Ty wij haffwe icke giffwit wår breff att the skola pucha ther påå, eller offtere falla någon, som omach för thäm haffwa, hwar the än tå icke stilla sigh, skall Syslomanne beklagha thäm för öffwerheten, och öffwerheten skall straffa thäm, hwar the äre icke rett willingar, Män rett willingar skall Syslomanne medh måtteligh wijs thäm Castigera och straffa.

37. Capittell

Hwar så handa kann, att the icke så warda ſpijſade ſom vlbörligit är, thå ſkola the klagha ſigh för Clerikenom, Och Clerikenn ſkall förmana förſtåndaren, naar ther om, lägg ther icke bötth oppå, Thå ſkall Cleriken giffwa Kijrkiowärden och Borgmeſtarnar therttillkiänna, Och icke låtha the fattigha fara annorſtädz om kringh byön. Ey ſkola the heller waara förhaſtighe till att klagha öffuer theres Spijſningh, förty te moſte vnder ſtundom lijdha och vngälla, efter ſom tijden tillſäger, ſtundom meer, och ſtundom mindre, hwilken ſom här medh will icke låtha nöija ſigh, tage thå till ſit egitt

38 Capittell.

Skall och Syſſlomannen låtha thäm fattiga bekoma badſtuffwa, en reſa till thet minſta om weckona, och ſkall haffwa åtſkilleligha badſtuffwor, en för thäm ſom haffua en beſmitteligh ſiwka, och en för the andre, och ſkall Deijan acta grannligha the fattighas ſänger, för beeth och annor orenligheett.

39 Capittell

The fattighe ſom någott förmå göra antinge Spinna, Wäffua, eller binda Noth, eller annor ſådant ſom Hoſpitalen kan koma till godha, ſkola the icke neka ther till, eller tagha fulla bettalningh ther för, Doch lijkwell ſkall Syſſlomanne låthe thäm någott fåå för ſit arbethe.

40 Capittell

När några aff the ſiwka liggia i theres ſöllerſka, ſkall Clerikenn gå thill thäm, och tröſta thäm medh Gudz ordh, efter ſom han ſeer beſt behöffuas. Och ſkall Clerikenn ſkicka några förſtåndige aff thäm ſom i Siwkeſtuffuan äre ther till, att the ſkola acta wäll på thäm ſiwka, och tröſta hono wed thet ſätt ſom Clerikenn befalt haffer: hwilken ther icke gör, ſkall vndergå thet ſtraff ſom Clerikenn ſinnes att ſtraffa hono medh.

41 Capittell

När några döö, vthaff Hospitalen, skall Cle-
rcken grannelligha vptechna hwadh som war
fter thän dödhe i Sölff peningar, kopper, kläder, och thz
kall Clercken leffrera Syslomanne medh några andra
om tillstädes wara, när vptechnadt bleff, på thz att Sy-
lomanne skall icke försnilla till sigh och sine, som offta
port är, Män the kläder som är epter thän dödhe, och
om icke kunne sällias för peningar, Skall Clercken medh
Syslomanne, vthdela iblandh thän som bäst behoffua
Män the andra kläder och tingest som är leffrerath, skall
wärderas vthi peningar: och Syslomanne skall wara
förtänckt att hålla ett wist Register ther på, som på alt
annatt han vpbär.

42 Capittell

Skall och hollas en läkiare till Siuckestuffuan,
och legofolcke, för theras skull som medh läkiedom
står till att hiellpa.

43 Capittell

Skall ey tillstedias att någor aff Siuckestuff-
wonne skall gåå i byyn och ralle, eller tiggia påå
gatorne.

44 Capittell

Ingen skall koma i thän Siuckestuffuara the
som förmå gåå siellffue i byyn, epter theras födha.

45 Capittell

Hwilcken som sigh inköpt haffuer i thätta
faijbrödh, och kan sedan icke fördraghes sigh medh
förstandarna, Syslomanne, eller medh the fattigha,
an betale sin kost, efter som gode Män hono läggia
kunna, och tijden warit haffuer, och hwadh hann
affer mera giffuit in medh sigh, thz giffuis hono igenn.

46 Capittell

All lego folck skall wara Syslomanne hörigge och lÿdighe, i thet han befaller thäm på the fattigas wägna, Men hwar the icke äre hans hörighe och lÿdighe, Skall Sÿslomannen klaghe sigh för föreståndarnar, och the skola förmana folket medh Clerkene till hörsamheet.

47 Capittell

Om the fattigas arbethe bliffuer försummat genom Drijckenesmåall, skola the vpprätta thäm sin skadha, eller quittas så mykitt aff theras löön.

48 Capittell

Om Sÿslomannen vthi hastigheet, och i sin wrede öffuerfaller någhe aff the fattigas folck, och slaar thäm lamalastada, Så att thän som hugget haffuer fått, kan intett göra sigh, eller the fattigha till godha, Så skall Sÿslomannen vpprätta thäm fattigha all sin Daghsverker, och sedan bliffue begges thera saak för rätta förhörth, Men om Sÿslomannen giffuer någhen någor hugg för theras försummelse skull, Doch så att han heller hoo bliffuer icke lamlaste, wari saaklööst och frij, Thy han är satt till agha the fattighas bästa.

49 Capittell

In Summa hwad Sÿslomannen och hans hustru sigh företaghe, thet wij icke gille vthi wår Därghns klamar, och thän fattighe skeer för kortt, skall han alt vpprätta, till thän minsta peningh.

50 Capittell

Hwilcken aff them fattighe som så oroligh äre, att the äre alldrigh till fridz medh föreståndarnar, Clericken, eller Sÿslomannen, vthan bullera altijdh medh sin Wönum, som Vanartit folck gärna göra, och ther till äre redeboghne, att söökia oss medh sin klagomåll, som opta skedt är, och haffue

2 inge

ngen bewijs ifrå förståndarnar, Ellrigen på sin kååstnåll: The skola och inge bewijs hoos oss bekomma, uthan the skola warda hådan wijste till bakar igenn. Kÿrkioheeren sampt Borgmestarna och Råådet skola förhöra begge artkane, och låtha thåm straffade bliffua, som skullen finnes oos, och wille wij ingelunde, aff the fattige öffwerhijne liffuit, uthan rätt nödhtyge orsaaker, ther hwar och enn thi alle hospitaler haffua sigh epter rätta.

Finis

Thesse Regler äre aff Wåår Elske

lige kiäre Hårfadher höglofflighs hoos Gudhi himmelen, Salighs Konungs Göstaff, sampt Rijksens lskelige Råådh sampteligé beleffwede och stadfäste wij Eerik then fiortonde, Ytterméra beckräffte och hwar Siuukestuffwe uthöffwer heele Sweriges Rijke här epter som här till, wedh macht hollas alffwarligen willie bindhe och befalle.

Thenne Siuukestuffwe skråå aff

wåår elskelige kiäre Hårfadher, Sampt wåår Hårbroder medh Rijksens Råådh beleffwelse wij Joha thäm tridie Sweriges Rijkis Konungh, Medh wåårt Elskelige Råådh willie medh macht holla, och att i Siuukestuffwarnar här i Rijket alldeles ther epter rätteligenn alt Regulerass och beställas skall, thär hwar och en må sigh epter Rätta.

En Christeligh lerdom för the fattigas förståndare och Sysloman uthaff S: Staffans leffwerne och Exempell.

Efter S: Staffans Exempell
Som war gudz boningh och Tempell.
1 Böör hwar och en Sÿsloman from,
Som haffuer gudz kÿrkia att wårda sigh om.
Wara så till sinne och mode
Att han haffuer witnesbördh gode.
Thesslikest ett gott rÿchte och Namn
Både aff Quinna och Mann.
Och är aff allom wäll bekendt
Ä thes han haffuer loffordh gott.
Att han är from och Gudhfruchtigh,
Och ey girugh, eller egenn Nyttigh.
Thÿ then som ther medh är mistänckt,
Aff honom warder först förkränckt.
The fattiges och menige Mans beste,
Och thet är icke att elska sin Nästa.
Männ thän som är ogudachtigh så,
Böör thätta Embethe ey före ståå.
2. Till thet andra bör han medh troones macht
Och medh thäns helige Andes krafft.
Wara begåffuat som en rätt Christ,
Ther medh S: Staffan war begåffuat wist.
Och hielpe till gudz ordh att lära,
Att förfordra och bewise all ähre.
Och ther behöffuer haffua all tijdeligh,
En nyttelskan Christeligh.
Som thet sanna beskiermer och förswarar,
Och för all falsk lärdom sigh bewarar.
3. Till thet tridie bör honom Gudi till prijs,
Wara lärdh, förståndigh och wijs.
Som hans Embetes Christeligh,
Förstår rätt och Gudhfructeligh.

Medh flijth troheet och wijsheet
Thiäna alt höffwes i sanndheet.
Frommom Hösloma skee hann der,
Som bör haffwa Gudh och then fattigha kiär.

Ordinantzien på Brygningh och baakningh och Vthspisningh Till Frijbordeth.

1 Spann Hwetesmiöll	24 Kakur.
1 Spann Rogsmiöll	
1 pᵈ Malt	6 Tnor Öll.
1 ℔ Humble	
Lagöll	1 Tna.

Siukestugun

4 Tnor Malt	Öll 6 Tnor.
16 m̄r humble	
1 Spann Rogmiöll	Brödh 1 Tna.

Legofolchett

1 Span Rogmiöll	Brödh 2 Tnor
1 Span Biugmiöll	
4 Tnor Malt	Öll 10 Tnor.
12 m̄r humble thr till pors	

Vthspijsningen

Till en person på en Månad aff thäm som gå till Frijbordett.

Hwetekakur	4
Dryckesbrödt eller granfichtat Brödh	1 Tna
Öll	1 Tna
Smör	5 m̄r.
Ost	5 m̄r.
Köt och Fleske	1 ℔.
Färsk nötekött	1/8 ℔.
Fåår	1 st.
Skäregäddor och Torr åål	1 ℔.
Färsk fisk abbor Mört och geddor	1 Waall.
Sallgrönn Torsk	1 ℔.

Lax

Lax	5 ℔r.
Strömsill	½ twaall.
Smaasill	1 tt.
Grynn	1 faath.
Erter	1 faat.
Rockemiööll	1 faat.
Wäölck	4 kannor.

Arbettes folcket som dagligh gåå wedh arbetet skola haffwa sina fulla Kööst medh Maath och Ööll, Doch icke till Spillingh och öffwer„flödigh Drinckande.

Jorda Balcken 34 Cap:

Nů Will Konunger ſina Jordh ſälia, hann ſkall frändom ſinom thē Jord hembůda ſå hann ſom bonde, Sälia och vpbůda och lagſtånda Natt och åhr, frå ſigh göra ſkafft och ſkiääll, och Sielffw ſitt Breff thär å giffua. Nů will Konůnger Jordh ſina wädhſättia, thå wari thz i ſamo lagom ſom förſkriffuit: ſtåår, Thå ſkall hann hona åther,, löſa för ſådana peningar, ſom hann hona borgade aff.

Bygninga Balcken. 9 Cap.

Nů Tiůdrar Man j åkrær, eller äng annars medh halffno tiůdre, böte 3. öre och thz wari enſaak hans ſom ſkadan fick, och åther thz ſom ſpilt är. Tiůdrar mā fullo tiůdre, böte 6. öre, och åther ſkadan: går heſt löös thå korn är j åker, gielle 2 ſkieppor för häſt, Drager han medh ſigh tiůder, böthe 1. ſpa korn, Gånger häſt i hällo, gälle ſpan thär före, Gånger 2. häſter i hällo: gälle 3 ſpän, Bryter mā gård nider och warder bar å tagin, böte 3 ℳ.

Land ſkola medh lagom byggias och ey medh wåldzwärkom. Ey at thå ſtår land wäll, När lags fölies.

Stadzlage Jorda B: 17.

Att thz Mann eller Konu i ſinom ytterſte time kiennes.

Erffde Balck: 19. Cap:

Nw Will någor Teſtament göre, Man eller Konu, frell eller ſiuuck, haffuer han Barn effter ſigh, haffue thå wåld giffwe hwann tridie penings aff allo ſino godze rörligo och orörligo, haffuer hann ey barn, och haffuer doch andra arffuingar hwijckis haffwe thå wåld giffua hwan tridie penings aff thy hann äger ſom förr är ſagdt Haffr hann eller hoon, ſins Barn, eller Inländſke arffua, Uthann haffuer doch arffua Uthländes Byggiande haffue thå wåld alt halfft giffue thz han äger.

40

Affhugg medh willia: Sårm: medh vilia. 3.
Affhugg medh wådha, Sårm: vz wåda — 1.
Affödhe haffuer thän som födde. Köpm: — 4.
Afflinga godz och Iordh will man salia: Iordha — 4.
Afflinga godz huru thz skall skiptas. Erffda —— 9.
Affradh agher thän Iordh winner Iorda. —— 14.
Almenningz gatur wara 8. alne bredhe. Bygn: —— 6.
Arna ligger barn i giäll. Erffda —— 13.
Appell warder huggin ~~Tiuffwe~~ —— 6.
Aple tiuffuer. Tiuffn —— 6.
Arff faller manē i stadh och bör vthländis Koning —— 15.
Arff om brudgumme eller brudh döör barnlöös —— 9.
Arff reknas all medgifft vtha bröllops koster, thå fadher gör barn skipt: 18.
Arff om barn sägz wara dödt födt Erffda —— 4.
Arff om hustrån tagz från bonda och får barn ibidem — 5.
Arff i sinn wådha saasom ibidem —— 6.
Arff Sunderkulla och samkulla ibidem —— 7.
Arffuer Stundom heden quirker och Christen går iffrån ibidem: — 10.
Arff om Iäff är i Skyldskap ibidem —— 11.
Arff mistes vthan åtalas man natt och iämpnlånga ibidem — 7. 11.
Arff effter frillobarn huru thz skall erffuas ibidem —— 14.
Arff tagha ey horbarn eller prestebarn ibidem —— 15.
Arff klandas —— 16.
Arff skiptas ey före gäld äre gullin ibidem —— 17.
Arff lönas vndan thå gällas skall ibidem ——
Arff effter vthlenninga kallas Danaarff ibidem —— 19.
Arff epter Inlenninga thän ey haffuer arffua när stadda. ibidem in fine
Ambetes mester i Stadhenn i Konungz. —— 16.
Åthandes waror må ey bort föras —— 31.
Arffuer echta barn fadher eller modher: Erffda —— 1.
Ather Lösnings Iorda huar näster är Lösa — Iorda — 2.
Affnogan skiöld föra —— Högmål —— 30.

Bakarff och brÿstarff dela — Ärffda — 3.
Badstugů freder ——— Edzör: 1. 23.
Barn afflas i fästom och lönskalägge ——— Gifft. 2.
Bastůgů Tiuffuar ——— Tiuff 3.
Barna mälzma om Bonde dör ——— Gifft: 9. 15. 16.
Barna godz skall vndan skiptas ——— ibidem — 11.
Barnagodz må ey förgås ——— Ibidem 10. 13. 14
Barna förmyndare skipti rådhi ——— Ibidem — 15.
Barn myrdar fadher, eller Barn fadher ——— Högm — 2.
Barn födeaffuas aff arffuo ——— Ärffd: 13.
Barns giffters peninga och the ödias huru thå erffwas
och skiptas skall ——— Ärffd: 21.
Barn födha fadher och Moder ——— Jorda: 15.
Barn warder Näpst at thz döör ——— Edzör: 18.
Barn ligges ihiäll ——— Ibidem 18.
Bastas mā och bindz vtham saak ——— Ibidem 18.
Bååth annars brukar vtham lään ——— Tiuff: 15.
Biscop erffuer horbarn, Klösternunnospiell, frendsemis
spielldh och Prestebarn ——— Ärffd: — 14.
Biscops saak ——— Gifpt: 2. 10.
Byaman will någor warda ——— Konungs 15.
Bygningamestara wari twe i hwariom stadh ——— Bygg: — 1.
Bygger en vnder och annan offuan ——— Ibidem 9.
Bygger annor thera androm till skada, så at skadha
skier vppå hans godz ——— Köpm: 24.
Binder mā någro göra gerningh å annan ——— Edzör — 20.
Bysäitningh hem mā må sökia ——— Rådz 16
Booken läsas en tijdh hwart åhr ——— Kong: 24.
Bonde må ey förgöra hustrů iordh ——— Jord: 15.
Borgmestara och Rådmanna Räntta ——— Kong: 24.
Borgmestara walia och edh thera ——— Kong: 1.
Borgmestara sember thäm ey om walet ——— Kong: 4.
Borgmestara och Rådhmanna taall ——— Kong: 2.
Borgmestara och Konunga Budh ——— Rådz: 14.

Borgaal

B 184 -

Borgare bôthe för gäste om olaga kiöp —— Köp: 34.
Borgar ma peninga för annan —— Köp. 8.
Borga tre medh sampnade hand —— Rådz: 17.
Borgan sättes för brut ther thz å liiff går —— Rådz: 35.
Borgan bedes bosatt Mann —— Rådz: 19.
Borgar ma för thess mans edh ey är bolfaster —— Rådz: 28.
Bedrägt wijtes mans —— Tiuff: 10.
Böthe huar sielffuer om brut —— Rådz:
Bötha will ma gierna oc orkar ey —— Rådz: 16.
Böthe ther Mann boor —— Rådz: 12.
Bäthr findz —— Tiuff 15.
Bondans hionom medh kiöpslaga —— Köp: -3.
Borgmestara budh fåår eller the brudha —— Rådz: 2.
Breff wppå Burskap —— Kong: 15.2.
Breff wppå Helighet —— Ibidem 23.
Breff wppå Jordakiöp eller skipte —— Jorda: 6.11.
Breff wppå ombudh —— Jorda. 9.
Broga byggningh i Stadenn —— Byg: 8.
Broga skipan i Stadenne —— Skip: 19.20.
Broga byggningh i Stocholm —— Byg: 23.
Broo faller ma i dör aff —— Dråp: mz wåa: 5.
Bröder må ey waara twå i Rådhet —— Kong: 4.
Bröllops koster oc andra koster, huru han skall hollas — Gipt: -7.
Bröllops kläde —— Gipta. 7.
Bröllops koster thän sedan barn ärfhuas ey i arff —— Gipt: 7.
Brödwärcke skall mann haffua —— Kong: 16.17.25.
Brännas skall godz som falskt är —— Köpm: -30.
Brund faller ma i oc dör aff —— Dråp: wåda 5
Brudgums är Målzma å hinderdags —— Gipt: 8.
Budh aff Stadzens Oubnom om skut —— Kong: 20.
Burskap will ma fästa oc hans eder —— Kong: -15.
Burskap huru thz bör fästa —— Kong: -15.
Breff wppå Konungs eller hans Embetzmans dom. — Kong: -10.
Brunn som skils emillan Staden oc Konungz gamp. — Kong: 12.

Danarff hwem dett tager ——— Erffd: 18.
Dombrutt Konungz ——— Kong: 10.
Dombrutt Fougta och Borgmestara ——— Kong: 10.
Dömas må ey vthan Fougtans närwarande — Rådst: 2.
Dör fästekona för än hon i Säng gånger — Gipt: 6.
Dör Fästemann förr ——— Gipt. 6.
Dör brudgumme sedan och brud lefwer barnlös — Gipt. 9.
Dödzmans gäld bettalas ——— Erffd: 17.
Dör bonde och hustru säger sig är hafuande — Gipt. 17.
Dödzmans brutt bötas ——— Edzör: 7. 2. 4.
Dödzmål och Wittnißmåål ——— Rådst: 43. 5.
Dödzmål och Sår i wapnaskipte ——— Sår. Wi: 3.
Dörabrutt eller skeno slags ——— Edzör 4. 12.
Dryckt huru the skola tappa och säl- ,, Tiuff: 2.
ias, Köpmål: ——— 25. 24.
Dråperum Bygnings mans ——— Byg: 1.
Dråpare erffwer ey thäm han drap ——— Bygn: 2. Erf. 15.
Dräper man annan otrångder ——— Dråp: Wi: 1.
Dräper trångder ——— Dråp: Wi: 1.
Dråper Kirkiuns Frygd ——— Dråp Wi: 2.
Dråpare dör sedan han lagvunnen är ——— 4.
Dräper Quinna Mann ——— 6.
Dräp prester eller Kläriks lekman ——— 7.
Dräpin warder Prester. ——— 8.
Dråp mz wi: 1.
Dråpare wärs och holz för målzägande ——— 9.
Dräper man i Konungz ledhom. ——— 14.
Dråparen rämis från Målzägandem ——— 10.
Dråpare warder Dräpin. ——— 13.
Döder och hedin erffwer quicker och Christin går ifrå — Erffd:
Dråp eller Såår som görs Fougten Borgme,,
starom och Stadzsens Schrifuare ——— Sår: Wi: 18.
Dryckier sälz epter the goda äro ——— Köpm: 28.
Dråp öffwermagi ma ——— Dråp: Wi: 8. 9. 11
Dråp galin Man eller Kona ——— Dråp Wi: 14.
Dråp mans fää ——— Byg: 16. 18.

Eder

Edher Borgara och Rådhmanna — Kong: -1.
Eder Bijämans — Koning: 1. 15.
Eder Embetz mestara — Kong: -16.
Eder thäss mans som Kostholl gör i Stadh — Gipt: -7.
Eedha i Rådstugu gånga — Rådz: 24. 4.
Edher wägfarande Mans — Rådz: 26.
Edher på goder giffwin som gånger — Rådz: 28.
Edher i wådha — Dråp: wå 2.
En af Konungs råde och en aff Biscops Capitlomo i Sta„
dem twå tima hwart åhr, och skipin Köpmanno Rätt
aff Landzmanno och Preston — Köp: -29.
Eld må ey haffwas i Krogo sedan ringt är i wård: — Bygg: 22.
Eld slekkia sombliga — Bygg: -22.
Elder på gårds hoo ey hielper — Bygg: -22.
Elder warder löös — Bygg: -22.
Embetzmen Stadzsens wäliaß — Kong: 1. 16.
Embethe må Mann ey haffwa wthan ett — Kong: 1. 15. 21.
Embetzmestara twå wara —
Enkior må ma ey sättia — Rådzt: 16.
Ensack Konungs — Köpm: 22. Kong: 10. 13.
Erffwe godz haffwa må i Staden och bort wthan„
des sälie bort — Kong: -1. 15.

Fader eller Moder myrder barn sitt Högm: 2.
Falsklar någor mått eller weight Kong: 16. Köp: 20, 26 Kiffd: 8.
Falsk i gull eller Sölff ——— Köpm: — 2.
Falsklare stånde Tiuffs rätt ——— Byg: 15. Köp 3
Falsklar man gierningh sina ——— Köp: — 18.
Falsklar man Span pundare eller andra måto. Kong: — 16
Falsklar man märkis annars ——— Byg: — 15.
Falsk i klädekiöp ——— Köp: — 31.
Falsk i Byrde Salu och allo andro köpenskap ——— Köp — 31.
Fongena skall man förskoma köp ——— 4. Jord: 7.
Fangdomber mas åger skodas ——— Jorda — 16. Tiuff — 1.
Fånga ränter Mann aff andro ——— Dråp wi: 10
Falsklar godz någon gånge som anor Tiuffuadt ——— Köp — 3.
Fästar Mann twå konor Halzhugges ——— Hög: 3. Gip
Fäster man Lags och går ij ——— Rådz: 27. 12
Fästo lagger man å broo annars och kommer skada af ——— Skip: — 18.
Fästeman will Bröllop göra, och sino brudh hono ——— Gipt: 4.
Fästekonan ränes aff Fästemans ——— Gipt: 5.
Fästekonan döör ——— Gipt: 6.
Fäste peninga å husfelogo ——— Byg: 10. 11.
Fäste peningh å kiöp ——— Köp: 1. Tiuff
Fäste peningh å Legofolck ——— Byg: 21.
Fästa läggs å broo, eller påla och gär skada ——— Skip: — 18.
Falsklar någor godz gånge som anna Tiuffuadt ——— Köp: — 3.
Fää wragdt och gamalt selies å almennings Törge ——— Köp: 14.
Fiska leffuandes och döda, skola säljas å torge ——— Köp 14.
Fää gör man skadan huariahanda fää thz är ——— Sår wi: 7.
Finger huggas aff androm ——— Sår wi: 4. Våda. 2.
Fiskis tiuffuar ——— Tiuff — 8.
Findodeell huar han skall haffua ——— Tiuff — 11. 12. 14. 15. 1
Förderffuar Man bondans hius ——— Byg: — 14.
Fördell bondans i giptomååll ——— Gipt: — 13.

Fördel

Fördell hustruna ——— Gipt: — 12.
Förfall hafskom̄ i Giptemålom ——— Gipt: — 4.
Förbudh Borgmestara binda fougde och Rådh barna godz se förste — Gipt — 14.
Fougde kiöp i Skipom ——— Skip: — 1.
Fougde wara när i Domom ——— Rådst: — 2.
Förmyndare för barna godz ——— Gipt: — 15.
Förmyndara för barnom ——— Gipt: — 15.
Förninga till bundz — 6. ß. ——— Gipt — 6.
Förkiöp gör man androm ——— Köp — 13.
Försåt i Kyrkiowägh och Rådstugu wägh — Edz: — 12.
Förrädare wäcker här moth Konunge ——— Högm: 6. — 7.
Flärd i Köpenskap ——— Köpm: — 3.
Flucha fåå tager Konunger ——— Dråp: Wiᵃ: — 1. Sår
Faijder i Skipom ——— Skip: — 2. Wiᵃ: — 1.
Fridher skall wara i staden thär Konunger är ——— Sår Wiᵃ: — 1.
Fridzbreff Konungz huar thera bryter ——— Konungz — 9.
Frillobarn föde moder — 3. åhr ——— Ärffda — 13.
Frillobarns arff ——— Ärffda — 14.
Fridher om Thingsdaga Jull och Påska ——— Sår: Wiᵃ: — 1.
Fridskilnings å Jordekiööp eller skifte ——— Jorda — 6.
Fränder skola när wara ther bonde och hustru thera godz Förijna Jord: 15.
Fulsår medh willia ——— Sår Wiᵃ: 3. — 4.
Fulsår medh wådha ——— Sår Waᵈᵃ: 1. — 2.
Flock och samhöft williandes stånde alle en rätt — Dråp: Wiᵃ: — 1.

Gårdalego ——— Byg: —10.11.12.13.14.
Gatu huru bredh han skall waara Byg: —6.
Gatur må ey förbyggias ——— Byg: —7.
Gatur skola brogas och rönsas ——— Byg: —8.
Gård, tompt, hws, skall man pantsetia å Rådstugu
och ey annor stadz ——— Gårda: 6.9.
Gårdakiöp, skiffta eller gåffwor ——— Gårda —6
Gåffwa i Gårdh, ——— Gårda —6. Erffda —19
Gåffwa i Gudz Kyrkio B: —14 —
Gåffwa Mann återkallar ——— Erffda. 19
Gäld ther ey kommer lån i dömbs gensta och Rådz: 15 | Kyrkb: 20
Gäld bewijses gäldin med quitto Breff — Kong: —11.
Gäld thäss mans som högdader worder — Kong: —24.
Gäld som giffter man dör, gäldes aff oskipto — Erff: 17.
Gield hwad en kännes på sin yttersta tidh — Gård: —17.
Gäld hwem man skall then wäria om ey är wittne
till ——— Köp: 8.9.12.
Gälda förmå man ey, och will gierna — Rådz: —15.
Gärninga Mans gierningz sewis hwart åhr — Köp —18.
Gesta godz anhwardes förjama selia — Köp: —32.
Gästa köpslagan och godz ——— Köp: 33.4.
Gesta köpslaga ey å land och ey gald — Köp: —29.
Geste skada hwar aff, och hwem han intager — Byg: 22.
Gäster alt thet han ey wedergäller i härberget. Kong: —13.
Gästa godz skall skattas aff ——— Kong: 19.
Gästa bära ey wärie ——— Rådz: 25.
Gästa godz föres ey till Marknade — Köp —32.
Geste kiöpe ey vthan medh Borgaro — Köp —33.
Giptoma föräller fader och moder Won sino — Gipt: 1.
Gipt någor kona vthan rätt Målsman bötte — 40. M.
Gipt mö sigh mooth faders och Maders wilia. Gipt: 3.
Godz falskt skall brännas ——— Köp 31.20.

Hofa

Wisha priuilegium an köpe oc salu ——— Köp 32. 33. 34.
Wodz räddar ma wndan eldh, här eller Siöö —— Bÿg: 22. Tiuff 17.
Wriper ma annan för Drääp ——— Dråp: Wia: -2.
Wider brijter ma å bärande trää. ——— Tiuffua - 7.
Wrangt är nåt köpa Tompt Wäst liggiandes — Bÿg: — 9.
Wudfader gifwer barne peningar oc the öffras — Arffd: — 21.
Windz pening på hůsslego oc Skipzlego. ——— Bÿg: -10. Skip 13
Wånger ma frå lags gipta kona sina oc fester andra — Högm: - 3.

Handalös wådha hwar han Enrar — Sår wåda 3. 4.
Håndrag oc puff oc knijff drager ——— Sår wia: -12.
Håäll hugger man aff androm ——— Sår wia: 6. 4.
Häär ressar man emoth Konunge sinom ——— Högm: - 6.
Här wthländzsker förer ma å fädernes Landh — Hög — 7.
Helsinga Köööp ——— Köp: 14. 33.
Hämpnas någor ma å Konungs Dom ——— Edzör: - 17.
Hämpnas ma å sår oc bör Måäll ——— Edzör 8. 9. 10. 15.
Hämpnas någor på någro för hwad saach ÿ sielft är Edzör - 17.
Hemfrid i gård, skip, Badstugu, Hemlighws, Kÿrckio, Rådstugu - Edz:
Hemmeligha ma i Köpom fram kome — Gord: 7. 8. 9. — } 4. 1. 6. 14.
Hemlighws bÿgge inge till gatu eller annars gård | Bÿg: — 2.
Herberge tim i hwariom Köpstadh ——— Kong: - 13.
Hest annars brůkas wthan Lån eller Lego — Tiuff - 18.
Hest eller oxe hiid ma tampdan, hiise wp oc yrcke ng. Tiuff - 13.
Hest warder hugge ůmpa af, eller öga wthstungin — Bÿg: — 18.
Hemlighws freder ——— Edzör: — 26.
Hiwes man i gårde saise oc skilias osaise ——— Edzör — 7.
) hiid ma

Hin ma någon, köpe ey heller hehle Tiuffuer — Tiuff. 11.12.
Hoorkona tagz inni medh Witno ——— Gifft:-10.
Hoor gör ogifft Kona medh giffte Man — Gipt:-3.
Hoorbarn och Prestebarn ärffwe inthz ——— Ärffd:-15.
Hoit är medh ingo böt ——— Edzör: 13.15.
Huffwud såår ——— Sår wå: 4.
Hugger man Anckare sträng sönder eller fästo — Skip: 4.5.6.
Hugger man tegh Dragrep eller racka sönder Skip: 6.8.
Hugger man Skipzbåt eller Iullino ——— Skip-7.
Huggtekies ey meer än et till wådha ——— Dråp wå:-1.
Hugga tu Man trä eller wälta stena och faller å annan
Hugges tär aff man och döör, thå skall sår ⌊Dråp wå: 4
wådes Kar och åhr ——— Sår wå:-16.
Hugger man apell apart, eller bijt ——— Tiuff-4.
Hugger man af andro hand eller fooch — Edzör-16.
Dråp med wåda:— 1. Sår med wå:— 3.6. — Edzör-1.
Humbla Tiuffuer ——— Tiuff-8.
Hunder bijter man ——— Sår wå 7.
Dråp medh wådha ——— 13.
Hundz booch ——— 6. öt — Bygninga — 16.
Hustru förbijd thänn rätt hoon är gifft och gifwin till Kg: 19
Hustru winner thänn rätt hoon är gifft ⌊Högm-8.
och giffwin till, när hoon hono icke förbijd — Gipt:-5.
Husalego aff ey: Klädeshuser, eller Stadzfors kel,
Lare Lägg ——— Köpm:-32.
Husalegho ——— Byg: 10.11.12.13.14
Husalego, Skipzlego, Kostgäld och Stätiens koon dömes
genstann och ——— Rådzst:-15.
Husbron ——— Edzör-4.26
Hus och tompt sättias till pant å Rådstugu.- Jord:-9.
Husa Kiöp skiffta eller gåffwo ——— Jorda-6.
Huru godz skall upskipas ——— Skip:-1.

Järn

Jern, Koppar, Smör, skall wägas förän thett kommer till Stocholm och så thär i Staden — Köp — 20.
Jain thz ej wäger fullt, tagi Konungs och Stads — Köp — 20.
Jomffru Jordh, eller wintwillinga Jordh — Jord: — 10.
Jnsatt godz huru thz skall wttagas, och om thz förfars — Köp: — 5.
Jngäld Stadzens huru thz skall skiptes och wthgiffwes — Kong: — 18. 22.
Jord skall man wpbiuda och Lagh stånda — Jorda — 1.
Jordh skall man pantsättia — Jorda. — 1. 9.
Jordh må lösas medh thässom wärdöra — Jorda — 4.
Jordh kiöp eller skipte, gaffwo huru the skola tilgå — Jorda — 6.
Jordh Jomffru öffwermagi och wintwillinga — Jorda — 10.
Jordh sälies ej wthan frendom eller nästa Nåbo — Jorda 1. Byg: 9.

Kåål och äple Tiuffwer — Tiuffa — 6.

Kiämnärar och Stadzsens Skriffuare bära opp Stadzsens Ingäld — Kong: — 18.

Kärer någor å Borgmestara Dom i andro lando. Kong: — 10

Kärer man sigh för Konunge och gör giärningh å hann, sedan Konunger haffuer tagit hono i sin fridh medh sino öpno Breffue — Kong: — 9.

Kära man å Borgmestara å Borgara på wägfarande mäns wägna — Kong: — 11.

Käremål må inge niderläggia för än the haffua warit för Stadzsens rätt. — Rådst: — 9

Käremål 3. oppå en dagh och ey mer — Rådz: 1. 11.

Kärer ey målzägande, kära tå fogthe och Rådit — Rådz: 10.

Kastas man öffuer bordh i Siöö — Skip: — 3.

Kastar man godz i Siöö huru thet gällas skall Skip: 11. 13.

Kastar man öffuer huus och räkker anna. Dråp: wå: 3.

Kastar man stång eller steen i gårdh annars. Sår wå: 13.

Kastar man anna i Strömen — Sår wå: — 14.

Kiänes någor i sin yttersta lijdh gäld eller annat. Gård: 17.

Kiännes man the saak å lijff går — Dråp: wå: 11

Kinbens såår — Sår wå: — 7.

Kyrkio freder — Tiuff — 3. Kyr: 1. 12. 13. 14. 26.

Kisto Stadzsens wari 2. Nycklar aff Kongz — 3.

Kisto godz kastas i Siöö — Skip: — 11.

Klagomål skall affrättas första andra, eller 3. Rådhstugu dagh — Rådzt: — 13.

Klandas Jordh — Jorda — 7. 8. Ärffda — 10. 16.

Klandas Kiöp och werdh ey fånger man Köp — 4.

Kläde som införis ware rättfärdigt och hålle längd sino — Köpm: — 31.

Klyffuer man i trää och dör aff fall. Dråp: wå: 6.

Klocka klämptas, När Eld är löös i stadh — Byg: 22.

Kniff drager man åth andro — Sår wå: — 12. Kyrk: 6.

Konungs frider brytz — Konung: — 9.

Kong

Konung och stadh Kämnes wordh arff i Stadh om någor boor wthländes ——— Koningz:-15.
Konungz budh kommer till Stadhen ——— Rådz:-2.
Konungs huar som mooth hans breker här ——— Hög:-6.
Konungz ledungh ——— Wåp: wiª: 14.
Kosta till bryllops barns ööll ——— Skipta: 7.
Koster till Bröllops som göras skall till arffz eller gi. Gipt: 18.
Koster opå lijk ok liikölen göras skall aff oskipto. Ærffd:-19.
Kost penningh dömas gestan wedh ——— Rågst:-15.
Kiöp eller skipte må gör med gård eller Tompt — Jord:-6.
Kiöpe inge eller borge högre än hans godz wärder — Köpm:-32.
Korn kiöp gäste kiöpa skall wara helom lestom — Kiöp:-34.
Kiöp må arff i stadh och boor wthländes ——— Koning-15.
Kiöp och skipte aff stadh och landh ——— Jorda: 11.12.13.
Kiöpe inge medh bandans hion ——— Köpm:-3.
Kiöpes och Selies huart opt ij ähr ——— Kiöp-3.
Kiöp må eller Säll i Bodhom ——— Kiöp:-14.
Kiöp i Skipom ——— Kiöpm:-15.
Kiöp Helsinga och andra Mana ——— Kiöp:-14.33.
Kiöpe inge wtham staden ——— Köpm:-16.
Kiöpslagan i Städerne wthi Marknader och wthe- Köpm: 19.
Kiöp skole all i Stadens göras ——— Kiöpm: 22.
Kiöpenskap bärs i Klädeshuser och Lösa stijckat: Köpm: 32.
Kiöp hemm huaru selias skall ——— Köp-32.
Kiöpe inge för än Burskap är fäst ——— Konungz-15.
Kiöpa må ma tegell och kalck vppå Malmena - Köpm:-15.
Kiötmångara när the må kiöpa fää å Landena - Köpm:-17.
Krögensker ifrå Täfferna ——— Koning:-13.
Knyppin eller lamber warder någor huggen aff andro
— Sår: wiª:-8. Sår wåª:-4.

Lagh samma i allom kiöpstadom Rådh: 14.
Lagbokena will man för sigh låta läsa — Rådh: 6.
Laga häfft en år i häfft arff — Erffda 11.12.18.19.
Laga häfft vppå gårdh om han ei åhr lösest Jord: 2.
Länar man häst eller oxa aff andro och) Bÿg: -
för därffwer ——— Bÿg: - 20.
Länar man peninga eller någet annat af andro: Köp: 9.
Lån taga til medh sampnada hand — Rådh - 16. 15.
Landzkiöp förbiudz ——— Köp: 17.21.22.
Laga tilsägn om husslego ——— Bÿg - 13.
Landzman må ei kiöpa i Staden eller sellia eller
mångla thär vth ——— Köp - 22.
Ledzsagare äger hwarj före både skip och godz
Leijgde Breff ——— Konung: 24. } Skip - 12.
Leijger man gård eller hus, och will ei holla Bÿg: 10.11.12
Leijger man häst eller oxa af andro och förderffwer: } 13.
Leijer man folk, man eller kona — Bÿg: - 21. } Bÿg: 20
Leijer man Skip och will ei holla — Skip: 13. 14.
Leijer man annan till at slå eller dräpa. Edz: - 22.
Legofolkz rätt när fäste pening är them giffuin. Bÿg: 21.
Liuga sig till peninga böte och skada — 2.
Liuger någor vppå Rådet och å thera sedar och åhro
gånger - 80. marka saack. ——— Konung: - 13.
Liuger man och å åhro mans går ——— Rådh: 29.
Ligger Moder sin barn i hiäll ——— Edzör - 20.
Löfningh för giptomålom ——— Gipt: 2.
Lösningh effter stöld ——— Köp: - 6.
Lijfsbooch stånde Nam och åhr som ei komer aff
bygg i ——— Går: Wi: 1.2.3.4.6.7.8
Lånar man annan, giffin hin för hin Går: Wi: - 3.
Legn till legn gripp Mann ——— Rådh - 25. Tiuff: 1
Lönes arff thå gällas skall. Erffda — 17.

Lönab

Lönas godz vndan stan ——— Kong: – 20.
Löser Jordh igen och tager han flere peningh än han
stodh före ——— Jord: – 2.
Lägger man sin märckie å annars märckie ——— Bygg: – 15.
Legohion slås till goda tinga ——— Sår: Wiª: 17.
Lofftuer man gestum gälla godz som han tager — Rådz: – 15.
Led hugg aff fingre Mans ——— Såår Wiª: – 5.
Löse inge Jordh igen vthan han will hona äga i 3. åhr Jord: – 4.
Lofft eller svalar må ey byggias öffer tuergatur – Bygg: – 7.
Lockar man möö eller frändkonu Mans ——— Gifft – 3.
Lockar man annars legofolck ——— Bygg: – 21.
Locka skäras aff Möö ——— Såår: Wiª: 21.
Lofftuar man före andro peningh eller annor saach: – Köp: – 8.

Merckie annars skiers aff eller bygz och sett sin merckie i Staden thär uppå — Byg: -15.
Marknades Dagar må ey wara söndaga — Köp: 21.
Måther skola alla merckias — Konung: 16.
Måther warda falskadt — Kong: 16. Köp: 26. } Köp — 26.
Målzägarden wänder aff käro sin — Rådz: -9.
Målzägandem haffr mäst rätt offr thän hala. Rådz 8.
Målzman är brudgumme å hinderdags — Gipt: -8.
Målzman för barn — Gipt: 11.15.16
Medgifft går till thän thäm vthgaff än thän döör barnlös som gifft — Arffd: -20.
Medgifft vthnas all i arff vthan bröllops koster som fadher gör barne sino — Gipt: -18.
Merckie Stadzsens huar thz haffua skall — Kong: -16.
Mätzmen som skola leggia sköt och huru thz mätas skal Kög 19.
Mercke annars falsgar någor dödt eller quickt Byg: -15. | 20.
Mercke skole tunnebindare och hallmestare haffua — Köp — 20.
Moder må ey affhua sit ächta barn vthan nesta frender eller barnsens Syskenne — Edzör -20.
Målzägande rätt huar han gifftes från sigh — Konungz: 14.
Merckias skulo all måth till Dyrckia — Köpm: 26
Måth huru thz skall vthmätas för then kunglige Rådz: -7.
Möö gifftas vthan faders och moders willia — Gipt: 3
Moder ligger sin barn ihiääll — Edzör: 20
Möö warder lockadt — Gipt: 3
Molckar kona annars fää — Byg: 5.
Muthor för Dom — Kongz: 5.
Mann wändes liuffsaach — Edzör 21.

Näsar huggas aff Manne — Edzör 16
Nöyes ey Man åt borgmestara och Råd } Sår mz wi: 3
mana Dom och kiäras annat sin vthlendes — Kongz: -10.
Nödwärie gör man. Dräp medh willia — 1.

Ohemuld säll man androm bote 3 m. Jord: 4.
Ocker kiltrart haffuer minste rätt — Rådz-15.
Oquäders ords kallar man annan — Rådz-30.
Olydno gör Mann i Rådzstugu — Rådz-14
Ocker gör eller haltz — Rådz:-15.
Oskala må ey wara i krogom eptr i wård är tingt Byg: 22.
Öga stinger ut eller skiär öra aff androm — Edz:-16. Sår wi: 3.
Öra skiär man aff andro — Edz-16. Sår wi: 3
Offuermaga Jord sälie inge uthan till Bauring Jord-10.
Offuermagi dräp man — Dråp wåda: 10. 11. 12.
Offuermagi bothe lijtelboot som andr, och haffuer min,
dr i häl bothum — Sår Wada-6.

B 184 -

B 184 -

B 184 -

Her staffwas Eden för tigh tů som Swerigha Skall.

Så beder Jagh migh Gudh hielpa, och alla helgon i Himmelrijke, att thänna Eedenn Jagh swerja will skall wara Rätter och ej wränger.

Här lägg handen på Booken.

Alt thet goda Gudh hann skoop, både i thenn Nyie Lagh, och i thänn Gambla, thet komme migh alldrigh till godo, hwarckenn till lijff eller Siell, om Jagh thena Eedenn orätteliga Swär. 1

Alt thet gott Jagh giort haffůer i mine lijffs Daghar, och änn göra skall, och alt thet goda Jagh äghor, både löst och fast, thet komme migh alldrigh, eller mino arffwingo, till glädie, eller till godo, hwarckenn till lijff eller Siell, om Jagh thena Eedenn orätteligenn Swär. 2

Alla the goda ordh och Böner, som genom min münd äro sagd och bidin, sedann Jagh kůnne tůngo och münn röra, komme mine Siell aldrigh till godo eller Signad, om Jagh falskt seger i thessa Eed, som migh är nů förelagder. 3

Hwillkenn Mann som falskt swär å Book, märcke här sinn siela wåda, the nijch hann signar sigh, thå signar han sigh

med Dieffwlz hand, Thän tijdh han äther, thå
Läther han Mathenn i sin munn med Dieff-
wlz hand, Thän tijdh han dricker samma
ledes, Och alla the giärningar han gör, så gör
han medh Dieffwlz hand, till thess att ha
haffuer schriptat sigh, och tager oppenbara
bättringh och mennische booth.

B 184 -

B 184 -

Förtaleth på Thenna Book:

Thet Plägar: Wara ett Almenne Rigitt ſätt, att then ſom någor book actar att läſa, och någon lärdom föregiffua, att förän han gåår till Täxtenn, ſom han will förhender haffua, Pläger Mann förſt föregiffua Vthaff hwad Orſaak, och för hwad Saak ſkull, ſådana Book och lärdom ſkriffuin är ꝛc.

Prologus in hunc librum.

Deth Samma är och här bemerkiändes, att vthförenda, förän någonn Laagh Dictat, eller något Lagbook ſkriffuin War, hade Mann ingen annar Laagh, ähn Rijkzens Herra och Regentt, att hwad han ſatte ſijna Vndherſååther före till att göra och läſa, thz moſte the ſigh effther rätta, och hålla thett för laagh och rätt. Mann effther öffuerhetenne giffs ſtoortt tillfälle till att göra myckinn öffuerwåld, öffuer them ſom hoon råder, Theſlikeſt hender them koma till Regementhz Som oförſtåndigh är, att han icke weeth huru han ſkall ſkijcka ſigh och ſtå Regementhz före, Ther aff är thå kommitt, att Mann haffuer gått till att göra ſeen lagh, ther både öffuerheten och Vndherſåtherna, ſkola rätta ſigh effther: Så att hwar öffuerheten wille göra orett och öffuerwålld, eller och icke wiſte hwad orett, och rätt wore, ſkulle hoon thå haffua beſkriffuin lagh,

Ther

Förtaleth

Ther hoon skulle rätta sigh effther. Eller om vndersåtherna icke wille skicka sigh som them borde emoth öffuerheterne, eller emoth hvar annan, skulle the thå haffua Lagenn ther the kunne rättas och straffas effther.

Och thet är saaledes hvar före Lagh och rätt är vpfunnin, och kallas een verdzligh Lagh, Menn sedann Christendomenn kom, och Menniskiorna giorde sedann illa som förr, Syntes Biscoperenne och Kyrkiones förmänn, icke nogh wara, att the som illa giorde, worde straffade effther thenn wärdzliga Lagenn, allena, vthann menthe att effther wij icke nu woro hedningar, vthan christne wordne, borde oss nu ytterligare Straff som illa giorde ähn Lagh, Ther Mann kallar Andeligh eller Kyrkio Lagenn, Och förde thenna lagē inn annat straff medh sigh första, ähn thenn brotzligenn vart, honom skulle settias så lång fasta, Taga Vppenbara skrifft, gåå yllen och baarfota, Slytha Rijss, och annat sådant epter som hans skull och brott woro till, Så att Mann icke epter thenna Lagenn böte några peningar, medh mindre the gåffuo fattigo folcke. Menn sedann Biscoper och Kyrkiones förmänn begyntte koma till Herradöme och wällde, Så begyntte och peninga straffen koma in vdi theras Lagh medh, Så att thenn som brutzligenn warett hann skulle

böffte

Förthaleth .

Vthöffuer thenn fasto som honom sagt war, böta
Så många marck peninga ther till medh, och är
Thenna Lagenn komme i them Måttomo Roth
aff sitt bruuk för girigheten skull.

Enden på förtaleth .

Tafflan till Konungz Balchenne.

I. Hurw Borgmeſtera och Rådmenn Skola Weliaſ, och i huad Tijma, och om thera Edh.

II. Huru Många Borgmeſtara och Rådmänn ſkola als wara Swenske, och ey Vtlänſke, och ey må them Rådman wara, ſom ey äger Gårdh.

III. Nw huar ſom göma ſkall the nå Nyckla, ſom Stadz„ ſens Jnſigle eller book, eller priuilegia J liggia.

IIII. Huru många Borgmeſtara och Rådmenn aff ens Slächte ſkola wara.

V. Om Borgmeſtara och Rådmänn taga mutor för dom

VI. Om huad länſke Manne ſkall wara Stadz„ 2 ſijn. ſens Skriffuare.

VII. Om Borgmeſtara eller Rådmänn warda kijffua„ de ſijn emillan, om thz målet, huru thz ſkall endaſ.

VIII. Nw om någor taalar oloffligha å Konungz Rådh, huad rätt han ſkall haffua, eller huar om han ſkall dömas.

IX. Huar ſom gör gierningh å them Mann ſom Konungh tager i ſijn frijdh, medh ſins öpne breffue.

X. Om någor bryther Konungz dom, eller hans Embe„ tes Mans, huad plåga hann är wärder, eller hu„ ru thz ſkall böthas, eller huar ſom kärer å androm i androm Landom, epther dömdann doom.

XI. Nu är någor wägfarande ſom haffuer breff å annan och kommer för fougtanom, Borgmeſtarom, eller Rådm.

Om

Koningz Balckenn

Om någor talar olofflıga å Fougtann och Rådit, eller till een Borgmestara, eller eenn Rådmann. XII.

Huru mykitt Borgmestara eller Rådmenn skola bötha, änn eij äro tiit herberge i Köpstadenom, om hvart åår. XIII.

Nu hvar som giffuer Måålsägande rätt fråå sigh, hvad plåga han skall haffua, eller then som hann till sijnn tager. XIIII.

Huru mång åår åt minsto them skall Bijamann wara, som Burskap winner, hvad rätt han skall göra, hvad Edh hann skall sweria, och huru hann skall Burskap vppsäija, och om Wård och Waku. XV.

Nu hvad tijma åårsens Embetesmän skola wälias, hwilke Embetzmänn the skola selff wara, och om thera Edh. XVI.

Om thens Mans brutt, som falskar Bijsmar Sell, aln, pundara eller någro wickt, eller måto, eller thett wijter androm som hann orkar eij fullkompna. XVII.

Om them rätt som Koningh äger haffua aff allom Stadzens Jngellom. XVIII.

Om Skått, eller ålägningh å Stadenn läggias, huru the skola vthgöras. XIX.

Om brutt thera, som eij så göra skutt, som sägs. XX

Huru mång Embetse een Mann skall haffua och vppå halla. XXI.

Aff Saakörenn Wågens Klädeshuusens och androm Stadzens Jngeldom, och hvad Borgmestara och Rådmē skola haffua om åårett för sijna mödo. XXII.

Huru

XXIII. Huru opta Stadzens Boock ſkall läſas om åårett, i hwariom Stad, och i hwad Tyma.

XXIIII. Om leijda breeff huru the ſkola wara.

m, ſpan, pun,
are och wåg,
ſhmar, huru the
ſkola wara 26.

XXV. Nu om någor binder Fougtano och Rådmeno Snörnings eller gör ſamnatt å them.

I. Nuu ſkall Man Borgmeſtara och Rådmenn welia, thå ſkola Borgmeſtera och Rådmenn all åår för Sanctæ Valburgæ Dagh, otta dagar till Rådſtuffuu koma, ingom thera undan tagandes, eller bortto warandes, wijder hans iij ℔ Fougtano och Borgmeſterom ena Marck till tuſkiptis, ſom om thz åårett äro, Koningens och Stadens tuå marck till tuſkiptis. Å Sanctæ Valburgæ Dagh ſkall Mann them kiöſa, ſom walde äro, i Rådſtuffuu, effter gamblom ſtadga. Them ſom Borgmeſtare, eller Rådmann ſkall wara, han eger thenna Eedh ſwäria: Så byder Jagh migh Gudh tillhielpe, och the helgo Domar ſom Jagh åhaller, Jagh ſkall mino rætte Koninge trogen wara, och wijder fattiga och Rijka i allom Domd rätto fölia, och aldrig wrångo mott mijno Samwete; och Lagh om lagh aldrig krengia, eller orett ſtyrkia, ey för rædde ſkull, wilie, peninga, girighett, ey för affwund, eller illan wilia, ey för frendſemio ſkull, eller winſkap, Såå ſke migh gudh huller, ſom Jagh ſantt ſäger. Och på thz åår thå Rådmenn ſkolo welias, thå ſkall Fougtan närwara, att Mann icke haffuer Samma

lagh

2

Balckenne

Lagh i Köpſtaderna her i Swerie, ſom på landett,
Ther doch een Konungh råder öffuer allt ſamman, Sij„
nes wara ſaaken, att på landenn beſitia meſta
hemand aff ena ſleckt, och byrd, huar epter annan,
i allas theras dagar, Männ i Köpſtederna beſittia the
minſta hwſenn ſom the födde äro, vthann köpe huar
aff annan, och kommer mång fremmande och vthlenſter
och fåår hws och hemann i Köpſtederna, them the doch
aldrigh ärfft haffua, Att Tyſker haffua warit
myckit i Rådett i förtijdenn, Synes wara ſaaken,
att här i Landett haffuer warit groff folck, och
haffua ingen köpenſkap driffuit, eller bodt i Köpſtä„
derna, Ey haffuer heller många Köpſtäder warit,
på then tijdh här i Rijkett, vthann någor beſynner„
ligenn rum och Städer, ther the haffua hollit Mar„
knader, och the kalladis Köpingar. Ther aff Mann
nu haffuer Nyköpingh, Junköpingh, Suderköping,
Norköpingh, Lydeköpingh etc. Menn the Tyſke haff„
ua warit thee ſom meſta köpenſkapen haffua hafft,
Och Tyſke haffua the warit, ſom hijtt haffua ſeglatt,
Så haffua the warit Tyſke på bäde ſijdor, och ther„
före haffua the warit myckit i Regementet: Theſſi„
kest haffua och här warit många Tyſke Koninger
Såſom Konungh Albricht, Konungh Erich Ko„
nungh Christoffer, Konungh Christiern; Så bijdher
Jagh migh Gudh etc. Såſom Konungen bör göra,

Här gör Konunge ſijnn Eedh.

ſiin

syn Triggia Edh, Warde hans Vndersåther säkre och Trygge åt honom, att hann icke skall göra the öffuerwåld och orett, Vthann skaffa huario och eno Lagh och rätt, ꝛc. Så bör och Borgmestara och Rådh, göra sin triggia Edh; Thet är att Meningen, och huem som hälst för honom haffuer någon Saak; J Rätta warder them Edenn triggier och Säker, att the skola fria honom aff thz orett är, och intz annat, förthj huar Mann thz icke förmodade, så ginge Mann inth för them rätt ꝛc.

Helgedoma ꝛc. Thet är them helga Rättenn och Lagen, som i Böckerna skriffuin ståår, ꝛc. Och så böör honom läggia handena på booken, och icke på Korsset, eller något annat sådant ꝛc.

Meinom Koningom ꝛc. Först bör them hålla Koningens Trooskap, förthj the kunne myckit folijs och ondt åstad koma, huar the icke äro Koningens råttrådige ꝛc.

Lagom lagh ꝛc. Thet är att the icke skola bryda Lagenn vthaff sijna rätta meningh; såsom offta skee pläger vthaff the Jurister som ther studera vppå, att the skola kunna haga ena orätta saak, och förblomma henne medh then ena stycket här i Lagenn, och thz andra thr, och läggia ther många glooser vppå, emoot Lagens rätta förstånd, på thz the skola koma samma orätta saak till att synes wara rätt, eller twert om ꝛc.

juxta dictum.
Jus vulgare cum
minima faciunt
strictissima [illegible].

Ey för Råddo skull ꝛc. Här är märkiandes att om Rijkens herra befaller Burgmestare och

Rådh

Balkhen e.

Rådh Döma emillam sigh och någom them ther ill hade Klagam, ath för än the någon Döma emillan sigh och någom ther om, thå befråga the medh honom om the skola Döma them emillam pöppert effther Rättem, – nthz arstandes thenn rättenn faller Under ögonend: förnimma thet ath ham är ther ill frindz medh, Så Döma rätt, och achte nithz Personen Mänin huad the förnimma ath hann är icke ill frindz, Så begära the strax, ath han fåår sigh andra Domara.

propport them är slijka såå skola the Döma som gudh skal Döma them them ytterste Dagenn. och thz tagx och så egin gälld.

Moth mijno Samwete ꝛc. Thet stycket haffuer och kråffuer, att Mann skall brwka skäligheet, och skääll medh Lagenn, thz är, att Mann skall achta saakennes omständigheet, och see vthaff huad orsaak sådana skedde, Såsom ther twå henda komma för rätta, och hade både stulit, thenn ena aff wanartigheet, thenn andra aff rätt fattigdom, om thessa twå är icke eens Dömandes, ty the äro icke både lijka brutzliga, vndoch the både haffua giordt een gierningh, vppå sådana bör Domarna haffua en vpseende, så frampt the wilia göra therudi rätt fullest, och thz kallas Æquitas.

Bormestara skole Wara fyre Swenske

II.

Män, och Rådmänn fyre och tiugu Swenske och ey vthlenske, ey må eller skall någon tijdh någonn vthlensker Burgmestare, eller Rådmann wara, och ey heller haffua Embete i Stadenom, som äro Tolskriffuare, Wordskriffuare, Döma eller något annath ämbethe, ther macht vppå ligger. Och skole twå

Borg

Borgmestara och Rådmenn Tolff sitia huartt åår för rätto: Och huilkenn stadh ej så haffuer emmot å Manno, hann haffuer minne taall, Effter thj hann förmågh, Aldrigh må och någor Mann i Rådet wara, thenn som icke haffuer liggiande gründ i Stadhenom.

III **Råth thj hwse eller kysto som Stadz**ens Insigle, Book, eller Stadhens privilegia skola gömas vthi, ther åga må Nyckla åch anh wara, Thet Borgmestara som om thz åårett för rätta sitia, haffuer huar sin Nyckill.

IIII. **Ey skole eller ägha Borgmestara eller** Rådmänn J Rådena aff ena slächt wara alsaman, mera än fyra, huadh thz är mågsemio, eller skylskaper, Aldrigh skulle eller tue Bröder Burgmestara wara eller Rådmenn i Sender, vthann ej är annath waall till.

V. **Tager Borgmestare eller Rådmän** mutto för Dom sijnn, giffue Konings mutto, och böte xl mark till treskiptis, Koningenom xiij mark, och otta ortuger, Stadhenom så mykitt, Målsägan Denom samaledes, och gånge aff Rådens, än han war der tillnämnden medh sex godom Mannom etc.

Mutto för rätt etc. Mutto tage Koningen, thy thet är förbrutit godz, etc. Mann thz än hann skall förwijsas aff Rådstuffuo, thz är rätt, Thy hann är en men ware och ärelööss Mann, Vt supra in Juramento.

Balkenn;

VI. **Stadzens Skrijffware hwilcken** ſom ſkall wara eller weliaſ, hann ſkall wara ſuenſker, och aldrigh vtlenſker.

VII. **Kan thet wara ath Borgmeſtara och** Rådmenn kijffuande warda ſijn emillan om nåkot, thå thee ſkola Borgmeſtara eller Rådmen wälia, thå ſkola the rådha flere ſamma hålla, och bätre ſkääl haffua, och Fougtann medhåller, Så ſkola the pröffua och råda all määll, för än the någon ſtadga ther å göra. **Bättre ſkääll haffwa än** Kann ſtemda then nidre hopenn, ſtörre ſkääll haffuer, så ſkall Mann ther bliffua wijdh, och läta the andras röſt fara, ehuru många the äro.

VIII. **Om någor talar olofflīga å Koninge**, eller hans Rådh, then å thre ſteder gånger, och åhro ſex gode Mann till witne, thå ſkall hann i Stadzens gömo ſettiaſ, och halſhuggenn warda: finnes ordom annorledes, thå ſkall Fougtan Burgmeſtara och Rådhmänn, offuer honom ſätte, effter thy then wederkiennelige är, för Koninge eller hans Rådh, eller ſkall hann i Stadzens göma ſettias, ther till Koningen ſielffuer offuer han dömer eller räter, eller Fougtan och Rådhmen effter Koningz budh: änn hann giuer ey ſan burgan för ſigh.

Hwar

IX. **Hwar ſom gör gierningh å then Man** Som Koninger haffuer tagit i ſijn friijdh med ſijno öpno breffue, för thz at hann klärde å han, för Konings wårder hann fångenn, och medh sex Manne witnom ther till wunnin, hann haffuer förgiort lijff ſit, och ſijna lööſöra, till treſkiptis, Målſägandenn Koningen och Staden, och Erffua tagi Jord hans eller gårde.

X. **Hwilcken ſom bryter Koningz dom eller** hans Embetzmans Dom, och ther äro Dombreff å giffuin, böte xl marck, och thz wari Koningz ohnaade; Thessa xl marck ſkola uthmätas medh xij Mannom, aff them ſom bruzligenn är; Förſt aff lööſörom hans, Räckia ey lööſöra, thå måste hws eller Jord, Räcker ey hws thå måste Tompt hans, eller Jord: Och är så at främder hans och ſkyldamän haffua maght thet Jord eller Tompt åtherlöſa, ſom ſägs i Ärffda balkenom: Nöyer ey then Mann ſom klärer å annan åt Fougtann och Borgmestara Domen, Then klärer å hann thz ſama i androm Landom, eller Köpſtadom, böte xl marck till treſkiptis Målſägandenn Koningen, och Stadenn, och ther till böte honom ſijn ſkada åther.

XI. **Nu kommer Någor för Fogatan Borg**mestara och Rådmenn, ſom wägfarande är, och haffuer breff å annan om gäldh, är then till ſom honom ſuara ſkall, thå ſkola the honom ſtraxt rätt ſkipa, effter thy framdeles vthſkils, än Rådſtuff

unn

nü dager är, eller för, ähn the kunno, kännis han ey wnder gelleth, ſom åkäris, wärie ſigh medh quitto breffuom ſijnom, eller füllom witnom, att han thz gullit haffuer, effterthy thet framdelis ſägs i Råd ſtuffuo Balkenom, är han ey till ſwars ſom å käris, Thå ſkola Fougtan och Borgmeſtara ſkyra een aff ſigh, ſom hans käramååll ſkall fordra, och hans breff ſkall till ſigh taga, och medh them ta la till ſuarandes, ſom han ſielffuer åkärande wore, förſiter han ſedann the käramååll ſama, böte iij marck till treſkiptis, Målſägandenn Koningenn och Stadenn, och än ſå opta ſom han thz förſummer.

Hwilcken ſom talar Oloffliga å Foug XII

tann och alla Rådmen, thz å thera heder C gånger, och äro tryggia Manna witne till, böte xl marck, Then tage förſt Fougtann aff iij marck: och hwar Burgmeſtare ſama ledes, thz andra tage Koningen och Stadenn, äre ey witne till, wärie ſigh medh ſex Manna Eedh. Talar någor oloffliga, eller gör laſt enom Borgmeſtara, böte xx marck till treſkiptis, Målſägandenn Koningenn, och Staden, än till äro Tryggia Manna witne, Eller wärie ſigh medh ſex Manna eedh. Gör och någor thet till een Rådman, eller Stadzens ſkriffuare, böte xij marck till treſkiptis, Målſägandenn Koningen och Staden, ähn till äro Tryggia Manna witne, eller wärie ſiigh medh ſex Manna. Talar

och

Talar och någor Laſteliga till Fougtan, en Borgmeſtare, en Rådhmann, eller Stadzſens Skriffuäre, å ſittiande Rådh, böte xl marck till treſkiptis, ähn till äro Tuggia Manna Wittne, eller wärie ſig medh ſex Manna eedh. Orkar hann ej botum, war de ſlagin widh ſtupona, ſå för een ſaak, ſom för andra i theſſo målena, och förſwärie Staden, Kommer hann åter i Stadenom miſte Thungo ſijna. Ligger någor åſo aff them Mannom, ſå att roop kommer å hann, antingen Jndlendis, eller Vthländis, böte LXXX marck till Treſkiptis Målſägandem, Konungen, och Stadem, eller miſte lijff ſitt, ähn till äro ſex Manna Wittne, eller wärie ſigh medh xij Manna Eedh, och waij them ſom å war ligin, ſå godh Mann ſedann ſom förr.

XIII Gäſtgijffware ågha och ſkola wara åth minſte tuå i huariom Köpſtadom ſom wägfarandom Mannom ſkola ſelia Maat och ööll, och heſta fodher, både höö och korn, effter thy thet wärt är, och thz gäller å rättom Torgdagom, och annars huad the wedertorffua: J huilkom Stadh thz icke görs, böte Borgmeſtare ſom om then åårett ſittia, huår om ſigh xl marck, och Rådhmenn xx marck ſom medh them ſittia för rättanom. Tage Målſägandem ther aff iij marck, aff huariom Borgmeſtara, och ena marck. Aff huåriom Rådhmann,

och

2

och the andra waij Konungs enhanck: Sälia the eij i Herberge som ther till skickade warda, böte huar thera iij marck till treskiptis Målsägandem Konunge och Stadenn, så offtha som ther åkäris, than högre budh följde: Nu kam någon byrthas i thessom herbergom, böthes alt effther Stadzens rätt, och haffwe ingen woll aff them som tillkomer någrom sin aff taga, than redo och rätt, Widergield, änn han will någott aff husbondanom haffua, than han gör fulu rån å hann, eller blyffwe i hans minne.

Hwilcken som gÿffwer Målsägande XIIII

rätt frå sigh haffwe förgiort sin egin rätt, widh them sack, och them som Målsägande rätt tigger aff androm, honom swares hwårkem medh lagenn, eller medh peningom, och ingenn tage annars Mans taall till sigh, than som lagh till seija: Hwår thet gör böte xl marck till treskiptis Målsägandem Koningenn och Stadenn, eller weie sigh medh xij Manna Eedh ath hann eij aff then lagen wiste, fals hann åth edenom fällis till saakena, Orkar hann eij botum gånge till Arffnödes före Koningens och Staden, och the lösa Målsägande rätt till sigh.

Will någor byia Man J Stadenom XV

warda gest, eller Byiamans Bunn, leg

28

ge fram för Fougtan v öra peninga, ther aff tage Fougtan ij öra, huar Borgmestarom, som thå för rättanom sittia en öra, och Stadzens skriffuare en öra, Them som Bijiaman warder, han skall haffua een löfftes Mann för sigh, ath han skall sex åår åth minsto Bijiaman wara, och allann Stadzrätt wpphålla sempt wijder sijn borgare, Effter sinom Macht i allo the Stadenom kann hända, och hann skall swäria som här sägs: Så bijder Jagh migh Gudh hielpa och all helgon, som Jagh will och skall minom Konunge trogen wara och effter mina macht allann Stadzrätt i vj åår åth minsto wpphålla, och min bijiaman Inlendis och Wtlendis, och hann huarken nidra eller förderffua wthann rätt: Sedann Köpe och Sälie som annan bijiaman, effter thij i Lagbokens skriff inn står, i Köpmåls Balckenom, och thij förr, widh hans xl marck till treskiptis, Målsägandenn Koningen och Stadenn, Thå tage Målsägandenn ther aff vj marck: Och them warj gärnings Mann som therföre winner sitt burskap, wthann hand kunna peninga wäga, ath hann will Köpmann warda, gånge thå fram för Fougtan, och Borgmestara och Rådh, och tage ther wijder, och

andra sijna gerningh wedersteije, och winne bür-
skap aff Nyio. Alla the som Bürskap winne the
skola enkannerliga i Stadsens book skriffuas.
Alle the skola och Bürskap winne som ey äro fodde
i Stadenom, hwad hann är Indlensker eller vt-
länsker. Giffues Mann aff androm Köpstadom
eller Lande, widh the Kwno som är barnfödd i
Stadenom, Eller fadher före henne, giffue intho
Bürskap, är the ey så, eller haffuer ey warit, thå
är hann plichtiger winna bürskap, Alle the som
setia sigh neder i Stadenom och ey äro någor
Mans Swena, och haffua till iij marck, the skula
winna Bürskap. Tager och någor Bijamans
Sonn, eller Swenn widerläggningh vthlandes, och will
sedann wara Bijamann, eller Bijamans Swenn,
giffue Bürskap och aff Nyio, Ingenn må haffua
twå widerläggninga ena i Stadenom, och andra vtan
Stadenom, Thann han böte xl marck, och the wid-
läggningena mist som han haffuer vthan till tagit,
och ämn sijna skiffther medh the widerläggningena,
och the xl marck tage Konunge och Stadenn till
tre skifftis, haffuer någor Bijamans Sonn, eller
Swenn, warff i någrom Stadh i Swerige ärfft eller
Köpt, eller hwad thet är tillkommit, och will byggia

Than

wthan Stadenn, sälie thz bort innan Dagh och åår, aff them Dagh hann sit bürskap wpseger. Alla män thz skäliga wesa fåår, ath hann will wtländes byggia, eller tage thz Koningh: och Staden halfft hwårtera, äger och någor Byiamans Somm Arff i Stadenom, och bygger wtlendis, eller haffuer annars Mans widerlägningh vthländis, sälie thz bort som sagt är, eller äge thet Koningh och Stad, vthann hann fare sielff i landett ath byggia, eller widlägningh taga, inna Natt och åår, aff them Dagh Boolenn war skift, och så hwar som någor Man bygger wtlendis, och haffuer i landena äffte arff: eller köpt, eller kann änn nu ärffua, sälie thz bort som sagt är, eller bygge ther i Landeno, eller wari ther om lag som sagt är om Byiamans Söner: Alle the ther Ärna i Stadeno, och haffua sijna widerlägningh till XX marck, the skola winna bürskap, Alle the Männ som wederhaffua sijnn ärande fara, eller Segla, the skola Bürbreff haffua, och Lösa them wpnyia hwart åår, och skriffwarenom giffua een halffwann öra penninga: Om Wärdh och Wakn. Alla skola the och Wärdh och Wakn halla i Stadenom som Byis

2 män

männ äro, och Burſkap haffua vthgiffuith, hwadh heller hann är hwſbonde, eller Suenn, och hwadh the äro flere eller mindre, eller fierran, Ehns Mans Suenner hwilkom thena wander någon wijſh j thenna Articulo ſtåår, och äro ey wiſte till, wärie ſigh medh vj Manna Edh, fäller någer wärd j Stadenom, böthe iij öra, och hann högre bundh föll.

Tuå wederlegninger. Fförtij medh tuå wid-lägningar kann hann bedrijffua tuå ſijna wederlags Männ och egin fordeell, androm till ſtoor ſkada.

Arff i Någon Stadh. Samma lagh och ſkäll ſkulle wara om Bönders, och Anders hwſ och gårdar. Thett är från them dagh att thet war witterligit.

The ſkola Winna. Skola the winna Burſkap, ſå ſkola the gåå och vnder Stadhſens Tungo ſåſom här och ſtrax effther ſtåår.

Then tijdh årſens Borgmeſtara och Rådmänn ſkola wäljas och kiöſas, thå ſkola och alle Embetzmänn wäljas och kiöſas om ſamma dagh, ſom Borgmeſtara och Rådmänn. Tuå goda Männ ſkola wäljas, ſom all Stadhſens Märke ſkola haffuå, och medh them XVI ſkola merkia, ſåſom Spann, pundara, Säll, Om, Biſman, och huad Stadenn Widertorff, i måtto, eller Wicht, och ingenn annan ſkall meth them merkia, ther ſkola the taga löön före, Effter thi Borgmeſtara och Rådhmänn ther Stadgade, och the ſkola å ſitt egitt merkit haffua meth Stadſens merke, till alt thz the merkia, och huar ſtadh haffue ſitt egitt merkit, Ingenn Mann i Bijenn eller geſter ſkall några handa måtto, eller Wicht vnder ſigh haffua, att hann må någon meth them wäga, ſåſom pundare, vthann Stadenn tillhör Wider xl marck till treſkiptis, ann thz warder fångitt meth honom, twå gode Männ ſkola ſkipas och ſettias till huartt Embete, ſom Staden Tarffuer är: ſåſom till Vägningh, wårdhaltningh, och Bröd wicht, och alt annat huad Stadenn Widertorff, ſom ſkola ſee och ſkoda, att huariom Mann ſkijner lijka och rätt, Thetta ſkall wara thera Eedher. Så bidher Jagh migh Gudh hielpe och all helgon, ſom Jagh will och ſkall wara rätter i Embete mijno, och allom rätt folia, och ey wrånger wara för winſkaps ſkull mutto eller böön, huilckenn ſom ey är rättferdiger i ſijno Embete, böte xl marck till treſkiptis, Målſäganden Konunge

och

B 184 -

Balchenn

och Stadenn, ähn hann warder ther till komminn medh vj godom Mannom, så böthe och thenn thz androm wijther, orkar hann ej ther till winna. Nu orkar huarken thera botum, gånge till arffuodher för Koningen och Stadenn, och löse Målsegande rätt till sigh. Falskar någor Mann Wißman, Pundara, Säll, Ahm, eller huadh thz äär i Wicht eller Måtho, Thenn som thz merkia skall, och warder baar åtagin medh vj Manna Witnom, warda hänger vthann allann lööson, warder thz honom wijth. och är ej baar åtagin, och warder thå fäller gånge ej lijff hans före, vthann böthe xl marck, eller wärie sigh medh xij Manna Edh, än ej äro Witner till, Thenn som thetta androm tilwijter och orkar ej winderbinda, böthe xl marck, Thessa tiuhu xl marck gånge till treskiptis, en Kedingh Målsägenn som winner, en Koningen, och en Stadenn, Orkar huarkenthera botum i thesso måleno, warder slagenn widh Stupona, och fly Stadenn

Och bliffwe å sitt merke thz Ar een warnagle för falskheet, förty Jöns Myntare kann myckitt göra och åstadkoma, an een oren Spann, Tunna Kanna, Wißma thz Merkes medh Stadsens merke.

Så böthe

Så böte och then ſå förty them ſom någon befalningh haar, hann ſkall förmoda ſigh många ſom thala illa om honom.

Waar åtagin ſå Står klart nogh alleſtäder aff Lagen, them ſom bliffuer uppenbara befunnen medh een ondh gierningh, honom ſtår hårdare ſtraff före, änn then ſom thz wijtes, och ichke kan wäria ſigh therföre.

XVII. Hwilcken annor Man ſom Span, Rindare, Säll, Åäm, Biſmar, eller någro Måtho, eller Wicht falſkar, och gör ther medh ena marka ſkada, och warder tagin widh ferſka gierningh, thå ſkall hann hängia uthan allo löſenn; Warder thz honom wijſth, och är ej widh tagin, wärie ſigh medh xij Manna Edh. Fälz hann åth edenn, böte xl mark till treſkiptis Målſägandenn, Koningen, och Stadenn, Huar ſom thet androm wijter, och orkar ej uthwinna, böte och xl mark till treſkiptis, ſom förr är ſagt. Nu orkar huarken thera bötum, warder ſlagin widh ſtupona, och fly Stadenn.

XVIII Aff allom Stadzſens Judgeldom hwilckom thz hålft äro, ſom aff Saakört, Klädis huuſe, Wägenn, äger Koningen halffth,

2 och

Och halff Staden uppbära, Och thet Judgeldom tage Upp Stadzsens Ämbetzwärare, medh Stadzens Skriffwåre, eller andre twå Rådmän, och göre ther aff Fougtanom och Borgmestarom hwart åår Reckenskap, otta Dagha för Sancte Walburga Dagh, och thz skriffwe Stadzsens skriffware, och haffwe ther räkenskap öffwer, huru therom handlat är.

Nw kan Skuth, eller ålegninga å Staden läggias, thå skall hwar Man i Stadenom bygger och geste, ähn the i Stadens eller Inrijkes Liggia, Jwll och Påska, och så them gesta godh under handom haffwer, än thå an the gesterna ey sielffwa i Landena äro, göre så aff mark, som aff mark, Uthan thessa fåå Undantagandes, såsom Konungs mijntare, Konungs Leckare, och Konungs Steckare, och inge andre, Uthan Konungen will them affslåå, och i sijn Räkenskap tagha, för skutt skall halff marck wara penninga, och aldrigh meer, å huru stoortt skutt kann wara, Kann och gröffwas medh them Mannom som aff Almogen ther till tagas, att skut läggia för skutt, må ninne wara, thå skola the för skutt lyka, och läggia effterty ålägningena åfra, thå så, att aff fatigdom, Mannom och Qwinnom

XIX.

Natiuitas & Resurrectio Christi īā

ſkall för ſkiůtt tagas effther thera macht, och ey effther thy för ſkiůtt warder lagdt. Hwar then ſom androm tiener i Stadenom, och haffuer till iij mark rörligitt godz, ſijnt, och ſint hůsbonde, hann ſkall ſå giffua aff ſijne marck, ſom annor aff ſijne, och ingz för ſkiůtt.

XX. Nw then tydh ſkiůtt å Staden leggias, thå ſkall hwar Bijamann, ſigh och ſina geſte och Swenne latha ſkrijffua, hwadh heller the åro i Stadenom eller ey, eller Vthlåndis, och hwar ſkall rått aff ſijno godze göra, för än hann någor ſtadh ſeglar, eller faar, wijder hans xl marck. Dölier någon ſijnn geſt, eller Swenn Vndan, thå hann ſkall ſkrijffuas, böte xl marck. Dölier någor geſtagodz, thå hann ſkall ſkiůtha och haffůer ey haffdt, eller haffuer ånn Vnder hando ſijnom, och warder ther medh fången, haffue förgiort godze ſijno, och medh xl marck, och gållde åter geſtenom ſitt godz. Tůder och geſtenom ey göra och warder ther till Vůnnen medh twem Mannom, haffůe förgiort godzet, och medh xl marck, och thå böte them xl marck, ſom ey Vnder gömmom hade, och ey lönte, ſom förr år ſagt. Nů kann ey thalas alt ſkiůt ſkall å Stadenn läggia, och år ånn ey ålagdt: och Bijaman och geſte

wilia

Balckenne.

Wilia någor Stadz Segla, eller fara, thå ſkola the Räkenſkap göra aff ſijno godze, för ſinom Hwſbonda, och ther thet Hwſbondan om bud ſendes om hans ſkult, thå ſkall hann göra ſkult för geſtenn eller Swennen. Thå så, att hwars thera ſkult ſkall göras om ſigh. warder eij så giortt, och faar bortt geſtenn, eller Swennen, böte geſtenn eller Swennen xl marck, och Hwſbodann xl, att hann lätt honom bortt fara, eller Wäri ſigh medh vj Manna Eedt, att hann eij wiſte, att hann bortt foor. Nw thå någor Siöman will någor Stadz Segla, eller fara, räkna för hustru ſijna, än hann hona haffwer, eller och för androm, och ſigh å Borgmeſtera ther till medh, thäm hann räknar före, och fare ſedan hwart han will. Gör han eij så, och faar bortt, böte xl marck. Nu kann ſkult om Tingzgånga, och Siömenn, eller hans Swenn äre wtlendes, thå ſkall hans hustru, eller thenn hans godze föreſtånder, få Borgmeſtarom, eller Skoutmanne peninga wppå räkenſkap, äun the eij Ahingia hans godze weete, och göre ſielffwer ſijnn Eedh ther epter, thå hann kommer, och ſamaledes göre Hwſbondan för Swennenom, widh boot ſom förr än ſagt, kann och någor Siömans Swenn wara Vthländes, så länge att itt skiut vmgånger, eller och om länger, och haffuer ingenn i Stadenom, them som rätt för honom gör, göre thå Vorganna peninga vth för hann, än han förmå, eller böte xl marck, så för itt skiut, som för annath. Är eÿ han mågande göra sielffuer thå han hemb kommer, så för itt som för annatt, vnder booth som för är sagt. Nu thå itt skiut omgånger, Thå skÿia Skÿiamän eller thera Suthna sitt godz vthländis wara, och eÿ weta huru gott thet är, Thå skola the ther före skiutha så myckit som thet war thå thz bortsendis. Nu kann thz wara i Skipbrutt, skiuthe thå ther före så myckit som Wilde peninga ther före tage och göre sijne Eedh ther effter, Kann och thz Tÿma, att thz godz ällr kommer ostatt, skiuthe thå ther effter ilbör, och godzet myckit är, och skall Mann skiutha aff thÿ hans gårder skulder om åårett, än han warder Lego sålder, såsom thz redo peninga, eller godz wore, och huar Mann som Skip äger, större eller smärre, han skall ther aff thå skiutha, som thz redo godz wore, så offtha som skiutt å Stadenn läggias, och aff allo Insätto godze, som är Silffuer, eller annan köpenskap, som plägas affskiuthes, skall them rätt affgöra som thz handom haffuer, och huar Man skall them sinnom skiutha, aff thÿ godze

som honom tilstånder, och huartt sijn han ther aff
skiuther, thå skall hann thz skutmannens kungöra.
Nu thå någrom bundh sendes, een Tima och samma
tijma, som skutt, eller Kÿiamot, kunngörs ther
om, och kommer eij tridie sijnn, hann skall böte
iij marck. Gör hann eij rätt innan otta daga,
aff them tridie budhz dagenom, böte xl marck.
Will hann eij än thå rätt göra, mäthes thå aff
godzett hans, huad hann will, eller eij saakóra
nom, effther eij mann kann hans godz pröffua,
Och them Tijma Stadzsens Budenn binder någor
till Rådstuffuo koma om skutt, thå skall han
Tryggia Manna Vitne ther till haffua, och huil
kem Mann eij will fölia Budenom till wit
ne, thå hann honom tillsäger, böte iij marck.
huilkem ther eij gör rätt aff sijno godze, thåå
hann skiuthe skall, och lóner någott vnder,
haffue forgiortt thz hann vndan lóner, och medh
xl marck, och hann waij tiuffuer. Lóner han
sigh sielff vndann, och gör eij som sagt är,
antingen han eij läter sigh skriffua, eller skiu
ther eij rätt, böte och xl marck, och waij ma
thes werre, och thå göre rätt aff allo sino godze;
som hann skulde skiutha före; Aff huario xl
marcka saack i thesso nůlano taga skutmä
nena x marck, och thz andra Koninge och Sta

dem

denn till treskiptis, och sammaledes thz som Rundan wartt löönt, och ther äge skutmennena intz aff. och aff huarie triggia marcka sack, tage een lutt Koningen, annan Staden, och tridie skutt mennena, framdeles merkiandes ach alle the Bönder som haffue till xl marck röörligitt godz siit, och sijna widerläggningh, the skola göra för skutt, och the Bönder som haffua till tiugu marck siitt och sijna widerläggningh, skola göra halfft för skutt. Alle the Bönder som mindre haffua skola intz för skutt göra.

Lyckan thess bättre ia. Then är itt streck i hans skölder, icke kallas han Tiuff Månn säya är hann bättre.

Löner och någer godz ia. Till att Rundann lösa siit, eller een annars godz, haffuer månger stortt tillfälle, Månn thesse större tillfället är, thesta större bör straffett och botenn wara. Såsom Mann säger om gåår Tiuffuar och andra Tiuffuar: Tree äro Tiuffuar effther Östgöta Lagenn, Thenn som giffuer Rådh till att stiela, thenn som stiääll, thenn som gömer.

J Skipbrutt Wara ia. Synes wara oskääll ath skatta aff thz godz som bortkomer, Men meningen är, att förkomer godzett, waro hans skade som thz miste, Stadenn bör intz mista siit.

och säger

Och ſeger Mann i all thenna Capitel om ſkuttet huru noga Mann bör taga wara på Kronones och Stadzens bäſta.

Ingen gierningsMan må eller ſkall flere XXI.
Embetse uppå hålla eller idka änn ena ſamda gierningh, och inge Köpſlagan vthann hann böte iij marck, ſå opta hann thz gör, halfft Koningen och halfft Stadenn, utha hann läte ſigh nöija aff ſijno Embetse, utha hann wille ena widerſeija, och annat uptaga ſom förr är ſagt, Sama lagh wari om Embetz Mans Konor. Nu orkar hann eij botum gånge till arffuodes för Koningen och Stadenn.

Ingen gierningz Man mā Thär Embetsenn äro wääll widh macht, thär äro Städerna widh macht, ſåſom Mann ſeer Nürenbergh och andra Städer, Mann brukar een Embetzman mång ämbetse till lijka, ſkeer honom Sielffuom och flerom till ſkada. idtta prouerbium; Een ſinſanda wärckenna är ſillan rijker.

Aff Wågene Saaköran Klädis hwse- XXII
no, och androm Stadzens Jndgellom ſom halfft höer till Koningen, och halfft Stadenn

skall huar Burgmestare vm sigh i huarom Stad huart åår haffua vj marck peninga, och huar Rådman iij marck till Rådmanna Klädt, och thz skall vthgiffuås å Stadzens wägna.

Sex marck peninga etc. Thesse sex marck peninga woro i Konungh Byrils tijdh, så goda som ij lödiga marker fijnh tijdh.

Halfft å konungz etc. Thet är tilbörligit, ty thz drijffua Konungens Embete och befalningh.

XXIII **Stadzsens Lagbook skall låsas en** Tijma huartt åår, Nest Dagen effter Sancti Johannis Dagh om Midsomaren.

Stadzsens book etc. Thij huar Borgare bör weta Stadzens Lagh och rätter.

XXIIII **Tallom leÿgda breffuom skall skriffuit** stå för huadh hann leÿgder warder, så ath will hann rätt aff någen haffua för geldh, eller någon annath, Thå skall hann rätt göra them som till hans käreir, eller skall hans godh besättias.

Leÿgde breffuom etc. Som hann bör wara frij före, för them han är leÿgder före, så bör och hin andra wara frij för honom igen i sama sakh, Menn ingen thera i andra saker.

Item, ther köpstads wåågh är, thå skall hon XXV.
ågin klufftun wara, och förlikader
under wijdh Pundaren i thenn Stadh so
är, Een Pundare, een Spann, ett Bismar,
skall gånga öffuer alt Rijket.

Twekloffnin ä Thz sama är så fult gen fullo
En Pindare ä här ståår, att thz är icke så
stoor konst att giffua een godh lagh, såsom thz
är att koma honom på gång, och drijffua honom
förty om thenna Pundare, och Bismar skulle aldrig
ämn här i Swerige, Endoch thz aff många Rijksens
Koningar och Herrar haffuer warit tilbudit.

Om Någor gör samningh å Fogatan XXVI.

Borgmestara, eller Rådmänn, så att hann
will them skada göra, eller och fåå att Rådens
budh Ordning, alle thee ther medh äro, effter vij
godom Manno witnom, the haffua förbrutit thera
lijff, thera godz taga thera barnn, eller thera arffua,
kann och så wara, att ther kann skada aff koma,
alle the ther äro, haffua förbrutit lijff och godz,
kan thz och så wara att thet koma till Nådha, läg-
ge thz till Fougtanom och Rådeth, huru the wilia
medh Thz göra.

Enden på Konings Balchenn.

B 184 -

Balchenne.

Giptomålo

I. Huilckom lundom Man ſkall konu bedia, eller fäſta.

II. Nu huru lundom Konu ſkall fäſtas.

III Um mö tager Man emoth faders och Moders wilia om ſaak hans thz gör, eller henne.

IIII. Fäſter Mann ſigh Konu och will Bröllup göra och fåår eij.

V Huru gipter Mann äger Konu giffua eller Möö.

VI. Hoor Konu feſtemans, för än hoon hem komber.

VII. Huru fäſtninga öll, och annor tilkum ſkola göras.

VIII. Huar ſom huſfruua Målſmann äger wara.

IX. Om Morgongåffuor och om them fordell ther bonde ſkall haffua, eller huſtru aff ſkipto godze huart effter annars.

X. Huru Kona må forbrytha mårgongåffuo ſijne och om hoor.

XI. Huar ſom barna godz ſkall föreſt thå bondan dör.

XII. Om Kona gånger å andro giffto, huru barna godz ſkall bondann ſkiptas.

XIII. Enn bonde gånger å andro giffto, huar barnet godzet ſkall före ſee.

XIIII. Nu än flere giptor äre inne medh Bondanom.

XV. Huar barna Målſman ſkall wara, thå fadher och Moder äro dödt.

Um

Balckenne

Em barna Målsmann är ey fallin, än thet före
hanom för fåuisko skull, eller ålder skull. XVI.

Dör bondan barnlööst, och hustru kenne sig haffuande wara. XVII.

Nu än fadher eller Moder gör barna sino XVIII.
Bröllops Kost, och andra medhgifft, giffuer sono
eller henne, såsom Bröllops Kläde, och annor
tolckin, huru thet skall räknas barnamilla,
eller thär ett Syskin giffther annat aff oskipto godhe.

Vill Man sigh Konu bedia eller festa, I.
thå skall hann hennes skyldasta wenner
och fränder än hitta, och bön sijna bära, fa-
der och Moder först giffte Mån dotter sijne,
äro ey the till, thå äro henne neste fränder till, så
som sägs i ärffda balckenn. Eller then som fa-
der och Moder tager henne till förman, medh fül-
kom witnom, eller then som henna godh tager;
till sigh i Dödha Laghum sijnom.

Vill Mann ra Thenna balckenn begynnas
så i Östgötha Lagenn, Hann beder som Torff.
Hann giffuer som haffuer. Männ Konungs
Stads Lagh, begynnes så, Hustru skall medh
Lagom bedias, och ey medh wålde Taghas.
Och är merckiande i thetta första Capitlet, att

thet

her i Rijkena räcknas icke så Många Opp som kunna wara Målsmänn för Pijgona, hwar efter annan, såsom i Landzlagen, förty i Städerna blijffuer icke så altijdh som Släcktet sitia, des som på Landet hwar effter annan, Och therföre säger hann här, eller thenn som fader eller Moder medh fullom Witnom, tager

henne till fästa.

II.

I

Nw än Man Will sigh Konů festa,

thå skall giftoman henne när wara, och vij witne, Sex å Mansens wägna, och sex å Qvinno wägna, och thå är laghliga fäst. Fäster nogor annan Mann eller giffter, än hann rätter Målsmann, som nu är sagt: böthe xl marck till treskiptis, Målsäganden Konunge och Stadenn, eller wäri sigh Tolff aff Rättom giffter Mann, henne medh vj Manna witne, eller Dölie medh vj Manna Edhe, att hann thet ey giorde. Hwilkenn Mann som tuem fäster ena Konů, böthe xl marck, halfft Konunge, och halffu Stadenn, och then som henne sydermeer tigger, böthe iij marck Wittoykenk eller Dölie medh Tulffgia Manna Witnom, eller Edom, och sielffuer tridie att hann ey wiste hoon förra fäst waar, Nu sedann hoon laghliga fäst är, thå skall

Sochna

Balckenne.

Sochna Prester ther hon bygger, lÿsa thre helga,, Daga för giftomålom hena, och Sedan må han hona saaklös wÿia. Affla the barn samman thå är thz barn Adelkonu barn, Afflar Man barn i lönskaleije, och tager sedann sama konu sig till Adelkonu, thå tager thz barn Arff som adelkonu barn, thij thå hann bättrade konuna, thå bättrade hann barneth, Nu skill Biscoper fästningh åt skillia, thz som thera skildnader wålder, böthe Biscope iij marck. Wålda the bådann, böthe huartera Biscoper iij marck. Nu orkar hann ej botum som xl marck böta skall gånge till Arffnödis.

Vtan retter Man ī ā Huar så händer, att en haffwer ena tienste Pijga som icke haffr rättan Målsman till att giffwa henne vth på xl marck eller ix milor när, thå skall hennes huusbonda taga thz bästa, och haffwa henne vth med Borgmestara och Råds loff,

Twenna konu ī ā Then sker sidlan när them förra fästningen lagligenn skedt war, förthij: Ther som ej tillstädes äro till Vitnesbyrd thz kann icke länge bliffwa, medh mindre thz spörs nu att hoon är fäst.

Adelkonu barn ī ā Adelkonu är rätta husfru i huuseth eller bordh, Latinè Domina.

J lönska

2

Giptomålo

I lönskaleÿe ĩa Ther Mann afflar barn i lönskalekÿe och sedann öffuer gifftwer henne, och thett kann henda att the sedann koma till sammans i Ächteskap, thå blifwer thet barn som tillförenne i lönskalekÿe afflad hade

Adelkonū barn Ey som här står, Thå hann bättrade Quinnona thå bättrade han barnet medh.

Gånge till arffwodis ĩa Vthaff thöiska lagh och gamull lagh, haffwer Mann klart nogh att Mann hade träälar köpte och sålde ĩa Så här i Swerige som annor städz, Thy han och i the tijmer wara grunden till thätta stÿcket ath hann skall gå till arffwodes, Thy hann är icke annat än een trääll, så länge han betalar medh sitt arffuode, the han skÿlligh war.

III. **Hwilken Mö man tager, mot faders** och Moders wilia, hwad haen tager hann till laghgifffto eller lönskalekÿe, haffwe förgiort både faderne och möderne, och ingo andro arffwe, will fader och Moder henne förlåtha sack sijna, tage fullann arffuelutt. Nu delis ther om, hwad henne warit förlåtid eller ey, thå skall hoon the Vijta medh vj Manna wittnom, och Swerja ath the war henne förlåtit. Hwar som lockar Mans dotter

som

Balchenne

Som är möö eller hans frändkonu, så att hoon warder skämd i ännsko sijno, löse Näso sijna med xl mark till treskiptis Målsägandenom, Konunge och Stadenom, och thij Stadenom, Uthan Målsägandenn beder för honom, eller wärie sigh med xij Manna Eede. Hwilken lockar eller lägrar Mans Dotter, är hon möö aff Lagagiffto säng, böte thz giorde xl mark till treskiptis, Fadrenom Konungenom och Herrenom, Uthan han tager henne till ächta, Wari thå saack hans halffwe mindre,

Är hon frillo barn etc. Och möö, böte thå then xx marck, tager hann henne till Ächta wari Saaklöss.

Och engo arffwe etc. Östgöte lagen haller förbrutit alt arff etc. Männ Konungs Bÿres Lagh halla såsom thenna lagen, om fadher eller Moder dödh wore, och hon toge sigh Mann emoth theres wilia som leffde, Thå haffr hoon icke mer förbrutit, änn antingen fädernet eller Mödernet. Männ är fadher och Moder dödh, och hon tager sigh Mann emoth thess wilia som hennes Målsmann är, Ther haffwer hon intz arff förbrutit medh,

Lösa näso sina etc. Haffwer sin grund ther aff att the gambla lagar hålla, hwilken som bleff wptagin med hoor, thå skulle hon mista näsona och örona, sosom än skeer i Rÿsse lagh.

IIII. Nu haffwer Man konů fäst och Will hionalags byggia, thå skall hann hennes giffter Manne tillsäjia vj Weckom för än han vill Bröllop göra, Synes thonom förfallalöst, thå böte them xl marck till treskiptis, som thz gör, och fylle honom åter kostenn epter ij iij godha Männ han mäta, til å huars thera Wägna.

Thet är laga förfall om konan siuk är, eller någor thet fall i kommin, nů ath the måga ej hionalags byggia medh Gudz orloffwe och Kyrkionne rätt, Kan hoon än tå föras, thå gånge för Fougtann och Borgmestara eller Rådmänn, och tage Dom aff them ther till att sampna Wenom sinom och frendom. Och tage och feste Kono sina, och ~~och~~ ther hann henne Bortager, thär skola twå Rådmänn när Wara, eller och iij andre gode Männ, som skola see och skoda huad ther görs, huår som ther till Warder nämpder, och ej will medh honom gånga, böte huarthera iij marck till treskiptis, Målsägandem, Koninge, och Stadem, Kann hann henne ej oskifft få, vtan dörr bryter effter henne, Wari saaklöss Kommer ther och någor skilnader aff ij, att han Will henne bortaga, antingen såår eller dråp Wari thet ogilt the fåå som henne Wärna Vilia.

Warde

wärde the dråpne eller såre som henne haffwa wilia, wari thz alt i twå böte thz them görs. Och heete sedan the kona lagtagen och ey wåltagen eller råntackin.

Nw bides Brudgume gifftomål

V.

thå skall gifftomannen honom fästa kona hans gifftwa och i händer få medh thessom ordom: Jagh giffwer tigh thesa mina Dotter, eller fraindkonu till heder och till hustro, till halffwe säng, till låås och nyckla, och till alt halfft wunnit och owunnit i penningo och löösorom och hwad thz hälst är, i Namne faders och Sons och them helge Andes Amen. Thå skiptis Jord och löösöra å Lande effter Landzlagen.

Räter någor fästa konu Mans, lagliga feste haffwe giort och förwerkat xl mark till treskiptis, Målsägandenn, Konunge, och Stadenom, och fly Stadenn, och kome aldrigh åter i hand, utan rätter Målsmann bider för honom, eller arffwe henne, ~~än~~ fästeman henne dödher är.

Råner Man festekonu ifrå

Thet haffwer mann ickie offta giort eller hort, doch måtte hända, att ther hon bliffwer lagstagenn så, som her står i Capitlett tillförenne, att then som thå

mister

nister kann försambla sigh een hoop och tage henne medh macht igen, thz hann her kallar Råna thet är

röffua

VI. Nu haffwer Brudgumme Brud sina fångit och will hona hem föra, kann hoon döö för änn hon hemkommer till hans, eller och för änn hoon kommer i säng medh honom: tå skall henne lijk åter föras till henne fadher, eller arffuinga, och så thz medh henne war giffuit, aff faders gårdh, eller näste frände, och Brudgum tage åter fördningh sina, thz han henne förde. Ingen må störrе förningar föra sina Brud, änn sex mark, wijder sina xl mark till treskiptis Målsägandenn, Koningen och Stadenn. Döör och Brudguman, wari och samma lagh. Tham Brud haffwe förninga sina, som han henne förde, Nu är Brud hem komen heell och helbregdo, Thå skall Bröllop göras, och mårgongåffuo giffuas, och sedan skall hoon medh sinom Brudguma i säng gånga.

VII. Nu än Man eller konu skall festninga öll, Bröllops öll, Barns öll, Utfärdis öll, effter them döda, eller ärffwe öll will göra, hann skall hålla them Stadga, som här görs oc sägs, tů Mann eller konu skola folcket

bůda

bjuda till hennes för:de öölgärder, Män ſkola Manno bjuda, och Quinnor Quinnom. Ingen må göra fäſtninga ööll medh någrom koſt, Bröllop ſkall hållas tuå dagar, huar dagh till eenn daghuärd, och ej meer, och ther till ſkola bjudas XXX diſka maas, Männ och Quinnor, Will någor mera folk bjuda, thå må Fougtan och Borgmeſtara loffwa honom, XX diſka maas ej måå hann mera haffua, Embetzmän Kökemeſtarom och Androm ſåſom ther till tiena them och affnöde.

Ingen må flere Bröllops kläde laga ſkära, till ſitt lijff om itt åår, änn tuu paar, wijdh hans iij mark till treſkiptis Koningz och Staden: Barns ööll må hållas till itt måål, ther måge vj diſke maas tillredas, Männ och Quinnor, och ej mera, Kyrkiogångz ööll haffwe ſama lagh. Och förde ööl, thå lijk ſkall Jordas och ars mot XX diſka mas medh Klärkiom och andro folcke, thå theſſe ööll gierder äro giorde: Thå ſkall them them haffwer wppå holdit, gånge å Rådſtuffuu for Fougtan och Borgmeſtara och Swäria at Gudh och alle helge Männ hielpe honom, ſom hann haffr thet för:de Stadga hollit och ej öffwermera giort: Gör någor annorledes änn nu är ſagt, och warder ther till wunnin, böthe vj mark till treſkiptis Koningz och Stadenn: äre ey witne till och witis thz hono, wärie sigh medh Mannom, fällz han åth Edhno böthe som sagt är.

Disca math zā Skylls wara alt ut ordh och merkias ther medh the hioon som till bordz sittia. Sa är xxx dissa maath xxx hion, Mänu och Quinnor som till bordz sittia. Pigor och Drängiar räknas här intz medh, förty the sittia icke till bordz.

VIII **Nw sedan bonde eller husfrw gifft** äro och haffua warit samman i säng legatt, thå är hann henne rätter Målsman, och ägir sökia och swara för henne, och ey förr.

IX. **Morgengåffwo hwar som giffwer** Brudh sino, skall wara iiij marcker och Tiugu Swenska peningar och ey mer, och må hon minne wara om hann will, och förmå ey så större morgongåffwo giffwe. Aff hwariom disse maath skulu ij öra giffwas, och ey mer, widh treggia marck: Saak till treskiptis Konungs och Stadz. Ingenn Brudgume eller Brudh må någrom giffwa några handa gåffwor, thå thera Bröllop göres, och ey förr eller epter widh iij marcka Saak, och gåffwona medh till treskiptis, Konungs och Staden, än hann warder ther till Laghligha wunnin. Mor

gow

gor, gåffr och andra gåffwor skulo vthgiffwas å rättom Bröllops dags, Morgongåffwor måga giffwas i reda peningo, Jord, Gård, eller hwario Mann will.) Dör Brudgume, och lefwer Brud effther barnn lös, tage Brud mårgongåffwo sina, och ther till Kyrkioklädhen sin the bästa, Mantell, Streck, och hwad Kyrkiobonad till hörer, Smide tages bondan, belthe och annat tolikin, vthann spänger såsom Kyrkioklädhen till hörer. Ther till tage brud Säng sina the bästa aff oskipto wid skipti Lage sine. Dör hustru barnlös för änn bondan, tage hennes arffwinga halfft wid bondan, och inga Morgongåffwo. Thå tage bondan aff oskipto Säng sina the bästa, och Klädebonat sin them bästa, Sadell, Vapnin sin och kysto sina.

Hå the förnemda barnn saman, och hustrun bliffwer effther bondann, tage thå ingen Morgongåffwo, thå tage hoon aff oskipto thenn fördell, som förr är sagder, sedann skipte hoon till halfft wijdh barnn sin. Samaledes tage bondann allann fördell effther hustru sina dödh, som sagt är, änn thå att barnn lefwer effther, sedann skipte i tuu wijdh barn sin. Tage Mandhenns arffwa hans deell, i thesso målena, och hustruna arffwa hennes deell, Morgåffwo skall vthgiffwas aff allo oskipto, änn thå att bondan haffde hennes, eller någrom androm, hwar

kuis

Bonde dör och hustru lefwer ept. Barnlös.

Vide Infra 12 cap.

tridie penings giffuits, eller Mann som framdeles sägs och vpskrifs i Testamento, ähn han haffue ther till rätt.

Aff huærio disko math ra Then är at huar och een som till Bröllops kommer och till Bondz huser, skall giffua brude ij öra peningar.

Nw kan kona hoor göra, och Warder tagin therna inne medh hoorkarlenom, medh vj Manne witnom, haffwer thå hoon förgiort Mårgongaffuo sino, och bondan haffue wold om beggia thera lijff, warder hoon aff dagom tagin, tage Arffua godz henne, Sama lagh Warj om hoorkarlenn, Will och bondan böther taga, Thå böte både hoon och hann xl mark til treskiptis och Biscops hans rätt (vel sir) Warder Mann aff dagom tagin, warj lagh Sama om hans godz och hans Arffua, Will Bondan böter taga, böte thå Bondan hoorkarlen och hoorkonan, halffu huarthera L mark xiij mark, och viij ortuger till thre skiptis Koningen viij ortuger och xiij mark, Biscops Målsägenn, och Stadsenn, huariom thera så mykit. Ingen må Bondan eller hustruua byta vthan huarthera andra wijd boot som vpskrifs

i

Balckenne.

i Rådstuffuo Balckenom. Hör gifft kona hoor medh gifftom Manne, haffwe han förgiort them fordell hann skulle haffua hafft aff skipto godzse effter sina hustru dödh, och böte bådenn Konunge, Biscopenn, Målsägandenn och Staden sin brutt, som för är sagt, och hustru hans tage Målsägande rätt, orklar hann ej botum, tå skall hann swara bindas å skap hans, och hona Stadhsens Stena, och så skall och hoon om Staden ledas, och sedan skulo te Staden förswära. Böter annor thera sin brutt som för är sagt, wari saaklöst, och Stadhsens Swena lede henne, eller hann som ej förmå böta vm Staden, som sagt är, och Fougtann och Borgmestara giffwe hono ena halffuå marck peninga, för hans arffwode.

Och bondan haffwe Wåld etc. Gitte at hann them sielff dödha skall, vthann medh rätten klaga theras halss vthaff. förty i them Saaken är hann icke Domare, eller rättare, vthan en åklagare, doch så at Rätten staar hoos hono i thena Saaken.

Hwartera halfft etc. Thät är enom Rijkom Mann gansla ringa straff och boot, för een stoor Saak och brutt.

Vthan hwartera andro etc. Ty hwad bondan

säger

2 Sk

Säger om hustrona, eller hustrun om Bondan, i thenna saakenn, tå giffs them nästa wijtzordh.

Orkar han ey botum tha Här seer Mann wäll att th Kåks straffett är vpkommitt sedann Lagenn Diktades och skreffwes, och är thätta itt straff, som fego Nytto haffwer med sigh och straffa heller i all landh eens.

XI. **Nw bor bonde med husfrū sine och** Haffua barnn samman, dör bonde, haffwe husfrū wijtzord see före barna godzse med näste frände Råde å medan hoon ogifft är, är hoon och sedan th till fallenn, råde så sedann som förr med näste frände, han willia, och ey ellies.

XII. Vide supra 9. Cap. **Går konū å andro giffto och barna** fädernit är inne medh them, Thå skall th vndan skiptis, Då skall hon först taga aff oskipto Säng sina the bästo, med allo thy ther tillhörer som förr är sagt, och sedann skipta i tuu, tage halfft hoon, och halfft thenna barnn, hwad th hälst är, Gårder eller andra ågor, och haffwe ingen wåld gifftas i barna fädernit, för änn th är vndan skipt.

XIII. **Gifftes konū i Mandz boo, och åro** ther barnn före thå skall vndann skiptas thera Möderne, och giffttis aldrigh konū i barna

möder

moderne. Thå tage Bondan kyrkiokläder sino the bästa och alt annath som i Morgongåffuo stodo, Sedann tage halfft fadrenn, och halfft barn hans Som förr är sagt, kann hustrun å flere giptogånge, Wari lagh samu.

J morgongåffwo stodo etc. Thett är thet som nempnas i thetcapitel, ther Morgongåffuo står skriffuit uti

NU kan ey barna godz Vndan Wæda skiptt som för är sagt, äro flere giffter inne medh Bondano än een, huad the äro tuå eller flere, äge alle halfft widh bondann, och stirkt barn som barn, äro och flere giffter inne medh hustrune, Wari sama lagh. XIIII

Äge alle halfft etc. Thänna lagh synes föga skääll haffwa medh sigh, tÿ thz måtte hända att när första hustruna dödde som han hade barn effter, att hann thå wore till iiij eller sex marck rijk, och när thänn sijsta dödde som han hade barn effter, och arffwit thå skiptas skulle, att h thå icke åtte till ij marck, så skedde thet första barn stoor oskääll och oförrätt.

Giptomålo

XV. **Nu wåre fader och Moder döde Råde**

thå them skyllaster som förr är sagt, om giftomålen för barnom och barna godhe, och å hwar barna godz haffwer handa emillan fadher eller Moder, hann skall thz medh fullo wisso widergella, och borgann försettia, att thz godz skall så gott och så myckit barnom åter antwardas, eller barnzens arffwom som thz thå war han thz till sigh togh, och them barna godz i thera förmanns wålde och gömilsom så warda tagit, Thz må ey i watne siunka, eller i elde brinna, J thera wåld, som thz handa millan haffwa than å skall thz fult åter antwardas, Hwilken ey så will barna godz till sigh taga, thå göre neste fräändom barnsens hwart åår Rekenskap, hwad thz godzset skuldtar, eller hwadher thaff gåår eller giffs. Äre ey fräänder till, Thå skulo Borgmestare och Rådmenn till skipa ij gode Männ aff Stadenom, eller så många widertorffter som barnom och barna godze föresee skulo, och the göra Borgmestara och Rådmenn redo och Rekenskap hwart år, hwad the aff barna godze wpbära eller wth giffwa. J hwilkom Stadh nagrom warder budit

på

å Lådhmanna Vägna barnomen och barna godhse förestee som nu är sagt, och gör thet ey, böte för hwaru sin iij mark till treskiptis Konunge och Staden.

Ey siüncka eller brinna etc. Thet är medh besteedh sagt, nemligh, om han haffwer thet vnder hender, och brukar sin fördeell ther medh, skall thet hwarken siüncka eller brinna, Män haffr han thet icke på sådana måtto vthan är insatt til honom, så går ther om som om annat, som är insatt godz, och kann så wäll både siüncka och brinna. B.S.B.8.

J hwilckom Stadh etc. Ther hann skall sak böta, thet är rätt, förthy hann bör wara öffwerhetens och sinom förmannd, hörigh och lydogh, effter them Edh hann giordt haffwer.

XVI. **Hwar then litit vitande eller aff** gamall vanför eller widerdeloma, som barnom skall förestee och thera godze, thå skola thera fränder till fara och dom ther taga, hwiis ther sant om, thå äger hann föreråda som ~~gifter~~ gifter och kann, och will, aff fraendom therast skyllastom.

Widerdeloma

Widerdeloman ix. Then är om hann med är, een medh arffwinge medh barne, thå skall hann icke få thet godzet före, thij hann vanvarde thå sin fordell, och skötte intz om barnenes dell.

XVIII. **Nu dör bondan och åro ey barn** effther hann, och thenn kommer till gårde som ärffwå will skyfta och Rådha, thå swårar hustru som före sitter, Jagh är medh barne och börde bondans mins. Thå äger godzset stånes och i iemnade händer sättias, och thå Råde hustru före födo sine, Thå skall hon vj månada haffwa, stånes thå henne att hon haffwande är. Thå skall än henne föreläggias iiij Månada dagh, födas thett barn inna x Månada, och faar Christendom, tage arff effther fader sin, födes thet sidermera Thå äger thet ey arff tage, gälle thå hustrun koste åther som hon haffwer förgiort aff thij godzeno Nu säger hon sigh haffwa warit medh barn, och thet förgåås eller förfars, thå wite thet medh nemdenom, och vj Manna eedom, fälz hoon åth edeno, gälle åther kostenn. Giter hoon Edenn gångit wari saaklös för kosteno, och tu åskild widh arffwet.

Skipta och Råda etc. J Gambla Lagen ståår Skära och Råda, thz är hann will skära lott och Kasta, och råda sedann öffwer sinn deell.

Jempnade hender etc. Thett är eens Mans hender som rätte och Rådeligenn är, Jempna är såå mijkitt som rätta,

Ey arff taga etc. J gambla Lagenn ståår, Tå åger ey horrbarnn arff taga, ty thz skeer Sellan att een Quinno går medh barnn ix Månader menn aldrigh ther öffwer.

Nw kan fader eller Moder bröllop göra

XVIII.

Nåår sinom Sonn, eller Dotter, Thenn Kostenn åger ey till räkenskap gånga Syskenne millan, thå the framdeles skola ärffwå skipta effther fader och Moder, Vthann alla andra gåffwor som kostade å hann eller hona kläder, Smider, Gårda, eller annor medhgifft, som fader eller Moder medh honom eller henne gåffwo, Nu än Syskene hans eller hennes wilia ey Låtha nöija sigh åth ordenn thera. Thå skall hann eller hennes Mann medh vj Manna Eedh weder gånga, och sedann Jämkas thz thera millan. Ther skall Mann så Vnderstånda att fädernes och Mo-

dernes

Derne skall Jämpnas thera millom, haffuer hå eller hoon mera Upburit, än huart annatt Syskene hans eller henne fader aff fäderne eller Möderne giffwit och, Är och mera godzill än hann eller hoon fick, thage thz thera lut Jämpna wijder annan som minne haffwer fångitt och bättres så, och gånge thij så till skiptis thera millann aff nijio, Boo Syskenne sam, må i boo oskipto, giffuis en thera aff them, eller flere, them Kosten äger till Reckenskap gånga.

Boo Syskenne Sammanã thär bör Bröllops Koster Lärcknas, thij thz höier them allom till som hann göres medh. Mann fadher och Moder råda göra så mång gestabudh som them tärckes, thij thz höier them Sielffwom till. etc.

Balchenn,

Giptomålo Balchenn.

Här börias ärffda Balckenn.

Nu dör bÿiaman eller hustrwn I.
Hans huruledes bryst arff äger skiptas, eller Erffuas.
Nw om baack arff. huru ther medh skall handlas. II.
Nw delis wÿd brystarff och baackarff. III.
Om laggiffte kona warder tagin medh wold från bondann sinn. IIII.
Nu kan Mann eller kona aff missfallom döö. V.
Om Sönderkulla och samkulla arff. VI.
Nu dör bonde från hustru sina för än hon witte sig haffwande wara. VII.
Nu boo Sÿskene samman i boo oskipte. VIII.
Nu huru Sÿskene skola arff skipta. IX.
Nu delis om arff kalle sigh både medh rätt ärffua äga X
Nu är någon skyllare än then som ärffuit haffr. XI.
Nu huru frillobarn äger vpp att födas. XII.
Nu huru frillobarn äger ärffua och ärffuas. XIII.
Nu om horabarn eller annor tolckin. XIIII
Nu klandras thz i skipt är komitt. XV.
Nu huru dödmanz gäldh åga gellas &c. XVI.
Nu om Daanarff. XVII.
Om Testament och lykzens wthfärde öll. XVIII.
Nu är någor giffter ~~giffter~~ skyll domans sin eller skylt aff godhe sino, och döör barnlöst. XIX.
Nu om te penigar, som gudhfader giffr gudhbarne sino eller gudhmoder XX.

Ärffda

I. Dör bonde eller hustru hans, och äro barn effter Son eller Dotter, Erffue halfft Sonn, och halfft Dotter, och tagi ſtÿket Sons barn aff arff ſom Son, och ſtÿket Dotter barn ſom Dotter, än thå någon leffuer aff Sÿſkione eÿ må fämpte Mann arff taga.

att barnn erffua fadh och moder, kallas brÿſtarff.

Dör bÿiaman eller huſtru tå Naturlig Skääll giffuer oſs medh, att huar och een ſlichtigh är att födha ſÿnd barnn, och afföda, thet ſeer Mann icke allenaſt medh Menniſkiona, vthan medh all Creatur, Therföre är rätt att fadher och Moder Barnenn Erffwa, och thet kallas brÿſtarff när arffuenn gå till barnnen, från Barnen till theris barnnd, och så alt framåth, till fierde leedh. Tå Mann fämpte Mann tager inthz arff, Sÿnes icke annor ſaak ther till wara, att när hann affaller ſom brÿſtarff förſt faller epter, plägar fempte Mann ſellan eller aldrigh finnas.

Thänna är ing Capittell, vtan hörer alt till förſta Capitelet.

Nu äro eÿ förnemda till, Tå är fadher och Moder, tage thå fadher halfft, och halfft Moder aff Arffwe, äro eÿ the till, thå är Broder och Sÿſter, erffue halfft huarthera, och tage ſtÿket Broderbarn aff arffwe ſom Brodher och ſtÿket Sÿſter barnn ſom Sÿſter, alt in till

fämpte

främste Mann, än thå att antinge lefwer Broder eller Syster, äre ey the till, thå är fader fader och fadermoder, tage halffte Quartera, äre ey the till, thå är faderbroder och faarsyster, tage halffte faderbroder och halffte fadersyster, äre ey the till thå är Moderbroder och Morsyster, tage halffte Quartera aff arffwett. Thuar som faderbroder eller farsyster thet döda Moderbroder och Modersyster thet döda kunna till arff koma effter sin Broderbarn. Thå skolo the å sinom Broders barno, och sino Systerbarnom arff medh sigh haffua. Them Broderlott som aff Brodernno koma, alt in till fämpte ledh, äro ey the till, thå äro brullinga och Syslinga, tage halffte å huare sijda, Thuad Stadh som deles wijder å fäderne och Möderne, huad thet är Mann eller Kona, och äre både Jemnskyldh them döda, tage halffte å fäderne, och halffte å Möderne, är annath thera nemer, tage alt samma och giffue inth och aff arffuet i andro stärkut.

Äre ey the till thå går hann nu till baakarff, och kallas baakarff när thet faller från barn till fader, från fader till farfader thå kann när arffuet kommer till nästa fränder, kallas thet i Östgötha Lagenn Nidia arff, ther aff

hans

aff thet är gått nidh om alla them som nämast hade warit till att ärffua. Thän Mann/när arffuit kommer till Bÿrdhona, eller och så aff thz warder gången emillan fädhernes och Möderne arff, är thå fädhernes och Modernes arff lijka till arffwers, thå står ther så; att hatter skall gå till arff och huffua ifrån.

Tage altsaman och giffue intz ifrå. Thäira kÿrkion holler sedann arffuit är kommit till farfader, farmoder, om the icke äro till, är någor aff them till thå tager hann arffwet.

II. **Nu deles wider brÿstarff, och baak**arff, bådenn them om skÿlld, gånge thå brÿstarff till, och baakarff från, Thät är brÿstarff som aff Mannino är kommit, och baakarff åter i Slechtone.

III **Nu seÿia Barnsens fränder på federne** fränder barnn wara dödt födt, thå segr hoon som widh sÿnar sitter, att thet war quickt födt och fick Christendom, ther bär kona som när war tuggh manna witnet, thå kommer Moder åth aff Erffuå barn sins.

IV. **Nu kan kona Warda tagin med wålde** bort frå bondan sino kan hon få barn inna .xl. weckor från then dag att hon war i säng medh bonda sino, thz barn äger arff

taga.

Nů settias alla samman i skep Man och kona och barn thera medh, drunknar alle samma, och ingen weet huar först dör, eller senast, tå ärffue Mansens arffua Manne, och Qůinnons ärffua Qůinnona. Sättia sigh all samma i sleda och åka i wakena, och ingen weet huar först dör, eller senast, wari lagh sama, Brinder alt samman inne bonde och hůstrů och barn thera, wari lagh samma: Gånger hiär å land dräper eller brenner, weet ingen huar längst leffůer, eller leffde wari lagh samma: Skilias Mann leffuande åt, och spörias döda, weet ingen huar längst leffde, wari sama lag. Ligge twe siůke i ena säng, eller hůse, och är huar thera annars arffůe, döö the båda i sönder, wari lagh sama. Leffwer annar thera effter annan, så länge han måtte widh gůdz lekame taga, tå wari thz hans arffue hann, ähn han thå gitter ey tala, eller gůdz lekame tagit läggit thz till twęggia Manna witne som thå när woro. V.

Nů är fader och Moder död, leffůer epter både Sönderkulla och samkulla, dör itt aff samkullano, tage thå samkulla tre lůte, och Sönderkulle firding af arffue, huad thz är Syster eller Broder, och ey huad the äre flere eller firran i kulla som the få ey meer än firding, äro kulla twå, VI.

och är ey alle döde effter annan, tå erffwer Kuller Kull, och ingen annor Mann eller kona. Dör barn och leffwer effter fader och Moder, och är annat thera döt, erffwe halfft fader eller moder och halfft Samſyſkene. Döör enda barnn, och leffwer effter fader eller Moder tagi alt ſamma, än tå ſönderkulla äro till, är ey ſamſyſkene till, tå Erffwe fader och Moder, och giffwe thriung vthaff, vthann bryſtarff wari till, och thet wari lagh hwad heller fader eller Moder wari gifft eller ogifft effter annan.

VII. **Nu giffter bonde och bor med hustru** ſine och afflar barn medh henne, Dör bonde för än hon wiſte ſigh haffwande wara, och far till arffwe Bondans och tager äff hans, och ſeije att the ey barn ſaman haffwa, och thij må them ey ärffwe härij, Nu neker hon ey att hon haffwande är, och giffwer vt Erffwedh, Nu räker thet talas att hon haffwande är och giffwer vtt, får ſadan föra ſom arffwett haffwer vpburitt, och far till ~~och till~~ och dräper henne och will nödgat arffwet miſta, eller förgör lijff henne med förgiärningom. Nu jordas hon och warder ſedan vppenbart thå hon jordatt är, att han förkom lijffwe henne, hwes ther till wij måna wittne, thå ſkall hoon vp aff jord gräffwas, och henne lijff vpſkäras, hwes ther barn eller någor lijck welſe till barn, thå ärffwe barn fader ſin, och Mod

ärffwe

ärffue barn sin, och Bona ärffua erffue Bona. Ther
Arffwer döder och hedenn Arffa woc Kiurcker och
Kristin gångt ifrå, Thy ingen må annan dräpa
sigh till arff.

Nu boo syskene i boo sammann oskipto

och huad the affla medh tienist, eller androm
slögdom, tage slyckt Broder som broder,
och slyckt Syster, som Syster, nu sedan skipt
är thera millann, tage thå huar som han winner
medh tienist. eller slögdom sino — VIII.

Nu Wilia Syskene eller andra arff

tinga arffue sino skipto, thå skola vij thera
nästa fränder närmara, eller vij andra gode Män,
nem som Borgmestara och Rådmänn ther till
skipa å Rådstuffuu, och them wijd thz skiptis el-
ler är skipt thera millann, och huar säger sigh
haffa nöija åf sino lott, thå skola the samma
arffuinga till Rådstuffno gå, för Borgmestara
och Rådmänn, kunnogt göra att så är skipt,
och sedann tage ther Stadzsens breff uppå, och
Insigle ther. Thy att ther epter må ingen eller
Dall offtare om sama skipte gulia, kan ther
och så tima att the dela sina emillan, om lott
eller skipten, Thå skola nu Rådmen ther till — IX.

skipas

skiftas som skola skoda och see lutten thera, och Jemkla medh them vj som woro förr ther tilltagne, wilia the ej thå laissa sigh nöija, som the otta haffua thz lyckatt och lagt thera millom, thå skola the otta Sueria thz å Rådstuffun, att the kunno thz ej Jempnare thera millom skifta, och haffwe sedan hwart thera thz hann fångitt haffwer, och giffwe sedan Stadhsens breff åå att så är skift och lyckatt thera millom eller thera barno om thz sama godzet.

x. **Dele någre om arff och seyia sig både** medh rätt ärffua äga, tå är thz både rätt och Lagh att them som oppenbarre skälskap haffwer effter Kyrkions rätt och Lagh, hann skall arffwinj haffua. Är ej oppenbar skälskap till tå skall Fougtann Borgmestara och Rådmen Låta reda och ransaka thera skälskap för sigh å Rådstuffwone, och them sedann arffwith tager sätte fullan Borgann, att Ingen kommer rättare Arffwingh till ~~till~~ änn hann. Är thz så för Tvistens skull att them som arffwith tager, effter Rådmanna dom, mz witni skälskap sine samman, och ej osamman, medh vj Manna eedh, och mz aff them innan fädernet, och mz aff them innan Mödernet innan sitte Mann, Laste hwar sin skälskap samman och ej osamman wara, efftertij som goda Männ

2 ther

ther aff wetha, Ochtertt hwar skijlskap sin, för än eens åårs tijdh å kommer, eller haffuer then arff som i handom haffuer.

Nw är någor skyllare än ten som arff vth haffuer tagit, och talar ther å laghliga för än eens åårs tijdh å kommer, efftter them dagh thet fallit är, taga arff sitt efter laga vitnom och domb, än thå thet är ater gångit arff, som oskilder tager, än ther laghliga å talas som nu är sagt. XI

Moder skall frillobarn sitt födha, ther till thet är iij åära gamalt, Sedan föde thet fader ther till thet är siuu åra gamalt. Läggia thå beggia thera wårnader å barneno ther till att thet är siuu åära, Nu läggis barna fostermoder, och förderffuas thet barn sedan aff waawrijcht, thet äger Biscoper skoda, huem thet barnn skall åter fasta. XII.

Nu kunno frillo barn peninga wera, faller thet barnn frå, och äro ther peningar efter, och fader och Moder leffuer, Tage halffu huärtera aff arffuith, Leffuer annan thera effter XIII.

tage alt samman, äro ey the till, thå gånge så om
thz arff som alt annatt arff, Ey ey nu frillobarn
erffua meer effther sin fader, änn tree mark,
3 mark effther Moder sina, Går adelkonu
barn arff till sex mark, tage frillo barn till
iij mark, huadh the äro flere eller färre, är
arffuith minne tage alzinz, Gåår adelkonu
barnn meer änn vj mark, tage thå frillobarn
ey meer änn iij mark.

XIIII. **Aflar Man barn i hordome eller i**
fråndsemis Spiell, eller i gudsiffia lagi, eller
i Syskenne Spielle, the barnn Warj skild
widh alt arff, Som Prestabarnn Warj sama lagh.
Nu kunno några thera peninga werpa, thå giffuis
en luter för hans, sitt skull, een lutt tage Konungen,
Een Biscopenn, een Stadenn, epter hans Döda.
Kann någor aff thessom barno gifftas, gånge så
thz arff till skiptis som all annor arff

Barn i hordom fåå Ar åtskilnad emillan
frillobarnn och horabarnd, Thy frillobarn erffua,
horabarnn Erffua intz, frillobarnn Erffuas,
horabarnn Erffuas intz. **Vm Prestabarn fåå**
här seer Man then orett Biscoparna brun kan
haffua i retta stycken, i thz the haffua tagit alt samman,

Nu

XV. Nu kan något thet klandas som i
arff komitt är, klandas thz för Enom,
thå klandas thz för allom, huad heller arffuinga
skola thz holla, eller wthgiffua, och wari thet
Stadzrätt, som Arffuingane äre, eller och thet
wthgiffui.

XVI. Dör bonde och är gäld efther han,
thå gälldis gäll aff beggias thera oskipto
och sedann Morgongåffuo och Testamentt, och
thz ther till höra skall aff oskipto wthgiffuas, och
Sedann skiptann Arffuanne thet åter är epter
thz tilbör, Är ey godhset meer änn gälden är, thå
gälles gäldenn och Testamentt, om morgongåffuo
komo ther till, och giffuis them intz ther aff, som ther
giffuitt war. Räcker ey godhset till fulla gälde,
så är ther vndett peninga taga ther inga Arfue till, och
Arffuanne wari saaklösa, och haffue intz wald
någro ärffua för änn gäld gulldin äro effter then
döda, Räcker ey godz till att gälldas, fällis så
arff för allom, slykt aff marck, som aff marck.
Är och någor panter förstånden, effter Mandz
dödh, thå äger them som pantt är satter haffua
wold hann äga eller Selia effter lagen och
intz wthgiffuas eller fälles aff hono, wthann

hann

Erffda

Tham han bättre är, effther goda Manna mätzordom, Thå skall han thz bätter är arffwom hans antwarda, eller them hann gelskylliger är, och them Pante ey förstånder, tå äge the alle wold som hann skyllig är, hann äga, ~~wold~~ eller sökia så fast som them Panten konde händom haffwer, och fäller slickt ~~affter~~ för enom aff mark, som aff mark. Nu kan någor ärffwa thess döda haffwe något tagit aff arffwe, för än thz skiptes, eller sedann, ~~och~~ och kåmer thz thå geldenom kräffias, och war der ther till kommes, tå giffwi wt allt gälden emedan beggia thera rätter, och wari ey ma thess

Thå geldes geld ꝛc. Att gäld 2 bäkr.
skole betalas aff oskiptom deell, thet är rätt, Männ om Testament icke så, Ty them som effter lefwer böör intz twingas till att giffwa Testament aff sinom deell, Than han thz göra will, aff sen godhwilia, och synes thz Artikel wara insatt aff Kyrkionnes Personer.

Är panten förstånden ꝛc. Therföre bör Sådana panter wara satt med förordh, och beskedh på een förstämpder dagh, eller gäär hann wäll till bytes och afflingom gieldom.

Nu

Nw dör then Man som ey haffwer XVII.
arffue witskes, kommer rätter arffue
innan Natt och åår, effter thz hin döder är,
medh fullom skälom och breffuom, att han rätter
arffue är, tage thå arff hans, Komer han ey innan
Natt och åår, Effter thz hin döder är, tage
Konungh arff hans, huådh thz är Jord eller löös
öra, thz kallas fordom Daanarff: Nu än går
dar, Jordh, eller andra ägor äro giffna hans
Dagi them them åter som them wtgaff, thå så
medh skääll, att thz witterligit är, medh Stadzens
breffue och Jnsigle, att han honom thz gaff. Nu
änn Mann är Jnlenskär och hans Arffua, thå
skall arffuet stånda, ther till han komer som
arffua skall. Nu än ingen weet hans arffua,
och komer ey budh aff honom, eller hann wiste
huår hann är, eller komer ey Sielffuer inna
Natt och åår, Effter thz arffuet fallit är. Thå
äger Konunge halfft, och halfft giffwis för
hans Siäll.

Natt och åår thå är thz hann tillförene natt
och them långa kallat haffer och merkes intz annat ther medh,
änn itt Tempott åår om kringh.

Tage m

Arfda

Tage tå Konungen tå Saken huarföre Konungen skall tagatt, synes them wara, att Konungen är såsom een almenneligh fader vthöffuer sina Vndersåter och Rijket, äro giffna honom tå Then är hons såsom Så Döör, och icke haffuer Arffua Jndlendes.

XVIII. **Will nogor Man eller kona Testament** göra helbrygda eller siuker, haffr han barn effter sigh. haffwe wåld giffuå huar tijonde peningh aff allo sino godzse, rörlige och orörlige, haffr han ey barn, och han haffr andra Arffwe Jndlendis, huaffue thå wåld att giffuå huar tiyde peningh aff alt thz han äger, som Sagt är, haffuer hann eller hoon huarken barn eller Jndlenske arffuå, och hann haffr vtt Arffuå vthlendis byggiande, haffue tå wåldh giffuå vndan sinom barno eller Jndlenskom aff alt halfft thz hann äger som sagt är, haffue tå inge wåld att giffuå vndan barnom sinom eller Jndlenskom arffuom, eller vthlenskom, hus Jord, eller Gårdar, äm the willia in j Landett föra och boo och byggia, och hann så att affhänga na mågh åter vnder sigh lööſa, äm the willia inna 1

2 Natt

Natt och åår. All Testament och gäld, och alt thz lijkzsens vthfärd är, graffööl, öffuer alt tolkint skall aff oskipto godz vthgiffuas och gäldes, Item all Offergärder, effter them dödha, giffuit them hora vth, som arffuit vptog, och vpbar, såsom Månadha ööl, årsmotzöll, och andra tolkta.

Godze rörlige och orörlige ꝛc. Gambla Lagen haller aff sina första byrd ꝛc. Så att ther medh icke instutas hans afflinga godz. vthan må göra ther medh huad honom täckes.

Att halfft ꝛc. All lagh bör thz haffua medh sigh att hielpa alla, doch aldramest sitt egitt Land, och Städer såsom Mann här seer.

Att Testament ꝛc. Synes om thenna Texta, medt platt ingen skääll haffua medh sigh, att thz skall tagas aff oskiptom deell, så länge annat thera leffuer, vt supra Capite 17.

Bliffuer Man skyldmanne sitt eller XIX.

oskilt aff godze sino, och dör thz barnlöst gånge åter godzet vtt them thz vthgaff, så myckit som vthgiffuit war medh honom eller henne, thz öffer afflan godz är, thz ärffue näste frender, och thenne gåffuo skall Stadfästas medh Stadzsens breeff och Jncigle.

2 Nu

Erffda

XX. **Nw kan Gůdfader eller gůdmoder** giffua sino gudbarne peninga, eller någott annat, och fader eller Moder senda the peninga till Siöö, öffras the peninga eller undras thz war barnsens, och tage them barneth först aff allo oskijpto godze, och sedann skipte Syskon fäderne och Möderne sino, Nů kann någor koma tretta them millom om thz godzet, annar säger thz så wara, och annor ey, Lägge thz till the Manne som närůoro, eller till faders breffue och Moders, än the Dödh äro, att så giort är. Nů säger en thz wara meer, och annor mindre, Swerie thå them som thz hånna millom haffuer satt till sijn, medh vj Manne Edhe, att thz så mijckit war, thå skall thz pröffuas hurů ther är medh köpen, skap och giffuin: Och hålla giffuins godz och så afflaas gånge till arffz, som till annor arff, änn thz barneth döör.

Kan någor tretta etc. Thz är förståndandes
XI om thz godz som barnena så giffwit war.
Gånge så till arffz etc. Och icke till them
som gaff såset etc. Såsom en Mann giffwer
skyldinom sit, Ut in 20 Capite.

Här börias Jorda Balchenn.

Hwru arffdagodz skall Vpbiudas selias och Pantt sättias. I

Nu huru skyldemen måga Tompt eller gård återlösa. II.

Nu äger Mann ey Jord wara lagliga vpbudna. III.

Nu huru afflinga Jordh, eller Tompt äger Seliâs. IIII.

Nu medh huad wärdorom Mann må Jord sina lösa. V.

Nu huru Man må affhenda sig Jord, medh Köpe eller skipte. VI.

Nu änn Köpt Tompt eller gårdh klandas. VII

Nu är then som, säll giuter ey hemult giort Köp eller skipte. VIII

Nu huru ma må seliá annas Mans Tompt eller gårdh. IX

Nu huru öffuermaga eller Jungfru Tompt eller gårdh må Seliâs eller Vterlösas. X.

Om Tompt eller gård skiptis å land j Jordh. XI.

Nu gör Man både Kööp och skiffte aff Stadens och å land. XII.

Nu om lagha Jord, Hefftt, Tompt eller gårde. XIII

Nu får man Jord före affradz dage, och gårdh eller Tompt fyre fårdaga. XIIII.

Huru barnn äga föda fader eller Moder sina. XV.

Nu huru bonde må hustru sina Jord, Tompt eller gårdh förgöra, eller Selia. XVI.

Nu om the förskääll Manne gör i sin ytterstta uina. XVII

Nu Will någor Tompt eller Gårdh I.

Sina selia, thän han haffuer medh arffwe fångit, thå skall hann them å Rådstuffuo Lagliga

vpbiu

vpbiuda tre Månader, och sedan biude them nästom frändom, fädernes frändom, fädernes gårda, och Mödernes frändom mödernes gårda eller Tompt eller huad thet hälst är, Wilia the före them gård eller Tompt så giffua, som een annar therföre biuder, tå äre the näste, Wilia the ej; Thå selie hand bort å huar the bäst kunno, och ej skall them sama gården eller Tompt osåld warda. Fiortan Daga effter thet the äro Laghligha vpbuden, att skyldeme och näste frender mågo sigh om pröffua, huad the wilia them köpa eller ej; Will någor arffue gods vt till pāt sättia, biude thet först nästom frändom än the. Tuijkes äro fädernes frändom, fädernes gårda, och Mödernes frändom Mödernes gårda, som förr är sagt, Wilia the honom peninga läna å thet godset, thå sette thet vt huar han kann bäst, och giter. Giter han ej löst thet åter, å them Dagh som the förelaggia, tå skall them som ther peninga vppå läntt thet vpbiuda tre Månadagar, seda biuda thet nästom frändom hans återlösa, änn the inständz äre, och holle thet effter them xiiij Daga, Wilia the eller han som thet vt satte, vt ej återlösa, thå haffuij wold framdeles till thet arff inga tiltalu, och them som peninga ther vppå läntt, löse vt till sigh, än han thet äga will, eller selie thet bort, effter thy thet wärdt är, effter fyra Manna mätz ordom vt aff huars thera wägna, är godset bätre, giffue

then

thenn till som thz wtsalde, och epter ther mätzor dom sama mana.

Nu kan thet wara at någor bortsäll 11
frå Byrdomanne sinom tompt eller gårdh obudnan wpå Rådstuffuo, eller framdom ey sembudnam, böte iij mark till treskiptis, Målsäganden Konunge och Staden, och nästa fränder löse thz åter till sijn, såsom thz sålt war innan xiiij dagha, aff them dagh hann thz wetha fick. och thå innan sama året som thz sålt war, och thå skall hann genstan koma till Rådstuffuo, och bioda ther sina peninga fra, effter ty thz sålt war, och thz skall han Sueria sielff tridie, att hann thz ey förr wetha fick, löser han thz ey inna Natt och dagh, åter som nu är sagt, haffue ingen tilltala till thz sama godset. Nu kan thz Tima, at någor haffuer waarit wtländis, och kommer innan Natt och åår hem, effter them dagh godset war sålt, haffue vj weckna dagh, effter thz han hem kom, thz godset återlösa som thz sålt war, är godset något bättrat, giffue till effter iiij goda manna mätzordom, löser hann ey thz sama godz gård eller tompt åter, inna sama vj wekor, wari lagh sama som förr är sagt, och haffue them som wtländes är vj weckna dagh, effter thz året är omgångitt aff them dagh godset sålt war sina byrd,

2 åter

åtherlösa änn hann ey föör i Landett kom, Sama Lagh wari om Jomfru och offuermaga. Hwar någor Mann vthann Staden, och thå Jnländis, och will thz godzset åtherlösa, thå skall han thz äskia sielff tinge, att hann fick thz ey wetha för vj Wekom, aff them Dagh han förkomer, att thz godzset sålt war eller vtsatt, och thå innan sama åhr, som thz waar Sålt eller vtsatt, Tager någor flere peningar, ther före än ther war föregiffuin, och warder ther till wunnen medh tolff Manno, böte xl. till treskiptis Målsäganden, Koninge och Staden, för thz att han lög sigh till peninga, vthan han kunne wijsa att godzset är bättre.

Sama åår Affnet fölia Thz är inna Sama åårett köpet giordes och godzset såldes vthur ätterne.

III. **Nu dela twe, seger annan then gårdh** eller Tompt wara lagliga vpbudin, och annar ey. thz skall Fougtan Borgmestara och Rådmen, wetha som thå woro å Rådstuffuone och å hörde, och thz millom thera åtskilia, Seija the thz godz lagliga wara vpbudit, wari Saaklöös. Neka the thz thå böte hann iij mark som sålde till treskiptis Målsägandenn Koninge och Stadenn. och löse åter som föör war sagt Tompt eller gårdh sin. Dela the ther om, seger käranda sama gårdh, eller Tompt ey wara sigh lagliga hembudhan, lägge thz till twäggia Byiamana som tå till städes woro, att then sama gård eller Tompt i thera Närwaru war hono lagliga hembudhin, Seija the thz sant wara, wari saaklöss, Seija the nej, böte iij mark till treskiptis, Målsägan, Denn Konunge och Stadenn, och löse åter som sagt är förr. Thessar tomptar eller gårder skola ägandenom eller Byrdemannenom återbiudas, eller andra panter, thz skall göras medh twem Byiamannom.

Thetta äre the Werdöre som Mā topt IIII

eller Gårdh sin återlösa må medh gull, Sölffwer peninga reda, Korn, Nööt, flesk, Smör, Sill, Lärofft Kläde, och Wäxit, och alla handa wärdöre, effter thy thz wärdt är, och ther är gånger åå, och iiij Mäin ther mäte, twe aff hwars thera wägna, och så Dyrt skall gård eller Tompt återlösas som han såldes, och så som the iiij thz i thera mellom thz göra, så skole the åtslijta.

Ingen må några Tompt eller Gård återlösa, utan han will them sielffwer haffua och äga iij åår åth minsto, Utan han kan warda trängder till att samma gård eller Tompt att selija, och thz pröffwes för än hann thz återlöser.

Hwilcken Man ter afflinga Tompt V.

eller gårdh will sälia, han törff ey them länger epter sino arffwingo hålla, än otta Daghar,

2 så

tå the äro Laghligha köpbundne, wilia te ey them gård eller Tompt återlöſa, ſom för är ſagt, tå ſelie hann [illegible] hwar han bäſt gitter och kann, wthan han hona köpt haffuer, aff ſino arffuingo, haffwer han the köpt aff ſino arffuingo, wari tå ther om Lagh ſom för är ſagt.

VI. Alle ſtadi ther Man gör med ſinom gård eller Tompt köp eller ſkipte, ſtånde faſt och gilt och the gård eller Tompt, må ey byrde man återlöſa, och the ſkall göras oppenbarligha å Rådſtuffwo, för Fougtan Borgmeſtara och Rådmen, och ther ſkola the fäſtſkilningh göra effter gamblom Stadgom, och the ſkall Stadfäſtas med Stadzens breff och Jnſigle, och tolkin breff ſkall å Swenſko ſkriffuas, eller och the ſkall ſkriffuas i Stadzens book, och ſkall vthſkilias huru många alnir tån gård eller Tompt, breder är eller Länger är eller hwar te liggia, ſå en Tompt ſom annor, och hwilkem tima årſens the giordes, och huru många peninga hwar annan tillgaff: The gårdar eller Tomptar Mann köper, och ey komber ſkipte innan eller gäll gulden warda eller någrom androm giffwer ſkulle ſamaledz Stadfäſtas ſom nu är ſagt med Stadzens breff, och Jnſigle, och ey annorledes, förty komber någor träta eller kijff ther a mellom, ſom the Tompt eller gård köpte, och them ſom när bygger, eller klandes

2 then

för honom, tå må han ey dölia, eller neij seija som Sålde, och huru monga alna, han honom sålde, och giffua Stadzsens skriffuare ij öra peninga för thz att han skreff thz i Stadzsens book.

Köper Man Tompt eller gård aff androm VII.

Wadarde them Tompt som then sålde, och hemula then wärd som honom köpte. Klandas något i thessom köpom, thå skall hemulz Mann framkoma, giter hand hemulet som sålde, stånde köp hans som köpte, Kommer ey fångaman fram, och giter ey hemulet, gånge tå huar till sitt, och then böte iij marck som ohemulet sålde, Målsägandem Konunge och Stadenn: Och så wari i allom androm köpom.

Nu låter Man bort Tompt eller Gårdh VIII.

sina, huad heller medh köop eller skipte, för Sedann huar aff androm them sama gård eller Tompt till tridie Mann, eller länger, klandes then Sama gårdh eller Tompt för them som han först bortlåter, och giter hann ey hemulet, för them han Sålde, tå böte iij marck till treskiptis, Målsägande Konunge och Staden, för ohemulet, och the androm vari saacklöse, och then gånger åter till sina peninga, som peninga vthgaff, och then tage Tompt eller gårdh åter som thz vthgaff.

Ingen haffwe Wåld annars Mans IX.

Tompt eller gårdh pantsättia medann hann ey sielffwer närwarande är, uthan han haffwer fulla macht, och öpen breeff aff honom som thet äger, att han må thet hemula them som köper.

X. **Haffwe ingen Wåld öffwermaga eller** Jungfrw tompt eller gårda, eller witwillingoms bort att selia, eller något thet them tillhörer, utan han säljer eller skipter them till bättrings. Tän vijd öffwermaga warder mögande Mann, Eller mö gifft warder, haffwe wåld hwad the wilia hålde eller ej. Tå annar ej, utan the äre wälskipt. Tolkit skola Borgemestara och Rådmän görliga ransaka, Finnar att thet ej warde uthan medh fullom skälom och ther läggia the ingen stadga för uppå.

XI. **Nu skipter Man till äng å lande, tager** Jord å lande för tompt i Köpstadi, Tager fület å landeno effter marka tali som Jorden gelder, Thå dömis thet fast och fullt, görs ther bådhe köop och skipte, gånge så the köop och skipte, som all annor köop och skipte å landeno uppå, och giffwis ther breeff å, både å landeno och Stadenom, som å all annor köop och skipte.

XII. **Nu gör Man både köop och skipte å** Stadenom och å landet, eller aff landeno och i Stadenum är skipte, mer, och köop minna Tå giffs skiptis fastan wåld och wijzord, är

2 Kööp

Kööp meer och skipte minna, tå dömis Jordh i byrd, och tå giffs köpfastom wold och wijtzord, är både iempt gånge åter i byrdana.

Skipte fastom Wold tā Thet är, thz bliffwer tå fast ståndandes, och byrdamänn haffwe ingen rätt tala ther uppå.

Köpe fastom Wald tā Thet är, thz warder tå rätknat för Kööp, och byrdamän kunna medh rätta ryggiat och byrdat igenn. Gånge åter i byrdana, thz är, byrdamän måga äntå byrdat igenn.

Alla te Jord Man skipter i Stadenom XIII

eller sääll, gånge effter landzlagom och rätt och allate tompter och gårda man skipter å landet, gånge effter Stadzsens rätt, och thuar tue deela om Jordana, tå äger han affradh att uppbära som Jordana winner medh lage än hann säen är, uthan han räne sigh till wijtzorde. Och huar som byrdaman winner tompt eller gård aff landzmanne till sijn, och haffwer ey bygdt, eller legona som gårdenn winner,

Utan han tā Synes lyckare wara, att ther skall stå hin, thy thz menas them ther medh som solt haffwer, och icke hann som kööpt haffuer.

Räne sig till tā Uthann hin som sålde röffuar och medh wåld tager sigh arffwett till.

Hwar som köper Jord eller medh skipte XIIII

få aff androm för affradz daga eller medh

2 wåd

wädsättningh, tå haffue them affratt som Jord thåå winner, Sama lagh wari om Tompter och gårde som Mann kööper, eller med skipte fåår för arff dagh.

Barn skola fader och Moder sina vppe

XV. hålla och föda om the siuuck warda eller wanföör och Barn mågande är, och föda först thz älsta barnet fader eller Moder sina, och sedan huart effter annat, vij som thz gamalt är till, och tage för huaria åårsfödona iij marck aff lööserom hans eller henna, Rärcker ej lösöra åt, tage aff arffue thera: Wräka barn fader eller Moder, och ära mogande. han eller hona föda, böte huartthera iij marck huart åår, såå länge the wille fara, och thz wari faders eller Moders ensaack. Nu wilia the ej widh fader eller Moder taga, tå skola nästa arffuinga & hwadh barn, äre dödh eller leffuandes, epter vij the öffwer ena warda. Leffwer hann eller hoon länger än thera godz eller arffue räcker, föda han eller hona så sedan som för eller bötin som för är sagt, wilia ej barnn eller arffuingana widh them taga, tå see sigh sielffwe före huar the bäst måge medh sino godzse, och haffwe tåå arffuingene inga macht ther moth sägia, och ingen til talann till thz godzet, eller arffuith, att the måga ej göra ther medh huad the wilia, och så ven thz fångit haffe.

Aff arffue hans etc. Thät är aff hans faste Jord och arff, och är i thätta Capitlet märckiandes,

2 att

såsom barnet haffwer förgiort sin rätt till faderne eller möderne, om the binda sigh till honom, och han them försmåhser. Så haffwer och wärtt om igen fader och Moder rätt sin förgiort, om barnet wäger peninga till sedan the rätt förskulit haffwa eller förnekat, och icke wilia kennes weder.

Ey må bonden hustrw sina Tompt, Jord XVI.

eller gård förgöra eller sälia, vthan thessin måll tillträngia som nu vptälias, kom vthlänsker här till lands läggias, hedin eller Christin, fånga hustru eller bonda och bortt föra, koma åter bud och bedia återlösa bondan eller hustruna, Nu är ey annat till än Tompt, Jord eller gård thenne, tå må bondan thett selia och sina hustru återlösa, Nu kunna the wara barn bundin eller ey, Tå wari Jord å lande i thesso måle no effter Landzlagen. Annarledes må ey hwarke thera annars förgöra, änn nu är sagt, vthan thet är beggias thera wilia, och thera näste frende Jaa.

Hedin eller Christin Tå Sådant plägade skee mykit här i Swerie aff Estar och Rÿssar, för än Stocholm wardt bygt.

Alt thet Man eller kona i yttersta tima XVII

kännis och talar, och gör sin testamenter som tilbör huad hann äger gälla någrom androm, eller annor honom, eller om annor miåll, thet skall

wara

Hörda

wara stadigt och fullt, tå så att tree Männ äro wisso waran ther wijder, för hans skull som thet skall gilda eller wpbära, tÿ som sin eed ther till skola göra ann så widertorfft, och seija hwad the hörde.

Thätta Capitlet plägar wara een Almenneligh Regula och rättilse om thet som skeer i eens Mans yttersta, Wann thet skulle stå medh beskedh, förty thet hender offta att mången Christenn Menniskia tör seija i sit yttersta på een annan, på thet hoon kan koma honom i skada, och är ill sinth att han bliffwer ther Ewinnerliga fördömd före, hwilketh besynnerliga skee plägar aff Tiuffuar och andra ogierningz Männ, när te rättade bliffwa, Therföre bör ikke een Tiuff wara betrodd hwad hann sagt om een anna i hans yttersta om Tiuffwerij, ikke een förrädare om förrädeij, ikke en hoorkaal om hoor etc. Ty ingen må wara betrodd att witna om een anna i themm misgierningh han siellff är beslagenn medh.

Bÿgninga Balchenn.

Twe ſkola te wara i huariom Stad I.
ſom bÿgningh ſkola ſee och ſkoda, och ſkilia
Manna millom, huru the ſkola bÿggia eller ſin
huus vndertaga, eller om tera bruut ſom bÿnghge wanda.
Hwem hemliga huus ſkola bÿggias. II.
Nu huar annars Tompt bÿgger oloffwandes. II.
Om någor bÿgger offuann å annars Taak. III.
Nu än någor gör wägh aff annars Mans huuſom. IIII.
Huru breda almennigers gatur ſkola wara V.
Om Suala bÿgningh. VI.
Om broo bÿgningh eller gatur. VII.
Huru the Mann ſkola bÿggia, båda äga ena Tompt VIII.
Saman, eller annor bÿgger vnder, och annor öffuan å.
Nu om gårda lego. IX.
Nu will ägande eij hålla them hann lego Sålde. XI.
Nu än någor faar i annars gård, och will ſedan XII.
bort vr honom fara.
Nu huru Mann må widerſeija gårdom. XIII.
Nu loffuar bondan gästenom huus tärkia. XIIII.
Om någor nÿttia annars fää, och lägger ther å XV.
ſit merkie, eller dela twe om itt merkie.
Om någor dräper annars fää med willia. XVI.
Om någor dräper annars fää med wådha. XVII.

Om

XVIII. Om någor fargar annars Mans fää och gör thz skijuth.
XIX. Om fää dräper annars Mans fää.
XX. Om någor leijer aff annar häst eller tager till låns.
XXI. Om legohioon, och lego stämpnor.
XXII. Nů om eld hůrů hann skall gömas.
XXIII. Hůrů Norre broo näst Stadenom skall byggias och the andra tuå brogar ther är.

1. Twe skola i hwariom Stad wara,

som byggninga Manno millom skola see och skoda och vtskilia, så att huilkenn Mann hůus rijffwer och nidertager, och will sedan opbyggia tå skall hann the sama förnemde Männ ther till kalla och Någranna sina som ther aff weta, epter thz som rätt är, och gammůll häfft, och läija åter millann sigh och sins någranna hůůse, eenn alenn breedt Knůůtaränn, huar annorledes byggier, bryte opp och böte vj Mark till treskifftis Målsägandenn, Konungh och Stadenom.

Twe skola i hwariom Stad ra Thätta bijder på thz almenneliga ordspråäk, ther Mann plåger seija: Medh lagh skall Mann land byggia.

II. Ingen bygge hemligit hůůs Neeste

sinom granna, eller wider aldra Manna gatů,

2 vthan

then han låthe åter mällan hans hws och sins
Egin hws eller gårda tåggia fota Rwmsla,
rum, hwar annor ledes bÿgger, bryte wpp och böte
vj Marck till treskiptis, Målsägande, Konungen
och Stadenn.

Hwar som annars Mans Tompt

III.

bÿgger oloffwandes bryte wpp, och böte vj
marck till treskiptis som förr är sagt.

Annars Mans oloffwandes. ja Fougtar
och befalnings Mann träda fast wthöffwer i th
Styrket, i Dett att the göra ther xl marcka sack
wtaff, wårdnandes thätta för wåldh. ja

Oloffwandes. Hwilcket ther aff myckit kom-
mitt är, att Mann icke haffwer hwar sack kwnnit
behålla sitt rätta Namn, så nu som i förtÿdenn
skedt är; The gamla Lagböcker nog giffwa illkie-
2 na.

Hwilcken söm bÿgger på annan, så

IIII.

att thet drÿper å annars taack, och rÿser thet,
Skäre aff och böte vj marck till treskiptis
Som förr är sagt, hwar som Gårda gånga bå-
da samman, bÿgge hwar sitt, och läthe kwnnit wi-
der kwnnit åt Saaklössa.

Hwar söm gör Wåg aff annars

V.

Mans hwse, vtan ägandes, bryte wpp och böte vj marck
2 som

Som förr är ſagt, eller bliffwer i ägandens minne.

VI. **Alla Almennigis gatur ſkola wara** otta alna breda, att Mann må åka, rijda och them them annorledes bygger, bryte vpp och böte vj mark ſom förr är ſagt.

VII. **Hwar ſom bygger Swalar öffwer** twer gatur, bryte vpp och böte vj mark till treſkiptis ſom förr är Sagt. Ingen må Swalar länger byggia å Almenneliga gatur, eller å Almenninga, än halffandra aln, vthan han ſkäri aff och böte vj mark, ſom förr är ſagt, vtan ther Almenneliga rumme äro. Skode tet Fougtan och Borgmäſtara, ſum ey må warra.

VIII. **Then Man å Vatne bygger åger bro**ga byggia förſt aff alla ſina Byggningh, än han gitter ey andra ſina byggningh ſå brott vpbyggia, förty the offwan byggia å Wattnet, än them någott ey händer ſom ſkadeligitt är, eller måga reenliga och oſkadeliga till Wattnet koma, eller böte vj mark ſom förr är ſagt, äm någor kära komer å han, Thå ſkall han å Rådſtuffwo kallas, Fougtan och Borgmäſtara ſkola honom dags förläggia, Thee

ſama

Samma Krona byggia, Konungs fougde, Borgmestara och Rådhmänn, skola thet Almenneligha skoda låta, så at låta Almoge samman koma om bygga byggningh, och görs ey innan them Månad, böte som förr är sagt. Hwar som ey rensar sina gatu inna them Dagh honom föreläggs aff Fougtanom och Borgmästara och Rådhmänn, böte iij öra till tredskions Konunge och Staden: Brogar hann ey sina gatur inna then Dagh honom föreläggs böte iij öra till tredskions som förr är sagt.

IX. **Ther twe bygge både samman, ander** bygger under, och annar offuan, thå skall thenn under bygger, byggia under gärdh, bielka och allt thet ther till hörer, och then offuan till bygger skall byggia Taak och huad ther till hörer, får någor thera skada för annars thera försummelse skull, antinge å sina byggningh, eller och sinom Judgallom, och bättrar ey inna fiortan Dagom, effter thet han haffwer honom lagliga tillsagt, medh twäggia Manna witnom, böte hono allan skadan som han fångitt haffwer å byggning sina, eller sinom Judgallom, effter iij goda Manna mätsordom, Twå aff hwars thera wägna, om the ther äga båda ena byggningh samman, antinge Tompt eller Källare, eller Steenhuus, wari sama lagh. Nu kan annar thera fattigare wara, och orkar ey byggia eller treſkas wider, och will ey vmbyggia, och them ſom offuan bygger, will aff ſteen byggia, och them ſom vnder bygger orkar ey, eller twe äga ena Tompt, källare eller ſteenhuus ſaman, annar will byggia aff them, och annar ey, eller orkar ey, Tå ſkall Fougtan Borgmäſtara och Rådhmänn näpna ther till fyra goda Männ, ſåſom Rådmän eller andra Män, ſom ther ſkola thera millom ſkipta, om ſå är rum till, och ſå att hwar thera må om ſig byggia androm oſkadlom, eller läggia peninga thera millom ſom lyckt är, och fullt gen fullo ſom the wilia thet taga å ſina ſamningh, och ſijn Eedh ther till giffwa, att the kunna thet ey bätter ſkipta, eller lyta thera millom, wälie ſedan them ter lycknad bunder, och bygge thet bäſta han gitter, och tage ter Stadzſens breeff å, och gånge ſedan aldrig till lycknings thera millom, eller thera barna, om thet ſama godzett. Ingen må thet androm ſälia thet vnder androm ligger, eller Tompt wider han, eller offua widh han, och goda Männ kunna thet pröffua, att thet rummet ſå ligger till watnet, wider byggiandeno om han will thet köpa, Than then ſom vnderbogan den är, må thet åter löſa innan Dags och åår, aff then Dagh thet war ſagt, Than thet ſee honom lagliga tillbudit, eller hembudit medh tuem Manno, Than hans näſta fränder wilia thet till ſijn lööſa, och byggia ther ſom tilbör, wilia ey

2 the

he eller widerbyggianden thz köpa, tå loffwas honom thz sälia hwar han gitter och will. Honom som byggia will giffs mera wijzordh och rätt, än honom som ey byggia will, och thet haffwer doch skäall medh sigh.

Ytan Widerbogande ära Kann wäll handa,

att een boor på hwario sijdo wijdh thz hůůs som sålt är, och äre doch icke både widerbogande. Therföre är hann rätter widerbogande, som haffwer in hůůs så opbygdt widh thz andra, att ingh thera kan wäll umbära thz andra, såsom skeer medh halffwan Mwur. Thå Mann thz hůůs som opmůrat är, medh sina eija Mwrar, warder icke rätkallat för widerbogande, såsom här om talas, medh mindre icke annatt på färde är.

Leyer Man eller kona Gård aff androm

X.

heelt åår, eller halfft, will han ey hålla som leijgde, och haffwer fäste peningh ther åå giffwitt medh tweggia Manna wittnom, giffwe tå och halffwa hůůsalegona, och fari sedan hwart hann will.

NB: prom
1645.

Nů will ey äganden hålla legona,

XI.

tå dömis honom som leijgde i gårdanom wara, eller giffwe honom halffwa hůůsalegona och gudz peningh åter, haffwe sedan sielffwer stan. brander öffwergår, wari tå bondan och gästa

2no

nom i gårdenom ſaman, och tage bondan halffwa hüüſalegona aff Gäſtenom.

XII. **Nw får Man i annars Gård, och** will ſedan bort ur honom fara, giffwe ägandenom alla hüüſalegona, och fari ſedan huartt han will, gör och bondan thz gäſtanom wari ſama lags om all hüüs them Mann lejer.

Them ſkildnat är emillan thenna Capitel näſt förſtåndande, att om Man lejer itt hüüs, och will ſedan åtrås, och är ter doch intz infarin, giffwe och halffua hüüſa legona, Män är han infarin, och åtrås ſedan, giffwe doch fulla hüüſalegona, Samaledes och han ſom hüüſet utlejer och ej holla will.

XIII. **Nw Will bondan ſielffwer råda** för gård ſinom, tå wari åt Månad för faardags med tuäggia Manna witnom, Samaledes ſeje gäſtenn bondans till. Seger ej ſå Bondann geſtenn till, tå dömis geſtenom i gården bliffua till annan ſtämpna dags, Seger ej geſten bondans till, tå bliffwe quarr i gårdanom till ſama ſtämpno dags. och giffwe bondans ſå många peninga, ſom han hade honom forr loffuät.

XIIII. **Nw loffwar Bondan geſtenom hwe** tärkia och will umboga, pana eller kölno, eller huad thz är, gör han thz, bäre upp alla ſina

hüüſa

huſalego, gör han thz ey, feels ſå myckit aff hans huſalego ſom twe Männ thz måtha, än geſten utbygger ſielffwer, eller omboor medh tweggia Manna witnom, och ſtånde i bondans huſelego, för deſz när geſten bondans huus, Måltogolff, Panna, eller hwad thz är, gälle åther ſkadan epter iij goda Manna mätzordom, twe å hwars wrawägna.

Fylter han thet ſå Där är täcker eller bygger han ſom huſet äger, ſå tage ſina fulla huſelego.

Molkar kona annars Mans fää, XV.

eller geeter warder tagin wider, böte ena marck till treſkiptis, Målſägandenn, Koningen, och Staden, wytes thz henne och warder ey tagin wider, wärie ſigh Sielff med ſins edhe, Molkar hoon annars Koo, och warder tagin widh, böte iij marck till treſkiptis, orkar hoon ey botom warde ſlagin wid ſtocken, ſå för eet, ſom för annat, warder thz henne wyt, och ey tagin medh tweggia Mana witnom, wärie ſigh ſielff unde medh ſino witnom eller eedh, fäls hoon i Edenom gånge till arffnodes för Koningens, Målſägandenn och Staden: Lägger Mann ſit märke å annars Mans märke, hwad thz är dödt eller qwickt, är thz bättre än halffwer öre, och minne än marck, och warder baar å tagin, böte xx marck till treſkiptis Målſägandenn Koningen och Stadenom, Orkar han ey botum, warde ſlagin wid ſtupona,

och

rymme Staden, witis thz någrom, och warder ey baar åtagin widh, wärie sigh medh vj Manna ede, fälz hann åth edenom fällis till Sackena, orkar hann eller hoon ey botum, gånge till Staffnodes först för Målsägandemm Konunge och Stade, är thz marcka wärdh, och warder tagin medh tuggia Manna witnom, böte xl marck till treskiptis Målsägandem, Konungen och Stadenn, och hete nu thess wärre, och rymme Stadenn, och miste både öronn sin, warder thz någrom wijt, och är ey witne till, wärie sigh medh vj Manna edhe, fäls han åth edenno, och orkar ey botum, ther om wari sama Lagh, som förr är sagt; Skär Mann eller hugger annars märcke aff, och sätter sitt marcke åter ther vppå, och kann ey weda frå sigh. aff hwem hann thz fick, och warder tagin wedh medh vj Manna wittnom, warde hängder, än thz är halff marck wärdt, är thz minne gånge som annan Tiuffnader, warder hann ey baar åtagin, med witnom, och wites thz honom, wärie sigh medh ey Manna ede, eller medh Köpwittnom sinom, att han thz medh rätto Köpa fick, och ey annars. fälz hann åth edenom, fällis till Sackena

XVI. **Hwilcken Man som dräper annars** fä medh wilia, Koo eller häst, eller hwad thz hälst är, är thz bättre änn iij öra, gälle thz åter medh så många peninga som thz wärdt är, efter twggia Manna mätzordom, än till åro twggia Manna wittne, böte ther till iij marck, Målsägan den, Koningen, och Staden, så för annatt och tridie eller wärie sigh medh vj Manna ede, och them som åter gäller, tage thz Böda. Dräper han sedan flere medh wilie sinom, thz heter hiordhugg, gelle åter sladann, och medh xl marck till treskiftis Målsägandenn, Koningen och Staden, än till åro Twggia Manna wittne, eller wärie sigh medh vj Manna. Dräper Mann annars Mans fää, medh wilia wärre än vj öra, gälle ägandenom twgilt före, och wari saaklöst. Slår någor i hiäll annars Mans hund böte vj öra till treskiptis, Målsägandenn Koningh, och Stadenn.

Annars Manz hund rā. Vthaff Östgötha lagen haffwer Mann Klarligga, att Mann pläga de köpa hundar, och Kattor, såsom och finnes i Köpmåla Balkenn, om Kattskinn Cap: 24.

Hwilcken Man dräper Mandz fää XVII.

medh wåda, gälle så gott åter, effter twggia Manna mätzordom, och wärie sigh medh tweggia Manna ede, att thz war wåda och ey wilia, och wari saaklöst, för allom saakora. Beder Mann annan fää sino hielpa, häste blodlåta, eller andro sino fää, Kann wärre åth bäras än han willde som gaue å baar, wärie sigh medh vj Manna ede att thz war ey hans wilia, att thz någon skada fick, eller böte ägandenom så gott fää åter.

XVIII. **Nw sargar Man fää och slår annars** och bliffwer ey dödh aff, är thz häst eller hårss, eller Oxe, och är ey wärkunde förtt, Tage tå thenn som högg thz sååre och läke, och få honom fört fää åter till Bysto sina, och vj öra Bondanom enskijlt, warder thz ohijlt som huggitt är, tage bondann sitt åter, warder thz hijlt ther aff, tage thenn som högg och bondanom ohijlt före effter tweggia Byiamanna mätzordom, eller wtin sigh sielffwer tidhis, Slår Mann någon annatt fää för androm eller kastar att thz fåår skada aff, och döör ey affthij, böte iij öra bondanom enskijlt, änn tweggia Manna wittne äro till, eller wärie Sigh sielff tidhis. Är thz aff wåda tillkomnitt, böte så för itt som för annatt, twå öra bondanom och eedh sinn som förr war sagt, att thz war wåda och ey wilia hans, är thz skamliga handlatt sa att goda Mann kunna thz wtskilia, böte thz åter så gott, och tage tett till sijnn som huggitt war, Hugger Mann häste rumpo aff, eller stinger öga wth medh wilia, tå är hann tijuer, och ogäffwer giorder, Tage hästenn till sin som thett giorde, och göra honom fullt epter goda Manna mätzordom, twå å hwars thera wägna, än tweggia Manna wittne äro till, och böte tua marck

2 ther

ther till bondanom enskylt, äro ey wittne till
wärie sigh epter thy hästenn goder war, för än han
hytter wardtt. Är thz aff wåde böte halff marck tū
och twiggia Manna eedh, att thz war wade, och ey wilie.

Rümpo aff heste tā All ledamot äro giffuin
huart Creatur till bystånd och Nytto, Therföre
nar Creaturet mister någott aff ledomott, haffer
thz strax itt feyll ther aff, såsom Mann ser medh
en miöhund som rumpon haffuer mist, att han
strax är owiss i sitt lopp, thz sama är och medh hest
och all annor Creatur.

Velter. tet ä
miöhundh

Dräper fää annars Mandz fää tet

LIX.

Mann må ey äisa, såsom häst eller hoyss
och warder ther till vunnin medh tueggia Ma-
na wittnom, gälle äter halffu gäld, effter fy-
ra goda Manna mätzordom. Dräper fää
annars fää thz ätande är, som är oxe eller koo,
böte fiärdung aff fullo gälde, och han haffwe
thz döda som thz förra ätte, Nu Käres thz till hans
och äro ey wittne till, wärie sigh effter thz wärdes
till. Nu äm fää sargar fää, thz är ogilt, war-
der wärkuade fää sargat, annars mandz fää,
så att bondan gitter thz ey Nyttia konde Wälle
eller Sela, ta skall then som thz fää ätte
som skadan giorde honom fään Sela fyllnings
och böthe ther till iij öra bondano enskylt, äm
tueggia Manna vittne äro till, eller wärie sig medh
Tuilde.

Bygninga

XX. Nu leyer Man hest aff androm
och han kann förderffuas i handom hans
och giffs honom skull, att han förderffwadis
aff wanrögdt eller försymelsens hans, eller
medh Wilia hans, och warder ther tillkommin
medh tryggia Manna wittnom, böte åter heste
effter goda Manna mätzordom, Tuå aff
huarthera wägna som ther aff weta, och läg-
ges legann i hästens wärd, Nöjer ey them
ther äät som the läggia them thera emillan, gå-
ge tå för Fougtan och Borgmästara bjuda
peninga eller pant, så myckit som han kan-
nes för hästenn, wärd wara, och wari iij
mark wärd medh tryggia Manna eedh, är
thz mera än iij mark, och minne än vj mark
wärie thz och medh treggia Manna eedh, är thz vj
mark fulla, eller huad thz är mera, wäri
thz sielff sitte, witis thz honom, och äre ey witne
till, böte vij öra peninga till legona, och thess
mera att hästenn war bättre, och treggia Mana
eedh att thz war medhwånda, och ey försummelse
eller medh Wilia hans, Läter Man i warak
medh hästenom och förderffwes något aff hans
godz medh honom, eller och ey äro tryggia Mana
witne till, giffwe ey mera ther än hestens lega.
Nu tager Mann häst till låns, och förderffuas
i handom hans, huru thz kan hälst tillkomma

gelle

gälle åter häſten epter thz them bådom åſember,
eller goda Mann them thz thera millom läggia, Oſemmer them ther om, Lägge fram å diſken för fougtan och Borgmäſtara peninga ſom förr är ſagt, ſa myckit hann will häſtenn godan wita, och göre ſedann eden ſin epter thy honom ſkull för ſeſtem giffs ſom förr är ſagt, om thz ter ey briſter. Om ther wari ſama lags, Nu ſäger annor lånt wara annor ey, ägen them wijtzord ſom lånte och wari lånt, wäri medh them Manno ſielff tridie.

XXI.

Leyer Byiaman, Man eller kona, och

giffwer them fäſta pening therå, eller gånge the åå Marck eller ööl medh honom, ſkilias the ſidan wider hann för Stämpnodags, giffwe honom åter fäſta peningh och Lego så myckit han hade them loffuat, Wräker Byiamann Legohioon bort vtham ſaak, och bindas the åter till hans, medh muggia Manna witno, och han will them ey åter taga, tå giffwe them så myckit han hade them fäſt, och wari ſedan huar the wilia, Nu kunna Legohioon ſiuuck warda för Byiamann och hans arffwode underläggia, Briſte så myckit i Lego thra ſom i Dagswerkom för Bondanom.

Legoſtämpnor ſkola wara tuå om åhret, een aff Påſka och till Mickelsmeſſo, och annor ifrån

Mich

Mickelsmeſſo och till Påſcha och Månad för faar Dags ſkall Bÿiamñan honom eller henne till ſeija om han then länger haffua will, eller eij, Sammaledes ſkola Legahioon Bÿiamã tillſeija om the wilia honom länger tiena eller eij, Alle the Män eller Quinnor åga Lego gånga ſom minne haffua än till treggia marcka wärdigt godz, huar then hÿſer eller härberger ſedan Lego pening är budin, och wilia eij taga wider böte iij mk till treſkiptis Målſägandenn, Konunge, och Staden, och the rymma Staden ſom eij wilia tiena, heller tå en för, warde ſlagenn wider Stocken och rymme Stadenn, och så offta ſedan ſom hann kommer i Staden, och will eij tiena, ther han honom kunna peninga wärga, äger hann till treggia marcka, och will eij Lego gånga, wari tå i fullom dorſkÿllom med Bÿiamannd, huar ſom lockar annars Mans Legahioon wnder androm, böte iij marck till treſkiptis, Målſäganden, Konunge, och Staden, och ſedan tuåggia Manna Witne äro till, wäri ſig Sielffwer tridie, ſamalags wari om then Bÿgs locka laiſer.

XXII. Ingen Löffwerne Man eller kona ſkall länger haffwa hüüs eller några

hand.

handa eld, eller ööl sälir i sinom gårdhe, eller
någro handa drick ähn i wärd är ringt, dia
han böte iij öra Koninge, och Stadenn, Timar
ther någor skada sedann i wärd är ringt aff
Lagh, böte Täffwerne iij mark till treskiptis
Målsägandenn Koninge och Stadenn, och them ska-
dan giorde stånde sina bootom, Koma ther wärd-
men till, eller Stadzsens Swena som thär
eller Kunnis är, och bedes wider målis pant, at
the länger sittia, eller några handa eldh haffwa
länger än sagt är, böte vj öra Koninge och Sta-
denn, äm tweggia Manna Wittne äro till, eller
wärit sigh medh tweggia Manna edhe, att han ey
eldh hade, eller them pant neckade, och the som
skadan giorde äre Bondan rÿmde, tage füllan
borgan för Täffwernom för the sama iij mark,
Derkar hann ey sättia borgan, ledis i Stadzens
gömor, eller jern, finnas och the skadan giorde,
i Täffwerne hüse, göres och så medh them, som
nu är sagt, om Täffwerne, och så tage the fül-
lan borgan aff honom för iij mark, som aff
then skadann giorde. Timar thz Wärdmanne
eller Stadzsens Bünom någor skada, wari
i twe böte, hwär som eldh tänder för än wär
wärd är ringt, böte iij öra Koninge och Stad-
Komer ther aff någor Skada, böte Bondan ny

2 gese

gestenom halfft quartera, såsom framdeles särskils. Quinnor som waka öffwer byggningom sind eller rosta, mågha waka saaklösa, thå så att timar ther någor skada, wari lagh som nu är sagt, och framdeles särskils. Warder eld lös i hwad Stad som thet hälst är, och gitter Bondann eller gästenn sielffwer släckt, böte iij mark Konunge och Staden, kommer thet aff gestens, böte bondann halffwa sakenn medh honom som förr är sagt, kommer ther käro och ämbet till, klämpter klockann, eller kommer åroop och åkallann, böte vj mark Konunge och Stadenn, än thå att inge skade timade ther aff vtan honom sielffwann. Kommer thet aff gestens wari ther om lagh som nu är sagt, Thet är så vnderståndande, att hwar byiamann skendi rörhiga hwad gest han haffwer eller tager in till sigh. Nu kan aff them sama eld en gård eller flere eller aller Stadenn vpbränna, göre thet medh wilia, och warder han baar å tagin, göres ther om som framdeles sigs eller skils i högmåla Balken, kommer thet till aff försummelse, gånge å lijff hans, som skadann affkom, eller wärie sigh medh xij manna edhe, att thet war wåda och ey wilia hans, hwar Stadtz skall skiotas i fjära

huse

Lutt, eller i fÿra fierdinga, och hwariom fier=
dingom ſkall Städias eller Stadgas huart
åår, ij Rådmänn wälias, twå Höffwidzmä,
annan Swensker, och annan Tysker, så att the Sina
Staden kann warda lööst, Thå ſkola vij Mann
aff them otta, och een Mann aff hwariom gårde
åtminſto i tem tem fierdingo, The ſee åga
koma medh yxe, ämber, Stega, och Krake, att
ſläckia wedh them ſama eld, än the gita, och the
folcket i them fierde lotten bygger i Stadenn
medh ſina twem Höffwidzmannd at ſyna gadz=
ſe Almennelliga, hielpa Condan them förnemda
eld, och vij ſäst ſom nämpst äre eldenno, fra=
Deles merkiände att the vij förnemda Höffwidz=
männ och thera Almoga ſom nu är ſagt ſkola
the gårdar ſom näſt äre eldeno, eller hwar
the kunna bäſt tillkoma om kullkaſta ſå
myckit ſom Wedertorff, och huår effter ſina
måga toch ſläckia, och till hielp koma, att them
eldenn ey länger komer, och the gårda ſkall
Almoge åter gälda ſom ey bran före, ſå goda
ſom the woro, tå the nederkaſtades före, the ſåſom
them huart ſtod före, och giffwe then mera
Tot ſom mera haffwer epter marka talit,
och gälle han medh ſom inge gård haffwer,
eller äger i Stadenn, ſom them gård äger.

Nota.
J. Råder må
wara Tyske.

Qalle

Alle the som Byia män äro i Stadenom, som sina
Huus ey wilia låta om kull kasta tå så tränger,
böte xl mark Koninge och Staden, till thre skiptis,
Kommer och kastas thå om kull, och ther gällis intet
åter före, huilkenn ey aff the otta gör thz honom
tillböör, eller ey närwarande är, tå tolkin wådha
händer, böte xl mark, Koninge och Stadenn
till thre skiptis, Komber ey een Mann till hielp aff
huariom Gård, som nu är sagt, eller någor gör
ey thz the otta wijsa honom, tå böte aff huarie
gård xij mark Koninge och Staden till thre
skiptis, och så myckit böte gestenn som bonden,
Huar Mann som gård äger, han skall thenna
Redzskap haffua som nu opnämpnas till sijn
Gård, en xij Alna lång stega, och xij Alna longt
Kåre, Ena eldzkijpe, ett Ember, och ena Tuna
watte för sind gårde ståndande, framdeles
merkiande att Fougtan Borgmestarna och Råd
men, och the otta förnemde, skola fyrom Sinnom
huart åår om Stadenn gånga, huar thenna
Redz-skap ey haffuer, nu nämpde äru, böte
iij mark för huartera Koninge, och Staden,
och sedan så opta gång lagz dager före, och han thet
ey håller, eller ey Redzskaper haffuer, huil
ken thenna Tunno med watte nider står för
Mandz gårde, staar, eller om kull kastar med

Wilia om Natt eller Dagh, än till äro tuäggia Manna Wittne, tå böte xij mark till treskiptis Målsägandenn, Konunge, och Staden, äär ey wittne till, och wijter thz honom, wärie sigh medh vj Manna eedh att hann thz ey giorde; Hwar Stadh skall haffwa iiij stora Kåkar enskyldt, epter thy sosom haffwer warit aff gamblom seedh, och huilkenn Mann eldh haffwer i sitt huse bonde eller gäster, som ey loffligit är, han haffwa inna, antingh thz huset är så lagt, eller thz är ey så rumpt, eller är trongt medh wind eller någro andro, böte iij mark Konungen och Staden till treskiptis.

Almogen åter byggia som ey bran före thz

Läta stycket hertee som ey brann före, gå till och oppbyggia igenn för honom som bran thz Kallas på Landzbygden, Brandstodh, så att huår bonde i häradet är plichtigh hielpa honom som före brunnit är, en halff span Korn, eller iiij peninga Som gambla Lagenn halla

Siw äro the Köpstada som Norrebro XXIII.

Skola byggia the näst Stadenom äro, så offta som broon tarff byggias. Stockholms män Skola böria sina bygningh i Nordenns Wijdh Stadenn, och byggia öffuer hälfsta Strömmen, och halffuit broockaret, the Synnersta nest Sta

Denom ſom vnder ee ſamma kroona ligger.
Weſterååås, och Arboga ij ſama broockar et halfft
ſåſom Norra delenn, och allan halffua delen
och ſedan all ſama kronne, bÿgge the aff Vpſalow
Enkköping och Sichtuna och aff Strängnäſs
ther till Sönderna widertaga, Vpſala, Öre
köpingh ſiju Attungh aff Sama kronne,
huilcka Städer eÿ them Kroona bÿggia
thå honger aff Stocholme tillſäger them, eller
them dagh förelägger, böte xl markk till twe,
ſkiptis Konunge och Stadenn, om ee andra twå
brogar Norra och Södra warj ſama lagh.

Enden Vppå Bÿgninga Balcke.

Thenna balck eller lagh om Köpenſkapen
haffwer Mann märckia, att hoon tienar icke
i all land och Städer eens wara dichtat
Ephann ſom huars Stadz lägligheet kräffuer,
Så moste och thenna Lagen, om Köpenſkap
dichtat wara och driffwas.

B 184 -

Balckenn.

Köpmåla Balckenn.

Huru löösöra kööp, fääkööp klä-dis kööp skall Stadgas. I.
Om gull, eller Sölffwer kööpis. II.
Item köper Man Wax, Salt, eller rökelse, eller huad hälst thet är. III.
Om kööp som görs å Torge. IIII.
Om Julags fää. V.
Item om Wadsättningh. VI.
Item huru Man skall wadsättning opbindha. VII.
Item borgar Man peninga för annan, eller för hans saak. VIII.
Item tager Man något till lääns aff androm och äro witne ther till. IX
Item om pant sättningh. X
Item om sättes ut en pant som honom sattar är. XI.
Item huru Man skall sin pant återlösa. XII.
Item huru Byiamänn, och thera Suena skola kööpslaga, och om thera kööp, eller förkööp. XIII.
Item gör Mann kööp i Båtom eller Skipom. XIIII.
Item huad man må i skipom köpa eller sellia. XV.
Item i huad Stad man må köpslaga i Stadenom. XVI.
Huru Kööttmångara skola köpa. XVII.
Item om gerningz Män, och huru thera gerningh skall läggias hwart åår. XVIII.
Item huru Marknada skola hollas i Kööpstadom. XIX.
Item om Jernwicht och annor köpenskap. XX.

Nu

XXI Nu om Marknada i Hälſinga Lande.
XXII. Nu om the män ſom wer köpſlaga å Lande.
XXIII. Nu gör man androm ſkada i ſino godzſe, medh wilia eller wåda.
XXIIII. Nu om någor ſtinger opp wijn utan loff.
XXV. Nu huru ſkall ſällias mióder, eller annor drikker.
XXVI. Nu huru all mååt till drijcke ſkola merkias.
XXVII. Nu om Wammåto i drijckiom.
XXVIII. Nu will någor ſelia tunno Wijn eller andra drijcke.
XXIX. Nu må inge gäſter opå landet fara och köpſlaga.
XXX. Om alt thz gods i Staden kommer huru thz må bortföras,
Nu huru gäſte och byiamne ſkule them warna och huru ma medh ſkla-
de och allo thy till lands föres och wara plågo ſom ey ſå göra.
XXXI. Nu huru geſte ſkolo ſitt gods opſkipa.
XXXII. Nu medh huad Mannom geſte ſkolo köpſlaga.
XXXIII. Nu huru geſte ſkole korn köpa.

I. Alt thet Man köper fää hoofſuat eller klööfſuat, häſt eller horſs, gull eller Sölffwer, eller ſkinn kläder, eller huad thz är tolckitt, thz ſkall alt medh tuggia Manna Wittne göras, och ſamaledes ſelias, och medh opſlagin eller fäſta pening ſtadfäſtas, och haffue Sedann inge macht att kööpa thz wederſkijia, eller återbyta, huilckenn annor lådes köpte eller Sååll, tå måå ~~at~~ Man thz återgöra, än tå att ther warj wittne till.

Tweggia

Tueggia Manna Vitnom tå hwar tätta Stycket hölles widh macht, brukades icke så mykin falskheet, ey heller wore så månge rätgångar och trättor om köpenskap som nu är.

Köper Man gull eller Sölffwer af androm, än aff Gullsmide Silffur, och ten som köpte finner ther flärd innan, tå tage them flerd laser som sålde, och wärie sigh medh vj manna ede, att hann wiste ey swik ther medh wara. fälz hann åff edenom böte xl marck till treskiftis Målsägandem Koninge och Staden, Dööll han thz, att hann thz ey wiste eller ey sålde, dööl ie medh vj Manna ede, än ey äro wittne till. fälz hann åff edeno giffwe åter wärd och boot som förr är sagt, Orkar hann ey botum gånge till affhudes, först för Koninge, Målsägandem och Staden. 11. Sääll Gullsmeder falst i gull eller Sölffwer, att thz är ey skäärt, tage åter flärd sine, och böte xl marck som förr är sagt, Orkar hann ey botum, gånge till affhudes som förr är sagt, och tage then peninga åter som vthgaff them, Kann Smider döllia och will ey återtaga, flärd hanns sålt haffwer, haffe thenn Wijtzordh som köpte medh twem Mannom och binda hann wijdh Salo sina, och boot medh som

för

förr är sagdt Nu kann gull eller Sölffwer att wärdas Gullsmidi i händer, och att göra, och skall skåårt inantwardas medh vij Manna witnom Kann then sedan segia som gull eller Sölffwer åtte, att thet är ey sååå skåårt åtherfångitt, som hann thet wtskifft, stånde thet å vij Manna witnom som närworo tå thet wtskiftes, wäre the Smidenne ware warder, och tage löön sin, fälle ok sond gånge så ther om, som om annan Tiufnadh.

Åtskillnadt emellan flärd och förfalskatt goodz.

Flärd innan etc. Endoch flärd och förfalskad godz synes: thet nämnste wara alt ett, Så är thet doch rättsliga flärd, när Man säll it för annat, såsom Kopper för gull, Skröning för Sill. Men förfalskad godz är, när thet är icke så gott som hann loffuar före, Såsom förmängd humble, eller annat förmengt godz etc. humble året, och för humble warit och Sålt, Dogh icke så godt eller Kööpgill.

Nw kan gulsmidi etc. Thet räknas högre sack att förfalska thet enom androm tillhörer, och hann warder ther om betrodd, att förarbetat än een förfalskar sitt egitt, och sääly sedan.

III. **Köper Man Wax, Salt, Rökelsse** Smöör, flutt, Talg, eller humble etc. hwar Mann seer flärd Köpte eller Sålde, så kan göra thz Fougtanom och Rådmannom, att the nämpne xij Män ther å, hwad thz är flärd sålt eller ey, Wärie the hann som sålde, wari saaklöß; fälle the hann, böte xl mark till treskiptis. Målsä-ganden Konunge och Stadenn, Orkar hann ey botum, gånge till arffuodes, som förr är sagtt. Så skall alla städes bötes ter flärd finnes i köpom, och flärd skall brännas ehwad thz är, och then som köpte tage sina peningar åter, Inge må medh bondans barnom, eller hans hionom köpa, vthann bondans wylij, vthan ther äro till skälic saake, Hwilkenn som köper medh them annorledes, böte iij mark till treskiptis, Måls-äganden, Konunge och Staden; Hwilken Man som falskar något gods, och warder baar å tagin, gånge som annor Tiuffnader, allt gods skall säliias epterthij thz wärdt är, och hwart om sigh, eller böte vj mark, them annorledes göör, Målsägandenn, Konunge, och Stadenn, vthan the finnes falz medh om ther äro witne till.

Flärda boot.

Them som k
r medh bondan
barno eller hio
no.

Och te nempna xij Mana nemdia Tesse xij kallas i gambla Lagenn sannings Männ, och woro gott att te som döma skola, hade ena sådana nämnd för sigh alltijdh i wichtiga och bistiga saaker.

Hwad tet är salt, hwmbe ꝛa Salt kan Ma
falska

falska medh bleka, eller huijt sand, vt habet vetus lex.

Ingen må köpslaga med bondans hionom.

Gambla Lagen holla i thetta stycket, att bondas hustru är icke fulmyndigh till att köpslaga Bondans oulofwandes, meer än till 8 peninga.

IIII. **Nw gör Man kööp å Torge, hwad** heller Mann köper dödt eller quickt klandas thet köp, weet ingen fångamann sin som klandat är före, Tå swerie then till sin them som klandade medh twiggia Manna witno, och them som klandades före binde Torgh kööp sitt medh twem Edhamanno, och göre sigh ther tiufflöst, och sedan tage then sitt åter som klandat haffwer, vtan lösen; Köper Man hors, koo, eller hwad thet är som födes aff, och klandas sedan thet som hann köpt haffwer, Tå skall then affödo haffwa, som wårp haffwer födt, Thy ingen må annars afföder wårda, och sedan tage sitt åter som rätt klandt haffwer.

V. **Lägger Man Peninga in till annars** Mandz eller koste andra, tå lägge medh twiggia Manna witnom, och tage thet åter och medh sama witnom. Wil ey widher till och säger them som indlade, att thet war minner inlagt än hann och gaff, haffwe then wijtord som handa millom hade, wijti så myckit wara vthgiffuit medh tryggia Manna eede, som ther Indlades. Stiäles indlagt, fåå brinder, eller wåldtags, fölies beggies thera wari ogilt, fölies ey beggias thera samma, gälle honom alt thet 2 åter.

Sätter Man Wäd inne när manne, hwad VI.
thet är mera löösöra eller Minne, Tå sätte thet medh tryggia bolfasta Manna witno, Nu kunno wädh brinna för äm stämpno dager vte, brinner beggia thera, giffue ther ingen wth före. Nu kann thet stiälas eller Wåldtagas, tå skall thet för fougtanom och Borgmestarra witterligit göras, och sedann Kyrkio Prest thera effterlysa, både epter syno, och epter thy som wädh satt war, fölies ey beggia thera samma, giffwe ägandeno wädh sitt åter, then som thet handa millom haffde.

Nw är stempnodager thera vte för VII.
~~än hann~~ wädiom och löses ey åter, tå skall hann wädh vpbiuda å Rådstuffuo een Rådstuffuo dagh, annan och tridie, will hann thå återlösa wädh sitt, haffwe wåld thet återlösa, will hann ey, tå skulo wädh mätas, är wädh bätre äm gäld, tå giffue ägandeno till, så myckit som wädh är bätre, och mera wärdt, är wädh minna wärdt än gällethär, tå fyllo them till som gälla ätte, och tå skall

2 thet

thet först bindas skullmanna hans, än te haffwa ter rådh till.

VIII. Borgar Man Peninga för annan gielde thet samma och hann borgade före eller wärie thet efter peninga summo än till som eij äro wittne till, än han aldrig borgade för te peninga. Fälz han åt eden, tå giffwe thet han borgade före, hwad thet är meer eller minne, och böte iij marck till treskiones, Måls ägandem Konungz och Stadenn; Nu kan them åtskillia, säger annar wara borgat, och annor eij, ligge till twå Manna som när woro tåå thet borgades, äro eij wittne till, lägge fram för Fougtan och Borgmästara så myckit som han käridhe peninga eller pant, och wärie iij marck medh treggia Manna ede, och vj marck medh vj Manna ede, och hwad thet är minne än iij marck wärie thet siellff medh sine ede; är thet minne än vj marck, och mera än iij marck, wärie thet medh treggia Manna ede, är thet och meer än vj marck wärie thet medh vj Manna ede, än eij äro wittne till. Borgar någor för annars Mandz saak, och ter rymmer landan som borgades fört, swari tin som borgade ehwad then är borto eller till, borgar han såå att Mannen skall koma för rätte, låte tå han förtkoma, och wari tå saaklöss, Kommer han eij för swari, så swari för hans Saak.

Huilken

Hwilcken Man något tager låna IX.
aff androm, han skall haffua ther till
treggia Manna wittne, och samaledes tå
thz åter löses. Görs thz vtan wittne och kräffs
thz sedann, meer än han kännis, wärie
sigh epter thy som sagt är.

Hwilcken Man Pant tager aff X.
androm, hann skall honom lagliga
opbiuda tre Rådstuffuo dagar i ena
wiko, vtan thz see gull, eller Tompt,
huus skall opbiudas iij Månadaga och sedan osåldt stånda fiortan daga, warder
tå ey then pante åter löster, haffue tå then
wåld som pant haffuer han äga eller sälia effter iij goda Manna mätordom, tue
å hwars ythra wägna.

Will någor then Pant vtsettia XI.
honom satter war, sette vt för så måga peningar, som han honom ståår före,
och ey mera, och göra honom witterlight som
pante äger, medh tuåm Mannom, huem han
sätter Pantenn, och löse äganden thenn åter,
om hann will, och lete rätt sin medh then panten äger, warder pante minne tå Lagh
giort är, medh honom gånge till tess han vt

2 satte

ſatte, och ſöcke ſin rätt medh honom, Sätter han thänn pant för mera rätt, än han honom ſtår, böte xl mark till treſkiptis, Målſäganden, Koninge, och Staden, orkar han ej botum gånge till arffuodes förſt för Målſägandem, Sedann för Koningen och Stadenn.

XII. Nu Will Man ſin Pant återlöſa, och thänn ſom pant haffuer kräffuer mer än thenn ſom han åter kräffuer och hann thet ſant, lägge fram ſå myklit hann kännes före fongtan och Länt, och göre ſedan edh ther å, effter ij hand ſkull giffs, om ej äro Wittne till. Alla panter the Man ſkall ſelia, eller återlöſa, tz ſkall alt göras medh tuggia Manna Wittnum.

XIII. Nu then tijd Byiamän och thera Grunna Köpſlaga, tå ſkall huarthera annan hielpa till Kööp, och låta han köpa tätt han tingar och åkomer, än han gitter, huar thera gör androm förkööp, böte iij mark till treſkiptis, Målſägandem, Koninge och Staden, och thenn gånge till Köpet ſom förre åſtod, än Tuggia Manna Wittne äro till, eller wärie ſigh medh tuggia Mana ede, och ſielffuer tridie, om gäſte Kööp wari ſama lagh. then ſom inum fäll ett, böte iij mark till treſkiptis,

och

Balchenn.

och them som förr köpt, gånge till Kööp sit.

The Byiamans Svena som ~~XIIII.~~

haffwa sit egit godz, och swa weder läggning till xl marck, måga selia och köpa som andra Byiamän, epter gamblom Stadga, och the Svena som haffwa sit egit och swa vid läggning till xx marck, måga köpa hunder, getzskin, Buckskin, raa och torra, och tu þrÿ halffnom dekrom, och ey heelom, gråskin, Mårskin, Timbrom, halffnom och ey heelom, om Smör, Talg, fläsk, wari sama lags. Är Svena som minne haffwa sit egit godz och swa wederläggningar, än xx marck, måga ey köpa hunder, getzskin, eller Buckskin, dekrom heelom eller halffnom, och ey hunder effter hundetalet, utan wari ther aldeles widerskilder. All annor skin, som Mårdskinn, graaskin, lekatta skinn, och hwad skinnd thz är, måga the köpa effter skinne talu, ett, tu, þrÿ, huru the Wederkoma, Lambskin, Kelinga skin, och Klippinga skin, wari i sama lags, Smöör, Talg, och annor tolkin loffwas them ey köpa, utan marcko heelom och halffnom. Thet såå är underståndande, att alt thz öffwer heela dekra taall är, eller Timbra taall, eller öffwer halfft lijspund, Smöör, eller Talg, måga te ey

Köpa

Dätta är intz capitell, wtan hörer alt till föra capitlett

Köpa, Köper någor annorledes, än nu är ſagt, och warder ter till wunnē med tuem Manom, böte vj mark, Målſäganden Konunge, och Staden, och haffwe förgiort y hann Köpte, tage tet Konungen och Staden, orkar han ej botom gånge till arffuodes för Konunge och Stadenn, och te Löſe Målſägande rätt till ſigh.

Löſe Målſägande rett till ſig etc.

Tär y Törket ſtåår, är märkiande att ſådana Målſägande haffwer ingen ſkada fått utan att allenaſt han een annā medh ſådana olaga Kööpſlagan beſlagitt haffwer, elliest haffwer Målſäganden högſta rätt, ſåſom nu ſeer om ten till arffuodes ſkall gåå, att Målſägandenn är förſter.

XV. Hwilcken Något köper i Båtom

och warder ter till wunnen med tuem Manna böte iij öra till tweſkiptis Konungen, och Staden tage y hann Köpte eller wärie ſigh medh tryggia Manna ede, och them ſålde böte ſamaledes, eller wärie ſigh ſielff medh ſine ede, att hann ej aff them lagen wiſte, Thessa Leffuandes och Döda ſkall Mann å Almennings Torg köpa och ſelia, eller böte ſom ſagt är, Vngt och gamalt, hwad fää y hälſt är, och alt annat ther till Stadenn föres skall köpes och selies å almenniges Torge, eller böte iij mark till treskiptis som förr är sagt, och ther han köpte Konunge och Stadenn, än han warder ther till kummin medh twem Mannom, eller wärie sig sielff, när wilie, Sama Lagh Wari om then som sålde, tå äger han penninga quarra haffua, som han fick för sitt Köpenskap Wtan han haffer förr warit medh tolkt befunnin, och will ey budett hålla. Thätta märckies om then köpenskap, som millan Inländska Männ Timar, såsom Helsinga och andra Folka, och som offuan att Köpstadenom koma, selia sin köpenskap, wilia Hälsinga eller andro Folka, som aff Köpstadenom koma selia sin köpenskap i Stadenom, thät möga the wäll, och tå i Oppenbara bodom.

Tessa Wärdöra må Man både köpa och Sälia i Skipom åt Saaklöösa, Som äre, Korn, Kalck, Sill, och Sidall, koppar, och Jern, och medh Köpenskap samma, Wtan thär före böte, som förr är sagt, Tå måga bönder Sälia sin rogh i Skipom.

~~XVI.~~ Dätta stycke står i samma cap:

Sill och Kalck Tå Andra Lagböker haffua Tegell, och Kalck, och ther synes och lijkare wara.

Köpmåla

XVII. **Jngen Man må köpa och Sälia,**
eller någro handa kööp göra å Malmon-
ne Norra eller Södra, vtan i Stadenom
millom Norra broo och Södra broo, vtan han
böte vj marck ſom Sålde och them ſom köpte
till treſkiptis Koninge och Staden, än the äro
tueggia Manna witne, eller wäris ſigh ſom
ſagt är, och haffue förgiort thz hann köpte,
och så thz ſom ſålt war, till treſkiptis Koninge
och Stadenn enſkilt, än the äro tueggia
Manna witne, eller wäris ſig medh ſom ſagt
är, Kalck må man att köpa å bådom Malmom.

XVIII. **Löttmångara måga millom På-**
ſka och Pingeſdaga å Lande kööpa
Saatköſa, thz ſom tå Köpenſkaper är, ſå
ſom fäälage Longt och gamalt, huar ſom län
ger köper, eller i androm Tima, haller köper
han något annat än fäälage böte vj marck
till treſkiptis, ann the äro tueggia Manna
wittne, eller wäris ſigh medh vj Mannom,
fälz hann åff edenom, och orkar ey botom,
gören ther mådh ſom för är ſagt.

XIX. **Fogatan Borgmeſtara och Rådmē**
ſkola all åår een Tima i huariom Må-
nade, i huariom Stadh gierningis

Manna gierning läggia, effter thy the pröffua Tij dena wara, så att the ſom köpa eller ſälia få fullt igen, för fullo: Säll någor annorledes än the thz läggia, böte iij marck till treſkiptis, och ſå offta hann thz gör, och tar medh haffuer förgiort thz hann ſålde, Konunge och Staden: Säll Kötmångare förderffuat kööt, för annat än thz är, och warder ther till kommen medh tueggia Manna Witnom böte vj marck till treſkiptis Målſäganden, Konunge och Staden, och Fougtan medh Rådhmänno haffue macht göra medh the böterna huadh the wilia. Äre thy witne till, wärie ſigh ſielff ſiette, falſkar någor ſina gierningh, Säll ther bättre än thz är, eller gör något annat falſkt å ſina gierningh, böte vj marck ſom ſagt är, och Fougtan medh Rådhmänne göre ther medh huadh the wilia, Der kar hann ey botom, gånge till arffuodes ſog förr är ſagt.

Falſkar någor ſina gierning thå Tätta är förſtåndandes om Skomakara, Skrädara, thå Icke om Gullſmider eller ſådana ij om them är ſagt tillförenne.

Alla daga ſom Marknada ſkolo hål- XX.
las i theſſom förnämpdom Köpſtädom,

2 ſom

Köpmåla

Som i Westerååhs, Vpsalum, eller huilkom Stadh thz är, tå skall ingen köpslaga om Söndagen, vtan en annan dagh som Måndagen, eller andra dagar må man både köpa och sälia som lofflighit är. Tuå dagar fulla skall Mann köpslaga till tridie afftonen, the som till Stadenne koma, framdeles är merkiändes, att huilken åårsens, vtan Marknadh Stocholms Månn koma till några Köpstäder, som offnämn till liggia och drifffuå sin köpenskap medh them, tå må the köpslaga medh thera bondom, som thz haffuer aff ålder warit, och effter thy somliga thera Köpstadz Manna breff tillseyia. Samaledes köpen och the offnämn till aff Köpstadz männ, och the vtan till koma medh Stocholms Byiamanne och bondom, och gästom wider boot xl marck å både sijder, huar som annorledes köper, eller aff köpstadzmannen, bööte huårttera xl marck, Konunge och Stadenne. och ther giffuis aff. M: vij marck. J ingom Skipom eller å Malmom skolo the någott köop göra vthan som i Lagbookenne ståår.

Bondom och gestom iä Bondan ståår här för boandom them Mann plägar kallas Jnbyggiare.

Att thz

Balckenn.

Altt thet Jern och annan köpenskapt XXI.
som Smör, Koppar, fläsk, och annat
tolkit Mann köper i Westerårse, och andro
Köpstadom offuan till, eller vtan, thz skall ther
wägas före, än thz vt föres, Köper Man Jernfaat,
eller annat tolkit, och låter thet quarr bliffua
offuer wintaren, tå märkes medh Stadzens
märke, tå thz är wägit, och gälle ther ingen
thz sama om andra wicht, tå hann will thet
bort föra. Alt thz Jernn, Koppar, fläsk,
och Smör, eller huad thz är aff Köpstadenom till
Stockholm föres, och thz vthskipas eller slåås,
thz skall thär wägas. Sendate Köpstade sina
Skip till Tyskland, och sitt Jern ther medh, eller
något annat, tage Stadzens breeff ther å, att
thz fullt wäger, och wari saaklööss, i Stockholm
om ader wicht, vtan thz kunne ther vtskipas,
heller skiäs, eller ther finnes någor mistancka
innä, allt thz godz som vtlandes skall föras,
huad thz är Jern, Koppar, Smöör, eller annat
tolkit, thz skall förr wägas, än thz vthföres,
huar som annorledes gör, haffue thz förbrutit som
owägit är, änn till äro tryggia Manna vitne,
Och allt thz Jern till Stockholms kommer, och ej
wäger fullt, thz tage Koningen och Staden,
huar Tunnabindare skall haffua ett märk,

ke

Se huar om sig som han skall mätä medh sina Tÿnnor, Trääfaat, Jernfaat och andra gierningar, och finnz ther någon falskt medh, att thz är ejj så rätt, som thz skulle wara gånge ther om, som allt annat falskt godz.

XXII. **Ingen Man må i helsinga lande**, Dalerne, Jemptelandh, eller huar thz är å landeno någon Marknads driffua, eller ther någor köpslagan driffua, för änn Konungs skatter är Vtkommit, och Vptagin, Sedan loffues allom ther i landeno fara och köpslaga i rättom Marknadom, tå Som te Laga hållas, huar annorledes göör gånge effter thy här näst Vtskils.

XXIII. **Huilcken Man ten konungz Fogate** eller een Embetz Mann frimer å Lande Köpslagan driffua, såsom hoffmäna Svena, Presta Svena, Bönder, eller andra Män, tage aff honom thz hann köpte eller sålde, och ther till xl mark, än han warder lagliga tillwunnin medh landzlagom, och thz xl mark wari Konungs egin Saak, och thz hann sålde eller köpte, warder någor fången i Stadeno aff thessom förnämpdom Mannom, och warder ther tillwunnin

medh

med tuggia Manna witne, wari lag sama oc tage halfft Konunge oc halfft Stadenum, oc thz som ther mådh köpt war eller sohldt före, Ty all kööp skolo i Stadenom göras, både Landzmanna oc Köpmana millom, oc thär sin kööp göra, oc ey å lande eller annorstädes. Ingen Bonde må köpa i Stadenom några handa kööp fåå lade, eller hwad thz är, at han skall thz åter utselia i Stadenom, wider boot som förr är sagt. Hwilkem i thesso målena ey orkar botum, gånge till atffrödis effter thy tilböör.

Hwilcken Man gör androm skada å sino XXIIII.

Hgodzse medh willia, såsom annor bygger qwerner, oc annor offnäm, oc thz godz under är, hwad thz häldst, Salt eller kläde förderffwas aff them offnäm å bygger, oc äro Tuggia Manna witne till, at han hond then Skadann giorde eller så foran, böte honom allan skadann åter, Dööll hann at han honom them skadan ey giorde, oc äro ey witne till, eller baar å tagin, wäri sigh effter thy honom saaken winis, fälz hann åth edenom, fällis till sakena, Orkar hann ey then skada återgella, löse hann medh atffröde sino, wider Målsågandenn som honom skull gaff.

Om

Nu kann thz aff wåda tillkoma och ey medh wilia, böte tå honom hwar fierde pening, aff skada hans, och å fullann wadh effter thy honom skull gaffs, falz han åt Edenom, fällis till Sakena, orkar hann ey boten, gånge till affnödis som förr är sagt, Em them skada Mann gör androm i skipum eller annor stadh, wari samma Lagh.

Hwilckin Wijn låter miäta medh

XXV. Stopom eller Kopsinger, vtan Fogatans eller Rådmanns witne eller orloff, böte iij mark till treskiptis, Målsägandenn, Koningen och Stadenn, och haffut förgiort falit, och thz tage Koninge och Staden. Sätter hann thz dyrare, än thz warder satt wari Sama Lagh.

Hwilcken Man Wijn, hwaria hada

XXVI. Wijn thz hälft är, Miöd eller andra Dryckter will medh måto eller stoop falskt haffwa, hwad dryck thz hälft är, seije till Fougtan och Borgmästara wider boot som sagt är, att the thz säte, och å skall Fogaten närwara tå thz säz, eller någor aff hans

wägna.

Balckenn.

All måått som till Wijn, Miöd eller Trampns ööl, och andra Dryckia skolo merckias förr än aff them mätz, eller Säls, och tagas aff them som ther warder tillsatter ett eller twå, eller så många han wedertarff, och ingen sälie aff themme Dryckiom medh Kannsom eller andro måto, vtan the wari förlijckad widh Stadsens måto, Hwar thz gör och warder funnin widh första girningh, och gör ther medh ena marka saak, göres medh honom som medh andra falskarom, eller warder hans wijth, wärie sig som förr är sagt. XXVII.

XXVIII. Hwilcken Man som gifwer Wanmåto å Wijne, böte iij mark peninga till treskiptis, Målsägandenn Koningen och Stadenn, för Wannmåto aff Miöd, böte ena mark till treskiptis. för Wannmåto aff Tramsööll vj öra till treskiptis, för Wannmåto aff ööl Swenst, iij öra till treskiptis.

Proverb: XI. Statera dolosa abominatio apud Deum: ett falskt mått är en wederstyggelse hoos Gudh.

Deut: XXV. Non sit in domo tua modius maior et minor: Lät icke wara wti titt hûs tu mått, ett större, och ett mindre.

XXIX. Hwilcken Man som Will något aff the som förnemde Dryckiom sälia medh Tunno hann skall them altingis wti stopum

Dit

Vt sälla, och i Swenskom Tÿnnom miäta, Thänn som annorledes Sääll, och warder ter ill kommen medh twem Mannom, böte vj mark till treskiptis, och haffuer förgiort ther hann sålde Konungs och Stadenn, Wijn miödh och alla andra Dryckier, sälias effter thy the goda äre, och effter thy the sättias, och ey Dyrare, Ingen må Transöll eller Rosantzk eller någott anat öll vthskänckia medh Stopom, vtan Sielffua Kÿiamänn, Huilkenn Mann som ey later köpa sinom Dryckiom, Wijn, Miödh, och annat tolkkitt, som hann warder sater, haffuer förgiort sakin eller hwad thet är, och vj mark för olydnona, och ther må han ingo affsälia, vtan hann sade ther; å Rådstuffuona tå thet sattes, att så myckit war förlingatt, och thet skall hann hålla medh sinom Edh, hwar annorledes gör, böte som förr är sagt.

XXX. Med första Skipum måga alle geste in till Staden och Landett komma Liggia ther och köpslaga effter thy i Lagbockens Sigs. Ingenn Mann, må på Landet fara eller rijda, och göra någor Kööp, ell skuld inmana wijdh sin xl mark Konungs och Stade till treskiptis, Så giffuis Målsägandem ther aff vj marck, och haffůr förgiort thz han ſålde eller indmanande, Konungē och Staden, än ~~the~~ han warder ther till vůnnē med Tůlff Mannom, een aff Konungz Råde ſkall in till Staden koma tůem ſinnō om åårit, ſåſom förſta dagh Tingeſdaga, annā om Sancti Jacobs dagh, och hann ſkall allom gäſtom och Byiamannō rätt ſkipa innan fiortan dagha, effterthz han haffůer för then rättenom ſittit och een aff Erkebiſcopens Capitlom ſkall tå i Staden koma med them aff Konungz Rådet, att allom rätt ſkipa geſtom och byiamannō aff hoffmanne ther te kunna ey annars rätt aff fåå, och ſå göre. huar Biſcop i ſino Biſcops dōmme.

Alt thet godz ſom är, kläde, och ānat

XXXI.

tolkkit ſom gäſte och Byiamanne till Staden föra, thet måga te åter bort föra att Saaklööſa, än te fåå tätt ey ſälia. Enn will någor bort föra, thz ätas må eller drickas tätt må hann ey vtan Fougtans och Rådhmanna orloff widh xl marck, och thz medh ſom te bort föra, Ty te ſkola pröffua ſigh, huad tätt må wara vtan almogans ſkada eller ey. Alt thz godz ſom kläde och annat tolkkit gäſte och Byiamän till Staden, och Landz föra, tå ſkall thz rätt färdigt wara, och ſin längleek holla efter vij tätt böör, och fordom ſtägade, och tänn ſom thz förer, han ſkall them Mann tär medh wara, ſom tett aff honom köper, är Klädett icke ſå i ſinom Längleek tå ſkall affſlås i penningom, ſå myckit ſom tätt är minne, eller ſijmere, eller tage Koninge och Staden, och böte ther till xl marck Målſägandeu, Koninge och Staden, och tänn ſom Klädett köper, hann ſkall thz läta ſkrijka eller haffue ſom hann köpt haffuer, Samma Lagh wari om allt annatt thz Mann till Landett förer. Salt och Krijdder och hwad thz är, ttann tär ſijnes inbundit falſkt medh wari Samma Lagh, om bottna ſom ſagt är, fins ther falſkt medh, tå ſkall godzet Sielff bönas, hwar ſom köper antinge Kläde eller anat ttan ſom nu är ſagt, böte xl marck, Koninge och Staden, ähn tuggia Manna witne äro till, Wijtes thz honom att hann haffuer ther köpt, eller Solt, och äro ey witne till, wärie ſigh medh vj Manna eede, fäls hann åth edenom, böte ſom förr Sagt är här ond.

Låta Skrijka tå Tätt är hann ſkall målath och åth Ryggen medh een trååd.

Nu

Balckenn

XXXII. Nw tå Fougtan eller hans Embetzmänn haffwa i Skipom köpt, och tagit thz hann will effter thy som sägs i Skipmåla Balkenn, tå skole gäste å hwadan te äre komne sit godz wpp i Klädes huuset Skipa, och alt i Sänder föra, och inge annan Stadz, Såsom Kläde Lärofft, Krijdder Koppar, Rökelsse, och alla handa Speczerij, alt thz som må wägas till och aff, och thz alt skall skriffwas, för änn ter något affsäls, Skiper Mann thz ey wpp, eller later thz ey skriffwa, som nw är sagt, böte xl mark, Koninge och Staden, Lönir hann något wndan, och warder ter fågin medh. haffwe thz förgiort thz hann wndan lönte, och med fyretijo mark som förr är Sagt. Alt Wijn thz gäste till Stadenn föra, thz skall wndskipas i Stadzsens Källare och tär Sälias, Aff tesso förnemde, som är Kläde, Wijn, och hwad tett är, skall Lego affgiffwas, effter gamblom Stadga, hwar som bortfaar för än han haffwer huusalegona wtgiffwit, böte xl mark, Koninge och Staden, Salt eller annan Tunga som gäste föra skall skipas i wppenbara Salwboder, och tär sälias, och i ingom Källare eller baackbodom. Tätta förnämpda som är Klä

de

Köpmåla

de, läroefft, och annatt tolkin, ſkall heelom hundradom, och heelom Stÿckiom ſälias, och i ingo ſtuffuom eller alnom, och ſpetzerij heelom Puſſno, Salt heelom läſtom, vtan han ſeer fattigdom och minder haffua, Tå ſkall ʒ alt i ſamder ſälias, tå loffuas them ſom aff Gothlandom ära ſälia Skippundom Salt, och eij minder. Ingen må och annorledes Köpa. Hwilkenn annorledes Sääl och warder ter till wunnin medh tweggia Manna Witnom, böte xl mark, Konungen och Staden, och haffue förgiort ʒ han ſålde, Konunge och Staden, Tå tage Målſägande tär aff x mark, Sama lagh wari om te ſom Köper. Är han är Köpſtadz Mann, Bonde och andre tolke i theſſo målens böte iij mark, och tage åter ſina peninga ſom han medh köpſlagade, eller wärie ſigh ſielff medh ſins ede, att han eij aff them Lagenn wiſte. Nu kan gäſte få någrom Mann ſit godz, att han ſkall ʒ ſälia åt hono, antinge lönliga eller uppenbarliga, ſåſom Kläde i ſin gaubodh, Styckiom heelom eller halffuom, winter eller Somar, i Staden eller vtan, eller huar gäſter är inſtädes eller icke, warder han ter till wunnit, böte geſten xl mark Konin

ge

gen och Staden, och förgiort ty han till salu lät,
och then som selia skulle, böte lxxx mark, thåå
tage Målsägandhen ther aff xx mark. Ejj
måga gäste låta föra sin Köpenskap, eller
sit godz i andra städer, eller i Marknada
och låta thär sälia, utan han haffuer för
giort godset ty hann färde medh xl marck,
Konunge och Staden, än till äro tuggia
Manna witne, och Målsägandhen tager ther
aff xx mark. Nů kan någor finnas som
rätt gör, återa wägna, antinge i Markna-
der eller annor städz medh peningõ eller
wärdörom, hwåd han skall haffuå thär
aff några båtna eller ej, böte lxxx marck
och ty han medh foor, både sit och gästens, och
the böte gästenn som förr är sagt, än till äro
tůggia Manna witne, och Målsägandhenn
tage thär aff x mark. Kan någor finnas
thän thär gesta peninga till sigh tager, att han
skall ther medh Köpa gestenom i Staden godz
till handa, och skall therföre aff honõ löön
haffuå eller och ej, och gör ty ej rättzliga
Kööp och uppenbart medh honom, att han
Saaklöss skall wara, för allom brottom,
Wari ther om Lagh och sanck, som sagt är,
förre både medh gestenom och Kiöpmannom
giffs någor tolkin skull, och twå äro witne till

ſom ſagt är, wärie ſigh medh vj Manna ede. fäls han åt edenom, fällis till ſaakena, orkar hann ey botům gånge till affſnödes för Konunge och Stadenn ſom för är ſagt. Jngi Mann göre högre kööp medh någro Manne, eller borge mer, än hans godz räcker wijd boot ſom för är ſagt, och hůår göre ſin ſkůlt efftertÿ han Köpſlagar, wider booch ſom ther om ſigs.

XXXIII. **Allan ten köpenſkap geſte, hwilcke** te hälſt äro ſkůlo göra och driffua i Landeno, och Staden, hůår te äro aff Flandern, Tÿſklande eller Gotlande, han ſkůlo te göra medh Köpſtadzmanno wider xl marck ſaak, Konunge och Staden, och förgiort ty ham köpte eller ſålde wnderſtåndande i thenna Köpenſkap te ſkůlo här Köpa, ſom är, Smoör, Koppar, Jern, Humbla, Talg, Ställ, ſkinnwirgh, och alla handa godz, och ty ſkola the Kööpa heelom och halffůom Skippůndom, och ey annorledes, ſaſom ſtÿckiom Koppar, vtan tän ſom Stäåll, haffůer mehra än han må honom Skippůnd vpfylla, och alt ſkall tolckit å Wågena, eller å pundar-

Lata

Låta koma, och tår mådh wågas som tilbör, huar annorledes köper eller säll, böte xl marck Konungh och Staden, och haffwe förgiortt thz hann köpte, eller sålde som förr är sagt. Siell skulo geste köpa, brändan och ey obrändan, wijdh boot å både sidom, som förr är sagt. Torffua gester Smöör wider till sin kost ett pund eller tuu, tåå skola te köpa aff them Swiamanno som byggiä i Staden, te till koma och driffua sin köpenskap och aff ingo androm Swiamanno tår till Stadenn komer, wijder boot som förr är sagt. Finnes någor then som Smör köper Lanteliga till sin kost, och later i Tunno stöta, wari ther om lagh som förr är sagt. Alle aff Finlande, utan Åbo Swiamänn, Nyalande, Rodenom, Helsinga Lande, Hästringalande, måga ey köpslaga, utann i Stocholm, wider xl marcka saack, Konungen och Stadenn.

†

Lanteliga komer utaff aduerbio lente, thz är sackteliga förståndandh.

Korn skolo geste köpa heelom säkom, och ey minne, både aff Swiamannom och Bondom. xxxiiii.

Thå loffuas them aff Gotlande köpa iiij pund i Sender,

huar

Köpmåla

Huár ſom annorledes Köper, wari boot ſom
förr är ſagt, och tám bonde annorledes ſäl
böte iij marck, eller wärie ſigh ſielff tridie,
att hann ey wiſte aff tän Lagen, eller
huåd Mannz the wåre, Skipmán wari
i Samma Lagh medh gäſtom i theſſo må
leno e huådann te äro, förty att the
Lagen weſa och Byggia i Stadenom,
Jngen gäſte ſom Rotan till Komit aff
Flander, eller huådan the ära, måga nagot
Kööp ſinom millom göra, antingen ſälia
eller Köpa, medann the i Landena äro
Wider boot ſom förra är ſagt, aff huårie
el marck, tage Målſägande e marck,
och aff huårie iij marck, tua marck, och
ing aff thÿ ſom ſålt är eller war, eller
Kööpt. Hatta ſkall wittnas medh tue
Mannū, och wärias medh thÿ Mannom,
än äro ey wittne till, Huár ſom war
der fälder, och orkar ey botum i theſſo,
gånge till arffwodes för Konunge och
Stadenom.

Balchenn.

Skipmåla Balchenn.

Hwrů Man skall sitt godz Vpskipa och ther medh farra tå thz kommer Till Stadenn. I.
Vm Skipa färdh. II.
Vm någor warder vtbijrdes kastader medh wilia eller wåda aff Skip. III.
Vm någor hugger sönder Ankare sträng medh wilia, eller ter fästo å land äro bortt. IIII.
Nů kan Skip till haffs driffua kommer i Skipbrůtt. V.
Nů hugger Man togh sönder medh wilia, VI.
Om Skips båter warder huggin aff mz wilia. VII.
Nů gör Mann Skip skada medh wåda. VIII.
Nů liggia Skip widh brona, o hanor koma 2 till. IX.
Nů kommer Skip å grůnd, och eij kastas, och kommer last inna, hwrů thz skall återgällas. X.
Nům Skepar Mann godz i annars Skip hono 2 inlades. XI.
Nů om Ledhsagare. XII.
Nů leijer Mann Skip och will thz eij behålla. XIII.
Nů samleijia Mann Skip. XIIII
Nů slapper Man tůg aff handa eller anckare. XV.
Nů om någor indbijrdes hůgger tåg eller Skiparmann Sielffůer. XVI.
Nům hwrů länge något godz skall å broo liggia. XVII.
Nům göra te skada som Widh broon liggia. XVIII.

Skipmåla

I. **Hwilcken Man till Stadzens** hampn kommer medh Skip, han skall ey thz godz för vpskipa, för än han haffr thz Konungs fougta budit, eller them i hans Stadh äro, och hann thz Sielffwer seedt haffr, medh tuåm Männom, som framdelis sigs, will hann ey heller gitter thz godzet köpa, tå må han thz Laghliga vpskipa, och i hws Låta koma, och tå thz fougten will aff th godze haffwa, thz skall han hålla iij dagar epter honom, eller hans büdh, sääll han någro androm aff thy godze som fougten will haffwa, innan te iij Dagar, och heller thet ey effter honom, som sagt är, haffwe förgiort alt thz hann medh för, och i Sta,, Dem före, och thz tage Konungs fougte vnskylt.

II. **Såmykin Frid haffwer Man j** sino Skipo som i sino Gårde, ehwad skilnade thz hälst skeer, thz skall alt rättas och dömas, effter thy saken är, och hoon kann hända, hwad thz är dråäp, såår ell an

III. **Ligger Skep i Bryggio leye Warder** Mann ther vthslaffandes a° Siöön och äro Bryggia Manna Wittne till vitne till, böte xx marck till treskiptis, Målsägandenn Konunge och Stadenn, thann som thet giorde, eller wärie sigh medh vj Manna Eede, Ligger Skip i Anckarläghe, och warder ther någor Mann vtborddes kastader medh wilia, böte xl marck till treskiptis, nu kan Tima ther aff wåda, och kommer blånadh ther aff, Sårmååll eller blodwithe eller någoth ther hans lijff må skada, wärie sigh siellffuer sitte, och böte iij marck, Målsägandenn enfaalt, Timar honom ther aff någon skada, göres ther medh som sigs i Dråpmåla Balckenom om thet är Drååp, eller i Sårmåla Balckenom om thet är Såår, Orkar hann eij botum för någro thera gånge och så som ther sigs, huad thet Timar medh wilia eller medh wåda.

Hugger Man Ankares streng. IIII

Sunder medh wilia, eller thet fästo å Land buin är, böte iij marck till treskiptis och äther strängenn så godan som han war eller fästo, efftther goda Manna sijn, och mätordom, Orkar han eij botum gånge till affrödes som förr är sagt.

Nu tå

V. Nw tå Råger hugger Synder å
naars strang, eller thet fästo å Land
är bundin, och gör thet medh wilia, och skipet
drijffwer till sioo, och kommer skipbrut
ther innan, eller affstår skada, eller mister
lijff sitt, komer ther i Manwerkit, giffwe
lijff för lijff, och komme ingo botum wider,
ann vij Manna wittne äro till, eller wärie
sigh medh vij Manna Ede, fälz hann åff
Edenom, fällis till Sakena, och haffwe thå
Målsägandén wåld böter taga om hann
will, eller göre medh honom hwad han will,
tå skåå att Koninge och Stadenom få sin
rätt, om böter tagas.

VI. Nw hugger Man tug sönder medh
wilia, böte iij marck Målsägandenom
Koninge och Stadenom, och gälle ägande
åter Tugena så gott, effter goda Manna
mäkordom, komer ther skade aff, warj ther
om Lagh som förr är sagt, om Dragelse
och Karka, warj sama Lagh.

VII. Nw Warder Skipsbåter aff
huggen medh wilia och tappas bort,
böte åter Båten, effter goda Manna
mäkordom, och böte vj marck till tes skipins

Måls

Målsägandenn Konunge och Staden, kommer ther skade aff, böte som förr är sagt. Tappas ey baten bort, böte tå vj marck till treskiptis, förr affhugget. Hugger någor annars dubber aff, wari lagh sama, tappas ankaren, gälles åter medh goda Manna mätzordom, orkar han ey botum gånge till arffwodes som förr sagt, Hwad thz hälst är thenna skadar förr andro och skepom tillhörer och gör thz medh wilia, böte åter skadann, och mz iij marck till treskiptis ann till åro tuggia Manna witne, kommer ther skada aff, böte effther thy skadann är, orkar hann ey botum gånge till arffwodes, vtan thz gånge å lijff hans eller hugg eller sting eller affhugg kan komma ther innan, eller annat tolkit.

Nu gör Man androm skada aff

VIII.

~~skeel~~ wåda, och ey medh wilia, hwad heller hann hugger honom aff Ankares sträng, eller Ankara, eller hwad thz hälst är, eller kommer diffnader ther aff, böte honom åter twidigen aff skadanom som han fick å sino godzse, hwad thz är, effther goda Manna mätzordom, och vj Manna Edh, att thz waar wåda och ey wilie, och wari saaklöst om al hann saakora som hann skulle ther giffwa Målsägandenn Konunge och Staden; Nu Kan någor Mann förderffwas ther aff skipbrutt, böte thå .xl. marck Målsägandenn enskyllu, och thz skola ey Männ wetha hwådh thet är sannom, fälle thet hann, wari fälder, wärie thet hann, wari warder, hwådh heller thet är aff wåda eller wilia.

IX. **Nu kan Skip till Staden komma** roande eller Seglande medh godz och will läggia till Brona, och affskipa, thå skola the Skip som barläste äre och förliggia, läggia Vndann, och lätha hänn till brona koma, huilkenn thz ey gör böte för hwår dagh som hann för brona ligger iij marck till thesskipz Målsägandenn Konunge och Stadenn, om honom warder tillsagt medh Stadzhens och Rådmanna budh i tuggia Manna närwarú, Vtlan han ey botom gånge till affwådes som förr är sagt.

X. **Nu kommer Skip å grund, och** Lossas ey, och torff Kasta, alt thet godz som kastatt warder, gälle äfter

både

bådhe Skip och godzset, effter marka taall och huar Mann skall göra sin Edh, ther till att han haffuer rätt giort aff thy godzse som hann haffuer ther i, Nu kann them skilia om kaster, tå skola the råda som flere äre om kaste, koma och Männ i haffznödh eller Siöö, och komer å Siöö, och aff sinne, och torff nå kasta, thz godzset ther vthkastas gälles åter som för är sagt, kann them åthskilia om kastet, tå skola the råda som flere förfarne sätte Männ.

Nu skipar Man godz in i annars XI.

Skip vtter änn hann Skiparen till, säger, eller före stadgar, och lägger Löön ther å, haffuer förgiort godzset, och ther tage Skiparen enskylt, och till wreskiörs xl mark, Målsägandenom Koningen och Skiparen för Tiuffnaden, och thera Tiuffuer, änn till äro vj Manna Wittne, eller och om hann ther Sielffuer kennes, Nu orkar hann ej botum warde slagin widh stuppona och fly Stadh, som för annar Tiuffnader.

Nu Skipar Mann godz i annars Mandz Skep, vtter änn han förlägger, och säger sedan skiparen till, haffuer tå Skiparen wåll Låta affskipa om han will, och tage frakt

Hor [illegible] Cap:

Laff

aff godze ſom han later ther aff föra, effter thy ſom hann haffwer aff ſwordit, Mannenom Löön aff Skiplegone ter ull, kombr kaſt i Siönenom, och är ey thz godzet fört aff fört, kaſtas thz forſt wth ſom han oloffwa Des inſkrifwade, och gälles ther ingätter för, wtan at them förr ſande om Skiplegone, änn kaſtett i kom, hwad hann wille thz föra ſom annat godz eller ey, och tåå tage full Skiplöön aff thy ſom kaſtatt warder, kaſtas meer wth, gälle åter epter marka tall, effter thy ſom hwar i Skiponi haffwer och alt kiſto får gälles åter ſom thz reda penninga wore, och ij mark aff ena, aff thy kaſtatt war, och ſå opta at Mann hender kaſta godz i Siöönna.

XII Nw leyer Man ledſagare, ſom them ſkall leed wyſa, och Segla öffr Siöö, wtan allan ſkadha vijt the för Läggia, och Seglar ſedhan å grunde, och the faa ther aff ſkada, haffwe wåldom lijff hans, tå för tuo rätt, än ey Mana wittne äro till at hann giorde them tolkin ſkada, kommer å them Siöö, och aff ſinne wari ſaaklöſs för allann wådha.

Leijer

Balchenn.

Leÿer Man Skep litet eller stoort XIII.
och will sedann ey hålla, thz han leÿgt haffuer tå fästa pening ther å giffuins, haffwe förgiort fäste penings sin, och giffwe et halffua Skipslegona, än ull äro inggia Manna witne, haffuer hann och något indskipatt, och Seglar wtt hampn, eller i hampn, och ååts må see å Borde, och will sedann fra Skipett skilias och Copskipar, Thå är all Skipslego förwunt, Samma Lag waaj om them som Skip låter å Lego, och will ey hålla thz han lego sålde.

Nu ten tima Man samleÿa skip XIIII.
tå må ingen affgånga, vtan Skiparens orloff, gånger hann aff, och haffuer något indskipat, giffue full Skiplöön, haffer hann intz ind skipat, och gåår tå aff, giffue halff Skiplöön.

Låter Skiparen sin tåg aff handom skippa, eller huru många thee XV.
woro gälle Skiparen åfer allann skadan, för tåget, effter goda Manna mätzordom, brista tughs eller Ankaar, waaj thz Skiparens skada, släpper han Sielff tåghs aff handom, haffwe Sielffuer Skadann.

2 Hugga

XVI. Hugger Skipara ſkiparena tog vtan ſkiparens orloff eller wilia, gälle åter ſkiparenō, effter goda Manna mätzordom, hugger hann ſielffuer, haffue ſielff ſkadan.

XVII. Alt thet godz till Staden kommer medh Skipom, tå ſkola the ſom thätt godzet föra Tunga läggia vppå Mans broo, ſå att thz bliffuer thär liggiande, ſom är Koppar, Sill, eller Jern, Salt, eller hwad thz är, och ey ſkall thz godzet ther ſäliias vthan thz ſkall Skipas i Bodor, eller vpp å almenninges Torg, eller böte thenn godzet ther lägger iij marck, till reſkiöns för hwar Dagh ſom thz godzet ther ligger, om wal wari ſamma Lagh.

XVIII. Lägger Man fäſto å annars Mans broo, eller Påla, eller fäſte bandh, och kommer ther någor Skada aff antinge huſa loſſningh eller annars, för derffwäg, aff Mans byggningar, böte honom åter allann ſkadann, ſom han ther fick effter goda Manna mätzordom, vt aff hwars thra wägna. Hic nihil deſicit, ſed ſequitur textus.

Huru mong

Balchen.

Skipmåla Balchen.

Rådſtuffwo Balckenn

Hurú mång Måål man må kära om eenn Dagh. I.

Nu huru många Rådſtuffwo dagar ſkola wara i ena weko, eller huario weko, huru Borgmeſtara och Rådmänn ſkola Rådſtuffwo ſökia, och om bruut hera ey koma till Rådſtuffwo tå Konungs Bud komer till Rådſtuffwo, eller thäm warder Oukunneliga om Stadzſens ärande att tala. II

Nu om nagor moth Kongtans och Borgmeſtara Domi wädiar, huad huarthra ſkall moth ſkiia. III

Nu än ey warder wädiat moth Kongtans och Borgmeſtara Doma i rättom Tima. IIII

Huru Rådſtuffwo dagar ſkola hollas å Torgeno å rättenom tott, och huru moth them ſkall wädias. V.

Nu än nagor beder Läſa Stadzens Laghbook för ſigh, och will ey wädia under Konings. VI

Nu huru Man ſkall annan ſtämpna till Rådſtuffwo, och om böter hans ſom ey will före komma. VII

Nu om nagor orkar ey botom ſom bröt ſighe warder. VIII

Nu giffwer nagor androm ſkull, och will åter wenda, och om Twetali. IX.

Nu giffwer Kongtan och Rådi nagrom Manne ſkull för Saar, Dråp, Skadhwijle, eller anor brut, och ey them ſom Målſägande är. X.

Nu än flere Männ ſtämpne enom till Rådſtuffwo, oppå eenn Rådſtuffwo dagh. XI.

Nu

Rådstůffůo

XII. Nw om vebrutt som göres vtlendis eller Jnlandes, och tå vtann Stadenn.

XIII. Nů kommer Mann till Rådstuffůo, och beder Laga doma, och kan them ey få aff fogt: Borg: och Råd.

XIIII. Nů än nagor will them Man ey i wåldfesta som brůtsligenn warder.

XV. Nů läggia fogtan Borgmestara någrom Mann dagh fört att han skall androm penninga betala.

XVI. Nw huru lån skall aff någro vth domas.

XVII. Nw om besättningh.

XVIII. Nů torff then Man borgan widh som besätter är.

XIX. Nů får Mann borgan för sigh, och faar sielffr vnda.

XX. Nů kommer them till Rådstuffuo som ey besätter är och ey them som åkärde.

XXI. Nů kann them Mann besätter war offtare skull giffwas å samme Mann.

XXII. Nů huru Landzmänn skulo Borgas.

XXIII. Nů huru åkärandenn äger swarandenn medh witnom binda, och huru swarande skall edh fästa.

XXIIII. Nů kommer them till Rådstuffuo som edh will gå

XXV. Nů huad wittne aff Landens mägho ga. gånga i Stadenom, och huad Manna i Staden skolo wara wittne aff Landzmannom.

XXVI Nů huru wägfarande Männ och Ridande månne edh gånga.

XXVII. Nw fäster han edh som ey är boolfaster

Nů

Itē kommer hann till Rådſtuffuo ſom eedh ſkal XXVIII.
gånga hwem hann må vthgiffuas.

Itē än någor lyger aff androm heder XXIX.
eller ähra.

Itē om oqwedins ordh. XXX.

Itē om någon miſtormis hām Mannom XXXI.
ſom gånga om Stadzſens ärande.

Itē än Stadzſens Swena, eller Fougtans XXXII.
Tiuna något brytha.

Itē hwilke Männ ſom måga bära Stekemetz XXXIII.
i Stadenn, eller annor Wapenn.

Itē för hwad brott Mann må burgamm ſewia XXXIIII.
i Stadenn eller ey.

Ey må man flere måål å annan i.

Kära om een Dagh än tryy att
ey ander hindras ſom ſigh kära willia,
flere än tryy tā Oſgötha Lagenn holla
att Mann ſkall icke kära till anna påå
een Rådſtuffuo dagh meer än ett måål
och thz ſijnes haffua bättre ſkäll mz ſigh.

Tree åro Rådſtuffwo dagar i eno ii.

weko, Månadager, Odenſdager, och
Lögerdager, tå ſkall Fougtann och Råd
männ till Rådſtuffuo koma, döma och
käramåål höra, effther thz tilbörr och tilhörer,

och särliga the Borgmestara och Rådmenn thet året ſkola ſittia och rätta medh Fougtanom effter thy the Stadgade woro om Valborgmeſſona, ~~huilcka andra~~ andra eller the ey koma till Rådstuffuo, tå Fougtan eller Borgmestara them bud ſenda, böte vij öra peninga huar the ſin bud förſittia, och tage Fougtann ij öra ter aff, och ena halffna marck Borgmestara thet ååret ſittia, och thet andra Konings och Stadenn, utan han kann wiſſa ſann förfall, Och huann thet Borgmästara ſom thet året ſkola ſittia och döma å Rådstuffuo, komma ey till Rådstuffuo tå tridie ſinne Rådstuffuo klockan ringer, böte ij öra huardera ſom tå ey komber Och huar Rådmann medh them ſkola döma en öra. Huilckenn byiamann eller anna Mann ſom bud faar aff Fougtanom och Borgmestara, eller aff them i thera Stadsäro, antinge han ſkall någrom Mann om gäld ſuara, eller om huad thet är, och komber ey, böte iij marck, halfft Konings, och halfft Staden, Och huar ſom bud faar Rådmanna eller Byiamanna, eller aff Borgmestarom, tå Konings bud till Stadenn komber, eller them warder om annor Stadhens ärande tala, och kombe eij till Rådstuffuo, böte iij m Stadhenom enskylt, och thz wari alla Borgmestara och Rådhmanna ensaak, Hör någor stund å Rådstuffuo, eller vte för rettenom, tå Borgmestara eller Rådmän döma, vtan käremååll höra, böte huaris them han thz gör ena halffua mark Konungen och Stadhenn. Jnga doma måga Borgmästara eller Rådmänn döma, vtan Fougtan eller hans bundh är när, och Fougtan skall skipta een in för sigh som rättern skall sittia, och alla Rådstuffuo daga timeliga till Rådhstuffuo koma.

Jnga doma måga Borgmestara &c. Detta stycket kann inte wääll hollas windhmacht medh mindre thz holles och propert windhmacht som här staare effter följer, att Fougtan skall altijdh timeliga skicka een i sin stadh, elles bliffua många Saaker oufrättade för Fougtans borto warelses skull, thz doch inte böör att skee..

Nw kan så tima at antingen III.
fråga~~re~~nden, eller åkärranden, låter sigh eij nöija åff Fougtans eller Rådhmanna

Dome

Domb oc rätt ſom the Döma, tå må han wädia ſigh vnder Koningens medh xx mark peninga inna the otta Dagha, effter thz honom Domen Dömder warder, oc ter ſettis fullan Borgan före, oc Fougtan Borgmeſtara oc Rådmänn ſällia emoth xl marker Dömbs honom ſama Domen ſom te forenddo, Fougtan oc Rådmän honom Dömdo, haffue forgiort te ſama xx mark. Tage en halff tridding Fougtan å ſina ſielff wägna, oc en Tridding Borgmäſtara, ſom Domen domde, oc tridding the Rådmän ſom när woro tå Domb Dömdes, oc andra thee thär ej när woro, haffue ther medh intz göra antingen gällande eller vpbärande, warder annor Domber honom Dömder, haffue thåå ~~Sama~~ Fougtan oc Borgmäſtara forgiortt te ſama xl mark, Målſägandenom eenſkylt, oc tage åter ſina xx mark, oc ſåſom Fougten Borgmäſtara oc Rådmän te xx marker ſkola ill treſkiptis vpbära, ſå ſkola te xl marker vtgiffua.

Vnder Koning: med xx Marckā

Hui Man här i Landens ſkall appellera medh peningar, Sÿnes wara ſaaken, att Man winner ther intz medh, meer än ſina huffudSaak

saak, och intz tätt Mann på samma saak beslo-
tatt haffuer, såsom i Vpsla Land och annor
Städz skeer, therföre appellera te här och vtan pl

ningar

Huilken moot Fougtan och Borg IIII.

mästarna Doom ey wediar inna otta
daga, epter thz Domen dömder är, stån
de fuller och faster, och haffue aldrigh wäldh
optare wädia å ham.

å rattno

Samma Rådzstuffwo dagha V.

skola wara å Torgeno vte, som inne
i Rådstuffuone, Tree skola Fougtana wa-
ra, een å Koningens wägna, och tuå Rådh-
männ å Stadzsens wägna, annar Swensker
och annar Tysker, will någor wädia mooth
thera Dom, vnder Fougtan och Rådmanna
Dom, site wider tuå öra peningar, som lå-
gestan skolo framläggias, och tåm tage Foug-
ten ther vte sitter, och the tuå Rådhmän medh
honom döma till thesskipies, ämm honom dö-
mes samma Domer, warder och honom annar
Domer dömder, haffue the vij förgiort ena
halffua mark, Målsägandenom enskylt, och
tån som wädiat haffuer tage åter sina ij
öra. Å Torge Vthe rä. Thz är tätt wij ser plägi
kalle Littzle rättend.

Nu

VI. **Nu än någor will ſigh ey låta**
nöija åt Fougtans och Borgmäſtara
Dom, och will eij wärdia ſigh under Konungs,
Beder läſa Stadzſens Lag boock för ſigh, Lägge
fram å diſkenn fämm öra penninga för Foug-
ten och Borgmäſtara tätt åhret dömer, ~~een~~
~~öra~~, och Stadzſens ſkriffuåre en öra.
Fram å diſken fem öra tå För ten miſtaur,
Ka han haffuer till Domare att mennandes
te ſkola döma hans ſaack annorledes, än ſom
Lagen ter medhom innehålla.

VII. **Nu will Man till annan Kära**
tå ſkall hann Stadzſens Suenn till
han ſenda, och han låte förbinda, att ha
ſkall till widermååls Koma, tän dagh ſom
Rådſtuffuo dager tär näſt är ſuara för ſigh,
och tän Mann han låter förbinda, giffue Stad-
ſens Suennen tå penninga i arffuodes löön,
Komer han till Rådſtuffuo tän dagh han
warder förbundin medh Lagum botum, eller
peningo, thz är wäll, Komer han eij, eller
han förfals wittnes hans å Rådſtuffuo, att
han är eij i byjnom, eller Siuucker ligger
en Tima annan tima, tridie Tima, böte ſuar
ſin iij öra penninga till treſkiptis, Målſä-

gande

gånden Koninge och Staden, Komer han eij
fierde ſinne förfals looß till Swars, tå
wari fallin till trem Marckom ſom förr war
ſagt, och till hůffůd ſaakena ſom honom
ſkůlle föregiffs, änn full wittne äro till, och
näpna ſedan Foůgtan, Borgmäſtara och
Rådmänn twå Byiamän medh Stadzſens
Sůknom näſta grana tens Mandzſens ſom
åkläres, att te fůllan pant Målſägandens
få, och Målſägandin giffůe iij peninga Sůk-
nenom för arffůodet ſit, och the iij peninga
ſom ära förbůdz peninga tage vpp aff Swa-
randes pant medh gälleno, eller tå ~~han~~
han wider ſigh ſkill, ſedan tage Stadzſens
Sůkna och Foůgtans fůllann pant för tresko-
na, aff thij ſaaken är till, och them wyſt warder,
och ſama tuem Byiamannō närwarandom.
Nů kan then pant ſynas wara tå leſs brůck-
liga boot halffwå mera. Jngen ſkall dierffwas
till göra någon walzwerck å ten brůzligen är,
vtan late tå han för Foůgtan och Rådmn
Koma, will han tå eij ſin brůtt bätra, läti
tå Foůgtan och Rådmän fůlt för brůtt hans
aff godzſe hans vthmäta, hwad han will
eller eij, är eij redo godz till, mäti aff Jnduid-
iom hans, äro eij Jnduidio till, mäte aff

hůſez

hůsom hans och Tompt, tå så, att han eller arffwinga hans ij löösa måga, innan Natt och åår, än thet hws eller Jord är, Sama Lagh wari om them förbiuda Later, än swåra De komer till Rådstuffwon, och å kärandew ey, tå så att hann wari fallin till sacköran och ey till huffwud saakenne.

VIII. **Nů orkar han ey botům eller geld** sin giëlda som honom skulle förgiffs gånge tå till arffwodis, först för målsägandeu, så för Koningen och Stadenn, wilia te han saaklösann giffwa, haffwe tå Målsägandew mest wåld hann lösann giffwa.

IX. **Nů kommer någor kärande till Råd**stuffwo, och giffwer androm sack, wender åter och will ey lagliga sina kärů folla, böte iij till treskiptis Målsägandeu, Koningen och Staden, och haffwe förgiort rätt sinom, kann koma i twetalan, antingen å kärandes wägna, böte iij marck till treskiptis som förr är sagt. Ingen haffwe wåld wider sina xl marck Målsägandeu, Koninge och Staden till treskiptis, och förgiort sinom rätt wider them hann skall å kära, sin käramåll vijt niderläggia, för än te för Stadzsens rätt haffua warit, och huar å tolff stämpnonå, som är, antingh å Swarandes wägna eller å Kärandes, böte xl marker som förr än sagt.

Tuetalan tå Efter så sker skall Man bliffua widh thet som förre sades.

Nu giffwer Fougtan, Borgme x
stara eller Rådmann någrom skull, sägher att hann haffuer giort såår eller blodwite, eller huad thet hälst är, och säger han hemligha wider Målsäga bööt haffua, och hin säger ney, haffua tå förem da Borgmestara och Rådmän thär samm witne till tueggia Byiamanna the thet swäria wilia, att thz waar sämkt och skäär skrijft å sama dygne, eller är oppenbart, haffua sama wold hann widerbinda som Målsägande wore sielffuer, och Målsägande haffwe förgiort sinom rätt, och xl markt, och alla the medh honom woro som förr är sagt, och thän brutet haffuer, böte Konunge och Staden effter thy brutten är, orkar ey Fougtan Borgmestara och Rådmen witne som nu är sagt eller är ey oppenbart, wärie sigh epter thy som saken giffs.

Rådſtuffwo.

Ter ſan Vitne till tweggia Manna ſa Kongtanom och Borgmeſtarend giffs icke wijtz, ordh ter te ſielffue äro åklagare, terföre moste the haffua wittne, eller gierningena oppenbara warda

XI Nu ſtempna flere Man enom till Rådſtuffuän än een Mann oppå een Dagh tå Rådſtuffuo ſkall hollas, tå ſkall then Mann förſt Stämpna lätt förſt ſuaras, och ſedann huariom effterthy han ſtämpder är, förthy, att ey må een Mann i Sänder ſuara flerom tilltalum än ene. Nu ſäger huar ſigh forra ſtämpt haffua, tå wittne then hann ſom ſtämpde medh ede ſinom, ähn ſå wider torff.

XII. Warda men ſake i androm lando eller i andra ſtäder uthann Rijkes, och warder ey forra ändatt än the till Aſpaſunda Koma, tå böte thz alt effter Stadzſens rätt. Alle the brutt ſom bryttes millan Aſpaſund och Stocholm å Uthlänſka Manna wägna eller Judlänſka, Uthann the i Skäriom Bryggia, Ligge i ſama Lagum, Kan någor Mann eller bonde, eller annor nå-

got

gott byjta millan Staden och Konings hamn, eller millan Stocholm och Korss hampn, eller i Åsena som Stocholms marck är, Ligge alt i Samma Lagum, samma Lagh haffuå alle än, Det Städer Indrijkes innan sina Stadzmarck och huar Männ samman koma indrijkes, eller Vtan, och warder ej ändatt i them Stadenom the först illkoma, tå haffua the ej marckt the niderlaggia, wider sina xl marck huar om sigh, för än the haffua warit för enom rätt i samma Staden, för samma bruut, och går thet å lijffuit hans, ehuar gierningh war giordt, Indlandes, eller Vtlandes, gånge lijff för lijff, än han ej botum formå: Äro the och annor bruut böttes effther thy the äro. Orkar hann ej botum warde rätter hans effter thy brutten äro, huad någor åkärande är eller ej, och är gierningh Vppenbar, och tå är the målet för Vtwernande medh skälom för än lijff eller bruut hans tages, ehuru the illkommitt är, tär skall gierningh ransakas soon giörs, eller giordh är, och böttes ther Mann byggier.

Nu kommer Man till Rådstuffwo XIII.

och beder Laga Doma, aff Kongen Borgmästara och Rådsmän, öffuer the han klä,

Der

rer, tå ſkall Fougtan Borgmäſtara oc Rådhmän honom rätt wijſa, om thz målet han kärer, oc thz ey länger draga än till annan Rådhſtuffwa dags eller tridie, är thz maäll wande oc ieff är i tå ſkole alle Rådmän tridie Rådhſtuffwo dags ſamman koma, förän the döma ſkola, oc werſa thz målet ända, eller äro oc så ſtoor fall orſi, warder ey tå thz målet ändat, eller thänn näſta Rådſtuffwo dags ther efftir komer, böte Fougtanu iij marck peninga, oc huar Rådhman ena marck, oc tätta ſkall gånga till treſkiptis, Målſäganden Koningen oc Staden, eller Swerie thz att the ey them lagh weta, eller att the i thera Lagh ey ſtånde ſkriffne.

XIIII. **Nu tå Mån till Rådſtuffwo koma** oc bruthlige warda, oc gånger han bortåth ofeſto oc haller ey tijdnona, öke ſin bruut medh threm Markom, oc ſedan halffwa mera, så offta honom budh ſendes huad hann komer eller ey, männ oſätt står vtan lagha förfall äro. Teſſe budh måga ey flere wara änn try, ſedann mätes thuffwund ſaacken oc bruut hans, Så vt aff godſe hans ſom annor bruut, vtan han medh Fougtans oc Borgmeſtara oc Rådmanna minne oc orloff affgåär. Tetta wari Lagh. Huad thz är om gäld, eller annat

Sama Lagh haffuo alle andre Köpſtäder. Orkar han ey botum, gånge till arffuodis ſom förr är ſagt, ähn ſå äro bruttin till. Huår ſom Konungen Borgmäſtara och Rådmänn, förbiuda någrom te ſijn emillan kijffua å Rådſtuffuo, eller annor ſtädz, att ingentera ſkall anna̅ i ordom gielda, eller giärningom, wari bruut alt hans godz, eller xl marcka ſaak, eller lijff och godz hans, timar tera millan inna̅ att ij budett ſtaår, gånge te boten förſt ut till treſkiptis, ſedan tages bruttenn effter thy ſaakenn är. Orkar han ey botum gå,ge till arffuodes effter thy ſaaken och giärninge är, och wari teſs hårdare rätter hans, att bruttin äro meer, och höllt ey lydnona.

Åth ſeſtora̅ Thät är, att han ſkall räckia Kämmanärana hand för ſaakoran, Mään ſom lige wilie ſå förſtåås ij Kyrken, gånger han bortt och ofästa, ij är, om honom warder Lagh fäſt lagd, och hann will ike ſtrax fäſta Lagh, ſå är han an tå ike ſtrax fällt till Sakena, vtan föröker ſina ſaak medh iij marck, för olijdnona.

Nogrom tera ſina millom kiffua räa Detta Styrcken haffuer ſkiäll medh ſigh, för thy thet förer öffſerus till att binda ſaidh, ter ie ſee behooff göres.

Alt tet godz man loffwar geſten, geſte XV.

ſom han ij tager, och tår komer ey laan,

Zattinge

antingē helan Dagh eller halffuan, tett skall
alt samma Dagh wtdömas, antingē i pant eller
peningō, som thz för Domen kommer innan Sool
sätter, Kommer ther någor Dagh i, antingē heeler
eller halffuer, Dömis thå honom gäldet wt-
giffua inna sool sätter fiortan Daga ther epter;
haldz ey bundet och kräffs optare meer, göres
ther om som för är sagt, Kan thz tima att någor
går å kost medh androm, och warder kärtt å han
dömes ther om samma Dagh antingē pant eller pe-
ninga, hüsalego, Skiplego, förtient löön,
warj i samma Lagrum: Nu kan them ösemia
om gäldet, annar säger Lätt wara, och annar
ey, Lägge thet till twggia Manna witne som
thär närworo thå stadgan thera millom, ther om war

2 gield

Dätta är ~~XV~~ inth capittell.

Nu Will han gierna gella, och orkar
ey botum eller gällom, och binder sigh till
allan rätz bätringh, skiudis thå faste Do-
mer hans, och hwru gäld hans äro tillkomne,
Stånde thå till Målsägandē Koninge och Sta-
den som hans rätt, som förr är sagt, Thå så
att när thz är tillkomet aff orkar, haffue thå
Målsägandē minste rätt.

XVI. **Nu tage twå med samnade hand,**
någon godz till Lääns, och rymer annar
vndan, tage sielff aff them quarr sitter

2 och

Hin tage ſin rätt hwar han må: Kan thz wara att te både quarre äro, och kräffs ſynſa, haffue teſs gellet ey förgiort ſinom rätt, vtan huilkentera han fick, eller förtager, thär tage ſin rätt vtaff ſom te både woro. Riddare eller Prester, eller te Konungs ära, Sökia ſkolo, och måga beſättias medh twå Byia manno och ey medh androm, ſåſom Stadzſens Swena eller huuſens, bondans Kona må han ey byſättia vtan beggias tera gadz, häſt, eller hwad hoom haffuer medh att fara: Kyrkia må man byſättia.

Riddare eller Prester. Iå Saaken hwar, före Prester ſkole ſå wara Priuilegati, är ther att Preſtaämbetet är ſådant, att ter wilia icke många giffwa ſigh till, ſåſom Mann ſeer än i Dagh, ſaken är klar nogh för ögom.

Nu förſt ten Man borgan, byſätter XVII. warder, Lede tå Fougtans eller Stadzſens Swenn, än ey fougtans Swenn till är han om tell gatur, eller utt han borgan bedes, och tage borgann aff honom, och tage för affuode ſitt iiij peninga aff Käramdeno, och tå att ſwarenden ſkall them återgiffwa och gälla. Faar han ey borgan för ſigh, Ledes i Stadzens Järn och gömmo.

Nu kan

XVIIII Nu kan ten ſom byſatter war, borgan få, kommer han till ſwars, wari borgans Mann ſaaklööſt, och rätter ſökes tet aff honom ſom gäldſkylloger är, faar han undan, böte borgans Mann hans iij mark för byſättningena till treſkiptis, och wari fallen till huffwud ſakena, hwad thz är mera eller mindre.

XIX Ehwar ſom borgar för annan, och rymmer then undan ſom borgades före, ſware them ſom borgade, hwad thz är peninga eller annat ſaak.

XXI Nu kan ten till Rådſtuffwo koma byſatter war, och binder ſigh till allman rätt, kommer tå ey åkäranden för än Rådſtuffwon är hollin: Wiſſwis honom ſen loſs byſatter wardt, och åkäranden böte iij mark till treſkiptis, Målſägandes konungen och Staden, förty att hann ey folgde käru ſina. Nu kann thänn åkäres, annan tima åter koma, och tridie ſinn, och byſatter warda, letar ey tänn ſom åkäranden är rätt ſinn i ten timano, böte för hwarie ſinn iij mark till treſkiptis ſom förr är ſagt, och haffwe aldigh optare marck honom ſkuld giffwa, för te ſama ſaak eller byſättnia lata, orkar hann ey botum gånge till arffwodis.

Nu kan ten samma åkärandenn offtare tänn förnämda Mann skÿll giffua och bÿsättia läta, tå warda the kiffuande millom sigh, annan säger sigh bÿsatter haffwa warit för sama skulld, annar säger neij, Lägge thz samma till thenna Mannt att hann war bÿsatter medh hwad honom war skuld föregiffuins thz sama eller annat, Skÿia the för thz samma, warj saakloss, och åkärandenn bött iij mark till treskiptis, eller skÿia the och för anatt Letha sin rätt medh honom som tilbör, och hwar annan bÿsätt lather, tå skola the ut hann bÿsättia thera Förskilnath Wetha. XXI

Nu kan thet henda at Landzman bÿsatter warder för gäld sin, och får eÿ borgann för sigh aff Kiöpmanno i Staden, borge tå fougtenn för honom, och thz gelder aff godsset hans ämm thz räcker; hwad thz eÿ räcker gånge så in till affsnödet för thz som för annat gäld, är thz så att hann är eÿ utlänster, och haffuer eÿ thz hann må gelde med, tå warj i Stadsens göma, ther till godsset kommer effter honom, hann må sin gäld medh gälda, och tå giffue fulle för kostenn sinn. XXII

Han

hann i heftelsenn förgiorde, tå skall Målsä-
gandenn honom twå peninga till födo få hwarn
Dagh, mädhan hann i fängelssenn sitter, förmå
hann ey gäldh sinn lösa, gånge så han in till
åffuodes för gälld, som för annan, Sama
Lagh wari om Byiamann, ann tolkin måäll
kann hända.

XXIII. **Nu kan ten som kärar ey orka**
binda till sakena, then som hann kärer
till, å thän Rådstuffwo Dagh han fäär
Swärenn, och thän å käres binder wij för sigh,
tå skall then hann å kärer i sama stadh nämpna
witnes sin, och thäm sama Dagh edh gånga, eller
näsßta Rådstuffwo Dagh ther effter. Nu kan
och wara Dåsmåäll, och ey witnesmåäll, och
them som käres tilbinder wij för sigh, tå skall
hann i sama Dagh å Rådstuffwo Lagh fästa
effter ty honom sakenn giffs, och then Dagh
Lagenn gånga, som Fougtan och Byiamann
honom förelåggia, såsom annan Rådstuffwo
Dagh, eller bidis. Nu kann han edh fästa
innan then Dagh han må ey edh gånga eller
Swäria, låte tå sigh Consentia medh Måls-
äganden, om then Dagen han må edh fölla

Semils

2

ſemier them ey om Dagenn, tå lägge Fougtann och Rådhmän hanom thera millom ſom för är ſagt.

Dölſmål och ey Witneſmål

Dylſmåäll är thz, ter enom wytes något, och han kan ey läggias frå ſigh medh witno vtan medh edh, åklagare kan icke heller binda honom ther till medh witnom, Witnesmåll är tuärt emoth.

Nu kommer ten till Rådſtuffwo XXIIII.

ſom edh will gånga, och Målſäganden kommer ey, eller är ey i Stadenom hem, tå Fougtan och Rådmän them ſama edh gånga, och wari ſå laghliga gångin, ſom Målſäganden när wore, och haffuä ingen macht them edem quellia. Nu kann hann åth eden fällas, wari tå fallin till ſakenne, ſom han tillkärdes, och böte iij marck, Målſäganden och Konungenn, hwad thz är om peninga eller annat: Kann han och tenn Dagh förſittia ſom han ſkall edh gånga, wari fallenn till ſama ſaack, ſom förr war ſagt, Tredſkas hann, wari ſama Lagh, Dööll hann ſigh Dagen haffwa tagit och warder tillwunnin, wari ſama lag orkar hann ey botinn, gånge till arffwodis. E thetta ſtycket i thetta föreſkreffna Capitell,

Hand

handlas huru Mann skall eder gå, Män för än thenna Lagen woro at Mann skulle edh gånga, plägade the brucka ett heet Jern, at han skulle, läggia sina hand ther uppå och wari sedann frij: J Keysare Lagen ståår pyningh med Jungfru, eller annatt, Män icke at Mann skall gånga eedh, Medh mindre the koma honom för een sadana Mann, ther icke will swäria falt, och är bätre at een oskyldigh warder pynt än een skulle swäria een falsk

2 edh

XXV. Ingen Wittne måga gånga

Jaff Landeno och i Stadenn, och ej af Staden och å Landett, ehwar Mann griper till Ledznär. Alle Bolfaste Männ, som bonder och andra tolcke, ähn the skäliga ähre, måga Witne gånga i Stadenom för Dråp, och Såår, och annor tolckin, än the när äre, tå tolckin händer, om gäld och the tolckin tilhörer, måga the eller andra Landmän ingen witne gånga, Säste här om wari i sama Laghum som sagt är.

Griper till ledznär. Ta Eff är ranfarckning wäg

2 far

XXVI. Wägfarande Män må ten sama

daghs edh gånga, som hann edh fäster,

2 än

än edz fördt är, är hann Ridande, han må sino edh å sino häst gångaa, eller göra, och Lagh gånga, och Skipmänn i sinom Skipom, och Båto eller i Kampo som the liggia i, änn så widertorff och ey annorledes.

Fåster then Man eedh ey bolfaster XXVII.

är, tå sätte Borgan för sigh, och eedh sin, är ey Målsägande när tå eedh skall gångas, tå läte Fougtan och Rådhmän then eedh gånga som förr är sagt, Rymmer hann wndan Som them fäste, och fälls äff eedenom, tå böthe han Borgas Mann war iij marck som förr war sagt, och Buntij för saakenna, Kan han ey borgan fåå, göre medh honom som förr sagt är.

Nu kommer then Man til Rådstuff XXVIII.

wo eedh skall gånga, eller witne fälla giffwer Målsäganden Fougtan Borgmästara thänn eeden upp, wari så goder eedenn giffwin som gången. Nu skill them om framdeles, säger annar eedh wara giffwin, och annor ey, wite Fougtan Borgmästara och Rådmän tå wider woro, huadh them eeden war giffwin eller ey, eller haffwe thz medh Stadzsens breeff fästat.

Wari så god edh i än Målsäganden bör haffwa eden och ithe ir för rättann sittia.

Hwar

XXIX. **Huar som liuger ähro Mans aff** Manne, eller Quinno, böte lx marck till treskiptis, Målsägandenn, Koninge och Stadenom, än vi goda Manna witne äro till, orkar hann ey bötum, warde Slagin wedh Stupona, och förswärie Stadenn, och kome aldrig offtare i han, utan han warder halshuggē. Nu kann ther ey wara witne till, wärie sigh medh vj Manno, fälls han äff edenom fällis till sakena. **Varde slagin wid stupona etc.**

Thätta stycket är tagit uthaff Romare lagh och är rätt, att then som will bedraga een annan och koma honom på skam, att hann sielffwer vngäller thz sama. Est autem lex talionis Thet är, fåå lijka för skääll etc.

XXX. **Huilcken Man kallar annan oquē**dis ordh, och warder till wunnin medh tuem Mannom godom, och skäligom, böte iij marck till treskiptis som förr är sagt, eller wärie sigh medh vj Manna eede, orkar hann ey bötum, slå sigh sielff för Munnen, och seije lögh hann logh, och ware slagin wider stocken, och Rymme Stadenn, och komme aldrigh i han, uthan Målsägandenn beder för honom, kommer hand och i Staden oloffwandes, wari hans rätter tolkin som förr, och så opta han i Staden komber Loffuas honom i Stadenn wara, och gör tolka gierningh optare, warde tå slagin till stupona, och Rÿmme Staden, och kome aldrigh optare i Stadenn, medh böön eller annorledes utan hann miste tungo sina, Thätta äro ord som så skall förbötas, förnumen Tiuffuer, förnumin Mordare, förnumme Trääll, om hann frälst är; för numme Lÿgare, förnumen Horanson, förnum men Mordbrännare; Eller kallar goda Quin na förnummen hoorkona, förnummin skökia, eller förnumen Trollkona, eller förnumma för dödo, kallar och annor Mann eller Quinna, ett aff thessom förnämpdom Nampnom, såsom Horanssonn, Skökiosonn, Tiuffsson, och är ey medh thätta ordett förnummin, och äro till Männ till witnes som förr är sagt, wari booth halffua minne, orkar hann ey bötum, tå skall han wider Stockenn slagin warda, och ey thz heller Stadenn flÿ; utann hann warder optare thär medh funnin. Nu kann honom ey Wijtes wärie sigh tå medh vj Manna eedh än ey äro witnes till.

Nu kan tet så wara att Fougtan XXXI.
och Rådhmänn Nämpna Bÿamän om Staden gånga, effter Stadzsens ärandom

huad thz hälst är, warder tåm någott giortt antingen i ordom eller gierningo, lägge alt i tuiböte, Stadzsens Suena och Fougtans åra thÿ högst i ordom, ænn the Männ, Ingen Stadzsens ärende sökia eller gånga.

XXXII. Stadzsens Swena och Fougtans

De huilcka thz hälst æra, Skola wara böniske och räte i allom Stadzsens ärande och Fougtans wider Köpmän, fattiga och ricka, Landsmen och gäste, Natt och Dagh i allo sinom gierningo, inge sitt afftaga medh wåld eller någrom misthyrma, antinge i ordom eller gierningo, finnz annorleder, och warda the brotzliga, och äro full witne till, tå skola the sinn rätt bättra, som andre Männ, både i ordom och gierningo, och inga näder medh them göras, Utan rätte Fougtan medh Rådmannum öffr Fougtans Suena, och Rådmanne medh Fougtanom öffuer Stadzsens Suena, öffuer alle the brutt som kunna hända i Stadenom å thera wägna, eller them till kära komma.

XXXIII. Ihuilcken Stad Uthlenske gester komma,

tå skola the sin wappen niderläggia och thÿ them när sigh haffua, Män the i Stadenom äro antinge Dagh eller Natt, löndliga eller wppenbarliga, såsom Swerdh, Stekemetz, Lÿttinga, Båtarar, eller huad wappn the helst

2 åfra

æra, vtan rätta maatskniffuä, vthan the haff-
nå fögd å sigh, tå skola the Fougtans och Rå-
manna orloff ther till haffuå, och the skola wara
hwru thz må wara, huår annarledes gör, så
offta hann warder fången ther medh, haffue
förgiort Wapen, som han thär när sigh haffuer,
och vj mark till tå skiptis, Konungs och Sta-
den, orkar hann ey botum, gånge till aff-
wodes, och i hwario Stadh indrijckes måga
ey Byiamän Vapn bära, som nu är sagt, och
wider sama boot, vthann han haffuer egit
arff i Stadenom, eller orkar till xl mark
Witerligit godz, huådh the ära Jdkeliga i
Stadenom eller ey; Faar och Byiamän
aff enom Stadh och till annan, ärande eller
Köpenskap sin driffuånde, tå han ther
Kommer, wari sama Lagh om han, som
om annan Byiaman ther bygger, Hoffmän som
skola Jdkeliga sin ärande fara, både Konungs
och sijn till Köpstadom till een och annan, aff
och till, och huart thera ärande liggia, förty
måga the ey Wapen sin mista i Stadenom,
eller huår thz är; Bönder och the Män, Sä
dis Drängia äro, eller Lego Drängia the
måga ingen Wapen draga i Stadenom
wider boot som förr är Sagt.

Hoffmen skolo tå thär aff Kann Mann beslutа att thär ey liggia i Städerna, och ingenn ärande fara, bör them wara widh Sama Lagh i thätta styckett, som Borgare och andra, thätt är, gåå Ochann wärio.

XXXIIII. **För alla brutt Måga Byiamänn** och gäste i Stadenom Borgann sättia, Ochann ey gåår å lyff, och warder widh färska gierningh tagin. Och för all brutt i Stadzsens gömo sättias, Ochann hann brutzligenn warder, widh Konungh, eller Konungs Rådh, eller försmåår Konungs Embetzmans budh, Ehr hann honom å Konungs wägna göra bidder, och skäall ill ära, tå må Konungs Fougte råda medh Rådmanna Rådh, huad hann will hann i Torn läggia, eller ellies i Stadzsens gömmo.

Rådſtuffwo Balchenn.

Edzöris Balkenn.

Nu Ryder Man hem åth androm hess wiliande, att han will honom skada göra. I.

Nu kömer Man å annars mans gårde för ärendo sino. II.

Om än han skada får för än han till Bondas gårdh 2 kömer. III.

Om ma går i annars gårdh, gör ther blånadh eller bardhuggh. IIII.

Nu än dråp eller blodwijte warder giort i hemfredh. V.

Om Man får skada annarstädz än i sinom gårdh. VI.

Nu hittes Män i gårde såtta, och skiljas osåtte. VII.

Om Man hempnas å sått måål och bööth, VIII.

Om Man hämpnas effter bööter sätta. IX.

Om annar man hämpnas å anna, och annor gior the girningena. X.

Om man tager Möö eller Konu medh wåldh. XI.

Om någor gör försååth för androm å Kyrkio wägh, eller Rådstuffuo wäg, huad hann heller faar till eller frånn. XII.

Nu kömer skildnader Manna millom å Kyrkio wäägh, eller Rådstuffwo wäägh. XIII.

Om Kyrkio frijdh, eller Rådstuffuo fredh. XIIII.

Om Mann åltar annan aff laga till Målom. XV.

Nu leder Man anna till stock, eller annar stadh, hugger aff honom medh wåldh, ena handh, eller een footh, eller ~~een~~ finger et annatt ögat, ett öra, eller affslåår Näsa, eller Tungo. XVI.

Nu hämpnas Mann å Konungz Dom. XVII.

2 Nu

XVIII. Nu gånger Man hem åth androm, och förer han medh wåldzwerkom vthur hemme sijno

XIX. Vm Bonde råder hustru sina hårdeliga så att hoon fåår dödh aff, eller hustru dräp bonda sin medh wådha.

XX. Vm barne warder aff håårdeliga rådett, så att thet döör ther aff.

XXI Nu wijtes Manne Tiuffwa sack eller andr

XXII. Om Man beder annan Mann dräpa, 2 brůtt.
eller andra gerningh för sigh göra.

XXIII Vm Råån och thess Mans brůtt som thet gör.

XXIIII. Nu ligger Man i skoge, Ökene eller annor Stadz, och låter sigh till att Rååna.

XXV. Om Man gånger i annars Mandz trägårdh som lychter, och tager ther frucht medh wåld eller huad thet är annars.

XXVI. Huru Edzöra skall brytas, och the brůtt som skuda antingh i såårom, eller dråpom, eller blodwijte, tå Edzöra timar.

XXVII. Om them Man som göör flock och Sampninga åå fougatu, Borgmästara och Rådmänn.

I. **Nu Rijder Mann hem åth andro** eller gånger thess wiliande, att hann will honom skada göra, eller någor hans hions, eller någrom them i hans gårdh äre, eller gäst haffuer, eller them hans gårdh

2 söker

sööker i trångom, tå hann i gården kommer slår dräper, hugger fullom sårom, eller slår skeno benet blått, eller blodwijte. Alla ther mz åro i flock och farnöyte, the haffua alla brutit Edzörann, Sama Lagh warj om Skipsfridh, Rådstuffwo, hemligh hws fridh, och i androm som framdeles vptalias.

Thetta heter Konungs edzöra, ther någon bryter, thz som Konungen haffuer giort sin edh vppå at holla widh macht, såsom hemfridh, Kyrkiofridh, Rådstuffuofridh, hemligh hws fridh.

Rymmer Man hem åth annars II. Mandz huse eller gårde för owenom sinom, och hin som effter faar kaster, eller skiuter effter honom, så at han faar dödh aff fullo såår, eller blånadh, tager thz sedan han kommer i hans gårdh, som han ill hitta sööker, thå haffuer han, och alla the medh honom woro brutit Edzöret.

Nu kan thet saga hin som före III. löper, för än han i hans gårdh kommer, som han flydde till, thå haffwa the ej brutit Edzörand.

2 Nu

IIII. Nu rida Man eller gånga hem åch Androm Manne, än tå att the wilia skada göra, och gitta ey, och slå ingen till blods, ey hugga, ey dräapa, tå haffue the brutit xl marck till treskiptis, Målsägen Konunge och Staden; Bryta the hws, eller steno slå, eller skiuffwa Manne, eller skiuta, och kommer blodwite inna, eller blånader eller någott thet liffwe hans må skada, och äro vij Manna witne till, ther är Edzöra brutit, eller wärie sigh medh xij Manna Edh.

V. Nu kan then Man hemsöken gör warda i hemsökn dräpin, eller såår, eller Blodwite fåår, eller blånadh, i thy han hemsöken gör, tå är thet alt ogilt thet han fåår, Nu kunna the som före fara willia wndan fly, alt thet the få i gårdenom, eller å Tomptenom, thet är alt ogilt: Nu än the ägas wider i Lükona och gårdz ledt, och falla föter innan gårdz lükona, eller ledh, och huffwudet åt them hemsöken gör, wari ogilder, falla föter wthan, och huffwud innan, wari gilder. Thy at han tädan föll Som föter stodo

Nu kunna te ſom före fara ſtå. Thz är te ſom hemſoken göra, eller giort haffua, och hine ſom hema äro warde thäm förſtarcka, och iäga thäm aff igen, huad the thå få ther the hemſöken giorde är alt ogilt.

Nu kan ten löpa aff gårde ſom the uillzedho eller gingo hem åth, och dräper ſlåår, eller hugger, ſedann the komma uhr hans gård, böthe effter thy gierningh är i ſårom, eller huad thz är, och thy effter Edzöritt, huad han fåår ſåår, eller warder dräpin ſedan han kommer i ſinom gård, då böthe och ther effter thy målett war giort i ſårom eller dråpom, ſom han ähr i Stadz rätt, och ware i ingo teſſo Edzöre brutit. VI

Detta Capittlet thyjnes ſå lyda, att om them ſom hemma är, warder hin andra förſtarck ſom hemſöken giort haffuer, och föllie honom på ſitt hem i ſin egin gårdh, om han ämi ther giffuer hugg på honom, ſkall ther medh icke [illegible] Edzöritt wara brutit, thy han ähr och wärie honom deppå ſigh, i thz att hann förſt bröött hans hemfrid.

Nu hittes Män i Gårde ſåthe, och ſkiliaſ oſäärt, thär är ey Edzörit brutitt, VII.

Vtan

Vthan han gånger vthur gårde ſinom wreder, och hempter ſigh wapn och hielp, och gånger ſå åter i gårdt, hugger, dräper, eller gör någott thz förr är ſagt, tå haffuer hann, och alle the medh honom woro brutit Edzörit, Kan then Mann dö ſom hemſöcken giorde, för än han haffuer ſin brut bätratt, tå gälde arffua hans ſom han ärffde, effter thy the arff togho, och förr är vtſkilt.

VIII. **Nu hempnas Man å ſäätt Mååll och** böot, tå haffuer hann brutit Edzörit, tå ſkall thz ey Manna nämpd wita medh ſinom edhe, hwad heller annan ſkilnader kom tera mellom eller ey.

Tolff Manna Nämpd ſta Om them ey Manna nämpd röres allestädz i Lagen, ther ſom wiſſinge ſaaker förkomma, och menas icke ther medh the ſom för rätta ſittia, vthan ſkola vpſättiate ey ill att ranſaka om ärandett.

IX. **Nu må Man ey hempnas epter** böter fäſta, vthan han bryte Edzörit, vtan böter ſom ey borgada, och ſå ſe förſkilt, och böthes the ey them ſama Dagh the före läggia, tå mågo the hempnas, än

hempnas

hämpnas hann sedan borgher äro borgade, tå haffuer hann brutit Edzörit, nu än någott är bööt aff borghenne, tå måga the ey hempnas vtan kräffia thz åter ståår medh Lagenn.

Så måga tehempnas tā Om the tå hempnas haffua the icke ther medh brutit Edzörit.

Nu må man ey hempnas å anna X.

och annor giorde gierningena, hempnes han å anna, och annor giorde gierningh, tå haffuer han brutit Edzörit, tå skola thz ey Männ wita, huad heller han hämpdes å anna eller ey, eller them sama giorde gierningena, eller annor giorde them samma gierningh ey. thz skola ey Männ wisa, huad heller anna skilnader kom thera millom, eller hin hempdes å anna, tå haffr han brutit Edzörit.

Warder kona eller Möö Wåld tagin XI.

och warder tån Mann tagin medh färska gerningh, miste huffudh sitt, än till äro vij Manna wittne, warder han ey fågin medh färska gierningh, vtan finnes tå hans kläde eller henna riffuin, eller höres roop eller åkallan, och wijtes honom, och wittne äro ey till, lägge thz till ey Manna Nämpd råda halffua Nämpd Kärranden och halffua Suarande, wäria the honom wärj warder, fälla the honom Lagge thz till Målſäganden, huad han will häller böter taga aff honom, effter thz hann widerkennes, eller lijff hans, tå ſåå än böter tagas, att Konunge och Staden få ſin rätt. Will ey hann förekoma ſom bäntitt haffwer, råde tå halffua nämpd Målſäganden, och halffua fougtan och Staden, warder han tå wärder eller fäller, wari ther om Lagh ſom för är ſagt.

Tager Mann konu medh wåldh, och Rymmer aff Land medh henne, och warder han Lagh Liga Wunnin till the gierningh, tå äger han aldrigh frijdh, för än Konunga giffte Mann beder för honom.

Tetta Capitlet handlar om Qwinno fridh, thy thz är och ett ſtijcke ſom Konunge haffwer giort ſin edh vppå, att Qwinno fridh ſkall wara hollinn.

XII. **Nu ſitter Man å Rådſtuffwo** Wåg, eller Kyrkio wägh, eller annan ſtad för androm, huad han faar till eller från, Will han dräpa, ſarga eller bäria för än han kommer till Rådſtuffuo, eller Kyrkiom, eller fråå, och gör något thera, tå

ſaker

haffuer hann bruutt Edzöritt, vtan thz ser
aff brädhum skilnadt tillkommitt.

Nu kommer skilnader Manna millo XIII.
å Rådstuffwo wäägh, eller Kyrkio wäg
och ey tå aff Lagde affwund, får annor
dräpa aff androm, ther är ey bruutt Edzöritt

Nu sitter annor för annä å Rådstuffwo wägh,
Kyrkio wäägh, eller anna Stadh, och gitter ey
skada giortt, än tå at hann wilde, tå är
hoiter mädh ingo böter, hugger och han ther
klädhe hans, eller wåpn, eller skiuter, eller
skiuffuer, och äro vj Manna witne till, böte
xl marck till treskiptis, eller wärie sigh medh xij
manna Edhe, och huar tolkut timar i huusom
eller wägom som Edzöritt mätte brytas, än tå
att han sargar han ey, eller gör något thera och
komer thz i som förr är sagt, böte xl maarck
till treskiptis som förr är sagt, Samma lagh
wari om dörr brytas effther någrom, och
komer ey blånader, eller tolkut ſ.

Och komer tet icke **som för är sagt tå Tett** är om
Mann hugger i hans kläder medh wärie
eller annat, och komer doch inth widh hans kropp.

Nu dräper Man annan hugger XIIII.
eller stinger eller slår blodwite, eller

blånat

blånadh i Kyrkio eller Rådstuffwo sielffwe, tå ær Edzörit brutitt, vtan thet ær komitt aff brådom skilnadt, och th skola ey Manna wita, medh sino edh huadh thz kom aff longt affwndh eller brådum skilnadt.

XV. **Om Man eller Man aff laga till** målum, och komer ey hugg, blånader eller blodhwijte i, böte xl mark till treskiptis, och haffwe ey brutit Edzörit, och th skolo ey Mann wita, huadh han giorde thz trangder eller sielffwiliandes, eller hui hand åte han å Rådstuffwo Stämpno, dräp Mann annan, Sargar eller slår blodhwijte på wägenom till Stämpnona, eller aff Stämpnona, therföre att han stämpde honom, thå haffwer han brutitt Edzöran, Ten sinia thz å wägh för honom, och gitta huarcken dräpa eller sarga, eller slå blodhwijte, tå är hwer medh ingo böter.

XVI. **Nu leder Man annan till stock,** eller Stadh, hugger aff honom ena hand medh wåld, ena foot, eller stinger vth ögat, slåår aff annatt örat, Skäär, eller Näsa, och warder fången medh färska gärningh, giffwe leem om leem, än till äro

2 vi

vj Manna wittne ~~äro~~ eller wärie sig medh xij Manna edh, Then kann han icke komma tå Laghwinlo, ther till effter nu sagtt är, Then om Målsäganden will widh botum taga, böte för hwart ett xl marck, Målsäganden, Konunge och Stade, xl marck, och är ey bänitt Laghgiörit, mister Man nu aff thessom, böte fullt Laghgiörit, och andra boot ey, eller miste lyff sitt. Sama Lagh wari om Tungo, och Skaap, Then kann thäna i lyffut tillkomma, och äro till tuggin Manna wittne böte tå för hwar och ut xx marck, Målsägande, Konunge och Staden, xx marker, eller wärie sigh medh vj Manna edhe, Orkar han ey botum giffwe Lem för Lem, och så wari i allom affsaggom, Skär och han Skap eller Tungo aff Manne, böte lxxx marck, Målsägandenom xl marck, Konunge och Stadenom xl marck, dem Målsägandenom will widh botum taga, eller giffut Lem för Lem, fåär han ther aff dödh sin, böte effter thy i Såromålom skils, Om Skaap och Snöpningh som så sker medh wåhl, holla Östgöta Lagenn 40 marck för Lem, xl Konunge, xl Staden, xl marck för Son, xl marck för Dotter. **Lyffwe tillkomma rā** Thz är om han hugger thenom i skaap rätt wapna skiple och icke medh wåldh rā Så att

2 thz

tätt förståås icke om andra lemar än om skap eller tungo, för han ter dödh aff thå om han medh wåld warder snöpt, eller skap hans affskorit, böte effter vij i sårmålom. Thätta styckett är wisseliga orett, förty bryter then Edzören som gör hemsöken, och bryter hws eller dörr medh wåld, myckit meer måå thz wara brutit, tå een i sådana måtto tager hans lyff medh wåld, skörandes aff skap hans såsom framdeles klarliga förståås kan, Cap: 21. att hwar bör serdeles haffwa fridh å sitt lyff. förty här talas icke om thett som sker i rätt wapna skipte.

XVII. **Nu hempnas Man å konungs dom,** dräper eller hugger full sååre, eller hämpnes å han, tärföre att han witnade å moot honom för Konungs Doms, eller hämpnades å han, sedan han haffuer böött, wider hann eller sätt, wider han sina sack eller sitt fäderne wart lagliga för honom hämpnes han therföre, tå haffuer han och allate medh honom woro brutit Edzörit, tå skall thz xij Manna Nämpd wita, hwad heller han hämpdes terföre, eller anna skildnader bowter millom.

Nu gånger

Nu gånger Man hem åth androm xviii.

och förer hann medh wåldzwerkom wr gårde hans, än tå han bryter ey huus has eller giorde blodwijte i gårdom, tå han komer wr gården binder han medh fullom bånd, dräp hugger fullom sårom, eller ſtinger eller huad thettilſom han hälſt i ſätter, tå haffuer han brutit Edzörit, vtan thenſee eller annor theſs budh ſom Konungs dom haffuer, Eller ledes hann å Sanner Tiuffnader.

Nu kan Bonde råda huſtru ſina xix.

aff hårdeliga, ſå att hoon fåår dödh aff mooth hans Wilia, tå ſkall hann böta ſom warſkils framdeles för dräap, och ey lyff hans förgåå, tå haffuer han förwerkat alt thz hann äger aff henne godze vtaga, vij ſom löſöra, och thertan then halffue dell honom medh henne borde, ſom hoon giffuis till honom, Moder tage the ne arffua böter för henne aff hans godze, och gånge honom aldrigh äter till arffs, eller nagom ärftinga, vtan the haffua barn ſaman tå ſkola barn ärffua henna, och näſte Möder

nes fränder tage barnn till sigh, ter till till thes war-
da till skääls kommen, och giöre thet barnena hörer
till under sijn wärio, är ey barn theras beggias
till, tå skall under Möderne gånga thet hoon ätte, ty
att ingen äger them ärffua som han dräper:
Kunna och barn thera döö och haffua ey Barn
effter sigh, tå ärffua them äth Lägger som
ther heffnder och skadann fick: Så är och om
hustru dräp sin bonda, tå ärffuer hoon inthet
effter honom, och ey hinder dags gåffua sina
och ingen then rätt hoon war giffit och giffuin
till, vtan the haffua barn samman, tå skall bar-
net honom ärffua, och nästa fädernes fränder
som skola barnet i sino wärio haffua ther
till att barnet kommer till Laga åra, och alt
thet barno tillhörer: Ära ey Barn till, tå haffua
nästa fränder fädernes, till allan sinn rätt,
och böter för them döda, Wr dräp it thera
annatt medh wåda, tå skall thet bötas som skils
i wåda botum, och haffue allo ty förnekatt,
som huar thera borde effter annan haffua, och

Jngen äger ten ärffua han dreper ia ärffua.

Regula Communis

Thätta är een almenneligh Regula, och gör
icke allenast ten, vthan ärffuer honom, och
ifrå alla hans ärffua, såsom i thet och thett nest
följande Capitell, klarliga är att see, Och
är

är icke fadrenn så Målzman öffuer sit Barnn, att han råder fara ey huarn han will, thy må seer här, att Dråp han thet, tå skall han böta terföre öffterena, Samma skääll är och att om han faar illa medh sin Barnn, att öffuerheten bör straffa ther öffuer.

Om Barna Wärder aff hårdeligha XX.

rådet, så att thet döör aff, tå skall thet bötas före halffua Mans bööter till tagskyns Målsägan XXX marck, och ey liff förgaga, och ey ägr han aldrigh ärffua, som Dråp både han Dråp med wåda eller Wilia, Vtan Moder ligger ihiääll barn sit, tå är ey hoon wärd mista liff sit, eller ärffua, Vtan skriptamåål och bättringh taga, epter Kyrko rätt, och ey andra böter Vtgiffua, Kunno Fädernes fränder kära till henna, huy hoon låg barn sit ihiääl medh wilia Sinom, tå wäri sigh medh Vi Manna Ede, att hoon lågh thet aldrigh medh sinom wilia ihiääll, Vthar hoon ey then eden gånga, tå läggs thet till Vi Manna, huadhe wilia hona heller fälla, eller wäria, Warder thet så att hoon giptis, tå göme sigh att hoon låge ey barn sit i Säng medh hono Stiuffadren, Döör thet i säng medh honom tå ägi hoon mista ärffuedh, Tu Kunno the rätta

2 fäd

fäderneß fränder Barnsens, att thz war dödt
i beggias thera säng, och seyia the nej igh, tå
Lägge thz till xij Manna Nämpd, wäria the them
wari warda, fälla the them bötte som förr
är sagt, och medh arffwet; Dräpa the rätt bar-
net medh wåda, eller och sielffwer Fadher,
wari boot som skilis wåda bolum, haffwe tå
förwerkat arffwena, som han eller hoon ärffa
mätte, och taka arff som Barnena tilböör
äm thz är arffwoth komitt waar, Erffwe
näste fränder, eller Syskenin, om the till äro, äre
the offwermaga, råda tå näste Barna fränder
före arff thera, ter till the mågande warda,
och ey fader eller Moder. Nu kann annath
tera, som Stiuffader wara wållande dödh
Barnsens, så att thz ey dör i säng medh honom eller
them bådom, och werskilis så i Lagum, Ther
före gånga, ärffwe tå Modern, än hoon ey wol-
lande är, haffwer och thz Syskenin, bäre tåå
Vpp halfft arffwet medh Modern sina, Nu
än hwårkein Moder eller fader orkar bolum?
Orkar han ey them Eder gånga j Lagum
ära mera benägit till att hielpa än stielpa,
Ty her seer Man ath hoon icke kommer Ede
åstadh, vtan xij Mäm skola än tå ransaka
ther om för äin hoon fällis.

Nu wiles

Nu Wijtes Manne Tiuffsaak eller XXI.

~~eller~~ huario handa brutt halst är, tages
Mann haftas eller bindas och pynas offörwunnin
och ej vppenbarliga i handom tagitt, vtan Konungs
dom, eller rätz dom haffuer, tå Man thz gör,
och alla the medh honom woro, haffua brutt itt
Edzöriit, thy at huar Mann må fridh å sino
godzse haffua, å synnerliga å sino lijffwe.

Nu leyer Man annan, eller hwſbonde XXII.

binder Swenno sinom någrom Man drä-
pa, sarga, blånadh eller blodwijte göra, huad
them sama i thessom målom gör, antingh i för-
såtum, hemsöken eller huru thz halst händer,
wari så them som leijgde eller böödh i fulle sak,
som them thz giorde, än till äro vj Manna witne,
eller wärie sigh medh ej Manna Ede, wari så
them som leijgde eller böödh etc.

Tåttä är, hann haffuer brutitt Edzöritt, så
wäll them som gierningh giorde, och ther må
här, at ther hwſbonden binder Tienaren
göra någon illa är giortt, at Tienaren böör
intz wara hörigh etc. Oportet magis obedire
Deo quam Hominibus. Thz är, Man böör mera
lyda Gudh äen Menniskion: pp ma datum Dei.
Thz är: för gudz budhe skull.

Huilken

XXIII. Hwilcken som Röffwar aff annan i Stadenom till een örtis wärde, eller å Södre Malme, eller Norre Malme, eller inna Stadzmark, effter thy i wårdh. är ringt, och warder baar å tagin medh vj Manna wittnom, miste huffwud sitt, och gånge inge löſn före, i theſſo målumo. Nu kann ey wara witne till, lägge thet till vj Manna, wärie thet han, wari warder, fälla thet honom tå skall hand halshuggas, Röffuar någor till en öra å almanna gatu, om siälffua Dagh, och äro till tuggia Manna wittne, böte xx mark till treskiptis Målsäganden Konunge och Staden, eller wärie sigh medh vj Manna eede. Orkar han ey botum miste hand sina, Röffuar Man till halffmarka wärde om Dagh, och äre wittne till som förr är sagt, gånge lijff hans före, och komme ingom botum före, Röffuer Mann å Almennings torg örtinga wärde, böte ix mark till treskiptis, än till äro tuggia Manna wittne, eller wärie sigh medh vj Manna edhe, orkar han ey botum warde slagin widh Storsteenn, tola Målsägde beder för hono.

XXIIII. Nu ligger Man i Skoog, Skip, eller annor städz, och lägger sigh till att Röffua, warder han gripin å ten sama gierning

tåå

tå skall han till Rådstuffuo föras, ter skolo ey Man Näffnas, te honom skola wäria, eller fälla, än ey äro vj Manna wittne till, fäller han som Looffwet wilis, tå skall han halshuggas, och ey androm botum wider koma, wäria te honom böte hann xl mark som saaklösan bant och basta-de, eller wåldförde, och ehuru många the äro böte huärdera xl mark, som saaklösan bant, och haffue ey brutitt Edzöritt, Nu orkar ingthra botum.

Nu gånger Man i annars trägård XXV.

som luster är, och tager Aple, eller andra frucht med wålde Bryiamant, eller husfru är före, och wilia wäria, Komer slagh tera millo faar Bondan eller hans hioon Drääp, Saar eller blodwijte, tår är brutitt Edzöritt, för te som illkomer, Drääp, Saar, eller blodwijte wari ogilt.

Huilken Man som något gör thz XXVI.

nu är sagt, antingt i hemfrid eller kyr-kiofrid, Hemlighuus frid, Rådstuffwo frid, eller något aff them förrsagdt äro, eller warskylld dräper, hugger eller stinger, gör blodwijte, slår skeno eller huad thet är, thet skall allt böras, som förra warskils i Drääp mäla

B 184 -

måla Balkenom, eller Såremåle Balkenom och sedann böte Edzöritt, Målsäganden xl mark Koningē, xl mark, och Staden xl mark, och han skall ey Lijfvet mista, och ey hans godz skifftas. Varder han ey botum, som till xl mark saakfäller är i wissom Balkenom, tå skall han mista högera hand sina.

Tetta Capittlet handlar huru Edzöra botas skall, Menn Landzlagen holla, att tainn som bryter Konungz Edzöra, haffwer forwerkatt lijff och löösöra.

XXVI. **Areno efftir Gudz byrd tretton hundrade** Siu och fämtijo åår om Sancta Katharinæ dagh, Stadgade och stadfästade them Erlighe Konungh Erich Magni som, och alt Rijksens Rådh i Stockholm, att ten Man som gör flock och sampnadt å Konungen Borgmästara och Rådmän, eller och å en thera inna Stadh, eller vtom, miste lijffvet, än tå att ey kommer giärningh i som der Såår, Drååp, blodwijte, blåånader, Klädereff, eller huusbrutt än till äro vj Manna Wite, eller Wärie sigh med ey Manna Ede, gör han Drååp, Såår, blodwijte, blåånadt, Klädereff, eller huusbrutt,

2 miste

miste lijff och godz, Konungē tage godzet, och Måls
äganden lijffhulz, än ith äro vij Manna witne,
eller wärie sigh medh vij Manna Ede, och alla the
medh honom i flockenō, eller Sampnadenō wore
medh sama wilia, stånde sama rätt, och nu i
alle the them hÿsa, hägna eller wäria, skola
öffrgånga Konungs hämpnd och wrede.

157

Högmåla Balcken medh ſinom flockom.

Om Mader myrdar Man eller konu I.

Om fader eller Moder, dräp barnn ſit eller Myrder, medh wåda eller wilia. II.

Om Man tager tuå Laggiffta konur, eller kona Man. III.

Om Man eller konu warder fångin medh Trulldom. IIII.

Om Mann eller konu förgiör ſiuffbarne ſino. V.

Nu huar ſom reijſar häär emot konungz eller Rijkzens VI.

Om Man leder åå Foſterland ſit vtlen,, herra. VII.
ſkan häär, och bäär offuggan ſkölld moot ſino rätta her,,

Om någor troſkylder ſuen, dräp ſin rätta herra, ra. VIII.
eller huſtru ſinom Bonda.

Om Man ſätter eld i huus annars medh wilia, och will bränna både bÿ och Bonda. IX

Huru ma ſkall fällas, eller wärias för tolkin ſaack. X

Om Mann eller kona bäär förgärninga andrum och warder baar å taginn. XI.

Myrder Mader Man, eller kona, I.

eller huar ſom annar myrder, och lägger å lön ocq b
i fiälſter, tå ſkall Mann ſteglas, och kona
Brännas, och æra vi Manna witte, eller wärie ſigh
medh xij Mana ede, och fougtan och Rådmann
ſkola te xij Mempna, wäria the hono, wari war,,
der, fälla te honom wari fällder.

och kona

Ock kona Brännas tå andra Lagböker hålla stenkas, Thz är stenas.

II. **Dräper Man eller kona Barn sitt** eller myrder, hedit eller Christit, eller Barn fadher eller Moder sina, hwilkensom thetta gör, Mann eller kona, tå skall Mann steglas och kona brännas, om thz är oppenbart eller seedt medh vj Mannom, hwem nu tolkin saak wijtes, och är eij oppenbart medh wittnom, tå wärie sigh medh xij Manna Ede, och sökie hwar om sigh, och Fougtan och Rådmän höffdhe Eden, wäria te honom wärj warder, fälla te honom, wärj fällder, Nu thz tera som myrda eller medh wilia drääp, skall mista arffnes tess Döda, och såå arflingar hans. Thy att ingen må sigh annan till arffs drääpa. Nu än thz är aff wåda tillkomit, tå böte som i Drääpmålan skils medh wåda, tår skall xij Manna Nämpd å koma, hwadh thz war medh wåda eller wilia.

Swerie hwar om sigh tå Twå är, hwar effter sit sammen höffde Edenom tå Twå är, te skola staffwa Edenom.

III. **Gånger Man frå laggipta kona** sina, och fäster sigh andra Lag ligha, ~~kona~~, och häffder medann hoon leffwer, som han för

medh

med Lagum fångit hade, warder thz skaliga Leet medh Oppenbara Wittnom, Sex Manno in till hans medh Kyrkio rätt, tå skall han halff huggas och konu brännas som samaledes göör, finns ther och ey full skääll till, eller Oppenbara Wittne wari saaklööss.

Wnder tenna Thenna Offuerskreffna Artickell och straff lyder thz, att een quinna förgör enom Manne hans lem så att han icke kann göra sin Ecta hustru thenn deell Ecteskapet kräffiir.

Förgör Moder Manne eller konu, IIII.

Eller konu kona medh Troldom, eller andro förgärningo, såå att han eller hoon får dödh aff tå skall hoon brännas, och hann steglas, än till dro sex Manna Wittne, eller wärie sigh medh ey Manna eede, fäls han åt edeno, fällis till sak-
hna.

Förgör Man eller konu steiffbarne V.

sino, och will Barne sino egno arff, wari Lagh sama som lijff thera, medh Lagum som forskildes, och såmme om arffwit som för är sagt.

Hwilcken som reysier häär moth VI.

Konunge, eller Rijkzsens herra, eller försååto gör, att hann will hann fånga eller dräpa, eller några wåldzgierningh göra å han, eller orätt, medh brefuom, Rådum, eller gierningom eller hielp. Tå å han miſter, alt thett hann å Jord lööſöra, Gård och lijff ſitt, ähn han fångin warder. Nu kann thet honom witis, och Ej medh oppenbara gierningh fongin warda, Stande till Konungz Nämpd, fälla the hann, haffuer förgiort alt thet förra war ſagt, wärja the honom, wari ſaack lööſs.

Detta Capitlet, och thet här näſt liggiä i Spinkſtaako ende, ſåſom Mann wäll ſeer för ögonn, att thenn ſom öffuer handen fåär, han warder intz dömd her effter, vtan finner Rådh till att förſuåra ſigh här för.

VII Nu om Man leder Vtlenſkan här å fädernes Land ſitt, och bär affwögann Skold emoth ſinom rätta herra, och heriär på ſitt egitt fädernes Land, vtan han folgde thäm ~~Koningh~~ ſom rätt kommen är till Rijket. Tå haffuer hann och alla the medh honom woro förwerkatt både lijff och godz vnder Kronona Ewerdeliga ägande. Nu om någenn wijſis tell thin ſaack, och är Ej oppenbaritt, tå ſkall Koningz Nämpd hann wärja, eller fälla, wärs hann wari warder, fäls han miſte lijff och

godz.

Nů om någor troskylder Hůen eller VIII.
hustrů dräap sin Bonda, och warder få-
gin medh färsska gierningh, tå skall han steg-
las och hoon brennas, och alt thz it äga till tre
skiptis gånga, Gårda och Jordh, eller huad te
äga, tage en lutt Målsäganden, anna Konungē,
tridie Staden; Nů huem tokkin saack wins
Manne eller konů, och är ey oppenbart tagin
wider, eller äro ey vj Manna witne till, thå
wärie sigh medh vj Mana eede, Wärs hann
wari warder, sås hann haffůe förgiort lijff
och godz som förr är sagt, Nů säger tän som
drap wara till komitt aff wåda, och ey medh wilia,
tå skall hann rätt um Arffuům tvågilla bööter giff-
wa, och ey lijff mista, och giffůe Koningens och Sta-
denom Laga bööter, som i Drååpmålum skils,
och thz skall vj Manna Nämpd wita, medh sinom
Eedom, huadh thz wåda eller wilia waar. Nů
orkar hann ey komům tå

Tolff Manna Nämpd tå Om tenna Tolff
Manna Nämpd rörss allestädz i Lagen, ter som
meshuga saaker förekomā och nämpnas ikke ter
medh the som för Rätta sitia, Rotan skola
opsättia te vj till att ransaka om ärandett.

Sätter

B 184 -

ix **Sätter Man eld i hws annars** Mandz medh wilia, och will bränna både By och Bonda, bränner vpp ett hws eller flere eller Gårdh, warder tagin widh färska gierningh, tå skall hann i bååle brännas, och godz hans alt samans till treskiptis gånga. Den Tridiungs Målsägande, en Konungs en Stadz, och tå så att å skall skadan återgällas, först aff oskipto tänn som skadann fick, och sedann skiptes ij som åter är, Räcker ej mera godset än Skadan är, tå skall hann å fullt för skadan haffua, och Konungh och stadenn mista.

Them som bäär Brand å annan medh Willia kallas gamla Lagenn Kåsnawarger

x. **Nu hůem folckin sääk wytis,** och warder baar å tagin, eller ilbundin, medh vj Manna Vitnom, wärie sigh medh xij Manna Ede, och råde halffua Nämpd huar tera, Suåranden och åkäranden, Wäria te hann, wari warder, fälla te hann, göres medh honom som förr sagt,

Råda halffua Nämp huartera tā Tat är, gille halffua Nämpdana huårtera, och så är ij orden förståndandes alle städz, ter ij ståår och annars icke, xij te som för rätta sitia, skola sättia Nämpdena Loppe, och icke te som saaken på

2 geller.

Bäär Man eller kona någre förgiernin XI.

ga uppå, och warder baar å tagin, tå skall Mann henne, eller hono medh förgierningo ta, ga, och å Rådstuffuo leda, och skall xij Manna Nämpd wita medh sinom Edom, huad hon eller hann te förgierninga giorde eller eij, wäria te honom eller henne, wari ward, fälla te täm, böte xl mark till treskiptis, Målsägandem Koninge och Staden, Orkar han eller hoon eij botum, tå skola te brännas, och arffue tera taga godz tera, Kann och pröffuas, att te haffua någrom skada tär medh giort till liffz sens, medh rådenom eller gierningo, tå skall ther xij Manna Nämpd å Kona, huilke te wäria, wari warder, huem te xij fälla, haffue förgiort lijff sitt som förr war sagt, och godz gånge samaledes till treskiptis, Målsägandem Koninge och Stadem, Wittis tätta Manne och warder eij baar å tagin, eller Konu, Läggez till xij Mana Nämpd, råde haffua Nämpd huartera, warder han warder, böte hann xl mark honom som saack gaff, Målsägandeno, Koningeno, och Stadeno, och wari samma lagh

2 i alto

allom Högmålum andrum, ter som annor orkar ey annat utbinda. Nu orkar han ey botum warde slagin wid stupona, och Rymme Staden, Kommer han åter miste huffůdz sit.

Thett 18 Capitel

Bedrifuer nogor kiätterij mz moder sina Eller syster sina, Eller medh Stiufmoder, Eller medh Modren och dottren båda, eller medh twå systrar eller fadren och Sonen med ena quinu både betandes eller anat thz som gudh i sitt laag hafuer förbudett, then som såå giora schola i Båle bernas

Om frändsemmo spiall som är Innan tridie eller fierde leedh, thz som höghmåls ärande är, war sama laagh. vndz then lyst lösa, tå böte konge och Bistope

Alla the saker som skall rettas offuer medh bränd tå schall huar bonde i härade föra ett lass vedh til Bålett, vther sina 3 ʒ och skal huggas på sin Egen skogh

Dråpmåll medh Willia haffwer flocka xiiij

Om dråpmåll med Willia och te måll Mann gör trängder, huru the bötas. I.
Huru Mann skall annan widh dråap binda eller sigh ther före wäria. II.
Om dråpare döör, för än han lagwunnen är. III.
Om kona dråper Mann. IIII.
Om att ey bötas skall för faders gierning som hann haffuer brutit. V.
Om Prester eller Klerker dråper leekmann. VI.
Om leekman dråper Prest eller Klerk. VII.
Om leekman will dråpare wäria. VIII.
Huru böter äger bötas effter honom som döder är. IX.
Om någor rämer dråpare aff them han fångit haffr. X.
Om Man will wyta dråap sätt eller bööt. XI.
Om kona warder dräpin then med Barn är. XII.
Om arffua thet döda dråper dråparenn. XIII.
Nu binder Konungen lengdum wth. XIIII.

Nu dräper Man annan vtan tråg I.
och warder fången å färska gierning giffuer lijff för lijff, och kommer ingom botum wider, och ehuru många the samman äro i flock och farnäste, tå dråap giörs; gånge

alla

alle en rätt. Är han tränger å lijffsnödh, tå miste eij lijff, vtan böte LXXX markker effter Konungens Rådmanna Nådh, De LXXX marker gånge till respective, Målsäganden, Koningen och Staden, Kann och så wara att Mann dräp anna, och kann vndan fly, och warder eij bar å tagin, böte Målsäganden XL marker och Koning: XXX marker, och rijmme sex wekor i Kloster, Kyrkior, och eij annar ställ, och sedann kommer i Staden, och binda böter och haffwe Målsäganden inthz wåld å hann, att hämpnas, Will hann eij widh botum taga, Lägges hans deell i tagna händer, och Konings händer lyses å honom, och stånde tre dagh och åår, tage och Konings för skiudsa fää.

Kome ingom botum wider ꝛc. Här seer Mann att Målsäganden bör inthz råda, att skonna Dråparens lijff som gripin war, der widh färska gierningh.

Böte LXXX marc ꝛc. Landzlagh holla XL marker, Ty i Städerne äre större tillfälle till dråap, Therföre är och straffet högre.

Kloster eller kyrkior ꝛc. Tij thet äro Rymmerliga frijdh kallade, Rymer hann

annor städz, och kommer sedann igie, tå haffuer
Målsägande wåld offuer hans lijff.

Warder Man dräpin, och kennes II

ingenn widh Drääpet, giffuer arffuinge
tå nogro skulld, binde hann wider medh
vi Mannum, eller them som Drääpet wijtis wärie
sigh medh vij Manna. Nu fångar Man annan
för Drääp, sedan Drääp warit giortt, och will
till Drääps binda, och han säger nej före, att
han thz Drääpitt alldrig giorde, orkar them
sama han medh witno widerbinda, miste
Lijffsundt sitt, orkar han ej, böte xl mark
till treskiptis, att han saaklösan wåldförde
orkar hann ej bötum.

Är och han sargader eller slagin, böte som
i Såramålum skils, och te sama xl marker
medh haffuä, och te taga han i huusom hans,
och heme, eller annor städz, tå haffue te brutit
Edzöritt.

Dörten Man som dråp giorde III

för änn han lagvunnin är, och hans
arffuä thz, tå böte för Drääp som förr är sagtt,
till treskiptis, Dölia the thz, tå lägge thz till vi

Mana

Manna, wäria te han warij warder, fälle the han, böte arffwena ſom för är ſagt.

Wölia te thet tå Thenna eij Manna Naimpd bör och Nämpnas och Wpfällias i moot ärande te arffwinga ſkola ſwara i Målsägandes ſtadh, tå och icke gånga Edh.

Wäria te han tå Eh är ranſaka the ep-ter therass yttersta Sannindh, och kunna icke finna honom brotzligh: ſå är hann warder icke ſå förståndandes, att the ſkola gå fram och göra Edh, ſåſom Kongerna nu bruukatt.

IIII. **Nu om dråparen dör ſedan hā** Laguunnin är, för än hans dager ute är, och äm Målsägandeu kann honom Dagh giffua: Thå böte hans arff- ua böter för Dråpett, ſom forſkilut är ull reſkrifwit.

V. **At thet bötas ſkall för faders** gärningh ſom hann haffr bruutt, eller Moder, eller andre frainder, tå gälles å bruutt aff lott hans ſom brött, huadh thet är heller Jordh, Gårda eller löſöra, Kärkia by gårda eller löſöra, tå waren arffuame ſakalöſe både för Målsägandeu, Konungh och

Stads

Staden: Thy ey äga annars Manz barn gella, tå hann intz vpbäär.

Nu än kona dräper Man, och Warder fångin å färska gärnings, eller innan Dags och Dygns, tå skall hann henne till Rådstuffuo koma låta, och döma hänsa som anna dräpitt haffuer, sedan haffue Målsäganden Woldh huad hann heller will bötter taga, eller halshugga låta, Tager Målsäganden bötter, tage epter thy worskilt är, och Konungz och Stadzsens deell, Nu än hoon warder ey widh färska gärnings fångin tå Lagwinnes, som för är sagt om dråpara, **Haffue sedan Målsägande wold** tå Om Liuna står i Målsägandz wåldh, att koma henne liffuith om hoon tagis, Mann ikke om Manne auth Suara. VI.

Dreper Prester eller Clerker leekman tå tage Biscoper Konungzrätt, och effnä the döda Målsäganda rätt aff bötum och Stadenn sin Tredings. VII.

Nu dräper leekman Clerick, taghe Konunge rätt sin, och Staden sin rätther. VIII.

Nu

IX **Nu kunno några dråparen wilia** wäria för thaim som han wilia fånga antinge å sino hem, eller annor stadz, tå tå ware thz ingilt thz the göra som han wäria wille, och alt thz ogilt the fåå, huad thz äär dråår eller såår, eller huad thz äre.

För tem som han wilia fånga thz ä förståndandes the som haffuä loff at gripa och fångas Eller annor städz, till hans som tå wågit hade, och tagit hemfridh, Ut supra Cap: 2. Et etiam in Edzöris Balkenn.

X. **Nu om någor rånar dråparen aff** ten han fångit haffuer, ten tolkit gör, hann haffuer brutit edzörit, Sama lagh wari om alt annat te annar rånar någo fånga aff androm.

Brutit edzörith thz ä Lex ösgolira haller ett maark, och kallas thz gerslare booth.

XI. **Nu Will Man Wita dråp sätt, böth** Skärir Målsägande epter botum, Koning: eller Staden, huilkenn thera thz hälft är hin säger te boot gulldna wara, tå äger

hann

hawe Stadzsens breff oc jnsigle att haffua, hwad the giwit är, eller ey, Komer Man till Rådstuffwo, oc gånger widh saak sina, the han å Dödh före lutta, tå torffwa ther ey Witne till tagas före, thy att så myckit är hand saak som skärskylt eller medh Wittnom. tillwunnit

Å dödh före lutta tå Tät är tenna saak honom bör haffua Döden före, hand saak, tå Gambla Lagen hålla tå är han fälter som sigh Sielffwer fäller, oc är een Almennelighs Regula i Rättgångh.

Warder kona dräpin te med Barne XII.

är i hänne lyffwe, tå böte hon åter medh twe böte aff tem bolsno, ter före Kann Drap bötas, som är twegilt, tet tage Quinna arffua alt halfft, oc Koninge oc Staden halfft xx marker före Barnet, oc the tage Quinna arffua enskylt, än till äro sex Manna wittne, oc tweggia goda Quin, nor som Wittna skola bära, att the Barnet Warr quikt i henne lyffwe, äre ey te till tå wärie sigh medh vj Manna eede aff Barnsens Wägna.

Komer ten Mans arffwe som dräpin XIII.

Warder, oc dräper tenn som dråpitt gior, de innann samma Dagh, eller annan Tima aff bråde innan Laga Dom, böte han oc faste som

Sanna

annan dräpte, och tages ther böter ſom före
drap, orkar han ey bötum, gånge liff hans före.

XIIII. **Nu büder koningher ledhüng vth**
och Skip ligger i Laga hampn, och Skölder
ſtår i Stampne, warder någor ther drä-
pin ligge i twebote ⁊c.

Ledüngh ⁊c. Thz är i hans färd örlughs
och hollas tätta ſtyrkett nu plattings och är
icke teſs bättre.

Dråpmål medh Wåda haffwer flockar xvi

I. Mång hůgg till wåda ſkola tälias i eno hugge.

II. Nů kunno aff eno hugge tůů såår wara.

III. Nů ſtår Mann i ſkůů och will diuur ſkiuta, och vå der Mann före, eller Mann kaſtar ſpiůt eller ſteen, eller andra kaſto öffuer hůůs, eller huru ꝫ kann få Dödh.

IIII. Nů hůgger tůå träå ett eller ſteen wålta.

V. Nů är bunder i häſt han ſkall bölias och om hölias.

VI. Nů kliffůer Mann i träå ſielffwiliandes och får bana

VII. Nů faller Mann aff träå neder eller aff andro, 2 aff
och ter får ſkada aff han under ſtånder.

VIII. Nů faller hůůs å anna Mann, eller annor handwerck.

IX. Nů faller Laſs å Mann.

X. Vm öffuermaga dräper Mann medh willia.

XI. Vm offůermaga dräper Barnn medh wådha.

XII. Nů dijll öffwermaga dräåp.

XIII Nů kan kona warda dräpin.

XIIII Nů kan Mann eller kona affwitt warda.

XV. Nů dräper fadher eller Moder Barnn ſitt medh wådha.

XVI. Nů dräåper fåå Mann hůrů ter om ſkall
2 handlas

Dråpmåll med Wåda

Nu hugger Man åth annan och War I.
der annar före, ~~tå~~ och får bana aff, tå må ey flere hugg till wåda talias änn ett.

Nu kan aff ett hugg twå såår komma II.
tager hand eller huffwud thet är högsta wåda, thet är xl marka wåda booth, och ey Manna eeder, så att thet war medh wåda, och ey medh wilia, och them edem skola te gånga en Månad epter Dråpitt war giortt, och huar om sigh sweria, Tå tags ey thet till wåda, vtan böte han som draap, och så hans arffua som dråpinn wartt, seyia både wåda wara, te skola och både edh före göra, bedia sigh så Gudh hielpa att thett war wåda och ey wilia. Såsom nu skils om wåda eedh i Dråpom, så Skall för allom wåda eedh göras i Sårum, blånadh eller blodhwite huar sin edh, effter thy them är: Och alla wåda böter i Sårum och Dråpum, eller huario thet är, tage Målsägande enskylt saak sina, fälls han åth edeno och orkar ey botum ~~eller ey edh sin och orkar ey botum~~. Warder en hugger i hand, thet är högsta och ungasta wåda, thy then som hugger synes haffua astar hugga honom

Vnder Werck.

Dråpmåll

III. Står Man i ſääth, och Will diwr Skiuta, och warder Mann före, och fåår dödh aff, böte xl marck medh wåda ede ſom förr war ſagt: Tager thz någor ſtab för å ſtock eller ſtee och ſedann tager thz Mann, och får bana aff, böte xx marck: Nu orkar hann ey botum.

Kan ſkutet annarſtadz taga än Tå är wiſt terku att thz war icke aſtatt honom, och kallas han dalöös wåda: Vetus lex möher Brokalöös wåda Dyſkiltader konu wågom Timar thz.

Skiuter Mann Spiut, eller kaſtar Man ſtenar eller någro te ling han må ſkada medh göra, öffr huus, fåår tär någor dödh aff, wari wåda, böte xl marker och wåda eeder, ſom förr är ſagt, Nu kann ſkottett eller ſtena kaſtett annar ſtadh förr taga än å han ſom ſkadan fåår, böte tåå xx marck, och gånge eedh ſom förr är ſagt, fåls hann åt edenom, och orkar ey botum, wari lagh ſom för är ſagt.

IIII. Nu hugga twe et tråå eller welte Stenar, både få bana aff, ligge både ogilld. får annar, gälle tänn ſom leffuer han åter medh vij marckom, och wåda edh ſom förr är ſagt, fåls hann åt edenom och orkar ey botum.

V. Nu är brunder i by, tå ſkall han böliaſ och om höliaſ faller Mader och

får bana aff böte xij marck som brunne åte, och wåda eedh sin som förr war sagt, Nu orkar hann ey botum, wari Lagh som om andra xij till wåda. Nyttia eller äga brunn flere, gälle tem som fäller, och ey tämn som bygger. Faller Mann i Broo och fåår Bana aff, böte x marck, och edh som förr är sagt, äga flere broo saman, böte tän som faller och ey thäm som Bygger, fåår han äy eleno wari Lagh som förr är sagt, om andra xx marker till
2 wåda.

Klyfwer Man i träå sielfwilian- VI

des, hwåd träå thz hälst är, faller nider och får Bana aff, ligge ogillder, Klifwer Man bedin i Träå, faller nider och fåår Bana aff, böte tem xx marck som badh, och eedh sinn som förr war sagt, Klifwer Mann i träå effter Budi, faller nider och fåår bana aff, böte tämn xl marck som bödh, och wåda ~~bot~~ Eedh sinn. Nu säger arffwe thess döda, thy effter budi eller bön, upklifwin, och neckar thin, döme medh xij Manna Eede, fåår han ät eleno, fälles till sakena som hono skuld förr giffs.

Klyfwer Man i träå ia Dät sama är och förståndandes å hwart han klifwer.

Ligge ogilder ia Thz är gånge inga böter effter
2 honom.

Dråpmåll

VII. Nu faller Man aff trä och fåär tån Död aff som vnder ståår, wari ogilder tånn som faller van inthz Vndijska, vtan tån som nidre ståår.

VIII. Nu falla huus å Man, eller andra handa wärcke Mana och får bana aff, wari boot iij mark, och eder som förr är sagt, orkar hann eij botum wari Lagh som förr är sagt, Warder thz honom buditt som thz äger, och Dager förlagder och tima, de effter Dagenn, wari tå Dråp i Wilia wärkom och ey i wådha botum, och så wari i allo andro thz Manne warder buditt bätra, och gör thz eij, Nu byggia Mann huus, och annatt tolkitt, och te som byggia, eller annatt arffrode thr till göra Låta sigh slippa aff handom, Timber eller huad thz är, och Mann får ther aff bana, bote iij mark, och edh sinn som förr är sagt, Nu kumma några aukosta byjsta, the boden tåm fick till byggnings sin i thij Man bana fick, tå böte bondann som byggia Lät, och eij thaim å hiölt.

IX. Nu faller lass å Man, wari ogilt ehuäria handa Lass thz är.

2 Nu

medh Wåda

Nu kan öffwermaga minna än xv. åra dråpa medh wilia, böte xl. marck Målsägandenom halfft, och halfft Koningenom, och Stadenom, orkar han ey botum tā. x

Dråper öffwermaga Man med Wåda, böte xij marck, Kann och öffuerma ga Minne än vij åra dråpa Man, hwadh thz är wåda eller wilia, böte viij Marcker. xi

Nu döll öffuermaga dråapit binde så hann till dråap och såår som annā Mann. Nu sägr annar wara öffuerma ga, och annar ey, wijte thz xij Männ, och Råde halffwa Männ hwartera. xii

Nu kan kona i Wåda warda dråpi och sägs hon medh Barne wara, tå haffuu Barnsens näste frander witzord wi ta medh tuåggia Quinno Witno, och xij ma na ede, att hoon medh Barne war, så ökes boot henne medh xij markom, och waj Kona i sama lagum wåda botum som Mann, hwadh hann dråper, eller dråpin warder. xiii

Nu Kan

Dråpmåll

XIIII. Nu kan Man eller kona affwetha warda, tå skola nästa fränder hans eller henna thet för grannom eller Soknamanno kunnogt göra, och honom eller henne i hechelsen haffua, Kann tå Mann eller Kona wor deshelssen koma, Dräper Mann eller bränner bÿ, Ligger tänn bÿ i wåda gälldom xl markom, böte ej iij mera ett heman Copp både Bÿ och Bonde, Kann thänn Mann eller Kona dräpa någo, wari wåda botum xl markom, Då skola theras arffuinga bådha taga och giffua för täm, äro ej arffuinga witne till, tå wari gierninge hans eller hennes i wilia wärckom, både thet the göra och så thet them göres. Nu orkar huarken wabotum xl markom.

XV. Nu dräper Fader eller Moder Barn sitt medh wåda, leffua te hion båden kärer annatt thera till tess som dräpit haffr tå fylla wåde eedh och wåda boot medh xl mark och gudlic thet inge högre, huarkenn till Lagha eller botum, kärer huarken thera till annat, wari tå saaklöst, både för eedh och för boot.

Dråpmåll medh Wåda.

Dráper fää Man; Oxe, Galter, Bucker, XVI.
Häster, Hunder, Kůna, eller hwad fää thet
hälft år, böte agandeno fiortan marck. Föder
Mann Diwr eller fugla hema, och kunno the ska-
da göra, swari så förty som för andro fää i allo
Saakom. Nu om hann wöll som fää äger, tå
binda thett döda arffwa hann tär ill, medh vj
Manno, eller wärie sigh medh vij Manno. Nu
kann fää sarga Mann, böte hann fää äger
ena marck, ånn tryggia Manna witne äro ill,
eller wärie sigh sielffwer tridie.

Föder Man diwr så Att Mann icke skall
stå i storre botum för Willdiwr som hema
födas, Såsom Biörn, Wargs eller annat sådant
som skada gör, tät är Wisserliga orett, förty så-
dan Diwr kann Mann wäll umbära, Män
fää och anna Booskap kan Mann icke umbära.

Lange te skola wårdas eller wärias
XVII. Om Mann slåår sit egit hioond.
XVIII Om Fougtan Borgmästara, och Rådmanns sårmåll
XIX. Om öffuermaga gör fullsåre, eller blodwijte. görs
XX. Om te såår Quinnom göras.
XXI. Om lorcka warder aff Moö eller Quinna skorna.

I. **Om någor Will annan till såra**
binda tå skall hann thz wånonom och frändom kunnogt göra och Rådmanns, och thäm som then Mann wijsa honom thäm skadan giorde, och ey wita thz androm, Witis thz androm och then skadann giorde, ståånde i Samma wåda, frändeles merkiande, att gör Mann draap eller någott aff täm saakom, thär skola loptålias emillan Pingesdaga och Warfrüge Dags tän förra, eller em Jüll och Påska, eller så Lange them fändenn lyster, eller så Lange Konings i Staden är, Lagge alt i tweböötes: Gör Man och några giärnings, huggter Slaar, Stinger och Warder ey baar å tagin, Lotan Rymmer till Kloster och Kyrkior, och Komer in i Stad, tå vj Werkena äre tinkedna. Kan han kan sigh ey förr medh Målsägandem förlijka, och bindfulla böter, Målsägandem Konings och Stad

tå

Sårmåll medh Wilia haffwer

Capita xxi.

Nu Will Man annan till såra binda. I.

Nu görs både i händer eno Manne, såår och rään. II.

Kunno Män saman koma wapn skiptt, eller anor stadh. III.

Nu hugger Mann aff manne tumelfinger eller foot
framman Wristenn. IIII.

Om leder kann warda huggi aff manne. V.

Om Man warder hytt huggen i händer eller fötter. VI.

Om mā warder huggen full såre, och komer ey affhuggi. VII.

Nu kan Man warda huggi i Rygg, kindbeen eller
huffwüdt så att hiernst kommer i. VIII.

Nu warder Mann koot såår huggi, blå eller blodigr
slagin, eller fulla skeno som i kommer full såre. IX.

Nu kann Mā warda huggd i ~~Rygg~~ eller hamblader
att han är ey för till Rådstuffuo koma sigatt kära. X.

Om tänder warda bort wr Munne slagna. XII.

Om Rust och håårdragh, som drager kniff åtth androm, och
får ey skada medh göra. XII

Om någor kastar i annars Mans Gårdh medh wilia
händer, steen, Stock, Stång, eller anat något
och kom ey för tera mellann skilldnader. XIII

Om någor kastar anna å Södra broo, eller Norra,
i Strömenn medh Wilia. XIIII.

Nu kunna Mann samma koma medh wadhuarko. XV.

Nu warder Man huggi huffwüdsåår, hulsåår
eller hwäria handa Såår i thett hälft år, huru XVI.

Länge

Sårmåll

Lange te ſkola wårdas eller wärias

XVII. Om Mann ſlåår ſit egitt hioonn.
XVIII Om Fougtan Borgmäſtara, och Rådmanno ſårmåll
XIX. Om öffuermaga gör fullſåre, eller blodwijte. gör
XX. Om te ſåår Qwinnom göras.
XXI. Om lorcka warder aff Möö eller Qwinna ſkorna.

I. **Om någor Will annan till ſåra** binda tå ſkall hann ſins wänonom och främdom kunnogt göra och Rådmanno, och them ſom then Mann wijſa honom them ſkadan giorde, och ey wita ſins androm, witis ſins androm och then ſkadann giorde, ſtånde i ſamma wåda, frändelos merkiande, att gör Mann dråp eller någott aff tåm ſaakom, thär ſkola loptälias emillan Tingesdaga och Wanfänge Dags tän förra, eller ten Jull och Påſka, eller ſå Länge them faidenn tyſes, eller ſå Länge Konungs i Staden är, Lagge alt i twebööter: Gör Man och några gärningh, tryggher Slåår, Slinger och warder ey baar å tagin, Vtan Rymmer till Kloſter och Kyrkior, och Kommer in i Staden, tå vij Werkena äre vinkledha. Kan han ſigh ey förr medh Målſägandenn förlijka, och bind fulla Böter, Målſägandenn Konungs och Stads tå skola böter hans tagas, och hono fijnder bisas, Målsägandans luster i tagna händer sättias, än han ey will widh bötum taga. Stånder y Dagh och åår, tå tage thz Konungz Fougte for sinta fåå.

Stånde i sama Wådaran Tätt är, stånde tän rätt som hann hade aftatt hins andra. Est autem poena talionis: i: Tätt är fåå skaal i näfftuån, och må wäll skee i andra Saaker, Så wäll som om Såårmåll millan Thingzslaga, Tätt är tätt Man plägar kalla Anfänds.

Nu görs både i Sönder enom Mane II.

Såår och rau, tå binde hann wider vj Manno, och böte hwar om sigh.

Kunno Män samma koma i Vapn III.

skipe eller annor ståndz medh wredhz wilia, och hugger anna fullom Såro, näsa aff Mans Öga ech, aff öra, ena hand eller foot, böte xx mark Målsäganden, och xx mark Konungz och Staden, änn ill äro tuiggia Manna witni eller wärie sigh medh vj Manno, orkar han eij bötum göra, giffue lem för lem, och så wari lagh om all annor hugg än han orkar eij bötum, Warder Mannen in lyste affhuggin tå Läggs i nil böte, Så wari om Tingo eller Skap

dän

än tå än kann ſkada hända; Ok bär hann ey botum giffue lem för lem, får hann tär död aff, giffue lijff för lijff.

Giffue lijff för lijff rā här ſeer Mann att thz som i Edzöris Balkenn ſtåår om Skapwarder Mannz affſkurit, och får Död aff Cap. 16 att Edzörit är brutit, förty Wåld moste in räcknas högre än Wapnum ſkiott. Nu ſägher han här, att ſkeer thz i Wapna ſkiott miſte lijff.

IIII. **Hugger Man aff Manne Tumel,** finger eller foot framan wriſten, böte ix marck för lytet, och xij marck till reſkipis för Såårmålet, Ty att tumulfinger hetter half hand, och häll halffuer foter, än till åro tuggia Manna wittne, eller wärie ſigh medh xij Mannis. Huggær Mann och all annor finger ~~i Sänder~~ aff i Sänder, Warj boot Sama. Hugger Mann thann näſt är Tumellfinger, böte iij marck för lytet, och ix marck för Såårmålet till reſkipis, Längſte finger warj i Sama botum, Thann ſom näſt litla finger Warj iij marck i lyto, och vj marck till reſkipis, for Såromålet. litle finger warj i Samma Lagh och boot, Sama Lagh warj om tår är i Såramålum, och halffua minne i lytet.

Huår

Med Wilia.

Huar som leed hugger aff fingreth, mas V.
eller tum, böte vj mark, till treskiptist, och iij ‡ för såårmålett
mark för hyllt en kummerliga Målsäganden änn
tuggia manna wittnis äro till, eller wärie sigh mz
vj Mannom.

Hugger Man hand aff Manne eller foot VI.
så att han torff ey styltio wider, böte xl
mark till treskiptis, och iij mark för hyllett
än tuggia Manna wittnis äro till, eller wärie
sigh som förr är sagt, Warder och finger
huggin så att te kumpna in å loga, eller war-
der leed stärcht wari sama boot, Warder
Mann huggenn i hand, såå att han giter ey
maat burgit sigh, i foot så att han giter ey
gångit vtan styltio, böte xviij mark till tre-
skiptis, och vj mark för hyllet än till äro tuggia
Manna wittnis, eller wärie sigh medh vj Manno.

Nu Warder Man huggen fullom VII.
Såårom tär ey kommer affhuggi, och war-
der huggin i hääll, bryst, eller arm,
offuann eller nedan, eller lååårbeen, eller been-
löshning kommer i, böte xx mark till treskiptis, än
till äro tuggia Manna wittnis, eller wärie sig som för
är sagt, sama lag wari om kindben, eller huffwud
Manz eller huar fullsåårs i kommer.

Nu

VIII. **Nu kan Man Warda huggen i been** Rygg eller arm, eller Kindbeen, eller huffwud, så att han warder tär aff krumpt, eller Lamer, eller hyller, tå warj hylles boot vj marck och thz tage Såradulin, Warder hann ey hyller Krumpin eller Lamer, förlit ingenn hylles booth.

Såradulin ta Thz är tän som såret haffr fått.

IX. **Nu Warder Man huggen köttsåre** eller slagin Blodwger, som ey kommer full såre, eller warder slagin fulla skeno, som ey kommer beenlösningh i warder witnadt till medh twem Mannom, böte iij marck till treskiptis eller wärie sigh medh iij Mannom. Um werken wari sama lagh, Utan annars bärs ter aff i fiertlom, och thz skola goda Männ see, hwädh thz är fullsåre eller ey, Warder Man och slagin till blodz, eller huggin i hufwudh, och ey kommer i ankerse, så att thz hööll bådhe hatter och hufwa, böte iij marck till treskiptis, änn till äro twiggia Manna witne, eller wärie sigh som förr är sagt.

X. **Nu kan Man Warda huggen eller** hamblader, att han är ey föör till Rådstuffwo komma och sigh kära, Tå skall Fougtan Borgmestara och Rådmän iij Män

2 till

medh Wilia

till Nämpna, som hwar hans skala skoda och see, och prööffua såsom te wilia ok holla medh sinom edh, och thär effter tage Fougtan Borgmästara böter.
Aff thätta Capittlet kann Mann märckia, thär och Naturligh skääl medh giffua, att ok som illa göris och warder öffuerheetenn witterligit bör icke wara ostraffat, ändoch thz icke warder klagat, Thy öffuerheetenn är åklagare, thär inge anna åklagare på färde är.

Hwilken Man som fyra framtänder XI.

slåår vtur Munne Mans, offuan heller nidha böte för hwar thera iij marck, till treskiptis, för hyllet och Såårmålum ix marck, till treskiptis, Målsägan Konunge och Stadenn. och för hwar iä tredie ix marck till treskiptis för Såårmaler och inthe för hyllet.

Hoo som annan slåår Pust eller dra XII.

ger i håår, böte vj marck till treskiptis, Drager hann knijff eller Swärdh, böte och vj marck till treskiptis, ändoch thär äro witne till, Drkar hann thz botum gånge knijff genom hand hans, Gör hann ther såår medh, Räkne effter Såårmålum, Thesamm för Pust och håårdragh, Wari Slagium widh Stockenom.

Nu Kastar

Såårmåll

XIII. Nu kaſtar Man i annars Gårdh
medh wredhe hender ſteen eller Stångh
eller någott annatt, och inge ſkelnader kom ther
emillom förr, och tager thå inge, böte xij mark
till Treſkiptis, komma ther Såårmall i
warj te boot halffua ſtorre, än annor booth.

XIIII. Kaſtar Man annan aff Broo Nor-
ra eller Södra medh wredhe händer,
uti ſtrömmen, böte xl mark, gånger thz
å lijff och warder hann baar å tagin medh
witnom, giffue lijff för lijff, kommer han unda
och biuder Sedan böter, böte effter thy i Dråpmåla
Balckenom ſigs, om Målſägann will wedh
botum taga, Skiuter någor annan aff bådha
Broo i Siöönn, eller Sånds broo medh wredhe
händer, böte xx marck, kommer lijffs wådha
innan, böte ſom förr är ſagt, och theſſa xl
marcker, och theſſa xx marcker ſkola gånga till
Treſkiptis Målſägan, Konunge och Stadenn,
orkar hann ey botum &c.

XV. Nu kunna Män Samman kom-
ma medh wredhe wärkom, fåår anar
dödh, och anar såår, thå är döder gilder,
och Såår ogilder, leffua the båda ware thär

tra

med Willia.

fra gilldes och epter ſinom å koma i Såårom och
böte både ſom Lagh Seÿia.

Nu Warder Man huggin hulſund XVI.

Såår, eller hwaria handa Såår thz
ähr ſom Mann må dödh aff fånga, tå ſkall
thänn ſom gierningia giorde warna thän Såår
terill natt och åår äre vte, epter thz att gierningh
war giord, Nu warder Mann Sargader
eller ſlaginn, och thän ſom thz giorde, kommer
och böter widh Målſägande Konunge och Sta-
denn, wari ſaaklöſs, döör hann ſedan aff
them ſåår epter att böter äre vthgiffne, och för
än natt och åår äre vthe epter att gierningh war
giordh, tå äger eÿ Målſägandenn liiff hans ta-
ga, vtan han ſkall taga Laga böter för dråpet,
och ſtånde thz förſt i botnn ſom vpp är burit,
Sedann ſkall thz medh Lagum kräffias ſom
äter ſtåår, och Konungenn och Stadenn lijte åffte
botnn ſom the haffua vpburit, och ther öklis eÿ
fra rätt mera; och ther ſkall eÿ Manna Nämpdh
å koma hwädh hann bliffuer dödh aff them
ſamma ſårom, eller eÿ, Nu orkar han eÿ botnn.

Slår Man ſitt egit hion till goda XVII.

Tinga, och ill dygd, och kommer thär eÿ
Sårnader i, eller warder blåå, eller blodugher

wari ogilder, Kommer Såramåll i blodwijte, eller blåunader, böte effter vij Sårom ära.

XVIII. Alt thz Fougtanom, Borgmestarom, Stadzens skriffuare görs i Dråpom eller Såramålom, wari alt tuibötst, The Männ som Fougtan, eller Rådmänn om bjud Sända exter Stadzsens ärande, Thz som them görs ligge i Sama botnn, om Hünsens Sunna och Stadzens wari i Sama Lagum, Hünsens rä Thait är Stadzens rä

XIX. Nu gör öffuermaga full såare, eller blodwijte tain som mera ära än vij åra, och minne än xv åra, böte iij marck för Kyrsen, och vj marck för Såra målet, Målsägande ensklilt. Gör han minne åkommo som är blåunader eller blodwijte, böte vj marck målsäganden, Gör öffuermaga såär, eller blodwijte, Siuu åara gamall, eller yngre wari ogilt.

XX. Alla affhugg ter Quinnome görs med wilia och wredz hände, böts såsom Manne giort wore, Vtan sijne Kunna affhuggas, hugs hann aff, tå ligge i twå böte som Tunga eller Skap wore, huggas the aff både innan ena hugge, böte eij mera ään för een, huggas ther aff åtte andre hugge, böte tå för både ſom thörit wore, orkar han eij botum gånge tijff hans före, ſåſom Tungo eller Naar wore. Nu ſlaar Mann aff Spána medh Wilia eller Wadhwärkom och ſtadle råde, gånge tå tijff hans före, och inga bööter, warder hann eij fångader, eller wittnader ther till, nijtha Lagh ſom förr war ſagt, om Tungo eller Naar. Warder och Qwinna ſpene Låter, och eij affhugget, böte tå therföre xl marck, och aff allom theſſom borthom, tage halfft Målſäganden, och halfft Konunge och Staden.

Warda locka båda aff Möö ſkorne, XXI.

böte tärföre xx marck, warder annar, böte x marck, och halffua minne för Qwinna locka, och tage Målſägande tridiungh, och thz andra Konung och Staden, Thetta ſkall böthas effther tuggia Manna witne, eller wäries medh vj Manna Ede, orkar hann eij botum. Framdeles märkia, De, att hwilkestem Mann androm gör ſkada, Som eij kommer affhugg i eller arffſkuls i, och orkar eij botum, gånge hand hans före, ther han Målſägan bider för hono, och haffr eij ſlicka giernings förra giort, och gör tå fullt Konunge och Stadeno, ther eij the wilia medh hono göra, och han kan ther nåde få.

Sårmåll medh Wåda

Om Man får hugga annan å mote ſinom wilia. I.

Um Man hugger annā i ſkygg ſönder arm eller ben, finger eller foot. II.

Um Mann kaſtar ſteen eller ſtång åſtadh. III.

Nu kan Man i handalöſa wåda wara ſtadder. IIII.

Nu hugger mā annā, eller ſlår annan ſteno, eller ſkiuter. V.

Nu tar ſom handalöſs wåda timar, och tager thett annor ſtadh för änn thet ſkada gör, och än öffuermaga kan ſkada göra medh wåda. VI

Nu kann hunder byta Mann. VII.

Um wåda Edh huru han ſkall wara. VIII.

Hugger Man åt androm och annar I. warder före ſtadder, och kann få hugga hann, emoth ſinom wilia, han hugger aff honom Näſa, eller öron, eller och öga, eller hugger han ankelſe, eller i hals, att han haffr Ewerdeligit lyte ther aff. hugger aff hand eller footh medh wåda, böte än wåda botum iij marck för lyte, och vj marck för ſårmåleth, och Målsäganden ſkall enſkilt alla wåda böter haffua, hugger hann annan fullſårt ſom ej kommer aff hugg i, böte vj marck för ſåret, och inga lyteß boot.

Sårmåll.

II. Hugger Mann annan i Rygg eller arm sönder, eller been medh wåda, ty som full sårt är, och kommer thÿ aff hugg i, och warder then Mann krumpot, eller Lammer, så att han lyte haffuer, böte iij marck som förr är sagt för lytet, och vj marck för Dulet. Hugger Man tumell finger aff androm, eller thes framanna warit, böte xij öra för lytet, och halff fämpte marck för Såradulett, Hugger Mann then ther är näst eller Längsta fingret, böte ena marck för lytet, och ij för Såradulitt. Hugger Man then ther är näst eller lijtla fingret, böte ena halffua marck för lytet, och ena marck för såradulitt, Sama boot warj om tåran, och halffua minne för lyte.

III. Mån kan Man kasta steen, eller Skiutha stång, eller huaria handa Man hälst kastar, kommer thet annor städz för än thet skada gör, stöter å steen eller huus, och ther thy huar wider kommer, Tätt heter handaloss wåda, warder tär någor förestadder, och får tär skada aff, eller huad åkomma thet är, böte för Såär halffua minne äin sagt är, Kunno lyte i wara, gälle och halffua minne, epter thy som the äro

2 ill

2 Mi

Nu kan Man i handalösan Wåda IIII.

Wara stadder, hwar thz kann hälst till koma, att ey föllier hann hugg, warder må slagin, eller stötter å hand sina, och finger krumpna och owyllias, warj Tumelfinger, åt thjes boot vj öra, tånn tår näst är, v öra, tån thär näst är halff mark, Lijlle finger och tånn ther näst är, iij öra, hwårdera, Och warder foot stötter i handalösom wåda, så att tå krumpna warj halffua minne åt thjes boot än finger.

Nu hugger Man annan, eller slår V.

stens eller kastar, så att hwårken kommer wid för än thz skada gör, thz är ey Wåda, vtan Wilia, vtann båden tån skadann fick, och så then skadan giorde, seyia både skada wara.

Hwar som handalöss Wåda timar VI.

Som annar ståndz tagar för än thz skada gör, vtan han öffuer hůs kastar, och ser ey hwår thz nider kommer, tår må tån som gierningena giorde, wåda eed att gånga, än tå att Mål egandenn will ey, i Wåda Eed stånda, eller boot vptaga, & hwår thjes kommer i Wåda benum så ey kommer aff huggi, tå skall thjes boot quarr stånda, att vore är Natt och åår, och Lägge till vj Manna aff Stadens, hwad han äger thjes boot Ryrbära eller ey. Så myckit ſkall öffermaga bota åt lÿtes boot, ſom mågande Mann, och halffua minne i Såårmåle, Nu orkar öffermaga ey botum.

VII. Nu kan hunder bÿta Man, tå giffver ägandenn at hunden, eller giffver vj öra. Kann annatt fää Mann annan Såran göra, hwad fää thet hälst är, böte ägandenn vj öra, wärder hann lÿter ſom ſkadann fick, tå ſkall lÿtes boot wara ſå ſtoor ſom Såraboot, Will ägandenn dölia för ſitt fää, tå haffwer hin wiß ordh, ſom ſkadann fick, wittne medh twem Mannom, att hans fää haffer honom ſkadann giort.

VIII. Hwilcken Man ſom Wåda Edh ſkall gånga för ſåår ſtörre eller minre, eller för lÿte, gånge vj Manna edh och wari lagswarder, och böte boot ſom förr war Sagt, fäls hann åth edenom och orkar ey botum, eller fÿller ey botum.

Tiůffwa Balkenn.

Will Man sigh Tiůffnat aff hä‑
dom leda. I
Om Thann Mann warder wedh Tiůffnat grij‑
pin som Barnn och Wederlags Mann haffwer. II.
För hwart Stůlt Man skall hängia eller öron mista. III.
Om Kona stiääll som är medh Barne. IIII.
Om Stadzens Bůtenn släpper Tiůffwar eller V.
andra fångar wtůr Iernond.
Om allahanda i kålgårdom och Trägårdom wärger. VI.
Hugger Man apell, eller annor bärande träå nider. VII.
Om Mann Stiääll Humbla. VIII.
Om någor Stiääll fiskar. IX.
Om Mann skyller anna för Bools Drägtt. X.
Hůrů fund å Wäg hittas skola skiptas. XI.
Nů kann tämn Wittne haffwa som hitte. XII
Nů hitter Man annars Mans fää. XIII.
Nů hitter Mann wraak å Siöstrandh. XIIII.
Nů hitter Mann Bolů findh. XV.
Nů hitter Mann Embare Mandz. XVI.
Hůrů Man skall sig wr Tiůffna göra. XVII
Om Man tager annars Mans Häst eller bååt. XVIII
Om Mann släpper Tiůffwenn eller tager löſu för XIX
Hän
Om Man tager annars Timber. XX

wand

Tiuffwa

I. **Warder Tiuffnader Någrom i** handom tagin, som å lijff gånger, och giter ey aff handom sigh lett, stånde Tiuffs rätt, Leder och hann till annars, och han widerkennes som till ledes, stånde tå hann Tiuffs rätt, eller leeda aff handom sigh. Nu will hann ey kännas vtan Döll, och seijer ey tått haffua Sålt, Om han binder in till hans medh witnö, böte tå el marck till treskiptis, och ey lijff hans förgånga, Ey skall tänn som köper hooffwåt eller klosswått, gull giortt, eller Dokluter, eller andra gierningh, warn skuren klaide, och anattolkkut medh fullom witnom köpa, och wilij y Lagliga köpt, om y klandas, Nu erwar han ey bolinn Tiuffnader tillledes.

Om gäär Tiuff halla Landzlagh, att han skall mista lijff och lösöra, förty han stiäll wnder gudz Lååss, Tätt är wnder baramm himell, förty fää eller anna Boskap kann Mann icke gömma i kijstor eller skrijnn.

II. **Kan ten Man med Tiuffnade gri**pin warda, som Konu och Barn eller widerlags Mann haffwer, tå skall ey wara

lijff

lyst föregånga, om så stoor Tiuffnader är, Vtan thz kann finnas i hema thera, och the haffua thz nöött, och medh honom i Rådh Warit. Nu kann thz täm Wijtas, och i hema thera ransakas och finnes ey medh thäm, Wari Laguard, Inge må och annan Tiuffnad wijta, eller tillbinda, Vtan han warder baar å tagin, och i heme hans tagitt, Ingen må och annars Mans hws ransaka, Vtan han Wadiar in till hans medh xl marck, Vtan thz Seer medh fougtans, och Rådmanna Orloff. Wijtes thz honom, och är ey baar å tagin, eller ransaka te hws hans, Vtann som sagit är, böte xl marck Målsägandenn, och xx marck Konunge och Stadenn: Nu orkar hann ey bötum, Wari rätter hans, effter thy han honom Tiuffnat Wijtis.

I råde Warit ia haffua te än nöött och förtäärt, thz som haffuer Waritt stulitt, så äre the doch icke förfalne till någott straff, effter thett haffuer Warit täm omögeligitt, annars icke,

Och i heme tera ransakas ia Landzlagh hålla både Ny och Gamall, att te som Nämpnas till att ransaacka, en Mans hws, tå skola the först see och ransaaka effter hool på Taack, eller Vnder Syll, ther Tiuffnader kunde in kastas, Thy sådantt kann wäll hända, tör en

Will gierna koma en anna i skada, och weet icke hůů, och effter som Mann aff thz Capittlett klarliga see kann, så är Tiůffůer under Wil fattas när hann haffůer kastatt Kyrkona, förty tå komer wander nider till Wijtzord, effter som Gambla Lagenn holla.

III. Hůilcken Mann Er: för Tiůffnat eij

förr haffůer warit gripin, för minne e må hann eij hangia, änn ena marck, eller marcka wärde, vtann han stiäll aff Kyrkio eller Badstůffua, eller hůůsbonda sin, Tå hängs för ena halffůa marck, änn tän som Kyrkio stiäll, eller gör andra onda gierninga i henne, haffůe tär inge frijd, War der han baar å tagin, för halff marck skall Tiůffůer till Stůpo slåås, och båden öron mista, för iij öra hůůd mista och ett öra, för iij öra hůůd mista, och alle skole Staden flij, Koma te åter i Staden, eller Stadz marck, miste lijff sitt, Kom Kona warj sama lagh, vtann hoon skall qůick gräffuas i iord, för såå myckitt Mann hangia skall.

IIII. Nů kan kona med Barn Wara

som Qwäll är thz så stoor Tiůffnader Som förr är sagtt, att hoon skall lijff mista, Tå ſkall hoon i Stadzſens Järn ſättias, och han ſkall hen föda, ſom henne ſkull gaff, till teſs Barn födt är, och ſedan hörs rätter henne.

Kan Stadzens Sůen Tiůffwar V.
eller andra fångar Släppa vt Iernom ſtånde ſamma rätt, ham ſkulle ſtåå; Tätta Capittlett är ſå förſtåndandes, att om han går till medh wilia, och ſläpper honom vt, thå ſkall ham ſtå ſamma rätt, annars icke.

Stiäll Man åple eller andra frucht VI.
vtur Trägårdom, Kååll eller andra Kiåller eller huad thz är, och warder tagimm, eller Klåde hans medh tuggia Manna Witnom, böte vj marck, och åter ſkadan, Kommer ter Drååp, ſåår, eller blodwijte thera mello wari vgilt, huad ham fåår förr är, och thz är ogilt hinn ſtrik ſom till Kom.

Komer ter dråp iā See till i Edzöris Balckenn Cap: 25. huru högt thz werck nas, ſå högt han effter, thz är ſama gitzningh.

Hugger Man Apel eller båran VII.
de Trää vnder vtr trägårdar, böte vj marck, Bryter Mann green å bärande

trää

böte iij marck, om the äro tuggia Mana Lottne, eller wärie sigh medh vj Mannom.

VIII **Nu stiäll Man humbla bort** wr stängom, eller humbla gårdom, eller i diom, eller hema, eller huar han wärder, binder å hanum stölde och föres til Rådstuffuo, och dömes effter thÿ Tiuffnaden är til.

IX. **Stiäll Man fiskar aff annars** Mans Nätom, Miärdom, eller andro fiske Tolom, warder han widertagin, böte vj marck och åter skadan, Stiäll han Näät eller andra fiskeredz, och warder widertagin, bindes å baak hans, och stånde Tiuffs rätt effter thÿ ths wärt är.

X **Giffuer Man androm skuld för** Bols drägt, och fins medh honom, eller i husom ths honom skuld förgaffs, stånde Tiuffs rätt, eller böte xl marck, halfft Målsägandenom, och halfft Konungs och Stadenom.

XI. **Hitter Man find å Wägh eller Uta** wägh, huar find then halft är, lyse ge-

gnest

nest för täm medh honom gåår, sedan åå
Sochna kyrkio, och Rådstuffuo, kommer then
nest haffuer, för än han lyst haffuer, sager
till märcke och sann Järtecken, Tå Suerie
till sigh medh twem Mannom, sielffuer tridie
och tage sitt åter, otamm lösn, kommer thy han
innan Natt och åår som widerkennis, Tage
Konungs tull lutt, och täm fund hitter tridiet.

Hu kan tän som hitter Witne haf XII.

wa, och lagliga lyst haffuer, tå suer
ie till sijnn som tappat haffuer sielffuer
tridie, och tage sitt åter, och haffuer han ind
nigh som hitte, effter thy fyra goda Män skulo
märka, gripe hann till lysninga Witne,
och fäls aff täm, böte et mark, eller sidhe
Tiuffuer, och stånde Tiuffs rätt.

Hitter Man faa annars, häst eller XIII.

man, eller Eklunt, Oxa, Koo, Fåår, eller
Geet, eller thz Nyttia fää, Tå åg han till
sin Sockna sielffuer tridie, att thz är hans,
och tage sedann sitt åter otamm lööw, och han
göre sigh oskinffna medh lysninga Witno
mnom, medh häst, hors oxa, må Man

Kyrkia

yrkia och sina andra Larffuer göra, och sina ära
de midh fara innan Stadenn, och häradett tär
thz hitt är, Sedann thz Laghlyst är, och La-
ga Wittne tilltaginn äro, både i Stadeno
och häradeno, och huar som yrker ther ing
för än thz Laghlyst är, böte iij mark till treskif
tis.

XIIII. Hitter Man Wraak å salte Watno
eller Siöö strand fryske, tär rätter
ägande är ey när, eller hans bud, och
weet ey huar hans är komitt, lyser han thz
Lagsliga, tå äger hann tridinge som hitte,
och ägandenn tuå luth, gånge till hans som
mist haffuer medh samme Järtecknom, och tueg-
gia Manna Wittno, och tage tuå luth åter,
Komer han ey inna Natt och åår som mist
haffuer, tå tage Koninge tuå luth.

XV. Nu hitter Man Båtn find och ly-
ser Lagsliga, tå äger hann haffua
find, Kommer hann ey som Lagsligha
Widerkennes innan Natt och åår, tå äger
Koninge alt halfft.

XVI. Hitter Man Ankare Mans haffwe
haffuodes löön, effter goda Manna skudann.

Alla städz ter Man find hitter, thå XVII.
skall hann sig ther Tiuffua göra först, medh byssninga witnu, Sedann lyser hann mist haffuer in till sijnn medh tuem Mannd, siellffuer vidit, och tage så sin åter: Elles ich som godzet hitter kundann ethk, eller ther Sidö, eller för haar, hann wari Man så myckitt bättre och tage så myckitt aff thy godzet, som ägande will honom komma, och goda Mann seija, att hann haffuer itnutt.

Tager Man Utan lån eller legho, XVIII.
häst, eller Skiuut annars, åaker eller rijder, och gör några handa wärckuad medh, Kommer äganden effter och fångar altsamans, Tå skall hin till Tings eller Råd stuffuo föras, och haffue wäll, huadh hann will hann, till Tiuff eller Ransmand wita effter thy som lagenn seija, Um Båat wari Sama Lagh, wällforss både Bonde och båter huadh hann heller han i haffskepse farer eller thy, eller staar, thär är bruutt Edzörit.
Byrkio Lagen eller rätt hålla i tätta stycket icke så strängt, vtan allenast vj öra för han steglöpp, och vj öra aff igh, thär är en lödiga mark tolff öre.

Tiůffwa

XIX. Hůilcken annars Timber bortfager, Fiölar, Tillde, Wirdh, eller huådh thz är, medh Wittnom eller vtann Wittne, vtan ägandes loff, böte för itt stycke ena marck, till treskiptis, och så för annatt, och Tridie, ähn thz äro Tuggia Manna Wittne, eller Wärie sigh sielff medh sin Ede, Tager han mera, böthe vij marck till treskiptis och Wari vr Tiůffnadt eller Wärie sigh medh vj manna ede, fals hann åth edenom och orkar tij botum Warde slagin wider storkenn, Sama Lagh Wari om them thz androm Wyller, framdeles merkiände, att aff allom vj marckom botum och tiuggia marcka, tage en Tridiůng målsägandenn, och en Koninge, och en Stadenn, och Wärie sigh för vj marcka saak, ähn tij äro Wittne till medh vj Manna ede, fals hann åth edeno och orkar tij botum Wari Slagin widh Storkenn, Sama lagh Wari om Målsägandenn han orkar tij Widhbinda, och orkar tij botum.

XX. Hůar som fångar åter Tiůffwen och slåpper thenom, för än han laghůnnin är eller sedan, böthe xl marck Koninge

och

Balckenn

och Staden, warder och Tiuffwer Laghwunne,
tagis ey borghir för hono, wthan hopfångis, tager
någor löso för hono, böte Konungs löso, och ther till
xl marck, och thz wari Konungs Ensaak. Nu orkar
ingen thera borghom, ey heller någor till binda thå

B 184 -

Wij Carll med Gudz nådhe, Giöre
witterligit att wij hafue förnummitt aff
wåre befallningsmend, Stattholleren,
Lagmendh, Herretzhöfdingh, Fogter, så
well som Borgemestere och rådh, vthi
Städerne, Laghläsere, att the som sittie
vthi för:ne Herretzhöfding stadh, hafue
tagitt sig före att döme. Efter den
Stadga som de förmene skolle wara
Giordt vtaff, then stormechtige, högh
borne furste och herre, Her Johann
fordom Swerigis Rikes, göttes och
Wendes Konungh, Löffligh och hogloflig
: ammynnelse, Nu thett åhr — 1577. Der
vthinnen skole förmellt och författett wara
huruledes döme skall vthi horsaker
så effter thett icke kunnigt är thett
Högbemelte Wår Salige Kere her
broder, Konungh Johann, någen sådan
Nyen stadga, med rijksens Ständers
bewilliningh giortt hafuer, heller vthi
hans K: M:ts tidh, almennelig publicerit
att man der effter vthi horsaker döme
och Retta skolle, och them med — 40 dall
Sakfelle, som Enfollt hor Giordt
hade, Derföre medan synder igienom
sådan ille sedh tagen öfuerhanden
der aff Gud wårder förorsakett till
wrede, att straffa både land och folk.
Och samme Stadgan Ær alle emott Gudz
lag, och framfarne Konungens gamle
Retter, Såsom Gudz Lag befaller
vthi thenn 3 Mosis bock, vthi thett — 2.
Capitell. sammeledes vthi thett — 3 och
— 20 Capitell, att horkarler och horkonnor
skola bode döö, och Gudzrettenn förmå.
Derföre hafue wij warit förorsakede
att latte vtgå thette wartt Mandatt.

Och hermed allom kunnigtt, och witterligtt
giöre, att sadan stadgar om horsaker
hafue aldrig vtt aff Konungh Johan
med Rikszens Ständer bewilligatt och
samtyckt warit, Mykett minder
beslutatt heller Publicerett, vttom
Ee emott Gud. och werzlige Lagh.
Hwarföre förbiude wij alle, som
Rätten befallningh hafue, heller wij
Dommere Embete stadz Eer att the
Nogolunde skole bruke, för sagom
stadge. Sadantt vttgångende skriffter
Di then hwarken hafue Grundh wij
Gudz lag, heller fremfarne Konungz
Mandatter. Wid högste straff och
onåde till förwindis. och så fremgt
the wele wara oskatt. aff theris
Kall och Embete. och skall ingelunde
wara Effterlatitt, att tage bötter för
Rätten Edsöres brött. Vtton wij
Konungens Vardlöt Vtfärtt hafue
så fremgt the dom rettigheett som wij
them vnnt hafue, ikke miste skole
Och them till med Wåfue till Vanken
Hund Varhörn. The bleffett ahr ybligit
hafue, och them vttöfuen — 400 Mark
Penningar. Stockholms Myntt till
Straff ~~Staden~~. och Effter denne dag the
sadan stadig tillförende wara betenckte
Och Effter wij förnimme att Mång
horkarle och horkonor blifue ogen-
warende hos igenom skyngir Almdom
med horkarlen, och Almodom med hor-
konor. Therföre befalle wij att hwar
så hende, att Rätten aff them skole
komme till bötter, Ey dag som ille

Höres Ehr förmeldt att gudh wille hafue
sådan grofwe laster, så well som andre
straffwärde icke lijdhaatt, Menn dett di skole
komme icke bättre; De skole regere starke
både Man och Quinnor Rötter, och Effter-
lagerna för hordom. Mister Näse och lorke-
hår, heller dem lifr, om henne blifwe
Wådenne effterlatett, Effter som de kan-
findes Rådh och legenhett till, heller Rötter
vnd krog i fengelse, andre till exempell
och warnagell. Detta hafwe wij icke
kunnelse så Myckett dennem Parten vnder-
kommer, allom welatt. Konungh och witterlig-
gioro. Men Effter dett ingenom gudz
nåde icke helly. Lagboken vnd dett först
Menige Kirkennes stender, skall blifwe
förelesett. Hwarlundes Hon Ehr öfwerseett
och förbettratt, så kan sedantt så well
som Ecke Ewrett. Wider Rättis och lagis
J: middlertidh. Wetter Hwar och Ehn Effter
Detta wårtt Mandatt lydelse sig Effter-
retta, Aff Stocholm then 18 augusti
åhr s 1606

Swerigis Kirkes Stenders beuillningh
och beslutt som samtijcke blefft på
Norköpingh Denn 22 Marty åhr
1 6 0 4

till dett Hirunder

Emedan H: K: M: breff Ehr vttgangen på
åtskillige tider, att ingen som Wagen-
förlendh hade aff Kronon. skole dem med
fördriffwe sig. Vphålla Hirunder Bönder och
andra owisse kungeller, vnd ingen dett
Kron till förläningh breff wttrijckeligen
förmellte. så som och icke heller frijhelle

Almogen som förlendt äre för Skiutzferder
hester och kiörsler. Så förnime wij doch
tyckewäll, att then skattebunden stå sygh
att wybera och beholla. Dett then med den
andra. Hwar före haffwe wij så afsagt
och beslutett: att hwilken som bliffwer
deri med beslagen, att han tager mera
aff bonden, then som förlenings breff
wäiser, heller och den frij kaller wtöffwer
den som i förlenings breff är effter
låtitt. Då skall han Miste sama för
leninge, och skole Bode hesten och
kiörslen, så som och adelens bönder
giöre deras rätte thiende i wår kirke
herbergett, och ingen derföre wara
frij. Menn hwem som bliffwer beslagen
att beholla thiende igen med sig, han
skall obrötlige bliffwa straffade, och
thienden giöra sammell wttaff dett som
wexer. på lindelandt så som på ackren

Memoriall then 4 Septembris 67 som förhandlas skall

1 med Måll wijcht och Alnar skall her
effter handlas, som alle Rijkz
Rådens Ständer Enhelligen samtyckt
och beslutett haffwe, och then som
effter denne dag annorlunda
wegen heller måler, och bliffwer
med tuå sworin wittne till sanden
öffwerwunden, skall första gang han bliffwer
der med beslagenn Böte — 40 mk och
andre gongh löse halsenn.

2 Thernesthen skall lade allehande saad vnn
fredelige lett giøris. Bode vdi hwette Rug
korn, hafre Ertter och Bønner, och den
the skall vdi tilkommende høst och vinter
holge Proffentiringh, och efftir K: Mt breff
och Ordningh. Der pa flitig tienende.
Kommenderingh och vyssende.

3 Allehande veyer, Lanngtzveyer tijngs
veyer. Kirkeveyer. och alle andre
[illegible] Kledins. Lanngtzbroer. tingsbroer.
Kirkebroer, quarnebroer, och alle andre
[illegible] hollis ferdig. vell vidt Macht
och Byggiulle hanner Mickelsmess ting
Ewindt Böter som Tingets Dag formelder

4 Den Lanndzkiøp [illegible] som hæfft vffin
Domme dags fiel och Kiøpstad. och fra
Lanndzbigden. och inden hafrum bergen
[illegible] ull Magazin [illegible] den han
[illegible] bernudis lidt. Der skall Kunngens
fogder hafwe [illegible] att [illegible]
alle gang. som han hafwe med sine
vnder Dommen.

5 Husbiggningh skall och den flittigste achtes
och ved Macht hollis. Der och skall med
[illegible] och siden ørligen [illegible] hus [illegible]
[illegible] med [illegible] siden med [illegible]
[illegible] well som [illegible] [illegible]. Efftir som
K. Mt. ordningh formelder/

6 Den Hoffsfolck: som Er drenger
Piger och Karne: som ickie vill
Lade sig Bönder heller Landbon
före aff komm: som Kunnigs Lags
förmelder. de skole aff K M Befallings
Mand antuordis: och föris till Slo-
tett och gaarden: om de ij flere
Beskaffend. da Mage de bet aff
Adelen: Dog før Er vdelige Som
Dom till sine gaarder vptage. 3.

7 Forbudis hugger Kaa Eck: hasle och
Andre Dreinde træ: Vind – 40 ß
Kunnigz Ensenk: och Jordegne Egen
Lagerne

8 Hemble gaarden skole med all flitt
byggis: och aarligenn förmeris efter
Kunnigs Lag: Winndt bott som der
vdi förmelldis

9 Forbudis Innerstuenningh som her
kan Thiente och Eeg Winde – 40 ß
Kunnigz Ensenke.

Vier bewinnes Erweigen
Geschrifften Landtags
Beschreibung i Lands
pürg Anno
1558

Här begÿnnes Swerigis
Beſkriffne Landzlagh
Schriffuin i Lÿnkö-
ping Anno
1588.

Tabula Vppå Landzlagen.

Adelwerkugdt kyrckio Balcken 19 cap:
Thätt är boola arbethe.

Balcker.	Cap.	A
5.	22.	Aboa.
6.	26.	Aff Byia millam. [illegible]
5.	7	Affla aff Jord alla Bybyrdh.
3.	2.	Afflar Man barn j festom eller i lönskaleÿe.
4.	13	Afflinga yrningar huru the ſkifftas.
5.	9.	Afflinga godz må Man giffua huartt han vill.
5.	29.	Afflinga godz äger Bonde tuå luthi
5.	9.	Afflinga Jord och arffuit Jord huad them ſkill
6.	40.	Aff Salur göras aff Konge.
6.	39.	Affbygårde aff ſkogz ſlöga bÿ.
6.	48	Aff kesther hiter hörde aff fää.
7.	4.	Aff Köp ſom ſker med bondas hustru.
7.	5.	Affödho komer aff tÿ ſom klandas.
8.	27.	Aff geld almenningia huru thz ſkall ſkifftas.
13.	3.	Aff hugg med wilia fullom ſåårom.
14.	6.	Aff hugg medh wådha.
5.	19.	Affrad Vinner thenn Jordh Winner.
5.	20.	Affradz dagha om Thomas 6. 29.
8.	30.	Affrad och Thiond må eij mätas.
10.	9.	Affnogit ſkiöld emot ſino rätta herra.
6.	7.	Åker och äng brytas effter Tompt.

Balck:	Cap:	
6.	13.	Åker må öffuer åker oskorna och ax åka han böte 3 M.
6.	8.	Åkra och ängia, Lagha wärn hålla.
8.	20.	Åkärare böte om han ey kan binda till saken Then hann tillkärer.
8.	40.	Åkärare warder målsägande.
9.	4.	Åkoma ~~aff~~ må för än han kommer i gård.
9.	14.	Åkoma å Tinge, eller i Kyrkio.
~~5.~~	~~31.~~	~~Ålder kan Manne eller kono hända.~~
6.	11.	Ållena skogher skiftas.
6.	29.	Almanna wägha.
6.	29.	Almenningia huru te skola skiftas eller slijtas.
6.	29.	Almenningia ligger åbroader och orijller.
6.	29.	Almenningia wthskijlder när te skola wtgiffuas.
6.	29.	Almenningia Deela häradh om.
~~6.~~	~~29.~~	~~Almenningia Rydia och Byga.~~
6.	39	Almenningia Slåtto Dagha.
6.	31.	Almenningia hwar å them boor.
6.	31.	Almenningia boorfattiger och gitter ey Uppeholla
6.	29.	Almenningia rännso och saakköre tage häradhe.
6.	31.	Almenningia Jord räknas i Löösöra.
9.	31.	Almenningz Jord skall ey i skifftingh gånga.
~~4.~~	~~18.~~	~~Amma huru hoon skall Barn åter fasta.~~
6.	53.	Ankosta annars Mans tagas.
6.	18	Apall warder huggin. 15. 26.
9	43.	Aple tagas eller stiälas å Trägårde. 15. 25.
12.	3.	Arborst Syens och Bott Döde Mann. 9. 5.
~~3.~~	~~2.~~	~~Arff barns å fastom, eller lönskaleije Afflas~~
		Arff

Balk:	Cap:	
4.	1.	Arff taga bÿrda sona barn wid son, som dött barn
4.	2.	Arff millan fader, Moder och Syskon. Wid dödt.
4.	3.	Baka arff och sida arff.
4.	4.	Arff Bryst och Baakarff.
4.	5.	Arff Barns som kunder skyla dödt födt wara,
4.	6.	Arff barns Wålford hustru föder.
4.	7.	Arff i Sunu wåda saakom.
4.	8.	Arff Barns Byllogs Mans hustru föder.
4.	9.	Arff Sunderkulla och Samkulla.
~~4.~~	~~10.~~	~~Arff om hustrun~~ warder dräpin aff Bondans arffuom, tår Erffuer Döder quick kan, och hedinn Christnann.
4.	11.	Arff hustruna som Bondan dräper. 10. 6.
4.	11	Arff ill må ingen dräpa. 10. 2.
4.	12.	Arff tager Moder som Barn ligger i hiääl
4.	13.	Arff Syskenne i Boskiffto.
4.	14.	Arff Samsyskenne mellom.
4.	15.	Arff som geff är i.
4	16.	Arff haffuer oskillann tagitt.
4.	19.	Arff frillo barns.
4.	20.	Arff tager ey hoor barnn.
4.	22.	Arff skall ey skiptas för än gäll gullin äro.
~~4.~~	~~23.~~	~~Arff quid diritur Dana arff.~~
4.	23.	Arff Vtlenska Mans.
4.	16.	Öfwergångs arff.
6.	9.	Äsio Böter
6	14.	Öfwer Lagha Gordh.

Öfwer kann.

Balk	Cap	
6.	16.	Åwärkan å Man i akrens eller ängio.
6.	18.	Åwärkan i skogh annars.
6.	25.	Åwerkan i watten annars.
6.	34	Åuärkann Nÿ skadar gamall.
12	15.	Åwijsa folk skall kistas fört och bewaras.
6.	18.	Åwäldigra egh är quärn hiuull.
3	2.	Barn afflas i fästom eller lönskaleijge.
3.	16.	Barna godz skall undann skiptas.
3.	20.	Barna Målsmann.
4.	18.	Barn döör när Ammo huru thz skall fastas.
5.	31.	Barn äger fadher och Moder uppholla.
4	17.	Barn wijses Mannd och hann döll.
6.	49.	Bast flääs.
6.	49	Bryther quåste.
9.	20.	Bastas Mann sacklöss.
9.	3.	Badstuffuu füder.
10.	7.	Barn warder dräpitt aff fader eller Moder.
11.	20.	Barna wådh bana, halsbana sanbana.
2.	34.	Bärsan i Konings garde.
6.	5.	Bärck i Tompt, Bärg i Tompt.
6.	7.	Bärker åfter lags.
6.	38	Bär ma eld i skogh ~~e~~
~~3.~~	~~2.~~	~~Biscop skill fästnings.~~
4.	23	Biscop tager Konings rätt.
6.	21.	Biörn, Varg, rääff, må huar taga.

Bÿ

6 39. By Täckt, by hulrma, by Dråäpa.
8. 20. Bimbas skall medh witnom.
9. 21 Byloggs mandz lösöra skifftas och ey Jordh, Hustruna
~~9. 14. Byloger warder tän som slår eller dräp å~~
~~9. 35. Byloger miste lijff å färska gier,~~ 2 Tingt.
ningh warder gripinn.
9. 24. Byloger haffuer Månada Dagh.
~~9. 25. Byloge måll görs å Landboo.~~
~~9. 26. Byloga måll görs å then Landboans gård~~
9. 27. Byloger Jordas i Kyrkio gårdh. 2 fölkr
9. 28. Byloger hoo som föder eller hyser.
9. 29. Byliger holss å annars skada.
9. 31. Byliger dråps wthrijkis.
9. 30. Byliger dråps tå dager hans är wte ligge
9. 32. Byliger döör för än han frid får. 2 ogild.
9 33. Byloggs Jorda godz effter arffua hans.
9. 33. Byloggs Jorda godz skall Laghma förståå.
9. 33. Byloggs mandz affgeld.
9. 34. Byloger Rymmer.
9. 34. Byloggs Jord och gälld skola mätas.
6 45. Blood låter Mann fåå,
13. 10. Blånader.
2. 11. Bonde må frälss warda.
2. 25. Bönder skola härbergera Läna.
3. 3. Bonde wräker bort laghgipta hustru
sina, och tager i Stadh andra.
3 17. Bonde hwad hann befaller aff oskipto.

2 Bond:

B 184 -

4. 11. Bonde dräper hustru, eller hustru Bonde.
5. 27. Bonde må Jord sälia i fallom.
5. 33. Bolagh skall läggias.
5. 26. Boolstada skääll.
6. 34. Bååsa ledh.
6. 26. Bolstada syner skulo hållas.
3. 6. Bonden bör för hustru sina sökia och suara.
7. 12. Borgar må penninga, eller Man för annan.
15. 30. Bolzdrätt.
15. 36. Bålu fund.
8. 24. Bott tår må boor ransakas ner gärninge görs.
8 26 Böste tån med kropp som ey haffr koo. 3. 8.
8. 29. Böta skall inge vorsak, och inge tyffuär sama.
9 10. Böter ära fästa, tå må man ey hämpnas. saak
9. 21. Böte huar saak sina ensamber, och förmerka ey annars lutt.
11. 23. Böter bötes aff hans lut som brööth.
11. 22. Böter ära fästa huru tå skall bötas.
11. 23. Böter epter död an fadher och Moder eller frender.
11. 30. Bödelenom giffs een Marck.
11. 39. Tue böter huru the skiptas.
15. 27. Bönor stielas.

~~2. 31 Breeff Konings.~~
2 35. Breeff dags och frids breeff i Dråäpum
5. 11. Breeff å Jord förderffuas.
5. 11. Breeff Härads höffdinge.
8. 11. Breeff Laghmans och löön fore.
~~3. 7. Bröllops klädh~~
Bröllops

3. 8.23. Bröllops koster barna millom.
6. 36. Brinner by eller folck.
6. 35. Brinner Landbo godz upp.
6. 37. Brinner löst folcks gårdh.
6. 38. Brinner Dödhwida skoger eller bärande.
8 26. Bryter tán wid bonda som intz haffer widermåga.
9. 39. Bryter Man ögon uth eller Snöper.
10. 11. Bränner Man hůs annars medh willia.
12. 15. Bränner galin Man eller kona by.
6. 37. Brandstůd.
3. 4. Brůdgume söms fästa kona hans.
~~3. 6. Brůdgume eller brůd dör för än ut hem koma.~~
3. 17. Brůdafärninga brůda kläde, och bröllops kläde.
6. 2. Broga byggia.
6. 3. Broga synter och saack tera ey bygga.
12. 6. Brůn och broo, och döder i thám.
5. 34. Byrdamán dela om Jord att lösa.
6. 1. Bygde byia.
6 4. By ill hampföris dela 26.
6. 4. Bygge hwar som má åger i bya målom.
6. 4.40. By gamall och ny hwarte skola ånterkas.
6. 5. Byningh lagha.
6. 5. Byningh olaghlig upkastas.
6. 5. Byggia å Sunna wallom.
6. 26. Byia ágha medh råå och rör wara omlagda.
6. 26. Byia till mothes i gärdom eller Engiom.
6. 26. Bygder by, och ödhes By.
6. 40. Byggia å hwilkij tan flere ágha uthi.

Dana

4.	23.	Dana arff L: 6. 33. Danawercke.
6.	48	Diuur bijta fää. Dijke 6. 7.
2.	32.	Domber Konungs warder bruttin.
8.	5.	Domare söcke Tingh huar Tingz dagh.
8.	10.	Dombrutt halfft skall konungs nempd haffua och saaköra.
8	32.	Dombrutt och saaköre skulu mätas effter Stockholms mijntt.
8.	39.	Dombrutt Laghmans och häradz höffdings.
8.	19.	Dölsmåll och Wittnismåll, huad thz är.
8	25.	Döma må inge öffuer Jord, vtan ägarden är till suars, och dom äger häradz höffdings giffua.
3.	6.	Döör Brud eller brudgumme för än te hēkomma
3.	22.	Döör bonde och hustru säger sig haffuande wara.
4.	12	Döör barn i säng när stuffader miste Moder arff.
4.	18.	Döör barn som foster Moder är till legd.
4	10.	Dödher och hedin ärffuer.
6.	28.	Dödwidha skog Byia mellom.
11.	~~4~~.5.	Dödhmans saak ransakas och bötes.
12.	4.	Dödz saar warda aff ena hugg.
12.	4.	Dödh liuter någor aff gildrom.
13.	14.	Döder och saar, döder gilder, och saar ogilder.
2.	27.	Dråp Wålgestare.
4.	12.	Dråpare må ej erffua thn han draap.
6.	45.	Dráp Mann fää eller Sargar.
~~6.~~	~~46.~~	~~Dráp ann fää annars Mandz folk.~~
6.	46.	Dráp fää, eller Sargar annars fää.
6.	47.	Dráp ma fää hund, eller annan hunds.
6.	10.	Driffuer Man fää vor Åkrom.
8.	26.	Dränger löp bort.

See i Stadzlagen i Rådstuffuo Balcken wti thz 24 Cap:

Dräap

9.	26.	Drååp eller såår för ten gård söker i Nödh.
9.	14.	Dråps man eller slås å Tinge eller i kyrkio.
10.	2.	Dräp fadher eller Moder barn sitt.
10.	10.	Dräp Quinnan hůsbonda sinn.
11.	1	Dräp Mann annan, så ther ligger man gen mann.
11.	2.	Dråpare warder fangin å ferska gierning.
11	3.	Dräp Målsägande Dråpare utan Doom.
11.	4.	Dråpare warder dräpin medh wäriande hand, och om någor will han hindra.
11.	6.	Dråpare rymmer till kyrkio eller Closter.
11.	7.	Dråpare will ey till swars koma.
11.	8.	Dråpare will ey rymma. +
11	8.	Dråpare gripa.
11.	9.	Dråpare will någon wäria.
11	10.	Dråparen ränts.
11.	11.	Dråpare kommer ey till löson.
11.	12.20	Dråparens dagh till Konungh och fråå.
11.	13.	Dråpare then Konungh skall giffwa fridh.
11.	13.	Dråpare haffwer bööt Målsägande.
11	14.	Dråpare dräps tå hans fridh är uthe.
11	14.	Dråpares godz må ey skifftas uta han see
11.	17.	Dråpare fridlöss warder födder utlensker eller hällum.
11	16.	Dräp uthlänsker Inlänskann.
11.	18.	Dråpare säger ney för Drååp.
11.	19.	Dråpare wärs för Drååp.
11.	20	Dråpare kommer till Swars.
11.	22.	Dråpare döör för än bööter fastas.
11.	24.	Dräp till skall målsägande binda annan.
11.	27.	Dräp i Tyriom eller Skäriom.

Drååp

11.	29.	Drååp till ſkall kona bindas.
11.	28.	Dráp kona Mann.
11.	31.	Dráp Preſter Leekmann.
11.	32.	Dráp Lekma Klerck.
11.	35.	Dráp Lööſker Dräng Mann.
11.	39.	Dráp warder någor i Konings ledungs.
11.	33.	Dráp Kärs och Målſägande är Utländes.
11.	34.	Drååp Sått och bött.
12.	12.	Dráp öffuermagha.
12.	15.	Dráp galin Mann eller bränner.
12.	16.	Dráp fader och Moder barn ſit medh wådha.
12.	17.	Dráp fåa Mann, eller Diuur.
13.	17.	Dráp ma anna wppå Åker eller Ängh.
11.	26.	Dulga Drååp och mordgälld ſkall bötas.
2.	4.	**Edha Koningers.**
2.	5.	Edher Lagmans tå Koninger walder är.
2.	8.	Edher Rijkzens Rådh.
8.	1.	Edher Lagmans.
8.	2.	Edher Häradz höffdinga och Domares.
8.	5.	Edha ſkola för rättans giffuas.
8.	21.22.	Eder hwin han ſkall gångas, eller hwar om.
8.	21.	Edh moott edh ey gångas.
8.	22.	Eder å Tinge gå och ſtaffua, och hann, hittis ſedann i hwiſom.
8.	24	Edher ſå goder giffuin ſom gångin.
8.	24.	Edh hoo hann må wtgiffua.

Edh

8. 21. Edh moot edh wärias.
8. 22. Edh i edom ſkola Bolfaste Männ wara.
9. 12. Edzöre warder brutin.
9. 13. Edzöre bryts å Tings wägh.
9. 14. Edzöre bryta te ſom ſlå eller dräpa i Kyrkio å Tinge.
9. 22. Edzöremåll ſkulo kunnogas och ranſakas.
9. 24. Edzöris Brytare huru te läggias biltoge.
9. 25. Edzöre bryts å Landbos, och innes Mann.
9. 31. Edzöris brytare forgiörs te äga ſina Jordh.
9. 35. Edzöra brytare warder gripin å färſka gierningh miſte lijff
9. 36. Edzöre bryts ey öffuermaghi, ey kona.
6. 18. Ek må ey huggas.
6. 49. Eke quiſt må man ey brytha.
6. 18. Ek bärande eller Bool.
6. 38. Ek må ey brännas.
6. 18. Ekebark löps unge, och byrde ek och Apoldriga
6. 35. Eld ſläpper Landbo och bränner gård upp.
6. 36. Eld ſläpper Präſter eller Klockare.
6. 36. Löst folck brenner.
6. 37. Elder uthburin wilis Manne.
10. 11. Elder faires i annars huus.
12. 4. Elgha Spiutt giör ſkada.
6. 23. Elgha Spiutt läggia.
9. 16. Elſker Man anna frå laga till målum.
9. 37. Elſker Man anna å ſijnom Ägodeelom.
2. 22. Enkior göra ey Tienist.
3. 8. Erffwe Closter huru ſtoor han må wara.
5. 20. Erffwas må giftobooll.
15. 27. Erſker Swiklas.

Fader och M:

4. 18. Fadher och Moder skulo vårda barn i 7 åår.
5. 31. Fader eller Moder wråka barn, böte iij m.
5. 10. Fasta åt Hordh.
5. 10. Fasta skola wara ij Män eller böte.
5. 24. Fardager Bola mellom.
6. 5. Faar Wägher
6. 14. Farlydh.
7. 3. Falsk och flärd hwad täm åtskill.
9. 6. Fall räknas tädann föter stodo.
12 8.5. Faller Man aff Trää, eller Trää lopå mä.
12. 6. Faller Mann i Källo.
12 7. Faller Mann ver Trää.
12 9. Faller Hüüs å Mann.
12. 10. Faller Last å Mann.
15. 14. Far mä heemåt mane medh laghkallande tinge, och Bondan står ill wärnn.
15. 35. Fara må mä och örkia medh annars fää.
2. 18. Fongin & Cronona Tienst.
15. 12. Fonger någor Tiuff ~~eller~~ och slapper sedann.
15 23. Fongs Tiuffuer, hwad han skall haffua, Som honom griper.
5. 14. Fonga mä skall hemola eller böta.
3. 2. Festings åtskill Biscop, böte tån thz Wålder.
3. 2. Fäster och Säng gånger ömgder, böte iij m.
3. 2. Fästninga witne oc fästanna skall wara å festingh.
3. 4. Fäste Kona neckes fäste manne.
3. 5. Festninga Ordh.
3. 2. Festnings, Wignings och lysnings.
3. 2. Fäster mä tuem ena Konu 10. 5.
10.3. 5. Fäster mä och häffder, böte Koninge och Biscops 40 mark.

5.	30	Fädernes Lidh huru han skall gångas.
6.	10.	Fää gör skada i åkrom.
6.	10.	Fää laghliga indtaghas.
6.	10.	Fää Stamptt.
6.	10.	Fää hänger å gårde dödt.
6.	44.	Fää warder dräpitt eller Sargatt.
6.	46.	Fää Sargar fää.
6.	47.	Fää bitz aff hunde.
6.	48.	Fää warder biitt aff diurs eller dör i gildra.
6.	48	Fää tappar hyrde Oxa eller Koo.
6.	51.	Fää föras upå Ägiom annars utan loff.
6.	52	Fää köp man aff Sonder by.
6.	53.	Fää annars hoo tz brukar utan län eller lego.
12.	17.	Fää dräpär man
~~13.~~	~~20.~~	~~Fää dräp man~~
15.	35.	Fää tz man äller frimer må man niutha.
10.	14.	Fää och tän som medh ij Bynder.
~~8.~~	~~33.~~	~~Fäller är tän som är lagfäller är, och ej går ther~~
8.	33	Fäster man lagh och gäär thäm ej.
9.	22.	Fälloger för koma |2.|36.
6.	25.	Fiske watten annars åwerker Mann.
6.	25.	Fiske watne skifftas.
6.	25.	Fiske wäll förderffuas för androm.
6.	34.	Fiskerij och watte måge ej afformo wedas.
6.	34.	Fiske gårde och fiske wärckia.
14.	2.	Finger affhugs medh wådha.
13.	4.	Finger affhugget medh wilia.
15.	32.	Findz något å wägom.
15.	33.	Find hwad man skall äga aff henne.

Find

15.	33.	Find hittes å Wägom, hwad thz är.
15	34.	Find hitter man utan häradis.
2	17.	Flyier någon undan Konungz Banner.
7.	14.	Flyier thän bort som gäldskylloger är, huru man skall fara.
~~7.~~	~~3.~~	~~Flärd hwad then är.~~
7.	3	Flärd i Köpom.
6.	3.	Flotta och färia Uppeholla.
4.	18.	Foster Modher Barnd.
6.	33.	Forssa åra flere saman.
5.	24.	Foder skall å Boole Nöthias.
5.	24.	Foder skall ägandens bindas först.
~~5.~~	~~31.~~	~~Folk gamalt huru thz skall födhas.~~
12.	15.	Folk åwitha dräpa man.
7.	6.	Fogata måga ey loffua mooth lagen.
10.	7.	Förråder man sin egin herra.
12.	17.	Fogla te man hema föder dräpa man.
2.	15.	Förfall frelsisman å wapn sijn och Kronona tiänist.
5.	18	Förfals nämne. i Jordh
5.	30.	Födernis ~~[illegible]~~ till fänglnadz gif
8.	14.	Förfall för Tingz Sööknings.
15.	18.	Förfall Lagha förfalld.
15.	18.	Förfall att hemåls man kan ey före koma
6.	16.	Förwerkar man i åkrom annars eller engis
8.	13.	Föra skall domare å klärande i godzet om han ey kommer till swars som käris till.
9.	13.	Förfååt å Tingz wägh och Kyrkio wägh.
10.	8.	Försåt eller wåldzgerningh å Konungh eller Landzherra
11.	38.	Försåt ~~[illegible]~~ andro i skiulom och hwad then skall heeta.

Förgör

10. 6. Förgör någor Androm med Trulldom.
10. 4. ~~Förgör någor sigh sielffwer.~~
10. 7. Förgör någor stiuffbarn sino för arff skull.
10. 9. Förer någon affwogan Sköldh.
10. 15. Förgiärninga bärs å Mann.
13. 4. Fötter affhuggas framma Wristen.
2. 11. Frels må Bonde Wara.
2. 13. Frels må warder föör.
2. 14. Frelsis mā må Vndan frelsse gåå.
2 15. Frelsis mandz förfall och Vrsaak.
2. 18. Frelsis mā eller tienste mā fonges i Cronona tienst.
2 20 Frelsis mā skole otta Daga haffua före wapna sino hans örs Döör
2. 22. Frelsis mans barn må frels niutha.
2. 22. Frelse skall Enckia niuta, och må förwerka.
6. 21. Frelsis mā skall haffua Varga näätt.
7. 7. Frälsis mā tage saaköre aff sino Landboo.
2 31. Frid Konungs hwar hann Byiter.
9. 6. Frid i heeme sino.
9. 14 Frid å Tinge
9. 20. Frid ager hwar haffua å lijff och godz, oc penige.
11. 17. Fridlösan skall ingē hysa eller födha.
4. 18. Frilla barn skall moder vpföda.
4. 19. Frillobarn hwij eij skall Arffwas.
13. 6. 7. Fullsäära medh Wilia
14. 1. Fullsäärt medh wådha.

2 Hamalt

5.	31.	Gammalt folck hwar thz skall födas.
6.	1.	Gatu genom byÿ.
10.	4.	Galin må förgöra sigh sielffuer.
12.	15.	Galin må dräper eller brinner.
6.	26.	Gärder någor vppå annan.
6.	26.	Gärde tän förmer som förmer ligger.
7.	7.	Gerningz öra må eÿ trongta taga.
2.	33.	Gälld hwar Koninger skall tän rätta.
4.	22.	Gäld gälldis för än arff skiptis aff oskipto.
4.	22.	Gäld Bodhmans skulu gälldas.
4.	22.	Gällda fälles om eÿ räcker godz till.
7.	14.	Gelld skÿlloger flyr.
9.	21.	Gälld hans Edzöre brÿÿter.
9	34.	Gälld Biltogs mandz.
3.	3.	Gipter må tuum ena Konu.
3.	3.	Giptes Möö vtan Faders wilia.
3.	5.	Giftes må eÿ man eller Kona i Adell Gord annars 2 wra.
3.	5.	Giptes eÿ Bondan i husfruna Gordh, huus eller Vatuwercka, vtt Egno.
3.	16.18.	Giffuis någor i Barna fädernis.
6.	20.	Gillder göras i annars skogh.
12.	4.	Gillder skall lyses.
12.	4.	Gilldra thär skada skeer aff.
15.	13.	Glugger vnder Sÿlle.
15.	37.	Godz bärgha må aff elde.
6.	6.	Gödningh aff Bÿ laggis.
4.	23.	Goffua må åter tagas effter lagum.
6.	8.	Gårda nider liggia.

Gärdha

6. 9. Gårda skola gillda warda wåår och hööst.
6. 9. Gårda brenner man, riuffwer eller bryter.
6. 9. Goosa boot och äätha boot.
6. 26. Gårdom gamblom giffs wijtzordh.
6. 26. Gårdh håller ey hiordwaller moott åker.
15. 2. Gör Tiuffwer stiäll Nööth.
15. 4. Gör Tiuffwer är giffter.
15. 3. Gårtiuffwer Bolags man eller bryter.
2 26. Griper man saaklösan böte 40 marck.
5. 30. Griper en hordadeelo till fånga man.
9. 19 Griper man annan och wålldförer.
9. 19. Griper man annan åth sin
9. 35. Griper en warder them Edzörit bryter.
11. 8. Griper man dråpare.
15. 17. Griper man till tijsninga wittne.
15. 13. Griper man tiuff tå äger han alt th han åtte när
2 siis.
6. 18. Hassell rää börde i skog annars.
9. 38 C Halshuggen eller hängder warder någor
11. 21. Halsbana boot 9 marker. 2 saaklöss
11. 36. Hand aff dömis.
~~13. 12. Hamblader.~~ 14. 4.
14. 4. Handaloss wåda medh kast.
14. 6. Handaloss wåda i dråap.
15. 15. Handom är slagit tå är köpit giort.
13. 19. Handlar man illa konstenn sina.
2. 25. Härberge Bonn Manne böthe iij marck.
2 Häär

10. 8. Här affwoger föres emoot Koninge.
4. 17. Hefd aff her ma både Qwinno och barns.
4. 10. Hedhim. och döder Kafwer, Quinker,
5. 1. Häffd Wormunnes, å Komer.
5. 18. Hefd lagha tryggia åra i Jorda Kööp.
8. 27. Häffd vppå Jord mäthes för sack.
2. 19. Häfta mister ma i Tienisth.
2. 20. Hester felhiomas Döör.
6. 10. Hesta ridha och ey forengia.
6. 3. Hester bryter sigh i broo.
6. 51. Hest slapper ma å Gijia anars mans vta loff.
6. 53. Hest eller fää anars hoos bruuker vta lån eller legho.
15. 38. Hest eller skiuut rides vtan loff eller legho.
6. 10. Hest eller skiuut tager ma aff ~~andr~~ åkrom eller Engiom.
3. 12. Hemfölgder beholler then som hon giffuin war, medan han leffuer som vtgaff sedan bärs hoon åther till skiptis.
3 12. Hemfölgd bäras j Arff.
3 13 Hemfölgd Deelas.
3. 14. Hemfölgd Klandras
5 12 Hemola ma i Köpom.
5. 12. Hemola gitter ey then som sålde böte iij mark.
5 14. Hemola gitter ma ey Jorda Kööp eller skiptt.
15. 17. Hemols ma Kome före inna iij wekor.
15. 18. Hemols ma eller witnes Kome ey fram.
6. 26. Häradz Sijn ~~männe~~ Wädias vnder lagma.

Häradz

8.	2	Häradz höffdinge skall wäljas och hans edher.
8.	4.	Häradz höffdinge dóme haffr inge flere än ett.
8	4.	Häradz höffdinge deell aff Saakóre.
8.	4.	Häradz rätt wttkräffia.
8.	5.	Häradz höffdinge eller hans domare sööke ting.
9.	3.	Hemfrid warder brůtin.
9.	6.	Hemfrid, hemsókn górs, och then som hemt gör fåår skada.
9.	26.	Hemfrid hoo han skall ey nutha.
9	37.	Hemfred haffwer mā i åker och ängh.
9.	5.	Hemsókn och will skada góra och gitter ey.
9.	6.	Hemsókn górs och tán fåår skada hemt giorde i thy
9.	6.	Hemsóckn górer, och tán dräps hemm ⁊ ningh giorde, och falle fótter.
9.	7.	Hemsóckn górs, lóp māwer i gårde sinom.
9.	19.	Hem till sinn warder mā gripinn.
9	9.	Hemponas mā å sätt och bööth.
9.	10.	Hemponas mā effter bööter fästa.
9.	11.	Hemponas mā å anna, och anna giorde gilznin"
9.	18.	Hemponas mā för th domber gifft å ha. ⁊ gena
15.	15	Hemfódha och hemgiorda.
3.	2.	Hionalags skilnad, ten th wälder bóte 3 mark. +
6.	26.	Hiord waller mótes aff tuem Byiom.
6.	26.37.	Hiord walld må ingenn indtaga.
6.	48	Hiord hůgg.
6.	48.	Hiordh waldh.
9.	8.	Hútes männ sääthe och skiljas osäthe.

Hiter.

15. 32. Hitter man finder å Wägh eller vtan wäg.
15. 33. Hitta ſkall lyſas eller Tingſtader hetta.
15. 34. Hitta må ey aff härade föras.
15. 35. Hitter må fåå annars by Tompt-ähr.
15. 36. Hitter må bååu find.
4. 17. Hoor Wijfs manno, och han dööll. 3.2.10.5.
4. 20. Hoorbarn må ey ärffua.
6. 26. Holme i Siöö flotholme.
6. 41. Hoop leggis mans aff i ödhis by.
6. 18. Hööſtacker.
9. 16. Hoott är medh ingo boott.
9. 35. Högerhand miſte hoo ſom bryter Edzöret.
3. 3. Huſtru wraker bonde bort, och tager andra i
4. 6. Huſtru wåldföres från Bonde. 2 ſtadh.
4. 11. Huſtru dräp Bonde.
9. 31. Huſtruna deell må ey bonde förbryta.
9. 31. Huſtruns huus må ey i ſkifftinga koma.
13. 19. Huſtru warder illa handlan aff Bonda.
15. 4. Huſtrun ſkildas för ſkylld mz bonde ſino.
2. 25. Huus låner ey Bonde, böte iij mark.
6. 5. Huus måga ſaakloſs ſtånda ſedan by är
till tomptförne komme.
6. 5. Huus afföris innan iij åår.
15. 13. Huusbrott.
9. 37. Huus tår må äger haffua hemfridh.
6. 9. Hugger må gård nidh eller bryter.
6. 18. Hugger må dödueda eller Timber i annars
2 ſkogh.

6. 18.19. Hugger man halff book, eller Ek.
13. 7. Hugger man annan i Rygg, been eller arm.
13. 8. Hugger man annan eller slår i hand.
13. 12 Huggin och hamblader.
14. 1. Hugger man ût andro och annar mister näsa.
14. 1. Hugger man medh wådha fullsåår.
14. 2. Hugger man aff androm hand eller footh.
15. 28 Humbla Täkt.
6. 49. Humble wille hempts
6. 50. Humbla gårda skola byggias.
15. 28. Humbla Tiunder i Städiom.
6. 47. Hunder bijter fää.
6. 47 Hunder stiäls eller drääpes.
6. 47. Hundz booth. |6|23| Hunder bör sin skott bogh. och är halff mandz lott
13. 20 Hunder bijter, eller sargar man eller fää. 6. 47.
6. 10. Hÿrdinge och Hiord tagas i Aaker.
6. 48 Hÿrdinge Tappar fää miste lego sina.
6. 48. Hÿrdinge räder Bonde och warder fää bijter.
9. 28 Hÿser någor Biltoga man eller föder.
11. 17. Hÿser Mann fridlösann Mann.

6 1.4. Jomfore kÿÿs. 6. 23. Jackt.
4 10. Ingen må sigh till arffs dräpa
6. 24 Ikorna täkt mård och lekatt.
7 9. Julags peninga till amnars. ann
3. 3. Jomfrun Lägras.

Jomfru

5.	16.	Jomfru Jord, offuermagi Jordh, wittulinga iord, må ey sellias eller skifftas, vtan till bättringh.
2	30.	Jord må bonde ey meer kööpa än han är
2.	30.	Jordh byttes Swikeligha. fullsäle å.
2.	30	Jord ärffwes i skatt och frelse.
3.	19.	Jord hustrunes hwru bonde må henne skiffta eller Sälia.
5.	1.	Jord Laghfångin.
5.	2.	Jord skall vpbiudas.
5.	3.	Jord köpes ey effter byrda budh.
5.	4	Jord säger annar wara vpbudna och annar ey.
5.	5.	Jord hustruna må ey bonde selia vtan hon biudz fraendom hennes.
5.	6.	Jord äterlösa aff byrdomanne, hwar nester är.
5.	6.	Jord will någo lösa och deela om byrdh.
5	7.	Jord Wädsättia och pantsättia vpbyrd affslås.
5	7.	Jord må wädsättias och äterlösas.
5.	8.	Jord Jungfru och öffuermagi skall lösas.
5	8.	Jorda Wärdhera.
5	9	Jord afflinga och ärffwa hwad them åtskill.
5	9.	Jord afflinga må man giffua hwart man will.
5	10.	Jordha Kööp klandas.
5	11.	Jordha kööp må för Laghman göras.
5.	12. 13.	Jord köper man aff androm. ~~13. 19.~~
5.	14.	Jord sina later man bort, medh kööp eller skipte.
5.	15.	Jord herrans eller hussbondans sins haffe ingen wåld till att Sälia.
5	16.	Jord Jungfru och öffermagi, säls hoon ey till bättra tå må hoon äterlösas, eller äterkallas.

5. 17. Gord ſkiptes aff lande i Kiöpſtadh.
5 18. Gord ohindratt i iij åår.
5. 21. Gord ſäger Landboen Gordſäganden åther.
6. 14. Gords åther Lagdh.
8. 13. Gorda deela och förbigodzett.
8. 27. Gord mätin för ſaack må löſas inna iij åår.
9. 31. Gord Almenninga går ey i ſkifftingh.
8. 30. Gorda Vpbördh ſom mätin är för ſaack aff
6. 5. G måle, halfft och halff i wmåle.

Slås

14. 4. Kaſtar ma eller ſkiuter och tager annanſtadz.
14. 5. Kaſtar ma och kommer huarken Wider, för än ikz ſkada gör
6 48. Kalffuar Koo å marck.
2. 29. Käre må inge till annars wta rätte Målſaga
8. 18. Kärer ey Målſäganden, tå Käre landz Demand.
11. 20. Kennes någon te gierningh å liff gåår
12 6. Källa faller ma ther wthi.
11. 25. Kännis Ingen Wijdh dråäpitt.
6. 3. Kyrkio Broo ligger nider iij Söndagha böthe iij marck.
9. 13. Kyrkio wägs äger ma frid haffua.
9. 14. Kyrkio huår ſom dräp eller ſlår i hemm.
6. 36. Kyrkio brinner aff Wangömo.
4. 21. Klandas ikz är ſält eller ſkipt är.
7. 5. Klandas Kööp ther afföde är affkommen.

Klan:

15.	16.	Klandas hoffuat fää eller klöffuatt.
15.	19.	Klandas för någro, tå skall wån och witne före Kona
15.	21.	Klandas kööp.
6.	26.	Klöff medh klööff gånge.
12.	7.	Klyffuår må i Trää.
11.	37.	Kniffuer stings genom hand.
12.	1.	Kniffuer drager må ~~åt ann~~ och will göra skada, eller annor wapn.
2	2.	Koninger skall holda privilegia och frelse.
2	2.	Koninger må ej mista Kronona skatt.
2	3.	Koninger är wäliande och ej arffuande.
2.	6.	Koninger sender Drotsätten till Lioo att hylla
2	7.	Koninger skall wijas och Krönas.
2	31.	Konings friidh brytare.
2	32	Konings Dom brytare.
2	34.	Konings Vardo huar som thz bryter.
8	40	Konungs sagher rättare Tings holda.
3.	1.	Kona will sigh må bidia.
3.	16.	Kona huad hoon behåller aff oskipto.
3.	16.	Kona gåår å andra gifftto.
3.	22.	Kona må wittna.
5.	28.	Kona köp och sääll i Nödh.
3	8.	Koster i Brudlöp ärffue och Grafte ööll.
8	42.	Kost i Konings rättare Tinge.
6.	13.	Korn och höö måko, tå skall undan skiäras.
6.	45.	Koo warder slagin att hoo ej molkar.
6.	42.	Koo molckas.
6.	48.	Koo Kalffuar i marck.
2	30	Köp må skatta jord undan Kronone med hwilke köp

5. 14. Köp och skipter sama gordh.
5. 17. Köptis eller skiptis gord aff land i köpstad, eller aff köpstad å lande.
7. 17. Köp ma fää wapn, gull och sölffuer.
7. 3. Köp ma Salt och wäckelse.
7 4. Köp ma mz bondans hustru, hiown eller barn.
7. 5. Kööp på torgh och klandas sedann.
7. 6. Kööp på lande göras.
7. 6. Köpmanna godz måga ey bönder selia.
7. 6 Köpa och selia måga Landzmen och byta sind
15. 15. Kööp skall göras mz win och witne. nullo
15. 15. Köper ma hooffuat fää eller kloffuat.
2 24. Krogara skola wara å almanna wägom
2 26. Kroo ther ööll och maath säliz, om någer wåld gester ther, hwad hans straff är.

2. 15. Laga förfall vthan konungs tienist.
3. 4. Lagligh förfall i Giftermåll.
5. 18. Lagligt förfall i ~~Sårmåll~~ om gordh.
5 1. Lagligit stånde och olagligit åtzgånge.
5 25 Lagha bygningh Landboans.
6. 8. Lagha wärn om åker.
8. 20. Lagh sööker böte iij mark för brutt sin huar. iij ch.
8. 22. Lagh fästa och gåå.
11. 38. Lagh och ey slagh, skall ma medh andro haffua.
8. 1. Lagma ager wälias.
8. 11. Lagmandz Tingh och stämpningh till tänd
5 20 Landbo skall vetha affrad gällitt.

Land

5.	21/ 22	Landboans giffto ſtämpno går i arff.
5.	23.	Landbo ſäger ey laghligha Jord åter landbo
5.	24.	Landbono förbiudz aff bole föra eller ~ Bygna Oelia.
5.	24.	Landboa fardagher.
5.	25.	Landboa ſkall godz åter anttwarda, bätre or ey, Werre
5.	26.	Landbo är ſkylloger hwſbondanom.
5.	26.	Landbo må fry fara, tå ſtämpno är wthe.
6	35.	Landbo brenner bole wpp medh förſumelſe ſin.
6.	35.	Landbo må äga hwſen och äganden Jorden.
6.	3.	Landz wägher och Tingz wägher.
6.	25	Landz ſyyn. |7|6 Landz Kööp.
5.	10.	Laghligha Rätt för eno, är rätt för allo.
10	9.	Leder någor wthlänſker häär å foſter landz
3.	2.	Lägrar ma Qwinno i faſtom. ~ ſina.
3	3	Lägrar ma Möö.
4	17.	Lägre ma ſkylles för
6.	4.	Lägher i by råde han måſt ager i By.
3.	8	Landzmän må koma obudin i brud öll.
6	50.	Landzma ſkall wiſa om hwmbla gårda.
8	18.	Landzma må kära än ey will målſagan ~ den.
11.	34.	Landzma äger ey ma Nämpna.
15.	31.	Landzma ſlapper Tiuff.
15.	13	Låſtom hwſom äger bonde wårda.
6.	15.	Legho hion warda ſiwck.
6.	15.	Lego hion Lockas, böte iij marck und ſamgör.
8	26.	Legho folck löp bort.

Legho folch

13.	19	Legho folk må bonde näffsa.
7.	8.	Legho fää oc Landzfää
6.	34.	Led sundh. | 40. Leertäckt.
13.	19.	Legho hion näpser ma oskälighe.
6.	28.	Ledh ligger nider.
9.	39.	Liff för liff, oc lim för lim.
2	25.	Länder ma ey hůus.
7.	8.	Lään gůldit.
15.	17.	Lään medh vitnom skall göras.
7.	8.	Lään skall ledandes hem gåå.
15	22.	Lån eller lego tagit.
15.	1.	Lofwar ma Bondans hůstru.
2	15.	Lönar ma sig vndan Konungs tienist.
5.	3.	Lösnings Jorda hůem hon bör aff bördamanom.
6.	12.	Lopa Byium skogha mellom.
6.	18	Lop ma näffůer i annars skogh.
8	26.	Lop tan bort tienist skall göra för brott sina.
10.	5.	Lop ma frå Kona sina oc fäster sigh andra
5.	8.	Lösa Jord igen medh hwad wärdh.
15.	1.	Lööss Kona lop bort medh giffto Mann.
8	26	Lössa Drängia Laghsökia.
8	26.	Lösker Dränger bryter.
11.	35.	Lösker ma Dråp nu.
11	37.	Lösker Dränger hwad ~~är~~ hann är.
11.	36.	Lösker ma gör affhugg fullsåt eller skeno.
11	37.	Lösker Mann gör skeno, oc orkar ey till iij mark.

Köpen

15. 12. Lösenn Dags eÿ för Tiufft.
6. 28. Lons Byia mellom.
4. 15. Lÿstas skall arff.
12. 15. Lÿsas skall för åsijna folk.
13. 3. Lÿtes boot mz wilia huru hoon skall wthagas.
13. 9. Lÿtes boot och såår boot.
14. 6. Lÿtes boot i wåda målom stånde Natt och åår.
15. 33. Lösnings witne gripes ma till.
15. 33. Lösnings witne om hitto.

15. 6.16. Marka wård eller minne warias
2 aff.
12. 5.9.14. Mandz boot i wåda, eller Emna.
Mandz brott 5 marker.
2. 29. Målsma må inge göra sigh i annars saak.
3. 2. Målsma till fästningh.
3. 6. Målsman är bonde för hustru.
3 20. Målsman Barna.
3 21. Målsman them bäst will.
2 29. Målsägande rätt giffwer någor från sigh.
2. 29 Målsägande må kära och eÿ annor.
2. 32. Målsägandens skall först wärias.
3. 8. Målsägande rätt skall för arffwode än boller eÿ orkas.
10. 11. Målsäganden skall först lyka göras.
11. 16. Målsägande först sin rätt sedan tagi Konunger och härade
11. 24. Målsägande bör anan till dråp binda innan Natt och åår.
2 lembär

3 | 10. Morgongåffuo ſkall Drottnings behålla.
3. | 10. Mårgongåffuo ſkula giffuas å rätto hinderdags
3. | 10. Morgongåffua huru ſtora
3 | 10. Morgongåffuo hoo behålla ſkall.
3. | 10. Morgongåffuo huru ikt gå i arff.
3. | 11. Morgongåffuo för brytz.
3. | 18. Morgongåffuor giffuas aff Bondas lutt.
6. | 25. Mierdalägje
6. | 25. Mierda i annars watten.
3. | 6. Medgifft gånge i arff.
2. | 32. Markas ſkall Målsägandens först i gällom
fuller räller, Sedan Konunge, kan ey recka tå fallis
aff.
2. | 32. Mark effter Konungz dombrutt.
8. | 27. Markin jord må återlösas innan 3 åår
8. | 27. Marcint aff mykit hustruna deell, är om good bryter
8. | 27. Marz bondans ſaak, tå ſkyptis bondanns hustrune deell.
8. | 30. Maltas må ey Tijond eller afferad. Emre in tra T.
8. | 31 Mark återdömas.
8 | 32. Markas ſkall effter Stockholms mynt.
9. | 34. Markas ſkall Bilöggmandz hordh.
6. | 5. Menfore i Tomptom.
6. | 9. Margmän må ina taga domare oåtſpörde.
6. | 43. Märke å annars Mandz Tingh quickt eller dödt.
8. | 21. Mernedare boie och faſte.
8. | 21. Mernedare ohjufft.
3. | 2. Moders Samptycke dotters giffte målom.
3. | 15. Moder råder för barna godz medan ho ogifft är.
3. | 16. Moders fordeell i arffue.
4 | 12. Modher ligger barnn i hiell.

Modher

5. 31. Moder eller fader wräker bort bole 3 8.
~~10 2. Moder eller fadher dräp sit Barn.~~
10 2. Mordh medh wilia.
10 3. Mordh medh wådha till komitt.
10 11. Mord brand å annan, hwru han sigh skall wäria.
10. 12. Mord brand wärias. 11. 16. Mord gieldh.
6 42. Molkar kona annars koo eller fää.
6. 26. Mörhas Byia tůe.
6. 33. Mölna Stader Byia mellom.
10. 1. Mörder någor annan.
10. 2. Mörder man eller kona barn, eller barn fadher.
[illegible] 2. 3. 3. ~~Möö lägras~~
8. 3. Muthor tager någor för rätt.

2. 32. Nämpder Konungs tager Tridiungh före arffuode, aff allo dom bätte.
2 35. Nämpd Konungs.
8. 21. Nämpd må ey gåå moth Nämpd, och ey edh mot edh.
8 33. Nämpder warder man i stämpningh och will ey koma.
8. 33. Nämpda män skola wara Bolfasta.
8. 34. Nämpda män ey wäria eller fälla.
8. 34. Nämpden sakist om han ey wärs eller fäls.
8. 35. Nämpd ey så Sämber.
8. 36. Nämpd om någor är Weldoger i hemne.
8 36. Nämpda menn måga ij wordakas Jena sak.
8. 37. Nämpder möthe i räfstom eller Landzthingh må ey wädhias.
8. 37. Nämpder möthe wedia.

Nempder

8. 41. Nempder i Konungs rättare tingiom.
12. 2. Nämpd om dödz ſåår i wåda.
13. 12. Nämpder i Nämpd or Will eij komma.
13. 19. Nepſer ma Leghofolk för brott. Emendat in tra d.
6. 25. Nämpd och ſyyn bådhe å ſtubber.
13. 19. Näpſer ma hustru ſina för brott ſkäligha.
5. 24. Näffuer, Timber, Wedh, må eij landbo aff bole föra eller ſelia.
6. 40. Näffra flett.
6. 21. Näta ſyyn när hon ſkall haffuas.
6. 25. Näät moot mikeda i fiſka lekom.
15. 29. Nälia Tiuffuer,
6. 25. Noot förder ſkuas.
6. 25. Nooch dragha.
9. 39. Näſa affſkäras. 14. 1. Näſa affhuggas.
7. 6. Nödtorfft köpin bönder och ſelenn.
11. 12. Nödwerio. 12. 2. 12.
6 17. Nij wogårdh.
6. 34. Nij åuerkann ſkade eij gamble.
11. 15. Nijdingz wärk och plicht thera.
11. 40. Nijdingz wärck, kallas thz ma hugga ſunder fotſondans thz ſom hans boo tillhörer.
~~3. 8. Budin till gäſta budh.~~

Ödhis hordh ä Skallalegho.
6 22.
6 40. Ödelbyy.
6. 41. Ödhes byy.
12 11. Öffuermaggi dräp medh wilia.
2 Öffuer

	12.	12.	Offuermaghi draper medh wådha.
	12	12.	Offuermaghi böter tage målsägande ensamber.
	13.	18.	Offuermagi böther såår och hyske.
	13.	18.	Offuermaghi yngre än vij åra böte inte för såår
	13.	18.	Offuermaghi gör såår medh våda är ogilt.
	13.	18.	Offuermaghi older, vij åara
	9	36.	Offuermaghi må ey Edzöre bryta ey bihögter
	5.	16.	Offuermaghi hord må ey selias. 2 vara.
	9	39.	Ögon vtbrytas och öron affskäras.
Ensk in tra f.	10.	6.	Ogierninga medh Trulldom.
	5.	14.	Ohemolt sals böte thän iij marker.
~~[illegible]~~	1.	18.	Ocker förbudz.
	8.	43.	Olydh å Tinge
	6.	21.	Olydh å skall.
	9.	44.	Onda gierninger gör någor leyigder.
	8.	43.	Oquedins Ordh.
	2.	20.	Ores döör.
	3.	5.	Ordh må skall fästa Konu medh.
	6.	28.	Oris böther tage gramma.
	7.	6.	Oster läninge måghe köpa.
	6.	10.	Otampt fåå.
Ensk in tra f.	3.	2.	Oingder ligger medh Konu sina.
	6	56.	
	7	9	Panter brinner stiels eller röffnes.
	7	14.	Pant lagh sökia.
	5.	7.	Pant sättia godz
+	4.	22.	Peninga ära onda taga ther inga äro.

7.	9.	Peninga inſättia. 12. Peninga vthfeſta.
7	14.	Peninga ſkylloger flyier.
9.	15.	Peningz völl.
5.	14.	Plicht theris ſom ey giter hemalagh, gord torpt eller ſkiota.
6.	49.	Porss i annars ſkogh.
6.	21.	Preſte ſkola ey i ſkall wara.
6	36.	Preſte eller klerkare ſlapper eld.
11.	31.	Preſter dräp leekmann. Quære in fra d.
6.	3.	Pugſa ſkola brogas.
13	13.	Puſt medh ſtång eller ſtene.
6.	33.	Querna damm hwru te ſkola byggias.
6.	33.	Quärn ſpillaum för androm.
6.	34.	Quarna ſtadh.
6.	37.	Quärn brinner.
9.	42.	Quetta karla och Giöröffnåra.
3.	22	Quinno bäär witne.
4.	5.	Quinna må bära witne tulggia mana vm barned.
4.	12.	Quinna ligger ſitt barn i hiäll
9	12.	Quinna dräp Mann i dät han wåltager henne.
9	12.	Quinna wåltags.
9.	36.	Quinna må ey Odzöre bryla.
10.	1.	Quinna warder mördh.
11	29.	Quinna må faidlöſs wara.
12.	14.	Quinna dräps medh wådha
11.	28	Quinna dräp man medh wilia.

	13.	15.	Quinna födher dödt barnd.
	13	15.	Quinna bryter sökes hennes målsma.
	13.	15.	Quinna är så gill i Sårmålum som ma.
quære in tra N:	13.	19.	Quinna refses aff manne.
	2	33	Quitto breeff om gälld komme före.
	4.	10.	Quirker, och Christin
	6.	1.	Råå i Tompt och faarwäghz råå.
	6	23.	Rådnner och eghs huar tem må taga.
Råmärcke booth. cl. 5.	6.	27	Raunsboot. 6. 23. Råå. thz är Rågler.
	6.	26	Råå och rör byia mellom.
	6.	26.	Råå Brobott.
thz är Topt råå.	6.	26.	Råå i Tompt och farweghz rå må ägande leg.
	6	27.	Råå och röör, huad thz skall hetta, och vpkastar thäm någor. 2 gra
	6.	48.	Råder bonde hezdom sinom.
	11.	20.	Råbane i: sanbane, till någo gierning.
Råna thz är röffua	13	2.	Rään och Såår i Slender.
	15.	13.	Ransakan effter Tiuffnadt.
	2	24.	Rättare skola wara i Stora byiom
	2.	35.	Rättare ey i huario Landskap: å Konungz
+	8.	33.	Rättare nempdh. 2 wägna
	8	40.	Rättare Tingh Konungs.
	9.	42.	Rånes ma i skoge och ligger thär.
	8	19.	Rijkz rådh oppenbara thz någor komer i
	10.	8	Reeser någor häär moth Koninger.
	2.	23.	Ryda till Konungz medh många hästa.
	4	48.	Rijsshöffde.

2. 26. Rooff och wållgerningh mistelijff före.
2. 28. Rooff och wåldgierningh wpå fast godz som är jord
2. 36. Rooff och alla wåldgierninga lyses å nesta helgadagha före Sochn eller Tingsdagh före Häradt.
3. 5 Rooff eller rään wpå fäste kona annars.
6. 53. Rooff eller rån om man brukar annars fää.
15. 38. farkost ~~eller ämbäd~~ eller annatt wta loff, lån eller lego.
9. 42. Rooff i Skogo eller i watte.
9 40. Rooff eller rään wppå löösöre
9. 40. Röffuer man halff marck.
9. 41 Röffuer Mann mindre.
11 10. Röffuer man dråpare aff then i hando haffer
6. 5 Rum hiusa mellom, och Tompta Rum
2. 17. Rymmer man vnder Konungs Baner.
9. 2. Rymer man att annars gårde för sin skuld.
15. 1. Rymer man medh lööss kona, eller annars kona.
15. 1. Rymer lööss kona medh giffto man.
6. 32. Rödh ploghs rydhia, thz är tredia landh.
8. 19. Ryckte kombter å Mann.

6. 3. Saak må Man kräffia wthan Doom.
6 29. Saaköre häradz höffdinge och Laghmans.
7 7. Saaköre tager falsris ma aff sino Landbo.
8. 4. Saaköre häradz skiffte och gömes häradt till nytta Saak.

	8	27.	Saker warder Bonde skiöns hustruna deell
	8	32.	Saaköris och Dombautt mätz effter 2 fru. Stockholms myntt.
	9	20.	Saaklöss bastas och bindz.
	9	39.	Saaklöss förgörs 11.20 Sandbaky.
	6	45.	Sargar ma faa. 13. 20. Sargar faa ma.
	13.	17.	Sargar ma man om Wåår och hööst.
	5.	14	Säll ma ohemalt.
	5.	16.	Selg ey hemfru gord eller öffuermagi till bettringh, tå må hon åter kallas.
	5.	32	Seger ma sigh aff deela sidan wedia aa.
	5.	28	Senga Kööp ståånder
	8	6.	Sex mn att minsto aff hwario fierdingh.
	6	26.	Siöö sidho långz Wijd Siöö, eller ~~Strand, ee~~
	9	13.	Sitter ma för andro å Tingz Wägh.
	8	35.	Sin i Nämpdene mågho Wåria eller fella.
	6.	46	Sila fyhlingh faa åther Bonde.
	2	5.	Skatt och hwadt sakt Konunger må ålegg,,
	2.	18.	Skada geldz i Rijksens tienst. 2 gia
	2	30.	Skatta iord ho hem till sigh köp eller skyter medh skrifft.
	5.	14.	Skiött och Kööpt saman
	6.	25.	Skiött bedis ma i Wattenn.
Citat in tra i.	5.	17.	Skipper ma ford aff Land i Köpstad.
	6.	3.	Skada i Broo.
	6.	21.	Skall skola ey Ryter i wara eller gåå.
	6.	21.	Skalla Konge ok Landzfogde, han haffwe Tidingh aff Saakörund.
Citat in tra 2.	6.	27.	Skalla Leije haffwer i sigh ödes gårdh.

6. 18 Skogh barka och bränna må ingē med loffuande eller kiöpande 2 gora.
6 19. Skogh oskiptan må inge loffua hugga
6. 18. Skogh sino tager nogor annor huggande
6. 28. Skogs wärmkallad: och dödwidha skoghs byia mitto.
6 31. Skogh rijdha må inge almenningio
8 17 Skierskottadt å samma Dygne.
13 3. Skiuter ma åt andro eller ill oskäligo
6 31. Skogh rijdhia må ma bruka 3 åår 2 diur.
9 42. Skoghz röffuare.
9 31. Skofflas må ej hindrama qwarnhuus eller wattn wärka.
9. 34. Sköfflingh öffuer Biltogom Mann.
4 15. Skilskap hwar han skall ransakas.
6. 34 Skijrder gräffuas olaghliga.
8. 41. Skrock Sökiar må Konunger äller bijta ~~[illegible]~~
11 39. Sköller i Stampone.
11 39 Skip i lagha leghe.
6 45 Slår ma kloo annars att hoor giut eij nollat.
13. 19. Slår ma hustru sina sargar eller nepsar dör
13. 19. Slår och slåp ma legohio oskäliga. 2 Ken. Cnlese in tra l.
11 11. Slapper ma dråpare. och wagn: lösn för
15. 12 Slapper ma Tiuff. 2 Bone.
9. 39 Smop ma anna.
15. 11. Snattara boot.
5. 31. Soot och older kan ma eller kona henda.
11 15. Soffuande eller sinnande dräp nogor an
13. 1 Sårmåll ho till ten skall bindas. 2 na.
13. 2. Säår och rään både i Sander. Cnlese in tra x.

13.	6.	Såår ther ej affhugg kommer i
13	9.	Såår boot och hyls boot.
13.	10.	Köött såår och skena
13	11.	Såår skulo skodas och böthas.
13.	14.	Såår full och minne Såår.
13.	16.	Såro wårda natt och åår.
13	17.	Såår och döder, döder gilder och såår ogilde.
9	26.	Söker någor till Landbondans gård i nödh.
6	25.	Spilles Rååth för någro.
12	4.	Spånt effter elg eller biörn gör skada
6	26.	Stadhugt bliffwer thz Landz skijnd gör
6	9.	Stång aff gärdzgård hwar then tager böte
14	4	Stång eller steen kastar ma. 1 öre.
6.	33.	Ström skall byggias.
6	34	Stigsbord skall uptagas
6.	34	Ström, Sund byia mello, Led Sund 6.34.
6	39.	Stiäll ma bystock.
6.	47.	Stiell ma hunder annars.
7.	9.	Stiels insatt fää och bondans godz mz.
9.	43.	Stiääll ma i Trädgårdh.
15	8	Stiell ma ij öra.
15	10	Stiääll man ij öra.
15	11	Stiäll ma kijdh gåås Lamb.
15.	13.	Stiels aff Bonda hyse för granno.
15.	24	Stiääll ma i Kijrkio eller Kijrkio gårdh.
15	27.	Stiell ma lööck erter eller Kååll.
8	9	Stämpnings till räfst eller Landzting
8	11	Stämpnings till Lagmans tings
8	12.	Stempnings till Häradz tings.

Emdat intra d.

8	12	Stemnas må man laghligha å Tinge.
8	12	Stempder skall suara å första Tinge.
8	15	Stempns fleere än tuo hwem tha skall suara
8	16.	Stempna the som ey boor i Hærade eller Laghsaghn. 2 först
8	40	Stempningh till Konungs rættare tingh.
15	36.	Strand Wraak.
12	5.	Sten Waller någer och liuter död aff.
6	5	Swijna Waller hwar han skall skiptas
8	15	Suara bör man thäll först stämpde och sedan hwario, epter thij hand stämpder war.
9	5.	Swerd dragha och hoggia medh.
12	1.	Swerd drager eller knijff åt andro.
6.	26	Sijnamen om boolstada skiäll.
6	26	Sijnamen hwem te skulu nempnas om
6	26.	Sijn mothe Landsijn må 2 skada ingen wädia.
6	26	Sijn mothe häradz sijn wädias vnder Lagma.
6	26.	Sijn opå räär eller röör.
6	26	Sijn skulu wara mellan Walbörg messo och all helgona dags
6.	26.	Sijn frän häradz sijn wädhias vndi Landzsijn.
6.	33	Sijn vpå fiskegårde och mölno städer.
6.	46.	Sila fälle skall bonde göra
10	14	Synder må man med fää.
~~11~~	~~15~~	~~Sinnande dräp någor annan.~~ Culte in kro f.

B 184 -

2 9. Talar någor å Konungs Rådh eller Konungs.
7 14. Tala må mā till godz ther ey finds ägade.
15 38 Tager mā annars tingh utan loff or lego.
6. 8. Täpningh och wärn om Bådh.
6 9. Täpta skola gårda wara.
6. 33 Täpper mā watn andro till skada.
9 39 Tender utslagna och Tungo affskurin.
14 3 Täär affhuggis aff manne
5 24 Timber, näffwer, wedh.
8 30 Tiyond må ey mäthas eller affrad
8 7 Tingh komber å helghann dagh.
8 8. Tingh tima iij om året.
8 12. Tingh först bör stämnos swara.
8 34 Tingh å sama bör wärna eller fella.
8 40 Tingh rättare skulo kunnoghas.
8 6. Tingh skulo koma åt minsto vij mē aff hwario fierdingh.
8 14 Tingh förfall, för tingz sökningh.
8 26. Tienist folk löp bort.
10 14. Tydhe lagh medh fää eller andro diuro.
9 20 Tiuff faar wendis Manne till.
7 5. Ur Tiuffwa sigh göra.
15 2. Tiuffwer gåår Tiuffwer.
15 4 Tiuffwer, gåår, tiuffr dafftwer bolaghz mā stiuffbarn, eller or giffter. +
15 7. Tiuffnader wiles manne, och är ey i handom tagitt. 6. 9 Tindra hest i annars åker.

15 | 13. Tiuffuer ſtår till wärn
15 | 23. Tiuffuer fångas hwad han ſkall haffua ſom grijpper tiuffua
15 | 37 Tiuffua wär ſig göra ſom hitte.
2 | 25. Taffuerne will ey ſitt Embete wppholla.
2 | 25. Taffuerne ſkall alla geſta hyſa.
2 | 24. Taffuerne ſkulo hollas och rettare.
6. | 4. Tompt äger bryttas.
6 | 5. Tompt ſina byggia.
6 | 5. Tompta hägn wid gatu.
6 | 5. Tompt mellen forei
6 | 6. Tompt är Åkers modher.
6. | 14. Torff ſkiurdh.
7 | 13. Tingas ma till att fäſta penninga rätt.
15. | 5. Tiuffuer wardher ey tagin widh färſka gierningh.
12. | 5. Trää hugga tůe och döö boſta.
9 | 43. Trägårder hemfridh 8.
15 | 25. Trägårdz Tiuffuer.
6 | 5. Tompt äger till gatu rimme.
8 | 23 Tů talan hwar om them talar.
8. | 23. Tů talan å Tinge
11 | 39. Tů böter hwru the ſkola ſkiptas
11 | 15. Trälbär ma.
8. | 43. Taler någer aff haſtigt modh or och icke ſedan beſtå will.

2 13. Wapna ſyyn. Wåldgeſtnings. 2.25.
2 26. Wåldgeſtnings Preſta och bonda.
2 26. Wåldgiärninga hwarr ij ſkola käras och ſökias.
9 5. Wåldgiärninga i Mans hüs.
9 12. Wåldgiärnings tån hems gör bott elnd.
9 12. Wåld Täckt Quinno. giörs
9 15. Wåldgiärninga å Kyrkio wägh
9 17. Wåldgiärninga å mandz hand och foot. 39.
9 39. Wåldgiärnings å mandz näſa ögon ſrap
10 8. Wåldgiärninga uppå Konings. 2 örs
11 10. Wåld föör ma dråpaat frå ts hand gripit
15 1. Wåld föör man annars kona frå hā 2 häffua.
2 28. Wåldz werck å Jordh
5 19. Wåldtagz iord aff någro hono bär affgield 2 igh.
6 16. Wadh i åkrom och Engiom.
6. 35. Wåda boot hans ſom godz ſet bränner, och ſkader 2 hans.
6. 21. Wargha ſkall.
6. 21. Wargha gårdh Näär ſtoffua. 6.22.
6. 22. Wargagårda bÿggia Torparn och boolbÿ.
6. 33. Watte tappis andro till ſkada.
6. 34. Watte må ey wändas affarno
5 7. Wädſått Jordh
5 24. Weedh, näffwer, Timber, må ey landbo aff föra.
6 26. Wedhias ey moth Landz ſyyn.
6 26. Wedhias under Landztingh moth häradz ſyyn.
6 26. Wäädh under Landz ſyyn, frå häradz ſyyn.
6 33. Wäädh moth häradz ſyyn.
7 10. Wäädh ſkall ſättias medh tuem Witnom.
7 10. Wädh brinner eller ſtiäls.

7. 11. Wadh åtherbindas till löösend,
8. 37. Wädhia moot Nämpnd och Heridzhöffdinge.
8 41. Wädh mot nämpder i rättare Landztingo må ej wädias.
15 18. Wen eller wittne skola förekomma.
15 18. Winen och säger wongatt haffua.
15. 21. Wädhfästnings skall ma från sigh nyt ledzno
5 8. Wärd som Gaadh må lösas medh, 2 leda.
6. 1. Wägher & alna breeder.
6 1. Wägher Allmanna.
6 2. Wägha aff Nyio läggia.
6 3. Wägh rödia.
6 3. Wägher Landz och Tingz.
6 7. Wägha och dyke skola läggia.
6 8 Wärn om sääd huar hene ej holler.
6 25. Werkia i fiskewatte annars.
6. 24. Wäria må han sigh i allo saakö som ej är baar å Taginn.
8 34. Wäria eller fälla å sama Tinge.
3 2. Witne skulu fyra wara å fästnings.
4 5. Witne tryggia Mana bär kona.
Witne koma fram eller ej.
8. 20. Witne skola swäria.
8 21. Witne skula att skilde rannsakas.
8 21. Witne åthergåå.
8 21. Witne skola för rättano göras.
9 22. Witne skulo gå för Nämpnd.
8. 20. Witnis måål och dulsmåål 19.
8 21. Witne skole sweria, swarandeno närwarande.

2 Witne

Witne vppå thain hampnas. 9. 18
Witis Manne Thiuffsaak. 9 20.
15 20. Withne i kööp
15 21. Withne ij Boolfaste Mänd.
15 18. Witne om förfalds
15. 13. Windögha å Wägg.
6 49. Wille humbla hämpta
5 30. Witzord i handom haffuer
10 13. Vndsäger Mann annan.
15 7. Witis Manne Thiuffnader
12 1. Wåda wärk och wilia wärk.
12 1. Wåda är ey otann wåda wilia
12 2 Wåda Eder fälz Mann otaff hono tå är wåda wilis.
12 21. Wåda hugg må ma ey haffua ota Ett.
5 1 Vrminnes häffd.
6 3. Vbotha skada
6 14. Vrfiäller och Vrfiäls rää
8 36. Vrålas må tree i Nämpnd.
10 16. Vbootha måål
Kÿrka
2 4. Vthlänsker räter må ey dragas. ij i.
5 7. Vsura prohibetur: thz är, åker förbudz.
6. 29. Vthskulder aff almenningio
6 37. Vthbrunnin Eldher
6 5. Vmäle

B 184 -

B 184 -

Taflan vppå Kyrkio Balkenn.

Vm Kyrkio Byningh och om te dags wärcker ſom nederläggias flere än try. 1.

Vm Prester gudz lekama loppe hålder för altz Kyrkio booll warder. 2.

Vm Kyrkio bool och Kyrkiona lagha hůůs. 3.

Vm Kyrkio hůůs ſkäůnds och Klockor. 4.

Vm Kyrkio wijgningh och om Biscops gingärd aff Bondom, och hůad Biscop äger göra för ſina tijender. 5.

Vm Kyrkio Prest och hůrů Biscops och Sochnamän ſkůlů om Prest ſemia, och om Presta fadherrigan rätt Som Kallas Jus patronůs. 6.

Vm Kyrkio Warder ſkůlů, Vm Prester ma Kyrkio ſkäůndh i Sochna föra, Vm Kyrkio brender, om Bondom och Preste ſember eij om Klockara, och hůad Klockare är ſkylleger göra, Vm band loſna aff Klocko och nederfaller, om Korn och peninga Klockare äger aff Bondom och gärninges Mannom. 7.

Vm Kyrkio Tijondh. 8.

Vm Siela Messor. 9.

Vm Wägfarande Mann ligger, eller ſina barn dödh, eller ſtaaff Karll i Sochnen, ſom faungh är, 10.
Vm Prestens tijlſtooll och te Messor ſom han är ſkyllig ther före.

Vm hiona Wijgningh och Inledningh, ~~och bondans~~ 11.
offerdagh, om bonde eij offrar å rättan offerdagh. 12

Vm Prester faar aff Sochn borto Vtan orloff, tå barn ſkall Christnas, och hůrů män och Qvinnor mågho 13

ſkůůkt

Kyrkio

hindras.
i: hinttas.

Siukt barn döpa, och huru gudsiulagh. hionalagh ey hindras för gudsiulagh.

14. Um bonde siuker ligger, sender Prester budh och han komber ey, och om Prester faar i händer budh barn att skrifftua, och siuk wijia och komber ey. huru bondan lijk ougdt föra, och om lagha forfall prestes

15. Um Prester gör Messofall, eller lyser ey helgha daga, eller glömer bonde lyston fastadagh, och om förbudh, och om tänbrägeligha saak aff kyrkio, eller och oräthligha. wtham Biscops orloff, bote iij m.

16. Um någor giffuer sina ägor till kyrkia eller closter för sina siell, och arffuingarna äre ey när, och sedan träta att hann så myket war ey giffuit, eller deelar Prester och kyrkia om giffuet, om bonde wäll sigh lägerstadh wtsorken, och om thaim aff kyrkio är sauer, eller kyrkione warder Gordh wädsatt

+ 17. Um frändsemis spieldh, gudsiulags spieldh ~~spieldh~~, eller fästes kona‡, att hon fäst är, och huru Prester skall lysa för hionalagh tå te wilia laghligha wijas

‡ och brytz the festningh opp sedann

18. Um huar som gör enfalt hoor, och att ingen må giffua androm saak för hoor, vtan bonde hustru och hustru bondans, om olekarla, om bannz måll, om någon hefftar hionalagh i kyrkio, om kyrkio eller kyrkio gårdher är osläär, om någor haffuer wijdelagh medh fää, an ina är wtlandz, des skrifftader, och huru Biscop skall besa [illegible]

19. Um helgedags brott, om the går i kyrkio wthe stalle.

2 stånda

Balcken.

stånda, eller och haffuer omgånge medh bansattom Manom
om Wijdskiffle.

Um Mann bärias om helgendagh dax ma fadhr eller Prest. 20.

Um Kyrkiogårder nider ligger, om Suma singu, om 21. Suma singu
någor stiäll aff androm i Kyrkio, eller i Kyrkio gårde. ty är säsna sool.

Um te saker Biscop äger aff Edom taga, om öffuer 22.
magh gånger eedh, om någor gånger twå eedha, om
een dagh, om domare eller lagman gör dom willo.

Um Klerikker bryter wedh lekmän eller Kyrkione hiow 23.
än Biscop will ey bonda rätt göra och om bonda delor
wedh Kyrkiona.

Um gudz lekams fridh, och huar som stiels ill taga 24.
sigh om Påsha gudz lekama.

Um te Nämpdh ther Krona och Kyrkio skall nämp- 25.
na, tå frider bryts, om Larentzmesso. Eriks
messo, Skärs Torsdagh, och om the som Enö-
doger drags aff Kyrkio.

Å Christ skola alla Christner tro han 1.
är en Gudh, och ey äro Gudar flere, än han
een: Ingen skall affgudar på Latha, och
ingen å Lunda eller stenar trå, Alle skule å
te helige Kyrkio troo och Kyrkia, Tijdh skule alle, både
quicker och dödher komande och farande i wåld
och aff. Christer bödh Kyrkio byggia, och Tijond
göra: Adam och hans Söner te giorde först
Tijondh, och Salund Kyrkio. Nu wilia
Christne män Christi budh holla, och Kyrkio

2 aff

Kyrkio

aff Nyio byggia, Tå skola Bönder till Biscops
fara te som thr i Sochn äro, och sin Sochna
Prest medh sigh haffua, och aff Biscope loff bedas,
att te mågo Kyrkio byggia, Biscop äger ämpne
tera skoda, och loff tillgiffua. Thedan skulu
te hem fara, och stämpnodags förläggia, allo
thäm Jordägande äro inna Sochn, te skola dags
wärcke tillägha effter bonda tali, oc äkka epter Jorda
tali.

Thitta står i [illegible] Cap 2.

Nu kan Jordägande i Socknenne

fälla under Kyrkio Bygningh, tå mågo Kyr-
kio wäriande taga hans pant för ett dags
wärke fyra peninga, och så för annatt, och tridia
och tå dagswerkenn full, tätt mågo Kyrkio wäriende

Contumax

göra ängh saaklöso utann dom, Fälles sedan, någon
och fäller under dagswerkenn flere änn try, Thå
fälle åter dagswerkenn, och iij mark med, the
iij marker ligge till Kyrkio Bygningh. Om
alt th Kyrkio Bygningh och Kyrkio boll war-
der, tristas thr någor Mann wider, tå må Prester
Gudz Lekamt för honom uppe holla, thr till
hann haffuer rätt giortt, än så är att Sochna-
me tera hann thy sökia. Huilken Prester
Kyrkio Byggher aff Nyio utan Biscops orloff
och Sochnamanno godwilia, bör plicht, till
Biscope, 3 sama Kyrkio, och 3 marck sino Sochnama-
nom.

Soluere debet som pro ve-
niens iij marc. & supple-
at labore de nouo,
Sed si fuerit aggressio
in placitas soluat
iij marcas cum labore
Pili.

Balchen

Thå Kyrkio är böriad medh grundh, 3.

wale, och kirkian offuan medh hüffwe, så ſkall Kyrkio boll haffua ther Preſter ſkall å byggia, thz ſkall wara marck Jord vndi hwåria hundares Kyrkio, och halff marck vndi hwaria tolffta Kyrkio. The boll haffua ok fridugh warit aff allom vthſkyldom före the Jordh ägha bönder vtgärder göra, haffuer Kyrkian mera Jordh än nu är ſagt, wari i fullom vtgärdom, vtan Koningr geffuer te Jordh frelſe. Nu äga Bönder föra hws å Kyrkio bool, thz är ſiun lagha hws, ſtuffua, Steckarhws, Lada, Kornhärberge, Wifthws, Somorhärberge och fäähws; Nu Kunno te dela Preſter och Sochna män om laghahws preſter ſeger them fierre wara än han widertorff, tå ſkulo te aff androm Sochno twå preſte tagha, och twå bönder, ſom thz ſkola ſkoda, och hwad te ſkyna, ſå ſkulu bode bönder och Preſter Låtha ſigh åtnöghia. Thå Preſtens hws äro wäll bygdt, tå ſkall preſter ätt hwſom gema, att te ey förderffwas aff Wanrycht, och botha eller boa thz ſom Lärkter å hwſom, och döir förgöra, och allt thz hann må them boa och bättra thz göre å ſiun egiun koſt. Thå än hwſen torffua mykin bonad wider, tå ſkulu Bönder bonad tillföra, och koſt före hålla, och hwſen upbyggia. Nw kann Kyrkio huus nederfalla aff Prestens Wanrykt, tå äger Prestenn them upbyggia, och böta å sin egin kost, och böte Kyrkione iij mark. Seyia bönder att te huusen äro förderffuat aff Prestens Wanrykt, och presten han neker, tå skulo xij prester, och xij Bönder aff androm Sochno skoda, om huusen äro förderffuat aff hans Waanrykt eller ey. Ingen Prester må och Kyrkiona gårdh ther prester i boor aff stadh föra, och i anna stadh utan Biscops orloff och Sochna manna godh wilia, utan han före å sin egin kost, och huarcke å Sochna kost eller Kyrkione. Alle Preste och Kyrkione Landboa the ägha ~~bygga~~ byggia, gårda garda och wägha röydhia, och ryma, eller effter Landzlagh böta.

4. Nw skall Kyrkia skrwdh haffwa, thet är Messo kläde Altare kläde, Kalcker, Corporale, och Nyiä böcker, Ingen Prester må böcker köpa eller skriffua låta utan Biscops orloff, och Sochna manna godh wilia, utan hann wilde them gälda aff sielff sins kost. Nw skall Kyrkio klocka haffua förty, att hon skall Sochn till ijda kalla. Nw kann något i Kyrkio skrud brista, tå skall Biscop medh Sochnamanna råde

läggia och bättra te till som fattas te medh Kyrkions Tijonde, tå stånder Kyrkio hyrhtat låst och wäll bogemd.

Nw törffwa Bönder Kyrkio Wija 5.

låta, tå skola te Biscops bund fåå, Biscop äger nytt koma, och Kyrkio Wyjgha, Vy at aff ordom warder qwirkker Christenn, och kyrkia helgh, Biscop äger taim stämnodagh och förläggia, när han koma will, bönder skola gingärdh moot hono göra, eller xij mark peninga, hwäd te heller wilia, än te äro flere i Sochn än xxx, äro the ey flere än 30, tå giffwe 8 mark peninga. Nw kann ey Biscop till sina gingerd koma, tå ägha Bönder till hans fara, och Biscops stämnodagh förläggia, Nu aftar eller sätter ey Biscop thera stämnodagh tå nött Bönder sielffwe sin gingärd, och Biscop Wijgia Kyrkio när han Sielffwer will, och Bönder ägha hono sedan inga gingerd göra, vtan ha laglia förfall haffwi. Will ey Biscop Kyrkio Wijgia tå käre Bönder för sino konungi. Biscop äger för sin Tijondh Wijgia Chrisma, och Klärikkia, Kalck och Messokläde, Kyrkio, och Kyrkiegårdh. Altare och Altarkläde, och inga peninga eller gingärd aff Bondo tagha meer än nu är sagt. Tolckin tima

andra Böcker hålla Chrismo.

Till Sochn att koma som thono tÿster, Prester åger thono kost och gingerd vppehålla, och eÿ bönder, Thå åger Biscop vara före godhum Siälffuer, som fadher före sinom Barnom.

6. **Thå Kÿrkio Wÿgd är, så komber Pre**ster och bedes till henne, thet är rätt, att taga thäm som allo å sämber, Sochnamän ägha medh thono till Biscop fara, Biscop åger skoda konst hans, Wigslo breeff hans skuda. Nu kann eÿ Sochn om Prest sembia, tå ägha bönd till Biscops fara, oc prest bedas, Biscop åger honom kÿrkio giffua, som than vnner och fadherligan rätt haffuer, ther till som Klärikia kalla Juspatronatus. Nu är Prester tagin både medh Biscops och Sochnamanna wilia, tå ägha bönder sina kÿrkio, och henne skrudh Preste i händer sättia, och Preste klockarno.

7. **Nu hender att kÿrkia warder stuli** vpnom dörom, gälde thän skadan åter, Som klockare tog ‡ sielffuer återgielda ägir ingi Wåldh Prester Messo skrudh vti Sochn föra, vtan goder Bonde eller husfrun siuk liggia. Tappas tå något aff them skrudh, thet ägha halfft åter gielde Preste, och halfft Bondan, eller husfrun som hann tillfaar. Binder Copp

‡ ämn eÿ orkar klockaren

Kÿr

Kyrkia affte liuse saen Klockare in bär, tå ägha Sochna-
män till Klockare tala, Klockare äger bunda wåda eller adertton Ma-
[illegible]na och wåda
boot
boot siuo mark, och haffua fäa i tagha hando,
och följe så thäm wådha, som allom Brand wåda
Brijster äth eedhe böte xviij mark, the 18 marck
äggha till Kyrkio byggnings läggias. Nu kan
ma till Kyrkio koma, och Klockare bedas, thet
är rätt, sin att tagha som bådom omsember
Preste och Sochn, Sämber thäm ey tå tager
Sochnamän tolkan the wilia. Nw kan Kyrkia
något mista för Klockarens vangömslo, skal hwilka
Lund the kann hälst wara, tå äger Klockare
gälde åter, och hwad som Klockare förmå ey åter
gielde, tå gilden Sochnamän, som hann till
Klockare tegho. Nu sedan Klockare äro Klockor
i händer satte, tå äger han ingia laatha, laga ring-
nings till Ottosångs, Messo, och alla Tydha,
och heenligha, och will bade till Trolungez in-
gia laatha, giffwe Klockare fyra peninga. Klo-
kare äger bära book och stooll i Sochn med preste.
Nu kunno band å Klocko lossna, tå äger
Klockare om een Sundagh i Kyrkiodörom stå-
da, så och om annat och bidia, och Sochn till
styria, och bedia Kyrkio Wäriende rååth och
Klocko läggia. Nw faller Klocko nider, thå
the ära Laghwanda, och slår Klockare i hääl
hann är gilder åt siuu mark. Allan thän

Skadan

Skandan klockare får aff klocko, thätt är alt i wåda bötum, och te böter nu sagdes thäm böter kyrkio wärende. Nw brister klocka sedan lagh wart är, ware gyld än tre markom, thz äghe och kyrkio wärende böta aff sino sielffs peningo, och lägge the tree mark till klocko kööp. Nu är thy forre tillsagt, och slår klocko klockare i hiääll, eller fåår han såår aff henne, wari ogilt, Brister och klocka, böte klockare iij mark, Nw ringer thän klocka, och thy beder klockare, böte iij öra, brister hann och klocka, böte åter klocko så goda som hoon förra war. Slår klocka han till skada eller i hiäll, ligge ogilder, och huår som skada får aff klocko klappet wari ogilt. Nw säger klockare eller ~~thäs~~ aff bands rukags waradt war, thz klocka lööst war, och kyrkio wärnade neka thz ligger å Sochna manna withne, thäm the skyia både ia widher.

Nw äger klockare haffua halffuan spann korn aff huario then ther preste göra kornd och quicktijondh epter thn spann i Upsala gåår, eller och så margha peninga som han gelder, om Jüll, och tå skall hann thet sielffwer saman hämpta. Thäi bondhe thy will klockare rätt göra, för honom äghter preste redskap wppehalla, och alla te som gierning kunno, the giffua klockare ij peninge åt Påskom.

och alla the som giffua prestenn 1 öra the giffue klockaren ij peninga

Thäm

Balkenn.

redh, skyl
Thäim är Prester och Klockare så myckin rätt skyl
lige, som thäim bonom göra både kom och kirck
tijond, the minne giffua Preste än Klocker, the ägha
tijdunghe wara för Klockare. Torff Bonde Preste
till sijn, eller barne Christna Läsa, tå sägi Bonde
Klockare till, och Klockare seije Preste.

Tijondh skall i åkom affsettias hua: 8

Decima:

Tijonde skijll, och Lagha Wärin om
hollas. Thär äger Prester tridungh aff, och
aff thäim tuem lutom som äter ärn, ther äger
Kyrkiann Tridungh aff, the ägha ther om Lagha wärn holla 14
burgit haffua. Will ey huar ät sino lut nätter epter ther
göma, tå haffue thr skadan som han luther, ok alla wädmala
Bonder wari saaklöse, och görin ~~ey~~ ingo Bonder ga burgit.
Skå, hwarcke Prester eller Biscope, vtan bön
der siellffua wilia. Nw kann Mann såå och
mindre affsåå än hundrade, fåår ey meer än en
skijll, twå eller tree, huru många han får
minne än hundratt, Tå äger Bonde Tijonda
huar Tijonde skijll, eller huar Tijonde bun
dem, och wari saaklöss för malans. Nu
leijer Leghedränger sigh Jordh och såår, eller
annor Löster Mann, och siter ey Siellffwer
å Jordh thera. Thå tijonde aff Jordh ther ~~ther~~
hann leijer, och hann göre malan ~~thr~~ som
han boor, huad hann är innan Sochna eller

2 ey

B 184 -

ey. Bör han å te gord, tå göre Tiyondh och wari
ſaaklöſs aff maland, än han haffer ther aff dijſe
och dünck: Huar ſom rätta korn Tiyond will göra
hann ſkall tijonda huar Tiyonde ſkijll, eller
huar tijonde bunden, böria wider ren och lyckta
wider adra, tälia upp åt åkre och wtt äng
adrom, och ey korn mellan åkra bära, böria
först å them ſkijle eller bundne ſom han först aff
åäker baar, och tälia ſå till tijo ära, och Tiyond
ſkall quar å åker ſtanda, och Lagha wärnn än
hollas, ſom förr war ſagt: bortkomne Warder then Tiyond
ſtulin, eller ätin, eller ſpilt inna Lagha wärnn,
Hona äger bonde återgälla. Och äger Kyrkio
få ſigh ſkrud medh ſin Tiyond, till altare kläde
Meſſokläde, waxx och Rökelſe medh kopa.
Torff hoon bonad widh, tå ägha bönder han
tillföra, Kyrkia äger ſielff ther in tillläggia
och koſt holda. Och ägom wij Tiyond aff
lijn och hampo, roffuom, Ertom, och bönom,
Så aff rogh och hwete, och humbla ſåſom gam
mull ſedwenia haffuer förr warit. Nu äger Preſter
före ſina tienſt haffua allan quick Tiyond, Wij
ſkolom Tiyonda kalff nijo nätta gamblan,
Grijſs then ſama, gääſs, kijdh och Lamb; Nu

vloffs

Balckenn

Olofsmesso warder Prester sielffuer Tijond sin, bönder skola gärdtijond till kyrkio föra, och saak löse för edhom wara. Nw kann bij foster ther till födis, att Prester må Tijond aff fåå, giffue tå bonde fyra peninga för föl hwartt, ij peninga för kalff, i peningh för grijs, och gääs, i peningh för lamb och så för kijdh. Och ägom wij Tijonda aff allom fiskelekkom, och notdrättom som dragas om winteren, så och aff allom gräsfännd. Nw sätter giärnings Mann i Sochn, than intz sååår, tå äger han åt Påskom Preste göre halffuann öre peninga än han ensamen är. Äru te saman thå göre öre fullann, och ey mere att te äre flere Samman. Nu hitter bij sättis Mann i Sochnen, then hws legdt haffuer, och inga Sädh eller fää haffer, hann göre Preste åt Påskom, såsom legadränge gör, half öre, och leghakona örungh. Nu kan bonde quarr medh Tijond sittia, och thå ~~[illegible]~~ widergånga, att hann Tijond äger göra, tå må Prester wägre före hono Gudz lekama hålda på Påska Dagh. Nw sagr Prester att hann inga Tijondh haffer fångitt ‡ än hann ätte: Tå wäri sigh bondann medh een sinom Edhe, och wäri saaklös. Nw giffuer Prester bonda saak, att hann haffuer stulitt Tijond, aff hono sedan

‡ aff bonda heller haffuer minna fångit

hann

han hona rätteliga aff satt, tå wari sigh bonde såå
för thäm tiuffwat som bonde wär sigh för bonda.
Vm tolicha saak huårt epter sino bruttom. ⁞
Prester äger haffua ett matskott wm huårt
åår, så gott som fyra peninga ^ l: 4 ortugr apud
Wantigs.

⁞ eller böter epter Landzlago.

^ heller och 4 peninga Swenska

9. Nu haffuer Prester Tyond fangit

och skall hann till laghum haffua 5 öra för sit arffwode, Tå hann skall lyk iorda, then äger hann eij förro bedis än lyk iordatt är, för te 5 öra skall hann skipa til Sielaa Messor, ena att lykens wtfärd, ⁞ wilia och arffua tess döda Messo haffua att i mellan ga motte, tå stadgin thet medh Preste som thäm wmsämber. Nu kann thäm Mann som dödher är ägha till 10 öra, eller mindre än 10 öra, ther äger Prester tiidungh aff allo thet han äger, och hans arffua tagi niu luti, äger han mer än 10 öra, Tå äger Prester fulla siela gifft. Små barn som minna åra än 12 åra thet äger Jordas wthan alt förfall, och ther äger Prester inga Tyond för taga. Ar barn till ååra komitt, tå äger Prester för barn fulla siela gifft haffua, äm thet mera äger än 5 öra.

⁞ Andra om Siuonda dagh. Tridia å Nemner dapdagh^

Nu kan

Balchenn

Nu kan Wägfarande Man siuker i

Sochnum liggia, thu bonde han ligger åt, han
skall klockars bund fåå, och klockare Prestenom.
Prester äger till hans koma, skriffta och olea,
och lijk wijgia, och till griffte följa, grifft
wijgia, och aff thens Mans kost 5 öra tagha,
än så till är, Ther siälamessor är Prester hono
skyllogr för te peninga 5 öra, haffr than inn
ey så myket till, tå tage Prester tredungh aff
thz hann ägtr, oc sieij hono ena siäla messo ther före.

10. thz her in göra
och ett capitell. 13 9
7 10.

Nu döör staffkarll i thed Sochn, samu
tienist är Prester honom skyllogr som bonda,
än tå at hann äghi ey mera än een pijck
och ena skräppo. Bonde som lijk ligger åt
hann äger granno tillsäija, än ey grannar till,
tå äro nägrannar, the ägha lijk till Jordha
följa, och när warda tal thz jordas. Hwar
som bundh fåår, och ey will koma, bote iij öra,
thain taga te som lijk till Jorda fördo eller
wäria sigh medh tuggia Manna edhe, antha
ey bund fick, eller hann förfall hade.

Nu äger ingen Prester taga före u.

Bondans Wijgningh och hustrunna

mera ænn een örtugs penningar för hwart
liuss, och för offer så mykit the wilia. Haffr
bondanum sielffwer liuss, tå äger Presterren vtan
alt hinder wigia, i hwilkom liuss the haffwa
och offrenn så mykit the wilia. ~~Ar~~ Tå är fat-
tigt folck skall wijas, thå ägha the medh kyrkio
liws wigias vtann alt hinder, och offre så
mykit the wilia. Fattigt folck kallom wij
hwsetum folck och mala karla, och legohion,
hemahion, och staffkarla. Skall kona epter
barn i kyrkio ledas, giffwi Prestenn j öra, för
liws, haffwer kona sielff liws the skall wara halff
marck wax, och offre så mykit hoon will.
Och ledis tå i kyrkio vtan alt hinder, är thett
fattigh kona, ledis tå i kyrkio medh kyrkionne
liwsom, och ägha kyrkio sielff liwsett sit, som hoo
förra ätte. ~~Komer~~ Kona medh lagha Jndlednings
sins, och will ey Prester Jndleda konu, och mister
hon medh thett Gangeleygs sit, tå döle Preste
medh thrim Prestom, och sielffwer han tridie
att han henne indledningenne ey sinde, eller böte
iij marck, ij ~~[illegible]~~ Biscopen, i bondanom.

Hor capitulum 12
står in in Ostri
Capit: vg it.

Nu haffwer Prester Tyond och

Nillagiur fångit, Tå skall Prester warsta
ijder sins, och wetha hwad han är i bondanom

Skyllogr

Helloger, fiu dagha högtijdh uppehålla för Sochna

hans. Thz är Jula Dagh, Trettonde Dagh, Pingest Dagh, Michils mes/ Påsska Dagh, Helgona Dagh

Messo, och Kyndersmesso, och Kyrkiomesso, Thesse

fiu dagha äro ~~hans~~ rätta offra dagha, aff Bo-

dom, och husfruo; Nu sitter Bonde eller hustru

Hor membrum continet in se [illegible]

hema, om rättan offra Dagh, från Kyrkio Thå

offre then dagh thernest är, Helloger och wari saaklöss, Nu

Trifskas then och wilia ey offra, gelle tå må pe-

ninga för etmund.

Hwru kan bonde barn Wilia Christna 13.

låta, Prester är borto, och ey medh loffwe,

aff Sochn farin, och ey haffuer lagha förfall, or

mister tå barn Christno, Thå böte Prester iij mark

them barnet åtte, Nu kan barn siuckt födt war-

da, och ey till Kyrkio koma, och the ey Prestena

kunno finna, Thå ägha Männ thz barn i watno

döpa och i ingo andro, Äro ey Männ till, thå

skulo konur thz döpa, och seija så: Jagh döper tigh

i Namn fadhers + och Sons + och then helga

Andas + Amen. Dör thz barn som så är döpt,

tå må thz i Kyrkiogårdh läggias, leffuer thz barn

så är döpt, och kann siuckt äter till Kyrkio koma

Då äger Prester Christno ty barne till fulla som

för war sagt. Kann thz barn twiuega och räff-

nas, Om thz barn haffer Christno fångit eller

Ey i eno hemlänga, Ther epter att barnett wart födt, Tå äger Biscop thet ransaka och leta, och ther medh göra thet rättasta hann hüter. Nu byg ger Karll och Kärlingh i Torpe ensamne sannan och Kona hans barnn föder, Kann thet barn siukt födt warda, för än thet ochrist Hedningh döör, Döpe thet fadher eller Modher, Ey att the haffua ingom androm tillskyia, Thet swidras ey sijo na lagh för gudsiunolagh. Nu boo flere i by gånger Bonde till granne, och bedis gudsivia af granne sin hono gudsiungolagh, Dör ey barnn hedit, böte granne iij marck, eller Döli medh iij Manna edhe, att han ey gudsiungolagh synde, Ther tager Biscop aff halfft, och halfft tess Döpa affua för barn Christindom, Thå äger ingen fore gudsiunolagh Saack uppeholla.

Swidras ey,
Swittas för,
Hindras ey.

14. Nu kan Bonde siuker liggia och Preste bönd fåå, Prester läster sigh ann atmodare wara, Dör hann Mann och får ey redskap sin, böte iij marck Prester bondans arffnom. Nu får Prester både i händer bönd barn att Christna, och siuuk kon redskap göra, tå äger hann forra hielpa Bonda ään Barne. Nu läster Prester sigh modare wara bann än bonde, Dör hann Bondan oskriptader, böte Prester

iij marck bondans arffuom. Nw får bonde Preste
büudh lijk att Wijgia, Ståndher lijket ena natt
ôrugit, inne åt Bondans, twå eller tree Näther,
böte Prester Wijgher iij markom, eller Witi sin La-
ga förfall, Aff thaim iij markom, tage bondan
ena, Biscop twå. Tager bondeor förr wh lijk för än lijk
haffr så Långe inne staandit, tå är Bondan
Saaker åt trem Markom, ill reskipus, tagi
ena Biscop, andra alle the Bordh åtto, som lijk
ôffwer fördis, och trijdie hundaritt. Sedan lijk
haffr tree nätter inne staandit, Tå må Bonde
lijk åt saaklöst wthföra, och Sielffwer i Kijrkio
gårdh iorda. Nu gifter bonde Preste saak för
Wardnatt sin, att hanum ey redskap fick, äghe
tå han Prester wäld att Wijta förfall sin, medh
twå Prester, och hanum sielffwer tridie. Eth är för-
ste, att hanum ey büudh fick, annat är thet, att Bi-
scop honom stämpt hade. Tridie att han i soota
säng lågh, fierde att hanum Messo sade, tå han
büudh fick, brister åt Edhe, böthe Prester iij marck
bondans arffuom.

Gör Prester Messofall å then dagh 15.

som är fört helghatt, böte iij marck, thee
tree marck ägha Sochnamän hans wptagha,
vtan han Wijti sina Lagha förfall. Eth är thet
att hanum siuuker ligger. Annatt är thet, att had

hono

honom Biscop bünd hainde, och äger han willia
medh triggia Preste Edh. Nu äger Bonde om huar
Sunnadagh till Kyrkio koma, och Prester ägher
helligha dagha bünda och fastodagha. Glömer
Prester och bryter Bonde, tå är Prester saaker och
ey bonde. Bünder Prester och bryter bonde eller
glömer, tå är Bonde saaker att iij marck.
Så och Prester om hann sigh glömer. Föra alla
Saaker för Preste wijtas, tå äger hann sigh an-
inga wäria eller fälla, wäre hann waij saak-
löös, fällis hann, böte efter Landzlagom.

Thå skall preste
för sijn forma
koma eller kallas
ther

Nu må ey Biscop eller Prester någon Mann i
förbünd sättia, utan för tessom määll, som är
för skrifft, och Tijonde, och Kyrkio tillaghur,
och Presta, och all andeligh määll, och ey för
fäägieldh, hwilcken Prester som Bonde sätter
wrångeliga utann Kyrkio, och utan Biscops
orloff orätligha, böte iij marck, halfft Bonde
och halfft Biscope. Nu warder Man i förbünd
sätter för rätta saak, sitter han i förbünd
öffuer natt och åhrs långa, Thå skall Konunge
tillskijrias, och Konunger äghe öffuer hann medh
Swärdhe rätta, och utan Kyrkio gårdh Döma,
och tå skulu rätte arffue hans godz arffua, och
ligge sielffuer för sijn brut ogilder. Som thet
rätt och wäll tilbörligit wara kann.

Will

Balkhen.

Will Man sina ágor till Closter eller 16. De testamen
Kyrko giffua, hann äger wälld huad hann will heller giffua Preste till födho, eller Kyrkio till skrüudh, Nu säger Prester eller Kyrkio wärinadhe mera giffuit wara, och thz nekas, loffuar thann som gaff, tå äger hann witzordh werja, huaru mÿkit hann gaff, är thann döder som gaff och arffua hans nÿ igeen kräfia, tå wärien medh fastone thäm thr wyder woro, och så månge fasta ägha wijdh gifft wara som wijdh kööp, huaria gifft eller thÿ som hoon är till. Giffuer Mann ägho för siela sini, Kyrkiom eller Clostrom, är ther när wider rätter arffuinge, och är han till wig komin, kräfia och både iaa wyder, dån till fasta och full skääll, stånde thz fast och fulit, ehuaru mÿkit hann giffuer; eller giffuit haffuer; Nu säger arffuinge nÿ gerd, eller är thÿ när stadder, eller är offuermagi, eller Wittuikiger, tå må han thÿ mer giffua än thē Tÿonda peningha thz han äger aff gamble Byrdh sina, huadhann äger mer eller minne, thz är Lagha gifft. Item Testament skall hollas i så måtto, Giffuer någor Kyrkione serdeles, och serdelis Presten, wari mer eller minne. Läthe huar sigh nöija åt thÿ som giffuit är. Giffwer nogor åt Kyrkio Testamt, och Preste inth, tå taghe Prestenn halfft medh Kyrkio, och han wari

plitogr

plichtoger them dödha i böna balk haffwa;
Alla afflinga iordh må ma̅ giffua för siell sina
Giffuer ma̅ sigh till Closter eller Spitala, tå äge
thy wåldh mera giffua än arffuingana wilia, sua
såsom före är sagt. Nu giffuer ma̅ mera än lagha
giffte, klandar thz någor innan natt och Jämlan-
ga, gånge åter alt thz offuer lagha är giffuit.
Kan arffuinge fångader wara, eller vthländes
eller offuermagi tå stånde godhset i tala hande
thr till arffuinga hem koma, eller Vthgerstom
booherstom eller offuermagi till rättan ålder komer, haffue sedan
arffuinge wålld, huad hann will giffua hållda
eller wthgiffua, inna natt och Jämplanga. Klan-
dras thz intet inna natt och Jämplanga epter
them skiälom nu är sagt. Tå holde thz kyrkio
fast och fult som hoon fångit haffuer. Giffuer
ma̅ någro andro godz frändom eller Sielnom,
stånde thy eius ~~aff~~ arffuingana wilia. Giffuer
ma̅ giffte, eller gåffuo medh rättz arffuingana wilia, then tå
är rätter arffuinge, tå han giffuer giffuena, haff-
ue tå inge wåld framdeles igiffte åter bryta
än thz är giordt, medh fastom och fullom skiälom.
Nu giffuer ma̅ i löösörom kyrkio eller Preste,
thr skulu twå Boolfaste Mann wider wara,
the thz skulu wittna, än thz klandas kan, och
Ei må Klockare thär sin wittne bära. Nu

Delas

Deelas wijder Prester och Kyrkio, Prester säger sig
till födho giffuit wara, och Kyrkio sigh till skrudh,
Leffuer thänn som gaff, haffuer han wälld att skiu-
la, huilkom hann heller will, är ey hann till som
gaff, Wijthe thet Tollff män aff Sochne. Huilkin
thera thet medh rätto äger, och rädhe halff nämpd,
huärtera Prester och Kyrkio. Alt thet Kyrkio
giffuit warder, huadh thet är Jordh eller lööſöra såå
och affratt henne, som hoon henne aff Jordom sinom får,
huadh thet henne giffuit warder, eller hoon medh
Tijond sinn köpt, så och alla Tijond sina, thet äger
Kyrkio sigh medh skruda, och thet må intz annat
affgöras, utan sama Kyrkio till tarffua. Nu
warder Kyrkio Jordh wädhsatt, giller Bonde Jord
sina åter löst, eller fränder hans inna stämpne
dagh, wari thet wädhsättningh i bonda Lagom.
Giffuer Bonde Preste Jordh, eller lööſöra, huad
eller thet är, i soot eller Witha sooth, tå äger thet Prester effter
Prest, huar epter annan, utan thet så giffuit är, eller
wåre, Att thän Prester, som thet giffuit war, måtte aff
thet göra huadh hann wille, Är hono Jordh giffuit,
tå skola thet fastar Wyta. Nu döör Bonde, och tager
sigh Lägerstadh utan Sochnar, Tå äge Prester
aff hono haffua allann fullnadt, såsom han
thet Lage, och äger Preste honom så lijka göra ing-
messan som hann thet Lage, Nu kommer thet ma

23

Wari Jordh
thera, Witta thet
ey Jordhägher,
lösa inna stämp
dagh

är thet i lööſöra
thå skole thet Wi
ne wisa som
förr är sagdt.

Sepultura
extra parochia

De Ciminato

Kyrkio

Ur kyrkio, som affsätter är aff kyrkio, tå Messo
dags, kommer han förr än offratt är, tå må Pre-
ste aff klädenn fara, än han will ey eller, och
utaff kyrkio gånga och Messo fall göra, och böte
huarcke bönder eller Prester utan böte thän boot
som Messofall giorde. Nu kann thän Man ind-
gånga tå kyrgarde, Messa böriatt är, tå må ey

I Messo Prester ålterumda, vta ~~och~~ bönder mågo saaklöse fra,
höra. Nu kann Landzmän Sochn saak giffua,
att te Messo hölde medh them aff kyrkio sätter
war, wäri tå Sochn sigh medh x manno, eller
böte Sochn iij marck. Nu kann biltoger man
till kyrkio koma, inge må han nöddugan aff
kyrkio eller kyrkio gårde driffua. Tå må
Preste saaklöse Messa syia, och Sochname

De Baptisterio saaklöse å höra. Nu kann Fundt-kaar
sÿnder wara, Tå skall Preste Sochnamen
wider wara iij Sunnodagha, råda the ey böt
å inna siu näter epter iij Sunnodagha, böte
Sochnamen Biscope iij marck, och thz är Biscops

de piscatura. ensaak. Nu kann fiske lekter warda om
Påscha natt, Pinsdagha natt, eller helgha Tors
dags natt, och helgha Lekams natt. Thå
må inherda Loptagas och näätt aff besna,
och ey niderläggia, för än sungit är om thee
dagha nu äro sagde. Sanna helge daga

2 äger

ager man om alla Sunnodagha holla, som nu är sagt, och andra helgadagha, än om Sunnodagha, må man att saaklöss ut fiskom fara i fiskelekom. Tå lyckuell man bidis loff aff Prester, och må man annuerck, och Waruärck saaklöst om helgha dagha göra, vtan om Sunnodagha, och tå ey förr än epter messo, Nu tager naghande man eller kona i fruntkaar, böte vj öra, eller dölie medh sinom Mannom, och siälffuer han vidit. Hör offuermagi så, War saaklöss, vj att han ey baitas kunde, Lägger man hatt, vanta, eller vapn å altare ther wigder steen ligger å, gialle 4 peningar, eller döle medh sens sins ede, then peningo äger Prester offuer te mäll, som nu äro sagt, tå äger Biscop ranfalla och offer

2 döma.

Om hionalag frendsemiespieldh och Swägermolagsspiell, Syfraspiellad, Ther

17. De Coniugio

äger inge Sockmare, och inge annor åtala, vtan Biscop, eller then Biscops dom haffuer handa uillo Warder Mann sander för iij måle, böte tå Biscope vj mark, och råde Biscop huad ty hionalags skall stånda eller ey. Nu fäster Mann kona och brylla the säte vpp medh kyrkions dom, ther böte huar thera iij mark, Så och än the äro laghligha samman komne, och skilia sigh åt vtan kyr

2 kio

~~kio Laghligha saman komni, och skilia sigh~~
~~åt vtan Kyrkio~~ Doom. Då taghi Biscoper
thr vj mark aff hwario skilnat, och böthe
hwärt thera iij mark än både wålda skilnat
wålder annat thera böte thz vj mark, och thet
see saaklöst till hionalagh, hedis. Sagher
man sigh konu fäst haffwa och hon neckar
komber thr Kyrkio m förmands breeff till och för
biuder thäm annatt band ann binda för än annatt
band är löst, med Kyrkions dom böte iij mark och thäm samma
band giorde medh hemul, wäriande eller döli medh e
Manne ede, att han eij wiste thz hoon fäst waar.
Nw will man och kona samman wijgias, thr
åga Sochna Preste tymom tillskria, Preste åger
thz om iij Sunnodagha lysa i Kyrkio dö
~~dör~~ Klifte, att thee hioon fäst äro medh Laughla
gum, och thz wilia medh Kyrkions rätt sam
man wijgias, Komber noger innan then stämpnodagh
ther förfall weeth, i thz mål, thz fraendsemi
Gyssemilagh, eller och hoon eller hann andro
fäst war, eller och att någer weet någrom han,
Då tingh thz hionalagh må hindra, tå må eij
Prester thäm wijghia för än thz måål är wth
rönt. Koma thr ingen förfall ~~inna~~ thän stämp
nodagh nu är sagt, tå må Preste thäm saman
wigia

Och kan ashia
eij.

Wigia, och haffue ingo ma wåld vppå thz måål tala sidenn hion samman wigd åro, Thaim thet hionalags gwåäll, sedann thz fast dömis böte iij mark till treskifftis, Målsagandin, Biscopen och Koningh.

Nw säge om hormåll hwar som enfalt hoor gör medh oskylde konu, böte både vj mark, och så bötis och för tuefalt hoor, kommer (bäde) saman horadom frändsemis spiellt Gudsifiolags spiellt, och Syslaspiellt, Thett bötis hwårt om sigh och wärs medh ingo ecke thwär wåria skall. Giffuer Bonde hustru sina saak för hoor, tå skall han till thess Mannz tala å Tingi, som han hoor wijter, ter må han lagh binda för sigh medh x Manna (ede), fäls han åt ecke, tå böte iij mark, ~~och kona wari wijder nej, och laghwäri sigh medh x Manna ecke, fäls hand åt ecke, tå böte iij mark~~, och thz ifra till skiffte gånge, (som) ät ecke fällder och böte sedann saugt, rään ypper ~~thz~~ skilias skall i giffuamålom. Hitta thaim bådenn ecke gioort och gångit, tå wari både saaklöss. Nu giffuer hustru bonda saak å Tingi för hoor, tå åger bonde fästa henne, medh x manna eed, gitter hann ecke gioort och gångit, wari saaklöss både Man och Kona

18. hor stat in Pferti capitulo.
De adulterio

2 fäls

fäls man ät edhe, böte iij marck, och wäre medh
ingo edhe änn wärias skall. Ingom må an-
drom saack för hoor giffua, vtan husfrun eller
och bonde giffua sijn millom, vtan the warda
inne tagna, eller och äro ill ryggia manna
witne, som sedt och hört haffua ingångo och
frångångo. Ther må Biscops mann få antinga
Lagh eller penninga. Gitter then man Lagh före
sigh gångitt som hoorett wyttis, tå wari the bådhe
saacklöse, och witnis männ saacklöse. Warder
man baar å tagin medh slickom witnom som skrifuas
skall i giffternålom, tå böte hoor boot, na hwartera
iij marck them äger Biscop. Biscop är och
De Vsura. Domare öffuer åker, huar som åker gör
böte biscope vj marker, än han warder sander
för the måål, ehuaria sanda bandzmåle sett är,
och är therätter Målsina före, thå skall Biscop
the leta effter sannasta witnom, them han kan
fåå, och epter the dôma han sannaste sitter.
Nu äro ey witne till, tå dömis Ederföre them
som saaken giffs, effter Landzlagum, gitter han
eeden gångitt, wari i fridh hann och hans godz,
fäller han ät Edhe, böte Biscope vj marck
och bruti sina effter Landzlagum, tage ther aff
tridinge Kyrkian, annan Målsägande, tridie hundare.

haffdar

Balckenn

Häffdar man hionalagh i Kyrkio gårde eller i Kyrkio
Lönskaleyie, och haffer Biscops Landzman ther till
tuggia Manna Witne, tå wärie sigh them saaken
giffs medh x Manna Edhe, giter hann edhen gån-
git, Warj både saaklöst, fåls hann, eller ho, at edhe böte hwartera
iij marck, och Kona Warj till Lagha Kommin, än
hoon Laghen orkar, fåls hoon böte iij marck. Bi-
scop ägher ransaka huar som Kyrkia eller Kyr-
kiagårdar är oslåår, och huar som then oslåår
gör, hann är saaker åt vj marck, och halle
Wexel Kost för Biscope, tå hann Kyrkio Wåudh
eller Kyrkio slåår. Nu haffer man tijdelagh
medh fää någro, och haffer then som Kom, och war
Ver baar åtagin, hann må bindas och till
Tings föras, thet skall Målsägandenn göra som
fää ägher, Sedann skulu xij männ Nämpnas
på Tinge, som skulu Wita huru ther om sant är ~~[illegible]~~, Wäria
the than som saaken giffs, tå böte thain xl marck
som saaklösan bant och bastade, fälla the hono
tå äger han leffuandes i Jordh gräffuas, och så thet
fää hann the skijndh medh giorde thet äger hann
göra som fast äre. Will Målsäganden honom
liff unna, tå böte vj marck, som gierningena
giorde till treskiptis, tage en lutt Biscops annan
målsäganden, tridie Konungh. Nu giffer mann andro

saak

De adulterio 7 fornicatione in Ecclia vel Cimiterio.

Cum Brutis.

Tijdelagh med fää.

saak ~~androm~~ för tolka ~~saak och~~ gierningh, thå
skall han ther till tuåggia mana witne haffua,
han äger wäria sigh medh twÿmana Edh, giver
han hanum Eder gångit, wari saaklöss, och
så wittnis männ, fälsz han åt eedz böte vj marck
som förr är sagt till treskiptis, och Biscop råde
för skrifft hans. Nu är sån Man vtlendes ~~wa~~ skriptader
or bedes hanum breeff aff Biscope, och binder breffs
få, thz är iij öra, Vill ey Biscop hanom breeff
få inna natt och Jämlånga, böte tå Biscop xl marck till
treskiptis, tage en lut Konunger, annan Målsäga,
den tridie alle ~~männer~~ Nu binder Biscop och
bedes breffua få, vill hann ey ut giffua inna natt
och Jemlanga böte xl marck, thär är Biscop bara Måls
ägande åt.

Ther är breffs peningar.

Bref och och

19. Nw giffner Biscops Ländzman Bo

De poena festiuitatis.

da saak för helga Dags brut, eller säger
hann haffua giort Adelwerk om helga
Dagh, eller och att hann haffr brutitt fätten ~~...~~,
fastadags och är ~~at~~ till, tå må hann ther dölia medh x Mannom edh,
fäls hann åt Edh, böte iij marck, och tå wari
wittne saaklöös. Nu säger Biscops Ländzman

ther tuiggia mana wittne

skriptaden Man, i Kyrkio vara gångit, ~~wara~~ hanum ur wore åtte stunda
eller aatt Kot i skrifft, eller som ~~hann~~ haffr haffr
vmgengilse med

medh bansättom Manno eller medh Widhskiffle
faret, och äro tuggia Manna Witne till thee-
måll tu äru Wpsagde. The Witne ägha å Tin-
ge Witnas, tå Wäri sigh medh x manno. Fäls han
äter sedhe böte iij marck, och Witne wari saaklöst
för allom i thässo måle hwärkom äger Biscops
Laindzma Lagh eller peninga, Utan han haffue
rättan Målsägande för sigh, eller tuggia Manna
Witne. Hitter bonden Lagen gångitt wari
tå Witne saaklöst, i allom thäim målom som Bisco-
p äger till kära, tå Wari e Witne saaklöst
hwadh Lagen fällas eller fallas.

Nu bergias Män om helga daga 20.

Thå att Mann hälgedagen käres antingh Bellatores.
medh Sårom eller medh fullom Dråpom täita-
ger Biscop iij marck. Hitter han Wärit sigh thå wari war-
der för Biscops fälz han för mål-
sägande
för Målsägandenn tå böte Biscops som för war
sagt. Wäria twå een, Män eller fleer, ethur om helgan
dagh, Ther böte tij utan enoga boot före,
hwad thet är tryggia marka saak, eller vj marka saak,
hwar som dråp war om Sunnodagh böte kyr-
kione iij marck; Dråp tu eller fleer tenn
Mann om Sunnodagh, tå böte alle iij marck Biscops
Dråp fleer tu en Mann om helgha dagh böte
2 alle

alle vj mark. Biscope Dräp man fader eller Moder ~~hustru~~, eller nagon innan Sängia Alter, bote Biscope vj mark om thz war om helgum dags giordt. I. Dräp man Prest eller Klerck sargar fullom Sårom om Sunnodags, tå bote han Kyrkione vj mark för bandzmåall, och iij mark för Mansalgh hans Dråper Man om helgum dagh, iij ökio ther till iij mark. Alle ther som sigh gita wänt, för rättom Målsägandom, te ware alle warde för allom thäm thz å tala, och thz åtte boot, ä än han ~~fäller~~ eller the fälles.

I så och om thz wärder om Söchnadaga giort.

Defendere

21. De Cimiterio.

Nu kan kyrkio wårder nider lig-

gia, tå äghr Biscops Länzma Sochna Syjum tillnämpna, äru baar ~~lijdh~~ å Kyrkiogårdh och Wittnar så syjum, tå skall bötis iij mark, för hwart lidh. I. Swarj hwar för sigh, och sit lidh, och skulu Sochnu wara saaklöss. Nu är Swina hool å Kyrkiogårdz, eller å Kyrkione, thz fåå man in löpa, eller är husstuan aff fallin, eller Klocka niderfallin, thät är biggia åra saak, och giäldh thäm som till baar, och Sochnu wari saaklöss. Nu stiell bonde aff androm i Kyrkio, eller i Kyrkiogårdz, tå må thz hwar sin Tiuff tagha, och Tiuffsker bote iij mark Biscope för Kyrkio

I ther till iij åro

2 friden

friidenn, bryter sin böte Tuffrüter effter Landzlagenn, Thy må han ther friidh haffua vij at han bröött moot sama Kyrkio.

Här segs aff the saak Biscoper äger. zz.

Haff Edin taga, än the åter gångs warda, Cᵒ p̄ in xiij.

Före eens Mandz edh äger hann haffwa iij mark. Äru the flere i ede än een, tå äger hann vj mark, iij mark aff edzwitenn, och iij mark aff höffuidzmanneno, Gånges flere edhe öffuer sama mååll, gångz effter Tappaler, Tingmåle, och bryts thet åter, tå gellade alle enoga, Biscops boot, vj mark aff höffuidzmannam och iij mark aff edzwite, än the samanholla skiliaß the åt, tå böte vj mark hwar there, ther till edzwitse haffuer fölt iij. Sedann så är fölt iij mark aff edzwiteno och iij mark aff ede, höffuidzmanneno, haffuer inge wåld at quälia hann meer, eller edzwite hans. Giter edzwite wart sig före höffuidzmanneno, tå böte höffuidzmanna vj mark. Hwar som edh gånger och bryts thäm Edh åter, tå gånge Bothen in till höffuidzmanns i Biscops saakena, och höffuidzmanns gånge in till edzwitis sins. Hwar som till Tings kommer, och säger edh sigh haffua

giort oc fäſt, oc will ther medh winna ſin
Delo wradher, oc Domes thz ogilt, tå böte iijm
än ey arů adhrätte till. Ær adhrätte till tå böte
adhrätte iij marck, oc iij marck Hoffrůchmanne
oc gånge under ſkrifft, hwad häller han
Giörit haffr eller ey. Gånger offrůmaggi
cedh thäm mina är än xv åra eller oſkipia
Der mã ſom ſkildir är i Kyrkio, thäm ede
är ogilder, oc Kyrkian tagi vj marck.

Gånger mã inå ſtadha om een dagh, wari
thäm ede ogilder ſom ſedan är gångin, oc ta-
ger Kyrkian ther vj marck, Dömis eder op
aff Domare, eller Lagman, oc treſkas bonde
wider, oc will hwarke wedia eller warda,
oc ey Domeſtånda, eller rätt göra, kome Kyrkio-
ne förmandz breff till hans, oc manar hono
till att rätt göra, [2]gen [3]Domare Wäldje, eller
under ſkrifft gånge, will han hwårcke göra
Rotan gånger i Kyrkio ſedann förbudit är, oc
gör miſſefall, tå böte iij marck för förſte miſſe-
fall, oc ſå för annatt, oc ſå för tridie, Ey
warder the boot mera, än tå att miſſefall
~~fem eller~~ warda flere, thå än han wager Kyr-
kio oc Kööt åſo, tå wari ſaaklöſs, Dömer

Domare någrom fall uta och wander skriptt, och ta ther tyrer Woord-
ger Kyrkian ther aff peninga, och Dömer Do- na och anna fälli
sedan
maal, th sama måäll, tå skall Kyrkian hono för sama
sina peninga åter få som warder dömis,
som åter ständer,
Och Låta hanum wdrigan för skriptt, och tager
~~Kyrkian ther peninga, och Dömer Domare~~
~~them sama måäll, tå skall Kyrkian hono~~ sina
som
peninga sina Rop, aff thäm thå fällis, Or Domare
bote iij mark, för domo Willo sino, aff thäm
iij mark tager Biscop ij mark, och j mark
Konunge, och j mark thäm warder Dömptt.
Haffwer Lagma så Dömptt, tå bote vj mark,
af
ther tager Biscops 4 mark, 1 mark Konunge
och 1 mark thäm Dömdt warder. sequitur.

Vm brůtt mellan Klärick och leek- 23.

ma, bryter Klerick wider leekma hwår
ia sama saak thet halft år, tå åger Bonde
Kalla Klerick för hans förma som Kyrkiones dom
haffer. Bryter Leekma wider Klerick, wi Klärt
thet å Tinge, leekma åger thera Käru swara, antin
gkun med Lagum, eller med Laga bottum. Bry-
ter och Kyrkiones thion eller folck moot annatt
folck, eller och annatt folck till thera, tå åger
thet wndi Landzlags stända, hwad bånt the helst
äro, så och om Meanu delar wider Kyrkione

Dom

om gordh, ehuad iordh thet hälst är, thz äger bondi Landzlags ståndha, och bondi Konungs dom och Laghmans skiäll. Callar nu skade ther Biscop will thy bonda rätt göra, tå äger bonde för sin Konungs koma. Alla gorda deelor, och alla gords åwerkan, huadh thz war ider klärick, eller leekman, thz äger effther Landz Lagenne ståndha.

24. Alla äger Gudz fridh wara, och the helgha Kyrkio ther Gudz lekama följa och thär äru i skrudh och farnärse medh, huar som them fridh bryter i Kyrkio, i Kyrkio gardhe eller vtan, thz är så gilt som thz woore giordt i Kyrkio sielffwe, och ~~tå~~ taker huart epter sino bötom, vm så the deela, annar säger i thin faridh skada haffwa fångit, och annar säger ney, wirne thet Tolff man, som the nempna båden, huar som sielff till tagha Wårs herra lekama, sedan hono förbudit är, böte Biscope iij marck.

I the tolff skola wara aff sama sochn.

25. Gör någor öffwer the måll Rin vptäliäs, tå äger både Nämpde rådha åt Kronan och Kyrkian, Bryter man ther fridh om Sancti Laurentij, Henrici Dagh, dräper man eller sargar Sancti Erici Dagh, och Wårfru Dagh

Balcken.

Dagh theim effter, eller å Skäre Torsdagh till
Upsala eller Åboo farande eller warande, eller
och thädan farande, tå böte XL marck Kronone,
och XL marck Kyrkione för fridz brutt. Bryter
någor fridh om förra Maria Messo i Sichtuna
eller tå Biscop wiger Kyrkio, tå böte samuledh.
Theim fridher som nu är opptälader, han gånger
in om afftensångs Tima å afftone, och wisom
anna Dagh, tå Dagh fölgt är. Tå ägha
både nämpda råda, Krona och Kyrkia ~~rådha~~,
än edzöre bryts i Kyrkio Wäghe, eller i Kyrkio
gårde hwad mann hutas sårs eller osårs å
Kyrkio Wäghe till Kyrkio komande, eller frå
Kyrkio farande, änn så är att theim föro åtskilde.
Hwilkem Mann som warder nödogher aff Kyr-
kio eller Kyrkio gårde dragin, hwad ilgier-
nings mann thz halft är, Sotan han haffuer
brutitt moot the samma Kyrkio, som hann är tå
inna stadder, tå tager Krona XL marck för
fridz brutt, och XL marck Kyrkiann, än gierningde
är lius och oppenbar, Är gierninge ei oppenbar,
tå råde halfftu nämpde hwärdera, Krona och
Kyrkia, fäller theim som saaken giffs, tå skiptis
fridzbruttit, som förr är sagt, och ält åt eno wid
för bandzmålet, och sin kost tager Biscopen, ämn
Kläres skall Kyrkia, eller Kyrkio gårdh, tå enna

helgd

Kyrkio

hälgde : är skada fatt i Kyrkiogårdenom tå böteß effter Landzlagenn, och så vj mark för bandzmålett, äin thet giort är i Kyrkio eller i Kyrkio gårde. Thes Nämnd täsßo som effter tillföra som nu är beratt skall Konungz Landsma och Biscops bådhe wider waara, och ej annar ifrå att enast och rädhe halffue Nämnd Krona och Kyrkia, och halffue rädhe them the fälla wilia.

Balthenn.

B 184 -

Cyrkio Valckenn.

Konungz Balchen

Sweriges Rijke är aff Sweom 1
och Gothom ſaman kommit huilket
i ſig haffuer Siu Biſcops Dömt, och
Ellffuo Laghmandz Dömt. andra holla 9 lag
mandzdöme.

Ey må i Swerige wara, utan een Konungh 2.
och een Konungz krona, och alla Inbyggiare äro
honom till lydno ſkyllige effter Laghenom.

Till Rijket är Koninger wälliande, och ey 3.
ärffuande och huru han ſkall wäliaß.

Hwad ſom Koninger äger haffua aff Lagh- 4. Huru laghmen
män, Landzmän och almoget, huru the ſkola göraß. 5. och landzmen äge

Koninger äger Eriks gatu rijda, och Landzmen 6. Konings Edha
hono följa huar i Laghſagu ſine mz gend och giſlo. gånga

Huru Koninger äger wäliaß och kronaß. 7.

Huru Koninger ſkall rådh ſit tagha, och om thera eedh. 8.

Talar någor på Konings eller hans Rådh. 9.

Koninger will till giffto gåå och huſtru ſina 10.
morgo gåffuo giffua.

Huru frälſes mä ſkola Konings tiena medh 11.
Wapn och häſtom, och om Wapna ſyner, och hu-
ru bönde motte frälz warda.

Om the ſom Wapna ſynen ſkulo ſkoda, och huru 12.
hwom ſkodaß ſkall.

Um frälſesmän äldreß och warda ofööre. 13.

o

Konungz

14. Huru frelsis Mann må komma frelse gånga.
~~Aru flere frelsis män, samman om Disk och~~
~~Dryck the tå tiena skola.~~
15. Löper Mann sigh undan Kronones tienist, eller
Wapna fööru, hwad plicht honom böör, och hwad förfall hann forsaka skall
16. Äre flere frelsismän samman om Disk och Dryck the å tiena skola.
17. Om hans plicht som rymer undan Konungs
banér, och huru han må sijn Warfärdet göra.
18. Warder man fången uthi Konungs tienist, och
mister hest och andra haffwor sina.
19. Mista tienista me thera hästa i husbondans
tienist eller i andra måtto.
20. Döör frelsis Mans öös för eno Wapnasijn hold,
hwad honom böör göra.
21 Huru frälsis Mandz Barn måge frelse niutha
Effter faders Dödh.
22. Huru frälsis Enckior må frelset niutha och för-
wärkia.
23. Huru Ärke Biscop, Biscop, Riddare, och Svenna
och fougder, agha till Konungs rida, och om saak
som thär emooth bryta.
24. Huru Häradz höffdinge skall Täffwerna i Lan-
denom läggia, och ther om thera Embete.
25. Om gäste koma flere till Täffwerna än rum
fåå, och om hann will ey sitt Embete uppeholla
om Bönder ey willia Herberge Laga.

Huru

Balkenn

Huru te Laghsöckias skulo som Wolgesta Taff 26.
uttan Prester eller Bönder.

Om Wåldgestara göra eller få saar Dråap. 27.

Huar som Jord eller anndra ägodelar tager aff 28.
aff andro medh Wåldz werkier.

Tho som Målsägande rätt giffuer androm, om 29
någor gör sigh till Målsäga i annars saak, tå
så, Hoo som will söckia för anna, hann Ombu-
dh för hann.

Then som Owijsteligha drager vnder sigh 30.
skattskylliga Jord, medh Köop eller skiffte, tha
är Konungs Tiuffuer, och såsom fallsö Jord
åtffuls i Skatt, så werit emoot, att Bönder
må ey Köpa skatta Jord, uttan än han är fyl-
fatt vppå.

För nä gierningh på them Koninger haffuer 31.
tagit i sim fridh medh breff.

Saak thes som bryter Konungs Dom, eller thes 32.
som dom haffuer, och huru hans mål skall.

Huru Koninger äger hielpa them till rätta som gäldh 33.
aff androm kräffuer.

Saak thess som bärsar i Konungs parkom, och huru Konungs 34
Tolff skulu wara i Laghsagu huarie som 2 parter är. 35.
rätt skulo styrkia och fullfölia, öffuer them som bryta
emoot Konungs Balkeno, och om Edh thera.

Huru

7. Hwar som bröt öfwer Konungs dom hwad hans straff är

36. Thenn wohgierninga skulo käras och kunnogas them som illkäres, komer fölogher före the tolff och en någor iäffuar någo aff them Wallabgan

38. wara. Vm lijdh och ledungs Konungs åbunder.

Swerigis Wrsprungs 1

Swerigis Rijke är aff hedne Wärld saman komitt, aff Swea Landh och Götha. Swea kallas Nordann skogh. Och Götha Sunnan skogh.

Götha äre twenne

Twenne äro Götha i Swerige. Östgötha och Wästgötha. Äy findz Götha Nampn i flerom Landom fast staundandis wtham i Swea Rijke, förthy att aff them Wrsprottnis Götha Nampn i annor Landh, som skriffterna säger. Detta Rijket

Biscops döme vij

Lagsmandz döme xj

haffuer i sigh siuu Biscops Döme, och Elffuo Lagsmandz Döme, medh Landamäro thera. Första är Erkebiscops Döme i Vpsalom, som haffuer i sigh itt Lagsmandz Döme, öffuer alt Vpland. Annatt är Linköpungz Biscops Döme, som haffuer i sigh tuu Lagsmandz Döme. Östergötlandh, och Ölandh. Tridie är Scara Biscops Döme, som haffer i sigh tuu Lagsmandz Döme, Westergötland och Wermelandh. Fiärde är Strängnäss Biscops Döme, som haffer i sigh tuu Lagsmandz Döme, Sudermanna land och Närike. Femptte Westeraås Biscops Döme,

2 som

2

Balchenn

som haffuer i sigh twu Laghmandz döme, Westmanna land, och Dala. Siette är Wexiö Biscops döme som haffer i sigh ij halffth Laghmandz döme, Norrfinna och Sunderfinnand.

Siunde är Åbo Biscops Döme then haffuer i sigh twu Laghmandz döm

2 En Koningh och ena Krona.

Offwer alth Swerige skall ey Koningzligh Krona, eller Koninger wara vthann een, hann äger styra och rådha, borgom och Landom, Vpsala ödha Kronona godz, allom Koningzligom rätt och ingelundom. Ensagh skina haffua, Vulga dråp, Dana arff, orall, sarkönis brut sin öffuer alt Swerige, som Lagh och rätter är, Doch så at Landzlighe och wärldzlighe frälse, niute sine privilegia och gambla frijheet. Intet aff thessom förnämpdom som förr är sagt, må Koninger minska för Landzom Koninge. Wär thet någor, ägde thå them Koninger efftherkommber wåld thet äter kalla, och taga om hann gitter. Alle the i Rijke hans byggia och baga, ägha och skola honom hydna folla, bindh hans sända, och till tienste wara, Ser leka å Landamärom, Landsom at wära, Och ey zitter meer medh härsändh fara, vthann hand thet gadh vilia thera fagnom.

Hoppbijud Koningz

Kronones må ey minskas

Nw är till Koningz Rijket i Swerige Koninger wälliande, och ey ärffuande 3

om the Koningh mist haffua; Thessom Landsom

ans

att förnämpde Laghmän, hwår aff laghſagho ſijno, ſkulo medh ſamptyckio, alla thera i Laghſagho boande är tolff Män tagha witra och ſnälla, och medh them på nämpdom Daghe tiime tighſa till Mora Tingz koma Konunghan wälia. Thå Förſta röſt ägher Laghman aff Vplan dom haffua, och the medh honom Nämpde äro, honom till Konungh wälia. Ther näſt, hwar Laghma effter androm. Sudermana, Öſtgötha, Ölandz, Tij häradh och Väſtgötha, Werma, Nerijke, Weſtmana, och Findlandh, the ägha hann till Krono- och Konungh döma och welia, Landom rådha och Rijket ſtijra, Lagh ſtärkia, och fridh holla. Thå ſkall hann dömas till Vpſala Odz, hwilkenn är aff inrijkis föddan, och hälſt aff Koninga Sonom, om the till äro, aff allom Laghmana röſtom, eller aff fleſtom Laghmanno tillnämpdom, wardher till Konungz tagin, ſkulo för:de Laghmän honom till Konungh wälia och döma.

4. Nu på ſamma dagh och ſtadh ſäger Koninger allom Rijkis Boandom, tryggia edhe ſine Swäria och ſåga, förſte Articulus är. Att hann ſkall elſka Gudh och the helgha Kyrkia, och rätt ſtärkia kyrkia, och alldom allom Koninghom rätt

Ero

Balckenn

Kronones och Swerigis Almoga. Annar Ar-
ticulus är, att hann skall all ſanningh och
rättuiſo ſtyrkia, Elſka, och göma och alla
Wrångwijſe och Oſanningh, och allom orätt
niderthrÿkia, både medh rätt och Kongsligo
Wällde ſino. Tridie Articulus är, att ha
ſkall trygger och troghe wara, allom almoge
ſino, ſå att hann ſkall ingo fattigo, eller rij-
kom, förderffua på lijff eller Lem, Vtan
han är Laghligha öfwerwunne, och dömder eff- och Rÿkens Rät
ther Swerigis Lagum. Ey ſkall hann
någorledz någott godz Lööſt eller faſt, aff
någro tagha, eller affhenda Läna, Vtanu
effther Lagenn, och Laghadomo, som förr är ſagt, Fierde är
att hann ſkall medh ſino rådz rådh i Swe-
rigis Rÿke ſino ſtyra och råda, medh infödhom
Mannom Swenſkom, och ey med Vtlänſkom, och effter thy ſom gamble
~~att hann~~ ey må Vtfödann Mann i rådh hans lags och Rÿkes
i Swerigi taghas, och ey Läna Hüſom eller ſens adler haff
Landom råda, och ~~ey~~ Vpſala ~~ödhom~~, eller ſå aff ålder warit
gamble Kronones godz, att ingo minnes eller thz är Vpſala ägor.
aff ſamo ſagho weeth hüru thz förſt Vnder
Kronone kom. Femte är, att Konunge ägher
göma Hüs och Landh, medh äärligom Inntzegel
Dom thera, och Landamäro att wäria, effther
maght ſine, ſå att intet aff theſſom förnämpde

2 minſk

mindskes för them Koninge, som effterkomber,
Ey, at hann äger Wåld och meth rätte åffertagha,
för then skull att ~~Eller~~ Warde fört Koningx Dóms, Heffua Dóms
eller minna. Siette är, att Koninger äger
Leffua wedh Vpsala ödom, Kronans godz,
och åårligha Lagha Vtskylder aff Landom
sino, Och inge nyiann Tunga eller åläga
på Land sitt Läggia, Vthan meth så försla-
Lom. Först att Vtländsker Häär, Heedin
eller Christin, Wilia Land hans Häria, eller
någor Jndländis sätter sigh moot Kronone och Koninge, och
Koninger gitter ey androm Lundom Wart
sigh, eller barnn sitt, Sonn eller Dotter giffta,
eller Koninger skall Krónas, eller Erin gaa-
ndsa, eller Koninger torff Wijd hüüs sinn,
eller Vpsala ödha byggia, j Tholkom fallom
tå skall Biscop och Laghman aff Laghsagu
hwario, och sex aff Hoffmanno, och sex aff almo-
gano, eij millann sigh wärdia, huadh sielff
Almoge skall och må Dygligast göra Koningi
sino. Siunde Articulus är, att Koninger
Skall Kyrkiom, Klostrom, Klärikom, Rid-
dom och Swenno, och huårs thera hionom
och godsom, alt gamalt frälse, frijheet och
priuilegia holda, och Swerigis Lagh, thann
som Almoga meth godh Wilia och samtyckio

2 Waler

weder tagit haffuer, och stadfest äro aff Koningh, före warandes, och Kongliga wällde thera, hålla Styrckia och wäria, Så att inge olagh gånge öffuer rätt lagh. Serliga att inge vtlänsker rätter drags in j Rijkett almogans till tunga, och inge nij lagh giffues almogans vtan thera och godh wilia thera sagdom. Hann skall och almoga sijn allann fredha och frelsa, Serliga thämm spacka som medh sperett och lagom will leffua, så för styrchigom och wrångwijsom Jnlänskom, som för vtlänskom, Serligom i åminnelsse haffua, och styrckia kyrkio frid, Tings fridh, Qvinno fridh, och Hemfridh, Aller freder ökis, och ofreder förgångis, effter thy som Koninger är rätt wijsst till, Nu äger Koninger eed sin Sueria, på book och helgedoma i hand sina holla, och så Sueria: Såå beder Jagh migh Gudh hullann, bådhe till lijff och siell, Som sin Sancta Maria, Sancte Erich Koningh, och all helgonn, och helgedoma, the Jagh på holder, att Jagh skall alla förtalda och förnämnda Articler, styrckia och holla, effter Kunnest och besta Samwitti mino. Och äger Koninger medh hep-holdne hands, sijno Swndi; och almogha sinom Tryggia troo loffua, edh sijnn holla, widt alla almogha sinn, Vngann och gamblann, ofödom

Juramentum Regis.

och föddom Wijdh oskärann som skärann, Widh
frånwarande som närwarande, och Konungs eedh
holla, och ingo bryta, vtann häller öka medh
allo goda, och särliga medh Konungsligom kärlek
sino, Gudh kärleeker sée medh Koninga Wärd
och alla Almogha hans. Tå hann är så aff
Laghmanno, och Landzmanno valder, och till
Konungs dömder, och haffuer eeda suia gångitt
som nu är sagt, tå är hann laghligha Koninger,
öffr alt Swerige, Sedann må hann Lann
Läna rijke sino styra, och alla thee som förr är
sagt, Ther till i Rijke sijno aff Gudh högstann
Dom haffua, offuer alla wärdzliga Domara,
och så Almogens kärmåll, effter Laghom, eller
effter fulla sanningsvtkersa, hwad hann heller will.

Vt i Tingz mål: 39 Cap:

Konungs Kronons almogens rätt.

5.

Nw äger laghman i Vplandh

och hwar lagmä aff Laghsagu sine, och allann
almoge medh thäm, närwarande thå
Koninger tager thessa eeda gånga. Första
Articulus är, att aller Almoge i Swerige baade,
skall honom för Koninge haffua, wold hans
och allann Kongsligann rätt styrkia. Annar är,
att Wij skolom hono rätta thiäno holla, och
bindh hans fulkomna, Wti allo thij som hann
oss skäliga binder, och oss skälligit är, och

Hwar

Suärdigitt både för Gudh och Manno, hono salvo
att binda, och loss att göra, allom rätt hallendo, Jure.
hans och wårom. Tridie är, att wij skulo
hono trogne och hulle tienist men wara. Serdeles
medh härfärd, till Landamäre, Rijke och Land
medh hono wäria. Fierde är, att Almogenn
som aff ålder haffuer warit, och än är skatt
skylloger, äger och skall alla årlighia och Laghliga sch„
skullder sina, Koninge giffua, och wtgöra medh
godh wilia vtann alla tryskå, hona flytia,
och föra, effter Konings wilia, och sielffwa
theras rätt. Sedann skall Laghmand, och almo
ge aller theras edh Swäria å book och helgha do
ma, tå äger Laghmand hand sina vppe holla
Bediandes sigh och allann almoga, så Gudh Juramentum
hullann, både till liff och siell: Jomfru Santa
Maria, Sancte Eriks Konings, och all helgo
och helgedoma, te hann å håller, att the skulo
alla vpläsda och förnämpda artikler, wijdh
Konings sinn holla, och styrkia, och effter besta
kunnist och Samwitu theras, medh vpholdom
handom Gudhi och Koninge sino trygge troo
loffua, edh theras holla, och medh thessom edhom
och troloffuanom, som Laghma och almoge haffuer
loffuät och suorit Koninge sino, binds både
vnger och gamall, ofödder som födder, oskiär som
skiär, fråuarande som närwara som edh suoro och troo
loffuade.

6. Nw äger koninger Eriks gatū

Sina rijda och Landzmen ägha hono fölia, och gisla sättia, then hann följer och sij-ker är, ää och eedha sina, att Svärja, thessom som före äro sagda, och äger Koninger i Landz och Lagsagu hvaria, loffua och sätta, att hann skall them alla eedh sina holda, som fa svöör wijdh mora steen, tå hann först till Konungs togs, och äger Almoge Koninge loffuå och samma holda, som the i Vpsala ~~[illegible]~~ svoro. Nu äger hann om Land sit rätt fökes rijda, Tå ägha the i Vplandz Lagsagu ~~fara~~, och till Strängnäss, Ther ägha Sudermanna wedertagha, och honom medh gudh och gislom sinom möta, och fölia till Svinnuna, ther skola Östgöta möta honom medh sino gislom, och fölia honom genom Land sit, och till mediau skogh, å Holawedh, ther skola Smålänninga hono möta och fölia in till Junäbeck, ther ägha honom Wästgöta möta medh gudh dom och gislom och fölia honom till Tomnaboda, Ther ägha honom Närke möta, och fölia honom genom Land sit, och in till Vppoga bro, Ther skola honom Wästmänn möta, medh gudh och sindh, och fölia honom till Östenbro;

Ther

boande äru fölia honom öffwer ifra Lagsagu

Ther skulo hono Upläninga möta, och fölia hono till Upsala, kann ey Koninger till Findland koma, tå skall Drosätten, eller en annor aff Koningens Rådh medh Biscopenom aff Åbo, både göra och anama edh thera som föreskriffuith ståår, å Konings wägna och ware så fast som Koninger siellffuer giort haffuer; Thå är thänn Koninger till Landz och Rijkis komen Lagsliga, och Eriks gatu sina ridit haffuer. war Wallder som lags säga, och medh dom och ordom Landom och Lagmanom sino giortt, alt thet hann thäm, och the honom ägha göra.

7 Nu tå Koninger will, tå skall hann i Upsalom wighias och kronas eller annorstädz i sino Rijke effter sino wilia och fallom sinom, Doch aff Erkebiscops helst, först för werdugheet skull begge thera.

8 Nu tå Koninger Walder är, thå äger hann rådh sit tagha och wälia, först Erkebiscop, och såå Lijda Biscopa så marga äff thäm som hono fallit är aff thäm som i Rijket hans boo, och andra Klärcka som honom ähr Nytte, Tolff ägha i

Konings

Juramentum Consiliariorum

Konings Rådh wara aff Riddaro och Swenom och eÿ flere, the förnämpda Biscopa, Clerka Riddara, Swena, ägha och Konungs Edh sin Swäria, först ägha the Swäria å Gudh och Helghadoma som the å book hålla, att the skulo Koninge rådha, thz som the weta för Gudh, honom och Lande hans nyttogtt och gangligit wara, och honom thz eÿ låta för weldh skÿlld frändsemis, Mägsemis, eller Wenskaps skull, Annatt, att the skulo honom styrkia till Rijkesens rätt, medh alla thera macht, att hann mågha halla the eedhe som hann haffuer Rijkeno suorit, och Almoga honum wäll att holla, och thz sama skulo the sigh siellffue iätta och holla, Tridie att the skulo all thz Lönligit holla, som Koninger will Lönligit haffua och hwarien oppenbara thz honom och hans Rijke må skada aff skee eller komma.

9 **Hwar som talar å Konings eller** Konings Rådh en eller flere, thz å heder eller äro thera gäller, och hann kann thz eÿ fullrÿgha, wittne så sergade Mann som thz hade, Warde halshuggenn, Talar hann annan smäligh ordh, som eÿ gå på heder eller äfra böte xl mark, eller ligge i Konings behelse en Månadh, och äte wattenn och brödh.

Nu

Nu will Konungh å gipto gonga 10.

och will hustru sina morgon gåffuo giffua, ^ Rådgiffwarna
thet morgon giffter åger giffuas medh ^ samp-
tycke och med råde Biscopa, Riddara och Swena
the i hans rådskåro, och ej androm lundom,
huru mykitt hoon skall wara. Ej åger Koninger
huus eller faste giffua, utan giffui aff lan- epter Råde thera
dom och gårdom, Ej åger thann sama morgo- och samptyckie
gåffua langer stånda, än i hennes liffs da-
gar, åger hoon under Kronone gånga ^ Eller Är thet
så att Drottningh will åå giffto gånga eller
wtlänskfara, och ej i Rijkena bliffua medh
sinn sålu, Då åger thän Koninger som Rijkit
haffuer, hennes löse giffua, effter sin råds sam-
tyckie, huru mykitt thet wara skall, haffuer ingen
wåll te morgongåffua aff henne taga, ensdan
hon ogifft är, och i Landeno bliffuer, utan
thet finds medh uppebaro gierningo, och fullo
skälom, att hoon sätter sigh emoot Rijkenes
vij som Rijkeno kann koma till skada, Thå
haffuer hoon förgiort Morgongåffuo sino, och
Löson, och icke elliest.

Thessom lundom ågha frelsis 11.

Mann sino Koninge tiena, huilkinn
Mann frelst will haffua sin gods, huad hann

är antinga riddara eller Suenn, inga vndan
tagandom, hann skall haffua så godan hest
att hann är wäll wärder xl mark Suen
ska peninga, bättre och ey wärre, och ther till

[illegible] dalogz
hielm och

fulla wapnn, både vppå Lekame, och vppå
benom, ingo vndantagande, ~~effter~~ ty en goda
ma må sigh medh wäria, thär till Sadell
östa vpgiordan hielm, hwart åår ottande
dagh effther Sanckt Peders dagh skall wapna
syyn haffuas i Vpsalom, aff allo Vpsala Biscops
döme, i Wästerårs Biscops döme, och Sträng
näss, aff Sudermanna Land, och i Örebroo aff
Närike, och i Linköpingh, aff Östergöthland,
Kind, Tiust, Weidbo, Ydra, Wijst, Tweta,
Wränna, och Wijsinggöö, och i Calmarna, aff
Calmarna Fögderij, aff Ölande och i Ryde
holm, aff Tijoherade, och i falkenbergh, aff
både hallands Männ Norra och Sodra,
och i Skara aff Wästergöthland, och Dall,
och i Tingwallom aff Wermelandh och i Aaboo,
aff alle findlande, kann thz så wara att någer
aff Bondom will frelsismänn warda, tå skall
hann sigh rädha inna them dagh medh häst
och wapnom, så att the som skola wapna syyn
skoda å Konungs wägna, skode både manden
och frägdh hans, häst och wapna, och om han

förmå ey frälse vppehålla, medh godz. Alle såsom förr är sagt
skule frälsismän till Wapnesyn koma
och skall hwar Mann hwad han haffuer är Riddare eller Suenn sielffuer
sin Wapnn på dragha in haffua, och sielff å
sine Häste sittia, och haffua ther både medh häst och
Wapno som nu är sagt.

Wapna synerr skola skodas å Ko- 12.

nungs Wägna i hwario förnämpdom Stadh och Tima, The män som Konunge medh Rådhgiffuaro sino ther till sätt haffwer, medh sino breff. Dör och någor aff thäm, tå sättis annor i thes Stadh, the skola skoda att all the stycker hållas som förr äro sagdt. Thett skulo the och skoda och göra, som the Wilia haffua Wenskap aff Konunge sino, och thera heeder Wedernäga, och ingo Manne ständia, högannd eller lågannd, att the sigh ingo annorlunda haffue än sagt är. Vtan häller bättre, och ey Wärre, både häst och Wapn.

Nw om frelsis Man gammull är 13.

och oföör, så hann ey sielff tienist vppeholla kann, tå skall hann koma till Wapnasynnd före thäm hemme skoda å Konungs Wägna, medh häst och Wapno, allom thäm redom som ther till höra och sätter sin förfall, och haffue een Mann medh sigh, som före honom skall tiena, Tå skola the som Wapnasyn forestånda skoda hans fall, och om mannen som skall före tiena.

är nyttoger till Konungz och Rijkzens tienist eller ey, kan
och hann Manne wijdh honom skilias, som
förr honom tienar, tage annan i hans stad medh
sama skälom, kann thz och så wara, att någonn
tienista Mann, aff ålder, eller kranckdom är
ey sielffuer föör, och haffuer hann son een eller
flere, som tiena androm Manno, och äro ey
dagheligha hema när fadherno, tå må fa-
dhrenn thera tienste nyttia, om oskifft är,
there millom, och ey elliest, doch skall een there
till Wapne före koma, en tima hwart åår,
å fadher sino wägna, som förr är sagt.

n warder föör

14. **Nu kan thett så wara at någor**
frälsis man will undan frelse gånga, tå må
hann thz ey göra, utan tå wapna syn haffs,
tå skola the som wapna syyn skoda å Konungs
wägna weta hans förfall, och medh hwad skä-
lom hann will wijdh frälse skilias, och fara ey
aff frelse wtann orloff thera.

15. **Är thet så at någor dierffwas**
till at dölia sigh undan Kronones tienist,
tå hon åbiudes till Rijkzsens wern eller,
å wapna syyn, utan sann förfall, som
äro thesso och inge annor antingh att hann
wthrijkis är thå hoon åbiudz, eller i Sotasäng
och tätta, medh godom Manno proffuas, att så
är,

2

är, huar som sina wrsakan gitter ey så giort som nu är sagt, hann äger mista fallsitt som the haffuer hafft, och thz aldrigh äffter fåå, vthan han niuthe serdelis Konungz nådh, och böthe thz till ey.

Äre flere frelsis Män saman äre 16

en oskilde åff fader och Sonn, eller Måger, thänn hans Dotter äger, tå må en affthe thän thz är bäst fallenn till, tienst vppeholla, medh häst och wapnn som förr är sagt, och frälse the alle som saman äro om disk och dück. Så brott the skilias åth, tå måga the ey sedann åter saman komma, till thess att the länger vnder eet frelse vara vthann tiene huar för sigh som åtskilias.

Rymmer någor vndan Konungz 17.

Banner thäm Tiima Mann till fiender drager eller från Konungz Embetzmann, eller i att som som Koninger, eller hans Embetzma vthsänder, huar som så gör, haffuer förgiort lijff och godz, vtan hann niuthe serdelis Konungz Nådom. ‡ Sijger Konungz Man någrom wäldt skull, att han så giorde, och hin nekar, lägge thz till Tolff manna Nämpd å Ressont Wort, och råde halffua nämd huårtera.

‡ Ther han må sitt lijff att lösa, Rijmer han så att han ey fången warder, få aldri sin frid äffter, vthan han niute serdel. Konungz Nådh.

Warder någor Man fången i 18.

Kronona tienst, thå äger Koninger hono lösa och häst och wapnn honom äffter gälla, och hans skada, och honom lösann göra. Kann thet så wara, att någor frälsis mans öök för derffwas, innan thess hann vth drager i Rijkisins tienist, och han åter komber i sitt hem, thå äger Konungh thänn häst återgälla: Doch äger thenn häst vpantwardas Konungs Marskalck, om hann leffwer, eller wetse med skäälom, att han så godann häst miste. Dör hann andre koste än nu är sagdt, thå köpe annan till Rijkesens tienist igenn i hans Stadh.

19 **Nu kunna Dieniste Män he**sta thera förderffwa, medan the ära i thera hwsbonda tienist, äger hwsbonden thå then häst Swene sinom återgella som hann miste, eller förderffwas för honom, när han sänder honom i örligh, eller i andra sina tienist, eller wärff, och thij annors, och thänn häst hwsbondan betala skall, bör swenen vpantwarda hwsbondanom, om hann leffwandes är, och Swenen sielff tolffte, att han icke förgicks aff hans försumelse.

20 **När thet så att frelsis Mans** öyk dör innan thet wapnaskijn är, och finns thet med skääll och witne, som haffwa sedt och närwarit, att thet öyk dödt, Thå ägha the honom otta wickna dagh der till giffwa eller länger, så godann häst igenn köpa, som

för

2

för är sagt, och vpå thän dagen som honom
är thå giffuin, komma för the sama Kämpenne,
och wara tå saaklööss för Koninge. Om såå
görs, tå åger hann sin wapn, att ic tå dag-
ng fråån haffs om han will för frelsse niutha.

Haffwer Riddare eller Swen 21

som effther sigh, en eller flere, han skal
Sitt godz frälst haffua ther till hann 15 åära
är, Sedann skall hann, eller anar på hans
vägna i Rijkesens tienist att tiena för sitt
godz, eller göra skatt och skull som bonde,
Om han icke förmå tienist vppehålla, haffer
Riddare eller Swenn, Dotter effther sigh, thå
åger hon sama frälsse niutha.

Them Enckiom som hwijsbön 22.

Ther åtto som frälst tiente i thera ~~daga~~ leffdagar
och thera barnn som thy till lagha åra kommne
äro, ägha först komma allom Koningssligom rätt
vpstaddann, medh thå skääll, att sedan hoon
Enckia sitter, tå skall hoon frälsse wara, och
tiudgh för alla tienist, allt till thän dagh hoon påå
andro giffta gånger, fåår hoon frälsis Man
thå frälse hann henne godz medh sino. fånger
hon bonde, göre thå skatt och skull som bonde.
Är thz så att Enckia, eller Jomfru gör lönskaleije
haffuir förgiort thesse frälsse som nu är sagt.

De aliis virginibus
vide in Cap: 3.
de Spons:

Enckia eller Jomfru
gör lönskaleije

Ther

Konungz

23. Erchebiscoper må rijda öffuer
Landh till Konungs medh xl hästom,
Lydhe Biscop medh xxx hästom, Konungs Embetzmán medh xxx hästom och ey mera, Riddara och Swena i Konungs Rådh medh xij hästom, och ey mer, Riddara vtan Konungs Rådh medh viij hästom, Swena Riddara wederlijka medh vj hästom, Minne mán för sigh. som frelz tiena medh iiij hästom, och ey meer, vthan thet skee i härfärdh, Thessom lundom ägha alla till Konungs rijda, huar som medh flerom hästom rijder, böte xl mark, thz war Konungs eghin saak.

xl mark Konungs eghin saak.

24. Nu skulo Täffuerna wara på Almanna Wägom huart annatt när, vpå twå milar, eller halfftridie, och ey fär mer, och i storom Byiom rättare, ther ey kunno Täffuerna wara, Häradzhöffdinge, och Härads Nämpd skulo läggia och skicka, både Täffuerna och Rättara, i huario Häradt, Skeer thz ey, och käre Wäghfarande mán ther vpå, böte tå häradzhöffdinge vj mark för Täffuernt huart. Täffuärne skall wäghfarande Manno huus läna, Stuffuo Sompnhärberge, och stallrum och vthhuusom, och så at fänader hans icke vthdriffuas, fodho och fo-

dra

foder sälia till ena natt, och ena målltijdh. 1 Tillnööt sälie Taffuarne, och härbergera om thet the haffua ij öra Swenska, dyrare än thet gäller i Landeno, mäna mellom, Hammalt fåår iij peningar dyrare. Marckskött Smör och fläsk för iiij peningar, Eth häst fodher till ena natt för 4 Swenska peningar, Span hästekorn ij Swenska peninga dyrare än som thet gäller i nästa Köpstadh, å rätto Torghdagh.

1 Eij herbergi skola wara i hwarie Köpstadh som wägfarande mannom skall sälias i wärdtorfft för thera peningo i hwilkom Köpstadh thet eij göres, eller holles, böte tå hwar Borgmestare xl marck och hwar Rådmän xx mark, och then wari Konungs en sack.

Nu koma geste så monga att 25.

Taffuernis huus eij tillräckia tå wijse Taffuaren them till nästa byia och rättare, lägge så många till hwar Mann, som han pröffwar rum få, och bärningh för thera peninga som sagt är, Nu will Taffuaren sitt Embete eij holla effter Wordhmarsk, böte iij marck till treskiptis så offta hann försummar och åklagas. Wilia 1 eij Bönder och härbergera them, som nu är sagt, böte hwar thera iij marck till treskiptis; 1 Konunge 3 Wägfarande mann, och 2 Häradzhöffdinge. 1

1 Eij äger Bonda samme Mannes samm färd mer sälia än han till ett måll och ena natta foder. Eij till några mistunn eller bortföre, Köphand hwad sielf wille och eij flere än skipat är, och som är sagt.

Hwar som Wåldgester Taffuar- 26.

ne, Preste eller Bonde, och i samma gestning tager aff them mooth thera wilia, moth thessom Wårom Laghom, och Hemfredh, Öll, maat, Korn, Ströfodher, eller annatt hwadh thet helst är, warder hann thaar åtagin eller pröffwat

thz är, See i
Vide in Edzör:
Balr: Cap: 40.

2 till

till hans medh fullom skälom, tå äger Konunger
om han när stadder är, lijff aff honom tagha
Lösa medh Gudz, så högom som lågom, Ko-
nungs Fougda och Embetzma thr tolkin skeer
äger them tillseyia, them bör tolcka wåldgie-
nings Män fånga, och i Konungs hechtelse settia,
och göma, tå medh almogens hielp om the
eÿ elleges gitta. Ära Lagtingh inne, tå skola the
till Tings föras, och Lösa rätten äffter the gå.
Äru eÿ tingh inne, skäre tå Lagmandh eller Häredz
höffdinge budhkaffle vp, och stämne Almenningx
Ting saman Häredz männ skall medh eedh thera
ransaka målitt, äro och the Wittne till Gånge
tå och förenämpdenne, fälla the them
eller thän saaken giffs. Döme tå Lagmann
eller Häredzhöffdinge them Konunger Swerdh,
om thz är halff mark wärdh eller mer, och
Kome ingo botum wider, är thz minne än ½
mark, böte tå ogilla rånsböter effter thÿ thz
wärdt är, som i edzöreno skils. Wardas
the ware saaklöse, och them som saaklösan
gripp eller gripa lätt, böte xl mark till
rättskiptis. Nu koma the vndann, och warda
eÿ gripne som sagt är, tå Kääre Målsägan-
den ll wåldgierningena .:. för Sockn, eller
Tinge+ som framdeles skils ‡ Capite Ultimo
i thenne balck+ eller för Konunge, eller then

‡ i yttersta Capitlet i Rettins Balk.

hans

B 184 -

hans Dom haffuer, när hann förſt kan wederkoma tå äger Koninger eller then hans Dom haffuer, ther om å räfſt, eller Landztings ſomnings wetha och wtſketha, kär andom rätt ſkipa ſom ſagt är. Ähr thz ey är gullitt thå gäſter faar aff hände thz är röffuat, om Målſäganden å kärer, ligge thz till twärändz Nämpd, warder han fälther ſtånde ſama rätt ſom föer är ſagt. ‡ och ey köp

Nu kan ſå ſkee att then ſom före 27.
ſiter will ſigh wäria them åt ſijnn, och the ſom woldgäſtningh göra, dräpa ſarga, ſlå blodwiſe, eller blåuadt görr på honom, eller någrom them hono till hörer, eller i hans gårde fört stad der är, fångas the å färſka gierningh, miſte lijff för lijff. Så många på them döda hugg eller ſtingh lade, föör ſåår, blåuad och blodwiſt, ther ey draghar till dödz, miſte högra hand ſina, hwar orhen them ther gjorde, och ware ogilt alt thet the woldgäſtara fingo, aff them ſom före woro, hwad thz är dråp eller ſåår, blodwijſe eller blåuader, och i ute böte alt thz the fingo ſom före woro, kome thå aldrigh till boot eller fridh, för änn Målſägande beder för them, fångas the ey, komme i fällege för Koningé, eller then hans dom haffuer och haffue ſedan halffue Månade dagh. Nu zijdher gäſter warder aff gårde, förey han fick ey

zallan

allan ſiin Wilia göra, och gör han annan tima
för ther ſama, antingo ſaar, dråp, blodwitt, eller blånadh,
or Warder laghliga till wunnen, ſtånde ſama rätt
ſom för är ſagdt, Elliss om all måål ägher
Täffuernis Hosbonde, hans hustru, barn, och
hion, i bonda fridi, och laghom wara tå ey gestas.

Tÿ att han
gher ey hämd„
zas epter brutt,
iga pänninga
dina för gestning.

28. Huar ſom tager aff them i hån

dom haffuer med wåldzwerkom, hüüs
Thorp, Skogh, watn, eller Qwarnwerka, eller
med några handa ütsgärdh onyttogt gör för
hono, och will ſigh ägna till gällde åter ſkadan,
och å xl mark till treſkiptis: Om lööſöra rån
gånge ſom ſtiels: Thiuffris Balkens Cap: xl.
ad idem et magis facile in Byggninge B: Cap: Alm

eller och löſa pe„
ninga gälda

Skadan och
xl mark.

29. Huar ſom giffuer Målſägande

rätt fråån ſigh, haffuer förgiort ſin egin
rätt wedher thäm ſaaka, och thäm ſom
Målſägande rätt tigger, hono ſwaris huarske mz
Lagom eller penningom. Ingen göre ſigh Målsma för rättans i annars Mans ſaack,
utan ſom Lagh ſkyia, huar thz gör böte xl
mark till treſkiptis, och rätte Målſägande
allan thän ſkadan wpp ſom han ther i tager,
Och ehuar Man will och må mz laghum klara

och ~~må~~ sökia för annan, tå bör hono i sama saak suara och rätt göra, Om thäm som ålund göra å Tinge, och oquädens ord, och andra tolka saaka, thr han sigh ~~ti~~ till Målsmann binder, Som Skils i Tingzmåla Balck: Cap: 43.

olund och oquädens ord.

Nu om frelsis Man eller kona 30

gör Jorda skipte eller Kööp medh them Som å Skattskyllogom Jordom boande äro, med thäm skälom, att huartera skall sit ägha Orägande Suykeligha in till Konungs Indgälld. Huar som tolkit gör, han är fuller Konungs Tiuffuer, huar efftertij som thz är vedt till, huilkin medh tolkto Uppenbarligha gierningo warder medh fullom skälom och laghom till vunne, ståånde Tiuffs rätt, och thz skattskyl ligha gillde äfter Konungs äårligha vthskyl der aff åårs huario, som Lagh skria, och böte xl mark Konungs egin saack. Såsom frel sis Jord må erffuas, och läggias i skatt, om thij hals aff henne rättist Uppe, som Lagh skria, Så må och skatta Jord ärffuas i frälsse, Tå frälsis Mann eller Quinna är skattabon, dis Arffuinge, och Bonde eller bonda Son, må sigh i frälsse koma, som förr är Sagdt, Inger Bonde haffuer wold att kööpa mera

Uppenbarliga som Lagh skria, och könliga ther millom

xl mark.

mark betta

skatta

Köp Bonde mz Jordhan han be- sittia kan.

skatta Jordh under sigh, än hann är Sielffwer füllsäte, och besittiande uppå, hwilcket hann icke gör, Så att Cronona Ingäld icke aff mi- stas, och wittnar så häredz Nämpd böte Ko- nunge åter skadan, och å xl mark Konungs Ensaack.

31. Hwar som gierningh gör å theem som Konunger i sin fridh haffr tagit, Emedh sino egno breffue, warder hann fångin, och medh fullom skälom, och medh wittno Laghligha ullwunnit, han haffuer förgiort både lijff och Löösöra, och tage rätter Arffuinge Jordh hans. Aff thaim löösörom tage Målsägande tridiungh, och Konunge tu luti, eller thaim som haffr Konungs dom, och hoo som fridh bryter mot thessom wåro Laghum, böte och bättre effther Laghum, och haffue förwerkat Konungs fridh i thessa saak.

] för thet att han klerde å hann för Konungens

32. Hwilcken som bryter doom then Konunger, eller thaim som Konungs dom giffuit haffuer, medh dombreffue sino böte xl mark: ^ Thesse xl mark och thz hann warder saak fäller före skola Tyhmäitas

^ och wari thet Konungz ensaak.

med

medh ey manno aff thäm som brutzligenn är, först aff lössörom hans, räckia ey the till, tå måte hws hans, räckia ey hws till, tå måte i Jord hans. Dath så att byrde män och skiälmänn hans haffue wärdt the Jord åtherlösa innan natt och åår, som hoon står, kann ey åträckia både för Konunge, Målsägande, och härede, tå byste för allom, så aff mark, som mark, Utsam i gälldom, tå männs först Målsägandom sin rätt, och sedann fuller Konungs rätter, och äger Konungs Nämpd för arffuode Kost thra tidungh, aff allom Dombruttom Konungs haffwa.

Ut habetur in Edzöris Balc: Cap: 20.

Nu kommer Klågor för Konunge 33.

Som breeff haffuer å annan för gäldh, tå äger Koninger thäm som åkärande är, om han är ey till huars som käris till, en Mann eller må sättia i the Landskapeno som han boor, som käris till, och för enom eller tuem, skall thäm som åkäris, åkärandom rätt göra, och thäm dagh som Koninger förelägger medh sino breffue, eller skal hann läsa möta sig hans quitto breeff, och wita sigh haffua honom guldit, effther Landz lagh som, or thät ägha the Koninge kunnigt göra medh sino breffuom att så wara giort.

Cap: viij Köp: Cum se pretibus.

som ther wär woro.

Huar som Bärjar i Konings var 34.

Kom huar thz hälft är, haffue förgiort Häfftom och Arbetom sinom, och å xl mark,

ligge thz till häradz Nämpdh, om han ey warder
tagin widh färska gierningh, och ware thz Konungs
egin saak. Konungs Parkor, är Konungs enskylliga
ägor, Som Vpsala öde, och annatt tolkatt är.

35. **Hw kan något brÿtas moth Ko-**
ninge aff vij som i Konungs Balkenö står,
tå ägha wara Tolff Män till skipada i huärie lagh-
sagu, samptÿckte, walde och tillnämpde, aff Ko-
nunghe och Landzmanno, te skola alla arff och
wilia haffua, vpp att letha och oppenbara, huar
i sino landzskape, som thän warder skipatt, rätt
öffuer sig, Alla thän som Almogan ofaldha mott
thesom rätt, och skola thenne edh swäria å Gudh
och Gudz helge doma, och thera Sarlaÿckis thedher,

Juramentum

så seÿandes: Wij bidiom oss så Gudh hielpa
och the helgha doma wij å hollom, att wij sko-
lom ingen thäm saaker göra som osaaker är,
eller saaklöös, och inge thäm saaklösan göra
som saaker är, effter thz samwitzet oss skälom
som Gudh haffuer oss lånt, och thz ey låta för
frändsemio skull, mågsemio, Radhskill, wenskap,
eller någott werldz skull, och bindom wij oss
sielffue alla för:da Artiklos, och the som än
folia thessom Balck, obrutligha holla skolo hol-
ler Sama rätt, så hielpe oss Gudh och hel-
gha doma som wij å hollam, bitem thessom ey

De morientibus non comprehendendis in Tingg: Cap: 38. 7 5 eod: tit: C: 7.

eller

B 184 -

eller sinum aff thäm fella för Koninge siälffuom,
eller för thäm hans dom haffr å räfst eller
Landztinge, som i Tingmålom skils, the skola
wara fälte, att mista hand, hals lijff, oc godz sin,
eller peninga, Koninge Målsägande, och Heredeno
effter thy brutom är till, hulen the och wäria wa-
re warda, emoth thäm må ingen wädia.

Nu om alla Wåldzgierninga ägr 36.

Mann kära, effter thet honom är orätter
giortt, och på näste helgen dagh fört sokna
Manno, eller första Tinge, Landz eller häradz,
ther hann boor i, eller nästa ther welom för
Koninge siälffuom, eller thäm hans dom haffua
effter thy gierninge war giordt: Huar som ej
så kärer, tå är hans kära om wåldit, dödh eller Woltzger-
och ogild, haffue då Wåld kära och sokia å ningen
siälffua gierningena, huäria effter brutom sino
eller Landzlagsom, och thäm som å käris, Kom-
me fälloger till suars för the Tolff, oc från the,
och haffue fiortan Natte dagh. Will han ej
inna thy till suars koma, fällis han effter
brutom sijnom, och gånge rätt öffuer honom,
effter thy han haffr brutit. Nu kann thän som
saaken giffues rädes någro aff the Tolff, orätta
Wåld haffua emoot sigh, antinga för skilskap
mågsemijs, wenskap, frägd, affwund, eller illwilia,

skull, och gitter ij märkeliga pröffuat, och skull kompnat in till eens bryggia eller treggia, tå äger Mann thäm affsätia, och ey flere, och andra, så många i thera stadh sättia i thy sinne, ä ey meer eller Länger.

37. Huar som ey holler Konings Dom, tå skall Konings Nämpd fara hem till hans, och mäta vth aff hono Konings dombrutt, och huärs sum rätt vt aff hono är dömpt, effter thy som förr är sagt. Gitter ey all Konings Nämpd komitt, Tå skole åt minstan twå vtaff thäm koma till han boor, och haffua andra goda män medh sigh aff thy häradt ther han boor, så att Nämpden sege full, eller åt minsten siuu, och äger Konings Nämpd för arffuodo sitt, och kost thera leding aff alla dombrutom haffuo Konings.

Corrigatur Cap: istud p Cap: 28. supra.

38. Nu biuder koningh vth lydh

och ledungh, Bunder Rådh och Rätt, thå skall nämpnas hampn och Stampn, Styrimän och åsätte alla Och skall biudas å gimeldt tingom, och skapias å lydh stämpno om alla Konings vtgärder: Tå skall bud fiorton nattom förekoma, för än the vtgöras, thz är Laga Ledunger, fyra Skeep i huario häradt, Will Konings Sielff vthländis fara, eller häär Sin vtsända, Råde Sielffuer huru länge han will vte wara, och effter thy warder han ledin-

ger Vtbiuda som hann will sielff vthe wara, Thet
ta budh är i första Skepwijst, Sitter han quarr
och will ey Sielff vthfara, och haar sin Vthsij
this senda, Tå är lagha ledhinger, åtta pundh
och otta spann, i huario hampno i första Skep
wijst, i tijonde Lande och ottonde Lande effter
Vpsala Spann, i fierdiunde Lande effter Ene
köpings Spann, Sedan i andra Skepwist äger wara
Sex pundh och sex spann, Twå Skepwijster
åga Vthgöras medh peningō en marck i huartt
Skepp, Thesse Skepwijster skola öffuer allt folck
och Landh gånga, slyckt aff marcklandh Jordh
Som aff Wighdom manne, om try Skepp, Thett
fierde skall Vthgöras effther mantali, aff Bonda
eller Bonda Sönom, Legedrängiom och Löskom
Manno, The kallas mogande Mann som äro
Tiugu åara, Han skall i allom Vthskilldom stånda
ter till Koninger honom Vndann tager: Nu skall
Skepwijst Vthgöras, och föras till Konings Wijsthus
Nu skall en Man wara för huario hampna och
een för ottinge huario slyckan som åttings män
Wilia taga, Ey Skall hann wara fattigare änn
thänn iij marcka Kost äger, och ey Wettwillinga
eller öffuermage är, och tå en om åår huartt
Och Landzman för häradhe allo, eller hans Visse
bundh, huilckenn thera thz Läser, böte iij marck
Ena thän Landh haffuer, Andra häradett, Och
Tridie Kyrckemän. Alla ägha the Skepwister och

Span

Spannamåla och andra vthgiärder giöra som
Bönder äro, Wari hann bonda som Skepuister
och Spannamåla orkar göra, Thaim ey orkar
Wari Leijgedränger, och göra vth iiij orluger
om året, Nu koma the medh Konungx vthgärder
för Konungx Wijsthuus, Tå äger Konungx ottungx
män förestånda och Hampnomän, eller Will
ey Bondenn rätt göra för rättan Stämpnodagx,
iiij Dagхar förrän Skepwijster Skola vthgåå,
Tå skall vthmätas aff hono twå peningar för eenn,
Och så Koninger fullnat fåå, Så är och otta
Open Spannamåla, Korn ſſa och Malt ſſa, och såå
åkergårds, thz är xxx marck. Thuar ſött vthgärder skola
vthgöras aff Mantali, Ther skall Häradett allt
aff Mantali Jamföras. Nu skall Koninger haffa
fyra Nööt aff huario häradhe feeta Köö, eller Koo
gilt, nööt huar fierdungx sitt nööt, Sex Bönder, ett
fåår, huar Bonde iiij fångx höö, eller iiij peningar,
huar Bonde ett höns, Är ey höns till, tå wari
vte om ett Lamb, eller Kidh, eller griis för ett
höns, och ena gååss för vij höns. Nu Kärer
Tärkiomän säger sigh ey fulla vthgärder fångitt
haffua, Ottungx män säger sigh ~~ey~~ fullt vthgifft
vth haffua aff Ottunge sino, och sama thett
Hampnaman medh hono, fylle thz medh åtta ot-
tunggamanom och Länsmanno, och Wari sedan
saakloos, ey må Ottunger lagh före sigh binda,
och ey fierdunger, och ey halfft häradt, och

aldra

ahra sit heelt härade, må för Konungs Vthgärder Lagh giffua, Nu ägha Bönder fullnat för kyrkiogords giffua, för sa myckit kyrkio bool är, Thär marklands Jord, aff härads kyrkio, och halff marklands Jord Vnder tolfta kyrkio, haffuer kyrkiann mera gäld frälst, stånda ij för Bondanom och Wari saaklöse, Willia Landboa quarra, the rätteligha ägha Vthgiffua, eller Tienistemän eller andra thr Bönder kunno ey rätt aff få, thå fare och kräffie thz aff gårde hans, Tå äger Konunger wåld läta tagha aff Gårde thera huad hann Will för the Vthgärder och saaköra medh, Thz är iij öra för Wijtena, och iij marck för hampnona, Witter Vtlunge quarr, tå är hann Saker åt fem marckom, fiärdunger åt tijo marckom halff härade åt tiugu marck, heelt härade xl marck och ee Skepwijstena fulla vt, The booth ligge till Konungs bordit, Thuar som Konunger fånger fult, tå Wari bönder Saaklöse, Thuad Vthskylder thz halft är, Skepwist Spannmåla åkergiälds, faar, höö, höns, Thå äger landsma eller hans bund fore Wara, och alla Vtlungsmän, the skola ey bort fara för än Vtlungsmä haffua fult fangit, The skola Wetha hoo som Vthgör eller quarr siter, thr äger saaklöss wara som te Wäria, och thäm fäller som the fälla, Fälles fiärdunger för nööt bote iij marck thäm tage täckiomä Sielffue, fälles för ett faar bote iij öra Täkiomanz

2 för

Konungz Balkenn.

för hors och höö gälde nå peningar för een,
Skyia Tärkiomänn ij war ogilt som tennom
föres, fare hem ått saaklöse, och hämpte an-
natt bättre, Ey må Kyrkiowäriande nämpnas
för Konungz Vthgärder, Nu koma ey Konungz
Vthgärder fram å rätto Stämpnodagh, Thå
är förfall före, het att the ey bundh finge, Annat
att the seent Bundh finge. Tridie att the Vthwå-
da fingo, Så att fördzell Spiltis förän the
hem Vthförde, Thz skola Ländzmän, och Tingz-
mänm medh Dom sino fälla, Sitter allt härade
qwart thå söke folck Landzherrar, medh tolff
folck Landzmanno vtt xl mark, och Skep-
fälla som sagt är. Wijstena medh, Så gånga Konungz Vthgärder
fram.

Enden på Konungz
Balkenn.

Taflan till Giftermåla Balckenn

Huru Man ſkall ſigh konu bidia, och 1.
hoo ſom henne rätter giftoma ſkall wara.

Huru the ſkola fästas, och ſaak hans ſom kona 2.
vthgiffter vtan rätter Målsman, och thess ſom fäster
mz ena konu, och thess ſaak ſom konu lägrar i fästo,
och om barn ſom afflas i fästom, och lönskalegge, oc
om Biscop ſkilier fästningh.

Om möö tager Mann moot faders och Moders 3.
wilia, och om ſaak thera ſom möö locka.

Will Mann hionalagh byggia medh fäste kono, och 4.
hoon ſyns hono, huru thz lagh ſökias ſkall.

Medh huad ordom rätt giftoma äger kono wth 5.
giffua, oc om någor ränter fästokono mans.

Om brud döör för än hoon hemkomer i boo bondas 6.
eller dör Brudgumme förr, och att när the haffua natt
ſaman legatt, tå är hann Målsmann henna.

Huad förningh friborne Männ måga föra brudo 7.
ſino, och om Bryllops kläder.

Herramana Bryllops gester, huru månge the må 8.
thr till buda, och om ſaak thera obudne koma
och ſamaledes i arffuom, oc huru thz ſkall lagh ſökias.

Tå the haffua Natt ſaman legatt, tå äger hann 9. +
henne Morgongåffua giffua.

Huru mykit huar må till Morgongåffua giffua 10.
ſaak hans ſom meer giffuer, och ho Morgongåffua ſkall behålla tå hionelagh ſökis.

Hoorkona

Giptomåla

11. Hoor kona förbryter morgogåffua, oc alt ty hon war gipt

12. Hemfölgd beholle thän som fångitt haffr emädan till. thän leffuer som gaff, sedann gånge till skiptis.

13. Nw dela männ om hemfölgd, thänn som gaff och thinn som togh.

14. Nu än hemfölgh klandras.

15. Moder fee för barna godze medh frändes rädh till thess hoon å andro giffto gåår.

16. Saack hans som giffter sigh i barna fädernit, och ey är sundann skiptt.

17. Huru bondans barna godz skall sundan skiptas, tå hann å andro giffto gåår.

18. Huru ty skiptas skall, om flere kullar äro inne medh bondano eller hustruni, oc om mårgogåffuo flere.

19. Huru bonde må hustru sine godh bort skiffta eller ey.

20. Huar som barna Målsma skall wara, tå fader oc Moder äro Dödh.

21 Vm thänn ey är tillfallenn, att wara målsma som skyllaster är.

22. Wär bonde och hustru säger sigh haffuande wara huru tå skall medh godze göras.

23. Om bröllops kost barna eller syskenne emillan.

1. Will man sigh konu bidia thå skall hann giptoma och hennes skyllasto frender ~~hänn~~ att hitta, och bön sina böria, fader är giptoma dotter sine, är ey hann till, thå är
^ Son, är ey hann till tå är

Elzste Sambroder henne, är ey hann till tåå är halffbroder henne å fädernith, är ey hann till, tå är halffbroder henne å Mödernit, är ey han till, tå är fader fader, är ey hann till, tå är Moder„ fader, är ey hann till, tå är faderbroder, är ey han till, tå är Moderbroder, är ey hann till, thå är thäm som skyllaster är, å fädernith eller Mö„ dernitt: Äro the både Jemnskylla, tå är thäm som på fädernitt är, och the ey å Mödernith, är Man ok ey Kona, och tå medh Moders Rådhe om hon lefwer.

Nw om Man will sigh Konu festa. 2.

Nw tå skall Giptoman henne när wara, och föra Witne, twå å Mans Wägna, och twå å Qwinno Wägna, tå är lagliga fäst, fäster någor Mann eller gifftar annor, änn rätter Målsman, som förr är sagt, tå böte xl mark Koninge, Måls„ ägandeno och häradeno, eller were loff aff rätto gifftoman medh ey bookfaste Manna eedh, eller dyli medh sama Manno, att han thet ey gior„ de, hwilkenn Mann som fäster twem Manno ena Kono, böte xl mark, och thäm som hona feder„ mera tigger, böte iij mark Biscope, eller dyle medh sex manna edhe, att hann ey wiste, att ho förra fäst war, och hwilkin thera Man eller Qwinna sigh twem gifftar, böte som i Högmålom skils xl mark cap: 5. Nu sedan hon lagli„ ga fäst är, tå skall Sochnaprest ther som hoon boor

Högmål: Cap: 5

In titulo Erria„ siro. 17 Capitl.

lysa

B 184 -

lysa tel Sinne dager för giptomålom, och sedan må hann henne saaklösa wigghia, häffdar fäste Mann henne förr, änn wiggslo å kommer, Böte Biscope iij marck: Affla the barn saman i fästom, tå äro the barn adelkono barn: Afflar Mann barn i lönskalégge, och tager sedan the kona till lagsgiffta hustru, tå äger thz barnn arff som adelkonu barnn, thy att tå hann bättrade konu tå bättrade hann och barnet. Nu skill Biscop fästnings åt, thå böte thz thera som skildnader wolder Biscope iij marck, och haffuer förgiort förnings sine, wålla the både, haffua förgiort halffua förnings hwarttera, och böte bådom Biscope iij marck.

iij marck

iij marck

öringger vide in Cap: 6. Si qs molitur.

3. Hwilcken Möö man tager moth

fadhers eller Moders wilia, huad hoon tager hono till lagsgifftan Mann eller till lönskalégge, haffuer förgiort fäderne och Möderne, och ingo andro arffue, Will fadher och Moder förlåtha henne saak sina, tå tage hon fullann arffua lut: Nu delis the om huad henne thz förlåtit war, eller ey, Tå skola thz tolff Männ weta huru thz om är. Hwilcke som lockar och lägrar Mans dotter, är hon Mög aff lagsgiffto sängh, böte thaim thz giorde xl till treskiptis, fadherno, Koninge, och härade, Utan han tager henne till Ekta, wari tåå saak hans halffua minne, till treskiptis.

Vide 22. Cap: in Tit: Regali in fine de nobilibus virginibus et viduis.

fädernet och Mödernet.

Möö lockatt ok lägratt. xl marck.

är hoon

Balckenn.

Är hon frillobarn och Möö, böte tå thän som lokade xx marck, Tager han henne till Echta wari saaklöst. Nu gånger annars Mans Kona å bolster och bliia i annars Mans sängh, Warder haar å tagin, tå skall hon till Tings föras, fella the henne eij Männ, som fångin är, tå fällis hon till xl marck till treskiptis, haffuer hon eij peninga till, tå böte lorka sina, öron, och Näsor och hete en hora eller horstarka. Tager kona andra kona i sängh medh bonda sino, och medh sanno witno, och slår henne i hiäll ther, och fälla hona så eij Männ som fångin är, ligge ogild. Nu kann Man annan man tagha i sängh medh kono sine, och slåår han hono ther i hiääll, eller båden then, thå skal han lagha thäm både saman fiätra, dödh or quick eller och bådenn dödh, och så till tings föra, Thz skola eij Männ wita hwadt thz är sant om, fällis te som dräpne äro, ligge ogilde. fällis thän som dräpitt giorde, tå fällis han till mordgiäld. Wräker Bonde bort under hustru sina laggiffta, och tager i Stadh andra, och hänz sigh i säng ligger, Tå ränar hann hustru sina läås och Nycklar ifrå, Kärer hon thz och fränder henna, thz han haffr brutitt stoll å stoll, och ränte henne läås och Nycklar ifrå, thz kallas richsstöls stolar, thz är xl marck till treskiptis.

Nu ligger Kona å palle och mesar gump åt mans, fåår Kona å komo mellom beno och låårom, böte Kona 13 marck, och 8 oringer för hwom wethe Mann wppå sigh.

I i the målen.

Om giffte Kona går i annars Mans sängh. Hoor.

Hor est 13 capitum in Edzöris Balcke.

Finner man annan i säng medh hustru sina.

hoc 14 capitum in Edz: Balcke.

mord gälld.

Kona mesar gump åt mans.

Sap: 3 cap:

Om Hoor Barnn

Männ Hoor Barn skola tiffwas, och sädh aff en a Sängs skall förgiordt warda, ochom the in leffde, så moste the doch på underliffwet komma till Nu haffr och theras alle skall doch på ochann äftro Döö the och så haffwa the doch in Stoppas. Eller no köst på the ortt förtigis laga en ond ända

4. Nů haffuer man konů fäst
och weill hionalaghs byggia, tå skall han gipto-
ma tillsäyia sex wikom för thän dagh han
andra holla häls · will bröllop göra, döns hoon hono förfalla
xl mark · lös, tå böte xl mark thän thz gör, och fylle ho-
no åter kostenn, effter thz som goda Män mäta
til på huårs thera wägna. Thz är lagha för-
Lagha förfall. · fall att hoon siůk är, eller någor the quall:
komen, att te må ey hionalaghs byggia, medh
Gudz loff, oc kyrkiona rätt, kan han ho-
no än sönias, tå fare till tings, och tage dom
till att koma och sampna frändom sino, och
tage och fästa kona sina, och domare nämp-
ne fyra Män å Tinge, som hono fölia skulu,
och wittna thz ther görs; Wilia the hono ey
fölia, tå böte huarthera iij mark till refsings,
kan han henne ey få vtan dörr brytes, wa-
re saaklöse, komber och någor skilnader thera
emillom, affty att hann will henne vthaffa, oc
komber ther dråap eller såår i, wari thz alt ogilt
som te få henne wäria wilia. Warda te antinge
dräpne eller såårde henne haffua wilia, wari
thz alt ůgilt, som thäm görs, och hete te sedan bo-
no laghtagin och ey rånstagin.

5. Nu bedis Brudgume giptomål

tå skall Giptoma honom fästa kona hans gi-
giffwa [illegible], och i händer sättia medh te som orde
Jagh giffuer tigh mina dotter till heders oc
hustro, och till halffua sängs, till låås och

Nyck

Nÿcklar, och till huar tiendie peningh som i ägeno eller ägenn fåår i lösörom, och till allan the rätt, som Vplandz lagh äro, och thän helge Erich gaff i Nampn faders + och Sons + och thens helge andes + Amen. J Laghom wårom giffues ey bonde i Adell iordh, eller huus, eller i adell vanwerka hustrun sina, och ey hoon i hans, vthan i alla andra lösöra. Känner Mann fäste kona annars Mans laghligha fästa, hann haffuer forbrutit Ödhgörit, Thå skall bo hans skifftas, Tage een Lůt fästema, anna Konungh. Tridie härade och kome alldrigh i frijdh, för ähn fästema hena beder för honom, heller arffua henne, om festemann döder är.

fäste kona Rååns.
Vide 12 Cap: de exul:

Nů haffwer Brůdgůme Brůd 6.

feste fångitt och will henne hemföra. Kann hoon döö för än hoonn hemkomber till hans,‡ thå skall henna lijk åter till faders eller till arffuinga henna föras, och alt thett som medh henna war giffuit af faders hande, eller frända, och Brudgume tage åter förningh sina, som hann förde henne. Dör och Brůdgume wari laghs sama, vthann brůůd behaller förningh sina. Nů är brůůdh hemkomen, heell och helbregda. Thå skall hon i sängh gånga medh bonda sino. Thå the haffua natt samma legatt, tå är han henne eller Målsma, och äger sökia och swara för henne. tå skall han henne morgongåffuo giffua.

festings för:
Vid: in 2 Cap:
‡ heller i säng medh hono

Vide in Cap: 9. in ho titulo
Te: 17 in Ecle
siastico. titulo

E

Giftomålo

7. Ey må Brudgume flere förninga föra Brudh sina, än een Sångare Sadell Betzell Drunkåpo och hätto, Jngen må hono och till mera tinga, hwärken Brudana fader eller giftoma henne, eller henne nästa fränder. The måga eij flere paar kläder mz henne giffua än fyra, wthann så mång hon förra hade, och the måga henne saaklöst wnnas. Annar klädnath måga the henne giffua effther macht och wilia sino, Ditta ägha the wara på båda sydor som Bröllops kläder skulo bära och Nijomde Brudgume, och inga flere, Will Brud syn kläde giffua, tå giffui till Kyrkioz och klost och eij lekara.

I kläde som

8. Jngen Man som kost skall holla antinge Bryllop, eller Kyrkiogångs ööll Wthfärda ööll, tå lijk skall Jordas, Erffwa ööll, eller Preste ööll, må flere gäster bjuda än här näpnis, först een Biscop, och ij Canira hono fölia, twå andra Canira, åtta Riddara xl Wepnara eller ~~aff~~ Wapnera xx Swender, x Kyrkeherrer, Komber någor obudin till thessom för: Dom högsijdom, är thz Riddare i Konungs Råde, böte xl marck Riddare wthann Konungs råådh, böte xxx marck, Riddare werdslijke xx marck. Aff wäpnare eller Preste vj marck, Bonde eller leghodränge

xl m.
xxx m.
vi m.
iii m.

2 iij mar

iij marck, Orkar ey leghodränger peninga böta, thå
böte thän medh kropp, som ey äger koo, hann Böt medh kropp som ey äger koo.
skall arffwodha åår för marck hwaria, först för måls
äganden, sa för Koninge. Ey mågha Biscopa,
Riddara eller Swena, eller någor aff för:ne
så bundit äro ridha medh flere hästom till Bryllop än sagt är i
Konings Balkeno. Ingen må och sända lekara 23 Cap:
fråm sigh och till androm effter lönom. J Gestnoz
eller Wtfärdom, skall ingen öffuerfara, thz nu är
sagt. Doch må hann flerom Prestom bjuda än
tijo, och fatigt folck, huar effter ty hann will,
och förmå, och ey i androm hegijdom, hän skall
Konings Ländzma åthwarsta, och tätta brut penin
ga vptagha och skipta thäm, Ther giffs inthz kop
aff, ey aff Konings Wägna, och ey på thess som
kosten holler. Ländzma må loffligha obudinne
koma till tolkeet måall, och wtkrefia them som
bryter något i någro thessom saaken, tå skall
Landzma Nämpna ey Boolfasta Näm, aff
thy häradt han boor wti: och nämpna the brut penin
ga wth aff lösörom hans som bryter, som annor
Konungz Dombrut, Bijder hann flerom gestom
än skipat är, Böte Koninge xl marck, ther
giffs inthz kop aff. Giffs någrom skulld, att
hann obudin kom, och äro iij witne till, böte
som sagt är, Warder hann ey till nämnde
ware saaklöss i thy målenom. Komer
någor wth som Bonde gör sit Bryllopp ~~Nu sedan~~
Hella annan kost ligge Samma pläga weder som
förr är sagdt.

Nu sedan

hoc Capit repe-
titur in ſexto
Capite, igitur
Nostro obſeruandum
eſt.

9. Nů ſedan bonde och hůſtro
giffte äro, och the haffua Natt ſama legatt
Thå är hann henne Målſmann, och äger ſökia och
Svara för henne, Thå ſkall hann henne Morgon-
gåffuo giffua.

De dote Regali
Vid: c. 10 in
Tit: Regali

10. Riddare giffue hůſtrů ſine till
Morgongåffua xl lödiga marck Svenſk
wicht, och ey mer, Swena giffua xx
marck lödiga Svenſk wicht, Almenneliga fel-
ſiona x marck lödiga, Bonde Bolfaſter må
iij marck Svenſka peninga. Löſer Man, the

Morgongåffuor

peninga för Morgongåffuo må giffuas hvad
Mann will i Jord eller löſörom, Medh ſå ſkäll
affla the barnn mellann ſigh, thå fee the mårgon-
gåffuo barnomm för möderne, och ey för fäderne,
koma ey barnn thera emillan, thå haffua the
thera mårgongaffua ſom länger lefuer. Och
haffue hvarius thera arffua the wåldan gulhä
hvilckin ſom mera giffuer ään nů är ſagt,
Thå haffue the inga maktt, Tham dömis åter
arffuomän, effter hans död, och medh xl marck
Konungs enſaack, Tolff männ ſkulo wid mår-
gongåffuo faſte wara, och rättomende ſom förra
ſkill, morgongåffua må ey giffuas, Tham å
rättom hinderdags.

I gulha the xl
lödiga Riddar
gåffuo ſkola giffuas
efter Svenſka
wicht och ey mer.
xl marck.

Nu kann

Nu kan kona hoor göra och wærder lagligha tilwunnin, thå haffuer hon förgiort morgongåffuo sina, och alt thz hon war gifft och giffuin till, thz tage bondann.

11 Söök: Kyrkebalken: i 17 Cap: och 16. Ochså i Erffda B: vthi thz 20 Cap:

Gipter Man sin Son eller dotter 12.
och giffuer hemfölgd medh henne, Jordh eller lösöra, haffuer thet medann them leffuer som vthgaff, Thå hann är döder som gaff, bære åter till skiptis, medh suorann eedh, medh thæm som ther äro arffua till, Giffuer Enkia hemfölgd med barno sinom, wari Lagh samma.

Om hemfölgd.

Dela Män om hemfölgd then som 13
henne vthgaff, och thæm som henne togh, hann säger ath hoon är inne medh gifftomale, thå haffer hann witzordh vthgiffua, så myckit hann will, medh xij Manna Edhe ath fylla, Thänna gaff Lagh ingh, och ey mera, och thz haffuer nu fångit.

Sök i 9 Cap: i Köpmåla B:

Nu klandras hemfölgd för 14
honom som fångit haffuer, och kallas ey giffuith wara, thå haffuer hann witzordh medh xij Manna Edhe, ath thz war honom mält å fästninga stämpno, och giffuith å gifftogulle, twe aff thæm tolff ägha witne bæra och åter i Edh standa.

Nu boor

Lera in 21. c: 15 **Nu boor kona medh bonda** sijnom och haffua barn saman. Döör bondann thå haffuer Moder wijtzord att see före barnens godz medh nästa frända Rådhe, emedann hoon ogifft är.

16. **Nu gånger kona å andro gip**to, och hennes Barna fäderne är inne medh henne, Thå skall barna fäderne Wndan skiptas, Thå skall kona först aff oskipto taga Sängh sina the besta, medh alla thy ther tillhörer, Bolster Linlakann, hoffdabolster, åkläde, och kyrkioklädher sina the besta, stångånge kowill, Mantill och husfrund dunka, och sedan skipte i try, Barnomen tilluti, och husfrune tredingh aff lösörom, haffuer ingenn wåld att giftas eller giffta sigh i Barna fädernet, för änn thet är Wndan Skipt, Wthann hann bäti Wijck iij marck. iij Marck.

17 **Giptis kona i karls boo äro ther** barn före, thå skall Wndann skiptas ifrå Mödernet, Wijdh booth som förr är sagt, Thå tager Bonde Sängh sina the besta som förr är sagt, häst sinn then besta, Sadell, och Wapenn sijnn, och kläde thet honom är skipatt och skurenn, Sedan Skipte i tree luthe, Tage bondann twe luthe, och barnn hans tridiungh, Kann hustru eller Bonde å flere gipto gånga, warj tå lagh samo, Som Mann tillförenna omtalatt haffwer.

Kann

Balchenn

Kan eÿ barna godz vndan skiÿpt 18.

wara, som förr är Sagtt, är flere giptor inne medh Bondano änn een, huadh the äro tuå eller flere, äge alle halfft medh Bondan, och så gilldh ware en gipt som annor, och tage slickit gipto som giffta, och wari huar thera gilldh till sina Morgongåffuo å Bondans Lutt fullann, och medh fullom witno, effther thÿ som hann war giffuin å rättom tinder Dagh, Om så tillräcker, Räcker eÿ så fulleligha åät som giffuith war, tage thå alle iämpt, så een som annor, Om Morgongåffuo war giffuin i Lösörom, War hoon giffuin i Jordh, thå haffue huar som honom giffuith war, effther Sölff eller peninga tale, Som förr är sagt, och eÿ mera. Äro flere giffter inne medh hustruna änn een, huadh the äro tuå eller flere, Thå äger hon en Tridungh wijdh thäm alla, Och tage slijckit the Gipta som ogipta, som förr är Sagtt.

(förr är sagt)
i thenna balck
i 10 Capitler.

Nu må eÿ Bonde hustru sina

Jordh bortt skipta, huadh the Barnn samman haffua eller eÿ, vthann medh hustrunes frenda godh wilia, och arffwa henne, och skipte thå till bättre, och eÿ till werre.

Nu äru

See i Jorda Balch. i 29 cap:
18 Alle the bondan
och hustrun ~~och ban~~
~~dan~~ Köpa saman
bådhen i Jordh och
Lösörom medan
19 the i hiöna lag
änu, äge hustru
tridungh och Bonda
twehlutt af thÿ Kö-
peno Lutta the såå
skilia som köpa, tå
gånge aff hustrua
lut tridungh och
Bondans tuhluti.

Giptomålo

20. Nu är fadher och Moder dödh huar tå barna målsmann skall wara, råde thäm skyllaster är, som förr är sagt, om giptomåll för barno och thera godhom. Och ä ehuar barna godz haffuer handa millom, thet fadher eller Moder, hann äger huart åår reckenskap göra, för nästom frändom, wijdh iij marck.

21. Nw är then lyfthet Wethande aff gamull wanföör, eller barna wederdeloma, som före barna godz skall see, Tå skola frånder thera till Tings fara, och Doma tagha, hittis ther sant om, Thå äger thäm förrådha som gitter, och kan, Och wäll will aff frändom therom näst skölla, som, ligge thz till häradz Nämpdh.

22. Dör bonde och äro ey barn epter hann, kommer hann till gårdz som arff wa will skipta och rådha, Swara thå hustrun som före sitter: Dagh är medh barna och byrda bonda mins, Tå äger thz godz synas, och ij iampnadha händer semias, och tå rådhe hustrun födho sine, Tå skall hon sex Månadha dagh haffua synes thå hon haffuade wara, Tå skulo hänne

Inna el wetor.

än

ånn fyra Månada dagh läggias, födas thett barn inna x Månada, och fånger Christenn dom, tå äger thz arff, födes thz senare, tå må thz ey arff taga, gielde sedann hustrů åter thz hoon förgiott haffůer aff the godheno. Nu säger hon sigh medh barne haffua warit, och thz förfors. Thå äger hoom thz witna medh tůggia Quinnors witne och ey Manna Edhe, fåls hoom åth Edhe, gällde åter kostenn, gitter hoon Edhenn gångitt, waaj saaklöss för kosteno, och thåå är skilldh wijdh arffůet.

Hůr kan Fadher och Modher 23.

Bröllop göra åth barne sino eller dotter, Thänn kostenn äger ey till fullnadha gånga, boo syskenne i boo saman, giffs ett aff thäm, eller flere, thänn kostenn ägher ill fulnadha gånga, och fylles medh iij marck. Ey thy mera anh kostenn see mera, Ar han minne gällde åter som warit är.

Enden på Giptomåla Balcken
Här epter följer Erffda Balcken och finnes her uthi hůrů må skall erff skipta

Taflan till Erffda

1. Huru barn eller barnabarn skulo Erffua tå fadher eller Modh äro Dödh.

2 Huru framdeles erffuas skall mellom fadher eller Moder, syskene och syskene barn thes Döda.

3. Huru Erffuas skall Länger äffter i baakarff, och sidoarff, och om arffua delas wider å fäderne och Möderne.

4 Deelas wider om brÿstarff och baakarff, och huad brÿstarff och baakarff skall heeta.

5 Om thes barns arff som frände seija Dödt wara födt, och Moder säger quickt.

6. Om hustru wälldföris från bonda sin, och fåår sedann barnn.

7. Om arff i Sunu missfalla Saakom.

8. Om thes barns arff som biltoger Mann afflar och ryckis, och om Kijsköffde.

9. Om Sunderkulla och Samkulla arff.

10. Om bondan dör för än hustrun wiste sigh haffuande wara, Nu taga arffua bondans arff ler Sedan talas att hoon haffuande är, och arffwa bondans dräpa henne.

13. Nu boo Syskenne Samman i boo oskipte, huru thera emillom tå skall Skiptas.

11. Huru Erffuas skall, om Bonde dräp hustru sina, eller hustru bonda, medh wilia thera eller y våda.

Balckenn.

Huru Erffuas skall om Fader eller Moder 12.
náxsta Barne sinn, sa at thz döör aff, eller om
Moder ligger barnn sitt i hiáll, eller Dráp barn 13.
medh Wåda

Huru Syskenne skulu arff thera skipta. 14.

Nu nöyer them ey tal skipt ár, huru tá skall 15
göras, och om iáff ár i arff om skyllskap.

Nu ár nagor skyllare, án them arff tagit haffuer 16.
och talar å inna thry åår.

Giffnes Mannz skull om láger. 17.

Huru frillobarn skall vpfödas, och om barnn 18.
dör nár ammo, huar thz skall åter fasta.

Huru frillobarn skulo árffuas och Erffwa. 19

Ey Erffua hoor barn eller annor tolkin. 20

Huru klandras thz som erfft och skipt ár. 21.

Nu huru dödz Mandz gálld ágha gállas. 22.

Om Dana arff och vdlenska mana arff. thr 23.
ey koma arffuinga inna Natt och åår.

Döör bonde eller hustru, och 1.

leffua barnn epter, Son eller Dotter,
Erffuir Sonn tuu luti, och Dotter tredhungh, Talu innan fámpo
och tage slikt Sonabarn aff arffue, som Son, Mann
och slijkett Dotter barnn som Dotter, ~~e huad eller~~ án thå att
nagon leffuer aff Syskenom, eller ~~ey~~, Ey må fámpts Man arff
tagha.

Nu áro

2. Nu äro ey barn eller barna barnn till, tå är fader och Moder, och Jämpnsyskenne widh thäm döda, äro Jämpnsyskenne mera än ett, tage tå fadher och Moder halfft aff arffwe, och halfft iämpnsyskenne, fader twå luthi och Moder tridiungh, leffwer ey Vthann anatt thera, tage thz halfft medh Samsyskene, och samsyskene taga andra halfftena, Broder Broders Lutt, och Syster Systers Lutt, Leffua fader och moder bådem, och ey än ut aff Samsyskene, tage tå fader och moder twå luthi; och samsyskene thäm ena tridiungh, Vtham att Broders Barnn, eller Syster barnn leffua, tage te thå medh thy eno Samsyskenne, halfft aff arffue mooth fader och Moder, Slikt broder barnn som Broder, och slikt Systerbarn som Syster, Leffwer och intz aff Samsyskenne, Leffua doch barnn effther, ett eller flere, tage Tridiungh medh fader och Moder, Leffua barn epter flere Samsyskeno, tage hälffteme medh fader ~~fader~~ och Moder, som sagt är, Broders barn, broders Lut, Systers barnn syster lut, äre ey samsyskenne till, eller thera barnn, leffe fadher och Moder, eller annar thera, tage alt Saman, Samalunda wari om fader och Moder dödh äro, och Samsyskenne ett eller

flere

Händer att, thet [illegible] barnarff, [illegible] barnarffwena, är annar [illegible] skyller then döde, tå gifftes intz inna annan släkte vta han tage alt sammans.

flere effther leffua, eller therebarnn, tå Tage te alt saman, om Sunderkulla och Samkulla arff, Skils framdelis i 9 Cap:

Nu är ey fadher eller Modher 3.

Samsyskenne eller thera barn till, Thå är fadherfader, och fadher Moder, och Moder fader, och Moder Moder, te äro Samarffua, tage tå tuå delar å fädernet thess döda, och tredingh å Mödernet, och tage ee Mann å sama sijdo tuelutte, och Quinna tridiungh, Äro ey the till, tå äro fader broder och farsyster, Morbroder och Moder Syster, thesso äro Samärffua, skiffte och ärffe Som för är sagtt. Äro ey te till tå äro bryllinga och Syslinga thess döda, tage bryllunga tuelutte och Syslinga tridiungh, The äro bryllinga thess döda som födda äro aff fader broder hans, eller aff fader Syster, The äro Syslinga thess döda, som födde äro aff Moder broder, eller Moder syster, Hvar som wederdelas, å fädernet eller Mödernet, och äro iämpnskylla them döda, hvad thet är Mann eller Kona, Tage s å fädernet tuelutte, och å Mödernet Tridiungh, Är annarstra nämbt, tage alt saman, och giffue intet och i andra stellenne, Tham thet see barnabarn eller Samsyskenne barnn thess döda, Ärffwe thå them som förra är Sagtt p.

Vide 8. och 10 Cap: om Syskenne arff.

Lesa i 13 Cap:

delas

4. Deelas widh brystarff och baak arff hiernier i Slächtenne än nu är sagt, och äro både jämpnskylla thin döda, gånge thå Brystarff till, och baakarff frän. Thär bryst arff som födis huar fram åth androm i Slächtenne, och baak arff åter till Ryggia i ättenne, och å båda sijdor.

Brystarff och baakarff.

aff Mannens
Kom och

5. Nu delas te weder och seyia Barnsens fränder, barn wara dödt födt, tå säger Modren widh huar sitter barn wara quickt födt, och fick Christenn Doom, Ther bär kona som när war tuggia Mana wittne, thå komber Modrenn åth Arffwe sins Barns.

6. Nu kan kona medh Waldhe från Bonda sinom tagin och förds wara, fåår hoon Barn inna xl weekom, thå vij att hon war i säng medh Bonda sino, Thz barn skall arff tagha.

7. Sättias all samman j Skeep Mann Kona och barnen thera, drunckna och weth ingen huar först döör, eller seenest, thå Erffwe Mandzens arffua Mann, och Qwinnones arffua Quinnona. Sätties all i Slagha, och

1

2

aalka

4

åå thee kar i waal Wari Lagh samo, Brinner alt saman 3.
inne Bonde hustru och barn thera, Wari lagh samo,
Hånger häär å Land, Dräp eller brener, vet 4
inge huar längst leffde Wari lagh sammo,
Döö Mäm i strijdh, Weet inge huar först dör, 5
Wari Lagh samo, Skilias Mäm åth leffuan- 6.
de och spörias döde, weet inge huar länger
leffde. Wari lagh samo, Liggia tuu siuka 7
i eno hüse, och huar thera är anars arffwe,
Döö the bådé i sänder, Wari Lagh samo, leffer
annar thera så länge epther anna, att han må
~~vtt~~ vijndh lekama taga, Tå Wari hans arffwä
än tå att hann gitter ej talat, eller vijndh le-
kama tagitt, Ligge thz till tuäggia Manna
wittne, som tå inne woro.

Warder Man Biltoger lagder 8

~~och~~ han Rymer aff lande, och kono hans medh
hono, Afflar hann barnn medh henne, medan
the vtlandis äro, thätt barn äger ej arff tagha,
Affla the barnn vtlandis, fånger hann fridh, och
warder thz barn inlandes födt, thz äger arff
tagha. Nu war thet barn afflath för än han bilto-
ger wartt, thuar thz hälst födis, thz barn äger arff taga,
Rymer hustru medh bonda sinom, som haffuer
huarkem förgiortt, Jordh eller Lösöra. Rymer

2ma

Mannen, och hustrů sitter quarr, skiels han hem oc afflar barnn medh henne, thz barn må ey arff tagha, effter fader sinn, thz barn heter Rijsköffde. Nu kan bilogo Mann, eller och hans barn nogon arff falla till, medan han så vtländes är, fånger han fridh, i sinom dagom tå tage thz arff, får han ey fridh i sinom dagom, tå tage the näste fränder arff hans som Jnländis äro.

9. Nu äro dödh fader och Moder

och barn leffua epter, både Sunderkulla och samkulla, Dör ett aff samkullene, Ärffue tå samkulle tree Lutj, och Sunderkulla fierdungh, huad thz är Syster ^{3} eller ^{2} Broder, huadt the äre fler eller färre i kullene, The få ey mer än fierdungh Och så i Conägom effter ty som thz gäller i Bool byonom, och fullt är genfullo. Är och fader och Moder dödh, och kulla äro tuu effter, Dör annatt thera, eller alla saman, Tå ärffue kuller kull, Och ingen annar Mann eller Kona. 1

Sunnerkulla oc Samkulla.

1. Dör barn och leffuer epter fader eller Moder, och annat thera är dödt, ärffue halfft fader eller Moder och Samsyskene halfft. Dör enda barn, är epter fader eller Moder tagi alt saman, en thå thet Sunderkulla är till, twan bryst arffa äro till, ärf ey Samsyskene till öfer Sunderkulla, tå ärffue fader eller moder, och giffue intet Wth aff.

10. Nu giftes bonde, och bor medh

hustrů sina, och afflar barn medh henne, Dör bonde för än hustrů viste sigh haffuande vara, Nu faar till Bondans arffua, och tager arff hans, och säger hann att the haffua ey Barn till sammans, och thy må the ey arffwa hann. Nun

Weet

weth hon ey att hoon haffuande är, och giffz
Vp arffuith, Nu tager thet talas, att hoon haff-
uande är, och fånger hann thet wetha, eller höra
som arffweth haffuer tagitt, och far till och dräp
hona, och will nödugett arffuith mista, eller förgör
Liff henne medh ågerningio. Nu hordas hoo
och warder sedann Vppenbartt tå hoon hordat
är, att hann förkom liffue henne, och hittes
thet wittne till medh hana, Thå skall hoon Vp
wthur hordh tagas, och liff henne Vpskäras, hittes barn i hene ell
någor lijkelsse till barnit, Tå Erffuer barn
fader sinn, och Moder Erffuer barnn sitt, och hene
arffua Erffue henne, Ther Erffuer Döder, hedin
och Quicker och Christin gånger från, Thy att
ingen annan må sigh till arffs dräpa.

hedin Erffuer
quicker och chri-
stin går ifrån"

Nu kan Bonde hustru sina aff 11.
hårdeliga råda, så att hoon fånger bana Lira in 13. 14.
aff hono, eller dör emoth hans wilia, thå
skall Mann hono söckia som framdeles skils
i boto och ey stiglas, Tå haffr hann förwerkat
alt thet hann åtte Vptaga aff henne godz tij som
Löffsöra äro, och allan henne tridungh som hoon
giffttes till, tå Tage arffua henne aff hans godz,
Vp börrna för henne, och gånge aldrigh honom
till arffs, och inge hans uttlägger, Vtan the haffua
barn saman, tå skola barnet henne Erffua, och

Ther

the ſkola barnet i ſin wärio haffua, ſom neſte Mö-
dernes fränder äro, än ey är barn till, ſkala
komitt: och göma thz barnene tillhörer under ſina
wärio, ther till att the till Lagha older äro kom-
ne, äro ey bäggia thera barn till, tå ſkall thz
under Möderne gånga, ſom hoon äge, Ty att
inge må them erffua ſom them dräp, Kan
och thz barn döö, och haffr ey barn effter ſigh
Tå erffuer aldrigh them årlegger ſom dräp,
Utan them ärff lagger ſom näſter är, och ſla-
dann fick, hann erffuer barnet. Så är och om
huſtru dräp bonda ſijnn, tå erffuer hoon intz
aff hans godz ~~eller~~ eller hinderdags gifft
och giffuin till, utann the haffua barn till ſammans
Tå ſkall barnet erffua hono, och näſte fädernes
fränder ſkulo barnet i ſino wärio haffua, ther till
thz till Lagha åldra komer, äre ey beggia thera barn
till, tå erffua fädernes fränder, och tage allann
ſin rätt, och böter för bondann. Nu dräp annat
thera annat medh wåda tå ſkall bötas ſom i wå-
da botom ſkils, och haffuer allo thy förwerkatt
ſom huar thera åtte medh andrum lagha.

a ſina, och ingen
ken rätt ſom
oon war gifft

12 Nu kan barne hårdeligha redit

warda, så anth thz döör aff, thå ſkall therfört
bötas ſom wåda ſkilsibotum, och ey liff föregiffuas, och så
äger them aldrigh arffua ſom dräp, huad heller
hann dräp medh wilia eller medh wåda, Tia

2 mod

Balckenn

Moder kann liggia i hiäll barn sitt, tå är hoon ey wärdt liff sitt nista eller arff, kuma fädernes fränder kära till henne, at hoon lågh i hiäll barn sitt. medh wilia sino, Tå wärie hennes fränder hene, medh Tolff Manna Edhe at hoon Lågh thz aldrigh i hiäll medh wilia sino, Och haffr hoon så fattiga fränder, at the orka ey wen gåga, tå ligge thz till häradz Nämpnd, huad hoon will henne wäria eller fälla, Warder thz så at hoon annan tijdh giffts, tå warie sigh ther före at hoon ey legger sit barn i sångh medh stiuffader, Dör thz i sång medh honom, tå äger hoo nista arffudh sit. Nu kuma fädernes fränd träta, at barnet war Dödt i begge thera sångh, och the säija ney före, Tå ligge thz till häradz Nämpnd, thre Bolfasta Mann, aff huario fiärdungh, fäller Nämpnde thäm, tå böte xl mark, och wit arffuedh, el Dräpa the medh wåda, tå böte som i wåda botum skils, haffui thå förwerkat allo ty, som hoon eller han erffua måtte, haffuer thz som dräpit är sam syskene, thå är thz thäss arffui och thz arff skall thäm som näster är å thess wägna taga vnder sina wärio och gömo, och ey thäm som dräp, ännu ey äro Sam syskene till witz komne, och ännu ey är fader eller Moder leffwande till, som ey dräpo eller Mördo.

Nu boo Syskene samman i boo

13

oskipto, huad the affla medh Tienist eller

medh androm slöghdom, tage så Broder som Broder,
och så Syster som Syster, Nu sedhann skipt är, tå gå-
ge thz till skiptis som the å Möderne och fäderne fin-
go, och ey thz som the medh tienist eller slöghdom wunno.

14 Nu Wilia Syskenne ärfwe sino

skiffta tå skulo frånder thera närwara, åt
minsto twe lutter i skött läggia, och sedhann
skur i | lutha, Nu seyer annar lutsad wara, och annar ey,
Tå äger thänn Witzord som luth. will wersa me
fullom Jämpnada edhe, medh nästom frändom,
att han fick thz medh luth och lagha skipte, wydher
sinn Broder, eller Syster. Thå fäster lutsen thera,
thz hann fångitt haffuer. Nu är lutsat i Boolbyno,
Tå är och lutsat i allom tillagom som till Bolby
sens liggia.

5 Nu seyer noger thera sin lutth Verre

wara, och beder Jämka wydher sigh, tå äger
thänn Wytzord, som innan natt och åår till
lata iämpnade will deela, Thå skola alla årfwabära
medh Suorno Edhe, och nästa frånder skola till thera
Koma åth minsto Tolff, Tage så moga å fäderne
och å Möderne som hann kann fåå, som Jämpta
åära åro, tessom Lundom, att lutten fäste thz
han haffer fångitt, thz är så utrbiande, och Komer
ståndande, att huar hålle thz han fångitt haffer.

Och är annar lutten wärre än annar, tå skall mz hono jämpnas, och så bättras, och ej å Nyio skiptas, Dela the änn sedann, tå skolo nefnas der Tolff, som nu närworo sweria, att the kunno ej jämpnare skipta, änn nu är sagt, och lyshe sedan huar åt sijno lutt, och sedan gånge aldrij till jämpnan thäm emillom, eller thera barno. Dela någre om arff, och kalla sigh både arff medh retta ägha, thå är thz både rätt och lägh, att them som oppenbara skyllskap effther lagen till han haffuer, skall arff taga, Är något jäff i, och ej oppenbara skyllskap till, Tå skall Laghman å Tinge tätt låta för sigh kalla, och för sigh räkna låta, och thäm arffuer till dóma, som hans skääll, och hans besta Manna närwarande Wijser hono mesta sanning wara, Doch så för tweffuls skull, att thäm som arff äger tagha, eller Dome Wetti skyllskap sinn sanna och ej osanna, medh ej Manna Ede, och föra aff thäm ägha Wittne bära, tu aff fäderne, och tre aff Möderne, innan sitte Mann, Vtlyshe huar skyllskap sin, för änn tryggia åara häffd å komer, eller äge thäm arff som i handom haffuer.

Nota l: [illegible]

Her et A vnu Capit

Det sama finnis i Ha
i 27. Cap: Det sama i m
Cap: Her effter.

om tryggia åra häffd.

Nu är någor skÿllare än thenn 16

som Arff haffer tagitt, och talar han å Lagliga för än tryggia åara häffd å komer, Tage arff sitt åter, medh Lagha Wittno och Domu, än

Vtå

än thå arff thee thet framdelis i arff fallit, Thy att thet är återgångis arff som oskyllder tager, än Lagh-ligha å talas som förr är sagt.

17. **Nu må Man ey kienna andro** Läger för hoor, uthan han ther innetagen eller barn bära vittne, Nu än huarilthera äro, och wyttes honom thet, thå skall han thet med xij Mana Edhe dylia, både barns och häffdan, så att han henne aldrig häffdade i thäm el. wekom, Inna thet att hoon thet Barnn födde, eller böte iij marck och ther äger i huårken Karl eller Koninger, thet är Kyrkomandz saak.

di. Kyrkio B:

18. **Moder skall frillobarn sitt föda** ther till att thet är treggia åra gamalt, Sedan föde thet fader ther till att thet är siuu åra gamalt, ligge thå beggia thera wårdnader å till thet är vij åra, Nu Läyges Barnet foster Moder, och för dess näs thet barn aff wanrökt, tå äger Biscop söda hulm thet barn böör återfasta.

19. **Nu kan frillobarn peninga till Vera** faller thet barnn fråå, och äro ~~ter~~ peninga effter, effter fader och Moder, tå tage fader tu luti, och Moder tridiungh, Ehr annar thera effter thage alt saman, Ero ey the till, gånge thå om thett arff, som all annor arff, Doch må thet ey mera kaffua än tuå marck effter fader, och ena marck effter

1 frillo barnn skall erffuas som all annor arff.

mod

Balchen

Moder, Tå Adelkonu barnn får till vj marck,
Tå tagi frillo barnn till fulla iij marck, huad the
äre flere eller färre. Är arffuedh minne taghe
alzintz, är och arffuedh mera, tage tå ey mera än
iij marck, Ey må frillobarn til arff gåå, ther som ey går
fader och Moder, vthan i bryst arff.

Afflar Man barn i hordom frende 20

semio Hustruffrio Lagh eller i Skyllskapz Spillo
The barnn så afflas, the äro skildh widh ~~alt~~
alt arff.

See i giffto
måla Balk
och 11 cap: o
i kyrkio Balk
i 17. och 16 cap:

Nu kan noggot thet klandras i arff är kom 21

mit, klandras thz för eno, thå klandras thz
och för allom, huad heller the skulo thz holla eller
Vthgiffua, och wäri thz arffuane medh Landz
Laghum, eller Vthgiffue.

Dör Man och äro gäld effter honom 22.

thå gällis gäldh hans aff Boo hans oskipto
och Erffua skipte thz äffter är, Är ey godzet mere,
änn gälldenn äro, tå gälldes gäldh hans aff ty sa-
mo, findz ey godz till, tå är ther ondt peninga
taga som inga äro till, och Erffua wari saak-
löse, och haffue ingen wälldh att skiffta någro
arffue, för än gäldh gullin äro tå findz ey
godz till fulla gällda tå fälle aff allom gällom, skipt
aff marck, som aff marck.

the han gällda
åtte.

Nu döör.

Erffda Balchenn

23. Nu dör then Man som ey haffuer arffua Jndrijkis, komer rätter arffuinge inna Natt och Jämpnlånga medh breeff och fullo skälom, att han är hans rätter arffue, tå tage han arff hans, Komer han ey, tå tage Koninger arff hans, huad thet är Jord eller lööszöra, thet han ey lagligha giffuith haffuer, thet kallas Dana arff, Nu ännhond är giffuin hono, tå tage then åter Jordena hono gaff, Nu ään Man är Jndlänsker och wetth Mann hans arffua, tå skall arffuet ståånda, ther till hann komer som arffua skall, Nu ään Mann wet ey hans arffua, och komer ey bud aff hono, eller wissa huar thee äro eller hann siellffuer inna natt och åår, Erffue tåå halfft Koninger, och halfft Läse giffua för hans siell, [illegible] Clerker som arffua löös döör, Tå haffuer Biscop Konungs rätt; förr skiffte arff, epther thann Dödha.

1. inman Natt och Jämpnlånga

Enden på Erffda Balcken; her epther föllier Jorda Balchen.

Jorda Balken

Fem åro laghafångh jorda och om 1
Vrminnis häffdh å kommer.
Huru ärffue jord skall lagligha säljas och vpbiudas. 2.
Huru byrdemänn skulo ärffue jord lösa 3.
Siger annar jord wara vpbiudna annar ey. 4.
Huru bonde må hustru sina jord sälia och vpbiuda. 5.
Huru jord skall wädsettias och äter lösas. 7
Huilken aff byrdamanno näster är att lösa jord. 6.
Med hwad wärdoröm, och huru pata jord agher 8.
lösas, och om byrdena är vthrykis öffuermaghe
eller Jungfru, huru tå lösas skall.
Huilken ärffue jord är eller afflinga jord, och att 9.
Mann göre aff afflinga jord hwad hann will
J allom jorda köpom och skipto skulo ey fasta wider 10.
wara och Heradz höffdinge giffue ther breff åå
som här vtwijsis, och om thann jord klandras seda.
Om jorda breff förderuas, och att jorda kööp må 11.
go för Laghmann göras.
Klandras köpt jord, tå skall fångema före 12.
koma, och hemola eller börja.
Huru thann som seller skall till hemols biuda, och 13.
göre bådhe kööp och skipte.
Komer kööpt jord eller skiffte i flere Manna 14.
händer, klandras soom, och thann förste gitt
ey hemolagh, hwad hans plicht är.

Inge
2

4

Jorda

15 Ingen Embetzman sälie annars Jord, vtan han haffwer iord ägandes breeff ther å, Ingen Dömi öffwer Jord vtan äganden stämpnder är, och sielff till swars.

16. Sälier någor Bingheu Jord, offwermage eller wetzwilinga iord, tå sälie till bättre, doch haffwe te walld thz åter kalla, eller holla när te till stadga

17 Huru the Jord skall Laghfölias som Man Koma will skiffta aff Land och i Köpstad.

18 Om någor haffwer töggia äära haffd i Jorda Köp och skipte, och om hans plicht som annars Jord selier eller bort skiffter.

19 Huar som affrad haffua skall, aff köpte Jord eller skipte, eller aff the iord igen windz mz Lago aff androm.

20 Om giffto stämpno och affradz dagar, huru Landbo skall wersa affrad gullitt, och att giffte går i arff.

21. Landboan skija Jordägandeno åter Jord, och Jordägadenom rådhe thz.

22. Om Landbo skijer thij lagliga godz åter huad honom bör thå åter.

23. Om Landbo rijmer eller låter sigh afföra innan bolatardio huru Jordäganden må honom införa.

24. Om fardagh Manna emillom, och huadh Landboo förbindz aff bole fara.

25. Huru Landboa skall lagliga godzet åter anwärda, och om Lagha byggningh.

26. Far Landboe aff, och är Jordäganden något skyl

digh

ligher, och att landbo må frij fara, tå ſtämpno är
wiſt, och Lagligha tillſagtt.

Hwad ſaakom Bonde må hustru ſina Jord ſelia 27
och hustru bondans.

Om Bonde löp frå hustru ſina, eller hustru frå 28
Bonda, huru Jord thera må thå ſelias them igh
ſiter, och barno till födho.

Hallo afflinga godz, åger bonde tůluthe och 29
hustru tredungh, ochwad the köpa eller ſälia.

Griper en i Jordadelo till fångama, och annar 30
till fäderne, huru thz ſkall ſlijtas, bode medh fä,
dermes eedho, och om fångena äro flere huru
hemolz Mann ſkall tå koma för, och om quarſtada
2 Jord.

Huru barn eller fränd må gamalt folk 31
eller ſiukt vppeholla och födha och hwadh the ſkola
therföre haffua, och thes ſaal ſom ej ſå föder.

Om Byia wil dela om Jordh, och någor aff grannom 32
ſäger ſigh aff the Jorda delo.

Huru boolagh ſkall leggias hollas och ſlijthas. 33

Fem åro laghfång Jorda i Swerigis 1.

Lagom, Itt är arff, om laghliga ärfft är, annatt är ſkiffte om laghliga ſkiptt är, Tridie är Kööp, om laghligha köptt är, fierde är gäffuo, om laghligha giffuith är, fämpte är wädhſatt

2 Jord

Jord, som lagligh[a] wädsatt är, och förstånden är.
Thessom lundom äro fulfång iorda, Så ått wattne
och watnuwerckom, och allom tillagom, epter thy
som lyusligha står skriffuith i Laagsbook wåre,
huru huart thera är lagligit och olagligit i
Stad sino, lagligitt stånde och olagligitt
är rätt fångitt återgånge, Thy att alt lagsfångit, och alt olags-
Bördemes häffd. ligha fångitt, är som ofångitt, till thess att bördemes häffd
å komer, och huar bördemes häffd å kommer,
Thet är lagsfångitt, och thet må ingen gyelia.

2. **Nu will man Jord sina selia the**
han haffuer medh arff fångitt, Tå skall
Jord seliat. hann å trem heredztingom, hemme lagh-
ligha frändom sino vpbiuda, fädernis fär-
dom fädernis, och Modernes frändom Modernis,
Dagh natt och åår Sedan haffuer Byrdamän dagh, natt och åår
lyka i 7: Cap the Jord köpa, till förar köpa the ey inna Natt och åår, tå
haffuer hann wälld the Jord selia, huem han will,
och äge aldrigh byrdemen sedan å the Jord tala.

3. **Nu wilia byrdamen eller frender hans the Jordh**
till sijn kööpa, tå köpe effter thy som tree
å thera wägna, och trey å hans wägna,
skyia hemmewarda wara, och ey effter byrda
budhi som fordom war: Sälger Mann the Jord
från frändom sinom, och biuder them ey

Lagh

+ än the willia, Ey må Jord för
~~wärd sällias~~ än som hoon aff
~~the Manno~~ män wara wold
att wara
bruker the
som mera
haff och å
marck.

Laghliga wp, böte iij marck, och fränd löse byrd till sigh. +

Nu dela the seyer annar the Jordh lag 4

ligha wpbudna warda, och annor ey, thå skulo the tolff Männ wetha aff heredheno, som både skina iaa, weder, war hoon laghligha wpbudin och Laghliga främdenn, haffuer tå thaim som fångit haffr, war hoon ey så, tå gånge åter til byrd, och böte them iij marck som såldt haffuer, och wend åter med aff thaim som köpt hade.

Träta om
wpbudna Jord.

iij Marck.

Nu will Man hustru sina Jord 5

selia, tå skall han frändom hena Laghligha wpbinda ~~henne~~ med samo Laghe som sina egna, och selie ey mer aff hene Jord än tredung och tulkinse aff sine Jord.

Hustrus Jord
sals.

Dela Mäen om byrdh, ware thenn 6

Närmer lösa byrd, som närmar är effter affnä tale, Nu binder hann ey Laghliga som näster är wari tha thaim näster som illbinder, aff frändom hans inna natt och åår, äre både jämpn a, när wilt tå löse både halfft huar thera. Nu dela the seger huar thera sigh närmare wara, tå skola the till Tinge fara, och ått sina att rätkna, huar thera äger iij män Nämpna och the sex skola skotha huilkin thera närmer äre,

Sex män skola
skilia [illegible]
[illegible] och
wittna.

2 och

och epter thy som te sex Swäria och Wittna, så
skulo hine byrd lösa.

7. **Nu Will Man Jord sina Wädsettia**
ther skola fyra Boolfasta Männ när wara,
med Häradzhöffdingo, twå å hwars thera
Wägna, och wärdera the Jord å Tinge, hwad
hoon må gälla, och epter thera mätzordom, skall
hon wädsettias, och så återlösas, och ey dyrare,
Löser ey thenn som wtsatte inna dags förlag som
haffwe hann än tåå Natt och åår att lösa, om han
gitter, Löser hann ey, haffwe tå byrdemen hans
Wälld att lösa inna sex Wekor från then Dagh;
lösa the ey, haffwe thå thenn fångitt haffr. Och
Thwad heller byrdemän lösa, eller then beholler
som till pantt haffwer, Thå fylle ee thenn som
wtsatte wärd, effter thy som hoon mäten war
å Tinge, och skå aff huffwud gelldeno, så myklitt
hann aff the Jord haffwer wpburitt. och forbrit ‡

huffwud Summan.

‡ fulle fästo
ä the Jordh å
Häradz tinge

8. **Thesse äro the Werdöra som Man**
skall lösa sina Jord igen, med, Gull, Sölff,
peninga, Korn, Nööt, fläsk, Smöör, Läroffte wall
mar, koppar, Jern, ogiord och osnidin Kläde,
Så dyrt skall iord återlösas, som hoon wtsattis,
och ey effter byrdamans budh. som fordom war.

ll i Tinggmåla:
: 21 Cap:

och

Balchenn

Och the som wedherwaro, tå Jord pant sattis, the skolo och när wara, tå thessem wärdh åstegellas, och märka thäm, Äro the ey när, Nämpne tå häradz höffdinge andra så många i Staden, som the seyia bådenn iaa wedher, och epter ey the göra, skola the både åstlisa, Är Byrdaman utlänskis, ~~Gorest~~ ving cap tå haffuer hann Dagh, Natt och åår återlösa the Jordh, sedan hann hembkomer, Är han offuermagi, haffuer Dagh natt och åår, sedan han är fempta åra gamall. Är Jungfru Byrdema haffuer hoon sama Dagh effther thz hoon gipt är, hwilkenn som ey warstar thesse Dagar nu äro sagda, Wari hann tå skilldher wider the Jordh, och haffuer han henne som fångit haffuer.

afflinga Jordh.

Säll Man federne sitt i enom 9

Stadh eller skipter och köp i androm thz är fädhernis Jordh, och ey afflinga iordh, Afflinga Jordh äger ey Byrdoma bindas, Thenn som Jordh haffuer afflat, han haffuer wälld att göra aff henne hwad hann will, giffua eller Selia, och selie hwem hann will, som han Byrast giter, och hann — haffuer henne nid Byrd köpt, aff råttom Byrdomann, hoon äger bindas atto Byrdemanne.

The Jordh som medh arff till kommen eller

Alla Stada ther Man skall sig 10

Laghligha Jordh afflänida, medh kööp eller

2 skipte

Jorda

skrote, the skola thÿ bolfasta Männ, fasta weder wara,
aff thÿ samo Heradeno som Jordenn ligger i,
Och Häradz höffdinge skall föreskilia, och nämpna
them Männ, som sigh Jordena affhender, och så skria,
Thenna Mann affhänder sigh Jord sina, Lagh-
budna och Laghståndna, så myckla, och i tham bÿ,
när bÿ och fierre, medh alla thÿ som ther till ligger
innan gårdz och vthann, affhendar hann sigh, och
sino arffwingo, vnder han och hans arffwa, för
Så många peninga, och ther äro tessa Tolff fasta
åt, och wij äre alle till witne, att thet är å
Tinge Laghliga giort, och i tesso måtto giffwe
Häradz höffdinge sitt breff å, och tage twå
öra för breffwet: Samalunda tage Lagh-
ma för sitt breff, ~~klandas~~ föreskina fasta
Nämpna, the thÿ skola thet Swäria hwar i sin
Stadh, och bedia sigh så Gudh hullan, Som
han köpte the Jord Laghliga, och wij woro
fasta åt thÿ köpe, äre någre dödhe aff them
fasta Mann eller vthländis farne, eller i laghla
förfallom, som framdelis skils i ~~8 Titulo~~
Tingmåla B: 14 Cap: så att the gitta thÿ Edh ther
till Dömitt, Tå nämpne andra Tolff fasta män
i thera Stadh, tham som tå å tinge woro tå
köpitt giordis, och te skola samaledes Swäria
som fasta Männ skullo, om the till woro,
Orkar hann then Edenn gånga, tå äger
Häradz
wes

Om Jorda
breff

Klandas the
Jord sedan
tå skall them
som Jordenn
klandas

Hwad the wedh-
endi han eller
ther schall lagma
sitt Dombreff giff-
a, och thän som
Domm tager g
för breffuit
för är sagt. Alla
tingz breff lagm
breff, häradz höffd
breff i [illegible]
och andre, skulo å
Swänsko schriffwa

Balchenn

Häradz höffdinge och köpit stadugt göra och Döma och haffua inge wälld til Jordh opskermetra gifftiä, som en Tima är så wardit, Thy att tå lagh- liga är wardit, för eno, tå är och wardit för allo thäm som the framdelis kunna å käro;

Nu will Man sina Jordh i flerom Tompto sellia, Hörest ... än i ene Tompt, i så mångo Tompto hann sääll, så många fasta skall han haffua ät i sina fasta ~~fasta~~, 8 Huaria både in att taga och wt at giffa.

Nu kunna breeff förderffwas 11.
som Häradzhöffdinge wtgaff, the ägha fasta wera, eller thy Männ som tå å Tinge woro, tå the gåffuos, huadte gåffuos eller ey, kan the kööp för lagsmann göras, tå skall lagsma sit breeff å giffua med samma förordom som förr är ^ sagt, superiori Capite, i: the är i förra Cap:

^ och Bonde giffue halffua the lagsmanz 12 klerike för hans breff

Köper Man Jord aff androm Wärde thäm Jordh som honum sällde, och hemula thäm wärdh som jorda köpte, klandras någon i thy köpeno, tå skall fångama framkomma, Gitter hann hemulath som sålde, stånde kööp thes som köpt haffer, Kommer ey fångama hans fram, eller kommer fram och gitter ey hemulath tå gånge huar till sins, och thäm böte iij mark. och hemulath sållde.

Huar som lagsma eller häradz höffdinge giffua breff å Jorda kööp eller Skipte, thå skall Mann nämpna thäm i breffueno som widerkopa och på thäm ther ärö fasta, och på the Jordh hann köpte, och huar hon ligger, och huru mykin hon är, och huru många penninga han fore giffuit Skipta the Jordom Thå Skola båda Jordena nämpnas i breffueno ... hann tagit, och then fore giffuit ... Sina häradz eller wtham, Giffuas penninga till, thå skal them i breffueno nämpna huad penninga togs, och huru många the woro, ... Swdad kyrkiä. Nu haffua the lagmanz och häradz ... Inga breff fånger ... the för konungs dom, och ... Konungs dombreff äger konungs thera breff fasta än beggias thera breff före åra som wi... skiptas, eller och han som Jordena sållde för penninga och ey ...

hor e proximū capit

Alla the doma lagman skall å tinge göra.

Köper Mann eller

Jorda

13 Köper Man Jord aff androm huad huad thz är Skifft eller Leekma, Thå binde fasta å rättum äghande, och komo ingo Sköli wijder: som rätter äghande är, än fasta äro till.

14 Nu låter Man Jord sina borth, huad heller medh köp, eller medh skipte, och får sedan huar aff andro the samma Jordh, till tweggi Manne eller langer, Klandras the Jordh för them som först bort lätt, Witer han them ey warit, thå böte hann för ohemult, han böte och för åuerwan än hoon är i komen, och the andre wari saaklöse, och gånge than äfter till sina peninga, som peninga wtgaff. och thäm till Jordh som Jordh wtgaff, wtann tho oklandratt och ohindratt staatt haffuer i xij åår, som framdelis skils.

15 Haffue ingen syssloman Wåldh att selia sins herra Jordh, wtann han haffue breff herrans, och åå thäm Jordena köp, att the Jordh är honom hemolth. Ingen haffuor wåld att döma öffuer någor Manz Jorda godz, eller andra ägodelar, wthann Jordäganden wari lagh liga stämpder, och Sielffuer till Suars ~~döma~~ eller hans wissa bwdh som hans fulla macht haffuer med hans öpna breff och inciglo hans ther nedan före hangiande.

Ej må dömas wtan Jordäganden lagligha är stämpder.

Haffwe

5

Haffue ingen Wåld öffwermagha 16
Jordh, Jomfru Jordh, eller wettwillinge Jordh, bortt
selia och ey skiffta, vtan hanum skipte till bättra
Och tå så, att thå öffwermagi kommer till maghande
ålder, och Möö tå hoon gipt warder, och wett-
willinge wettande warder, haffue wåld hwad
the willia thz skipte halla eller ey.

Nw Will man Jord sina afflan- 17
de in i Köpstad skipta, thå Lagfölie
the Jordh å thriidz Tinge, ther hoon ligger, och binde
Byrdomanno, lösa thet ey som fore är sagt, Sälie
thå Jordh, eller skipte medh hwem hanum will i
Köpstadh, eller å Lande, och göre thet hwar medh
sino Lius som Lagh seyia ther the liggia, medh
breffuom, och androm skälom.

Se i 14 Cap: i effsda
i ända på i 13 C: i samm
i Jorda Balcke i försa

Alla the Jordh man haffwer ohin- 18
drada och oqualda (okäromålada) inna thrij åår, hwad
thz är kööp eller skiffte, och witna thz Tolff
Mään, thå haffue inge wålld å the Jordh tala
som så länge haffuer ståndit oqualdt, vtan man
se vtlåndis, eller hann fången är, eller hoon,
fru eller öffuermage the måga iordh sina igen
winna inna iij åår, sedann hwart thera faridt
och stadgatt är, som före är sagt. Hwilken ey
drifuer thz kööp eller skipte igen å Tinge medh
Laghom inna thrij åår, som förra skils, behålle

inna thrij åår

Lagligt förfall.

Heller han få
gen är.

Thå thän Jord fångitt haffuer, och thän som then
Jord sålde eller skipte som ham ey åtte rätte
hono som mist haffuer, allann sinn skada Upp,
och Jord iämngoda igenn, i så goda Lägho, och å
Och emalt xl mar — xl mark till tackskiptis, Om ham the Jord med
welle sigh illägnat haffuer, som i Konungx
Balkenn skils 28 Cap:, och i Thiöfs B: i the 4 c:
Ter the Jord hono androm händom åkomen, och
Kann ey hemola, rätte Thå skadann Upp igen
Och emalt iij m. — och Jord iämngoda, och med iij mark för the,
mohtt the werse herridznempnd.

19 Nu hwar som Jord köper aff an-
drom, eller med skiffte får, eller före
wådsått affradzdaghar, thå haffuer then aff-
radit som Jordena, och affradz Dagha äger. Dela
och the om Jord: qua ther ey är wåldz wärk
i komen, tå haffuer thän affradh aff iij åårenn,
som Jordena med Laghom winner, än hoon
såsom är, 3 wåta Ter och någor Jord med wåldzwerk
affhändt, Thå bör hono affradh och Ingeldh
som ther bör affgå, och så många åårom som han
henne mist haffuer. Aff thän som Jordena haffer
honom affwelldatt, och för wåldzwerkit böte
som i Konungx Balkenn skils 28 Cap: Och ther
med allann skadann Målsägandeno upprettandis.

Than han räna
Och till weitzorda.
~~Hwar som Jordh~~
~~köp aff andro, eller~~
~~med skiott fårel,~~
~~eller wådsått ingå~~
~~före affradz Daga~~
~~Thå haffuer then affrad~~
~~som Jordena ther äger.~~

Han winner
affradh som
Jordena.

Wåldzwerk
xl markt.

Sex åår

Ter åår aro Giptostämpnæ å sin. 20.

Da åre skall gifft giffuas, såsom bådom å semper Jordägande och Landboa, och så affradh, Rätte affradz dagha ära å Sancti Thomæ dags före Julle, Giffuer hann affradit och före wari saaklöss, Giffuer hann ey affrad, och å rättan affradz dags eller förr, gällde fierdings högraåns saak örens än affradh är, och söke Jordh både saakora, och affradh å nästa ~~lagha~~ dag Ting effter Jull, Nu säger Landbo affradh wara guldit, och Jordägandenn säger ney, Tå werie Landboa medh goda Manna Vedhe, effter iij affradit är till, fälls han åt dheno giffui och affradit, haffuer Jordägandenn ickee wåld skilia Landboan aff Jordh denne för änn giftostämpna vthe är, vthan hann giffuer honom alla giffterna åter som hann aff honom vpbar. Nu dör antinga thann som gifft vpgaff, eller thann som giffuin var Tå Erffuis så wäll gifftobool, som fäderna erffuis, thy att giffto stämpno är vtkrätt.

Affradz dagar.

Nw säger Landboen Jordägan,, 21.

Dheno åter Jordh när gifftostämpno är vthe för midfasto, tå rådhe Jordägandenn Sielffuer iordh sina, och så sigh sielffuer Landboa och åboa på Jordene sina.

andra holla Michelsmesso Thomas messo ther medhfasto staar.

Nu säger

22. Nu säger han sidhan åther epter
giffto stämpno och inna affradz daga, få
tå ägandeno trädhan åker, eller giffue ho-
no trädis lön, effter vij som tue män skilia å
huars thera wägna, än intet är trädt. är
noget trädt, haffue förgaatt arffuode sino. är och
gifftostämpno vte, haffue förgaatt giffto sine,
träde och Rågsäädh, vtan jordäganden wräker
hono aff bole bort, och thz skall häradzhöffdinge
att wetha, thij må han epter affradz daga jord
återskija, vthan han få ägandeno anna åboa
eller giffui och affradh, och holle vppe allan
then tunga thz jordh tillhörer aff thij åreno, än
tå att han intet sådde thij åreno.

affradz dagha.
Thomesmesso.
aff thij åreno.

23. Nu rymmer lanbo bort eller låter
sigh afffora inna bolactärkio, haffue thå
jordäganden wåld hono igenföra medh boskape
sino, Står landboen till wärn, och får han
skada eller the hono wärja wilia vthan dråp
wari alt ogilt, warder någor aff them dräpin
bötis medh xx mark för jordäganden som epterfar,
eller the medh hono äro, någon skada i dråpo
eller sårom, ligge thz alt i tue botum, och alla the
som ther medh hono woro, att skilia landboen aff bole
huar iij mark till treskiptis, och landboen rätte
ägandeno vpp allan skadan, som han ther i fån-
git haffuer, och å xl mark ägandens Egensaak.
måls

och will sigh ij
lösha åter föra
nogo

xx mark.

iij mark.

vj mark.

Nu är

här begynnes Capitel
Landboa skall åter ant-warda
godh huus och gårda som han la

Nu är rätter fardager Mannamel 24

som Torsdagen för Midfasto sunnudagh. Läse thå Landboen halff huus ledugh. Wara om kyndelmesso för thäm sum skall till koma, haffui inge ~~walld~~ wåld Landbor, fää eller foder aff bole föra för fardaga wijd iij mark till treskiptis. Will Landboe foder sälia, Thå äger hann ägandeno först biuda, Ey må Landboa Timber, Näffuer, Långhalm, gärdzsle, eller gårda aff bole föra, wijd iij mark, och åter skadann, och inth thet till bolsens wittio är huggit, i thess bolz inmagha ligger, vthan han haffui thet medh bondans Jaa, och bondans godwilie som bolet äger, Nu leijerma Jord annars. hann skall wälliger wara, om alt thet hann haffuer leegt, och legho låtha, fra dels eller låna, och thå skall foder alt å bole nö-tas, wijd boot som före är sagt, och åter skadand.

iij mark

iij mark

Hor t. prox. capit. sup.

Will ma Landzskul dna wara, wiij thet med fám Mannom tilsfua han

Nu dör antin han som giff haff, eller thäm som giff ward thå erf så giffto boell som fäderne, o erffues i ther till att giffter än vthskildin.

Landbo äger Jordägandenom åther 25

antswarda Huzit bättre, och ej Wärre, och färdugare både medh huusom och Gårdom, och bygge åth minsto huart aar till en halff mark aff wijo, och holle thet wäll medh Taak som han an-namat haffuer, hwadh thet i brister, thet fylles aff boskap hans för än han afffaar, Rijmer han för eller afffar, thå sökis och böter som sagt är, till förena.

Nu far landboen Vth aff bole 26

Sedann bolagztekia är vte, vthan huusbondans minne, är hann hono gälldskylloger Lagsökis thå om gälldsitt, huad thz är mindre eller mera, och bote iij marck till takskiptis haffnu och inge wälld Landboen länger holla än bolagstärkia hans vtst är, och Jordägan, Den är Lagligha tillsagt, vthan Landboe medh gode wilia sino, will quärr bliffua eller sitia — iij marck.

27. Ey må bonde hustrů sina Jordh

sälia vtan tessemm måll tilltrångia. Kann vthlänsker häär till Landz koma, hedn eller Christin, fånga bondan eller hustruna och bortföra, koma åter bundh, och bedia bonda eller hustruna återlösa, Nuu är ey till vtan Jordh hena, tå må bondan Jordh hena sälia, och sina hustru återlösa, Samaledes må och hustru bondans Jordh sälia, och sino bonda återlösa, om hann fången är, Ther sådana måll tilltrångia. Nu kann thäm hunger hända, och wilia Jordh sina sälia sigh till födho, tå ägha the båden Jordh sälia, tu lutj aff Bondans Jordh, och treding aff hustruna. Nu äger bondan huarken Jordh eller lööösöra, Thå må hann sälia aff hustrune sine Jordh om åårth till sax marcka, och ey meer, Thzda kööp skall å Tinge lagligha göras, och kunnogha huad nödh thäm thr till drifwer. — Här skrias.

28 Löper man frå hustrů sina, eller

hustrů frå Manne sino, eller faar må ytle grimps färdh, tå tårffua barnn födho wister, och thäm som hema siter, haffue thän wäld ~~hema siter~~, aat sälie huad hann will aff lösör om thet är till födo, Stånde thz tå så fast och fullt ~~som~~ hustrun gör som Mann i tesso målena, Och gånge. luth hans i å bondans godz, och tredungh å hustruna e medan the hionalagh byggia tå hållder Sengia kiööpett saman, huad the heller sälia eller kööpa.

Allt thet bonden och hustrun köpa 29

saman både i Jordh och lösörom, medan the i hionalagh äro, äge e Bonden tuå luthe och hustrun tredungh aff thy köpens och huad the så köpa eller sälia, tå gånge å hustruna luth tredingh och tuå luthe å Bondans.

Thå Nu dela twe om Jordh grip 30

annar till fädernis, och annar till fångemans, Thå skall han fångesma fraloma, Hitter han Jord hemolash, tå haffue thän Jord som få git haffer, Hitter han ey, tå wäri hin till sig medh fädernis wittnesfast, medh xij Manna Edhe Then med fullom edhstaffum i thesso till fädernit griper, Nu gripa the både till fädernit, haffue thäm wytzord Edhen gånga, som Jordena ~~som~~ i handom haffuer i tesso måtto, Jagh bider migh så Gudh hullan, och helgedoma the Jagh å holler, som thz jordh eller godz är mitt rätta fädernit eller Möderne, och haffuer huärske mina föräldrar eller Jagh, eller någor å wåra wägna oppburit ther före wärd eller wedergälld i kööp eller skiffthe,

Juramentum Thz är Edhsens.

2 och

och ey wådhatt eller giffuit laghliga, så hielpe migh Gudh till lijff och siell etc. Nu kunno fångomän flere wara, som hwar aff andro fångit haffuer, lete tå hwar till annars, och kallis thå hwar wid^er wärnd sitt, och thän böte iij mark som åt hemolt fäller. iij marck Är fångoman inna landz och laghsaghu, tå äger han framkoma ā. tre laghstingx Tings. Är han inrijkis och vtan land och laghsaghu, tå skall han framkoma inna ix wekor. Nu kan han vtrijkis wara, inna herra tienst, eller pelagrimps färdh wara fare, eller medh köpenskap sino, bort seglander. Thå skulutte dela i quarstadh ståndha, och skilld aff the jord i taghsa händer settia, ther till at äganden återkomber, inna the ix wekor, epter thz han är återkomen, tå äger han före hemoll ståndha. Brister thäm hemulsman som fångit haffuer, tå böte han åwerkan som iordh haffuer farit, och kräffie wärdhåter aff honom som hono ohemult i händer satte. Nu kan fångeman indrijkis wara, och gitter ey komitt för förfallom sino, som före äre sagda, tå äger the dela i quarstadh ståndha ther till hemolsman förekommer, or i hem laghtingio, ther epter äger han i hemoll ståndha, och tå skall förfalz wittne twæggia Manna wittne för hono wara, som laghskijia och swäria, att han ey koma kunne före förfallom tesom, och haffuingen wåld att döma jordagodz eller affgeld i quarstadh emädan thän i handom haffz, will för zette koma och till rätta swara, domis thz. tå haffuer inge mac huilke

Nu

Balckenn

NU kan Man eller kona, ålder el- 31
ler sooth hända, tå äge thäin barn vppehol-
la, och födha till dödhadagha, huad te ägha mer
eller mina,] haffuer han barn epter sig, ett eñ eller flere,
tå ägher han å Tinge barno sino, jordh sina vp-
binda, wilia barn wedertagha, tå ägha the hono
födha för iij mark peninga om året, än löösöra äre
till, äre ey löösöra till, tå tage så myckla jordh som iij [
peninga äre wärda om huartt åår för kosten,
Elsta barnn äger först födha och vppeholla och sedan
huartt effter, ty thz är gamalt till. huartt barn
äger fader och moder vppeholla som nu är sagt, ther till
att så mykitt är vpnött, som thett åtte vppbära effter them, och erf-
wa, om the död woro, Syster för Syster lut, och
Broder för Broder luth; will ey itt barn wedertagha,
och äro så Tings witne till, och föder han annatt Syst-
ne ~~hono~~ fram sedan, tå tagi thz först fullt fää sin
kost, än tå att ey mer är till, är mera till, tå ta-
ge huar sin luth fullan effter thäin dödha, Samo
Lagh äro om fränder, om ey äro barn till som nu
är sagt, han äger nästar wara att föda, som nästar
är att erffua, om hann död wore, Nu säger annar
Jagh bödh så wäll mi kost till, som nu tin, stande thz
å xij Tings witnismänno, Råde halff Nämpnd
huar thera, ware arffuinge skylloge födha fader
och Moder, om thäin fattigdom händer, eller ållderdo,
ehuad the peninga haffua eller ey. om te orka,
huilken Son eller Dotter som wraäker fader

eller

] och hafua the jordh minne än the gitta sig siel[...] halldit, och föd[...] af, nå will han them jordh lä[...] som föder,

[hat inlat [...] hwar barn äg[...] födha sina för- ldra om the gambla wa[...]

5

eller Moder böte iij mark om åår huart, Thäm
äger rätte Målsägande. Nu kan than förre dö, än
thet är Loghbót, som han föresighs sätte, Thå äger te
som kostenn hållit, så myklit Loptaga som han kostatt
haffuer, och thet gånge till skifftis, som öffuerlöp aff
by hann åte, haffue inge wålld Jord sina binda
eller giffua före kost sin, vtan rätto arffuingom.

32. Nu dela twe byia om Jordh ena,

tå säger sigh en grann aff the dela thäm
som Jordsägande är i thäm by, thet äger han å Tinge
göra för ain wådias till. Tappar thän by dela
na, tå wari hon saaklöss thäm sigh staff affsagdt, winder och
thän by dellona, wari tå och thäm vthekiöster bå
de aff bodé och Jord, som sigh siellffuer affsade. Wal
iar hann först, och säger sigh sedann aff the dello,
för ain soon endas, böte iij mark, och waal skilier
wyder te delo huad heller the winna eller tappa ~~the dela~~

vel dello

33. Will Man bolagh leggia och byggia

medh androm, ther skola sex boande Man wetter
wara, tree å huars thera wägna, te skola wetta
huru länge thera boolagh skall stånda, Bätras
vr thera gaaz, bätras före bådom thäm, Kan thet minskas, minskas före bådom. Nu är bolags stämpno
Lyctse, och the wilia boo sina skiptta, Thå will anar
sigh wtter aff by boo kiänna, och androm mima,
wari thet å sex thera Manna witno, som när
woro

Thå the boolagh läggia.

4

Balchen

woro, tå te bolagh lagdo, och skiptis effter vij som
the wittna, haller sedann annar thera för andro
och will ey vpgiffua, epter thera wittno, och fullo
dele, tå böte iij marck för vphåldit, will ma bolag
ryffua för stämnodagh, tå böte iij marck thz ryffer
aff sino enskyllom peningo och ryffue, Såå fast
ue huar sitt epter bolagh fasta wittno, Bolags
Mann må ey låna, eller leggo lata aff iord sine,
huar som the iord står eller såår, vtan Jordäga
denn br loff, thå äghe Jordäghande anlaga allann.

Bÿgninga Balchen

1. Hurū bönder måga åwercka nÿ an bÿ, eller gamblan oskiptan, och huru bÿ skall till iämföris koma, och rå och wäga läggias.

2. Huru Man må nÿia wägha läggia och gambla åter täppa

3. Huru broga skola bÿggias, och wägha rÿdhias, och om skada ther Mann kunner i, om brogha fÿrinnd, och om saak thera som eÿ bÿggia.

4. Huru Tompter ägha bÿtas bÿ till iämpnföris Deelas och om läger.

5. Huru huar må Tompt sina bÿggia, om meenföre i Tompto, och gödhungh och Tompta läghe, Widh gatu, om någor will bÿggia å Sinne Walle, och huru Lange huus måga saaklöst stånda, sedan bÿ är till Jämpnföris komen

6. Åker och Engh skola ~~skulo~~ bÿtas epter Tompt, och huru mÿklin gödningh skall wara.

7. Huru wägha och Dÿke skola läggias i åkrom och Engio

8. Om täpnig och lagha wärn om åkra, och om sÿnande ther uppå, och om huru sÿnas skall alla saaker.

9. Gör fää skada i åkrom, huru thz skall bötas, och om man rÿffuer gårda eller brenner, när gårda skulo gille wara om wår och höst.

10. Huru Mann skall laghligha fää indtagha, binda och eÿ illa hampna, och huru ther medh Laghligha göras skall å båda sÿdor, Jordägande och fääägande.

huru

5

Bygninga Balckenn.

Huru Ållena skoger skiptas skall medh Summond. 11.
epter gordh ägho huars Mans.

Om Sumynd löp skogs mellom huad tå är lagh. 12.

Wilia Bönder kornn eller höö måka, tå skall kon 13.
dan skaras och slås, och om farleedh.

Om Torffskiärd, rena, och dijke, och om annan skar 14.
i åkerlags gärd annars, huru Länge lagha wärnn
skall hollas om åkra och Äng och om Vorfieldh.

Om legho folk och legho kämpno 15.

Om Man åker~~kar~~ å annar i åkrom eller Ängiom. 16

Om nya Kopgårder och ängerland å annars bolstad. 17

Hugger Mann Döduedh i skoge annars, löp näffer 18.
hugger Löffstacke, slår höostack, hugger hassell
eller unga Ek, hugger Ek eller bok bärande
barck Löp. Ek, hugger apell, huru Man må
tolkom hindra.

Inge må loffua, andra hugga eller wedha i skogs 19.
Lotsskiptom, och ey Landbo affföra, eller selia,
vthann Jordägandens loff.

Wiist thess som går medh gildrom i annars skoggh. 20

Huru warga staller skola vpphollas, och lagh 21
föllias om the ey hollas.

Huru warga gårda skola vpphollas. 22

Om Råå och Elgh huar thäm må tagha, och om 23.
Elgha spiuth, huar the mägho läggias, och om Ma
faar Dödh aff thäm.

När ma må gå effter mårdom, ikorno, eller 24.
Lekattom, för alla helgom dagh.

24
Fånga me
epter Elga
rösse 10 Dur
och få fiaat

Byggninga

25 Åwerckar ma i fiske wattno annars, Miärdom Näthiom, eller Notom i fiskeleekom, eller ota hůru ma må them hindra, och om Mann will skifta fiske watte, hůru Sund och Ström byiamällom må ga byggias, och huar som förderffuar fiskeholl för

26. Om råå och Röör, och boolstada skääll byia,, Randzo. mellom, och om fäägång, och om syner ther wppå.

27 Huar råå eller röör skall heta, och huar thäm wpkastar ota Doom, och hůru Nyia skulo neder,, fällias.

28 Ligger löth eller Döhrweda byiamellom, eller wärum kallader skoger.

29 Delas herrede wrajdt om Almeninga, hůru the skall skiptas och om någor fisker eller hugger wthan loff på them, Och när wtskullder skulo wtgiffuas, och skifftas, om Mallm bergh huar the finnas.

30 Almänninga slätto daghar är näste Söhne dager epter Sancti Petri dagh.

31. Om them ~~fa~~ å Almenings Lands eller häradz boor förmå ey rätt göra, och att inge må them köpa.

32. Inge må oskiptann byia Hiordwall intagha eller andra äghor, och om wildskogh.

33 Hůru Mölnastäder mågho byggias, och om syner ther wppå, It om fiskewärkia och fiskegårda.

34. Hůru ma må byggia nedan och offua, så att nÿ öuer kwarnstader gamble, och om flere ägha ström, will en byggia ~~ther och~~ thå må ex fiskeri eller watte aff forne wändas, eller gräffuas, och om Sund ligger byiamello eller härade.

35. Om Elder slipper löös aff försumelse, eller med wåda ~~och sitter~~ och sitter bonde ensamber i by; och huad försumelse eller

Balckenn

Elder heller wåda Elldher skall betha.

Om thann som eldenn släpper sitter medh androm 36
i by. Brinner by och folkitt inne, Brinner kyrkia
och huru huartt skall böthas, och om thet skeer aff
löska folck. Preste eller aff klockare reedhe.

Nu om Qwern brinner, och om brandstådh aff gåårde 37.

Gåår Mann Eldh i skoogh brenner dödwida skoogh, 38.
eller Ek, book, huru hwartt bööthas skall.

Om bijtärkt och byhulrnne huru Mann må them taga 39.
Huadh rätt aff gerda by haffwer medh eller by ~~41~~ 40.
Adelby. ~~bygga~~

Ågha flere Odhel by will een byggia, och by flere, ~~42~~ 41.
huru Mann skall ~~hono~~ i hoop läggia, och om flere
wilia sedann byggia.

Om kona Molckar fäär, geth eller koo annars. ~~43~~ 42
Lägger Mann märcke å annars Mans tingh, och ~~44~~ 43.
om twe dela om itt märcke.

Dräp Mann fää eller sargar fää annars mz wilia. ~~45~~ 44
Dräp Mann fää eller sargar annars fää mz wådha. ~~46~~ 45
Dräp eller sargar fää annars Mans fää. ~~47~~ 46.
Haffwer Mann okyndis hundh som fää byther. ~~48~~ 47.
Läggia Bönder Wederlagh om hiordhåll, och skeer ~~49~~ 48.
ther skada wthi.

Flåår Man bast eller brijter quaste aff Ek, eller bry- ~~50~~ 49.
ter wrofs i annars Mans skogh, och hampter wil
Huru humblagårdar skulo byggias och ~~loppe~~ humbla ~~51~~. 50
hollas i Rijkeno.

Låter Man fää loppå Ängia annars mans uta loff. ~~52~~ 51
Köp Mann fää aff satter by. ~~53~~ 52.
Inge må annars fää slijp, eller ~~ökia taga~~ ökia ankosta taga och humbla utan loff
eller legho 53.

Bÿgninga

1. Wilia bönder bÿ aff nÿo bÿggia

Ex alua otting(er)
Tompt.
alua ottingh
Ther.
L.b. B. c. C. fo 110.

Eller ligger hann i forno skiffthe och gamble
tå skall huar sine trädhe så och sedann gån
ge nÿ skifft åå, faar någor gambla skifft se
dan nÿ är åkomen, böte thå återlann huarit
epter brutom sino, Thå komer fiärdinger,
fiärdinge till skions, och halffuer bÿ halffuom
tå är bÿ till hamnen fört komen, Thz läggis om ha
fÿra Tompta Råå, och fÿra ~~fin~~ farwägs råå,
Thå är thann bÿ gatubundin, Thå agher wägher e
alna breedher wara. Än skils almana wägher till
bÿ huars, och annar fran bÿ, anth eno flere, at
Tÿrämma Sielffue wilia haffua så thann bÿ faar
wägh för minne ligger, som thann för mera ligger,
Bÿ må alla ten trängia. Nu wilia bönder gatu
gono bÿ läggia, thätt mågho the saklöse göra,
Än thann Sielffuom åsembiler.

Bÿre råå och
wäghz råå
först nordan till östa
dan östan till sön
sÿdan, Sönnan
till wästan, och sist
westan till Nordan
lib. Vestr. B. c. 1.
Byggninga. fol. 104.

2. Huar som will Almanna wägh

Åvertäppa, och anna nÿian läggia,
tå skall hann först till Tingz fara, och taga
Dom till att wäägh läggia, aff thann stadh han
förra lågh, tå skall hann läggia han å Sielff sino
boolstadh iämpongina och iämpongodan som ha
förra lågh, Huar som ej gör så, riffuer gamb
la wägha, och gambla grindastada, och haffuer
ej Doma föreskicks, böte iij marck, och ligge wägh
som hann förra lågh. Wärde huar broom wä
gom sino och grindom sino emädan hans
boolstadher räcker.

Om Nÿia
Wägha.
c. 21. i enden

Balckenn

Alla ägha broga byggia och wägha

ryddiä så thänn som minne ägher i by, som thän ther mera ägher, huar epther ägho sine, ligger kyrkio broo nidre om Sundagh en, böthe vj öra, så för annath och tridie, Waarj eenfaald Målsägandes. Thänn böthe som obygt haffuer, och the ware saaklöst som bygdt haffuer, huar epther thy som han i byghn äger. Kyrkio broo äger wara fämn alna breedh, ligger hoon langer nider änn iij Sunnodagher böthe iij mark till treskiptis, Waarj samo lagh om färä broo, och quarna broo, Landzwäger och Tingzwäger, ther Almogen skall framfara, äger wara x alna bredher, ligger Landzbro i Lande the som flere härade ägha brogha än ett. Ligger hon nidre öffuer iij Sunnedagher äth slagh. Thä böthe th härade ~~thänn~~ brona ägha xl mark till treskifftis, Målsägandeno, Koninge och häradhe, om hoon oskifft är, Kann hon luth skifft wara, och wetth huartt häradhe sinn luth, Wilia somligha byggia, och somligha niderfälla, ligger halff broo nidre som sagt är, böthe xx mark ~~som sagt är~~, till treskiptis, ligger fiärdungh nidre böte x mark till treskiptis. Huilcket Herads niderfaller, och will ey byggia, böthe som sagt är, och the ware saaklöse som bygdt haffua, huar som Heridzbroo ligger iij Sundagger all nider, som alt Heredh ägher bygga böthe xx mark, ligger halff broo nidre böthe x mark

ligger

om kyrkio broo nider ligger vj öra.

om bredheet. iij Mark.

färä broo och quarnabroo.

Landz och Tingz wägs broo.

xl mark.

xx mark.

x mark.

Heridz broo

x mark.

v mark. Ligger fierdunger vnder. böte v mark till skiptis
Sitter bÿ quarr och will eÿ bÿggia medh heradé,
iij mark. böte iij mark, till iij skiptis Sitter bonde quarr och will eÿ
vj öra. medh bÿggia, böte vj öra, thäm tage Bönder, som
bÿgdt haffua. Nw kann broo borttgånga medh öffer
flodz vatne, eller eldh, och är färÿ ofört, Och huar
hon hälst ligger bolstada mellom heradz eller landz
thr ägha the färia eller flotha holla, thr till ath
broow warder gilldh. holla the eÿ färia eller
iij mark. flotta, böte iij mark för Wÿku huario som the
eÿ hållder, och äfter skadann, om ther för någor skada kunster, Bÿggis eÿ broo upp innan een
Månadh sedann floden är borttgånge, och
wädrit sigh så haffuer, att Mann kann bÿggia,
böte thå för broo huario högste booth som före skils,
Om folk kunfar Dödh i broo. Ligge thz till eÿ ouildugha Männ, thäm så eÿ gäär
saakenn vppå. Nu kann folk i broow skadha
x mark fånga, och dööer aff, böte x mark thän broo ätte
wårda, och tagi thän arffua thess dödha, waarj een
Om häst brÿter sigh i broo. saak thera, Nu brÿter häster sigh i broo, hors eller
annatt quickt thz eÿ ärfas må, eller eÿ maath nÿttogt
är, och fåår dödh aff, böttes äfter medh fierdungs aff
vÿ thz wärdt är, Nÿttier thz ärfas, waarj booth halffue
mindre, fåår och häster eller annatt thz eÿ ärfa nÿtter
vorbotha skada och eÿ dödh, waarj booth som förr är sagt.
Fåår eÿ orbotha skada eller är thz maath nÿttogt, waarj
booth åttande dell aff thess wärde. Skeer skadh
Wÿckbroo Enda, waarj Lagh samo, Waarj or Lagh samo
om Landzwäga, Tingzwägha, Kÿrkio wägha,

och Quarna wägha, som öijdda eller obroada liggia,
ther pusta äro eller annatt meen före, Och skola alla wä
gar vij alnar högst rijdda warra, och warj thäm
Målsägande som först åklarer, om the öijdde äro
alla stadz ther Mann saaker warder om broga eller
wägha, och will ej saak sina vthgiffua osöker.
Sökis thå och medh laghom, och å iij mark till tre
skiptis, Konunge Målsäghande, och broa synamannen.
Broga synor skulo warra twå om åår hwartt
annor om Walburgemesso, annor om Michils
messo, och inga flera, Och hann rätta Målsägande
är före, som skada haffer fångit i broo. Thå skall
häradzhöffdinge vij Manna Sijnind till Nämpna
aff thy härade. Fälla synamen the broa, böte the
broofall som broo ätte warda, och skadann epther
thij som för är sagt. Hwad heller folck fick skada
eller fäd. Gwär Synamen broo nider, som ej
haffer förra warit, Thå skola äghanda Månada
dagh haffua the sama broo auth byggia, Haffwa
the ta henne ej bygdt bäte wijd iij mark till
treskiptis som förr är sagt.

4 **Tompt ägher brytas effter byiammå**le, effter penings Landh, och öris landh
Ortugha landh och mark landh, Ortungs landh och
halff Ortungs Landh, Ther ägher hwar sin luth
vptagha, som hann i byägher, och rådhe hwar
sina Luth, hwad hann ägher mer eller minne.

Inge

6

Bygninga

Inge må androm sin lut förtagha, vthan han hav
fåli wijdh lagha botum, Ingen må och bij till
bij iämpnfötis Deela. iämpnfötis Deela, vthan han har fiärdungs ägher
i bij, Äger inge fiärdungs i bij, rådhe thå the
tilliämpnfötis Delas, som åker och skadan
lydher, Thaim äger i laghe rådha, som mest
äger i bij, haffwe inge wälld thäm bij att äffria
Som i rätta Soolskifft ligger, vthan medh alla
Jordägandena wilia, Ware alle saaklööse som
i bij boo, om Tompta läggie, åäkra eller än-
gia, thet till att nogor giffwer androm saak.

5. Nů wilia bönder hůůs å Tompt
sina sättia, Bygger Bonde så när andro
att han haffwer ey stůdarum eller stolpa,
Thet är halff annor allen å huårs thera Tompt,
12 mark. Taghe Ropp och rymt, och böte fore iij mark till
treskiptis, haffwer han bygninga witne, eller
loffz witne, Stånde thz för honom, Ar han
huårke thera, tage Ropp och rymt, och bööte som
om bergh liggir innan Tompt. sagt är, Nů kan bergh i Tompt liggia, Nyter
thz bryta, eller brenna, hyta eller häffda, Thå
och halfft i vtmåle är thz halfft i måle, Nyter thz ey, thå är alt
vtmåle. Är Berker i Tompt Nyter fölia
eller bölia, Thå är han halffwer i måle och
skall gödungs å bij läggias halffwer i vtmåål, Nyter ey ware allder vtmå-
le, Nu thå ha är till laghe laghe komme, och
till rätta soolskifft, Thå skallte gödungs ~~aff bij~~
bij läggias

5

Skifftta och Jämka till thäm som menföre haffua ~~thy, och~~ i Tompt, Ee gördungs äger, läggia widher hans Tompt, som menföre haffer i Tompt, Täpper Mand eller bygger, så att faarwägr haffuer menföre aff the bygningh, thå skall thyyn å Tinge Nämpnas, The thyyn ägher huar halfft rådha, Suarande och åklärande. Wärier thyyn thäm som illkäres, wari warder, fällis hann tage opp och rymme, och böthe vj mark.

thy tho längd
wijdh henne:

Täpp man
faringha wä
gher eller bygger
på hono.

vj mark

Tompt äger till gatu rymma, och ey gatu menföra göra, Ligger wägher geno by. Tå kan en bonde ägha Tompt beggia wägna om gatu, Nu kann han ey Tompt sina gyrtha bygdt, Tra hann henne samma komber, tå må han inn tagha farwägh till Tompt, och anna wägh till faarwägh wedhgiffua, så att Jämpt är genjämpno, och bygge sedann thäm wägh i gatu som hann sielffuer will, Nu will Man heller byggia å Swinawalleno, än å Tompt, widher thå Swijne wall till skifftis, och bygge så mykit å hans skiffte böör, och ey mera. Nu ständer by i Jämpnföre, och rätt Soolskifft, hann må stonda i iij åår, för allom thäm hws ägha å Tompt annars Mans, som hann haffuer fängitt i the Jämpnförslom. Uthter hann aff fört hws sch inna iij åår, wari saaklöös, förer han ey aff och haffuer ey loff eller legho för sigh, klaffe thå Jordägande opp hws hans åth Saakloso, och hu

böte

iij marck. Hinn böte iij marck byjom haffwer

6. Nu är by till iämpnföris komen och rätta Soolskifft, thet är Tompt åkers Moder, Thå skall åker epter Tompt brytas och läggias, och Andakarla gödningh giffua, fiärtt frå fughla reen, och try från almana väägh som ligger mellan kyrkio och Kööpstadh, tuu fraun gånga reen. Åker äger ängh tillskyia, Ängia teeger, Skogs teegher, Röörteeger, Röör teger å Watn och, Watn äger warpo skiffta, ther som thy gitta thua lagatt, så att Siöö må skilie ther stångs röör, Thege Sunder.

Tompt åkers Mod: vi libro. B: folio 60.

7. Nu skula the åker epter Tompt bryta, och Delda rää undersättia, Thå kann almana wäägher geno Gård de liggia, Ligger åker siydh Långer medh wäägh fram, Thå ägher wäger wara x alna bredher, tweggia fiärsa huann wäägh, liggia och them byiamåäll sedann brythes effther Tompt. Ligger åker fram medh Gårde eller dyke, thå skola tuu fiäått till gödningh liggia, Ligger dyke emillann Gårdh och åker, och ligger åkerlen medh dyke, thå äger dyke utann byiamåäll liggia, Dyke äger tweggia alna bredh wara, och en alenn gödningh äger till dyke liggia, Nu törffua Mään dyke åkra emillan, thå gåge halfft dyke å huars thera åker, thär äger inge gödh,

almana wägh geno åker.

wäijder alna, na wägs,

andra lagbööker holla wege thr dijke ståår.

dyke bredt See i 13 cap:

gödh,

gödningh före giffua. Ligger åker åt ända Långs, och andra liggia tuärs å dijke, haffue halfft dijke huar thera. Nu kann deld senn eller nå möthas, och både vph åt dijke rinna, tå äger huar för sino åker gräffua. Nu Ligger een granne balk åther för åker sino anna och redis, böthe iij öra för huann thera, Lägger iij öra åther om alt gärde, böthe iij mark ~~till treskip~~, ~~tre~~ Däris böther ägha granna skipta, och iij mäir iij mark. till treskiptis gånga. Nu lägger mann dijke geno gärde sitt, eller ängia, möta annars byia åker eller ängia Giordwaller, eller annor byiamark, wilia the ey låtha watte bort löpa som boolstadh ägha, tha gälder hann åther skadan som skadann liuther effther fyra mäzmanna ordom, huadh thet kann waara åker eller ängia och böthe iij mark.

See i 13 cap:

iij mark.

Nu far bonde i gärde medh sedes 8.

spann sino, tå skola alla granna föör swijnn täpt haffua, för än sädis spann vthbärs, Nu fälla sotige och wilia ey för swijn täppa, tå skola alla granna saman kallas, och the swijn till haffua, ligger leedh nidre, böthe iij öra, tagi booch wärnalaghe sielffue, tå haffua thet är inna thera wänd, tå skola gärda gillde wara, och wäll föra, Nu kunno gärda nidre liggia tå skola granna saman koma, och sijn till nämpna tree männ, fälla the hann som gärdet

om suina tax ningh och laga wänd på åker

See i ende på den cap: nest effter

åtte

iij öra. äte, tå böte hann iij öra, och wari ensaack sielffwa thera. Nu wilia the Syyn nämpna

Om gärdesgår dar ligger nidre.

aff Bothu, Tha skola ther Mann göra, Nämpne huartera iij Mann, fälla the thann som gårdenn äger, tå böte vj öra thann som gården ätte, Wari tha een saack sielffwe thera, såå the ey rette

vj öra. booth och, fari thå till Tingz och söke och vj öra

iij marck. och medh iij marck till reskipnis. Nu kann syyn å Tinge näpnas, tha skola xij Mann wara häradzhöffdinge skall thann i syyn nämpna som bådom åsembiex, The xij ägha i syyn fara, och seyia såå, Wij sågom hooffwa wägh och klööffwa wäägh, till gårdz och fraun, som skadann geno giek, ståndo å wittno thera

iij marck huem the fälla wari fällder åtte iij marcker Tagi ena Koninge andra Målsägande, och tridie häradt, Så brött syyngna syynamann haffwa thet seedt, tå gånge the bortt och talas wijder gånge så åther till samman till thera som deela, och seye thet genstann, huem the fälla wilia, och Dragi thet icke länger, och swärie sedan ther epter å försto Tinge, Wari så om andra syyn som om tässa.

Kommer fää genom gård ogillan

Kommer fää håt genom gårdh ogilla och gör skada.

gör thet skade å Korn, eller höö, Thå skall hann som gårdenn ägher, giffua Korn mooth Korne, och höö mooth höö, effther iij Märmanna ordom, Will hann ey åthö

alla dhis böther som nu åther gällder åt ... thet äger huarke Karll eller Konun gexi.

böter

Bälkenn.

böter och giffua, och gårda sina böta, än osöckto
Laste tå Målsägandeno medh iij granno, eller
nägranno wärtha allann skadann, och söcke
sä och å näste Lagtingo äftir böter alla,
och skadann alla, åkärandeno erskylt, och
iij mark till treskiptis, Nu komer fää i åkra
kann ma thäm skada ey wärtha, gällde thå äfter
medh Lagha gällum iiij peninga, för ett Nööt och så för anat.
och tridie, Så och för fäär och geet, twå pe-
ninga för ena gääs ~~or~~ så för andra och tridia,
Thetta booth nu är sagdt må ey högre wara tå att
fää äre flere, wthann skadi må wärthas, Thå gälle
äfter som för är sagt. — Wari Laghsamo om
hästa horss, eller Swijnn, än ma gitter ey fe ska-
dan wärtha. Nu Tiůdrar ma i åkra annars
eller ängh medh halffuo Tiůdre, böte iij öra wari
enfaallt hans skadann nööh, och äfter thet spilt
är, Tiůdrar ma fulla Tiůdra, böte vj öra
och äfter spilnader, Nu gånger häster löös, tå
korned är i axe, gälle twå skäppor för häst, drager
ha medh sigh Tiůder, böte för spann korn,
gånger häster i hälla, gälle före spann, gånger
twå i hällo gällde före iij spann, Bryter Man
gårdh nider och warder baar åtagind, böte iij mark
Warder han ey baar åtagin wäri sigh medh vj manna
Ede, bränner Man gårdh annars medh wådha, böte
vj öra, och gärde äfter så godann gårdh wpp
som hann förra war, ⁝ gitter hann ey wådha
eedh

Tiůdra fe annars åker eller ängh 3 öra.

Giller gårdh i som medellmåtte ma medh alent långt [illegible] [illegible] äfter å gårdh.

⁝ Giter han bed gångitt, böte wåde booth,

edh gångitt, ~~böte åter gärden och iij m~~ och Vin-
ner hann medh wilia böte åter gårdan jämpngil
land och jämpngodan, och å iij marck, eller
wärie sigh medh vj Manna Eedh, Nu hugger man
gärdh annars och förer hem till sijn wardher
tagin widher, tagi aff honom yxe hans, eller
iij marck. annatt tingh till wittnis, och them böte iij m
som gärden Vphögg. Nu fåå the dela them
sagher åtalin wara, eller räntt aff sigh, som
mist haffuer, tå giffz them wijtzord som aff
täcktt giorde, Tager Mann gärdzle stångh aff
gärdzle aff annars mans gärde. annars gärde, wardher tagin widher böte en ör:
Så för andra och tridie, ey wardher the boot
mera. Wardher hann ey tagin widher wärie sigh
Andra hålla sielff medh sin Eedh. Om Walburgemesso dagh
Helga Korss ägha alla gärda gilla wardha, är the ey såå,
dagh. thå böte som förr är sagt. Wari lagh sammo
om wintter rogh säädh. Och Swijn täpt skall
wara; om Sancti Martini dagh och gillde
gårda om Michelsmesso, Thätta är gillder går-
der, att en medhio måtto högher Madher gär
man. Tager annan wägh å Jordh, medh alna
Långo staffue, eller skäffta, och så röder ann
Giller gärd hälo hans, tå är the gillder gärdher, Springer
the fänadh öffuer, tåå är the owantt fäänadh,
Grindstaffuer skall man sättia fiärlångh från
gärde, så att ey fää, Swijn, eller fåår mitto
gånger, Hänger the stadann något emillom
och

2

och faar ther aff bana, ligge ogilt. Staar thy staffwer som sagt är, och komer fänader millo, och faar aff bana, gällde ather medh halffriond gelle, Nu häller eller tiudrar Mann sin häst, i annars hägnadh, böte iij öra, eller with i lofför legho för sigh. iij öra.

Nu kan fää indtaghas wr åkro 10.

eller Engio, tå må Mann häst eller skiut inleda, och ijdhoch ey spilla, eller sprengia. Oxa eller koo skall Mann Indwrääka, och ey illa handla eller drääpa, Så och aff Skipade Sogh skall Mann fää indwrääka, och ey illa handla, och legge thess wårdnader å thy fää som intogs, till thess hann haffwer äghandeno Lagliga tillsagt, Nu kann han fää slåå wärre än han willde, och linster dödh aff, gällde åter quickt mot döde, så gott som thet warar, Epter twiggia mitzmanna ordom, Nu haffwer Mann fää ind,, wrääkit, och thäm kommer epter som fää äger, och binder rätt för fää sitt, Hinn will ey wtgiffwa, som handa mellom haffwer, thå tage thäm medh sigh. som wittneffwer twå boolfasta män, och sätte bondano fälle wädh för fää sitt Will hann ey äm thå wedertagha, thå sätte wädit androm Mann medh twiggie sama Manna witno. Will hann ey änthå thet fää wtfåå, och holler inne om Ena Natt, fälle hann opp häldz witne som fää

äger

fää indtaghas å åkrom.

Hur länge man skall hollas om fää eller kommer till i den cap:

Som han ther medh sigh haffr.

äger, och them böte iij marck, Kann något aff thy
fää medan döö, tha gällde så gott åter quickt
mot dödo efther iij mätzmanna ordom. Nu — så gott som thet waar förr,
är fää indtagitt, och them will ey epther koma
som fää äger, thå äger hann thz lösa förgran-
no sino, och Bygdamanno som thz fää haffuir intagit,
Will ey äghanden heller koma thå än forra, ligge
tha hans wårdnader å thy fää som thz äger,
Om något till dödha komer som äger, och hin
ware saaklööss som löst haffuer. Nu säthe dela
säger annar thu togh mitt fää in, och lagde löön åå,
thå wirthe hann medh tweggia Manna witnio
som intogh att hann togh thz in aff åkrom sino
eller ängio, eller aff skipadom Skoge, och thet
är laghligha löst för granno, är ey så löst
thå gällde åter fää, än thz något skada fångitt
haffuer, och åå iij marck till treskiptis, thy
att thet icke waar laghligha indtagitt. Nu säger
annar å hiordwalle wara indtagitt, och
annar säger i åkrom eller ängio eller Skipa-
dom skoghe, tå wirthe thet medh twem Manno
som närworo och sågho, att han thz inna wårn
togh. Orkar han ey witnio, answarde åter
iij märc — fää så gott som thz war, och medh iij marck.
Äger Mann fää stangott, thz gärdanna gärdz
bryther, eller öffuer flyger, och fåår Mann
skada aff thy fää, antinga i åker eller Ängh,

2 thå

tå gällde thån fää ägher, åter skadann, effther
mätzmana ordom, och böte sex öra. Nu gånger vj öra
fää å gårde dödt, hwiis thån medh wilia å gånger fää dödt
gårdenn wräkit haffuer, gällde åter fää medh å gångår de fullom
Lagha gälldom, hwiis ej thån som wräkit
haffuer, tå ligge fää ogildt. Wijnis thz nogro
och gånger ej wijdher wäris sigh medh sex Manna
edhe. Tager man allt saman, hiordinga eller
hiordh i åkrom eller ängio medh tuggia Mana
wittno böte iij marck thån fää åger, Hwar so iij mark.
stiäll eller ränir inwräkit fää aff mane, för
än thz är Lagligha återlöst, böte iij marck, än
tuegge mana witne öro ill, eller wäris sigh medh
sex mana edhe, thån som ränitt wijnis, att ha
aldrigh mente hono inwräkit eller affränte och ej thz orstogh.

Nu wilia Bönder ållena skoogh ij.

sin i hälgd skifta, och Swijnn å hann
skifta, thån skall Mann skiffta epter öron, och halffwom
örtugo marcklandom och ortingo, epter thij som ortingom, eller
hwar i skoogh äger, Kann någor aff äganderno
ej få Swijnn å sin skoogh skifta och andra wräka
hin aff som lagh säija, tha mågha the hann
ållom saaklöst nöta, Nu skifftar hann meer
å än han äghter, böte iij marck och åter skada iij marck
effther mätzmana ordom, Nu Skifter then å
mz ägher i Skogerno, och ingi hemolsmana haffr
aff skogåga dom haffuer da förgiort Synno sino.

2 Nu

Den som [illegible]
[illegible]
i [illegible]
[illegible]
[illegible]

B 184 -

12. **Nu löpa Swijn skoga mellom**
thå skije skogsägandenn Swijnägandenn
till, eet sinn och annatt, att han Swijnn
sijn göme, och böte inth utan skoge är hägna
der, Koma the åter tridie sinn, taghe tå the
in med twegge manna witno, och sedan
skije Swinäganden Laghligha till, och huar
thera nempne tå ther till tree boolfasta män,
grana och nägrana, the ser skadi å skogs
ägandens skada, och sins froma å Swijns
och lägge sedann skogsz löön them emillom
som iämpt är, Efter åth skola the lätha sigh
nöijia, huad the skola heller quarr gåå eller
borttagas, Warder Swijnn dräpin, slagin
eller i andra motto intage, eller illa handlatt
böte, atergeldes som om annatt fää i Laghenn
sägs. Nu liggia skoga thera så sammann, att
Swijnn mågha löpa om Swijnn, taghe tå
inge från andro, utan han skogs sinn, ifrån hegnar
tå så att huar gör andro lijka, efter som thij han
i skogenom äger, och vij me them emillo vräta.

Thetta Capittel lyder fast annor lunde i gamble Lagenn.

Supra in 10 cap.

13. **Nu kan man korn sitt torff**
na huåtka, Thå skall hann skaan windan
skära, aff annars mans åker, och i bundom bin
da, och orz windam hämpta, och sedann åth
saaklöso öffuer åka, Så skall och with Engio
både

Wäägh skära på åker.

både slå, och sedhann räffza, och åäkte sedann
åt saaklöso, huilekenn som åker öffrer
åkra oskirna, och ax slöffin, böte iij mark för iij mark.
ena delld, så för andra och tridie, ey warer thet
boot mera, Samaledes är om tegh, om han
ter delder öffuer åker oslagna, böte iij mark ~~till reskiöris~~ iij mark till reskiöris.
farledh ägha alla the i by byggia gånger spilld ge-
no ther, Kännis thet eno, och kännis han ey
wijter tå wärie sigh medh vj Manna ede. git vj mana ed.
ter hann ke eden gångit wari saaklöss, och
böte alla grana spilld åter, giter hann ey, eed gångit
böte åter spilld ensamenn. Spiltt böte.

Ingen Man må Torff skära i annars ? 14.

Teeghe, eller ther som laghaskifft är indkomen,
huar som thet gör, böte iij mark för een tegh, iij mark.
eller åker, så för annan och tridie, ey warder
thet boot mera, Äro målsägande warda flere,
äre the flere som hann åwerkan förer, tå böte
huarn skifft som nu är sagt, ligger thet mark
worsam byiamåle, tå skäre huar som will åt saak
lösa. Äger Mann tegh i twå byiom eller flere,
ey må han tå torff skära i eno bolstad, och åka
worsi annan, worsam skifft ser, är thet skifft, åke
tå aff sino och icke aff annars, Rena och dike
äghe huar epter ägho sine, i byiamåle sino, haffer
Mann återlagda Jordh i by, och komer kom
å the Jordh aff annars sädh, tå skäre aff ey mera
2 år

Inge må torff skära i annars tegh alt thet byiamåall är åkomitt

Byggninga

än han i rätto byia måle äger, och holde inga
wärnd thz om, Om thz å annars Mandz Jord
iij marck. — komber, står han, eller Bygdan och affskalar, böte iij marck,
Hägnadt öffr åker och Engh. — Lagha böter, alla skola holla lagha wärn
öffuer Engh till Michilsmesso, öffuer åker till
dan korn ute ståender. Nu kan Man någor, så
illa williander wara, att han läther korn eller
säd sina ute stånda åt trängdo måle, kan
hann skade å Bååndh sina fåå, ware ogildt,
Nu säger hann träng wållda, wari thz å skr
Bozhamanna Wittno, råde halffua Näimpnd
huartera, Böria the att träng wålla, gälle
thå åther skadann, effter thy som hann miätin wardh,
som förr är sagdt. Alla the som Lagha wärn
holla wari saaklöse, huar som ey holder,
iij marc. — bäti wydh iij marck. Huar som wärnala-
ga binda sigh till att böria bärga höö eller korn,
annars Mans, korn i dyss sättia, och höö i
† sättia — stack, † och gårdh omsättia, om the willia, Thå
† thån thz äger — haffue inge wålldh † läthe thz ute stånda, thån
till skada som bärgitt haffua. Nu ligger ter
terfiellder. — fiellder i by, huadh thet är i åkrom eller Engio
wari så myklin hann warit haffuer, och haffe
hann Bååndh och Wärdh till terfiällder, Thaa
wari thet för staaff och steen. Riffuer man
upp reen, eller nij Rämerke, gånge Lagh at
hann ~~thz~~ thet alldrigh wijste, effter gamble laga
iij marc — fällerböte iij marck. Riffuer han upp gamalt
2 rå

Han skall wara
... alna, och
... stind, han
skall wara både
...lader och stenader
...er ligger till huarte
...gårder eller gårder.
...Bonden byzia byrd
...a or sino terfiellde
...gårde han hafwo
...kanger än ike få
...a byrghet, ...
...terfiellar för nå...
...o, wäri han medh
...manna sede, haffu
...wård å gårdh
... fälle, wårde så
...kit som han formå
...fore fasta fädene
...och gifuit ingo kost,
...expaze mer.
...landas then terfielde
...skil han medh iij
...manna edhe.

Rååmärcke, gånge wådha eedh, aff them tÿ skilde medh willie hans, eller böthe 1 ℔. 1 ℔.

Här fattes i Capitlet, see Gambla Lagbokenn.

Om legho hioon.

15.

Leÿer bonde Man eller kona oc

giffuer them fäste penningh, eller gånga at å Måhle och waara medh hono, skilias the widh hono fåre stämpnodagh, giffue bondano åter fäste penningh, och legho så mÿkla hann hadhe them fäst. Huar som locker legho hion annars från hono, böthe iij marck, och bonde tage hono saaklöös igen, som i Tingsmålom skils i den 26 Capitlen. Wräker bonde bort legho hion vtan saak, bindas the åter sedan till hans medh tueggia Någranna Witno, och han will them eÿ in tagha, tå giffui them så mÿkit som hann them fäst hadhe, och ware sedan huar them wara lÿster. Kunno legho hioon bondans siuuk warda, och bÿrgd bondans vnder fällis, tå brÿste så mÿkit i legho thera, som i Dagswerkiom brister för bondan, legho Stämpna ägha wara twå om Åhrs, Then aff Pingesdagh, och till Mårthens messo. Annar aff [illegible] och till Pingesdagha, Tuu nähter i mällom huar stämpno dagh mågha the hioo lidugh wara, och eÿ länger, sedann skulu the widh legho tagha, Alla ägha the till legho gånga som minder ägha än till iij marck, huar

them

See i 25 C.

Huar som locker legho hion annars.

Lego stämpna

Mårthens

thäm hyöfar eller hemar sedan thäm leghu
är eller fäste pening budhin, och wilia the ey
iij mark. widhertagha, böte iij mark, Äger han till iij
halffuå gårdh mark eller mer, och will ey leghu gånga
medh bondan. wart thå haw å halffua gårdh medh bonda.

16. Håwerkar Man å androm i åkre

eno, eller slår Engh, i Teghe eno ther äger
återgälldas Korn mooth Korn, och höö moot
höö, och inge booth medh, Åwerkar ma i åker
androm, thz skall och återgälldas, och booth inge,
Åwärkar han i tridie, thz skall återgälldas och
booth inge, Åwerkar hann i fiärde, thet skall
iij mark. återgälldas, och medh iij marck, Samaledhå
fämpte och siette. Ey warder thet booth mera
än thå aff åwerkan see flere, wari thz å Syna
mana Edhe som ther till woro nämpnde, Wari
samo lagh om Engia som om Åkra. Engia
föör och wadh. man föra, eller wada waadh i Engio, är rätt
i aråån, och wrångt i medio, ligger waadh
å sama Mannen, gällde åter thz han taghit haffwer,
medh nämpnmana edhe, och wari saaklös
wadhande, är wadh wadit å ren sa, wari saaklös.

Nijttiar.) 17. Nu gör en granne Vpgerdh å

Dyjnb hono annars boolstadh, eller flere grana i byno
flere, böthe och åro, antinga å åker eller Engh, eller Rooffwo
iij marckh, efter rijdh böte iij marck för ett åår. Nijttiar han thet
gambla Lagen iij marck. flere år böte iij marck för hwart thera, eller
Se i Konungs Bal: 24 Cap:

wärit

Wärie sigh medh sex Manna Edhe. Wither han
Edenn gångitt, wari saaklöss för te åwerkan
han warde sigh före, och te åwerkan böte fört
som han baar och åtagin waar.

Hugger Man dödwidha lass i an 18
nars Mans skoghe, warder baar åtagin wid
böte iij öra, så för annatt och tridie, ~~hwar~~ 3 öra.
Hugger ha fiärde böte iij mark, Än han warder iij mark
baar åtagin, Är han ey baar åtagin, wärie sigh mz
sex Manna Edhe, Hugger Mann Timber i skoge
annars mans, wari lagh samo som nu sagt
är, om dödhwijdh, Löp Mann näffwer i annars
Mans skoge, tager Mans byrdhena, böte iij öra iij öra
så för andra och tridie, Tager han fiärde böte iij mark iij mark
Åker ma till eller medh häste leder byrde bort
eller roor till, böte iij mark, och allan skadan åter iij mark och åter skadan.
Nu hugger Mann löffstacke i skoge anars, slaar
hööstack, eller löp näffwer och i binga lägger, och
låter quarrt i skoge stånda, böte 6 öra, och haffwe
förgiort arffwoda sino, förer hann bort medh
allo böte iij mark och åter skadan, hwem tok iij mark.
hin saak wijtis, och äro ey wittne till, Dylie
medh sex manna Edhe, hugger Man mans byrde
aff raa hassell, eller Konga Ek i skoge anars
Mans warder weder tagin böte vj öra, så för vj öra
andra och tridie, hugger ma fiärde böte iij m, iij mark
hugger Mann Ek apillåldriga ~~ther är ollona~~ apill stora
~~hiull~~, i skoghe anars Mans, böte iij öra, så för eek thz är apill till quarna hiull.

andra och tridia, hugger man lass eller bygg
iij markr fram böte iij mark så för andra och tridie, ey
warder te booth mera. Nu hugger man Ek, book,
iij markr eller annor bärande trää, böte iij mark, än
han ey baar å tagin, wärie sigh medh sexmanna
Ede, eller wise loff eller legho för sigh aff rätto
äganda, hugger man tijo eller flere warder ta-
xl markr gin wijder böte xl mark, äro ey wittne till wär-
ie sigh medh xij Manna Edhe. Nu barklöp man
Ek i skoge annars Mans, warder tagin wijdh
iij M: böte iij mark, så för andra och tridia, Thän
Hundh- Mann må man binda och hundstrijka medh Tings
strijka. Dome, än han ey botum orkar före bark-
löpo, eller skogs brenno, stånde hwarthen loff
eller legho, hwadh ther barkas eller bränns, wari
Som i skoga- alt om een lagh. Nu må inge ägande trää
nom ägha, Ek hugga, hwarkem flere eller fiärre, utan
alla Skogsägande loff, utan han hafi wijdh
1 ß Lagha botum mark allom thäm som i skogano
ägha, för Ek ena så för andra och tredia,
iij Mark hugger man fiärde böte iij mark, Stånder
Ek inna åkermåle Mans eller Tegh, hugge
henne ått saklösa. Hugger Mann apell i
skoge annars mans, är thoon inne än bärande
trää, böte iij öra, så för andra och tridia,
hugger tha fiärde böte iij marck. + Nu tager
Mann annan huggande i skoge sino, hann må
aff hono tagha Klade eller yxe hans, utan hann
haffwer loff eller legho för sigh, och komo ingo

Ell: i Tiuffwa balc: i 25 Cap.
Nu hugger man apel
el bärande trää äre
böte vij öra så för andra
och tridie, hugger
fiärde böte iij mark
+ Vide similem
20 de agris &
stagnis.

Wijti

Dÿli wider, thaim som bar och åtagin är,
haffuer hann loff eller legho för sigh, tage åt
kläde sine, och ware både saaklöse, Dela the
både säger annar sigh rättan wara, eller i
Sialff sino skoge wara tagna, eller annor
städes huar thet är, stånde thet å thess wijtzordom
som affthrena giorde, om han haffer ther till
tryggia mana witne som ther när woro och
å sågho, orkar hann ey thäm witno, böte räns
booth och, och tå böte hin huaru om sigh som
förskriffuith staar, will han binda loff å han,
binde tå medh sex mana witno.

Wåghistom skogh haffue ingen 19.

Skatta bonde eller Landboo wälldh att
lejia eller loffua andro att trygga eller aff
föra, eller medh gildrom gåå, effter foglom
eller diurom, vthan alla jordhägande samtyckio
haffuo, och inge Landboga wåldh aff bole föra
eller sälia, Timber, Näffuer, wedh eller anatt
tolkit, vthan jordhägandens loff, som i Jorda
balkenom förbiudz, huar som thäär å moot
gör, böte Jordhägandeno äller skadann och å iij
mark till treskiptis, wari lagh samo om fiske
watte.

Landboa ey afföre. Cap: 24.

iij mark

Nu far Man i skoge annars med 20.

gilldrom, effter fuglom eller diurom
tå giffue skogäghandeno äller thet hann
finck ther medh semnio eller swornio Edhe, epter

2 ij

iij mark vij thz wärdt är, och till tree skifftis, eller wärie
tre mark till sigh medh sex Manna edhe, att han ther icke
medh gillro foor, eller någon skada giorde.

21. Biörn Wargh och Rääff må hwar

Mann alla städz åtte saaklöse dräpa och Konungs Landzfougde skall skallo fougde wara i hwario skalla lagde, så wijdt som hans fögderij räcker, och råde hann ther foor medh vij manno, huru stoort hwart skallalagde skall wara, och haffue hann Tridungh aff alla skalla saakorom, Nu kann hann ej siälffuer när wara, tå sätie ther till å sina wägna i hwart skallalagde, een Mann till rätta skall, och een till wargha gårda skall, them han will och hono synes ther till bäst tillfallen wara, och alt skallalagde skall hono lydugt wara, till skallarätt allaim. Hwilken feralskoma
Warga nätt fyra famna. bonde eller Landbo ej haffuer fyra famna långt warganätt, enär nogo skallafougde hono
iij öra. tillsäger, haffuer hann ej, böte iij öra, och haffue Månada dagh till att reeda sigh ferdugt nät haffuer han icke än twå Månader är wijst, och framlidin, böte thå som för, iij öra, och så
iij öra. åt hwart Månade moot, emädan han ej nätt haffuer, Warga nätt skall wäll stark wara att thz ej brister eller löses wijdt att een Mann kaffuer vpp åth vij, eller böte för thz iij öra, Hwilken Mann budh faar, och kommer ej timeliga

till skall för än tijo Nåät äro vthstirkade, böte iij iij öra
öra, Haffuer han ej näätt medh sigh, tå böte iij öra iij öra
för näätit, Nu går han ej troliga, eller står ther
han skipader warder, eller gör skydne i skall,
böthe iij öra, Huilkom något wäns af allom thesso måto iij öra
tå wäril sigh medh sex Manna Edh aff skallalagheno
eller böthe som sagt är. Nu warder man saker för
skallabrutt, tå haffui Skallfougde eller hans Embetz-
man aff hono saakören medh tuggia Manna witno
och tridie wari then som skallalaghens må deela
vpbäär aff saakörenn. Gör han ej thera nöijio
inna fiortan dagha, eller ock han så straffader är
tå söktis vth aff hono å näste laghtingh, huart brått
om sigh, Skallafougdeno och skallalagheno, och
medh iij mark till tilskiptis, för huartt sinn han iij määr
laghtingader warder. Alla skola näät och skal-
la bundh vpphålla, så knape som bönder,
Landboo och gästinge, alla the koo och boo haffua
och sinn Vtlänsligha diskt och drunk, vtan the la-
gha förfall haffua, och wittna så twe Männ
för skallafougdeno, Preste klockara och Enslika
Quinnor the ware frij för näätom och skalbundh,

Alla skola Warga gårda Vppehol- 22
la effter Jorda tali ortugs landh, öris
Landh markland och attungs landh,
och ej effter matali, och æ så offtha som skällis
till warga gårda, tå skole gärdt alla wellför-

dige

Duge wara, än någer thera tå ofärdiger är, och
wittna så sex män aff thäm som tå skält haffua
tå böte hän iij öra som gården ägher, och kräff
ith booth och som förr är sagt, Nu ligger ödis jordh
i Skallalaghe, thå holle them Warga gårdh up-
pe som ängena slåår, från the dagheno ham
haffuer ängena slagit, thz åårth om kringh, och
Torpara byggia och Uppeholda Warga går-
da medh sino boolkijom. Warga stuffuo skall
byggias och Uppehollas vthaff Skallalägis
saaböra, och thz öffuerlöp skiffuis lijka iämpt medh
Skallalägenne, och skall huar fierdungh aff hä-
radt Warga gårda alltijdh fierdunghe holla.
Huilcken fiärdungh alltingz fäller böte vj mär
Koninge, häradhe och Skallfougda till treskiptis
Huillcken bundh fåår att ställa till Warga gårda, och
ey strax föller, böte iij öra och kräffie ith saak
öra som förr är sagdt.

ther Warga gård fåår holla gamble lagen Warge skall.

Gambla lagh holler till fiärda Walla, och ey fölller, böte öre.

iij öra.

Ok i 30 Cap. i Tingz.

23.

Engen Man må rå till sina iägha, Vta

Koninger tå hans, hoff haffuer till sina nytho, och ey
sellift, huar som thz gör böte xl marck, och ligge
thz till skiffznämpdene, tage thr Konungh xx mär
Konungh och staff, Tijo thäm som åkärer, och tijo häredit. Ho-
gas han å färska gierningh, böte samaledis, Enge
må och rää i Warga nälliom tagha, Vta, såå
hände i Warga skall, wijdh saak öre för som sagdt är.
Nu gör man gilldro för Biorn, Wargh eller Rääff,
ehuad gillder thz hälft är, och kommer thr Rää i,

xl mär.

Gambla lagh holler Konungh, häradt xx. och åkärart x.

Gilldre göra.

thä

thå må han gildro ägher henne äth saaklöso nöta, Så och samaledh huem henne finner ther Wargha henne fält haffua. Ingen må Elga spiuth läggia så wijdt Som Swerigis Rijke är, Than han böte ix mark till treskiptis, fånger Mann eller Kona aff them bana böte xl marck than som the lagde, till treskiptis, Vtan tesso landh äro vndantage, Daall i Westergöth landh. Wermelandh, Dala i Westmanna landh, Gestringe landh, Helsinge landh, och Findlandh Doch icke i then Tiimo som här förbindas wtt är ifrån Fastogångh och till Olofmesso, i thesse Tiimo må inge epter Elgom fara, Nu gånga män epter Elgo eller Diur, reesa the Diuur, och fåå fiäth och fara epter låtha the fiäth löst, tå må ingen annar fiäth gånga, för än the näther äro wiste, Nu gånger man å fiäth och fäller Diuur, ~~som rette~~. Nu haffua the släpt fiäthit som först resto, och gånge wth tre näther, kom ma the andre och fälle Diuur, tå ägha the Diuur so fält haffua, och the gånge ifrån som ey wille fiäth fölia, eller giäta. Nu warder man före skall stadder, och skiuther Diuur, tå äger han skott boogh och halffiärann knäck eller giurk. Nu fara män epter Diuur, och följer medh annars mans hundar tå ägher hunder halffiärann Mandz lott.

ix mär

xl mark

Elgh reesa.

thor e omn ca put.

eller framledn

kommo the till

Diuur haffua

rest, thå ägha

Diuur som

skott bogh.

Ingen må i annars Mans skoge 24.

gånga, eller siälff sinn, epter Ekorno Lekattom, Mårdom, för alla hälghona dagh gånger hann förr och warder baar å tagin aff Egarano, eller aff någrano, tager alt saman

Mann

iij öra Mann och gildro böte iij öra, Thém tage måls
ägandenn. Dräp och hann epter Medfasto,
böte samaledh, Nu will hann icke booth ey bötha
iij öra fare thå till Tingz, och söke both iij öra, och iij mark
iij mark till reffsions, är han ey baar å tagin, wäria sigh
medh sex Manna eede, eller böte som sagdt är.

25. **Gör Man Werka i fiskewatne a**
narss Mans, haffuer förgiortt arffuode sino,
iij mk. och medh iij marka saak, Lägger Man niär
da i annars wärka, eller Sänker i annars
watte, eller Nääth lägger, eller faar medh liustro
vtham fiskoleek, eller huaria ~~andra~~ handa
iij öra. fiskningh thz är, böte iij öra. faar Man i fiske
watte annars mans medh fisketolom inna fiskeleekens,
iij mk. böte iij mark, ehuariahanda fiskningh thz helst är.
Dragha Nooth i fiske watte annars. Drager ma Nooth i fiskewattne annars, huad
thz är i fiskeleek eller vtham, tage aff hono Klädh
Nääth, eller anor tingh thän fiske watte ägher till wet,
iij mark dermåle, och hann böte iij marck som oloffuandes
‡ i annars fiske wattn, foor,‡ Orkar hann loff eller leegho wari saaklös,
haffuer ey wälldh att binda loff å thän sama man fora
een tijdh, Wÿll thän at hann ey tagin war å
hans wattne som epter käärer, thå fylle käran
den Edh medh sex Manno, och sedan böte hann
iij mark för råna booth. iij marck, Dela thz säger annar thz afftäckt råna
wara aff sigh, eller stulna, thå haffuer thän witz
ordh som afftäcket giordt, Weste thz medh tuem
Manno, huad thz war rätteligha tagitt eller ey,
Orkar han ey thän Witno wari tå Saaklöss

Then

thån afftekt, war aff giordt; och them böthe oransbooth
Som olagliga aff hono togh, thz är iij marck.
För alla the saaker Mann warder ey baar å tagin
eller med witno ullbundin, haffue thann wit-
ordh saakenn giffs, att wäria sigh medh Laghom
epter ty ~~wålldån~~ saaken är ull. Nu deela — Dela tue om
tue om fiske watte, tå säger annar mera ägha — fiske watte.
i fiske wattno, och minne fåå aff fiskiom, tå säger
thån som skifft will åläggia. Nu will Jagh lutt
min weya aff Wassom och werkom, tå giffuis
thann witzordh som skiffta will, han skall bedas
skifft för granno och Sochnamanom sino, Så och
å Tinge, Söön han hono rätta skifft, och fåår
sedan lutt hans oskifftann, böte iij marck, fåår — iij mar
han och sedann skifft är oloffuandes, böte huart
effter sine åwerkann som förr är sagt. Nu lig-
gia Sundh eller ströma innan eller vthan byia boolstadh
thå ägha the alla wärka byggia som Jordhäghanda ära, — Om som för
om the wilia och byggia huar epter ty som han — [illegible]
äghor i Byiamåle, och i Tompt. Huar som spil- — Spilles wäät
ler wärh aff androm, böte iij marck. Byggir — för androm.
hann så Sunder att soon är ingom nyttogh,
böte tå åter skadann, och å xl marck. Spiller — xl M:
Mann Nättiom eller miärdom, eller huaria han-
da fiskewälom thz hälft är, böte iij mär och åter skada iij mar

Alla byia ägha medh råå och rör 26

wara omlagda, ligger Råå och Röör
Byiamällom, wari thett warinh haffwer,
är ey Råå eller Röör till, äre thå gambla Står.

och forne Byiamällom, thå giffz thäm Wijtzordh
Ligger å byiamello, tå må och ther bolstada ställ
wara, om bij är råå eller röör till, Nu ligge twe
byia sijdolångz wijdh Siöö, eller Sundh, ägge
halffwann siöö hwar bij, warj sama Lagh om sund
och bek, om ther går skildnader i, ligger holme
mit i Siöö, ägha halffna hwarthera, ligger andro
Lande närmer, äge thän holme watte äger, ligger
flotholme i Sunde, haffwe thäm flotzholme som
gitter wijdh sit Lande fäst. Ligger bij wijdh Siö
enda, äge så myklit i Siöö som hans boolstadh
tillsäger, Nu deela männ om Råmärke, säger
annar ~~[illegible]~~, thå skall Tyijnn tillnämpnas, råde
halffwa Tyijn hwarthera, Ware the Råmärke
gilld som byamän gillda, hwådhe äre rätt eller
krokott. Nu deela twe byia om Råmärke ägha
hwarijom wålldh wnder anna gånga, eij å Tompta
rå, och eij å farwägs rå, withan lenkt effther an-
drom råäm. Deela saman om ägho dela
bygder bij, och öder bij, haffwer bygder bij
råån och märke, Röör och gärdh om sigh. Thå
giffz honom Wijtzordh, är eij råå och röör till,
thå ligge till thäm bij the förra Lagh, Deela sam-
ma bygda byia twe, om boolstada ställ, Thå
skola the dagh förläggia, och ägande byijn haffwa
Sämber thäm å, äs är wäll, Sämber them eij, Thå
skolo the till Tingz fara, kära andra och Swarandes

och

ägha krokt råå
och annor rätt
råå

och Tolff Männ å sijn nämpna halffuo nämpd huarthera, The tolff skola leta, och huilken thera sanast haffr, Sedann the haffua thz leedt, och leth leeth thå skola the å Heredztings witna, huad thz är sant om thz måål, Huilken thera inte will ath thij letha haffuit wållthans wädia vnder nästa Landztingh moot Heredzsijn, Wädie bonde iij m iij märk ~~Och häradzhöffdinge~~ och Häradz Sijn ~~[illegible]~~ vij märk vij märk. Nu är Landzsijn å komen, thå skall thz gillt wara som hoon gör, och ther må inge wädia mooth, Wari gillt thz vij affsijna män goor eller flere, Alla boolstada sijner skola haffuas mello Walburgmesso, och all helgona dagh, Alla the sedann haffuas wari ogilda, möthes twe bÿia i åkrom, eller Engiom, eller androm ägodelom, Nu möthes bÿia twe i åkrom och Engio fä Wilia the sigh medh gärdom åtskilia, Ligger annar för meera, och annar för minna, gärde thän meer som främbra ligger, och thänn minder för minder ligger, Nu möther fiordhualder åkrom eller engiom annar bÿsens, hollde thå thänn gärdenn vppe som åkra eller Engia ägher, och thän wari saaklöss, som fiordwaller ägher. Möther skogher åkrom eller Engio annars bÿ wari lagh samo, Möthes fiordwalla twe, huar aff sinom bÿ, tå ath annor See minder än annar, Thå måå klööff medh klööff gånga, och huarthera för androm indtagha, Thän boolstadher annar will om sigh gärda. Nu möthas bÿia twe, haffr annar fiordwaller och annar gi, Tå löse hann för sijna hiord som hann åsamber, hann inga Bilsffůlr haffwer, Nů gärder boolstader vppå annan boolstader eller och Mann å Man, annan, och wittnar så fijrund hán ikke både Námpna, tage tå vp

iij mark. gård hann bijgdt haffuer, och böte iij mark till treslipis.

37 Compta Råå och farwägz Råå skola wara lagda med v stena.

RÖÖR är thet som fem ste-

na äro, fijra vtham och een inna, fijra eller till stena måga ey Råå heta, Ey må flere stenar Röör eller Råå heta. Thi huarit Compta Råå skola fem stenar liggia, i far-wägs Råå samaledh, och Vorfieltz Råå som aff ålder warit haffuer med Röör, eller Sånd och wård, i Åkerskiptom, och Tegeskiptom, Ther må twå stena Råå kallas eller staaki, och stena och beenn. Med Eno stene giffz inter wittzord.

boolstada skääll i åå och Sůndh. Nů kann ey råå eller Röör tillwara, eller gårder wari thå boolstada skääll i midiom ååm, eller i midiom Sundom. Huar som vtham laghadoma ryffuer råå och bomkaster, warder hann med

xl mr. wittno tillwůnnin, och häredz nämpd, böte xl mr till treslipis, Ryffuer hann och indskiuter å annars boolstad, warder hann tillwůnnin som sagt är, böte xl mark, och hete Tiuffuer, och wari al-

xl mark. hete Tiuffr. drigh Tingbäri eller wittnisbäri. Wijlis thz söno och är ey baar och åtagin, wärie sigh med ey mana Edhe, rådhe halffua Námpd huar thera, eller böte och hete som sagt är.

2 Nůu

NB In ostrogothia apud subditos meos

Balckenn.

Nu må inge boolſtada Rää optagha eller nidſättia, vthan allom Jordägandeno wari lagligha tillſagt och Domer tillgiffnin, Läggis Tompta eller farwägs Rää nider, ther ſkola alla Jordägarda i Samma bÿ lagligha wara tillſagda och tillkallada, eÿ törffua the ther till Doma å inge tagha, vthan the ſiälffua wällia.

Ligger lööth bÿamällom äro 28.
Röör eller tiäldra till, wari thet waxit haffuer, är eÿ tiäldra till, haffui halffua lööt huar bÿ, Ligger Döödwida ſkogh bÿiä mello wari lagh ſamo, Ligger wärnballa ther ſkoger bÿiamillo, äro Röör eller tiäldra till wari thz waxit haffr, är eÿ röör eller tiäldra till, tå äger hann ſkip~~till~~ ſäris och ortungha.

Ab. de Tårps.

Delas tw herrede wider om al- 29.
menningia, och ſäger huart härride ſigh ägha, tå ſkall ſÿn å näſta härrade tillnämpnas, och eÿ aff thäm ſom widerdelas, huilketh härrade eÿ nöijer åt vij Sÿnamän göra, haffui wälld att wärdia vnder lands ſÿnana, Säli härrade wÿdh iij marck, och Sÿnamen wid iij marck till reffſingh ſom förr är ſagt, Och ſkiptte lands ſÿnamen thera millo, ſom alla andra Jordadela, och wari thz ſtadugt hoon gör ſom förr är ſagt. Nu må inge annars almennings fara eller fiſkia i ſkogom eller wattno, vtan han ſäli wÿdh laghſa

wardh eÿ maar.

böter

böther, eller wäthe loff och leghe för sigh, ligger
Almeninger widder och obrogader, Tå skall
alt härradt rÿdia och broga, eller böthe lagha
böther, huartt epter sino ägha lutt, Inge må bÿg-
gia å härridz almenningiom, vthan loff härridz
och härridz höffdinga, huår som bÿgger å här-
ridz Almenningio, tå wärde hann brogtho, så
wÿdt hans Indwadi är, wari thz indwadi som
Man haffuer medh gärdom gripit, och giffui
härradt Landz skÿld aff, som thäm åsämber,
Samaledes wari om Landz Almenningia som
om härridz, och tagi tå loff aff lande och
Laghmann. Alla vthskulder aff härridz or
Landz Almenningio skolo vthgiffuas inna ~~Sanct~~
Thomesmessom huartt åår, huar som ej så gör,
böte peningh å peningh, och härridz höffdinge
medh sex Manno sökie thz wth som anatt affrath
och saakböter, Saakören tagi halffua Landz
eller härradt, och halffuan Laghma eller här-
ridz höffdinga för mödo sina, affradt skiffties
Cap. 4. som i Tingmålom skils, Sitter han qwarr
j annatt åår, böte och sökes wth samoledz, Sitter
han quärr tridie åår, haffue tå förgiort bÿg-
ningh och arffuode sino, och haffue Laghma
eller härridz höffdinge wälld thz samo Jordh
bÿggia, naar han will, och tå medh Landzma
nna minne och härridz, haffue och inge wälld
thäm som å Almenningh boor hono affwräkia
emedan han rätt gör, och ej hans arffua om

ther

the rätt göra, och ey hans epterkomande arffwa, arffua epter arffua emädan the rätt göra, ey må och the skyll mera ödas å thäm skulsta än hoon war medh thäm förstadh. Merck huad i tätta Capitlett feles, thz see och i thett 24. i gamble östgöthe lagenn, och är synnerlige merkiade, och finns icke här i thz ~~ithett~~ 31 Capitlett.

merck denna lilla cautela.

Almennings slättodager är neste 30.

Sijnn dagh efther Sancti Petri dagh huar som förr slaår å Almennigio, käres någor å hanum aff ägandeno, böte iij märc och höödh medh. iij märc

c Anotandum N.

Nu om then som å Almennigo 31.

Landz eller härrinz boo, kan fallig domber hända, så att han förmå ey landz skyll oppe holla, eller lägger thz alzingz öde, för rätta och merkeligha nödh skull, förmå han än å andro åårs ömsto rätta sigh, och thz booll uppeholla, och afftradt uppfylla thz åter städer haffue ingen wålld aff bood hono afftwräkka, förmå han ey tå skall Lagsmandh eller härrinz höffdinge androm Manne thz booll skipa, som förr är sagt. Thå skall härrinz höffdinge sex Männ å Tinge medh sigh ut nämpna, the skola maisa bygningh och åwerlamn samo, fylle först härrade uppgälldh sin thz åter stood aff bygningh thera, än ey äro peninga andra till, är the bygningh bättre ty fylle herrede hono, thz som bättre är, efther niäghmana ordom, haffue inge wålld Landz

Dal

Almenninga eller häradz in till sigh köpa eller
skipta, wtham så at ther giffwis landz eller
häradz giffter aff och affrad, såsom ther war
vptagit medh. Nw må inge skoogh rÿdia
vppå landz och häradz almenningo, hoo som
iij mark. thz gör, haffwe förgiort iij mark och affrode sino.

32. Nw må ingen byia hiordwall
eller något thz oskifft är, hwad thet
är tompt gårdh eller ena, vndtaga till
åker eller ängh, eller humbla gårdh, eller till
några sina nÿtth, för än ther är lagha skifft å
komen, hwar thz gör, haffwe förgiort affrode
iij mark sino, och medh iij marck. Nw kunno Män rÿdh
skoogh ägha och hanum rÿdia wilia, tå må
hwärtera han rÿdia som will aff them åth oskiffto saak
löst, och haffwe thz till sådt thr å, och lägge
sedan thz åter till bÿia skoge, haffwer han thz
sedan länger till åker eller ängh, eller till andra
sina nÿtto haffwe förgiort affrode sit, och
iij mark medh iij marck. Nu sagher een at annar rÿdher
aff mÿkit och bedis till skifftis, tå giffwis hono
wålld och wÿtzordh till skifftis deela.

33. Nu kan Mölnastader bolstada
mellan liggia, haffwe halffwan Mölna
stadh hwar boolstader så longe som hans
bÿia landz ligger or ärder, Nu liggier Mölnastadh innan
bÿ och boolstadh, tå tage hwar sin lott ther aff
som han i tompto äger, åkrom eller ängiom

gambla Lagh holler. Nu liggr Bÿiastadh innan p. inte mer än ther ena stadh.

inge

Ingen må och Mölnostadh androm till skada byggia,
ey offuan så att watt täppis så att thz gånger
och skadar vppå åkrom eller ängiom, och ey så
nedan före att thz Vthflöer före them som offua liggia,
Nu faa the deela, sigr annor så bygdt wara, att
Spilt är åker, eller äng eller Quarnd före hono
tå skall thz till ågande Synum haffua, Rådhe
huarthera haffua Synin, Sämber tham ey,
Tå skulo the till Tingz fara, Häradz höffdinge
näpne tham vij Män som the bådhe skiya ia
wijdher, the skola vth koma, och thz bygningh skoda
och sedan å neste Tingzdag till Tingz fara, och
Segia huad thz är sant om, Huilken thera ey
will att ey lyta, tå haffui wålld att wädia
som sagt är, för än Häradz Synin snörit haffr,
Vnder Landz Synina, hon skall tham emillom thz skilia,
Wedias ey som sagt är, Wari gilt thz som Häradz
Synin gör, Nu haffua Synamän snörit, att han
haffuer olagliga bygdt, tå är hann saak åth
iij mark, och åter allann skadan tå äger Häradz
höffdinge bygningh hans vpdöma, och hono
halff Månada dagh förläggia sielffuo vprijff-
ua, Nu will hann ey vpkasta inna förnämp-
dan dagh, tå skall Häradz höffdinge Nämpna
medh sigh vij Män, the skola vth koma, och thet
sama bygningh vpkasta, och medh samamannz vi mar
sex mark aff hono vt märsha iij mar till tre iij mar.
Siffuis före olagha bygningh, och iij mark för
Häradz höffdinga Dombrutt. Nu sämber ham

före

fört och wär, gör han någro skada, them som uth kommer, hwad thz är fäär eller dräåp, wari thz alt tuggilt som han gör, och ogilt alt thz han fäär. Sama lagh wari om dama werka, och fiskegårda, om the olaghlige byggde äro. Nu än flere forsa äro saman och wilia alla byggia tå må eij en så byggia, att annars spillis, tå äger thäm wålld att byggia som skadalöst giter byggt androm.

34. Nu än ny åwerckan stadhar nest gamble åwerkam, tå äga gambla åwerkam wijtzord, och Nyia åwerka wpryffua. Nu äru båda byggda öffre och Nidre, och ligga båda i lagha byght, hwad the äre tuå eller flere, hollde eij öffre walle för the nidre, och the nidre stämpne eij wppå the öffro, drage sielffuer wpp styggbord synno, eller böte sex öra, än hann giter, hono ther vllwunnit ~~om han giter~~, med byggia mana wittno å Tingh, och sielff sigh widie, warder hann eij ther vllwunnit som nu sagt är, wari saaklöss, böte tå öffra 6 öra, som han warder laghligha tillwunnin, epter thy som förr är sagt. Nu äga flere nt samma Quärnastadh, will en byggia och icke alla, haffue thå then wijtzord som byggia will, Thå skall äganderna med tuem bolfastom Mannom till skijas, och bedia thäm byggia med sigh. byggia the icke med hono inna widie Tingzdagh, tå skall

vj öra.

Quärna stadh.

2 han

Balkenn

han å tridie Tinge herridz hoffdinga dom till taga
aff byggia och sedann må han åth saaklöso byggia, Nu stämpna the
sedann bönder som ey willia byggia, Tham som byggt
haffuer, och seyia att han byggde therass medh
wåldzwerckom, tå haffuir ham witzordh wetha
medh sex mannom, att han byggde medh herridzhoff-
dinga dome, å Tinge lagliga dömdom, och
sedann skall han haffua [illegible], så länge
han haffuer aff henne vpburit, så myckit som
hann haffuer å henne kostadt, wette thet medh sex mannom
som the både tillnämpna, när han haffuer fulld
nadt för byggningh sina, och wari samo lagh sam om
fiske gårdha, Nu må man ey watne eller fiske
ij aff samo förwenda, och för androm spilla,
vtan han häfi wydh iij mark, och fylle åter　　iij mark
skadann, effter mätzmanna ordom lagliga
å Tinge tillnämpdom, ligger sund byiamell
lom landa eller härradt, ledhsund äger wa-　　Konings Ledt.
ra xij alna bredt, almana ledh. Båtha ledh
sex alna bredt som ey är almana ledh, och e the
nästa diupe är, hwar som vtterstäpper, ryffue
vpp och böte iij mark, för olagliga byggningh,　　iij mark
Gräffuer och någor nyia skier der vr siögom
åam eller bäckiom, eller gräffuer diupet aff
thy ~~rinne~~ som the förr haffer warit, sigh till froma gagn eller
fördell, och androm till men eller skada, fylle
åter thet han gräffuit haffuer, och lägge i samo
läge som then förra legatt haffer, och böte ix mark　　ix mark
till tresskiptis, och åter allan skadann, will han ey

2 sielff

Sielffkåtterfÿlla warj lagh samma, som om adra
olaghliga bÿgningh som förescriffwin staar.
Effter tätta Capittel följer wdi gamla lagh
om broga, bÿgningh och wegs bant.

35. **Nu kan så illa åthbäras, ath**
Elder warder lööss i bÿ, thet sker antiga
medh wilia eller wådha aff wangömo
eller försumelse, thet första skils i högmålom.
Sitter bonde ensamber i bÿ, thæm som Jord
och huus äger, kommer elder löös aff honom
hans hustru eller barno, brinner bÿ vpp haffwe
sielffwer skadann, är thet landboe och haffwe sielff
huusenn, haffwe och sielffwer skadann, är han
Jordägandeno något skÿldoger, betale thet aff bad
ständ sine, och aff adro thÿ han äger så långt
thet räcker, Nu sitter han ensamber i bÿ, och äger
Eld aff för-
sumelse eller
wangömmo.
sielff hwarken huus eller Jord, brinner then bÿ
vpp aff försumelsom, eller aff wangömo hans,
som är, att han sätter liuus i wägg, drucken eller
odruckenn, far i säng, eller gåår bort från
eller hänger liin eller hampo å kognn eller fälla
tänder eldh i vgnn, eller å golff, och går bort
från, och annor sådan försumelse, ther ma liuus
och mätte bätter wäsa och göma vtan skada,
warder thän elder löös, och brinner bÿ vpp, tå
iij mark
bÿgge åter gårdh iämgodan, och å iij mark
om bÿ
brinder.
Jordägandans ensaak. Skeer thet aff rätto wådha
Jorda Balk:
25. c.
och ej aff wangömo, som är att elder gåår
genom

vt geno wingu i wäggena, eller komer vthaff gnisto som offna å taal falla; eller aff andro tokom wåda, som ma han ey före see eller wachta för ään skadan skeer, tå äger han binda och fylla wådha eedh, medh ey bolfastom Mannom å näste Sochnastämpno, och fylla sama Edh å nästa Tinge, och wari Sielffuer i förskdeno, Brinder upp ett huus, tuu eller thry, och ey flere, böte fierdungh aff huars thera wärdh, hond ägandeno till bygningh i sama stadh, brinner upp ~~all~~ allir gårder böte xiiij mark till wåda boot hiodh xiiij mark. ägandeno,

Nu bygger han i by med andro 36.

Nu som eldenn stapp, Brinder upp för androm ut huus, tuu eller thry, ~~eller~~ brinn upp een gårder, eller och by, eller skeer thz aff försumilsom, eller aff rätta wangömo, som för är sagt, gällde åter allan skadan, så langt has godz räcker, löst och fast, huarom epter thy skadan mätin ~~är, eller~~ warder, effter marka tali löst och fast. ⁞ Räcker ey ått fullom gälldom, böte så för enom som för androm effter tå ⁞ skeer thz och aff rätto wåda, fylle tha wåda Eedh, som förr sagt är, och wåda boot, för ett huus tuu eller thry, fierdungh aff wärde thera, Brinner aller gårder upp för grana eller nagrana, böte 7 mark, och fylle wåda eedh, så ~~och~~ för annan 7 mark. och tridie, äre flere gårda i by, böte xl mark xl mark för allan byn, och fylle wåda eedh som sagt är ⁞ för en Gåårdh ey warder the booth meera, tagi huar ther aff efter thy skadi hans mäthin warder, och böte så för enom Som för androm.

thenna är intet Capitell vtan staar alt i sama

Brinner folck inne aff Wangomo

xl mark Elde böte huarthera med xl marck brin-

iij mark der [ett] med wåda, böte tha huartera [med] iij marck

Brinder kyrkia aff wangomo elde, böte thæm

xl mark eldenn släppte xl mark till sama kyrkia. Vpp

xx mark bygningh, brinder hoff aff wåda, böte xx mark

till kyrkio bygningh. och fylle vpp wåde eed

som för är sagt, och wårda så huar thæm el-

de som ärnis hwsom, och aff ladhu vthsom,

ber som aff androm hwsom. Komer thenne

skadi aff lösa folke, eller legho hioon, går

saken vppå xl marck, eller mera, haffwi

thæm som skadann fick wålld om lijff thera,

än the ey botum orka, går saken mindra, gå

gi tha till arffunodis åår, huart före iij mark

så länge the lösenn före sigh faa, eller löse

giffuin warda. Wårde och så Prestir eller klockare

eldh sino, huad heller hann kan koma aff kyr-

kio eller gårdom thera, häraz nämpd äger

med eedh thera ransaka, och wetha huad heller tok

hin schada med wilia eller af wangomo eller wådha

och gielde huar sins lathom.

Wamble lagh vdi 28 Cap. Thessa wådha eedha schalla andra skall huar

ma med bondenn och boolfastom Mannå gaga

och ey med löskom Manno eller legodrengh

37. Bär Man eld i Quernahwss 2 gio.

annars Mans, huad thz är ~~heller~~ bonde 2 eller Mölnare, bränna the quärn eller mäld för räta wangömo skulld, thän elden ätte wärda bygge vpp hwsith medh allan redzskap iämgott och böte iij mark, iij öra quärnägandom och iij öra bonda som mäld ätte, och fylle wådaeedh medh sex mannom, falz han ath eedh, tå böte ater skadann effter thij han mäthin warder och medh ix mark till tresskiptis. Samo lagh ix mär warj om wäder quarn som om watn quarn

Nu hwad härade tolkin skada, som sker eller sända aff elde, som nu är sagdt: tå är hono häradz brandstwdh skylldogt, effter thij som skadan warder mäthin till, Häradz höffdinge skall hono sex Män af Tinge nämpna, the skola them till hans koma, och effther grana wittnom ber sama skada mätha, Mätha the hann till xx mark eller mera, tå äger han aff allo härade brandstwdh tagha, Mäta the hann till x mark eller mera, tagi brandstwd aff thäm halffdeelenо häradzins som skadi vinde eller skedde Vthi Mätha the hann till v markz tagi tå brandstwdh aff thäm fiärdunge, som han boor Vthi, Brandstwdh ägher wara halffwer ffpa bond, eller brandstwdh ortungh Swenska peninga, alle ägha brandstwdh tagha och giffua, the som boolfasta ue äro, Ele, rika och leerkune, och så thera hioon, ther äger inge frälse eller frij före wara.

Nu bär man eld i skogh och will 3.8. ai bränna skogh ryddio, kaall eller odro bränno, faar thän elden widare än haffua toriff

2 tå

tå skall han att granno kalla, giter han hulpit
wari saaklöss, giter han ey, tå skall han föria
brinnande brande, och rykande röök, och binda
wåda edh före sigh, giter hann wåda edh gån
git medh sex Mannom, tå böthe wåda boot för
iij mar byiaskogh än som Dödhwyda är iij mark,
Så för annan och tridie wari sakfaal bränna
na, giter han ey edhin gångitt, wari tå boot
ix marker för een Skoogh, or så för annan och tridie
är han ey baar å tagin, wärie sigh medh xij
Manna edhe, Brännir Man bärande skoogh ing
wåda, kann bränna book eller Ek, böthe för
iij öra Ek, ena eller book, iij öra så för andra och tridia, och
fylle wåda edh medh tolff Mannom, Brännir ha
ix öra fiärde, böte ix öra, och fylle wåda edh medh vj
vj mäno Mannom, Brännir han x eller flere, böthe vj mark, och
vj mar fylle wådha edh medh xij Mannom, Giter ha
ey wåda edh gångitt, tå böte före eek ena vj öra,
Så före adra or tridia, Brännir han fiärde böthe iij mr,
Brännir han x böte x mark till treskiptis, Brännir
ha xx eller flere, böte xx mark, ey warder thet
booth mera, Wyns man forbiyrda Ekter, eller
och hann dyll och är ey tagin wider, eller ing
Wittno, lagliga tillbuden, dyli medh xij Manna edhe
och wari saaklöss.

39 Nu kan Man by hitta å bolsta

di sino, eller å skogh thaim som hann
Om by finnes. äger lut i, wari hans som hitte, hitter
ha å Bolstadi annars Mans hindgärdi tå haffwi
för

2

foretark och finda lut inge. Hugger han olofgändes i skoge annars Mans, äghe ther leidingh, och bijamän tullnet i alle, Byija thet haffwa hit bijstork enn, haffue tha finda lut som först hiöt. Nu Swärma bij och flyggia i skog annars Mandz, följer thän effter som bij äger till stock och hooll, och marcker så samma trää och hugger för bijamanno, haffui inge wålld hono terr förtaga, komber annar effter och kännis wijdh samma bij, äge thän som förra hiöt, flyij gar bijswärm ber i allden Trää, tå skall han fortas och ey trää spillas. Hugger man trää nid eller spiller, böthe vj öra, flyger han i Dödwijda trää, hugge nid och tage bij sijnn saaklöst. vj öra.

Nu kunna skoghägande hono skulld giffua skijia thän Swärm ey hans wara, tå witti thz medh twem Manno, att han blåster och bebader war i hans bijgårde, och han följde till holt och till hålls, orkar hann thän Veth tage bij sijnn saaklöst, brijster hann ått eghe, Låthe wel bijnn och å vj öra. Dräp bij, annars bijstock, böte ij öra för enn thän som bij ätte som dräpo, eller dylij medh tryggia Manna ede. Dräpa the annan böte ~~tva~~ halffua ij marr eller dylij medh triggia Mana ede böte ey wtt mera tå att flere dräpas. Hånger man medh blånd eller bijkarj i annars skoge, warde tagin wijder böte iij marcr, och han han gånge aff gårde wtt som skoogh äger, och äre å Måäll och maath

vj öra
ij öra

Dräpa the ij eller flere, böte vj öra eller dylij medh triggia mana ede

iij marr

medh hono, hwar ſom ſaiter ſkrūff i ſkogh ſino eller annars Mans böthe iij mark, Swidäll Mann byſtock, warder fången medh, tå må han bindas och till Tingz föras medh Trūff nacke, och thr witna lätha, Och ſedan han gia och ogildan Döma. by Trūff

40. Affgärda by. Nu kan ny by byggias aff gamblom, th hetter affgärda by, han äger medh adelby aff byys Almennings Timber aff Oddhwedhi, och by aff älldan wedhi, går Vafångs och elda brondh, Näſſa flätt och fäägångs, Torff ſkiurdh och leer täckt, och Rämärka flätt, gånge thr hans Quijn, ſom hans fää gäär, ſå många ſom han föder wedh ſijnu loo, han må inge å ſkog loff göra, hwarken medh lään eller leggo, och inga affſalur af ſkogh göra, vtan ſijtt ät by medh Gärde är gjort. Will adelby intagur göra tå ſkola the hono gam läggia x alna ill almenningz, the ſkola gärda wårda ſom in wilia tagha, by måga the ſå byggia, anz thes ſo no inne täppa.

andra holla Rämerka ſlott.

41. Nu kan then by öde liggia ſom flere äro ägande tihl, will thå een byggia och åwerka ſin deell, och huiat andre wilia by byggia eller täppa medh hono Nämpne tå häradzhöffdinge hono ſom byggia will ſy män af Tinge, the ſkola vtt fara och epter bäſta ſkälom thera, läggia hono een

hoop aff boolstadeno bade i Åker och Ängh, så foran som the pröffua kunno, att ägho Deell hans är i tham boolstadeno, thän hoops må han saaklööst och ohindrader intaga, täppa och åwerka, sigh till gagn, och sånader hans gångt ohindrader ehuar han kan å sama boolstadi, wtham att någor will sijn Deell täppa och laggha wärn om holla, Nu haffe han sin hoop wpgiortt och affrödt i Åker och Ängh, och hins wilia thå infara, och byggia huar sin ägha lutt, göri thå wpp och skääli lijke kmoch hono, och när the haffua huar effther ägho sina giortt sijn Deell lijka godan widh hans Deell, om så wittnar häradhznämpnd tå må huar taggha sin Lutt medh laggho, i åker och Ängh, och allom wthagom, och skipta å hiom och Teegom epter Tompto som lagh skijia, Bagtr någor eller åwerckar hins lutt som först wpgiorde annorledes än sagt är, böthe ix mark ix mark till talskiptis, och åther allan skadan Effther miätzmanna ordom.

andra holla och gårdom.

Molckar kona får eller geeth 47

annars Mans wärder tagin wijder böthe iij öra, är hon ej tagin wijdh warj iij öra. saaklööss. Molckar hoon koo annars, warder hoo tagin ther medh, böthe iij marck, är ej wittne till iij mark. Wäije thå medh sex Manna Ede.

Lägger Man märke å annars 443

Mans tingh, quickt eller Dödt, och will

2 sigh

Lagger märke 10 sigh så thr medh annars Mans tingh illägna,
eller annars Mans märke att förwilla, thz med. warder
han baar, och å tagin, eller lades till hans medh
fullom skälom, stånde Tiuffs rätt före,
Effter thy thz är wärdt till. Nu wijnis thet
x mar hono, och hin dyll före, är thz wärdt x mar
eller mer eller mera, dyli medh xij Mana Edhe, eller
xl mar böthe xl marck, är thz iij mar wärdt, dyli
xij mar medh ix manno, eller böthe xij mar, är thz
iij mar öris wärdt, böthe iij mar, eller dyli medh 6
vj öra. Manno, är thz halff öris wärdt, eller minne böthe 6 öra
eller dyli medh trem Manno, deela twe om
tingh ett, som bäggis thera märke uppåstår,
huadh the haffua både ett bools märke, eller
huart sitt, haffue han witzordh i hands haffr
sigh till att wäria, utan åkärandom mz fullo
skäälom bewijsa kunni, att thz hans är, och att
märke är lagt å marcke.

Dräper Man fää Mans Wilia
44 des huaria handa fää thz halft är, som
Se till förna i sama balk, thz x cap: är bättre än twå öra, gällde åter mz fullom gälldom
eller tuiggia Mana niäzordh, utnämpne sin
iij marck. huarra, och medh iij marcko, Så för annatt
och tridie, ära ey wittne till, dyli medh sex
Mana Edhe. Dräp ha flere medh wilia sino,
Hiordahugg thz heter hiordahugg, gälle åter medh fullo
xl mar. gälldom skadan, och å xl mar, om han war
der lagliga tillwunne, medh sex Mannom

warder

Balkenn

Warder han ey lagliga tillwunne, Wäri medh
xij Manno, Dräp tha fåå thz som är minne
wärdt än tuå öra, böte ogilt före, efter ij öra
miäzmana ordom, som förr är sagt, Thuar Tuågilt
som tolkin saak wijns Manne, och är ey lag-
liga tillwonne medh Thyna wittno, Wäri
efter thz som saaken är till, som förr är sagt.

Kastar Man eller skiuter åth 45.

fåå Mans, kann wärre tagha än han
wille, kumber thet dödt aff, gällde åter quickt för
dödt, och swärie att thz war alldrigh hans wilia
medh tree Manna edhe, bider Mann annan fåå
sina hiälpa, häste blodskata, eller andro fåå sino hete kastra.
kann wärre tillkoma änn skulle, eller han wille
som hand åbaar, thå wärie sigh medh eens sins Edhe,
att thz war aldrigh medh hans wilia, att thätt Dräp ma eller skill
skada fick, eller böte fiärdungh aff fullo booth, hund mans böte
Nu sargar Man eller slår fåå Mans, kumber 6 öra, om thz sama
thz ey dödt aff, är thz häster eller Oxe, eller hors se i såramåla balken
är ey wärkmada förre, tage thän som högg medh wilia i. ÿ nesta
fåå thz sååra och läki, och fåå hono först och capitler.
fört fåå åther till bysslo sina, warder hitt åhitt z är ohitt
tage bondan sitt egitt åther, warder thet hiitt aff, hono
haffue thän som högg och få bondans skiött
före, effther miäzmana ordom, huar som ey
så will åthergälla som nu är sagt, och kärar thill hans å Tinge
thå skall häradzhöffdinge Mätzme hem till
hans nämpna, ach mätha wtt fullt gäl fullo och
medh iij mäår, Kastar Mann åth häst, hors iij mäår

2 Oxe

oxa, eller koo, slår vth ögat, hugger aff horn
eller rompa medh wåda, böthe öra för hwart
thera, och fylle wåda eedh medh trem Mannom,
fällz hon åth, thå böthe halff gällde före, Stinger
~~tha~~ vth båda ögon, gällde åter fullom gälldom,
iij mark och medh iij mark, om tua witne äro till,
äro ey witne till, dyli medh sex manna eedhe
j mark. Slår man koo att hoon gitter ey molkat böte j m.

46. Dräper fää annars Mans fää
hæst eller horss, eller fää ~~itte mwthe~~
thett ey ätha må, warder medh witno lagliga tilbun-
nen, gällde åter halff gällde ~~fää~~ effter nämpdz
manna ordom, Dräper hu oxa eller koo eller
annat fää som ätha må, böthe fierdungh aff
fullo gällde, och than haffue thz döda som förr
åtte, Nu kännes thz till mans, och äro ey åsyna
witne till, dyli medh eedhe, effter ey fää war
Drepis till. Nu än fää Sargar fää, thz är gilt
warder wärkuade fää sargatt aff andro fää,
Så att bonde gitter thz ey nyttia Vnder Wol
eller Sela, thå skall than som fää åtte thett
skada giorde Sela fylningh hono fää, epther
tuggie manna nämpdz ordom, Nämpne sin hwar
iij öra. tera, eller böthe ij öra. som nu är sagt.

47. Nu haffwer Man hund then som
fää bijther, eller annatt quickt i bosklap
annars, bijter han något till dödz, tage
than som hund äger thz döda, och gällde åter
quickt iämpngott, linser thz ey dödh, gialle

fiord

fiērdungh aff vij som thz är wärdt, bijter han an
natt sin, gällde åther skadan, och böte 6 öra 6 öra
eller förgöre hunde thäm han äger, göör
han skada tridie sin, gällde tå åter skadan
och å iij matt ill rettskipns, och e så offtha
han sedan skada gör, wari åther gälld or boot
samoledh. Nu dräp Mann eller stiäll hund Dräp ma hund eller stiell.
anars böte sex öra, Ehan han der fää hunder, 6 öra
gårdhunder, eller wedhehunder är, böte tå 12 öra.
xij öra, Mann bijter hann fää som förr är sagt
wari thå booth halffue mindre.

Boo bönder i bÿ samman, thå leggia 48.

the wederlagu, ~~fäm~~ om hiordholl sin,
thr agher huar andro rätt göra, nu faller
ein hiordholl thera, wärie sigh medh treggia
mana ~~Ede~~ eller böte ij öra, or thäm tagi hiord
holz männ, sielffue, Nu kann han borttappa
oxa eller koo, eller huaria handa fää j hälft år, och
kan ey åther fåå, gällde åther fullom gällom,
huartt epter vij thått wärdt är, eller nuggia
miätz mana eedom. Nu tagha diuur fää frå Om fää hijr
hiordhåls mann, är hen sielffuer när och får aff de.
letter aff, wari saaklöss, får han ey aff letter aff.
gällde åter fullo gällom, kalffuär koo i mark Kalffuär koo &
whe, och kalffuer borttappas, böte örtugh, tap örtugh ⌊ mark.
par bort kijd, eller lamb, böte iiij penninga. iiij pnīga
Nu kann fää bondans koma i handavärk anars Om gillder see
mans, thess som snaro saett eller storka lagde, och ill förenna i
kinser dödh aff, dro gillder lagh histe, böte Sama balr i &
hiordeholdma halff gällde, thän som fää ätte, 30 cap:
är ey gillder kint, böte thän som gillrade fullom
⌊ gello

gelldom, Tappar hyrdinge vpa eller koo, tå ey åther faa, miste legho sina, Tappar han vngnööt, miste öra aff legho sina, för get eller faar örtugh, för kalff, lamb eller ked, iiij penninga, för gamalt swijn öre, för yngre swijn, än åårs gamalt örtugh, Räder bonde hyrdinga sino medh käpp, warder ey lamber eller hytter aff, wari saklöss.

See i Tingmåla balke i 26 cap: och tillförne i thy 15 capitler.

49. Slår man bast, eller bryter quiste aff Ek, eller bryter Nött i annars mans mark, gällde åther skadan, och å tre m om han är laghligha tillwunnin, Huar som bryter Nött i Almenningo Herradz eller landz för Oſhmesso, warder tagin medh, böte sex öra, Hämptar han will humbla å hijä Almenningom häradz eller landz, för bärtilsmesso, böte iij mark, och åter skadan, Haffwe inge wåldh åkära å annan man om thessa saker, vtan rätter ägande.

iij mar

6 öra

Gårdh medh el humbla

50. Hwilken bonde eller landbo ey haffwer humbla stånge, som humbla wexer wijder, böte iij öra Swenska, huat åår ~~gårdh medh hy humbla stånger~~, Tagi thän thän som skattin eller affradit vpbär ij rätto i humbla, epter thy som humblan ther gäller, och ey i penningo eller andro werdörom, Konnings länsma skall wetha huar i läne sino thäm som ey göra som sagt är, och Kunnogagh

iij öra

2 å

å Lagh tingo neste epter Michilsmesso, Söker eij
Huusbondan och förnämpnda Saaköra innan
Thomasmesso, Söke tå Konings Fonde å lag
tingom epter Jwll, och Huusbonden haffwi för
giort sinn rätt. Bygger eij Landbo om första
åår, eller annatt åår, thz är teckn att Huusbodan
tager eij saaköra, Tagi sedan Konings Fogde
så länge att han bygdt haffwer, Hwar Häradzhöffdinge
öffwer alt Rijket, skall medh Häradz
Nämpnd i samo härradh ransaka och wetha,
om någor haffwer tolkun meen eller hinder
i boole sino, att han eij humblagårdh byggia
kann, wari thåå thäim saaklöst.

Märk för
Häradzhöffdinge.

Tåker Man fää å Byia annars Mans 51.

Sloffwandes, hwad fää thz hälst kan wara,
hoo som thz fää intager, hann skall thz lagh
lygha lysa på Sokna tinge, Komer then effter
ägande är, och binder rätt för fää sitt, ha skall
giffwa öra för häst, och gamalt Nööth, för ungt
Nööth gieth eller fåår ortugh, för kijdh, kalff,
eller lamb, 4 peninga, löser hann ickie fää
sitt, och rätt till binder inna tess swijne daghar,
ligge sedann å warnadher hans: som ågher, ka
thz spillas, eller döö, wari skada hans som eij
wille löösa, Läster ma fää sitt wtom alla åga
de loff i Byiar, the hann åger sielff inna, thå wande
löösen thess halffwo minne, än före sagtt är.

Se till förenne
i thz C Cap:

Om Swijn see
till förenne i thz
Ci Cap:

Köper Man fää aff Sottarby och Wrå 52.

Ker hem Sloffwandes granno sino, medh

ſino wiij, wräke bort, eller ſlå nider gerſta
iij marck. och böthe iij marck, om någor kärer å hono
aff granno. Nu dyll han och ſäger att ha
thz icke wiſte, tha dylie medh ſex mano,
och wräke thå bort att ſaaklöſo, will hann thz
bort wräka, eller nider ſlå, böthe tå ſex mar̃

53. Ingen Man må annerß Manß fää

Itagha, Skep eller Arkoſta eller huaria
handa thz hälſt är, dödt eller quikt, ſig
till några handa nytto eller brukningh haffa
vtan hann haffuer kofft eller lego för ſigh, aff
rätto ägande, gör thz någor, haffuer ägandenn
walldh, att ſkylla hono för rään eller tiuff,
huad hann heller will läggia till Herridz nämpd
huad thz är rätt eller fulitt, eller i andro måtto
tagit, ther epter ſtande hin rätte ſom togh,
om han baarett . åtagin är, wijns thz hono
dylie eller böthe effther vij. hono måll warder.

See i Tiuffua Balk: i 38 cap: och till förſenne i ſama balk i 21 cap:

Här Endas Byggninga Balkenn.

Tafflan till köpmåla Balchenn.

Köper man lösöre, fää, vape, skuren 1.
klädhe, gull eller sölff
Köp mā gull eller sölff, och ther findz fläärd eller falskt 2.
Hur köp mā vax, Salt, röökelse, Smör, 3.
Talg etc. och ther findz fläärd vthi, och hvad som
fläärdh och falskt åhr skyll.
Inge må köpa vidh bondans hustru, eller hans 4
Huru than skall sigh vitnuffna göra som hion. 5.
ther köp å Torgh, ~~som sedann klandras~~, och om
affsöda komer aff thy seda som klandras.
Huru landz kööp görs, och hvad plicht ther till 6.
ligger och huru mā må saaklöss å lande köpa.
Om landz kööp och att gierningzmanno är 7.
loffvatt köpa till there gierningh.
Om legder häst eller horss, eller anor fänadt. 8.
Huru mā skall Indlagis peninga insättia och 9.
vthtagha, or om the stiälz.
Om pant brinder, stiälz eller röffvas, och huru 10.
Mann skall sit godz pant sättia.
Huru mā skall pant lagh föllia, om han ey åter 11
lösas.
Borgar mā peninga för andro, eller borgar man till 12.
Om Man medh wålldh warder tränger rätta. 13.
till att fästa vth peninga, eller annatt, och sätter
borgann före.
Huru mā må lagsöckia lössa dränger. 14.

Köpmåla

1 Köper man få hooffuad eller klöff
wadt aff androm, Skiöpett wapend
eller skurnim Kläder, giort gull eller Sölff,
Låst huus och Dörar, thz skall alt medh
wenim och wittne Kööpas.

2. Köper man gull eller Sölff aff an-
drom, ann aff Gullsmidi sielffuom,
finder thän som Köpte, att thr är flerd
inna, thå thage thän åther som solde, och wär
i sigh medh xij Manna edhe att hann wiste
thr ey swijk wara wthi, fälz hann ått, ende böte
iij mark, Wyll hann att han thz ey sålde,
Wärie medh xij Mana edhe eller giffuij åther
wärdh, och boot medh som sagt är, Nu giffuis
Gullsmidh skuld, att hann sålde falskt i gulle
eller Sölff werk, thå skall thz till hamar och ståäd
findz thz skäärt, haffui hwar som fångitt haffr.
Är thz oskäärt giffui Gullsmider hono åter
wärdh sitt som Köpte, och haffue sielffuer
flärd sina, och böte xl mark, Kann Gullsmidh
Wylia, och will ey flärd åther tagha, the han sålt
haffuer, haffue thå thän wijtzordh som Köpte,
medh tuem boolfastom Manno hono till sålu fingo bin-
da, och boot medh som före är sagt. Will man
Gull eller Sölff sitt Gullsmidi i händer fåå
att göra, thå skall hann skäärt inantwarda
medh tue boolfasto manno, annamar gullsmidh
thz för skäärt gull, eller Sölff, Kann the seda
skijra som gull eller Sölff åtte, att thz är ey såå
skäärt, åter fångitt, som han thett wthfick,

Wari

Gulld och Sölff.

Läthas

Märck grantt.

wari thå thz å thera witno som ther wijdh woro wärit the Smedenn wari saaklöss, och tagi löön sin, fälla the hono, tå hete Tiuffsüler och böte Tiuffnadh epter Mätzmanna mätj.

Tiuff sigher han fångitt.

Köper man Wax, Salt, Smör, Kött, 3.

Röckilsse, Talgh, eller humbla, ehuar man ser flärdh köpta eller sällda, tå nämpne huarthen som köpte och sällde, tue bolfasta Männ, the skola wetha huad flärd. är Såldt eller ey, och witna så för Herritz Nämpndh å Tinge wär tå Nämpnden hono som sällde wari saaklöös, fälla the hann böte iij mark Så skall alla stadi böthas ther flärd finnis i köpe, och tagi thz äter wärdh som köpte, och thänn flärd som sällde, huar som falskar något godz huad thz hälst är, gånge thz om som om annat Tiuffnad, epter thy som huart är, och skada mätin warder å Tinge. Flärd är thz Ma säll ondt för gott, mängt för omängt, Och falskt är, ther Mann skyler ondt under godo, som är Koppar under gull, Tiär blandas i wax, Olena släss i faath medh Jern, eller annattolkith, falskheet medh Tunno godz, som är Smör, Talgh honogh, och annatt tolkit

farlärd falskt.

Huar som köper Widh hustru bondans,

vthan wetu hans, äge bonde, thz wälld Köop åter kalla, än thz är mera, än till sins Köop, Ingenn må wijdh bondans barnn eller hioon Köop göra vtan wetu hans, huar som Köop gör wijdh thäm, böte iij mark.

Märck grant

iij mark

2 Ao

5. Nw gör man kööp å Torge, huad hann köp quickt eller dödt, klandas thz kööp, och weeth hinn ey fångas Mann sin, som klandrat är före, thå Swärie ha till hijnn som klandrade, med tweggia manna witnum, och hin binde torgs kööp sitt med köpwitno bolfasto, och göre sigh wärianna, och tagi sedann hinn åther sitt som han klandat haffuer, och hinn lethe sedann epter wärnd sins som köpt haffde, Köp Mann hors eller ko, eller huad thz är hält som födis aff, klandas sedann thz fåå, som hann köpt haffuer, Thå skall hann affödo haffua, som koop haff wer födt, Thy att ingi må annars affolster wärnda och löse så sedann thän sitt åther som rätt kandt haffr.

Om kööp klandas, Sek i Tiuffua balk: i thz 16 cap:

Köp hors eller kob.

6. Huilcke köpmen, Klerika, eller Sueua höffman Bönder Landboa, eller andra, Mänm eller Quinnor, i Landena fara mz Köpmana warn, som är Sill, Salt, Kläde, kryde, Speceri, och annat tolkit, och dyffr Köpenskatt, från by och till by, Sääll och Köp ulovligha, thz haler landz kööp, huem Konungz fougda thr med finner, eller Lagsligha ilbinder, med sex manna witno, haffir förgiort och förbrutit xl marck, och mz alla Köpenskatt en han hono thå med finner, wari Konungz ensaack, både saakora och köpenskatt haffuer och ingi fougde, Konungz eller annars Mans, macht loff giffuå ther emoot, eller någar by som i laghom förbinder, der wijd xl marck, Konungz

xl marck

ensaack

eenfaal, och thäm som loff tagr, bott epter lago och Eÿ bÿ seder, wäll må landzmä för thera tarff skull, Köpa och Sälia, och byta huar mz andro, Korn i Väffuer, fisk, eller Smör, och anatt tolkit, och ättande warur i Järn, Stääll och koppar, the tolkit faller sigh till löser, och nödtorfft, eller anatt huad thz hälft är, som i Bondans boo wäxer eller faller, Vär tha eÿ Köp till att Köpzonga och sälia bonda waror i Köpmana warü, och tuärtt emooth, Eÿ skall och Landzköop festa, thz landzmän byta korn, rogh, eller anatt tolkit, i tolka waror som Norrlenninga, Österlänninga, Gotta och Öninga införa i Landett, att byta sigh till bärningh, och nödtorfft.

Märk grantt

Eÿ må Man å lande haffua i sitt 7.

Hüus Köpmana waror, fäla och köpslagha, tha att han ther medh inge stånd faar, wÿdh plicht och boot som förskriffuitt ståår, är thz skatta bonde så gör, tage Konings saakörenn, är thz frelsis Landboa hion, tage Jordägandenn saakörenn, wäll måga giärningz Män, som å lande boo, köpa thz till thera giärningz fórer, och sälia thz fram delis ä thera giärningh åt saaklöse, ehuar the wilia, Eÿ bör Fougtam eller androm, kräffia eller tagha någon skatt eller giärningz öre aff Skräddaro, Skomakoro, Skinnaro, eller andro tolkin giärningz manno, för thz the fara byia mello och göra åt thäm wedertörffua, Doch skola the skatt eller affradh göra ther the bogga, och lyda rätt i allo saakom, som andre Män.

Leger

1

8 Leÿer Man aff androm häst, skiut
opa, eller hwad tingh thz wara kan, tagher
hann thz spilt, thz skall spilt åtrantwar-
das, Nu säger thänn som åtte, att thz spiltis aff
hans handawerkom som legt haffde, wärie
sigh medh ij Manna edhe, och giffue wt legho
som han mält hade, fälz hann åt Edeno
giffue bondano åter så gott som hann thz togh,
och mädh legona, Tager man lään aff andro,
Thå skall lään ledandes hemföras, Ey må lään
misfaras, thz skall fullom gälldom återgäl-
das, epter thy som wittne wilia swäria, the
~~som~~ som när woro thå thz wthlåntis, Nu dela
the, säger annor mera läntt och borgatt wara
som wthfick, och hinn säger minne wara, Ero
the thz ill twägge eller thriggia Manna wittne
som när woro, woro ey the wittne när, eller
breeff å giffuin, och är thz minne än mark, wärie
sigh sielff andre, är thz mark eller mer, och mine
än iij mark, wärie sigh medh sex manom ede, är thz
iij markh, wärie sigh medh ij Manna edhe eller
giffue wth thz som läntt wr är, eller borgatt waar.

om legho.

om lään

iij mark
1 eller mera

9 Lägger Man peninga in till annars
att göma, eller hwaria handa thz är i quiste
eller dödsa, eller andra kosta, Lägge in
medh twiggia Manna wittno, är ey så wittne
till, och thänn säger som indlagde, att ther war
mera indlagt änn hann wthgaff, haffue thåå
thän Wijzord att wetta wthgiffuit waara, medh
ij mana edhe, Swiälz thän fåå, eller brinner,
eller Båltagis, följis beggia thera samman,

och tagi åter vth medh sama wittno

Seei giffto måla Balke i dän 13 cap:

2 thå

6

thå wari thz ogilt, fölgis ey bäggis thera ſaman bränt, ſtulit,
tå fåå hono ſit åter ſom indlade.

Nu ſkipter Mann håſtom eller ſkiutom innan Härradz, och inna tell Näſer thet är faſt mäth, haffue hwar ſom fångit haffwer. Om heſtaköpt.
Köp ma hålt, ope eller loo, ſkiuut, eller hwar iaſamma ſåå thz är ſälft, thr ager inge faſt före waara, komer thr epter baalſoiller ſom före ſtode främre, thå är kööp gilt, thår Säll iare kann hono thz hembla, haffue tå hwar ſom fångit haffr, warde than ſom Säll obräſt och oklandatt, och ſtånde thå thet kööp faſt och fullt.

Sätter man Wädh inne när Ma- 10

nn, hwad thz är, nöte, löſöra, eller mera boolfaſta tå gör thz medh tryggia Manna witno, Nu kunna the wädh brinna, för än ſtämpno dager är ute, brinner bäggis thera, gällde intet åter, Nu kann thz ſtiälas eller wålldtagas, tå ſkall han till kyrkio fara, och ſwäria thr epter för Sochnamanno, bade epter ſino, och epter thy ſom wädit ſatt war, är ey beggis thera ſtulit, giffue ägandeno wädh ſit åter.

om panta
Jord See:
Jorda balcke
: 7 cap:

Nu år ſtämpnodager thera vthe 11

för wädhiom och löſis ey åter, tå ſkall hann wädha å Tinge återbiuda, eno, andro och tridie, will hann thå återlöſa wädh ſit, haffue thr wålld till, will hann ey, tå ſkulo wädh mätas, äro wädh bättra än gällden, tå giffui ägandeno till, ſå myket ſom thet är

2 bättre

bätre, eller mera, ähr wärdh mindre än gällitt är, tå fylle hän till som gällda skulle.

12. **Borgar Man peninga för annan** tå gällde ~~after~~ thett Sama och, han borgatt haffuer, eller dylie medh xij mana eedh, att hann alldrigh för hono borgade, fälz ha åt eedh, tå gällde och thz hann borgatt haffr hwadh thett är mera eller minne, Nun kann them åtskilia, säger annar mera borgatt wara, och anar minna, gällde thå thz och medh xij Mana eedh att han ey mera borgatt haffuer, än nu är framlagt. Nu säger anar hin haffwer Mann borgatt, anar säger peninga, thå fåå thz fram hann kann, att hann borgatt haffuer och wari saaklöss, Komber ey man fram, thå gällde thann gälld eller or Mandsens saak som haffr borgatt, eller wärie sigh medh xij Mana.

eede. Är å Tinge för Socn borgatt, witne thz xij men hwadh borgatt är eller ey, är ey å Tinge borgat, stande å wärjordom sins.

+ See till förenne i Byglomåla B: i 13 cap +

See i gambla Stadz rätten i thz Köpz xij cap:

13. **Nu warder man Wåldförder** haftader och bundin, eller i några andra måtto trängader eller twingader till att uthfästa peningha eller tienist, eller hwadh thz hälst är, ther ey är laglia domsförs gångin, och att sämia ther wisso före medh skriffte eller borga, Komber han sedan till tings Häraz eller lagmanz, eller för een eller twå aff Rijkzsens Rådh, och giffuer sigh ther om i rättena, och säier borgann före sigh, medh tuem eller tre

Sök och sama i Högmåler och Tjuffren.

bol

boolfastom manom, Näär han så giort haffer
wari thå quitter och löös för the förr bor-
ga, Hwor hin sedann gierningh å hanð, ligge
thet alt i twebött, och skiple thet alt Häradz
nämpnd ther Mans boor som trängder war
der, både om saak hans, och så hindz so
hono till borga trängde.

Nu Warder man andro skyl- 14

loger peninga eller wärdh, ehwad
thet är aff låne, eller köpslaga, och flyer
sedan bort, och bliffwer hwårin stadnger, så
att ma gitter hono Lagh förät, kan hans
godz någor städz finnas, tå må Målsäganden
medh Lagmandz eller Häradz höffdinga loffwe, och twäggia
bolfasta mana witno, thet godzet wptagha, och twe
bolfastom Mannom i händer sättia, och säije gestan
före thäm huru myket gälldit är, som han will
sin rätt wppå göra å tingeno, och fari sedan till
Tingz å nesto tingzdagh, och tali samo lagh till
godzit som han skulle till ägandens tala, om ha
så när wore, och när Målsägande haffer bewist
gäldet som lagh seija, Läti thå Häradzhöffdinge som nu är sagt
thet fullfölia, och wpsökia medh lago, Men kan ej
godzet hans finnas, och ej siälffwer han någor stedz
stadnger wara, så att ma gitter hono ~~ej~~ lagh födt
ehwar som Målsägande kan hono tå finna, i köpstadz
eller å lande, tå må hand medh Konungz fogata loff
och thera som för rätta sittia hono grippa låta och
i häcktelse sättia, och för rättin föra, och sökie så
wth aff hono peninga eller arffwode epter thy
gälldit är, Skipier Man hastom eller Skiuto

See i sama balck
2 tã i thet 9 Capitlet.

Taflan till Tingzmåla

1. Först hůrů laghmand äger weliaſ och om hans eed.

2. Hůrů häradzhöffdinge äger wäliaſ, och hans eed, Så och om landz domara eed.

3. Tager laghma häradzhöffdinge länsma eller Nämpdena mutor för rätten.

4. Häradzhöffdinge haffuer ey rifua ett häradz höffdinga dom, och hwad hans deell är aff saakören, och hůrů häradz rätter skall wordh skaffliaſ och bewaraſ.

5. Häradzhöffdinge eller hans domare söökie Tingh hwarn Tingz dagh.

6. Om häradz Tingh i hwario wiku, och en Tingz stader i hwaria häradhe, och hůrů bonder skola ting

7. Om Tingzdager faller å helgom dagh. ſöökia

8. Om tree laghtinga timar hwartt åår.

9. Om räffstz eller landzting när the hollaſ skolo i lagh saghu hwario.

10. Hůrů the skola hollaſ med rätto nämpnd och

11. Hůrů lagmanz ting skola hollaſ och 2 Not.
kunnoghaſ, och ther till stämpnaſ.

12. Hůrů man skall annan Laghliga till tingz stämpna, och hůrů ma lagh föllia skall thäm som ey willa fört koma om looſöra.

13. Nu dela the om iordagodz, hůrů thägher att skiptaſ.

14. Förfalz witne skola swäria, och laghafförfall mångh the äro.

15. Nu stämpna flere eno, hůrů han skall först swara.

16. Hůrů man skall thäm stämpna som ey boo i samo häradhe, eller Laghsaghu

2 Hůrů

Balkenn.

Huru landzman må kära om ey kärer Målsägande. 17.
Kärer målsägande, och wänder åter kära käre thå landz 18.
Huru than äger laghfästa, och gåå som i landzma.
oppebära rättis komer för någor brutt, och säger 19.
ey före, thett är Dulsmååll.
Om een kärer till annar, och will tijga hono thet 20.
öffuer mz wittne, och orkar ey, huru thz skall skiljas.
All wittne för rättano skola swäria, och ran- 21.
sakas, och om plicht thera som meen eed swäria, och
huar eede skola gångas.
Nu will man eedh å tinge gåå, och Målsägande 22.
komer ey, eller will ey eedh staffua, haffwe
thå Häradzhöffdinge wålld att staffua hono eedenn.
Om tustalu å tinge.
Huilkenn eedh är för goodz som gange. 23.
24.
Huru Häradzhöffdinge äger dom giffua eller brytha 25.
Om löster dränger bryter, huru han skall sökias 26.
Huru wormätas skall thz dompt är, och huru må 27.
tin gord må återlösas, och huar bere sine saak.
må
Eijmans för någro rota för lagstämpndo och laghs, 28.
Om bondan kärer måll före sigh och ey följdo 29
Laghs forstånd.
Tiond affrad, indlagis peninga, och bolags peninga 30
mågha ey mätas.
Om mååls äfter domis. 31.
Alla saaker och ombutt i Swerigie skola räknas 32.
bötas och mätas, effter Stocholms mynt i peningo
eller Wärdörom.
Thess plicht som nämpnder warder i Nämpningh 33
eller stämpningh, och will ey.
Nämpndena plicht som ~~will~~ ey waar eller fäller 34.
och hoo som ey går fest laghs, å dagh och stadh förslagdo.

Om

35. Om Nämpnd ey å Samber.
36. Häffuer någor aff Nämpndenne Wåldugha wara.
Huru ma må moot Nämpnd wedia.
37 Huru ma må moot lagsmant wädia, och om
Domblint lagsmans, och Häradzhöffdinga.
39.
40. Huru Koninger ägher sin Rättara tingh holla,
och huru the Kunnugas skulo, och huru the till
nämpnas skall och slijtas.
41 Om Nämpnd i Konungs Rättara Tingo, och
huadh thera macht är.
42 Om Kostholld i Konungs rättara Tingom.
43. Om oliudh, bannor Wndsägningh, och Oguldens
ordh medh Wredzsho å Tinge.

38 Huru ma må moot häradz höffdinge wedia.

1. Thå lagman Weliäs skall, thå skall Biscoper ther j lagsagho the Kunnogha Lätha, och åtta Wirkna dagh föreläggia, att alla mågo koma, som i the lagsago boo, till Landzthingh, thå skall Biscop medh sigh haffua twå å Klerkia wägna, Sedann skall Almogenn Wälia sex Höffnie, och sex Bönder, the wij skola medh Klerkiomne tre mann wälia aff thäm ther boo i lagsagu som the wilia answara för gudh; att landeno ära rättaste, effther besto Samwitu thera. Aff thäm trem ägher Koninger en tagha, thän gudh honom i hugh skiuter, och han förstår almoge nyttugha wara. Thän som Koninger till lagmann wäll, han ägher thessa Swäria:

Lagmans Edh.

Så bidher Jagh migh Gudh hielpa, och the helgha Doma Jagh å holler, att Jagh skall Wijdhfangha och rijka, öffuer alla lagsagho mina; i Domo retto rätt fölia, och alldrigh wrängiti

2 eller

eller emot samwete mino och lagom, och alldrigh wrängia ey olagh styrkia, för wedega skull, wäld eller peninga giäf, ey för affwundh, eller illwilia, ey för frändskap, eller winskap. Så wari migh Gudh huller, som Jagh thetta holler.

Nu skall man häradzhöffdin- 2

ga welia, tå skall laghmader Ting stämpna, en Månad för än Tingh skall hollas å rättom Tingzdagh och Tingzstad i samma häradhe. Thå skall härade nampna xij Män skikka the wilia, och laghmand wari trättonde. The trätton skola Koningens till i wall läggia, aff them i härade boo, ther tage Koninger een aff them han will, och wäri ther tillfallen wara, är ey Koninger inländis, thå tage them häradzhöffdinga, som Koninger ther i händer satte. Thå skall häradzhöffdinge sama Eed som laghmand swäria, och swärie häradzdomare sama eed, som häradzhöffdinge, eller swäre och böte häradzhöffdinge för alla doma hans som han ther sielffwer dömpt hade. Hafwer och domare swurit, swäre thå, och böte sielffwer, om han orätt dömer.

Tager laghmand mutor för dom 3

giffwi Koninge mutho och böte xl marck, och miste laghmandzdöme sitt, och få thz sedan aldrig åter, Tager häradzhöffdinge muthor, wari samma lagh, tager Fougde, eller Ländzman muthor, giffwi Koninge mutho, och miste län sitt, och fåå thet alldrigh åter, och böte xl marck. Tagher

Nämpd

Nämpndomna, nätor, giffuij Koninge näto och å ok ⁊.
och hättis aldrigh offtare i Nämpnd, Huilken
Mann som giter hono ~~[illegible]~~ förbunnitt
medh fullom Skälom, att han näto togh, tage
han aff thäm xl markom, som han böta skall
Målsägamda rätt, xiij mark, vij örtugher.
Neyis thz någro thera, wärie sigh medh xij
Manna edh eller böte som sagt är,

4. Ey må en Man flere herridzhöffdinga

dömer haffua, än ett, och han
äger haffua tridiungh aff alla härridz rätt
i Saakörom, aff ~~vij~~ härrade, och härradzrå-
de sielff them thulem lutsom, som ärfer är och
härridz boo, tagi ther till en bonda, och en aff
fastisvismanom, som the twå delana aff Sak-
örene, och twå delana aff allom herridz al-
menigom, affgäldom Räntto och affrad medh lago vpsökia
och bewara till herradz sins Nytto, och haffui
femte delenn aff allo för mödo sina, och
Koninge tagha thän ena tridiungen aff herridz all-
menigiom.

Häradzhöff-
dinge

5. Huar ~~herridz~~ Tingzdagh, ägher

eller thän hans dom haffuer till tinge
koma å rättom Tingzstadh, eller böte
iij mark för huartt sinn han ey komber, till
tresskiftis, och åklaranden och Suaranden,
haffui wijzordh & sama, näste Tinge, som
~~han~~ the skullo haffua hafft, än härridzhöff-
dinge hade å Tinge warit, föruij all laga
vittne

Se thz 5. cap. i gamble lage och i Bygninga B: i thz 30 cap: och der der nest är.

Witni, och eda skulo å tinge för rättena göras och gångas.

Ey skulo herradztingh flere wara 6.

i enne weiku än ut, vthan Konungs breff eller budh komer, och i huario härrade skall ey Tingsstader wara, vtan en, och ey flere. Nu att rätte ey niderfaller, skulo sex männ aff nämpdo aff huaria fierdungh i härradeno, till huart herridzting koma, eller böthe huar thera som ey lagha förfall haffua iij öra, halfft tage härradzhöffdinge, och halfft nämpnden, Tingztaall thera skall rätt om kringh gå, så länge lagthing stå, och böria ther som thy hijstadh thå nesta Lagthingz åter ingåå.

Se i Bonda balckend i thz 7 cap: sömmer liger i the gamble Lagen.

Komer Tingzdager vppå helgan 7

dagh, eller fasto dagh, lyyse herridz höffdinge å forre tingz dagze, slikann dagh hann will haffua å, lyser hann ey sittie thå Bönder saaklöse hema till annan Tingzdag, och härridz höffdingh böthe iij marck till treskiptis

Thre skulo tingz tima wara om 8

åårett i huario Laghsaghu, första fråån XX dagh Jula och in till iiij weckna fasto, annar från Walburghmesso, och in till Midsomars dagh, tridie från Michielsmesso och in till Aduentet, som ey försummas skulo.

Nu förty att Konungen sworith 9.

haffuer alla rättwijso och sannings styrkia, och alla osannings och wrångwijso nider tryckia, och frälsa Almogha sin, från wrång

Wijsa

Tingzmåla

Räfst Konungs

Wijsom Mannom, så för Jnlänskom som Vthlänskom, Thy skall räfst eller Landztingh åt minsto en tijdh hvartt åår hollas i Laghsaghu hvarie, Som är i Vpsala, Dage epter Sancti Eriks Dagh, J Strägnääs Måndage epter sammptinghi i Linköpingh, Måndage epter XX Dagh Jula, J Wexiöö Dagenn effther Sancti Sighfridz Dagh om Wintrenn, Vppå Ölande Måndagenn effther Sancti Johannis Dagh om Midzsomar. J Scara Dagenn effther Wårfruge Dagh Assumptionis, J Tinghallom, Måndagenn epter midfasto Söndagh, J Örabro Dagen epter Sancti Hendriks Dagh. J Westraåås Dage epter Wårfruge Dagh Natiuitatis. J Åbo Daghe epter Sancti Barnabæ apostoli Dagh.

Soma holla dage epter S: Henrici dagh, ter Barnabæ taäär.

10. Kan ey Koninger sielff närwara å

förnämpndom Landztingo eller räfftom thå skulu Biscop, och thwe aff Capitulo, Laghmannen, och twe aff rijkens Rådh, eller andre gode friborne Männ, Som Biscop och Laghmannen ther till taga, J Laghsaghu hwario haffua macht, all Döma Konungz Doma, öffr all the måål för them till rätta koma, dock så, att Leekmänn döma öffuer the saaker som ey må Klärickia, och the ärande som ey aff Laghsagho thera wardat och skulin äre, och sunder Konungs Dom, skulo ther endas, ther skulo the xij Männ i Nämpndens sitia, som sworit haffua epter Konungs balkeno, rätt skipa ~~och skicka~~, öffr them som Konungz eedhe bryta, äro och några aff thäm borto, tå sättis andra i thera stadh. Alla thera förskriffna och för:da Koster, holldes som framdels skils ~~i bal~~~~kene~~ i thessom Balkene. xl cap: och haffue e till skipts för mödo sina all dombrutt, och hälff tena aff Saakörno, tå bäre Konungen Vpp.

Hůar laghmand i lagsagho sine 11

åger laghmandz tingh holla, i huario häradhe, eem tijdh att minsto huart åår, och offtare om så wederdorff, thå skall han thet lysa och kunnogha låta i huario häradhe viij dagha för än han tingar, thet är lagha stämpnings till landztings, och så till Biscops tings, haffer thå någor man käro till annars, thå skijle hono till thå tingh är lyst, medh tuäm boolfastom Mannom, och huad saak han honom giffuer, om han kan eij få andra stämpnings, och åger laghmand Vppå alla sina doma breff giffua å Swenska, huad heller wadiat warder Vnder hann eller eij, och tagi för breff tuå öra Swenska.

Laghmans breff.

Nů will man till annan käre, 12.

thå skall hann för rättano sitter, atinga stämpna hono sielff medh witno som till käres, om han så när är, eller och så åter andhro tuå bolfasta män, att han medh thäm stämpnat thän tillkäres, ehuar thet hann finna kunno thet hann eij annars sina, tå fare hem

tillgårdh

Saak thes han honom stämpner för, kommer han ej

till Gårdh hans, och stämpne honom så, huad han är hema eller borto, och åkäranden säjt å första Tinge, att svara för sigh medh Lagom, eller förfalz vittne hans. ~~Komm~~ thå böte iij öra enfaak åkärandens, och han Nämpne thå vittne sijnn, och komme them för rätten å andro Tinge, thå skola the bådhe göra, vittna och Svärja, Kommer ej än thå Svara Denn förfallalöös, böte han thå iij mark till reskiptis, och vittne gånge alt lijkeväll, Kommer han ej å Tinge tridie förfallalöös, wari thå sakfäller åth huffvudsaakene.

13. Är thet Jordagodz the trätta om thå Nämpne genast Häradzhöffdinge xij Män aff Tingeno som åkäranden föra i gåzfedh, och Svaranden haffwi sedan Natt och åår att vinna thz igenom, om han kann medh rätt, är thz annor saak, thå fari Häradzhöffdinge eller Domare sielffuer medh, och Nämpna, och mäti och medh sama xij Männo sakena, och medh saakören iij öra, och sex mark, tage the huar sin lutt.

14. Tell förfalz Vittne swerie å sama Tinge som the vittna: Thessi äru laga förfall för Tingz förkunings, första, om han i forsafångs ligger, eller i säro, annat om han effter Konungz Vdhbudh; är i Rijkens vtrijst fare, Tridie om han i fängi ther hettser är, Fierde om han kan ej för feijgd skull ~~[illegible]~~

8 ära lagha förfalz witne Om Tingz förkningh

2 nings

tingz sökia, Fämpte om han är vthan landz och lagzsagu. Siätte, om han ey råder sinno eller skälom sino. Siunde, om thz är Jungfru eller öffuer magi, och Målsma thera ey i Landh, eller lagzsagu, är Åttande om ha haffr Eldz högre änn haffua törffuo.

Nu stämpna flere Män enom 15.

Mann till Tingz, än en Man loppå en Tingzdagh, thå skall hann thäm sam först Stämpnde först Swara, och sedan hwario effter ty hann stämpnder war, Nu sagr sigh hwar forra stämpndt haffua, än anar, Wetsi thz stämpninga Män, Thåå äger Härredzhöffdinge thäm först ratt göra, som högsta haffr kärona och sedan hwario effter ty som kärand är till.

Nu will nogor stämpna andro 16.

och ehwar ma andra stämpna skall, är han vthann härradz, och inna lagzsagu, thå skall han stämpnas fört kyrkio Sochnd å helgann dagh, eller å tinge thz hann boor, och haffwa treggia Werkna dagh till swars koma effter thz han war lagligha stämpnder, är han Uthan lagzsagu, och inn Rijkis, haffe sex Werkno dagh till Swars koma, och stämpnis e som förr är Sagt.

Nu giffwer landzman Någro 17.

Manne skulld för hwadh saak thz hälst 2 år

hic inve nitur de Simulatio

är, och sagher hono haffua hemligha böth widh Målsägandenom, haffuer Länzman ther sann Witne till, att thz war sÿnt eller skäär wottadh å sama Tinget, haffue sama wälld hono walerbunda som Målsägande, och Målsägande, ~~och~~ haffuer förlagatt sinn rätt, och thäm Sake böthe Konings och häradh, Ær Kär ey Länzman thesom witne warj Suarande saaklöss.

18 **Komer Målzägande till Tingz** och giffuer androm saak, wänder åter och will hono ey lagh sökia, söke thå Länzmand som förr är sagt, och Målsäganden haffuer förtappadt sinn rätt.

19 **Nu kommer Man i Uppenbara** Rätte, för huad misgierningom eller saak thz hälst wara kann, warder han ther om tigförder, tå ägher han å första Tinge lagh sin fästa, epter thi saaken är till, och gånge thäm å nästa tinge ther epter. Witt han thäm så gångitt warj saaklös, Witter hand ey, warj thå fälter åt Saakena, och böthe epter thi saaken är. Varj lagh sammu, om någor Kärer till annars, och haffr ey witne eller bewijsnings till, och hin binder ney för sigh thå fäste Suarandenn lagh, och gånge som förr skriffuit står, eller warj fälter, Ey bör tolfkom Lijff mista, Ithann i thäm saakom lagh feijia och lagh

Stadzlagen Cap: 24 i Rådstuffwo Balchen.

2

Balckenn

laghbook, wår oppenbarligha wittnij eller, thz kallas ding måäll.

Nu will then som kärer, them med 20
wittno wederbinda, som han käär till
tå näpne wittne sin å sama tinge, The
skulo både wittna och swäria å näste Tinge
ther epther, kann thå käranden hin med fullom witt
no eller andra bewijsningh laghliga till sakena binda
thå skall ther epther domas, och sökis vth medh la
go hwar saak om sigh, epter vij hoord är till,
Nu orkar ey thäm som kärir, eller will ey thäm
hann tillkärde medh wittno till saakena binda
som sagt är, Effter härizhöffdinga Dom
gåär the saak å liff eller äro, böte åkärande
xl mark. Är thz anor saak böte thå iij mark,
och thäm som tillkärdis, Domis thå saaklöst,
så i ena saak som i andra, thet kallas Witnis
måäll.

Alle Witnesmen för konunge, Bi 21.
scope, laghman, härizhöffdinga, och
för thera nämpndom skola swäria för än the
wittna, Om alt thz the wittna skulo swaran
deno närwarande, och bedia sigh så Gud hiel
pa, och alt himelrijkis här skap, som the wilia
wittna rätt och sant, om thz måäll, och inthz
ther i dölia, för rädloga, weld, affwund, win
skap Mägsemio, eller frändsemio skull. The
skulo och å Tinge ransakas att skijlda, såå

Huru witne skola swäria, och huru ther om skall ransakas.

sant

Tingmåla

att huarthera ithe hörer huad annar wilnar
gånga thesso witne ällr Laghliga, böthe huar
thera iij marck till treskiptis, och wardhe al witnes drift
drigh witnisbäre, Tingsbäre, eller Edhbäre
ochfaste och ståndhe wtham Kyrkio, och böte huar
tera Biscope iij marck. All witne, och alla edhe
skule för häradhs höffdinge gångas, å rättom
Tingsdagh och Tingstadh för Konungs, Biscope
eller Laghmans, å rättom, eller Tingo ther
the hollas, och gånge aldrigh eedh moth eedh, eller
Nämpnd moth Nämpnd, för sama rätt i samo
saak, wtham Konunger will saningh wthletha.

22 **Nu komer then till Tings som**
eedh will gånga, och Målsäganden komer
ey, eller är ther och will ey Eedh staffua,
gånge thå bonde eedh sin, och häradzhöffdinge
eller Domare staffui edhenn, och wari thänn
edhenn laghliga gångin, kann någor sedann
thän edh quälia, thå skola tre goda bolfastha
Männ, the å Tinge wa wooro, the quälia att hann
Laghligha gångin är, och haffue inge wälldh
thänn edh äfter bryta, wtham Wediat warder,
eller Konunger will sielffwer saningh wthletha.

23. **Talar Wederdelo man talu sina**
å Tinge, komer äter å andro Tinge,
och talar andra talu, thet är nyätalu, Nu witis
Mannen thet, wäri sigh medh sex Manna edhe,
eller böte målsäganden vj öra ensammen,
Sedan skall han nu samma talan, som han å första tinge
haffde, saak sina fullfölia, huad thet heller är ulltalande eller
Swarande.

Suarande. Ey skall Hongde eller Landzma böte å taall eller tretalle, Vthann han gör sigh till Målsägande sielffuer, så står wthi gamble lage.

Nu kommer Man till Tingz och skall eedhe gånga, eller witne fölla, giffuer Målsägande Landzma, och Herridz höffdinge hono thänn Edin loff, thå warj eed så gillder giffuin som gångin. Nu skill thäm åt, säger anar eed giffuin wara, och anar ey, Wete thz sex Männ te å Tinge woro, huad ther är sant om. Nu giffuis Manne skulld, Thå skall hann wärias, eller fällas i ty härrade gierninge giordes, och thär böthe so han boor. 24

böthe ther han boor och ransakas ther gi- ninge giordes.

Nu komer bonde till Tingz och bedis aff härridzhöffdinga laga doma säger han sigh ey wetha lagh om thz måål thå må hann vpsättia thz, och hugesa sigh om till nästa Tingzdagh ther epter, Thå äger härridzhöffdinge thono lagh döma, eller böte iij mark, vthann han för Tinge swäär medh eede sino, att hann ey lagh wetth om thz måål, Sedan sätte thz vp vnder laghmannz föryind. 25.

Nu bryter then Wydbonda som inthz haffuer wdernågha laghsökis han som anar Mann till lagha botha, Vthan för dråäp, såår och råän må hann gripas som framdelis skilz. Vthar han ey bothuin gånge till affrödis ee först för Bondanom 26.

j åår

åår hwart för hwaria iij mark, som han är saaker ååth, Sedan för Koninge, och waarj saaklöös för häradt. Nu löp han bort i thän Tima han skulle bondano tiäna, waarj thå saaker åt iij marke, så opta han thz gör, och böte eller tiene thz för som sagt är, Nu faar Bonde epter och Will hono aftertagha, tage hono åt saaklöss hwar hann Kann, Thåå så att ey Kyrkio eller Klostro wigslor spiller. Will ey bonde hono aftertagha, tagi thå Konings man. Nu kumber åkoma å hann, waarj thz alt ogilt Dräper hann i Dråp, warder hann dräpin böte med xl markom, och tage wijd halffua skipt waarj bonde saaklöss för Konings Mann, När Löser Mann så från bonda löp, löp han ey bort, thå waarj alt i frälsis mans wårdhum, thz han gör, eller hono görs, Sammo lagh waarj om Legho folck, om the inna stämpnodagh thera bort löpa thå gånge thz om som förskriffuit står

Se 15 Cap: i Bygninga B:

27. Warder Man laghfelther för bruth

sin thå skall Målsäganden till Tings fara, och Häradzhöffdinga tillsegia, Häradzhöffdinge skall hono aff Tinge xij Männ Nämpna, The ey skola i bondans gårdh fara, och mätha löösöra och gångande fää, hwariom som ägher i Saakena, finz ey thett till, thå skall Korna och höö mäthas, är thett i hwsom lååst, och bonde will ey vplåtha, thå bryte saaklöst döör vpp, finz ey thett, thå skola hws mäthas, Kärkia ey the ull iå

Konings domhaffuer metes föör i Konings B: i sijsta cap.

ſkall vthiordh hans mätas, findz ey hoon till, tå ſkall mätas i bolbyno, ſom the ey ſkyia dyraſt wärdh — wara, Thuår ſom iordh mätas vth för ſaaköra, haffůr bondan wålld henne åtherlöſa inna try åår epter thz hoon mätin är, orkar hann ey, löſin thå fränder hans inna ſama tijdh, bäre thäm ſkölld vpp aff iordh ſom henne haffůr, och ſkathen aff tå hoon löſis, löſes hon ey inna try åår, haffůr thå than bådhe iordh och affgälldh ſom hene fångitt haffůr, och haffůr inge wålld the iordh offther mera quelia eller i byrdh löſa, Så offta ſom bon dem ſaaker warder, thå ſkiffůs ee hůſtrůna ~~hut~~ffrån både i iordh och löſörom, Bryther hůſtrů och bonde fällis medh lagho, bötis tå aff hena godze.

Iordh ſkall löſas inna try åår.

Nu ågher herridzhöffdinge ey tig 28.

ſtämpna hem till Mandz, att mätha för hono, för änn ey Männ haffua vitnadh att hann är lagſtämpnder, och lagſfälgder, för ſin Rätta bůnt

Nu ſäger bonde ſigh ey lagſfölg 29.

dan wara, och aff myklit från hono mätitt, haffůr the mätzmän wijtordh witha medh eede ſinom å Tinge, att the ey mera mätit haffůa, än bunden woro till, förty inge Skalaun bör bötha, och ey töſſ wetr ſama ſaak.

Haffůer bonde affrad eller Tijond 30.

inne medh ſigh thå mäns ſkall för honom, thz må ey mäthas, agha och flere i boo medh honom, eller är indlags fää ‡ medh wittnom ill hans komitt, thz ſkall ey i määt gånga.

Se i 12 cap: vti ſama Balk.

‡ eller bolags fää,

Num

Tingzmåla

31. Nu kan måth åtherdömas, thå Byffni huar äther ſom han togs medh Suorno ede, och wari ſaaklös för Rånſbotena, förty the togs medh Domom och, och ey annars

Dombrutt. 32. Alla ſaker för dombrüth ſkulo må thas och böthas öffuer alt Swerige, epther eno mynte, ſom är Stocholms mynt eller theſs werdh epther marcka taall, or öra tåål War the å ſkiff, huad the är rånader eller Tiuffnader, thå må thäm ſaake ey affliffuas, vtan brut hans räknas epther ſama mynt, eller theſs wärdh. Ther epther ſkulo och ede gångas, om gälld och annatt tolckut, ſom borgatt eller länt är ſom förra är ſagt.

33. Huilcken ſom laghliga nämpder warder i Stämpnings eller Nämpnd, huadh Nämpnd thet hälft är, eller waara kan, eller warder nämpnder i ſyijno eller mååls, vtkar hann och quarr ſiter, vthann lagha förfall, böthe iij mark till treſkiptis, Och allom wittno edom och Nämpndom ſkola boolfaſta Männ wara.

34. Huar ſom Tolff män ſkulo en antiga wäria eller fälla, the ſkola the göra å ſama Tinge, eller bötha huar thera iij mark, vtan att the ſuäria alle, att the ther aff ey ſannings wetha, och ey thet måål rannſaka kunne i ty ſinne, thå må the förſättias till näſta Tingh, och thå wäria eller fälle, eller böthe ſom ſagt är, Och huilckenn ſom lagh

2 och

och Weriomååll fäster, och gånger thäm ey åttadh och dags före Lagdam, wari ia fällter åt Balkna.

Nu kan Nämpnd ey sämia, huem Sinni aff Nämpnden wäria, wari wander huem the fälla wari thäm fällter. 35

Se i Koninga B: 29 Cap: och i Bygninga B: 21. cap: och i Kong: B: 31. Cap.

Nu om käranden eller suarande hieffuar någro i Nämpnd wälldugha wara, thå schall thäm bortgånga, och anor i hans stadh sättias, så länge thet måål slipit är, Och haffwe ey wålldh att wräka mera än toll i eno saak. 36

Vide i Koningz Balc: 36 Cap.

Will man moth Nämpnd wedia, tå wedie för äm hoon Suorin haffuer mooth härrizhnämpnd, Målsägande wedie vnder lagsmandz Nämpnd, medh iij markom, och huar Nämpddana medh j mark mooth lagsmandz Nämpnd, wädie Målsägande vndi Koningz Nämpnd år räfst, eller Lanztingz, medh sex mark, och huar Nämpndemna medh enpmarck, Tappar Målsägandem, tagi halfft wädh nämpnden som wädde mooth, och halfft lagsmand, eller Koninger, Tappar Nämpnden, tagi halfft Koninger, eller lagsmand, och halfft Målsägandenom. 37

Dömer lagsmand eller herridzhöffdinge dom, och will någor mooth thäm wädia, tå wädie å sama tinge, eller innan nästa otta dagha therefter, eller haffuer inte wålld 38

skal

sedan mooth them wädia, wädiar ma moth her-
ridzhöffdinga, thå wädie Målsägande [illegible] öra:
iij mark
och härridzhöffdinga, bonder lagsma, Tappar
Målsägande, tagi härridzhöffdinge halff mark,
i mark lagsmand, och i mark härade, Tapp-
härridzhöffdinge, tagi Målsäganden mark, an-
dra Konings, och tridie härrad.

39. Nu wedhiar bonde eller herridz

höffdinge emoth lagsmans, wädie bonde
eller härridzhöffdinge iij marck, och lags-
mand sex marck, Tappar bonda eller härridz-
höffdinge, tagi lagsmand marck, andra Koninger
och tridie härrade. Tappar lagsmand, tagi the
som wädiade tuå marck, Koninger tuå marck,
och ij marck härade | mooth lagsmans wedias wendi Koninge
eller thee hans dom haffua, Bryter och noger
Dombrutt härridzhöffdinga dom, böte iij marck, bryter noger lags-
mans dom, böte sex marck.

40 Nu will Koninger eller the som

hans dom haffua Rättara Tingh holla,
tå skall Koninger, eller the å hans wägna äro
kunnoga thz i landzskapi ij med breffue sino, sex
weckom för än thz hollas skall, i andro Tinge är
som föreskriffuit staar, hwilken tå will till
swars kära, tå före hono till med twem bolfasto
manno, först Sochn eller å Tinge, thr swara
till swars den boor, inna nästa viij dagha, sedan breffuit är läsit,
Kommer hann ey tå förfallalöss, tå skall Koninger

eller the hans dom haffua, ey thes sider döma om thz målidh som hann sielffr till suaras wore. Alla the i härradz boo, wari plichtige koma till fornämpda Rättara tingh, eller böte huar en marck till treskiptis, vthann han lagha forfall haffr, och thäm wari målsägande som å kärer.

41. Rättara Tingh.

I Rättara Tingom tessom skall heradzhöffdinge Nämpd nämpna ey männ aff Sama härradeno, halfft hoffmen, och halfft Bönder, och landboa gode bolfaste männ, them som werdelöme och härridz nämpnd seija ia weder, hann skall swinga männ i nämpd nämpna och ey oswinga männ, ey werdelomän, och ey the welldugha äro, härridz höffdinge skall sielffr i the nämpnd wara, och ey annor i hans stad vthan hann lagha forfall haffuer, hwilken tesso nämpnd wäär eller fäller, thz skall ståndha och ey åter gånga, the nämpnd må inge wedia emooch, Doch må Koninger om all måäll ranningh vthleta, hann må åter bryta alla skrock förhaler, och alla afförhaler, och laghman äger lagh skillia.

Emot Konungs nämpnd må inge wedia.

Skrock förhaler kallas thz som icke är ransakat eller vthspanat.

42.

Nu then tima, tessa Konungs nämpd skall haffuas, thå skall Konungs fogdt holla them kostenn, ~~for~~ som Konungs dom haffa medh viij hästo, och före thäm hans dom hwrigle haffr medh iij hästo, och härridz höffdinge skall holla kostenn for laghmanneno medh viij

hestom

hästom, och för nämpdins huårio hoffmans
Som i nämpndär, medh tuåm hästom, och för
huårio bonda, och Landboa medh en häst, och
förty att härridzhöffdinge schall them kostnad
holla, schall han uppbära alla thaim härridz
rätt som thå faller för the nämpndom, huar
härridzhöffdinge i sino härrade.

43. Gör någor merkeligh olijud å tinge

för Rättano, böte sex öra Rättarens ensack
Om olijudh. bannar någor andro uppenbarligha för rättano
Stadz lagens tinger, uthskijlr, eller kallar liughara, böte vj
Rådstuffuo B: öra, till treskiptis. Kallar och någor androm
Cap: 30. oquädens ordh, medh hastighe mode, huadh thz hälst
är, thz å heder eller ähro gåår, böte iij märk till
treskiptis, om hann tager sin ordh åter, och ighen
kallar, Will hann sigh ey rätta, för än hann
aff Tinge gåår, böte effter vij ordh ärö, som före
Wårdz Rätters skils i Balkenö thessom Cap: 21. Wällfäster
artickel 8. hann ey å samo Tinge, thå söke thaim brut
Till förnämde ut som anor brut, och söke saak hans medh
21 Cap: fierdungz booth, och ransake sex män, the å Tinge
vooro, om thz oquädens ordh vooro, eller ey,
och om hann thz giorde, aff hastighe mode, eller
långe affuundh, eller wrätt

Härridzhöffdinge må budkaffle uppskära för
i Tiuffnao Konungz breff eller bundh, eller om ffiender war
B: 13 Cap: der i byghdenne, warder dråap gioart, eller
i Kyrkio B: warder Mann innetagin medh annars kona, eller kona
i sista Cap: wålltagin, eller warder man tagin aff kyrkio

eller

Balken.

eller Kyrkiogårde thäm the ätte fridh haffua Skäär härradz höffdinge budskaffle vpp och sender i fiärdungh. thäm budskaffle skall framgånga och ey återgånga. Ey skall Kurkia budkaffla och bära, vtann hoon haffuer Son älder änn xv åara, Komer budkaffle östann i by, gånge och Westann, Komer hon Sunnan, gånge ut Nordann. Alla ägha budkaffla bära, Landboa bryttia och Konder, hwad the äro fralse eller ofralse. Nu faa the illa, Säger anor budkaffle i by vara komen, och annar ey, haffue thäm wytzord budkaffle will rätta fram medh tuegga Manna witno, gånge så thäm Eedh som andra, hwar som budkaffle willer eller fäller, och ey komer till tingh eller Konings budh, böthe iij march, hwar som willer eller fäller budkaffle moth lagman, eller härridz höffdinge böthe iij Mark.

Budkaffle, bära

Tafflan till Edzöris

1. Förſt om någor gör androm hemſökn och gör åkomo å han, eller hans hion eller gäſt.

2. Gör ma åkomo å thäm ſom rymer i trångo åt annars gårdh.

3. Uthi huad hüſom, och huru widt bondans hem frijdh ſtånder.

4. Fåår han åkomo för änn hann i gårde komer thär hann till rymde.

5. Gör ma hemſökn, och will ſkada göra oc ey.

6. Om thäm fåår åkomo hemſökn gör. 2 giller.

7. Om thäm ſom hemſökn görs, löp ur gårde ſino fåår, eller gör ſkada ſedan.

8. Huars män ſåte, och ſkilliäs oſåthe, och hin komer äfter medh wåpnom.

9. Hempnis ma å ſått måål och bööth.

10 Hempnis ma epter böter fäſta och borgadha eller ta något bött är aff boot.

11. Hempnis ma å anna, och anan giorde gärningena.

12. Tager mann quinno medh wålldh.

13. Sitter ma för androm å Tingzwägh eller kirkio

14 Om ma gör åkomo i ſielffuo kirkio eller å tinge. 2 wägh.

15. Far ma från kyrkio eller Tinge, och ill peningzöll.

16 Eltar ma andro frå lagha ill målom eller ſtäfno.

17 Hugger ma aff andro, händer eller föter ny welde.

18. Nu hämpnas ma eller åkomo gör å domara eller the för rättano moth honom witnade.

19. Nu wållförer ma androm ur gårde ſino, medh fullo wållde utan dom eller uppenbara gärningh.

20. Nu wendis mans Tiuffſaak till eller annor ſakbaſtas och binde och pinas öffuerümmi.

2 huad

Balkenn.

Huad the förwerkatt haffua Edzörit bryta, ochom gälld thera, ey förwerka the annars peninga. 21
Huru Edzöris måål kunnogas schola, och ransakas för härridz höffdinga och härridznämpnd. 22.
Härridznämpnd äger thäm wäria eller fälla fört. om edzörit. 23.
Huru the schulo å tinge wptälias swarias och dömas saklöse och om thera dagh. 24.
Bryter Edzöre å landboa, eller hiuns Mann. 25.
Om någor söker till landbo gårdh i nödh, och fåår dråap eller såår. 26.
När skofflas må för biltogher man, och om han dräpis förra ään dagher hans wthe är. 27.
Hwar som holler föder hysar, eller hemar biltog 28.
Holler någor biltoghsmans å annars mädh stada. 2 man. 29.
Warder biltogher dräpin sedan hans dager wt är. 30
Warder han wthrijkis dräpin, ey förbryter biltogher hustru sina ägho dela. 31.
Huru biltogher schall sigh fridh wärffua, och om han döör förra än hann fridh fåår. 32.
Huru biltoghe manz iordagodz schall fara, och aff gäld medan han biltogher är, och epter hans dödh. 33.
Rymer biltogher, och räcker ey kosora till gälldh hans, och saak hans, huru tå schall iordh hans mätas. 34.
Warder ten gripin å färska gierningh, thän som edzöre bryter, huru thå schall öffuer hono rättas. 35.
Ey må kona eller öffuermage Edzöre brytha. 36.
Om fäldbrott å åker och Ängh, om wår och höst. 37.
Om någor warder saaklöss förgiorder, halshugge eller hängder. 38.
Snöp ma annan, bryter wth ögom eller tänder 39.
2 hår

slår aff öron nåsa, eller tunga huan thz skall ransakas och rättas.

40. Huar som rånér aff androm till halff marcha wärd mera eller mindre.

41. Rånér ma mindre änn halff march.

42. Om skogs tiuffuar, och Siöröffuara rā Sådana kallas quättokarla.

43. Tager ma frucht i annars Mandz Trägård kålstan, medh wållde, och gör ägandeno åkomo.

44. Huår som binder eller lejer nagro till att göra banda gierningh.

Se i Konungz B: 26. cap:

1 Söker man hem åth androm thess williande, att hann will bondan eller ~~någer~~ någo hans hioon, eller than i hās gård är, eller hans gäst är, eller hans gård söcht haffuer i trångo tå han i gården kommer gör skada, dräp, slår, hugger fullo sårom eller slår skeno blonad, eller blodwijte, alla thee ther medh äro i flock och farnöyte haffua brutit Edzörit

2. Rymmer man åth gårde annars för owino sinom, hinn som effther faar kastar eller skiuter effther hono, så att han fåår ther dödh aff, eller fullsåre, blonat eller blodwijte, Tager thet hono sedann han i hans tompt kom eller gårdh, som hann till hielpa sökte, tå haffuer han och alla the medh hono woro brutit Edzörit

3. Så myckith som bondan haffuer infagit medh hwsom och gårdom å sine tompt

som hann boor åå, ther äger han hemfridh å sigh och allo sino ~~haffua~~, Nu ståndher badstuffua ocham gårdh, Smedia, hemligh hws, eller lada, i thesom hwsom äger ma sama hemfridh haffua, som å tompt eller i gårde, hvar som ther gör gierningh å anna haffui förbrutit Edzörit.

Nu kan thet faga hin som före, 4

löp för änn hann kombr å hans tompt Som hann skyldie till, eller i hans gårdh thå är tär ey brutit Edzörit

Nu sökia the hem att mäne och 5

willia skada göra, änn thå att the ey gitta böte xl marck för hem gångona, eller werij sigh medh xij Manna eedh, att the ey thess witta de komo, att the skada willdo göra. Nu bryta the dörr, eller koma medh spento armbörsto, dragno swerdom, eller andro tolkom wapnom och sökia epter thäm the skada willia göra i Bondans gårdh, än thå att the inge skada mera göra än thet, böte thå som förskriffuit staar, och kome ingo dyli wyder, om så wittnar häritz nempd.

Nu kan then Man som hemsökn 6

gör warda sår eller dräpin, eller får blodwite, i thy att hann gör hemsökn, thå är thet alt ogilt hann faar. Nu kunno the som hemsökn göra bondann skyia, alt thet the få i gårdenom eller å Tomptine, är alt ogilt. Nu än the ägha weder i gårdzlidi, och falla föter inna

gårdh

9

gårdzhijdh, och huſfrund vthann å thäm som hemſokn giorde, wari ogillder, faller förer vthann och huſfrund inna, wari gillder, ~~för~~ ty at thädann fiill hann som förer stodo, tå han

Hugg fiick

7. **Nu kan then löpa vr gårde sino** som the rijdu hem åt, och dräp slår eller hugger, sedann the koma vthand Bönd hans, böte effter landzlage, ſåår ha och ſåår eller warder dräpinn, sedan han komer vor gårde sino, thå böte ~~och~~ the epter landzlage som the giorde. Nu ſåår thäm ſåår som hemſokn gör, eller warder dräpi, thäm som inge skada giorde, wari the ogillt hann fiick, hwarcke hann thÿ fridh, eller och ej boo hans skifftes.

8. **Nu hittas mån i gårde såthe oc** skilias osåthe, ther är ej brutit edzöre, vtann han går vor gårde vreder, och gånger så åter i gården medh wapnum eller hiälp, hugger, slår, eller dräp, thå haffuer han och alla the medh hono woro brutit Edzörith.

9. **Nu hempnas må å ſatt måll**, och bött, tå haffuer hann brutit edzörit, thå skall the Nämpndin witha, hwadh heller annar skillnadher kom thera milla eller ej.

10. **Jngen må hämpnas epter böter** fästa och borgada, vtan han bryter Edzörit Äru böther fästa och ej borgada, eller ej fåå

före skildt, att bötas the ey inna thän dags före
läggz, tå må han hämpnas, hämpnas han thå hafvi ey brutit
Edzöritt, wta böte lagha böter, epter thy brute ärin
Nu än något är bött aff bonnne, tå måga the ike
hämpnas, wta kräffie thz som åtherstånder medh
Lagom, eller haffvi brutit Edzöritt.

Nu må man ey hempnas å anna 11.

och annar giorde gerningena, hämpnis
nna å anan, tå bryther han ~~brutit~~ Edzöritt
Thz skall häritz Nämpnd witha, hvad heller the hann som han
giorde gerningena å han, eller anar, giorde ey then hämpdis å
Om någor annar skillnader kom thäm emilla eller ~~ei~~ hann gerningena
hvi hann hämpndes, å anna, hämpdis han å annan å han, tå skall
tå haffuer han brutit Edzöritt häritznämpd wita

Tager man qvinno medh waldh 12. See: Konungs B: C: 23. och Rätt: B: cap: 5.

Warder gripin medh färska gerningh, witne
Så ey man, tå skall häritz höffdinge genast bind
haffla kopslära, och tings stämpna, och döma
han vnder Svärdett, och lijff langer främskinsa,
Tager och någor löse för hono, böte xl marker ko-
nungs ensaak, och åter löse, halffua tagi qvinna
och halffua Konungs, Nu är han ey baar or å tagin
Wijter qvinna thz hono att han haffuer medh wåldh
sin onda wilia främpt, eller säger att han brödz
medh henne, och gath ey wilia sin frambkomitt
Synes thå kläde ryffuen, å hono eller å henne or
ther medh ~~medh~~ blånader eller blodwijte, eller ~~ther~~
höris roop och åkallann, thz skall häritz nämpnd
witha och ransaka, fälla the hono, haffue brutit
Edzöritt, Tager man qvinno medh wåldh, och drä
per hoon han i thy och wittna så ey Männ, Thå

ligge

9

ligge ogillder, Tager man konu medh wåldh och rymer aff lande medh henne, och warder han laghligha ther till wunnen, thå äger han aldrigh fridh fåå, för änn qwinnona laghgiffta bonde beder för hono, om hoon giffth är, eller neste frender hena, om hoon ogifft är, ~~och skifftas hans godh~~.

Gr: Kript: B: C: 5

Nu gånger kona å annars mandz bolster och skiria thå 13 Cap: Gr: Edzöris Balk

4. Cap: Nu kan man kunna laga: fång med kona sina thå ths finler ni: 13. Kyrkomåla Balk: 3 capitler

Nu sitter man för androm å retto Tingz wägh, eller kyrkio wägh, tå han will fara till eller från, och will hann drapa, sarga eller bäria, gör han någon thera tå haffuer hann brutit Edzörit, Nu kommer ther å bradom skilnadt, ther är ey brutit Edzörit, Nu sitter man för androm å kyrkio wägh eller tingz wägh, och will skada göra än thå att han ey gitter, spenner arborst eller bogha, drager swärd eller knijff, eller andro wärio åt hono, springer eller älter hono för sigh, medh steen eller stångh, böte vj march till treskiptis, ligge ther till wittne som när woro, och vj män å Tinge, wijne ther hono, wärie sigh medh sex manna edh, eller böte som förr är sagt. Hugger man i kläde eller wåp annars mandz, kyrtel eller schiuter å kyrkio wäg, eller Tingz wägh, och kommer ey blodhwijte innan, tå dylie medh vj manna edhe, eller böte iij mark.

14. Tingz fridh Kyrkio fridh.

Nu dräper man annan hugger eller slår blånadh eller blodhwijte å tinge eller i kyrkio sielffwe, haffue tå brutit Edzörit wara ther är medh wåda, förty ther ägha alla fridh haffua.

Nu

8

Nw rider man från kyrkio eller tinge och till penings ööll, förän han hemkommer, eller annarstadz, sittia the hans ovenner, före hono dra dräpa slå, eller sarga hono, tå haffua the ey brutit edzörit. 15.

Nu älter man annan aff lagha tilmålom, och kommer ey hugg, blodwite eller blånad inna, böte xl marck till treschiptis och haffue ey brutit edzörit, och thz skall häradz nämpnd wetha, hwad han skyllde trängder eller sielffwiliandes, eller hin älte hono å Tingz stämpnona, eller kom annar skillnader theira emillo, och ey aff stämpnona, och så hem åther till sijn, dräp man hono eller sargar, får blånadt eller blodwijte å wägeno till stämpnona eller från stämpnona, therföre att han hono stämpde och söklia wille, tå haffer han brutit edzörit, sittia the å wägh för hono, och giuta the hono inthz giort, tå är hotter ok ingo böter. 16

Nu äger han fridh heman från sin och till stämpnona

Nu leder man annan till stock, eller stenn, eller annorstädz, och hugger aff hono, händer eller fötter, medh wållde, thå haffer hann och alla the medh hono woro brutit edzörit, tå haffue thän bönina som sären eller dräpett fick, eller hans arffua, kommer thz i brådom skillnadt theira millom, fåår någor aff thäm sår, dödh, blånadh eller blodwijte, thz är ey brutit edzörit. 17.

Nu

18 **Nu hempnis man å then som dom** vthgaff, eller anamade, dräp eller hugger till sååre, slår blånad eller blodwijte, eller hämpnas å thäm som witnade mooth hono före rätteno, eller thy att hann sitt egitt lagliga wärde för hono i rätteno, Tå haffuer hann och alla the medh hono woro brutit Edzöritt, Thå schall thz härridz nämpnd wetha, huad han hämpndis therföre, eller som thera emillo annar skilldnader.

19 **Nu söker man hem åth androm** och förer hono medh wellde wer gårde sind, ähn thå att han thy bryter hws eller gör blodwijte i gårdeno, tå haffuer han brutit Edzöritt, vtann konungz dom är föregångin, eller annars thäss som konungz dom haffwer, eller ledis å hann sanner tiuffnader, eller tyges medh ransakann i hwsom hans sanner tiuffnad, eller brötligenn är å lyff sitt, för andra vppenbara gerninga, tolkenn bör ther thy fridh niuta.

Se effter föliande Cap: och 7 Cap: i Tiuff. B: och 19 Cap: i Dråpmåla B: medh wilia.

20. **Nu wendis manne Tiuffsaak** till, eller huaria handa brutt thz halft ähr, tags man och bastas eller bindz, och föres offör innom, och thy oppenbarligha i handom tagitt, och vtann konungz dom, eller thes tha konungz dom haffuer, thäin så gör, haffuer konungz Edzöre brutitt, och tags thy el mäår som för dom war, Thy att huar man äger fridh å sino godz haffua, och serdeles å sielff sins lyffue och likama.

Se Tiuffua: B: 7 C: och strax näst effter.

Bastas man saklöös.

Se thz Cap: till förenne.

2 Huar.

Hwar som edzörith bryter ehuru 21.

många the saman äro i flock och farnöte, tå gierninge görs, tå haffua the förgiort alla ty the ägha offuann jordenn, wta jorda godz, och ägha biltoga waara öffuer alt Swerigis Rijke, thera löösa godz schall skiptas i tre: luth, Tage jordägande thän jordena äger, ther henn söllenn giordis, till en luth, anna Konunge, och tridie häradt. Dogh så att gäld thera som the rätteligawore skylloge, för änn the Edzörith bruto, först gälldis aff oschipto löösöra, och sedann Målsägande Warder thy godz rätte, effther thy saaken är till gällda och målsaga till des rätt, fälle både aff, styktt aff marck som marck, är godzit mera, gånge thz till treskiptis som öffuerlöp som förra är sagt, Ey måga the förwärka barna luth thera, om the någor haffua, ey thera husfru luth, ey och huus the å husfruna tompt, eller å husfruna iord stånda, Och huggens thess luth som i boo ägha, medh thäm, Så schall huar sina saak ensamalla bära, och ingenn annars luth förwärka.

El dråpmåla B: med wilia 23 cap:

När edzöris måll brytas, tå ägher 22.

L: Saning de poenis.

målsäganden kunnogat för sochn, eller å tinge, ther gierninge giordes, eller och för Konungen som förr är sagt i Konungz Balkeno Cap: 36. Thå gierninge så wijst är, thå schall häradzhöffdinge j ty häradhe strax bundkaffle vpskära och häradz tingz nämpdena, och saman kalla, thär må thän som gierninggena giorde, fälloger till och frånn koma,

i sitt

9

i sit behold igenn. Häradz Nämpnd i sama Her-
radhe skall wthleta och wetha huadh samast är,
om thz määll. Äro witne till, tå gånge te före
Nämpnd, och swärie huarj sinis läftom, och Häradz
höffdinge staffue eedenn före thäm.

23. Nu äger heradznempnd å sama
tinge, eller å nästa ther epter, antinga wäria
eller fälla, thäm saakenn giffs, fäst om thz
äriit, wäria the hono för Edzörit, wari ther om
saaklöss, och målsägande lagsöke honom thå,
effther ij brotts ärin huarin om sigh i lagh book wärr.

24. Nu fella the han före edzörit thå
skall häradzhöffdinge å sama tinge, eller
nästa ther epther alla thäm wptälia som i flock
och farnöyte medh woro tå gierninge giordes, och så
han thäm wptalt haffuer, thå skall häradz nämpd
swäria thäm alla biltoga, och häradzhöffdinge dö-
ma thäm alla fridhlösa öffuer alt Rijket. Haffue
thå Månada dagh från ij gierningena giordes,
att förlijka sigh medh Målsägandenn, om han kann,
Konungs rätt Jordägande och häradz o försium
manom, flyttier hann eller förer godzet sit landa
sedann hono saakenn giffs, Thå haffue förbrutit
både godzet thet hann landann förde, så och fridh sino medh.

25. Nu är then landbo som hemsökn
görs till, eller haffuer hws legt eller land
tagit, fåår hann eller något af hans hioon, såår
eller skeno, blånad eller blodwijte, eller warder drä-

pin

Dräpin, tå haffui sama rätt, som han bondena åtte sielffuer, för ähann beschifftett.

Män om annar man än then som 26
Landboans Gård söker, fåår sår, skeno eller warder dräpin, thå äger Målsägande både fridzbötena, och Sårböterna, och bondäga dem tagi tridungh aff Sköfflingena.

Män må ingens mandz godz skiffte 27
has för änn hann laghwunnit är till biltogh måll, Ej må han och dräpas inna than dagh hono lägz å Tinge, tå hann biltoger laghsuers wthann fört hono fäster och böter, som för annan saaklösan ma, och lijk hans i kyrkiogård ~~giffuis~~ Läggis. Ej må och hans godz wndann föras, sedan hono saak giffs, the som till Edzörit giffs.

Hwar som holler them och födher 28
ett måål, sedann thera Månada dagher äre wthe, böte iij marck, eller hielp them till någott illt att göra, sedann the biltoge äre, eller fåår them någor hielp till wärio, eller kostnadh, hann böte el marck, om hann thz wijste, att the biltoga woore, thz schall häradz nämpnd ransaka och c: så offta hann warder thz laghwunnit till, eller dijli med ej mana ede, att han ej biltogann ma hijste eller fälle, eller ha ej thz wiste, att ha biltoger waar.

Män hwar som holler biltogha Man 14 29
å annars mandz Schada, wari sa saker

2 som

som biltoger ma, om han några gierninga göör, böte thå biltoger ma epter brutom sino, ty thess sijder skall häradz nämpnd wetha hwad ther är santt om.

30. **Warder biltoger man aff saak giffna** eller någrom dräpin Innrijkes, sedan han biltoger är suorin, om han några gierninga göör och lagha dagin hans wthi är, ligge ogilder, både för kyrkio och konungs, wtham han haffwer dagh lagliga, aff Konungenom.

31. **Nu om någor är bilthoger lagder** aff Rijkeno, och warder sedann wtrijkis drapin, eller och atth han warder wtrijkis tagin, och medh wåldhwärckom införder i Rijket igenn, och warder hann sedann dräpin, Thå skal före hono både bötas och sakas, som för annan saaklösann Mann, och lijk hans i kyrkiogårde iordas, Ty att ey måtte hann i flerom landom biltoger wara, eller frid sin mista, wthan i thy samma lande som gierninga giordes inna, Thy skal och för Edzöritz brutt, hustruna gord eller hws, som å hennes Tompt ståndha i Skifftlingz gånga, Thy att i wåro laghom giffwes hwarken ma gård adell gårdz hws, eller adell watn wärka hustru sina, och ey goodz i hans, wtham i alla andra lösa ören penninga, ey skall och almenninga gord i Skifftlingz gånga, thå att goodz räknas för löösöra.

32. **Nu ågha the bilthoge wara ther till** thän beder för thäm som the brutto worder eller

hans arffua, ⸗ Thå äger koninger thäm fridgiff-
ua, eller och thäm tolkitt Konungs wälld haffuer,
att han thäm frid må giffua, Thå skola the lösas
wijd Konungs med xl marck, the wari konungs en
saak, Döör thäm som biltoger är förra än han
frijd fåår, gällde thet arffua hans af godze ~~aff~~ hans
lagha böther, huad thet är häller dråp eller såår,
Målsägande Konungs och häradz som för sägs.

⸗ Thå the bro
för thäm som w
bünto wolder

Biltogs mandz Jordagodz ägher lag- 33

mandh eller Heradzhöffdinge haffua, medh så
skääll, att the skola sälia en Vmbudzma, Then för
thäm rätta skall, att thet affgeldit till [illegible]
komz än hans gälld gälldes, the som han rättligha
gälld skyllogher war, för än hann bröött Therutt
Huad ther öffuerlöp the giffuis för hans sill fattigo fol-
kom, eller till Kyrkio eller Kloster, och ther till han
frijdh fåår, eller dödher är, tå haffui hans arffua thet
gotzet.

Nu kan biltoger man aff Rijkeno 34

rijma thän som så lijth haffuer i löösörn
wijder wägha, att ey kunno gälld hans betalas,
och ey saak hans böthas, och haffr thå Jordagodz i
Rijkeno, gör hann ey ijnna Natt och åår, effter thet
han rymder är, medh målsägandeno, så att ha hono
skipar frijdh aff Konungs, thå schola ey Män Jorda-
godz hans mätha, och först gälldh hans betalas, och
Målsägandens rätt, och hwad öffuer är, gånge
till sköfflings, och skiptis som förr är Sagt.

Nu kan

35. Nu kan man Edzöre brytha och warder fånge wijdh färska gierningh man sama dÿngn, Thå ägher häradzhöffdinge budkaffla vpskära, och Tingh saman kalla, j thÿ herade som gierninge giordes inna, häradz nämpd ägher wÿsa, hwad ther om sant är, haffuer hand dråp giort i hemsokn thera, och wetnar så häradznämpnd, Thå skall häradzhöffdinge hono vnder qwärdh döma, och alla the medh hono fångne woro i the sama gierningh, haffuer hann blånadt eller blodhwijte giort, eller andra åkomo ther Edzöre wärir, miste högra hand sina, och hwar thenn ther medh waar, för Rån böte som framdeles skils, effter thÿ wärdt är, Och för Edzörit ehwad the mista lijff eller ej, thå ägher lööst godz thera i skifftingh gånga, som förre är sagt.

36. Nu må ej kona Edzöre brÿta, thÿ att hoon må ey biltogh wara, Ey må och öffuermagi Edzörit brÿtha, käris thet till hans, thå skall nämpnden han swärja ~~ej~~ wara ey åra gambla, ella böte gifwer thÿ som i såramålom skils.

37. Nu gånger man åt androm a åker eller Eng hans om wåår eller hööst, och dräper, thå är hann twågillder och all hans hion, och then ogilder som han fåår som till hans gångher, Sami Lagh wari om någor åkar annan aff sinom ägharelom wppå annars och gör thå ~~medh~~ gierningh å honom.

Nu wand

Balkenn

Nu warder man å ſina ſaaklöſs olag 38
liga förderffuader, halshuggin, hängder,
eller ſteglader, thänn th{e} giorde, ſtånde tolkin
ſama rätt, ſom hann hono giorde.

Tager man anan och lägger med 39.
wållde å jord neder, och binder hono ſom
nogot fää, bryter wth ögonn eller tänder wr
höſe hans, eller ſkäär tungo, näſa, eller öronn,
hugger hand eller footh, eller och både aff honom
Thän tolkit gör, och alla the med hono woro, haffua
brutit Edzöritt, Och huar ſom ther är Målſägande ät
thuad th{et} är, eller ſärſiuli eller hans arfwe tå äger
han både ſköfflingena och ſårabötherna, och ey ſkal
bidia åt huars huuſe thet görs i teſſom målom.

Se till förene
i 17 Cap: i ſama
Balck:

Warder han fangi å färſka gierningh, haffui
thå målſägande och hans fränder fullt wålld
hono till Tingz föra, och wittna låtha, ſedann
haffui målſägande wålld hono till löſn låtha,
om hann will, eller limi för limi tolka ſom han
miſte, hono miſta låta, eller och liiff aff honom
tagha, och ligge ogilder för gierningh ſina, Nu
komber th{et} i wapna ſkipte thera millom, och ey
aff ſlijko wållde ſom nu är ſagt, Tå är ey brutit
Edzörit, vthann böte ſom i Såramålom ſkils. Nu
kann Mann tolkinn ſaak wijtas, och är ey ſan
ge water, Thå ſkall Häräzhnämpd iij aff huario
fiärdungz bolfaſta män, aff th{et} Häradhe ſom gierningh
giordes i, hono antiga wäria, eller fälla, fälla the han

Hor et Vnum
Capit.

wari

B 184 -

wari fällther, wäria the hann wari saaklööss.

40. Hwar som ræner aff androm med fullo wälde i lösörom, hwad thet hälst wara kan till halffmarcka wärde eller mera, warder hann gripin widh färska gierning, tha skall hann till Tingz föras, och witna läsha med häradzsnämpd att hann fuller rænare är, witna the saa, Tha skall hann å tige under Swerdh dömas, warder han wärgder wari saaklööss, och thäm böthe xl marck som hono wälld förde, Witis thet hono och har ey baar å tagin, ligge thet till häradznämpd wäria the hono wari saaklööss, fälla the hono böthe xl marker.

41. Ræner han till iij öra eller mera och mindre än halff marck, warder thet förkt in till hono med fullom skälom, eller wijtis hono och han kann ey wäria sigh, med sex bolfastom mannom böthe xx marck, Nu räner han till ij öra eller mera, och mindre än iij öra, böthe sex mark eller wäri sigh med sex manna Edhe Räner han till i öre eller mera, och mindre än ij öra, böthe iij marck eller wärie sigh sigh sielff tridie, Räner han mindre än i öra, böthe vj öra, eller wärie sigh sielff annar, i allom thessom rääna saakom, bötes som sagt är till treskiptis, och målsägandenom thet åther, som aff honom ränt är.

Nu

9

Nu ligger man i skog eller i skip eller 42
och annar stadz, och läter sigh till att ráana, eller the i flock och
rånter thán litit eller stoort, och warder thet förnöthe
uppenbart, tå må huar man han och them allom medh
hono äru, att saaklöse gripa, och till Tingz föra,
Ther skola xij män tillnämpnas aff thy häradh,
som the målit ransaka skola, findz att gierningen
är uppenbar, thå skall häradzhöffdinge thám
alla bönder Sakand dóma som medh woro i flock
och förnöthe, är ey gierningen uppenbar, Och
wijtis thám, eller äru the om komne i uppen-
bart rycke, Thå skola the xij thz ransaaka, fälla
the thám, böte thå huar thera xl mark till treskiptis,
huilkin ey orkar böta, miste huffwud sitt.
Wärias the wari saaklöse, så the som gripne woro, så the
som them gripu finnz och thz att the någe haffua afflifft
nat till landz eller watn i thesso måle warder ta
Seglade, huilkin tolkom man hijser eller heg-
nar ~~eller hägnar~~ medh wilia och wetskap wari
så gooder hann som the, Skijlla hetha Ruatto kar-
la och Siöröffuara.

Nu går man i annars trägård som 43
lyster är, tager äple eller andra frucht,
medh wälde, bonden eller hans hion äru för, och
wilia wäria, kommer slagh thera ymellan, fåår
bonden eller hans hion dráap, såår eller blodwite
ther är thjörit brutit, får thán som tillkomber dráap
såår, eller blodwijte wari ogildt. Tå tuffuer eller

Raans

rånt mā, eller någor thän brytzligh är, warder fångin, tå skall strax budkafle gå, och tingh bindas, wari samo lagh om Rooffna hioaffno som om Trägård.

44. Hwar som binder androm Mañe eller lejer till att slå, dräpa, eller några gierning göra å anan mā, tå skall han stånda sama rätt, som han sielff giorde.

Åårom efter gudz byrdh 1407 om Sancte Katharinæ dagh, Stadgade och stadfäste then Edlige Konungh Erik Magnuson, och alle Rijkens rådh församlat i Stokholm, att then mā som gör flock eller sammanlagh på Konungen, härradzhöffdinge, eller å the ej mā som sammanåår i kämpandenne arö, eller och en wara inna Tingstad eller Kyrka, miste lijff sitt än thå att ej kommer gierningh i samär dräap, såår, eller blodwijte, blånader kläderiff, eller hwsbrott, ämm till äro vij Manna witne, eller wärie sigh medh vij manna Ede. Gör han dräap Såår, eller blodwijte, blånadt klädheriff, eller hwsbrott, miste lijff och godz, Konunge tage godzet och Målsägandenn lijffwtet, ämm till äro vij Manna witne och halla the medh äro i flock och sampnadh medh sama wilia, stånde sama rätt, eller wärie sigh medh vij manna Ede, Theslikest wari medh alle the them hysa, härbergera eller wärja wille och skall gånga öffwer them Konungs hämnd och wrede.

Koning,

Thett ähr konungh Erich på af Pomerin.

eller wärj sig med vij mäne ede.

Enden på Edzöris Balchen:
her epter följer högmåla Balchenn.

10

Täfflan till Högmåla Balchenn.

Mörder någor annan hůrů thz, 1
Skall ransakas och slijtas.
Dräp fader eller Moder barn sitt medh wilia, 2.
eller barnn fader eller Moder.
Huru kann thet skee aff wådha.
Om någor Menniskia förgör sigh sielff. 3.
Om någor fästar, eller och haffwar andra konů 4.
medan hans förra laghgiffta hustru leffwer, och 5.
om hann fäster andra och icke haffwer.
Förgör någor androm medh trulldom. 6.
Förgör någor Stiuffbarn sino för aff Skulld. 7.
z Reeser någor häär mooth Konungs, eller Landzens 8.
Herra, eller gör försååt eller wåldgiärninga på honom
Om någor leder å fosterland sitt vthlänskan häär 9.
eller förer åffwogan Skölld mot sino rätta Herra
Om landbo, bryti, Mölnare, wolskiölldker Swen eller 10.
hustru dräp sin rätta Herra, eller Hůůsbonda.
Om mā bär Mordhbrandh å annā. 11.
Huru thän ägher sigh wäria som tolkum saak wijthes. 12.
Vndsäger någor anan, och thän Vndsagder fångar 13.
sedan skada, och welldh thy aff hem.
Om them som vijdelagh haffer medh fää, eller andro diůr. 14.
Om någor bär förgiftninga å anan huru thz om skall 15.
ransakas och Rettertas.
Thessum Måål äro Orboota måål. 16.

Mörder

9

Högmåla

1. Mörder mader man, eller kona — mader l: Ma.
eller e huar ſom een myrdar annan, och lägger å
kön och bär i ſilkter, Thå ſchall man ſteglas, och
kona brennas, Thet ſchall häradznämpnd aff thy
härade ſom gierninge giordis wthi wijta hono
eller hena ſanna eller oſanna, och häradz
höffdinge edhem höffde, och edhom ſwäri huar
ſins läſtom, ſom i edenom ſtånda, ſå ſchall om all
mordh göras, och ek måål ſom lijff förgång ir.

2. Dräper man eller kona medh wilia
hono, eller myrder barn ſitt, hedit eller
chriſtitt, eller barn fader ſin, eller Moder ſina
eller huſtru man ſin, huilkitt thera thet gör, thå
ſchall man ſteglas, och kona brännas, än thet är
allom oppenbart. Nu huilkom tolkum ſaak
wijtes, och är ey oppenbart, thå ſchall han wäria
ſigh medh häradznämpnd, ſom för är ſagt. Wärs
han waari ſaaklöös, fällis hann, thå ſchall ~~han~~ man
ſteglas, och kona brännas, och thet thera ſom mörde
eller draap medh wilia, ſchall miſta arff ſitt ſidha,
och ſå hans åtflägger aller, Thy att inge må annan
ſigh till arffs dräpa.

eller man huſtru
ſina

3. Nu än thet är aff wådha tillkomitt
thå böthe ſom i dråpmålom ſkils, Konunge,
Målſägande, och härade tuegilldis böter,
och miſte huarken lijff eller arff, för wåda
thera, thet ſchall häradznämpnd wetha, huadh
ſom thet war medh wilia eller wåda giortt.

Nu kan ~~thet~~ så illa åthbäras, ath 4.
någor menniskia förgör sigh sielff, huru
ledes thet hälst hända kann, Thå schall han utt
skogh föras, och i bååle brännas, vtan att op
pinbart waal, att han förra såå affwijsä
war, woordin att hann inge wånda weija wiste, Thå
må han i iordh gräffuas vthann kyrkiogårdh,
och när tokolin schal i skeer, Thå schall häradz
höffdinge genstann budhkaffle vpskära, och
häradzthings stämpna, härridz nämpnd äghe
thet mååll ransaka, och häradzhöffdinge domgiff
na, och arffua thess dödha tagi godzett.

Gonger man från konu sinæ lagh 5.
gifftta, och fäster sigh adra konu laghligha,
lägrar och häffdar medan hin lefftuer, som ha
förr medh lagum fångit hadhe, warder thet skäliga
kenth medh oppenbarom gierningo, eller wittno in
till hans, och medh kyrkiona rätt, haffuu förgiort
liffue sino, och kona sammledh, om hoon thet göör
hann schall halzhuggas och kona sättias quick
i iordh, fäster man adra kona, medan the förra
laghgiffta leffuer, än thå att hann, ey thet fulkomnar
ey häffdar, hona böte xl mark till thrä skiptis, Måls
ägande, Konings, Biscops, och häradz, ligge thet
till härizsnämpnd, huad häller han henne
häffdade eller ey, wari lagh samma om kona
gifftter sigh androm Manne.

förgör ma

6. Förgör mann manne eller konů kona
med trulldom, så att hon eller han, fåår
dödh aff, miste lijff sitt, för tolka gierningh
mā schall steglas och kona brennas, och withi thet
medh härradz Nämpnd som för är sagt.

7. Förgör man eller kona stiuffbarn
sino medh wilia och förastt, och will barnō
sinō arff ägna wari lags samū om lijffsakt,
och stånde om arff som lagsbookenn i Erffda
balkenom sägher xij Cap:

8. Huar som reeser häär å mothe koni
ge eller Rijkesins herra, eller förrååth
gör, att hann will hono fånga, eller dräpa
eller gör några wållz gierninga, eller sett medh
breffuom, rådhom, gierningo, eller hielp, tå agher
hann mista både Jordh lijff och godz, om han fån
gin warder medh oppenbara gierningh. Nu kan
hono thet wijtas, och ~~är~~ ej medh oppenbara gier
≡ warda fångin ningh≡ stånde thet till Konungz Nämpdh, och se
dan tulff, huar ithra som i Landenom stånda, thessar sins låstom,
Som sägs i Land ithra, fälla the hono, haffuer för
giortt allo thy som för är sagt, Jord, lijff och godz.
wäria the hono wari saaklöös.

9. Nu om Man ledher å foster land
sitt Vthlänskan häär, och bäär offuaga sköld
moth sinom rätta härra, och häriar sitt egitt
foster

B 184 -

10

fosterlandh, och hann han följe thäm som rätt konunge är till rijketh, thå haffuer han och alla the medh honom woro förgiort både liff och godz vnder Kronona till ewerdeligha ägho. Nu än någro wijns tolkin saak, och är eij oppenbarth, thå skall Konungs Nämpnd honom antinge wäria eller fälla, wäre hann wari saaklöss, fällis ha miste både liff och godz som för är sagt.

Nu än landbo bryti, mölnare, fro 10.
skijlder Swen, eller någors thera hustru, dräpa sin rätta herra eller hůsbonda, eller hans hustru, och warder han fångz medh sama giärningh eller hon thå skall han eller hon till tingz föras och må ther till Stegill dömas, och kona brännas hordh och lösa peninga thess saka the skola till treskiptis gånga, tagi en lůt Konunge, annan Målsägaden, och tridie häradh, som giärningh giordis inna, Doch så, arff, affradh, Tijond, gälld bolags peninga och barna peninga först vndan skiptis, Hůru tolkin saak wijtes man eller qwinna, och är eij oppenbarligha taghin widher, Thå wärij sigh medh häradz nämpnd ther giärningh giordis, och häradzhöffdinge höffde edhum, och sedhan swärij hwar sins lästom, som i Eedno standa, och bidij sigh så Gudh hullan och helgedoma the han åholler, att han eller hans kona dräp eij sin rätta herra eller hůsbonda, och wij är han eij wärder liff eller godz sit mista, wäre hann

wari saaklös, fällis hann haffuer förgiort allo thy som forr är sagt, nu säger thän som drap thz aff wååda wara tillkomit, och ey medh wilia hans, thå schall han rätto arffuo hans, tuggilla böther bötha, och ey lijff mista, och koningenom och härra de Lagha böther som i dråpmålom skils, och ey mera. Then schall härradz Nämpnd witha, som för är sagt, huad thz är medh wååda eller wilia giort.

11. Sätter man eld i annars mans huus, och will bränna både by och bonde, brännir vpp huus ett eller flere, eller bonde allann, eller by, warder han eller hoon ~~th~~ tagin widh färscha gierningh, och medh blåsande munn eller brinnande brande, tå må han bindas och till tingz föras, Sedhann ägha xij Männ aff härradeno schoda och sannings witherha om thz måål, werria the han, thå böte thänn xl marcher som saaklösa bantt, och bastade, och haffuer ey förgiort fredh eller booskifftt, fälla the han, tå böte alt thz han äger till treskifftis, tagi en lut koninge, annan Målsägande, och tridie härade, och gällde ä först bondano åther sin schada, och wili bonde santeligha sitt suera huru myken schada han fångitt haffuer, hindh ey mera åth. Thå ägher bondan ä först sitt haffwa för sitt, och thän schall i båle brinna som bränt haffwer före bondanom.

Saaklösam bant och bastade ther thz giorde böte xl m. See i Kyrckio B: i 18 Cap:

Nu åå

Nw & Hwem tolkin saak withis 12 Mann eller kono, och warder ey tagin med, wäri sig medh luthin Härradz nämpnd thet gierninge giordis inna, och wari saaklöös, fälis han, gälde åter alla schadan,ter som hin fick, och å xl marck till treskiptis, Varder han ey böta, och schadan återgälla, inna nästa vj Månada Dagh, sedan han saakfälidher är, Thå schall han ogilder wara för allom, hwadh thz är ~~heller~~ Man, eller kona, thz till han ~~eller hon~~ haffer rätt giort för the saak.

Nu vndsäger nogor bonda, eller bo 13 hans, eller bondans sedan skadi, aff eld, Rån, Mord, eller andro ondom åt gierningo, och ey är vppebart, aff hwem skadin skedde, haffwe tå bondan witzordh att saaklösa schylda then till rätta som vndsägn giordt, ligge thz till härizh nämpnd, wäria the hann wari saaklöös, fälla the han wari lagh sama som nu är sagt, Ty att the är illa woande som androm ondt gerir.

Hwilcken må tolcken dieffwlskap ir hender 14, att han vjdhlags haffer medh fää, eller andro oskäligom dijrom, warder han åå färska gierningh widher tagin, eller tillwunnin med skäligo witno, och härazhnämpnd, tå åger härazhöffdinge döma han qwickan i iordh, medh sama diure gräffuas, eller i eldh bränas, ey mågo the

Se i Kyrckio Balkenn i 18 Cap.

2a

å hordena liffua, wyns thz hono, och är ej bar
åtagin, ligge thz vtt häradznämpnd, ſom annar
Högmål, wäria the han wara ſaakløſs, fälla
the han. thå ſkall han i Järn ſlås, och aff Biſco-
pe ſkrifft tagha, och lijff beholla.

Om Vppebarlige gierningar ther wppenbarligh
ſkrifft ſkall förſättias, huru wärlz wåld må
ſigh medh them benåra eller ej, Här om är rijk-
ſens Rådz Prelater Riddare ſkapit öffuer eens
warit, Somlige aff thäm ogierningo äre aff ſigh
ſielffuom oloffligha och förbudna, och ſomlige aff
tolkom gierningo haffua theras plicht vthrijke-
liga i lagsbokeno, ſom är nijdlagh medh fää, g
mordh och andra mandråp, öffuer thäm må wärlz-
wåldh ſigh rätta, både för ſkrifft och epther, Effter
Lage, och Kirkiona förſuara thäm intz. Vthan te
koma wnder Kirkiona frijhelt. Somlige aff tolko
förbudno gierningo haffr ej theris plicht i lags-
bokena vtrijkt, ſom är, att fadren haffdar ſina
Dotter, eller Son ſina Moder, eller och fader och
Son ena Qvinna wetandes, eller och Moder och
Dotter medh en Mann, kan wärldzligh wålld tha få
för än the haffua tagit ſkrifft, thå rättis öffr thäm
effther Rijkens ſkrifno Lagh och rätt medh Lijffue,
vthan ſedan the haffua ſkrifft tagit, må wärlz-
ligit wåldh medh thäm ſigh intz benåra eller be-
ſkatta. Somliga aff tolkom ogierningo haffua
förradom warit loffligha, och aff Kijrkio ſkipelſe
wordne oloffligha, ſom är, att brodren haffdar

10

Syster, eller en man twå Systrar, eller twå Broder
ena Quinna, eller annor frändsemis spiell, eller
gudhsiffwalags Spiell, medh thäm twå wärzlig
wåld inth bewara eller beschatta, hwarske förs
schrifft eller epter, som Lagsbooken Lagligha eller
Kirkligha vthwijser i Kyrkiobalkeno, 13 Cap:

Nu än kona eller man bär någro 15

förgerninga vpå, Och warder bar åtagin
Så schall han heller hoon tagas och i
fiätur fällias och så till Tings föras, Och the samma för
gierninga medh thäm, the schola ey män, witha
hwad han heller hon haffuer the förgärninga giort eller
ey, wäria the thäm wari saaklöss fälla the thäm
fällis åt xl markom till treskiptis, Konungs Måls
ägande och häradhe, haffwer the någor Dödh aff
lijkitt och käris sedann, withi the medh ey må, wär
ja the han eller kona wari saaklöss, fällas the, thå
agher hoon i båle brinna, och man stiglas, Och lössöra
theß saka schifftas, och arffwinga tagi iordh effther
thäm, wijtis the någro, och kann sigh ey medh här
nidhnämpnd wäria, böte som i dråpmålom skilz.

Thessin mål som nu äru sagd, äru 16

orbotha måål, som forgånga både lijff och
godz, hwi tolkin saak wijtis, och är ey baar åtagi
thå wäri sigh i hwario saak, som förr är sagt,
och skolo gälld hans betalas, aff godze hans
oschiffto, och ingsins mandz peninga må han för
brytha, vthan sina egna.: Finis huius membri.

Dråpmåla Balchen medh Wilia.

1. Komer skilnader maña mällom och hwar dräper annan.

2. Warder dråpare fångin medh färska gierningh inna Dagh och Dögne.

3. Dräp Målsägande dråpare wta dom inna Dagh och Dögne.

4. Warder dråpare dräpin medh wärjande hand, om någor will hono hindra.

5. Warder dråpare dräpin wta wäriande hand.

6. Om dråpare rymer till Kyrkio eller Closter, hůrů thå är görandes.

7. Nů will ej dråpare till Swars koma.

8. Om dråpare will ej rymma, hwarů han schall thå gripas.

9. Om någor will dråpare wäria och sker ther någor skadh.

10. Rånar ma dråpare aff thäm hono i händer haffr.

11. Tages ej löson för dråpara lagligha fångna.

12. Om dråpares dagh till konings och frå, och koningr låter pröffua huad han drap trängder, eller ondher ther effther böte.

13. Thå dråpare haffuer bööt Målsägande, och han beder för hono, tå åger koninger hono fridh giffua.

14. Om Konings rätt, och härads rätt dags böteff och fridz böteff i dråpo, och om dråpare warder dräpin, sedan frider hans är wyste.

15. Här tekas opp nidings werk, och plicht thera.

16. Dräp Vthländskan Man indländskan, och rymer bort.

17. Huar som holder eller föder fridlösan dråpare.

18. Warder dråpare fångin, och säger nej för dråpitt.

19. Nů wärs hann som dråpitt wijstis.

Komer

B 184 -

Dråap medh wilia

Komer dråpare till snars ofången, huru hä- 20
radz nämpnd schall thå ransaka målit, och måls-
äghande binde till sanbana, och halzbana hwem
hann will.

Om halzbana boot. 21.

Gör dråpare för än böther ära fästa huru thå schall 22.

Huru böter ägha bötas effter dödan fader skiptas. 23.
eller Moder, eller fränder.

Huru Målsägande bör annan till dråp binda in- 24.
nan Natt och åår.

Kännis inge widh dråpitt, och inge windz 25.
ther till innan natt och åår, thå böthe häradhe
xl march.

Huru dulga drååp och Mandzgälld bötas schall. 26.

Om dråp i Skyiom och Skäriom ther ey findz 27.

Om kona dräp man, och warder fången. dråpare 28.

Huru kona schall till dråps bindas om hoon ey 29.
fongas, och att hoon må fridhlöss läggias.

Huru dråpare fången schall hältas, och till tingz föras. 30.

Dräp Prester eller Klerker annan leekman. 31

Dräp leekman Klerk. 32.

Warder någo dräpin, och Målsägande är ey i la- 33.
de thå som åtaleris.

Huru man schall wijta dråp sanst och bött, och om nå- 34.
gor widerkännis the gierningh å lijff gånger.

Om löster man dräper någrom. 35.

Om löster man gör aff hugg eller fullsåre, och han 36.
orkar ey bothum.

Om löster man gör skeno, och haffer ey till iij march. 37

Gör

4

Gör någor försått för andro i skulom, och
38. huad försått schall hetha.

39. Warder man dräpin i Konungz ledhungs, och
huru the saker schula skiffias, som stå i utbotom.

40. Nu om thän som gör ni Dingz wäch

Nu komber skildnader Manna mitto

1. dräp huar thera annan, thär ligger man geen mann, och böthe leggia thera arffua Konungz rätt viij örtuger, och xiij marckr, och Samoledhs härade.

Mann geen Manne, thär, the liggia båda i hielslagna.

Dräper man annan och fongas å

2. färsla gierningh wijder lijkith, eller å flyiande footh å sama dagh och dögne som gierningh giorde, thå giffue lijff för lijff, och haffue huarkenn fridh vthan i kyrkio eller kloster, än thz kan pröffuas att han giorde gierninghna medh lust, och vta alla lijffsnödh, ligge thz till häradz nämpnd ther som gierningh giordes inna, för än Mann tager lijff aff honom.

Komer thess Mandz Näste arffue

3. som dräpin warit inna dagh och dögne, och dräp han dräparen medhenne bråde vthan dom, thå böthe han för hono och saste som annar dräpare, och rymme ey landh, och ey lijff miste, vtha böthe Konungs viij örtuger, och xiij marck och Samoledis härade.

Kan thet så warda, ath nesta arffwa

4. thess dödha, ~~eller tess~~ som dräpin warit, eller annar Mann, will dräparen hindra, för hunz schulld

2 eller

eller herra budh, eller och thaim som herrans vmbudhsma är, och wardir dråpaar dräpin i wäriande handh, Tå pröffuas hans määll, så dödh som quick, och dömis effter brutom sino och ligger ogilder, och böte inthz för hono, hwärke Koninge, Målsägande eller Häradhe.

Warder man dräpin andro lundom åtan wäriande hand, thå böte för han fullir rättir, Koninge, Målsägande och Häradhe, och thz skall liggia till häradznämpnd. 5.

Rymer dråpare till kyrkio eller Klostir, eller annor stadz, och warder ey tagin å sama dagh, och dygn, tå schal häradzhöffdinge strax budkaffle vpskära, och tingh stämpna, och than som giärningena giorde, kome fälloger till swars, och fra i sin behold igend, kännis han giärningena, och warder laghliga tillwunne, tå äger han Månada dagh haffua för Koningz koma, och viij näther frå Koninge fara, och ey länger, vta han Koningz nådh niuthe medh faidzbreff hans, hwar som giärninge gör å han inna förschriffua faidh, haffui förbrutit Edzörith. 6.

Nu will han ey till swars koma På ey sama tinge, thå haffui Målsägande sama wåldh han till dråps binda som han sielffwer till swars komme wore, och haffui inge dagh, och hwarien faidh, vthan i kyrkio eller Kloster, förty the kallas faidzhus. 7.

2 Nu

8. Nu än fridlöſs man ſitter quar och will ey ryma, och Målzägande för må hän ey tägha, ſäye thå till häridzhöffdinga och Koningz Embetzmans, the äga hano fånga låtha medh Målzäghandeno.

9. Nu kunno några med dråpare wilia wäria förr thäm hono fånga wilia, antiga i hemi ſino, eller annor ſtadz, tå wari thz ogilt ſom the göra, ſom hono wäria wilia, och alt thz ogilt ſom the fåå, hwad thz är häller dråäp eller ſåår.

10. Nu om någor räner dråparen aff thäm ſom hän i handom haffuir fångit, eller bryter hono wr fångelſe, natt eller dagh, wr Koningz härno, thän ſom thz gör han haffr brutit Koningz Edzöre.

11. Nu ehwar dråpare warder laghligha fångin, hwar ſom löſn tager för hono, giffui Koninge löſn, och å xl marck, hwad thz är målſägande, Landzman eller hwad Mann thz hälſt är ſom thz gör.

12. Nu komer dråpare för koninge eller thäm ſom hans dom haffr i hulzgif ſina gierninga kännelſ, tå haffui ha dagh till hans, och ſrå ſom förr är ſagt, Koninger ägher hono breff giffua i thz ſama härade ſom gierninge wardt giordh i, och i ſama breffue nämpna then thz ſchall när wara å

2 Konigz

medh willia

Konungz wägna, att thz måll skäligha pröffuas och medh hono wari häradz höffdinge, och häradznämpnd, thett sama måll granligha skoda, han ij pröffuat, att han giorde thz dråap trangder, och medh rätta liffznödh, thå ägha the för:de böter läggia Målzägandeno, som the wilia för gudi antsuara, och Konunge sino, och schoda thz [illegible]da beritt, och medh huad skälom han trägde dråpare sigh dråpa, och dråpare wari thå faij för Konungz saak, och häradz. Kunno the för:de pröffua medh fullom skälom, att hann thz dråp otrengder giorde, Thå ägha the ey Målzägandeno böther läggia, vtan rymme tå dråpare Land, och få tå alldrigh fridh för än ha bunder rätt för sigh. och giffuer Målzäganden fulla böther såsom hono åtnöyer.

Dåna stycket står alt i sama Capitlett

Will ey dråpare bötha sina saak

tå ägher han rymma rijkett, och få ey frijdh för än hann haffuer bööt boot widher Målzägandeno effter xij härizhöffdinge och häridz nämpnd haffuer hann dömpt, och sida giffue Konunge hono frijdh, och böte Konunge viij ortuger och xiij marker, och samaledes härade, Thå ägher Konunge eller hans Embedzma pröffua hans breff, och hans skääll om hans gärningh, och epter tij hans frijdh leggia, som hans måll är tillkomitt, och Konungs rätt Samaledes.

Nu haffua

11

13 Nu haffwer han bööth och Målsäganden, han bidher för honom, tå ågher Koninger honom fridh giffua, eller och hans Embetzman, thän tolrecht Koningx wåldh haffuer å Koningx wägna fridh giffua, och böte ther effter Koninge viij örtuger, och viij mark, och Häradhe samaledis, Wta häg och nödh pröffuås kunno, som för är sagt.

att han må honom

14 Nu ågher ey Koningx rätter högre fällias än viij örtuger, och viij mark och samaledis Häradhe, Dags bleff lösis aff Koningx Lanzman före halff mark, fridz bleff före march, the bleffin skulo å Swensko skriffuås, och all anor bleff som doma göra, får han ey fridh aff Koninge, eller will ey böta, eller fly, och warder han dräpin seda dagher hans är vte, Thå ligge ogilder, Ey ågher godz hans förfflas, hwarken lösöra eller anatt, och böte hwarken Koningx Målsägande eller Häradhe, Wtham han nidingz wärk giort haffuer, eller andra ogerligha gierninga thue wederlika som ey wära kärdt, the ståndi sine macht.

15. Tessin äru nidingz Werck, dråp någor fadher eller Modher, Son eller Dotter, Brodher eller Syster, eller öffuer magi mins än viij åra, Wtham thz see med wådha,

eller Dráp ma ~~annan~~ soffnandis, eller Sijr Man made å Bunde, eller Tralbár ~~ma annan~~ så att han fåår bana aff, hvar som tolsa gierninga gör, som nu äro sagda, stånde sama rätt som för skilz i Edzörtno, och i Hegmålom, om han fångi warder, warder ha ey fångin, tå rijme Landh som för är sagt, och få ey minne Nådh, att han minne wändir är.

Dráper vthlensker man någa 16.

wari så om ha som indlänskir Mand hade thz giort, Wra han aff Rijkeno flijr, Rijmer han Rijket, gällde thå giäld, och bötis brutt hans, aff godze hans, Målsägandeno Koningeno och Härade, om så tillräcker, Rekkiä ey till fulda giälda och botha, skifte för Koninge och Härade, Målsäganden tagi sin rätt, är och gotzet mera än gälld och saak hans, stånde thz natt och åår och gånge sedan thr om, som lagh skilia, om annat vthlänska Manna godh.

Nu hvar som fridlösan Man 17.

holder så att han föder hono, om ett måll, eller ena natt ~~[illegible]~~ huus länger, sedan han fridlöss giord är, och hans dagr vthe är, böte iij marck, eller Dyli med vj Mana ede, att han ey wiste han fridlöss war, hvar som hono håller eller föder, länger än nu är sagt, böte xl marck till treskiftis, och

ligge till Häradz Nämpnd, hwad thz är sant
om, böthe ochså opta xl marck, som han war
Derlaghliga tillvunnin, att han haffer hono
fanger hållit eller födt.

Nu fånger man någon för dråp

18. innan dagh och dygn, sedan dråpitt war
giortt, och förer till Tingz, och will till
dråps binda, och hin säger nej för sigh, att
han thz dråp alldrigh giorde, tå skall hä-
radzhöffdinge thee , nij må Nämpna aff hä-
radeno, thaim som the seija både ia wijdher,
the skola thz sanningz om letha, som the wilia
för Gudhi swara, och sino Koninge ~~[illegible]~~, hwad
han å wijgwalle war thess wiliande och wålla-
de, att hann dödh fick eller ej, fälla the han
haffui thå ~~[illegible]~~ arffua thess dödha wåld hono till
dråps binda, och rätt hans laga göra, som för
är sagt, och ej bother för hono tagha.

Nu wärs then som dråpit wijtis

19. tå wari han saaklöss, och thain böte xl
marck som saaklösan wållförde, är han och
såår eller slagin, tå böthe som i Såårmålom
sägz, haffua the och tagit hono i sins hwse, eller
heman eller annor mandz, tå haffua te bruttit
Konungx Edzöre.

Se 19 Cap: i
Edzöre B.

Nu är man ofången till swars

20. komin, och säger sigh thz haffua warit,
och ijss williande och wållande, att han
dödh fick, eller säger att hann thz ej waar,

Thå skall häradznämpnd thz wita, the som the swäria både ia wijder, hwad han å wigwalle war thess wiliande och wålldande, att han dödh fick, eller eij, Och the som han [illegible] handan tager, att eij å wigwalle waro, eller och thr waro, och eij thess wiliande eller wålltade att han dödh fick, wari thå the saaklöse, Och sedan haffua thäin wolladh som sin haffr mist, att binda thäin till sanbana som han will, och thäin till halzbana, som han will, hwan thera medh xij Manna Edh å Tinge, aff thäin Sama å wighwalle waro, och eij woro handan tagne aff Nämpndenne, warder och sa till dråps wunne, tå haffua dagh till Konings Koma, och åther fråå som förr är sagt.

Nu är halzbana booth ix marc 21.
giffues Mannus Skull för rådbana, wäri Sigh medh xij Manna Eede eller böthe vj marck, Målzägandens Ensaak.

Dör dråparen förän böthir ärü 22.
orsfästa, tå böra arffua hans aff godze hans xl marck till tagskipris, Dylia the dråpit, ligge thz till Häradznämpnd, wäria the sa wari the saaklöse, fälla the han, böra arffua hans som för är sagt, äru böter orsfästa, giffua thå arffua hans Målzägandeno thz orsfäst är, och Koningeno, och Häradeno Lagliga böter som förr skriffuit staar, Dör han or sedan dager hans wite

2 år,

11

är, och förra än hann fridh faar, eller Målsäga-
denom böther fästas, böte thå arffua hans
Målzäganden(o) aff godze hans viij örtuger och xiij marck
och wari frij för Konunge och häradhe.

23. Att thet bötas skall för fadhirs

gierninga, som han haffr brutit, eller
Moder, eller andr frender, Thå gäldis
& gällden och Saaken afflůt tess ~~[illegible]~~ som
brööt, hwad thz är heller jord, eller lösöra, är
hwarken jord eller lösöra till, wari tå arffua
saaklöse både för Konunge Målzägandeno och hä-
rade, förty att ey ägher ma annars manz brutt
giällda, ther hann inthe wpbaar.

Se 21 Cap: i Edzöris B:

24. Ex hwar man skall anna till dråps

binda, haffui wälld han ther tilbinda epter
thz dråpit war giort, inna natt och åår,
hwad han will brådare eller senare. Men binder ha
ey till dråpit, inna natt och åår, effther thz drå-
pit war giort, haffui sedan intz wäll någo
till dråps binda, Vtha haffui thain saak sigh ken-
ner, om någor är thain till.

25. Nu kennis ingen widh dråpith

och inge warder ther lagligha tillkommen
inna natt och åår, effther thz gierninge war
giord, Thå är häridit saakt att xl marcks som thz
giordis j, vthan häradt sanan dråpare wijsse,
Thz heter dyllgia drååp aff thain xl marc som,
tagi Konunge halfft, och halfft thess arffua, som
dräpin warit, om the hwdzijckis äro. Lysthe ey

2 hwd

11

Jndzighis, och koma ey ~~—~~ breeff eller rätt Skäll
aff rätto arffuom innan natt och åår, Efftir
thz Dullga dråpit waar wtdömpt som för
war sagt, Thå skiffus the viij örtuger och
viij marcker som i dulffda Balkeno sigh om
Dana arff.

Nu giffwis härade saak för mord

giäld, Thå skall häradz nämpnd thz wisa 26.
huad han doo aff sooth, och ey aff mandz sada
werdh, eller och the gaff rätter arffue sannom
saak medh stämpdo Tinge, innan natt och åår,
eller och att ther war Wedergångs giortt innan
natt och åår, eller och the wijsa samma dråpare
medh samma witno, haffr häradhe inth aff thesso
Wigordom för sigh, som nu är sagt, Thå skall
thz härade mordgälld böta xl marcker, Thagi
Koninger xx marcker, och xx mark Målsäga
den som för är sagt. Thätta skall effter man
tali ~~natt~~ bötas, huar thäm ma som xv åra är
Karlkons, Eller och mer, för alla the som mord
gälld ägha böta, tå bötis fullt mordgälld, än
the myrde warda, och haffue thinge ma frälst före.
Mördis och någor the som ey böter mordgälld, som
är Quinnor, och öffuermagi, yngre än xv åra
wari bodh halffuo mindre, Nu äghar häradz
Nämpnd ma till Nämpna, och huar thän äghar
mordgäll göra som the Nämpnis, Sitter någor
Quarr och gör ey, böte iij öra, Sitter allir hi-
stapir quarr, gällde ther deell och aff mord-
gällde och å iij marcker.

Warder ma

27. **Warder må dråpin i Öyom eller** ~~eller~~ skäriom, finder häradz dråpare innan natt och åår, ellr lijst och oppenbart är, att uthlänsker häär haffr thz giort, tå wari härade saakløst, är ey så, gällde thå härade åter ther fóre dulga dråap xl marchr, och ey meer, tå att lijk see flere sum ~~ri an~~ ett åttefno finne.

Dulga dråp böte xl mark.

28 **Dräper kona må och warder fånge** å färska gierningh, eller man dagh och dygne tå skall hon till tings föras, witnas och döma laghas som annan dråpare, haffwi sedan målzägande wälld huad häller han will böter taga, eller henne halzhugga låtha, tager målzägande böter för kona, tå böte och konunge viij örtuger och xiij marck, och sammeledis häradhero

29 **Warder kona ey fongin innan dagh** och dygne tå skall hoon till dråps bindas å tinge som annar dråpare, och böte målzägandeno xl mark konunge viij örtuger och xiij marck, och samaledz häradeno, Ey må man konu fridlösa göra, än hon förmå tatta böta, förmå hon ey fullom böto, haffwi thåå Målsäganden wåld huad han will heller minder böter taga, eller lijff aff henne, och wari fridlöss för Målzägandeno konunge och häradeno som annar dråpare, och böte thå tinge thän som henne föder eller samwist haffr med henne, wta han henne war för thäm som hänne fånga wilia, war han och henne wari tuegilt alt thett hann gör, och alt ~~thett~~ ogildt thet hann fåår, som förr är sagtt.

Huar

~~medh wådha~~ Willia

Huar som dråpare warder lagliga 30.
fången, huad thet är man eller kona, Thå skall
Målsäganden hono Konungs fougde i händer få,
Konungs fougde äger hono i Konungs hächtilse sättia, och ther gömma låtha, ther till Ting är, eller stämpn,
och hans rätter skall göras, Fougden skall hono
till Tings föra, och ther i rätti antwarda, och sida
skall Målsäganden hono ther till sakena winna,
och döma låtha, och bödelenom giffwith ena mark
Swenska aff häradz Saakööre.

Dråpir Prester eller annar Klericher 31.
Leekman, ther tager Biscopir Konungs rätt, och
arffua thess döda målsägande lut aff bothom
och dom Kyrkia häradz rättin.

Dråpir leekman Klerich, tagi ther Ko- 32
ningher sin rätt, och arffua thess dödha sin lut,
aff bothom, och häradz rätti Kyrkian, som för är sagt.

Kan leekman eller Klericher dråpin 33.
warda, och är ey rätti Målsägande Jnnlendis, thå the kärir, wärs thet dråpit för thäm som
åkära medan han borta är, Komer han sidan [illegible]
hem, och kräffuer bothir, wari thå warit för hono
som wardis för thäm som först å talado, och såå
för allom thäm som ther kunno framdelis å tala.

Nu will man witha dråap satt och 34.
bööth kärir Målsägande effther botom, Koninger eller Härade, huilken thera hälst
kärir effther, Säger hin the booth gulldit wara,
the skola xij män witha, huad thet gulldt war eller

2 xij

ey. Komer ma till Tings, och gångir wijdh saal
sina the han ägher dödh före lijutha, Thå schulu
thz ey mz wijtha, huad han gick wijder the sack
eller ey, The ey man äger Landzma nämpna
och huad saak thz hälst är, som han haffuer
wijdergångitt, och gånger å lijff hans. Thå
Swari the ey ma att han wijdh the gierninga
gick, för än dombir å han gånge.

35. **Dräpir löskir mader man tå ägher** han fångas aff målzägande, Konungs Länds mans och häradzhöffdinge ehuar han är, Wia i Kyrkio eller Kyrkio gårdh, Thå ägher han till Tings föras, och ther lijff aff hono döma låtha, och huarkenn fastis eller borghis före han.

ther Landzma slår
holla andra Konungs
Embitzma.

36. **Nu kan löskir man affhugg eller** full sår göra, och orkar ey fullom bothom tå schall hann fångas som sagt är, Komer the ey inna Månada dags som lagha borghir binder för hono, föris tå till Tings och dömis hand aff hono.

37. **Han löskir man skeno göra och or**kar ey till iij markom, thå schall han fångas och hollas en Månadh, gitlaser [illegible] tå inge borghir före han, föris thå till Tings och stingis kniffuir geno hand hans, Thett är löskir ma som ey är bookfastir, och ey orkar fulle boo uppeholla.

38. **Gör man försåt för androm i** husa skyndom, Frinda skulom, Dyia

skulloz

Skiulom, ä Watten Näsiom, eller huar thz hälst wara kann kombir ther Man farande, rijdande, gångande, åkande, eller roande, te som förr siter, ryjser Vapn, eller gör åkomo å than som utkomer, faller the som förr sitter, ligge ogilder, Vta han hämpnis thess Dödh som han är rätter målsägande till eller warder eptir them som fridlöss är, eptir lagom. [illegible] ligge thå i lagha gälldom xl mark till treschiptis, Målsägande, Koninge, och Häradzns. Ey warder the booth högre, Ty att huar äger haffua laghs och ey slagh med androm.

Laghs och ey Slagh.

Faller the som utkomer, ligge han i tuåbötte ~~Lyte~~ marker, Vthan than som förr siter hempnis som sagtt är, tå bötte xl marcker till treskiptis och tagi fulla schifft, Vta than försått gör, hämpnis fader Broder, eller någor sins frände som han är måghna till att hämpnas, Nu säger anar försåt wara giort, och anar ey, Viti thz härazsnämpnd, huad ther om sant är. Ey må försååth hetha, Vta than som förr siter ryjser Vapn att honom eller gör åkomo, som thöreno skils.

försååth.

Nu binder koningh vth ledungh 39.

Nu och Skip ligger i lagha lägghe, och sköllder ståår i Stampone, warder ma ther dräpin, ligge i tuåbötte i lesstom målom som nu äru optalld, tå schall så bådi sanbani och halzbani widerbindas som förr är sagt i andro dråpo, så ägha tuåbötter schiptas, att målsägande tagi xl mark, och sedan gånge xl mark till tre

schiptis

Om nidingz Werck.

skiptis, Tagi een luut Konungen, annan Målzäganden, och tridie häradet.

40. Huilken som sönder slår eller hugger annars Mannz boohagh medh förachtt, som är Båått, Ökia, Nooth, Nååth, eller Weiterdar, Wagn, sleda, eller huaria handa thi bondans boo wara kann, Thet kallas nidingz wärck, är thet iij marck wärdt, och thet kan pröffuas medh fullo Skälom till någro, och medh tuäggia Manna wittno till dõme, böthe xl marck till treskiptis, och åter skadan, wijnis thet hono och är thet baar å lagi Dylie medh xij manna Edhe, eller böthe som för är sagt, Är thet twå march wärdt och mindre än iij march böthe xxx marck till treschiptis, eller wärie sigh medh xij mana Edhe, Är thet xij öra wärdt, och mindre än ij march, böthe xx marck till treskiptis, Eller Dylie medh vj manna Edhe, Är thet j marc wärdt, böthe åter skadann, och å x march till treskiptis, eller Dylie medh vj manna Edhe, Är thet vj öra wärdt, böte åter skadan, och å iij mk till treskiptis, eller wärie sigh sielff tridie, Är thet öre wärdt, böthe åter skadan och å xij öra, eller wärie sigh sielff annar, är thet j öre wärdt böthe åter skadan och å vj öra, eller Dylie medh sielffs sins edhe, Är thet någor som ey orkar böthum vthgiffua, Gånge till arffuodes för Konungenom för ena march huartt åår, Eller böthe som sagt är.

Finis huius Membri.

Dråpmåll med Wådha.

Förſt ſkils hwad willia Werck eller 1.
wåda wärk är, och om någor drager kniff
eller annatt wapn, till ſkada göra, och giter ey.

Om nu dödh fåår warda aff eno hugge, huru thet 2.
ſkall ranſakas medh nämpnd och edom och aff
Konungs länſman och Målſägande när wäre.

Skiuter eller kaſtar man åt andrum diurum, 3.
och Menniſkiann är fore ſtaddh.

Liuther någor dödh aff gilldrom i Skoge, huru 4.
the hijſas och kunnoghas Skulo.

Hugga tu trää, eller wältha ſteen, och dö både 5.

Faller någor i brund eller broo och dör aff. eller anor 6.

Kliffuer man i trää ſielffwiliandh bidin eller budhin och faller illa. 7.

Faller man aff trää, och ſonder ſtår för ſkada aff. dödh 8.

Om huus falla å Mann. 9.

Faller laſs å Mann. 10.

Dråp öffuermagi Mann medh Wilia. 11.

Dråp öffuermaghi Mann medh Wådha. 12.

Huru öffuermaghi ſkall till dråps bindas. 13

Om ömma dråps medh wåda, the ſom ſägs medh 14
barne aff wara.

Om thet folk ſom å witha är, gör dråap eller 15.
annor Skada, och huru thz hijſas ſkall, aff
the ära affwijtha.

Dråper fadher ~~fadher~~ eller Moder barn ſitt mz 16
wåda.

Dråper fää Mann, eller diuur,
eller fuglar the Mann hema födher. 17.

Huar

dråpmåll

1. Huar ſom ſwerd eller knijff drager, Spänner Arborſt, eller annor wapn ſkÿter åt andro, ſtånger eller [illegible], Hugger ſtinger, eller ſkiuter åt hono, och tager anna, huad thr innar dråäp eller ſåår aff, kome aldrigh wåda eedh, eller wåda booth före, nu kan någor aff lijffznödh ſigh wäria wilia, eller will fånga thän man ſom fridhlöös är, eller annan thän mz lagho gripas må, hugger eller ſkiuter åt hono, eller åt thäm hono wäria wilia, och tager andro, thz må wåda räcknas, om han wåda Eedh medh xij manno fÿlla kan, Thå bör ey wa ett hugg, eller ſkutt vppå een ma räcknas för wådagierningh, drager och någor knijff, eller ſwerd åt andro, eller ſkÿter ſkott och will ſkada göra, än tå att ha ey giter, böte iij markh till [illegible], Skeer thz å Kyrkio wägh, eller Tingz wägh, böte ſom ſkilz i Edzöreno, ligge all theſſum Drandom till wittne ſom när woro, för Kongh och häradz nämpnd.

Nu kunno aff eno hugge i wåda

2. flere ſåår warda, thr ma dödh aff kunſker, thz ſkola ey män aff ſama härade medh wittno wittna, om någre när woro, ranſaka och ſwäria huar ſins läſtom, huadh thät häller wåda war eller ey, war thz wåda böte xx mark åt wåda bothom, Målzägandes eenſaak, Thenne eden ſkall å näſta lagzthingh gångas, thr epther och Konungz länzman och Målzägandene laiſe thän ſom dråpit giorde medh

2 tulm

tulkin boolfaſtom mannom förra tillſegia, ſå the teſſon bindh, och koma ey förfalla löſe, thå gånge hin Edh ſin för härridz höffdinga, eller domara hans, och lägge genaſt fram, eller för wiſſa Målzägandeno xx marcker, och wari ſaaklöös för konunge och häradt, Ar ey konungz länzman eller Målzäghandeno ſå tillſagt, ſtånde thå edher thån qwarr till näſta Tingz dagh, effther thett Målzägande och länzman är lagligha tillſagt, och gångis thå hwad the haller när är eller ey, och hwar man binder ſigh till wåda edh, och wåda booth, och fälz åt edeno, wari thå wåda i wilia wärkom.

Skiuther man åth oſkäligom diur 3.

rom, eller till måls medh bogha, eller ſpiuth, eller kaſtar ſteen, ſtångh, eller kniff, eller annatt hwad thz hälſt är, ther ſkada må aff tima warder männiſkia ſaarſtadh eller fåår dödh aff, tha han wåda Edh fylla, medh vj mannom, böte xx mar Målzäghandenom Enſaak, fälz hann åt Edenom rekunis thå för wilia och ey för wåda, Tager thz någor ſtadz förr, å ſtock, eller ſteeno, och ſåå åth man, och fåår ther ſedann dödh aff, böte thz före ix marcker.

Gör man gildro i ſkoge medh ſpiut 4

ſträngh eller ſtappo, eller graff för Elgom, eller androm diurom, thå ſkall ha thz lyſa en Sunnadagh, för än han gildro gör, widh Socknakyrkio ther han will thäm göra, och twå siunadagha sedan the giordæ ärin, och klumogha huar the liggia, får nagor thr dödh aff ått skifto, waari booth xl markr, Säger annor thit waara, annar ey, Wijthe thz ey män aff socnenni, är laghligha thijt, och linar thr sedan dödh aff, waari booth ix marker.

5 **Nu hugga twe trä ett eller weltra** sten, fåå både bana aff, ligge både ogillde, fåår annar bana aff, gällde thän som effter leffuer hono åther med halff fämpte markr.

6 **Är brunder i by, thå skall grannelig(a)** han hölias och medh stocom hölias, faller thr man i och fåår bana aff, böthe x markr thän, som brunnen äghr, Aghr och aller by brunne, thå skola och the alle han waara och hölia, wilia och somligha hölia och somligha ey, böthe the skadan åther ey wilia hölia, huadh thet är folk, eller fää, wilia the ey thet åthergällda effther mätzmana ordom, söke thå lagh medh hono, waari så thän rätter som om broo skada. Nu ära och flere brunner i by, böthe thaim som fäller, och ey thän som bygger, faller man i broo, och får bana aff, böthe som i byggninga balkeno skilt, Agha flere broo saman, böthe ix som fälla, och ey the som byggia.

7. **Klijffwer man i trää siellwiliades**, faller hann nider och fåår bana aff, ligge ogillder, Kliffuer man i trää bedin, faller nider och fåår bana aff, waari booth x markr, Kliffr man i trää effther budhi, faller nider och får bana aff, waari gillder med xx marko. Nu skija arffua

teß dödha effther böön eller budhi opkliffuit waara
och hin nekar, dyli medh xij manna edhe, eller böte
som förr är sagt.

Nu faller man aff trää nider, och 8
fåår hann schada af, som wnder ståander
wari ogildt.

Faller hüus å Man eller annor, 9
hånda wärcke Manna, och fåår bana aff,
wari booth halff fämpte markr.

Faller lass å Man, wari ogildth 10
ehuaria hånda lass thätt hälst är.

Nu kan öffuermagi mera än vij 11
ååra, och minder än xv ååra, ma dräpa
medh wilia, wari så öffuermagha wilia gärdh
som mogande mannz wåda gärdh, böthe honom
åther medh xx markom, aff thäm xx markom
tage Målsägande xiiij marck, och iij marck Ko-
ninger, och iij marck Häradhe.

Dräper öffuermagi man medh 12
wådha, böthe ix markr, ‡ och tå hwarken ‡ Målsägandens
Koninger eller Häradh. Är han vij ååra eller
minne, och dräp medh wilia, tå böthe halff fämpte m.
dräp hann medh wåda, böte iij marck Målsä-
gandens ensaak, kommer the sååar och ei dräap i
wari sååar ogildt, thy att barn gör barns
gärningha, vtham nepst ei medh lijma för sin
brutt, thet schall fader eller moder göra, eller och
thäm som thet haffuer i waardnadhe, och lära
ei att wachta sigh för tolchom saakom.

Dyls

13. Dyls öffuermagi dråpit, binde hono så wijd dråpit, som all annor dråp, Nu säger annor öffuermaghi wara, och annor ey, wite thz xij män, aff häradeno, råde halff nämpnd huar thera, wari kona i sama lagh som man i wåda bothum, huad hoon dråp eller dräpin warder.

14. Nu kan kona i wådha dråpin wærda, och sägher hon med barne wara, thå haffuu barnzens arffua then neste wijtzord att wijtha, med tolff gode quinno witne, och ey manna witne, att hon med barne war, och ökis thå booth hena än halffsampne marckom.

15. Nu warder man eller kona åwijtha, tå skola nästa fränder hans eller henna så brott the thz wetha fåå, lysa thz för granno, och sochnamanno, och tå hono eller hennes, och häleghe sätia, om the them fångat giffua, kann thän man eller kona vr herlighom kona, och dråp man, eller bränner bij, ligge bij i wåda gälldom xl marker, ey är then booth högre än thå att the bränner både bij och bonde, kann thän man eller kona dråpa, wari alt i wåda booth xl marck, thå skall hans arffuinga eller henna, både tagha och gällda för thäm, ärn ey lijsninga witne ill, wari thå gärnings hans, eller hennes i wilia werkom, både thet thäm görs, och thet the göra, och booth thera

som hijsa åtte halffua större, huad gierningh thän affwitha gör, om arffwinga hans thet wisto att han åwijtha war, fåår och thän affwitha drååp, eller såår, eller andra åkomo, wari booth halffua minndre.

Dräper fadher eller moder barn 16

sit medh wåda, leffua the hion bådenn kärer annath thera till thess som dräpit haffuer thå fölle wåda edh eller wåda booth, och gieldie ij inge högre, huarcke till lagha eller botha, kärir huarithera till annars, wari thå saaklös både för edh och booth, Thuar som man binder sigh till wåda edh att gånga, fäls han åth edenom wari thå wåda i wilia wärkom.

Dräper fää man, oxe, galth, bucker 17

hästar, hunder, kine, eller huad fää thet hälst är, böthe för xv marker, thänn som thätt fää ägher. Föder man diuur hema eller fogla kunno the skada göra, waarde så för iij som för andro fää i allom saakom. Nu än thän will som fää ägher, thå binde thess wåda arffua honom ther till, medh tuém witno, och xij mana edhe

Här epther fölier Sårmåla Balchen medh Wilia.

Sårmååll

1. Först huru man skall anna till Såårmåll binda
2. Hors både i sänder, såår och rään.
3. Om man hugger anan i wapnskipte fullom så-rom, aff näsa, eller öron, eller wth ögham.
4. Hugger man aff androm finger eller footh framan wrista
5. Hugger man tåå aff androm.
6. Hugger man eller stinger anan fullsåre ther ey komber aff.
7. Hugger man anan i rygg, arm eller beenn, hrygg: så att hann warder lamber, eller hyller aff.
8. Hugger man anan eller slår å hand, så att fingr krumpa
9. Huru wthslagna tänder scholo bötas, och huru bötas skall och skifftas ther både komber saman såråbot och lyjtis
10. Om klööf såår, skeno, och minder såår. koof.
11. Huru såår schola schadas och bötas ther tratta komber i.
12. Warder man så hugge, eller hambladher, att han orkar ey till tings, eller kyrkio koma, att lätha såår sin skodha.
13. Slår man anna pungt medh stångh eller steene.
14. Bärias män och fåår anar dödh aff, och anar såår.
15. Wari qwinno så gild i sårabothum som man Wthan hoo föder dödt barnn.
16. Huru man skall sårom wårda natt och åår, och länger ann såå wijdertorfftes.
17. Dräp man anna, eller sargar å åker eller ängh, wåår eller hööst.
18. Huru öffuermage bötha skall såår och lyjthe.
19. Om the män som slå och illa handla sins hustrur.
20. Sargar hunder eller fää annan Mans.

Nu will

medh Wilia.

Nu will man annan till såra 1

binda, thå säger thann som bäris till, sigh
ther haffua warit, och ey williande, eller wållan
de, att han skada fick, eller säghr or att han ey war
ther, thå skall thz häradz nämpnd wijsa, the som
the sweria både ia wijder, huad han å wigualle ‡ och thåm soor wndantagir, at ey i fa
war tess williande, och wållande, eller ey, att han skada fick
~~eller~~ ey ‡ i wigualle woro, eller och ther woro, och
ey thess williande, — eller wållande att han ska
da fick, ‡ att binda thån till sårmåla som han will, ‡ Wari saak lööss, Ordan haffuij wålld som sår fick att få
medh vj ~~manna~~ — både å tinge aff thåm som ther
när woro, och ey woro wndantagne aff Nämpndenne.

Nu görs både i sender enom Manne 2

såår och rään, binde han wijdh både — medh
vj manno, och böthe thå huartt om sigh.

Koma mån saman i Vapnaskipte 3

medh wredh wilia, och hugger annor annta
fullom sårom nåsa aff Manne, eller och ögha eller aff
öra, eller i sitt anlete, eller halz, Så att han haffuer
ewerdeligit lyte aff, eller hugger aff hand eller
footh, så att the krumpna, thån för folkit gör böthe
xij marker Målsägandeno för lytet, och ~~xx~~ marc
till treskifftis, för Sårmålet, Warda manne nu
aff thessom förnemdom limom affhugne, wari thå
booth halffua ~~mera~~, både i lytis bothom, och Såår
målom ‡ Nu warda flere limi affhugne än nu aff
thåm, som forro äro Nämpnde, wari så gilla
limir som limir, både i lytis bothum, och Sårmålom ‡ böthe xxiiij marc att lytes booth, och xl marck till tre skiftis att såår målom.

hugger

2

Sårmåll

4. **Hugger man aff androm tumel** finger, eller footh, framan wrista, wari ix marcker för lytis booth, och vij marcker till treskifftis, för Sårmålett, förty att Tumell finger är halff hand, och hääll halffuer foother, Hugger man thäim näst är Tumelfingert, böte vj marcker för lytet, och ix marcker för Sårmålett, Langsta finger wari i Sama bothum, Thän nest är litzla fingret wari iij marcker för lytet, och vj marck till treskifftis för Sårmålet, litzla finger wari i Sama booth.

5. **Hugger man tåå aff mane, wari** huar thera så gilld i Sårmålom som finger, och halffue minne booth i lyteno.

6. **Warder man huggin fullom** Sårom, ther ey komer affhugg i, warder huggin, eller stungin hooll med Swerde knijffs, ür, eller Spiutz, eller huario handa thett hälst är, eller stungin geno läär, eller arm, eller huar helst han geno stungin warder, eller huggin i huffuud, arma eller beenn, så att been wthlöfas och wtstagis, eller warda beenn, eller arm Sönder slagne eller hugne, Thessinn äro fullsåre, wari booth xx marcker, thz föher ey lytes booth.

7. **Thy kan man warda huggin?** Rygg, arma eller beenn, så att han warder krumpin, lamber, eller höltir, wari thää

lytis

lÿtis booth vj marker, warder han ey lÿtter krumpin eller lamber, thå skall ey lÿtis booth fölia

Warder man huggen eller slagin 8
i hand, så att tumelfinger krumpnar, och owirtias, böte iij marck åt lÿtis booth, och xij öra för thämm ther näst är, och vj öra för längsta finger, och iij öra för thämm ther näst är, och halff fämpte örtugh för th lilla fingeret, och Såre bötes effther xij som the warda mätin till.

Warder manne vthslagne fram 9
tänder, eller andra tänder, fÿra vr höffde huariom, thå är th fuller lÿti ther, wari lÿtis ä xij markom, och xx marker åt Såårmålom, Warda iiij tänder vthslagna, böte vj marker för lÿtit, och xij marker åtť Såårmålom till treskiptis, warda tuå tänder vthslagna, böte iij marck för lÿtet, och vj marc åt Såårmålom, warder een slagin vth, böte xij öra för lÿtet, och iij marck åt Såårmålom, huar som bådh komer ä Sååra booth och lÿtis booth, tå gånge Såra booth till treskiptis, Tage en lut Målsäganden, annan Konunge, och tridie häradt, och lÿtis booth Målsäganden ensam: huar som lÿti thes böter skola bötas för affhugg, thå gånge å lÿtes böter vth medh såårmålom, Ther om affhugg ey i komer, thå skall then stånda natt och åår,ᵃ Thå skall häradzhöffdinge nämna sex men aff häradt, the skola skoda huad han är så krumpen eller lÿter, att han äghar lÿtis booth taga, eller ey.

ᵃ Thå natt och åår är vthe

Nu

Sårmåll,

10. Nu warder man huggin köfft sår eller slagin fullo slenu, böthe therföre vj markir, och tagi målsägande iij marker, och tre markir gånge till treskiptis, Warder man slagin eller skurin minne såår än nu är sagt, och thå synes blåt eller blodegt, böte iij marker till treskiptis.

11. Nu säger annar minna såår wara, och annar mera, Thå skall häradz höffdinge vj män till nämpna, att mätha the sammu såår, och fört thäm bötha lätha, som the synia Lags och rätt wara.

12. Nu kan man warda huggin eller hambladher, så att han är ey föör till Tings eller kyrkio fara sigh att kära, eller såår sin synia låtha, Thå skall häradzhöffdinge bud få, han skall hono vj sanninga män Nämpna, the skulu tijt koma inna nesta viij nätter ther effter skadan giordes, och mätha såår hans, och så ther fört bötha lätha, som the wilia sin eed fört binda, och såår och åkomo äro till, hwilkom aff the vj som häradzhöffdinge lagligha tillnämpnder ey will koma, och är förfalla lööß, böte iij m till treskiptis, Thage målsägande en lutt, annan konunge, och tridie häradhe, fåår häradzhöffdinge bud, och will ey nämpna, böte vj märr till treskiptis.

13. Nu slår man annan Pust med stång, eller steen, och synes ey åkoma warder kungiort fört kyrkio dörr, Söchnu eller

2 Till

med Willia

Ölldrikke, eller annor ſtädes ther ſamfund är, äro
till tryggia mana witne ſom när woro, och
å ſågho, böte iij marker till tilſkiÿnis, Orkar ha
eÿ tryggia mana witno, ſom nů är ſagt, och fi-
nes eÿ åkoma, thå wäri ſigh then ſom ſaaken
giffs å tinge medh vj mana ede, och wari ſaak
löſs, och thäi eden ſchall han å Tinge gånga, e
Huar ſom yrſter warder ſlagin, ſom nů är ſagt
och ſinnes eÿ åkoma, thr må ingr effther kära, vta
rätter Målſägande.

Nů kunno men ſaman komma 14.

medh wåldzwerkom, och fåår annar dödh
aff, och annar ſåår, thr är Döder gillder och
Såår ogillder, leffua the båda och fånger huar
ſåår aff androm, fåår annar fullſåre, och annar
minne åkoma, wari thå huar gillder åt ſåro
ſinom, ſom the warda mätna till.

Nů warder kona ſargat fullom 15.

Såårom, eller minne Såro, eller bärdh wari
ſå gillt kona i ſåra botům ſom ma, vta hoon
warder ſå bardh och huggenn, att hon föder dödt
barn, thå ökis booth henna medh ix markom, or
thr äghr i huarcken karll eller konungh. Sar
gar kona ma, huari ſå fullo bothom ſom Man
och ſökis henne Målſma, och bötis aff henna
penningo, och eÿ aff hans.

Warder mä huggen hůffůnd ſår 16.

eller huaria handa ſåår thett hälſt är, ſo
ma må dödh aff fåå, thå ſchall thäin ſom
girningena giorde, thäin ſåron wärda, thr till
natt och åår är vte, Effther thr girninge waar
giordt

giort, och ey länger, tha them häradznämpnd witnar och Bwar å Tinge, huar sins lästom att han aff handa wärkom hans, döder bleff sake thå och böthe som annar dråpare, effther ty sakenn är; Nu warder man sår aff andro, eller slagin, komber than thz giorde, och böther widhmåls ägandeno, Konunge och häradhe, och målsäga den giffwer hono sååth å mooth, dör ha aff them Sårom, sedan böther äro bötta, och förän wist är natt och åår, effther thz gierninge giort war, thå ägher målsägande ey wälld att hempnas, uthan han skall lagha böther tagha, och Stånde thz först i bothom som the haffua wpburit, aff burit, och Sedan skall thz medh laghum kräffias som äller ståår, der och Konungh och häradt lyst att the böto Som the wpburit haffua, och ther ökis ey thera booth.

17. ## Nu gånger må eller ryder åth an

drom tess wiliande, att han will bondans Skada göra, hans hion wppå åker eller ängh, wåår eller hööst, dräp, hugger, eller slåår blånadt eller blodwithe, bonden, eller hans hion, thå är thz alt tuågilt som han gör, som ill komber, och alt thz ogilt som han får; nu än brådeligha komber skilnadher thera millom å åker eller ängh, om byrgda tima, tå böthe som skils i Sårmålom, om huars thera åkomo, och inthz för frijdz brutt, thå huar epter sins åkomo, och thz skall häradz nämpd wetha, huad thz är sant om.

18. ## Nu gör offuermage fullsåre eller

blodwithe, thäm som mera är än vij åhra och minne än xv åhra, böthe vij öra för [illegible] och vij öra för Såår, än the thär äro; Är han minst åkomo, som är blånad eller bladutte, böte iij öra: Wor öffuermagi Såår eller blod, wijte vij åära, eller yngre, Warj ogilt, ther skola ey böter förgånga, i thaim botom som öffuermagi skall böta för, tage thett Målsäganden och huarken Konings eller häradhe.

Nu thå ath Gudh haffuer giffuith 19
Mannenom Qwinona till hielpa och vnderdån, tå ey till trääll eller fotha tiunndh, och bör huartera annatt älska, hoon hono som Husbund, och ha hena som kiin, och ey huilken ma som aff andro och haath i Druncknskap, eller för andro qwinno skull, som han elskar, Slår husttru sina blå eller bladugha, lama eller hiwta, Ware thz alt i tree botom, och frånder hanna nästa Warj ~~sackleust~~ Målsägande ther till, Näpser hann henne för brott henne skäliga, Warj saaklöss witi häradznämpnd, och näghranna, huad ther om sannt är, Nu slår man leghohion sit, så att thet warder aff lambtt, eller hiwt, ligge thz i lagha boto som annatt folck, näpser han ey för brott sin skäligha Warj ogilldt.

Nu kan hunder bijta man, tå giff 20
in äghande och hunden, eller böte vj öra Kan annars fåå man såran göra, huadh fåå thz hälft är, böte äghande vj öra, Warder thaim hiwtter som skadan fick, thå skall hiwtis booth wara så stoor som såra booth, Will äghanden Wäria att hans fåå haffer thz ey giortt, thå äger hin Witzordh som skadan fick, Wittne thz medh tuem mannom, att tess fåå haffuer thz giortt.

Hugger

Sårmåll

1. Hugger Man åth androm och annar miste ögon, nåsa, öron, eller hugger fullsåre, thz ey komer affhugg i

2. Hugger man annan medh wåda fullsåre thz ey komer affhugg i, och om annar hugger finger aff andro

3. Hugger man tåår eller finger aff androm.

4. Kastar man eller skiuter och tager annorstadz för ann thz skada gör.

5. Nu kastar man och komer huarien wider för ann skadann skeer.

6. Om handalösann wådha, och thz lyte skeer i wåda boro

7. Hoo som stekamåtz, Kyttings, eller wotkemitz må bära eller ey

1. Hugger man åth androm, och war der annar före stadder, hugger aff honom nåsa eller öra, eller loch öga, eller hugger man i anlete, eller hals, så att han haffuer owterdeligitt lyte aff, eller hugger aff hand eller footh, böte åt wåda booth, vj marck för såår och vj för lyte, hugger man annan fullsåre medh wådha, som ey komer affhugg i, eller lyte, och ey krumpt eller lambir warder, böte vj marker för såår, Ther följer ey lytis booth, ransaki thz häradznämpnd, om thz wåda eller wilia werit war, Effter thy, som sagt i dråpmåla, om medh wådha, i capitulo.

2. Hugger man annan i rygg, eller under arm eller been medh wådha, thet som fullsåre är, och ey affhugg i, och han ward

krumpt

krumpe, eller lambir, så att han hafwr ther aff
ewerdeligit lyte, böthe vj marck för sååt, och ix
marck för lythit, Hugger mā aff androm tumel
finger, eller foot framan wrista, böthe iij marck
för Saar, och vj marck för lytet, Hugger mā the
thr näst är, böthe vij öra för Saaär och iij mār
för lytet, Hugger mā längsta finger aff andro
wari sama booth, för lilla fingers, och thet thr
näst är böthe ix öra för saaär, och vij öra för lyte.

Hugger mā tå aff mañe medh 3.
wådha, wari så gill thää som finger
i Saarmålom, och lytis bothom halffwu minne.

Kastar man sten eller skiuter stog 4.
eller hwaria handa hälst han kastar,
och komer annor stadz nider för än the skada gör
fåller aff stene, huuse eller stock, eller kastar öffr
huus, och seer ey hwart thz nider komer, thz heter
handalös wåda, warder någor ther före stadder,
och fåår aff skada, eller hwadh åkoma thz hälst
kann wara, som här förbenämpnda äru, böthe för
Saar halffwå minne än för är Sagt, Komer lyte
j wådha, böthes thå som i androm wåda, epter vij
the öra till. Nu kann mā warda slagin i handa
lösann wåda, thrän thz hälst illkomer, så att ey följer
handa hugge, eller warder fåller i sina hand
så att finger krumpna, och ey warder för hono
orijlloger, wari tumelfinger än lytis booth,
iij öra, then ther näst är ij öra, längsta fingers
ij öra, thz ther näst är en örl, och lilla fingers en
2 öra

ora, Nu warder nogher stötter i handaloss wåda
så att taar krumpna, så wari huar tå minne i hy-
this bothum än finger.

5. **Hugger mā annā, eller slår skeno**
kastar eller skiuter, så att hwarien wiker
tager, förr än thz skada gör, ligge thz till
häradhsnämpnd, hwadh thet skall wåda wärkias
eller ey, och bothe thänn saaki hwatt epter som
thet till är, och nämpnden thz wägher.

6. **Nu ther handalöss wåda timar**
som annar stadz tager för än thz skada gör, kastar
offuer huus, och ser ey hwatt thz vndertager, eller
hwariahanda handalöss wåda thz hälst är, ther må
thän som gierninge giorde, wåda booh framläggia,
och wåda edh gånga, än thå att målsäganden will
ey bothir vptagha. Thuar som hijth kommer i wåda bo-
thom, så att ey kommer affhuggit, thå skall hijths booh
gööra stånda ther till att wiste är natt och åår, ligge så
till vj mana aff häradhno, hwad han ägher hijns bot vpta-
vpbära ga eller ey, Slikt skall ongo som gambla bothas
ått hijths bothom.

7. **Huilkens frelsis mans hion som**
wära bryttiga landboa eller thera Sikrar Molnara eller
huuns män, Leghodrängiar, eller Bonda Sönj bönder
famsa i: fongda. eller thera Sukna, tela thera Nämpto män eller famsa
the som sino huusbonda tiena, och följia som saalt tiena,
bär stekkiamenz, rytlingh, eller wedemenz, warder medh
wittno wider taghin, bothe vj marchir, Konunge, häradhe och
och hän wari Målsägander Målsäganden, som hono tagher ther medh, orkar
han ey bothom, thå skall häradz höffdinge å Tinge
skiuff geno hand hans stinga, wijns thet ho-
no, wari sigh medh vj manna ede.

Finis huius membri.

B 184 -

B 184 -

Sve
Stad
t. år 16
lag.

B 184 -

B 184 -

B 184 -

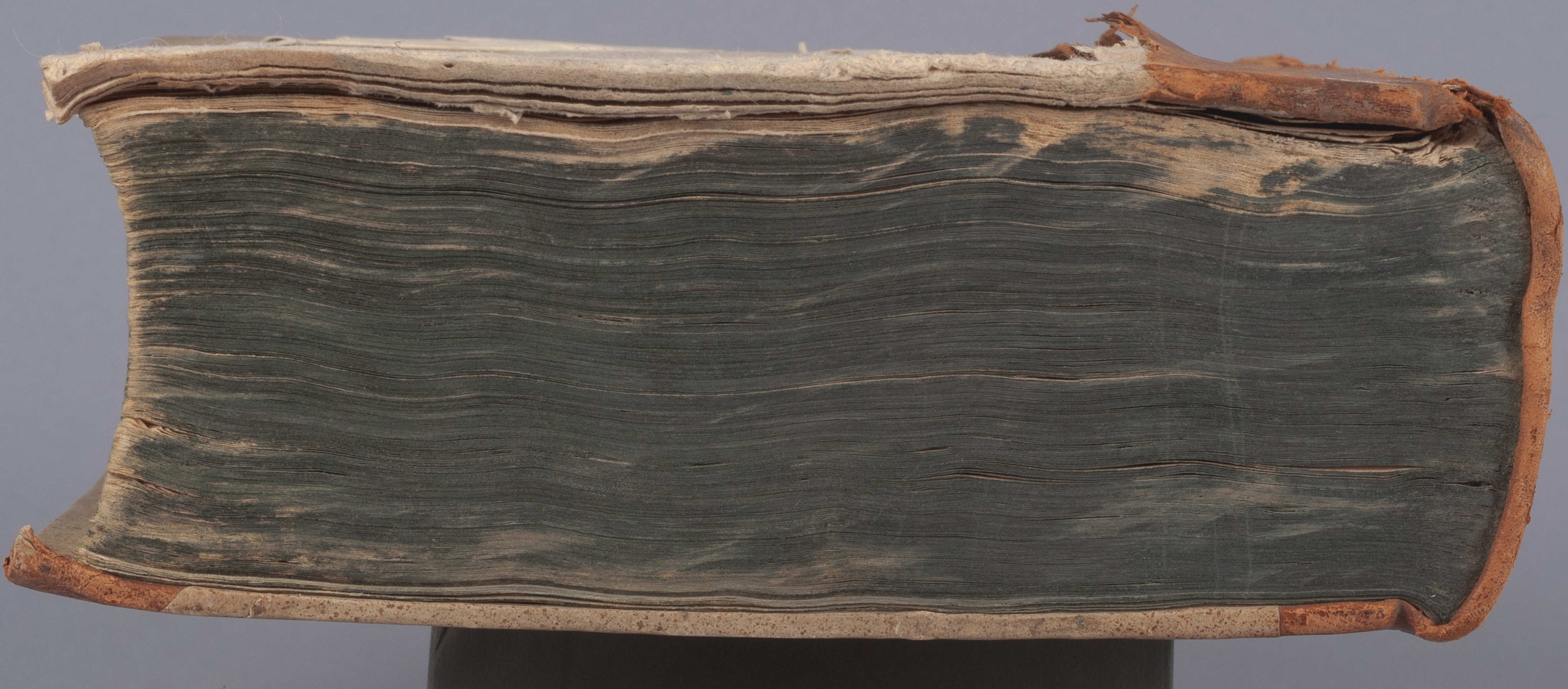

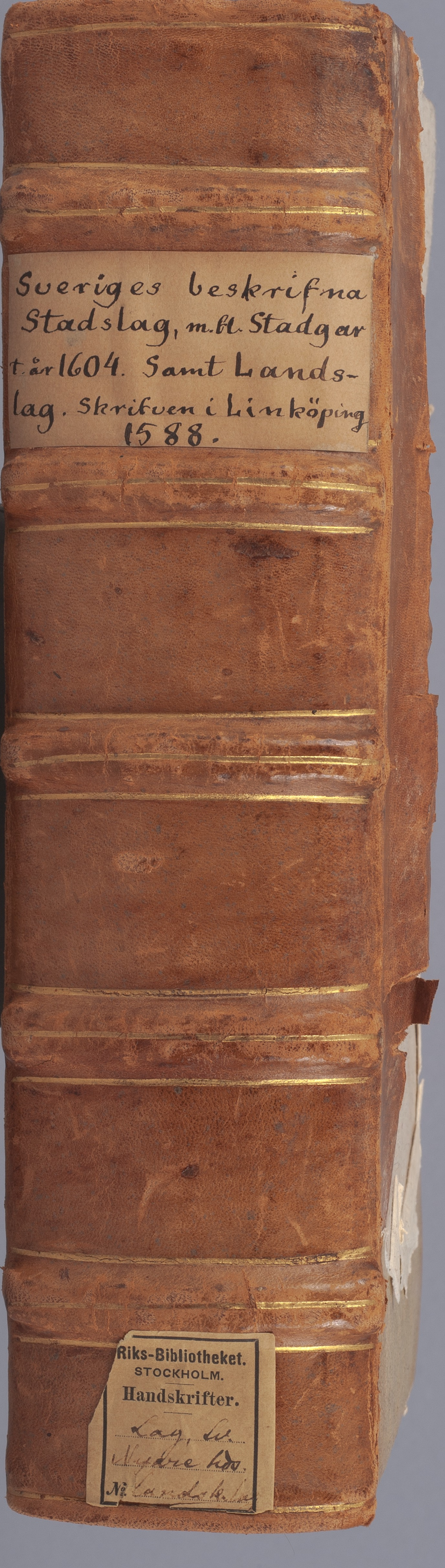

Sveriges beskrifna
Stadslag, m.fl. Stadgar
t. år 1604. Samt Lands-
lag. Skrifven i Linköping
1588.

Riks-Bibliotheket.
STOCKHOLM.
Handskrifter.
Lag, Sv.
Nyare hds.
№ Landsk. la

B 184 -

veriges beskrifna
dslag, m.fl. Stadgar
1604. Samt Lands-
skrifven i Linköping
1588
Riks-Bibliotheket.
STOCKHOLM.
Handskrifter.